

O. D. Narovljanszkij

JOGTUDOMÁNY

*Tankönyv az általános oktatási rendszerű
tanintézetek 11. osztálya számára
(szakosított szint)*

Ajánlotta Ukrajna Tudományos és Oktatási Minisztériuma

Fordították:

Burkus Árpád
Sterr Attila
Sterr Gabriella
Varga Béla

**A fordítás a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
támogatásával készült 2016-ban**

Kijev
Gramota Kiadó
2011

I. rész
ADMINISZTRATÍV JOG UKRAJNÁBAN

Bevezetés	5
1-2. §. Az adminisztratív jog általános jellemzése	7
3-4. §. Adminisztratív jogsértés	12
5-6. §. Adminisztratív ügyvitel (adminisztratív eljárás)	19
1. sz. gyakorlati munka	26

II. rész
PÉNZÜGYI JOG UKRAJNÁBAN

7. §. A pénzügyi jog alapjai	29
8. §. Ukrajna állami költségvetése	34
9-10. §. Ukrajna adórendszere	38
11. §. Bankjog Ukrajnában	49
Összefoglaló kérdések és feladatok az I és a II. részhez Adminisztratív jog és pénzügyi jog Ukrajnában	53

III. rész
**BÜNTETŐJOG ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI JOG
UKRAJNÁBAN**

12. §. Az ukrán büntetőjog általános jellemzése	54
13. §. A bűncselekmény fogalma és tényállása	59
14. §. A bűncselekmény elkövetésének stádiumai. Bűnrészesség	66
15-16. §. Büntetőjogi felelősség	71
17. §. Büntetőjogi büntetés	81
18. §. A büntetés megállapításának rendje 2. sz. gyakorlati munka	94
19. §. A büntetőjogi felelősség sajátosságai és a fiatalkorúak büntetése	96
20-21. §. A bűncselekmények egyes fajtái 3. sz. gyakorlati munka	109
22-23. §. Nyomozás és vádemelés	112
24. §. Ukrajna ökológiai törvénykönyve	115
25. §. Természet-felhasználás Összefoglaló kérdések és feladatok a III. részhez Büntető- és környezetvédelmi jog Ukrajnában	124

IV. rész
POLGÁRI JOG UKRAJNÁBAN

26. §. Polgári jog és polgári jogviszonyok	127
27-28. §. A polgári jogviszonyok alanyai	130
29. §. Jogügyletek 4. sz. gyakorlati munka	145
30. §. Képviselés és meghatalmazás	147

31. §. Az állampolgári jogok védelme	151
32-33. §. A tulajdonjog általános jellemzése	156
34-35. §. Tulajdonformák és a tulajdon védelmének módjai	162
36-37. §. Szellemi tulajdonjog	166
38-39. §. Polgári jogi felelősség	171
<i>Összefoglaló kérdések és feladatok a IV. részhez</i> <i>Polgári jog Ukrajnában (1. rész)</i>	176
40. §. Kötelezettségek a polgári jogban	178
41. §. A polgári jogi szerződések egyes típusai	182
<i>5. sz. gyakorlati munka</i>	189
42. §. Öröklési jog	190
<i>6. sz. gyakorlati munka</i>	197
43. §. Polgári eljárás	199
<i>Összegező kérdések és feladatok a IV. részhez</i> <i>Polgári jog Ukrajnában (2. rész)</i>	207

V. rész

GAZDASÁGI JOG UKRAJNÁBAN

44. §. Gazdasági jog	209
45. §. Vállalkozás és vállalat	214
46. §. Gazdasági társaságok	217
<i>7. sz. gyakorlati munka</i>	221
47. §. Gazdasági szerződések	222
48. §. Gazdasági-jogi felelősség	225
49. §. A gazdasági folyamat	229

VI. rész

MUNKAJOGA UKRAJNÁBAN. **SZOCIÁLIS VÉDELEM**

50. §. Ukrajna munkajogának alapjai	233
51. §. Munkaszerződés	239
52. §. A munkaszerződés megszűnése	244
53. §. A munkaidő	251
54. §. A pihenéshez való jog	255
55-56. §. Munkafegyelem.	
<i>Fegyelmi és anyagi felelősség</i>	260
57. §. Egyéni és kollektív munkaügyi viták	264
58. §. A munka díjazása	272
<i>8. sz. gyakorlati munka</i>	276
59-60. §. Szociális védelem Ukrajnában	279
<i>Összegező kérdések és feladatok az V.</i> <i>és VI. részekhez</i> <i>Ukrajna gazdasági joga, Ukrajna munkaügyi</i> <i>joga, szociális védelem Ukrajnában</i>	286

VII. rész
CSALÁDJOG UKRAJNÁBAN

61. §. A családjog alapjai	289
62-63. §. Házasság	293
64-65. §. A szülők és a gyerekek kölcsönös jogai és kötelességei	303
66. §. A szülői gondoskodástól megfosztott gyerekek elhelyezése	321
9. sz. gyakorlati munka	315

VIII. rész
LAKHATÁSI JOG UKRAJNÁBAN

67. §. A lakhatási jog általános jellemzése	317
68-69. §. Lakhatási jogok és kötelezettségek	321

IX. rész
UKRAJNA FÖLDTÖRVÉNYE

70-71. §. Ukrajna földtörvénye. A földtörvény általános jellemzése. A föld tulajdonjoga	325
72. §. Földterületek használata	330
73-74. §. Földtulajdon megszerzése és érvényesítése	333
75-76. §. A mezőgazdasági termelés szervezési-jogi formái	341
<i>Összegezõ kérdések és feladatok a VII. VIII. és IX. részekhez</i>	
<i>Ukrajna családjogi törvénykönyve,</i>	
<i>Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve,</i>	
<i>Ukrajna földtörvénye</i>	347
<i>Szakkifejezések szótára</i>	349
<i>A tankönyvben felhasznált normatív dokumentumok listája</i>	359

Bevezetés

Kedves tizenegyedikesek!

Ebben a tanévben folytatjátok az ismerkedést a jogtudománnyal. Idézzétek fel, milyen érdekes ismereteket szereztetek ebből a tantárgyból a 10. osztályban. Szeretnétek kibővíteni a tudásotokat a jog terén?

A jogtudomány a humán és társadalomtudományi tantárgyak körébe tartozik. A jogtudomány különleges helyet foglal el a társadalmat vizsgáló tudományok között, mert a gyakorlatba ülteti át az alkalmazása során a konkrét élethelyzetek alapján megszerzett ismereteket. A jogtudomány tantárgy célja a jog nyílt rendszerként történő értelmezésének kialakítása, ami a társadalom és az állam, valamint a törvények és a mindennapi élet egységének és megbonthatatlanságának elvein alapul.

A szakosított oktatás tanterve a tananyag mély megismerését irányozza elő. A tankönyv anyagának szerkezete a következő tartalmi-témaköri tömbök szerint van felépítve: *Az állam- és jogelmélet alapjai Ukrajnában; A közjog alapjai; A magánjog alapjai*. A 10. osztályban megtanultátok az első tömböt, és megismerkedtetek a közjog alapjaival, amikor az *Alkotmányjog Ukrajnában* részt dolgoztátok fel.

A 11. osztályban folytatjátok az ukrán közjog alapjainak a megismerését. Jelen tankönyv tananyaga a következő témákat tárgyalja:

- Adminisztratív jog Ukrajnában.
- Pénzügyi jog Ukrajnában.
- Büntetőjog Ukrajnában.
- Környezetvédelmi jog Ukrajnában.

A jogtudomány iskolai tananyaga *A magánjog alapjai* tanulásával zárul

- Polgári jog Ukrajnában.
- Gazdasági jog Ukrajnában.
- Munkajoga Ukrajnában. Szociális védelem.
- Családjog Ukrajnában.
- Lakhatási jog Ukrajnában.
- Ukrajna földtörvénye.

Jogi feladatok és szituációk megoldása

A felkínált jogi feladatok megoldása során célszerű bizonyos algoritmus betartása.

1. Első lépés: a helyzet elemzése, és minden jogi szempontból jelentős információ megállapítása (általában a feladat megoldásában jelentőséggel bíró információk között van a jogviszony résztvevőinek életkora, az okozott kár

mértéke, a jogviszonyban részt vevők motivációi, amelyek vezérelték őket).

A feladatokban kifejtett minden körülményt – amennyiben a feladat feltétele nem tartalmaz egyebet – minden kétséget kizáróan megállapítottak fogadunk el.

Ne fűzzetek a feladathoz saját elképzelésből származó, nem feltüntetett feltételeket!

2. Második lépés: annak megállapítása, hogy mely normatív okiratok szabályozzák a leírt jogviszonyokat, és milyen idevágó jogi normák szabályozzák közvetlenül a feltüntetett szituációban.

3. Harmadik lépés: döntéshozatal, felelet a feltett kérdésekre (a cselekvés jogszerűségének vagy a feltüntetett szituációból való jogszerű kiútnak a meghatározása, a történetek minősítése).

A normatív okiratok elemzése

1. Próbáljátok meg meghatározni, mi a fontos a szövegben, fordítsatok figyelmet az okirat szerkezetére (fejezetekre, cikkelyekre való felosztás)!

2. Mindenképpen fordítsatok figyelmet arra, mikor és milyen szerv fogadta el a normatív okiratot, mikor lépett életbe, és hatályos volt-e az elemzésre váró események megtörténteikor!

3. Ha egy kérdést több okirat érint, ne feledkezzetek meg a jogerejük arányának összehasonlításáról!

4. Véssétek az emlékezetekbe! A normatív okiratokat speciális jogi nyelven írják, amelynek meg kell tanulni az értelmezését.

A jogi fogalmak és jelenségek összehasonlítása

Összehasonlításra ajánlunk fogalmakat, jelenségeket és jogi intézeteket, amelyek hasonlóak.

1. Az összehasonlításokat táblázat formájában célszerű elvégezni.

2. Mindenekelőtt határozzátok meg az összehasonlítás skáláját (kérdéseit)!

3. Próbáljátok megállapítani nem csak a különbségeket az összehasonlításra felkínált objektumok között, hanem a közöttük fellelhető közös vonásokat is!

Sok sikert az érdekes és a mindenki számára rendkívül szükséges jogtudomány tanulmányozásához!

A szerző

I. rész

ADMINISZTRATÍV JOG UKRAJNÁBAN

1-2. §. Az adminisztratív jog általános jellemzése

1. Az adminisztratív jog fogalma.

Az adminisztratív (közigazgatási) jog a végrehajtó hatalom működési szférájában létrejövő társadalmi viszonyokat szabályozó jogág.

Az adminisztratív jog határozza meg a végrehajtó hatalmi szervek kialakításának és működésének rendjét és azok hatáskörét. E jogág normái szabályozzák a természetes és jogi személyek jogait az állami szervekhez fűződő kapcsolatukban. Azonkívül az adminisztratív jogi normák határozzák meg az adminisztratív felelősségre vonás jogalapját és rendjét, az adminisztratív (hatósági) büntetés fajtáit.

Az adminisztratív jog fő forrásai Ukrajna Alkotmánya, Ukrajna törvényei, Ukrajna elnökének és Miniszteri Kabinetjének (kormányának) rendeletei. Az adminisztratív jogforrásul szolgáló törvények között található Ukrajna *állami szolgálatról, oktatásról, rendőrségről* (miliciáról), *vasúti közlekedésről* szóló törvényei és Ukrajna *adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve*.

Az adminisztratív jog két részre bomlik: általánosra és különlegesre. Az adminisztratív jog *általános része* az államigazgatás valamennyi ágára vonatkozó normákat tartalmazza. Ezek adminisztratív jogelvek, az államigazgatás formáit és módjait, az adminisztratív felelősség jogalapjait meghatározó normák. A *különleges rész* normái az államigazgatás egyes területein – oktatás, egészségvédelem, közlekedés, védelem – meglévő viszonyokat szabályozzák.

Az adminisztratív jog tárgyát az adminisztratív szervek funkcióinak végrehajtása során keletkező társadalmi viszonyok képezik. Ezek az állami szervek hatalomgyakorlási tevékenységének eredményeként jönnek létre, és feltétlenül részt vesz bennük az állami szerv. A társadalmi viszonyok mindig az állam nevében folytatott tudatos, célirányos tevékenység eredményei.

Az adminisztratív jogot alkalmazó jogi szabályozás fő módszere imperatív, azaz parancsoló (vagy szubordinációs, azaz alárendelő) módszerű.

Idézzétek fel, mi jellemzi az imperatív szabályozási módszert!

2. Adminisztratív jogviszonyok.

Az államnak és szerveinek, valamint hivatalos személyeinek a különböző szubjektumok (alanyok) viselkedésére, cselekvésére gyakorolt hatása következtében adminisztratív-jogi viszonyok jönnek létre. Ezek a jogi viszonyok állami-hatalmi jellegűek. Ez azt jelenti, hogy e jogviszonyok alanyai közül az egyiknek feltétlenül hatalmi hatásköre van a jogviszonyok más alanyaival szemben. Adminisztratív jogviszonyok az államigazgatás területén jönnek létre. Ezek ugyan az egymással jogviszonyban álló felek bármelyikének a kezdeményezésére létrejöhetnek, ám a másik fél beleegyezése nem mindig kötelező.

Az adminisztratív jogviszonyok alanyai elsősorban az állami szervek (Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa, Ukrajna elnöke, helyi önkormányzatok, állami végrehajtó szervek) lehetnek. Ezenkívül különböző természetes és jogi személyek lehetnek az adminisztratív jogviszonyok alanyai. Az adminisztratív jogviszonyok tárgyát a hatalmi hatáskörök alanyainak igazgatási tevékenysége képezi.

3. Az államigazgatás fogalma és módszerei.

Mit értünk igazgatáson? Mondjatok példákat olyan igazgatási módszerekre, amelyekkel már találkoztatok!

Az állam egyik fő feladata az emberi társadalom működésének szervezése. Azonban ennek a feladatnak a megvalósítása nem lehetséges a társadalmat alkotó különböző közösségek – szervezetek, intézmények, egész ágazatok, egyes emberek – igazgatásának megszervezése nélkül. Ez az államigazgatás folyamatában valósul meg. **Az államigazgatás – az államnak és szerveinek a gazdasági, szociokulturális és közigazgatási-politikai szférákra gyakorolt szervező hatásában megnyilvánuló tevékenysége, amely államhatalmi hatáskörök alkalmazásával történik.**

Az államigazgatásban különböző módszereket alkalmaznak. Ezek legfontosabbjai: meggyőzés, ösztönzés, kényszerítés. Az igazgatás legmagasabb hatásfokának biztosítása érdekében harmonikusan és indokoltan kell társítani egymással a különböző igazgatási módszereket.

Jellemző, hogy a modern demokratikus államokban vezető szerep a meggyőzés és az ösztönzés módszerének jut. Ezek a módszerek a jognépszerűsítésben, a lakosságnak a közügyek állásáról, az államhatalmi szervek tevékenységéről történő tájékoztatásában, a jogsértések elleni küzdelemben aktív részt vállaló állampolgárok ösztönzésében nyilvánulnak meg.

Azonban az említett módszerek alkalmazása nem mindig bizonyul elégségesnek. Ezért az államhatalmi szervek szükség esetén az adminisztratív kényszerítés módszerét is alkalmazhatják. Ennek célja a törvénytelen cselekedetek

megelőzése, azok kényszerrel történő megszüntetése, a sérült jogok visszaállítása, és a vétkesek adminisztratív felelősségre vonása.

Az adminisztratív megelőzés módszeréhez tartozik az állami szervezetnek a veszély terjedését akadályozni, azt elhárítani hivatott kényszerítő cselekvése. Ilyen intézkedés az okmányok, járművek, fegyverek tárolási rendjének ellenőrzése, járművek vagy gyalogosok közlekedésének tiltása vagy korlátozása bizonyos helyeken, vagy az állampolgároknak ezekre a helyekre történő bejutásának tiltása, korlátozása.

Abban az esetben, ha jogsértést kell megszüntetni vagy vétkesek adminisztratív felelősségre vonását kell biztosítani, megszüntetésre irányuló intézkedést alkalmaznak adminisztratív eljárásban. Ez lehet a törvényt sértő viselkedés megszüntetését célzó felszólítás, testi kényszer alkalmazása, speciális eszközök, fegyver használata, a biztonságot fenyegető tárgyak elkobzása, vállalatok, berendezések működésének, termelésnek a megszüntetése.

A sérült jogok helyreállítása érdekében alkalmazható a törvénytelenül elfoglalt helyiségekből történő kiköltöztetés, önkényesen felhúzott épületek lebontása, törvénytelen úton szerzett vagyon vagy érték elkobzása.

Az adminisztratív jogsértést elkövető személyt adminisztratív felelősségre vonják. Az adminisztratív felelősségre vonás rendjét, a kiszabható adminisztratív büntetések listáját Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve (kódexe) tartalmazza. Az adminisztratív jogsértésekről és az értük kiszabható büntetésekről később fogtok tanulni.

4. Állami szolgálat.

Az államigazgatás megvalósítása nem lehetséges az állam funkcióit ellátó emberek, intézmények nélkül. **Az államhatalmi szervezetben és azok apparátusában tisztségeket betöltő, az állam feladatait és funkcióit végrehajtó és ezért az állami költségvetésből fizetést kapó személyek szakmai tevékenységét állami szolgálatnak nevezzük.**

A törvényeknek megfelelően Ukrajna minden polgárának joga van az állami szolgálatba való lépéshez származásától, szociális és vagyoni helyzetétől, faji, nemzetiségi, nemi hovatartozásától, politikai nézeteitől, vallási meggyőződésétől és lakóhelyétől függetlenül. Az állami szolgálatba történő felvétel rendszerint pályázat útján történik. Az állami szolgálatba lépni készülő személynek megfelelő szakmai felkészültséggel, tapasztalattal kell rendelkeznie, és le kell tennie az állami tisztviselői esküt. **Az állami tisztviselő az állami szervezetben és azok apparátusában szakmai alapon tisztséget betöltő, az állam feladatainak és funkcióinak gyakorlati ellátásához megfelelő szolgálati felhatalmazással rendelkező, fizetését az állami költségvetésből kapó személy.** Fontos annak megjegyzése, hogy

az állami szervek nem minden dolgozója állami tisztviselő, hanem csak azok, akiknek közvetlen felhatalmazásuk van az állam funkcióinak ellátására. Így a gépkocsivezető, takarító, rendszergazda nem rendelkezik az állami tisztségviselő jogállásával akkor sem, ha a legmagasabb szintű állami intézményekben dolgoznak.

Az állami tisztviselő köteles lelkiismeretesen teljesíteni a kötelezettségét, tisztelettel viszonyulni az állampolgárokhoz, tartózkodni a szolgálat érdekeit sértő cselekedetektől, tettektől, tisztségének egyéni céljai érdekében történő kihasználásától. Az állami tisztviselő nem tanúsíthat bürokratikus magatartást, nem táplálhat előítéletet, és nem lehet elfogult semmilyen személlyel, intézménnyel, szervezettel kapcsolatban, nem használhatja tisztségét haszonszerzésre.

Állami tisztviselői tisztségek kategóriái	Állami tisztviselői rangok	A ranggal felruházó	Tisztségek
1	1–3	Ukrajna elnöke	Első miniszterelnök-helyettesek, a megyei (területi), kijevi, szevasztopoli állami közigazgatási hivatalok elnökei
2	3–5	Ukrajna kormánya	Miniszterhelyettesek, Ukrajna elnökének referensei, tanácsadói, a megyei (területi), kijevi, szevasztopoli állami közigazgatási hivatalok elnökeinek első helyettesei, Ukrajna kormánya, elnöki adminisztrációja, Legfelsőbb Tanácsa titkársága apparátusi alegységeinek vezetői
3	5–7	Az állami tisztviselő munkahelyétől szolgáló állami szerv vezetője	Ukrajna kormánya, elnöki adminisztrációja, Legfelsőbb Tanácsa titkársága apparátusának főszakemberei, a járási állami közigazgatási hivatalok elnökei, a minisztériumok főosztályainak és más szerkezeti alegységeinek vezetői
4	7–9		Ukrajna kormánya, elnöki adminisztrációja, Legfelsőbb Tanácsa titkársága apparátusának szakemberei, a megyei, kijevi, szevasztopoli állami közigazgatási hivatalok szerkezeti alegységeinek vezetői
5	9–11		A minisztériumok szakemberei, a járási állami közigazgatási hivatalok elnökhelyettesei, a minisztériumok, a megyei, kijevi, szevasztopoli állami közigazgatási hivatalok főosztályainak és más szerkezeti alegységeinek helyettes vezetői
6	11–13		A járási állami közigazgatási hivatalok szerkezeti alegységeinek vezetői, a megyei, kijevi, szevasztopoli állami közigazgatási hivatalok szerkezeti alegységeinek szakemberei
7	13–15		A járási állami közigazgatási hivatalok szerkezeti alegységeinek szakemberei

Minden állami tisztviselő meghatározott rangot kap, amely attól függ, hogy milyen szervben dolgozik, és milyen tisztséget tölt be.

Rangjától az állami tisztviselőt csak bíróság foszthatja meg abban az esetben, ha bűnösnek találja bűncselekmény elkövetésében.

Az állami tisztviselők nem foglalkozhatnak vállalkozói tevékenységgel, nem tölthetnek be egyéb, fizetéssel járó állást, leszámítva a szabadidejükben végzett tanári, alkotói, tudományos tevékenységet. Az állami tisztviselőknek tilos sztrájkban részt venniük. Ugyanakkor az állami tisztviselők számára póttuttatások vannak rendszeresítve a jó munkateljesítmény jutalmazására, az állami szolgálatban eltöltött időtől függően nő a szabadságuk tartama, nyugdíjba vonulásuk után megnövelt összegű nyugdíjat kapnak.

Az állami tisztviselővel szemben kötelességszegés vagy munkakörének gondatlan ellátása esetén fegyelmi intézkedések foganatosíthatók, fegyelmi büntetés alkalmazható.

Idézzétek fel, milyen fegyelmi büntetéseket ír elő a munkatörvénykönyv!

Az összes dolgozóval szemben alkalmazható büntetéseken kívül az állami tisztviselőket figyelmeztetésben részesíthetik, ha nem felelnek meg teljesen a szolgálati követelményeknek, egy évre visszatartják rangjuk soros emelését vagy magasabb tisztségbe történő kinevezésüket.

Adminisztratív jog, államigazgatás, állami szolgálat, állami tisztviselő.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: adminisztratív jog, államigazgatás, állami szolgálat, állami tisztviselő!
2. Nevezzétek meg az adminisztratív jog fő forrásait!
3. Határozzátok meg az adminisztratív jog tárgyát és fő módszerét!
4. Mondjatok példákat az államigazgatás különböző módszereinek alkalmazására!
5. Mondjátok el, mit gondoltok az államigazgatás különböző módszereinek kölcsönös viszonyáról a jelen időszakban és fejlődésük tendenciáiról!
6. Tudjátok meg, milyen állami tisztviselők dolgoznak a településeken, járásotokban!
7. Mit gondoltok a településeken, járásotokban tevékenykedő állami tisztviselők munkájának hatékonyságáról és minőségéről?
8. Állapítsátok meg, melyek az állami tisztségviselők munkájának pozitív és negatív oldalai! Vonzó-e számotokra az állami tisztviselői pálya?

A **Russzkaja Pravda** az egyik legrégebb orosz törvénygyűjtemény. XIII–XV. századokból származó másolatokban maradt fenn. A tudósok többsége úgy véli, hogy a legrégebb gyűjtemény – Jaroszlav Pravdája – Bölcs Jaroszlav (1019–1054) uralkodása idején jelent meg Kijevben. Később a szövegét Jaroszlav fiai (Jaroszlav-fiak Pravdája) módosították és kiegészítették. A Russzkaja Pravdát az ószláv törzsek szokásjogára alapozva kodifikálták a skandináv és bizánci jog

normáinak felhasználásával. Az egyházjog normái is hatással voltak a törvénygyűjteményre. A gyűjtemény olyan normákat tartalmazott, amelyek mai felfogásban a büntetőjog, polgári jog és családjog területére tartoztak.

3-4. §. Adminisztratív jogsértés

1. Az adminisztratív jogsértés fogalma és ismérvei.

Az életben előfordulnak esetek, amikor az egyén megsérti a hatályos törvényi normákat. A jogsértések egyik legelterjedtebb fajtája az adminisztratív vétség, kihágás.

Mondjatok példákat adminisztratív jogsértésekre!

Az adminisztratív jogsértés (adminisztratív vétség) a törvény által védett társadalmi viszonyok ellen irányuló jogellenes vétkes (szándékos vagy gondatlan) cselekmény (cselekedet vagy annak elmaradása), amelyért Ukrajna törvényei adminisztratív felelősséget irányoznak elő.

Az adminisztratív jogsértés ismérvei olyanok, mint bármely jogsértésé. Ide sorolható a jogellenesség (a törvények által meghatározott viselkedési szabályok, normák megsértése), vétkesség (jogsértés az elkövető személy szándékos cselekedete vagy óvatlansága következtében keletkezik), az állam védelme alatt álló érdekek elleni cselekedet. Az adminisztratív jogsértés csak cselekedetben vagy annak elmulasztásában, és soha nem gondolatban, szándékban és óhajban nyilvánulhat meg. Az adminisztratív jogsértés sajátossága az, hogy érte adminisztratív felelősséget irányoznak elő.

Az adminisztratív jogsértések sok esetben más jogsértésekre hasonlítanak. A közönséges bűncselekményektől az adminisztratív jogsértések mindenekelőtt abban különböznek, hogy kisebb szociális veszélyt jelentenek. Ezenkívül a bűncselekményektől eltérően, amelyeket csak a büntetőtörvénykönyv állapíthat meg, az adminisztratív jogsértéseket nem csak az adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyv vagy más normatív jogszabályok határozhatják meg, hanem a többi között például a helyhatalmi szervek. Még egy fontos különbség, hogy bűncselekmény elkövetése esetén a bűnösség és a büntetés kérdését csak bíróság vizsgálhatja. Ha adminisztratív jogsértésről van szó, akkor az ügyet és az adminisztratív büntetés alkalmazását nem csak bíróság, hanem sok más állami szerv vizsgálhatja.

2. Az adminisztratív jogsértések fajtái.

Az adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyv sok adminisztratív jogsértést tartalmaz, ezért szükség van ezek osztályozására.

Az adminisztratív jogsértések a társadalomra való veszélyességük függvényében általánosakra (alapvetőkre) és minősítettekre oszthatók. A **minősített tényállást tartalmazó jogsértésekhez** tartoznak azok a jogsértések, amelyeknek a körülményei lényegesen növelik a veszélyességüket. Ilyen körülményként határozza meg sok esetben a törvény a jogsértés ismétlődését, káros következmények előállítását, balesetveszélyes helyzet keletkezését.

A jogsértések következtében keletkezett kár jellegétől függően azokat anyagi és formális tényállást tartalmazókra osztják. Az **anyagi tényállást tartalmazó jogsértések** anyagi vagy más jellegű kárt okoznak, míg a **formális tényállást tartalmazó jogsértések** esetében a kár nem feltétlen ismerve a jogsértésnek.

Attól függően, hogy ki követi el, megkülönböztetnek **magán** (személyes) és **szolgálati** (hivatali) adminisztratív jogsértéseket.

A törvénykönyv cikkelyének a jogsértések lényegét ismertető szerkezeti jellege szerint azok tényállását leíróra és meghatározatlanra osztják. A **leíró tényállásban** leírják a jogsértésként elismert cselekedetet. **Meghatározatlan** tényállás esetén a jogsértés törvénykönyvbeli jellemzése utalást tartalmaz más normatív jogszabály, például a közúti közlekedési szabályok vagy a tűzbiztonsági szabályok megsértésére.

3. Adminisztratív felelősség.

Az állam nem tekint el az adminisztratív jogsértést elkövető személy megbüntetésétől, azt adminisztratív eljárásban felelősségre vonhatja. **Az adminisztratív felelősség – az államnak az adminisztratív jogsértésre történő speciális reagálása, ami abban nyilvánul meg, hogy az erre felhatalmazott szerv vagy hivatalos személy a törvény által előírt szankciót alkalmaz a jogsértés alanyával szemben.**

Adminisztratív felelősség a törvények által állami jogsértésként meghatározott jogsértés, cselekmény elkövetése következtében keletkezik. Az adminisztratív felelősségre vonás célja a társadalomnak és a fennálló államrendnek a védelme. Az adminisztratív felelősséget a törvények írják elő, és a jogi normák által megállapított szankciók alkalmazását jelenti. Az adminisztratív felelősség a jogsértő személy számára mindig meghatározott negatív következményekkel, vele szemben alkalmazott kényszerintézkedéssel jár. Ugyanakkor a felelősségre vonás nem történhet a megállapított eljárási normák betartása – meghatározott dokumentumok készítése, eljárási előírások végrehajtása – nélkül.

Az adminisztratív felelősséget bizonyos sajátosságok jellemzik. Mindenekelőtt a jogsértéseket, amelyek nyomán keletkezik, nemcsak Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve, hanem egyéb normatív jogszabályok is definiálják. Azok a cselekedetek, amelyek következtében

adminisztratív felelősség keletkezik, a többi között olyan normatív jogszabályokban is meg vannak határozva, mint Ukrajna korrupció elleni törvénye, rendkívüli helyzetről szóló törvénye, míg egyes jogsértéseket (például a csend vagy a köztisztaság védelmét illetően) a helyi államhatalmi szervek vagy helyi önkormányzatok határozatai definiálhatnak. Ugyanakkor adminisztratív felelősségre vonásról szóló határozat meghozataláról szóló joggal sok különféle szerv rendelkezhet, így bíróság, belügyi szervek, állami határőrszolgálat, közegészségügyi és járványügyi szolgálat, tömegközlekedési jegyellenőrök, erdő- és halvédelmi felügyelők.

Valamely személy adminisztratív felelősségre vonásának elengedhetetlen feltétele a megfelelő indokok megléte. Az adminisztratív felelősségre vonás **tényleges indokának** tekintendő a személy által elkövetett olyan cselekedet, amelyet a törvények adminisztratív jogsértésként határoznak meg. Másik **eljárási indok** az erre felhatalmazott szerv vagy hivatalos személy által a jogi norma alkalmazásáról elfogadott határozat, döntés vagy rendelkezés. Egyes jogtudósok **normatív indokot** is meghatároznak, mégpedig olyan jogi norma meglétét, amely bizonyos cselekedetet adminisztratív jogsértésnek ismer el.

4. Adminisztratív büntetés.

Az adminisztratív felelősségre vont személyre adminisztratív büntetést szabnak ki. **Az adminisztratív büntetés az adminisztratív felelősség mércéje, állami-törvényi kényszerintézkedés, amit az adminisztratív jogsértésben vétkes személy nevelése céljából és további jogsértések általa és más személyek általi elkövetésének megelőzése érdekében alkalmaznak.**

Az adminisztratív büntetések jellegük szerint osztályozhatók. A negatív hatás jellegét tekintve a jogsértő személyre kiszabható **személyi** büntetések (amelyek hatnak a jogsértő személyre, korlátozzák a jogait), **vagyoni** büntetések (gazdaságilag sújtják a jogsértő személy egzisztenciáját, csökkentik a vagyonát vagy a bevételeit), **személyi-vagyoni** büntetések, amelyek a jogsértő személy jogainak korlátozás révén közvetve hatnak a vagyoni állapotára.

A büntetések lehetnek **egyszeriek**, **helyszíniek**, amelyeket azonnal behajtanak, és **tartósak**, amelyeknek a végrehajtása meghatározott ideig tart.

Megkülönböztetnek még **általános alapú** büntetéseket, amelyeket önállóan rónak ki, és **pótlólagos (kiegészítő)** büntetéseket, amelyeket más büntetésekkel együtt szabnak ki, az alapbüntetéssel összevonva.

A törvények hét adminisztratív büntetésfajtát írnak elő. Nem súlyos adminisztratív jogsértés elkövetésekor alkalmazható figyelmeztetés. **Figyelmeztetés – a jogsértést elkövetett személy figyelmének felhívása az erre felhatalmazott**

hivatalos személy által arra, hogy megengedhetetlen további adminisztratív jogsértések elkövetése. Fontos annak megállapítása, hogy a figyelmeztetés csak írásos formában vagy speciális eszközök révén történhet. Például a közúti közlekedési szabályok gépkocsivezető általi vagy a folyami közlekedési szabályok hajókormányos általi megsértése esetén erről bejegyzést készítenek a figyelmeztetéseket tartalmazó speciális szelvényen.

Az egyik legelterjedtebb adminisztratív büntetés a **bírság, ami nem más, mint pénzbüntetés, amit az állampolgároknak és hivatalos személyekre rónak ki az Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve által megállapított esetekben és mértékben.** Például elkobozhatják a vadászati szabályokat megsértő személy vadászpuskáját vagy az orvhalászaton ért elkövető hálóját. Ezeket a tárgyakat a tulajdonos a tulajdonosok akaratától függetlenül kobozzák el, és a kereskedelembe értékesítik, majd a befolyt összeget – a tárolás és árusítás költségeinek levonásával – átadják a tulajdonosoknak.

Míg térítéses elkobzás esetén a tulajdonos visszakapja elkobzott vagyona értékének egy részét, addig **az adminisztratív jogsértés eszközül vagy tárgyul szolgáló eszköz elkobzásakor** az elkobzott tárgyat vagy az értékesítéséből származó pénzt beszolgáltatják az állam javára.

Elég gyakran alkalmazzák az olyan büntetést, mint amilyen a **speciális jogtól való megfosztás** 3 éves időszakra. Például adminisztratív büntetésként alkalmazzák a járművezetéstől vagy vadászattól való eltiltást (jogosítvány vagy vadászengedély hatóság általi bevonása). Ennek a büntetésfajtnak az alkalmazása attól a jogtól fosztja meg a vétkes személyt, amellyel kapcsolatban a jogsértést elkövette.

Az egyik legsúlyosabb büntetésfajta a **javító munka**. Az a személy, akivel szemben ezt a büntetésfajta alkalmazzák, továbbra is a munkahelyén dolgozik, azonban a büntetés időszakában (15 naptól 2 hónapig) az állam javára levonják fizetésének 20%-át. Megjegyzendő, hogy büntetésként javító munkát csak bíróság szabhat ki állandó munkahellyel rendelkező személyekkel szemben. Ez a büntetésfajta nem alkalmazható munkaképtelen személyek (rokkantak, nyugdíjasok, terhes nők) esetében, sem katonák, rendvédelmi szervek dolgozói ellen. A büntetési időszak alatt a jogsértő személy nem mehet soros szabadságra, és nem mondhat fel önként.

A legszigorúbb adminisztratív büntetésfajta az **adminisztratív elzárás**. Ezt a büntetésfajta is csak bíróság szabhatja ki a társadalmi veszélyességének szintjét tekintve a bűncselekményekhez közelítő legveszélyesebb adminisztratív jogsértésekért. Az adminisztratív elzárás időtartama 15 napig terjedhet. Ezt a büntetésfajta nem alkalmazzák serdülőkorúakkal, 1. és 2. kategóriás rokkantakkal, katonákkal és

olyan nőkkal szemben, akik 12 éves kor alatti gyermeket nevelnek.

Fontos annak megjegyzése, hogy az adminisztratív büntetések fenti listája nem teljes. A törvény szerint más adminisztratív büntetésfajták is alkalmazhatók. A jogsértő külföldiekkel szemben például alkalmazható az Ukrajnából való kiutasítás.

5. A fiatalkorú személyek adminisztratív felelősségének sajátosságai.

Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve szerint a 16. életévüket betöltött természetes személyek adminisztratív felelősségre vonhatók. Azonban a fiatalkorúak adminisztratív felelősségre vonásnak több sajátossága van.

Ha az adminisztratív jogsértést 16 és 18 év közötti fiatalkorú személy követi el, akkor az ilyen esetekre kidolgozott befolyásoló intézkedést alkalmaznak vele szemben.

Ismerkedjete meg Ukrajna adminisztratív jogsértéseiről szóló törvénykönyvének alábbi részletével! Határozzátok meg, milyen befolyásoló intézkedések alkalmazását írják elő a törvények a fiatalkorúakkal szemben, és fejtsétek ki véleményeteket arról, hogy mennyire hatékony és célszerű ezeknek az intézkedéseknek az alkalmazása!

Részlet Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyvéből

24-1. cikkely. A fiatalkorúakkal szemben alkalmazott befolyásoló intézkedések

Adminisztratív jogsértések elkövetéséért a tizenhat és tizennyolc éves kor közötti fiatalkorú személyekkel szemben a következő befolyásolási intézkedések alkalmazhatók:

- 1) a sértettől való nyilvános vagy más formában történő bocsánatkérés;
- 2) figyelmeztetés;
- 3) megrovás vagy szigorú megrovás;
- 4) a fiatalkorú szüleinek vagy a szülőket helyettesítő személyeknek a beleegyezése esetén pedagógusi vagy munkaközösség, vagy saját kérésükre egyes állampolgárok felügyelete alá való helyezése.

Azonban kábítószerekkel való visszaéléssel, kisebb lopásokkal, kisebb garázdasággal, a milícia munkatársának intézkedésével való rosszhiszemű szembeszegüléssel, a közúti közlekedési szabályok megsértésével kapcsolatban a törvény a fiatalkorú jogsértőkkel szemben általános alapon történő adminisztratív felelősségre vonást ír elő.

6. Adminisztratív előállítás.

Képzeljétek el a következő esetet: egy férfi ittas állapotban nyomdafestéket nem tűrő kifejezéseket használva szitkozódik az utcán, és amikor normális viselkedésre utasítják, verekedni kezd. Szerencsére a közelben tartózkodó rendőrjárőr véget vet a verekedésnek, amely nem járt komoly testi sérüléssel. Az okmányainak felmutatására és a rendőrségre való előállításnak való engedelmesre való felszólítást határozottan visszautasította, személyi okmányok nem voltak nála, ezért a személyazonosságát nem sikerült helyben megállapítani. Mi a teendő ilyenkor?

Tegyetek javaslatot arra, hogyan kellene megoldani ezt a helyzetet, hogy a jogsértő személy ne kerülhesse el a felelősségre vonást!

A törvény előírja, hogy az adminisztratív jogsértés megszüntetése érdekében, amikor az egyéb befolyásolási intézkedések alkalmazása kimerült, a személy kilétének megállapítása, az adminisztratív jogsértés tényállását rögzítő jegyzőkönyvnek a jogsértés helyén történő felvétele nem lehetséges, miközben jegyzőkönyv készítése kötelező az ügy idejében és megfelelő módon történő kivizsgálása és az adminisztratív jogsértés ügyében született határozat végrehajtása érdekében, megengedett a személy adminisztratív előállítása. Vagyis ebben az esetben a rendőrség munkatársainak jogukban áll a jogsértő személy előállítása.

A törvény meghatározza azokat a szerveket, amelyeknek joguk van az adminisztratív előállítás végrehajtására. Ilyen hatáskörrel a belügyi szervek, a határőrszolgálat (törvénytelen határátlépés vagy törvénytelen határátlépés kísérlete, a határőrizeti rendszer megsértése, az Ukrajna területén való tartózkodás szabályainak külföldiek vagy hontalan személyek általi megsértése), létesítmények fegyveres őrző-védő szolgálatának vezetői (a védelem alatt álló létesítmények elleni támadással kapcsolatos jogsértések elkövetése), Ukrajna fegyveres erői katonai rendészeti szolgálatának hivatalos személyei (jogsértések elkövetése katonák, Ukrajna fegyveres erőinek dolgozói által a szolgálati kötelezettségük teljesítése közben), Ukrajna Biztonsági Szolgálatának szervei (az államtitkokról szóló törvények megsértése vagy információkhoz való törvénytelen hozzájutás automatizált rendszerekben).

Az adminisztratív előállításról feltétlenül jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyben rögzíteni kell a felvétel dátumát és helyét; a jegyzőkönyvkészítő vezetéknevét, utónevét és atyai nevét; az előállított személy adatait; az előállítás idejét és okát. A jegyzőkönyvet annak készítője és az előállított személy írja alá.

Az adminisztratív jogsértés miatt előállított személy tartózkodási helyéről haladéktalanul értesítik a hozzátartozóit, és kérésére a munkahelyét.

Az általános szabályoknak megfelelően az előállítás időtartama nem haladhatja meg a három órát. Azonban egyes esetekben a törvények hosszabb ideig tartó előállítást is lehetővé tesznek.

Előállított személyek	Az előállítás meghosszabbítását indokoló feltételek és intézkedések	Az előállítás teljes tartama
A határőrizeti vagy Ukrajna államhatárának átkelőhelyén érvényes rendszert megsértő személy	Az előállított személyazonosságának megállapítása, a jogsértés körülményeinek tisztázása A jogsértést elkövető személyek személyazonosságát igazoló okmányok hiánya	3 nap az ügyész erről történő értesítésével, az előállítás kezdetének pillanatától számított 24 órán belül 10 nap ügyészi indítványra
A kábító hatású és pszichotróp anyagok forgalmazásának szabályait megsértő személyek	Jegyzőkönyv felvétele, szükséges esetekben a személyazonosság megállapítása, orvosi vizsgálat elvégzése, az elkobzott kábító hatású és pszichotróp anyagok beszerzési körülményeinek tisztázása és kivizsgálása.	3 nap az ügyész erről történő értesítésével, az előállítás kezdetének pillanatától számított 24 órán belül
Kisebb garázdaságot, családon belüli erőszakot elkövető, a milícia munkatársának intézkedésével vagy felszólításával szemben rosszhiszemű ellenállást tanúsító személyek		Az ügy bíróság vagy a belügyi szerv vezetője (helyettes vezetője) általi vizsgálatáig
Az Ukrajna területén való tartózkodás szabályait megsértő külföldiek vagy hontalan személyek		Az ügy bíróság vagy Ukrajna állami határőrszolgálati szervének hivatalos személye általi vizsgálatáig

Az adminisztratív előállítás kezdete a jogsértő személynek a jegyzőkönyv felvételére történő beszállítása pillanatától számítódik. Azonban ha a jogsértő személy alkoholos befolyásoltság állapotában van, előállításának kezdetét a kijózanodásától számítják.

Az adminisztratív előállítás megfellebbezhető az előállítást kezdeményező szerv felsőbb hatóságánál. Például, ha az előállítást a járási, kerületi rendőrhatalóság kezdeményezi, a fellebbezéssel a megyei belügyi főosztályhoz, ügyészhez vagy bíróhoz kell fordulni. Azonban tudni kell, hogy az adminisztratív előállítás megfellebbezése nem szünteti meg azt.

Adminisztratív jogsértés, adminisztratív felelősség, adminisztratív büntetés, adminisztratív előállítás.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *adminisztratív jogsértés, adminisztratív felelősség, adminisztratív büntetés, adminisztratív előállítás!*
2. Mondjatok példákat olyan adminisztratív jogsértésekre, amelyekről a médiából hallottatok vagy az interneten olvastatok, amelyek a környezetetekben történtek!
3. Hasonlítsátok össze az adminisztratív felelősséget az adminisztratív büntetéssel!

4. Nevezzétek meg a törvény által előírt adminisztratív büntetéseket!
5. Jellemezzétek a fiatalok adminisztratív felelősségét!
6. Soroljátok csoportokba az általatok ismert adminisztratív büntetésfajtaikat (különböző osztályozási kritériumok szerint)!
7. Hogyan fellebbezheti meg az érintett személy az adminisztratív előállítást!
8. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy célszerű lenne-e új adminisztratív büntetésfajtaikat bevezetni vagy a már létezőket megváltoztatni!
9. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy mennyiben felel meg az adminisztratív előállítás és a létező adminisztratív büntetésfajtaik a demokrácia követelményeinek!

5-6. §. Adminisztratív ügyvitel (adminisztratív eljárás)

1. Az adminisztratív eljárás és ügyvitel fogalma és fajtái.

Az adminisztratív jogi normák, akár csak az egyéb jogági normák érvényesítése bizonyos, a törvény által megállapított eljárás szerint történik. Ennek érdekében adminisztratív ügyvitelt alkalmaznak, ami nem más, mint intézkedések adminisztratív jogi eljárásnormák által szabályozott összessége, amelyek bizonyos adminisztratív ügyek államhatalmi szervek vagy helyi önkormányzatok általi vizsgálatára és megoldására irányulnak. Megjegyzendő, hogy a jogászok körében nincs egyetértés az „adminisztratív eljárás” és az „adminisztratív ügyvitel” fogalmak egymáshoz való viszonyát illetően. Egy részük a két fogalmat egymás szinonimáinak tekinti, míg mások az ügyvitelen az adminisztratív jogsértések vizsgálatát és a velük kapcsolatos intézkedéseket, az adminisztratív eljáráson pedig bármilyen egyéb, adminisztratív jogviszonyokkal kapcsolatos, de adminisztratív jogsértéseket nem érintő ügyek vizsgálatát, azokkal kapcsolatos döntések meghozatalát értik.

A vizsgált ügyek jellege szerint az adminisztratív ügyvitel két formáját különböztetik meg: joghatóságit és nem joghatóságit. A **joghatósági ügyvitelhez** olyan ügyek tartoznak, amelyeket illetően bizonyos adminisztratív-jogi vita áll fenn, és amelynek a megoldására az ügyvitel irányul. Ilyen például az adminisztratív jogsértésekkel kapcsolatos ügyvitel; panaszok kivizsgálását érintő ügyvitel. **Nem joghatósági ügyvitel** az állami regisztráció (nyilvántartásba vétel) különböző fajtáinak megvalósítását szabályozó normatív-jogi szabályok kidolgozásával és elfogadásával kapcsolatos eljárás.

Előfordul, hogy az adminisztratív ügyvitelt az azt megvalósító szervek szerint sorolják be. Az adminisztratív ügyvitelt jelentős részben bíróságok (bírói úton) valósítják meg, azonban a nagyobb részt nem bírósági állami szervek hajtják végre adminisztratív úton.

2. Az adminisztratív eljárás stádiumai.

Az adminisztratív eljárás elég bonyolult és hosszadalmas. Ezért határoznak meg vele kapcsolatban stádiumokat (szakaszokat). Mindenekelőtt elemzik a helyzetet. Ebben a stádiumban az ügy állásáról, a jogi jelentőséggel bíró tényekről gyűjtenek és rögzítenek információkat, szükség esetén pedig formálisan adminisztratív eljárást indítanak. Második stádium: határozat meghozatala az ügyben. Ebben a stádiumban a határozatot az összegyűjtött információk alapján hozzák. Az eljárás harmadik stádiuma nem kötelező. Az ügyben érdekelt személyek megfellebbezhetnek vagy megóvhatják a döntést, de ez joguk és nem kötelességük. Az adminisztratív eljárás utolsó stádiuma a meghozott határozat végrehajtása. Ez a stádium utolsó az időben, de nem utolsó a fontosság szerint. E stádium megvalósításának a hatékonyságától nagyban függ az adminisztratív eljárás egészének eredményessége, hiszen az elfogadott határozatok pontos és gyors végrehajtása nélkül értelmét veszti az összes előző stádium.

Megjegyzendő, hogy ezek a stádiumok valamennyi eljárásfajta esetében általánosak, azonban mindegyiknek megvan a maga specifikuma, sajátossága. Mindegyik stádium külön eljárási cselekményekből áll, amelyek megvalósítási rendjét törvény írja elő.

Az adminisztratív eljárás kötelező eredménye meghatározott okirat elfogadása. Ez lehet bírósági határozat, belügyi szerv határozata, helyi állami adminisztráció (közigazgatási hivatal) rendelete, végrehajtó hatalmi szerv utasítása vagy rendelete.

A különböző adminisztratív eljárásoknak megvannak a maguk sajátosságai.

3. Adminisztratív jogsértési ügyekben történő eljárás.

Az egyik leggyakrabban alkalmazott eljárási forma adminisztratív jogsértésekkel kapcsolatos. Rendjét Ukrajna adminisztratív jogsértésekről szóló törvénykönyve határozza meg.

Ha valamely személy jogsértést követ el, kötelező jelleggel jegyzőkönyvet vesznek fel két példányban (amelyek egyikét a jogsértő személy kapja) az állami szervek törvényben meghatározott hivatalos személyei, míg egyes esetekben társadalmi szervezetek képviselői. A jegyzőkönyv felvétele során a jogsértő személynek jogában áll annak tartalmához megjegyzéseket fűzni, ellenvetést kifejezni a körülmények ismertetésével kapcsolatban, magyarázatot fűzni hozzá.

Néha, amikor az erdővédelem, vasút-, gépkocsi-használat szabályainak megszegéséről, egyes közúti közlekedési szabályok gyalogosok általi megsértéséről van szó, a törvény lehetővé teszi, hogy az esetről ne készüljön jegyzőkönyv. Azonban ennek kötelező feltétele, hogy a jogsértő személy ne tagadja, hogy

jogsértést követett el, és beleegyezzen a bírságfizetésbe. Az említett esetek többségében a büntetést a jogsértés helyszínén kell befizetni.

Minden más esetben, és akkor, ha a jelzett jogsértés egyikét elkövető személy tagadja a jogsértés elkövetését és nem ért egyet a büntetéssel, akkor elengedhetetlen a jegyzőkönyv felvétele.

A jogsértés ügyében készült jegyzőkönyv tartalmát és a többi begyűjtött bizonyítékot az esetek többségében a jogsértés elkövetésének helye szerint vizsgálják.

A törvény eléggé szűk határidőt szab az adminisztratív jogsértések ügyének vizsgálatára. A határidő kezdete attól az időponttól számítódik, amikor az ügy vizsgálatára felhatalmazott szerv megkapja az ügyaktákat.

Az ügy vizsgálatának eredményeként megfelelő határozat születik, amely büntetést szabhat ki az adminisztratív jogsértést elkövetett személyre, a fiatakorú jogsértők számára előírt befolyásoló intézkedéseket alkalmazhat az elkövetővel szemben, vagy lezárhatja az ügyet (ha a jogsértő véttségét nem sikerül bizonyítani, vagy az nem vétkes).

Példák ügyekre	Kivizsgálás határideje
A jogsértés a főlgáz-szolgáltatás használatát érinti	7 nap
Kiseb lopás, kisüsti pálinka és főző készülék készítése, tárolása, pénzmosás (illegális vagy bűncselekmény révén szerzett jövedelem legalizálása) vagy terrorizmus finanszírozása elleni törvények megsértése	5 nap
Törvénytelen kereskedelmi tevékenység folytatása, nagygyűlés, felvonulás rendjének megzavarása, a választók névjegyzéke, népszavazásra jogosult állampolgárok névjegyzéke összeállítási és felhasználási rendjének megsértése	3 nap
Kábítószerrel, mák és vadkender termesztésével kapcsolatos egyes jogsértések, valutautyleti szabályok megsértése, kisebb garázdaság, rémhírterjesztés, családon belüli erőszak, alkoholos italok közterületen való fogyasztása, ittas állapotban való megjelenés nyilvános helyen, rendvédelmi szerv munkatársa által foganatosított intézkedésnek történő ellenszegülés	1 nap
Egyéb adminisztratív ügyek	15 nap

4. Állampolgári folyamatványokkal kapcsolatos ügyvitel.

Az ügyintézés elterjedt formája az állampolgári folyamatványokkal (beadványokkal) kapcsolatos ügyvitel. Ennek rendjét Ukrajna állampolgári folyamatványokról szóló törvénye határozza meg, amely az állampolgári folyamatványok három lehetséges fajtáját különbözteti meg. Állampolgári folyamatványnak nevezik az írásba foglalt vagy szóban előadott javaslatokat (észrevételeket), kérvényeket és panaszokat.

A **javaslat (észrevétel)** állampolgári folyamatvány, amely államhatalmi szervek, helyi önkormányzatok, valamennyi szintű önkormányzati képviselők, hivatalos személyek tevékenységével kapcsolatos javaslatokat, tanácsokat fogalmaz meg, vagy a társadalmi viszonyok szabályozására és állampolgárok életkörülményeire, az állami és a közélet, az állam és a társadalom szociális és kulturális, valamint egyéb szférái jogi alapjainak tökéletesítésére vonatkozó véleményt nyilvánít ki.

A **kérvény (beadvány)** állampolgári folyamodvány, amely Ukrajna Alkotmányában vagy hatályos törvényeiben rögzített jogok vagy érdekek érvényesítésének elősegítésére irányuló kérést, a hatályos törvények megsértéséről, tulajdonformáiktól függetlenül vállalatok, intézmények, szervezetek, Ukrajna népképviselői, helyi tanácsok képviselői, hivatalos személyek tevékenységében tapasztalható hiányosságokról szóló és e tevékenység javítására vonatkozó véleményt tartalmaz. **A beadvány írásos folyamodvány, amely a személy megfelelő jogállásának, jogainak vagy szabadságjogainak elismerésére vonatkozó kérést tartalmaz.**

A panasz folyamodvány, amely állampolgárok állami és önkormányzati szervek, vállalatok, intézmények, szervezetek, állampolgári egyesületek, hivatalos személyek cselekményei (tétlensége) következtében megsértett jogainak visszaállítására és törvényes érdekeinek védelmére irányuló követelést fogalmaz meg.

Minden állampolgár megfellebbezheti az államhatalmi szerveknek az ő jogait vagy törvényes érdekeit sértő határozatait, cselekményeit vagy tétlenségét, a rá törvénytelenül kirótt kötelezettségeket vagy törvénytelen felelősségre vonását. Az állami szervnek címzett folyamodványok esetében be kell tartani a törvény által előírt követelményeket.

Ismerkedjete meg Ukrajna állampolgári folyamodványokról szóló törvényének részletével, és határozzátok meg az állampolgári folyamodványokkal szemben támasztott fő követelményeket!

Részlet Ukrajna állampolgári folyamodványokról szóló törvényének

5. cikkely. A folyamodvánnyal szembeni követelmények

A folyamodványokat olyan államhatalmi és önkormányzati szerveknek, tulajdonformától függetlenül vállalatoknak, intézményeknek, szervezeteknek, állampolgári egyesületeknek vagy hivatalos személyeknek nyújtják be, amelyeknek és akiknek a hatáskörébe tartozik a folyamodványban felvetett kérdések megoldása.

A folyamodványban fel kell tüntetni az állampolgár vezetéknevét, utónevét, atyai nevét, lakóhelyét, a kifejtett kérdés lényegét, a javaslatot, észrevételt, kérvényt vagy panaszt, kérdést vagy követelést.

A folyamodvány lehet szóbeli (amit az állampolgár szóban ad elő és a hivatalos személy írásban lejegyez az ügyfélfogadás során) vagy írásbeli, amit postán vagy személyesen vagy megbízott révén juttat el a megfelelő szervhez, intézményhez, ha a meghatalmazás a hatályos törvényeknek megfelelően van elkészítve.

A folyamodványt egyes személyek (egyéni folyamodvány) vagy emberek csoportja (kollektív vagy csoportos folyamodvány) nyújthatja be.

Az írásos folyamodványt a benyújtó személynek (személyeknek) alá kell írnia, és fel kell tüntetnie rajta a dátumot.

Jegyezzék meg: ha ezek a követelmények nincsenek betartva, akkor a folyamodványt vizsgálat nélkül visszaküldik a benyújtó személynek.

A törvény ugyancsak előírja, hogy a személy a panaszt csak a megfellebbezendő határozat elfogadásától számított egy éven belül nyújthatja be, de nem később, mint egy hónappal azt követően, hogy megismerkedett az adott döntéssel.

Az államhatalmi és helyi önkormányzati szervek, vállalatok, intézmények, szervezetek, állampolgári egyesületek, tömegtájékoztatási eszközök, ezek vezetői és más hivatalos személyek az állampolgári folyamodvány átvétele után kötelesek tárgyilagosan és részletesen megvizsgálni a kérvényt vagy a panaszt. Az állampolgárnak joga van arra, hogy jelen legyen folyamodványának a vizsgálatánál. A folyamodvány vizsgálata során a kérvényben feltüntetett probléma megoldását lehetővé tévő határozatot kell elfogadni. A vizsgálat eredményéről és az elfogadott határozatról kötelező módon tájékoztatni kell a folyamodvány benyújtóját.

A törvénynek megfelelően **a folyamodványt az illetékes szervnek egy hónap leforgása alatt meg kell vizsgálnia, és válaszolnia kell a folyamodvány benyújtójának.** Egyes esetekben, amikor pótlólagos ellenőrzésre van szükség, a folyamodvány vizsgálatának idejét meghosszabbíthatja a szervezet vezetője, de nem többel, mint 45 nappal.

5. Adminisztratív bírósági eljárás.

Az állampolgárok jogainak és szabadságjogainak biztosítása, az egyén és az állam, valamint annak szervei, hivatalos személyek közötti vitás kérdések rendezése érdekében létrehozták a szakosított adminisztratív bíróságok rendszerét. Ezek a természetes vagy jogi személyek és az államhatalmi felhatalmazással rendelkező alanyok (vagyis az államhatalmi és önkormányzati szervek és ezek hivatalos személyei) közötti, állampolgárok állami szolgálatba történő felvételével vagy annak végzésével, választásokkal és népszavazásokkal kapcsolatos vitákat vizsgálják. Ezenkívül adminisztratív bíróságok vizsgálják a különböző államhatalmi szervek közötti vitákat. Vagyis adminisztratív bírósághoz kell fordulni a községi tanács vagy járási állami adminisztráció által hozott határozat semmissé tétele érdekében, ha valaki szerint a döntés törvénytelen, vagy ha az állami tisztviselőt törvénytelenül mentették fel a munkahelyén, vagy amikor valakit nem akarnak felvenni a választói jegyzékbe, nem akarnak képviselőjelöltként bejegyezni. Az adminisztratív bíróságoknak kell vizsgálniuk a különböző hatalmi szervek – például járási tanács és megyei tanács, a megyei állami adminisztráció különböző osztályai vagy főosztályai, az adóadminisztráció és a vállalkozási ügyek bizottsága – közötti ellentéteket.

Idézzétek fel, milyen adminisztratív bíróságokat hoztak létre Ukrajnában!

Az, hogy milyen bírósághoz kell fordulni valamely ügyben, az ügy lényegétől függ (lásd az alábbi táblázatot).

Ezenkívül az adminisztratív bírósági eljárások törvénykönyve megállapítja, hogy a bíróságok az alperes tartózkodási helye szerint tárgyalják az ügyeket, ha pedig olyan határozatról vagy cselekményről van szó, ami egy konkrét személy jogainak megsértésével kapcsolatos, akkor a vizsgálat (a felperes választásának megfelelően) az alperes lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint történik.

Az ügyben illetékes bíróság	Ügykategóriák
Helyi általános bíróságok mint adminisztratív bíróságok	Adminisztratív ügyek, amelyekben az egyik fél hivatalos személy vagy helyi önkormányzat tisztségviselője; minden adminisztratív ügy, amely hatalmi hatáskörrel rendelkező alany cselekvésével vagy annak elmulasztásával kapcsolatos adminisztratív felelősségre vonást jelentő eljárást von maga után; természetes személyek és hatalmi hatáskörrel rendelkező alanyok munkaképtelen állampolgároknak járó nyugdíj, szociális ellátmány megállapításával, újraszámolásával, folyósításával, általánosan kötelező állami szociális biztosítás és a háború gyermekeinek járó, valamint egyéb szociális segélyek kifizetésével, pótlékok, támogatások, szociális szolgáltatások, kedvezmények biztosításával kapcsolatos vitájára vonatkozó minden adminisztratív ügy
Körzeti adminisztratív bíróságok	Azok az ügyek, amelyekben az egyik fél államhatalmi szerv, a Krim Autonóm Köztársaság hatalmi szerve, megyei tanács, Kijev vagy Szevasztopol városi tanácsa, azok tisztségviselője vagy hivatali személye, kivéve az adminisztratív vétségekkel kapcsolatos döntésekre a cselekedetekre vagy cselekedet elmulasztására vonatkozó ügyeket és a helyi általános bíróságok mint adminisztratív bíróságok illetékességi körébe tartozó ügyeket
Helyi általános bíróságok mint adminisztratív bíróságok vagy körzeti adminisztratív bíróságok a felperes választása alapján	A helyi végrehajtó hatalmi szervek tisztségviselőinek vagy hivatali személyeinek cselekvését vagy annak elmulasztását megfellebbező ügyek
Ukrajna Legfelsőbb Adminisztratív Bírósága mint első fokú bíróság	A Központi Választási Bizottság által a választások vagy összukrajnai referendum eredményeinek megállapításával kapcsolatos ügyek, Ukrajna népképviselője felhatalmazásának (mandátumának) idő előtti megszüntetésére vonatkozó ügyek, valamint Ukrajna Legfelső Tanácsa, Ukrajna elnöke, a Legfelső Igazságügyi Tanács, Ukrajna Bíráinak Legfelső Minősítő Bizottsága okiratainak, cselekvésének vagy cselekvés általa történő elmulasztásának megfellebbezésével kapcsolatos ügyek

Az adminisztratív eljárásban feleként szerepelhetnek Ukrajna állampolgárai, külföldi személyek, hontalan személyek, különböző jogi személyek, államhatalmi, helyi önkormányzati szervek és ezek tisztségviselői, hivatali személyei. Attól függően, hogy milyen álláspontot foglal el a személy az eljárásban, lehet felperes (ha követeléseket jelentett be) vagy alperes. Az adminisztratív eljárások sajátossága, hogy az esetek többségében az alperes csak államhatalmi vagy helyi önkormányzati szerv, vagy annak tisztségviselője hivatali személye lehet. Más alperesek csak állampolgári egyesületek kényszerfelszá-

molásával vagy azok tevékenységének ideiglenes szüneteltetésével, külföldi személy Ukrajnából történő kiutasításával, gyűlések, tüntetések, tiltakozó megmozdulások szervezési jogának korlátozásával kapcsolatos ügyekben és néhány egyéb esetben lehetnek.

Az ügy tárgyalása az adminisztratív bíróságon az előzetes bírósági üléssel kezdődik. Ezen a bíró megvizsgálja, hogy rendezhető-e az ügy bírósági tárgyalás nélkül. Ha ez nem lehetséges, akkor konkretizálja a felperesi követeléseket, meghatározza azokat a tényeket, amelyeket be kell bizonyítani, megvizsgálja a bizonyítékokat, amelyekkel a felek mindegyike a bizonyítást fogja végezni.

A bírósági tárgyalás közvetlenül az előkészületi tevékenységgel – az eljárásban részt vevők, a tanúk megjelenésének ellenőrzésével, a vizsgálat lényegének, a résztvevők jogainak és kötelességeinek ismertetésével – kezdődik. Ezt követően kezdődik az ügy érdemben történő tárgyalása, amikor a bíró meghallgatja a feleket, megvizsgálja az írásbeli és a tárgyi, valamint egyéb bizonyítékokat, meghallgatja a tanúkat. Az ügy tényállásának tisztázása és a bizonyítékok segítségével történő ellenőrzése után a felek rátérnek az ügy vitájára, amelynek során a felek mindegyike a megvizsgált bizonyítékokra alapozva ismerteti az álláspontját. Az adminisztratív ügy bírósági tárgyalásának utolsó szakasza a döntés (ítélet) meghozatala és annak ismertetése.

Az ügyben történő érdemi döntés meghozatalakor a bíróság határozatot, azaz döntést hoz, amellyel megszünteti az eljárást, nem vizsgálja a keresetet vagy más eljárásjogi döntést (az ügyet érdemben nem tárgyalva) hoz, és ezt határozatba foglalja.

Adminisztratív eljárás, adminisztratív bírósági eljárás, állampolgári foyamodvány, panasz, bejelentés, kérelem, javaslat

1. Magyarozzátok meg a következő fogalmakat: *adminisztratív eljárás, adminisztratív bírósági eljárás, állampolgári foyamodvány, panasz, bejelentés, kérelem, javaslat!*
2. Az adminisztratív eljárás milyen formáit ismeritek? Határozzátok meg az általatok ismert adminisztratív eljárások sajátosságait!
3. Határozzátok meg a fő szakaszokat:
 - a) adminisztratív eljárás állampolgári foyamodványok ügyében;
 - b) adminisztratív bírósági eljárás!
4. Határozzátok meg, milyen bíróságnak kell tárgyalnia az alábbi ügyeket:
 - a) állampolgár panasza a községi tanács döntése ellen, amellyel elutasította a neki járó földrészleg kiutalására vonatkozó kérelmét;
 - b) a megyei állami közigazgatási hivatal döntését elutasító járási tanács keresete;
 - c) az állampolgárnak járó nyugdíj megállapításának elutasításával kapcsolatos ügy;
 - d) Ukrajna elnöke határozatának megfellebbezésével kapcsolatos ügy;
 - e) a település rendjére vonatkozó szabályokat megsértő állampolgár felelősségével kapcsolatos ügy!

- 5*. Írjatok feltételesen folyamodványt egy állami szervhez!
6*. Mondjátok el véleményeket az adminisztratív ügyek büntethetőségének meghatározását szabályozó eljárásrendről!
7*. Mondjátok el véleményeket arról, hogy milyen mértékben felel meg a demokratikus normáknak az állampolgári folyamodványok vizsgálatának törvény által megszabott eljárásrendje!

1. sz. gyakorlati munka

Állampolgári folyamodványok. Az állampolgárok jogainak bírósági védelme

Az adminisztratív eljárás tanulmányozása során megismeritek az állampolgári folyamodványok vizsgálatának rendjét. Azonban annak érdekében, hogy a folyamodvány hatékony legyen, elérje célját, azt a törvény szabta követelményeknek megfelelően kell elkészíteni. Ezenkívül fontos megtanulnotok annak meghatározását, hogy milyen szervhez milyen folyamodvánnyal és milyen (panasz, kérelem, javaslat) formában forduljatok.

Képzeljétek el, hogy úgy döntötök, vadászok lesztok és vadászfegyver-tartási, valamint -tárolási engedélyért folyamodtok. Mit kell ennek érdekében tennetek? Mindenekelőtt meg kell határoznotok, melyik az a szerv, amelyik ennek a kérdésnek a megoldásában illetékes. A kérdés megoldására hivatott engedélyezési rendszer a belügyi szervek hatáskörébe tartozik, ezért a lakóhelyetek szerinti belügyi szervhez kell fordulnotok. A kérvényt a törvényben foglalt követelményeknek megfelelően kell megírnotok.

Szerhijenko O. M.,
Vinnyica megye barszki járási
belügyi főosztályának vezetője

Én, alulírott Kohut Volodimir Romanovics, szül. 1979-ben, barszki járási Visneve község Szvoboda u. 5. sz. alatti lakos traktorosként dolgozom a járási útkarbantartó vállalatnál. Tagja vagyok az Ukrán Vadász és Horgász Szövetségnek, elvégeztem a vadásztanfolyamot.

Kérem, engedélyezzék számomra vadászpuska és vadászkés megvásárlását, tárolását és használatát.

Kérem, válaszukat írásban küldjék meg a következő címre:

Visneve, Szvoboda u. 5., tel.: (063) 534-12-49, Kohut V. R.

2011.09.21

Kohut V. R.

Megjegyzés: minden megnevezés, név, cím fiktív, és legtöbb esetben a hasonló kérvényeket a megfelelő állami hivatalokban rendszeresített speciális űrlapokon kell benyújtani.

Alább a jogaid megsértésével kapcsolatos, az adminisztratív bírósághoz benyújtandó kereset látható.

Odessza megye Körzeti
Adminisztratív Bíróságának,
Cím: _____
Felperes: Kurtov Szerhij
Vasziljovics, lakcím: Odessza,
Hrecka u. 45. sz., 23. lakás, tel.:
(048) 45-67-89
Alperes: Sevcsenko Volodimir
Vasziljovics, Odessza megye
ügyésze, jogi cím: Odessza,
Velikofontanszka u. 23,
tel.: (048) 12-34-56

Adminisztratív kereset hatalmi hatáskörrel rendelkező alannyal szemben cselekvés elmulasztása miatt

Én, alulírott Sz. V. Kurtov 2010.01.24-én panaszt nyújtottam be Odessza megye ügyészségéhez a baltszki kerületi ügyészség munkatársaival szemben, miért utóbbiak cselekvést mulasztottak. A panaszomra a megyei ügyészségtől válasz nem érkezett.

2010. március 19-én írásbeli kérelemmel fordultam Odessza megye ügyészségéhez, hogy tájékoztasson a 2010. január 20-án benyújtott panaszommal kapcsolatban. Azonban V. V. Sevcsenko nem válaszolt a kérésemre, megsértve ezzel az információhoz jutáshoz való jogaimat és szabadságjogaimat.

V. V. Sevcsenko tétlenségével megfosztott engemet jogaim és szabadságjogaim igazságos, idejében történő és teljes védelmének a lehetőségétől az állam részéről.

Ukrajna ügyészségről szóló törvénye 12. cikkelyének értelmében az ügyész vizsgálja az állampolgárok és jogi személyek jogainak megsértésére vonatkozó panaszt és felügyeletet gyakorol, hogy betartják-e a panasz vizsgálatának törvény által előírt rendjét a szervezetek, intézmények, intézetek és hivatali személyek.

Az általam benyújtott panaszban kértem, hogy indítsanak fegyelmi eljárást a baltszki járási ügyészség munkatársai ellen cselekvés elmulasztása miatt, vagyis azért, mert nem intézkedtek a jogaim védelmét illetően, nem döntöttek Ukrajna Büntetőeljárás Törvénykönyve 97. cikkelyének megfelelően, aminek következtében hosszú idő óta nincs végrehajtva a bíróság határozata.

Ukrajna állampolgári folyamodványairól szóló törvénye 1., 4., 16., 19., 20. cikkelye értelmében Ukrajna állampolgárainak joguk van panasszal fordulni az államhatalmi szervekhez jogaik és törvényes érdekeik érvényesítésének akadályoztatását illetően. A folyamodványok vizsgálatának elutasítása tilos. Az államhatalmi szervek kötelesek megvizsgálni a panaszt és legfeljebb egy hónapon belül tájékoztatni a folyamodványt benyújtó személyt a vizsgálat eredményéről.

Ukrajna állampolgári folyamodványokról szóló törvénye 7. cikkelye értelmében, ha a beadványban foglalt kérdés nem tartozik az adott hivatal illetékességi körébe, akkor azt öt napos határidőn belül köteles továbbítani a megfelelő szervhez vagy hivatali személyhez, és erről értesíti a folyamodványt benyújtó személyt.

A panaszom vizsgálatának eredménye alapján a baltszki járási ügyészség 2010. április 28-án adott választ 254-es iktatószám alatt, amiről bejegyzés történt az Odessza megyei baltszki járási ügyészség kimenő leveleket tartalmazó naplójának másolatában, de ez nem tartalmaz választ a beadványomra.

Ebből kifolyólag úgy vélem, V. V. Sevcsenko, Odessza megye ügyésze megsértette a jogaimat Ukrajna állampolgári folyamodványokról és Ukrajna információról szóló törvényei értelmében, amikor válasz nélkül hagyta a baltszki járási ügyészség munkatársainak fegyelmi felelősségre vonásával kapcsolatos beadványomat.

A vázoltak alapján és Ukrajna Adminisztratív Bírósági Eljárási Törvénykönyve 6., 17., 104., 105., 106. cikkelyeinek megfelelően, kérem, ismerjék el törvénytelennek V. V. Sevcsenko, Odessza megye ügyésze mulasztását a baltszki járási ügyészség munkatársainak fegyelmi felelősségre vonásával kapcsolatos, 2010. január 24-én kelt beadványom válasz nélkül hagyásának ügyében.

Kérem, ismerjék el törvénytelennek el törvénytelennek V. V. Sevcsenko, Odessza megye ügyésze mulasztását a tájékoztatásomra vonatkozó, 2010. március 19-én kelt. beadványom válasz nélkül hagyása ügyében.

Kötelezzék V. V. Sevcsenkót, Odessza megye ügyészét arra, hogy adjon megfelelő választ a baltszki járási ügyészség munkatársainak fegyelmi felelősségre vonásával kapcsolatos, 2010. január 24-én kelt beadványomra és a tájékoztatásomra vonatkozó, 2010. március 19-én kelt. kérelmemre.

Dátum

Aláírás

Most pedig próbáljátok meghatározni, milyen folyamodványt (panaszt, kérvényt, kérelmet) kell készíteni, melyik szervnek kell azt benyújtani a felhozott esetekben, és szerkesszék meg az okmányt:

a) földrészleget szeretnétek kapni farmergazdaság létesítése céljából;

b) a házatok közelében szeretnétek sportpályát építeni a helyi költségvetésből történő finanszírozással;

c) nem tartjátok jogszerűnek az adóhatóság határozatát, amellyel bírságot vetett ki rátok;

d) a járási tanács szerint a szomszédos város tanácsának döntése szemétegető üzem és elkerülő út megépítéséről sérti a járás lakosainak jogait és érdekeit;

e) szülők egy csoportja célszerűnek tartja azon iskola profiljának megváltoztatását, amelyikben a gyerekeik tanulnak;

f) az állampolgár úgy véli jogosult a Csernobili Atomerőmű katasztrófájának károsult jogállására;

g) az állampolgár szerint nem jogszerű, hogy a területi választási bizottság elutasította községi polgármesterjelöltként történő bejegyzését!

Megelőző feladat. Keressetek információt arról, hogy a világ különböző országaiban milyen költségvetési források léteznek, és hogyan használják fel az állami pénzeket!

II. rész

PÉNZÜGYI JOG UKRAJNÁBAN

7. §. A pénzügyi jog alapjai

1. A pénzügyi jog tárgya és módszerei.

Bármilyen állam, területi közösség, szervezet, bármilyen emberi közösség létezése elképzelhetetlen a létezés megbízható és elegendő források nélkül. Minden családnak vannak bevételi forrásai, amelyeknek a felhasználásáról maga dönt. Bármilyen vállalat, intézet, társaság könyvelést vezet a bevételekről és kiadásokról. Ugyanígy határozza meg a bevételi forrásait és a kiadásait minden város, község, járás, megye és összességében az állam. **Az állam és a helyi önkormányzatok pénzügyi tevékenysége, a bevételek, elosztásuk és felhasználásuk terén létrejövő társadalmi viszonyokat a pénzügyi jog szabályozza.** Ezek a viszonyok képezik ennek a jogágnak a tárgyát. A pénzügyi jog szabályozza az adók és egyéb állami bevételek beszedésével kapcsolatos viszonyokat. A pénzügyi jogi normák határozzák meg az állam fő pénzügyi okmányának – az állami és helyi költségvetések – összeállításának rendjét. Az állami és a helyi önkormányzati költségek felhasználásának, a költségvetési intézmények, szervezetek finanszírozásának rendjét ugyancsak a pénzügyi jogi normák szabályozzák.

Megjegyzendő, hogy a pénzek felhasználásával kapcsolatos nem minden viszonyt szabályoz a pénzügyi jog. Amikor a munkás fizetést kap annál a vállalatnál, ahol dolgozik, a munkajog által szabályozott viszonyokról beszélünk. A bankban hitelt felvett személy és a bank viszonyát – annak ellenére, hogy pénzről van szó – nem a pénzügyi, hanem a polgári jog szabályozza. De amikor a dolgozó fizetéséből adót vonna le az állami vagy a helyi költségvetés javára, vagy amikor pénzt utalnak ki iskola vagy kórház működtetésére, akkor ezeket a viszonyokat a pénzügyi jog szabályozza. Tehát pénzügyieknek csak azok a társadalmi viszonyok tekinthetők, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az állami pénzeszközök képzéséhez, felhasználásához, elköltéséhez.

A pénzügyi viszonyok feltétlen részese az állam és annak szervei. Ez határozza meg a pénzügyi jog által alkalmazott jogi szabályozás fő módszerét – imperatív vagy szubordinációs módszert, hatalmi előírásokat. A pénzügyi jogviszonyok a bennük részt vevők cselekvési rendjét, jogait és kötelességeit világosan meghatározó normák alapján jönnek létre. Az ezen irányelvektől való eltérés nem lehetséges, általában nincs lehetőség bizonyos cselekvési módok választására. Mindeközben a felek nem egyenlők, csak az egyik félnek – az államnak és szervének – van joga arra, hogy büntesse a másik felet, vele szemben a törvény által előírt meghatározott szankciókat alkalmazzon.

A pénzügyi jog által szabályozott viszonyok több *intézményt*, így a költségvetési rendszer, a költségvetési folyamat, adók, nem adó jellegű befizetések intézményét foglalják magukban.

A pénzügyi jogi normák több különféle forrásban vannak rögzítve. Közülük némelyiket Ukrajna alkotmánya tartalmazza, azonban a pénzügyi jog fő forrása ma Ukrajna Költségvetési Törvénykönyve (Kódexe) és Ukrajna Adótörvénykönyve.

A pénzügyi jog sajátosságait tekintve abban fontos jelentőségük van Ukrajna Nemzeti Bankja, Állami Adóhivatala, Ukrajna Pénzügyminisztériuma normatív jogszabályainak.

2. Pénzügyi jogviszonyok.

A pénzügyi jog normái szabályozzák a pénzügyi jogviszonyokat. A pénzügyi jogviszonyok példái a természetes személy vagy jogi személy adózása, az állami vagy helyi költségvetés készítése során létrejövő viszonyok, a költségvetési pénzek felhasználásakor kialakuló viszonyok.

A pénzügyi jogviszonyok alanyai lehetnek különféle természetes és jogi személyek. Ők a pénzügyi jogviszonyok alanyaiként jelennek meg, amikor kötelezővé válik számukra, hogy befizessék az adóikat, amikor a költségvetési pénzek utalványozóiként szerepelnek. A pénzügyi jogviszonyok sajátossága, hogy bennük a megfelelő költségvetéseket alakító, a költségvetési pénzek felhasználásának irányát megszabó államhatalmi vagy helyi önkormányzati szervek vesznek részt. Az állam és egyes közigazgatási-területi képződmények – megyék, járások, városok – a pénzügyi jogviszonyokban a meghatalmazott szerveik – pénzügyminisztérium, a megfelelő megyei pénzügyi osztályok és főosztályok, az Állami Számvevői Szolgálat és osztályai, Ukrajna Számvevőszéke – által vesznek részt.

A pénzügyi jogviszonyok tárgyát a különböző szintű költségvetésekbe befolyó, majd később az állam különféle funkcióinak teljesítésére fordított pénzüsszegek, az anyagi eszközök képzésével, elosztásával és felhasználásával kapcsolatos pénz és pénzügyi kötelezvények képezik.

A pénzügyi jogviszonyok bizonyos sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a többi jogviszonytól. Ezek mindenekelött csak az állam pénzügyi tevékenységét – a költségvetés feltöltését, az állam vagy a helyi önkormányzatok költségvetési eszközeinek az elosztását és felhasználását – érintik. Vagyis ezek a viszonyok mindig pénzügyi jellegűek. Másik sajátosságuk, hogy bennük feltétlenül részt vesznek az állami szervek. Sok esetben a pénzügyi jogviszonyok szereplőiként speciális pénzügyi-hitelszervek jelennek meg. Eközben a pénzügyi jogviszonyokban részt vevő állami szerveknek a viszonyok másik szereplőjével szemben hatalmi hatáskörrel rendelkeznek. Ezek a viszonyok nem egyenlők. A pénzügyi jogviszonyok, sok más viszonytól eltérően, létrejönnek, változnak és megszűnnek a jogi tények különleges kategóriája következtében, rendszerint bizonyos – normatív és individuális – jogszabályok elfogadásának eredményeként, a felek akaratának egyeztetése nem kötelező feltétele a pénzügyi jogviszonyok létrejöttének. Így az adófizetés nem függ az adózó akaratától, ugyanakkor a pénzügyi szerv munkatársának a cselekvését szigorúan meghatározzák a törvény normái.

3. Költségvetés. Ukrajna költségvetési rendszere.

Ismerős-e számotokra a „költségvetés” szó? Szerintetek ennek milyen jelentése van?

Bármilyen független államnak rendelkeznie kell saját költségvetéssel. **A költségvetés – az állami szervek, az államhatalmi és helyi önkormányzati szervek tevékenysége által ellátott feladatok és funkciók végrehajtását biztosító pénzforrások képzésének és felhasználásának terve.** A költségvetés az államnak vagy részeinek a pénzeszközkepzési forrásait és e pénzeszközök felhasználását meghatározó okmány. A költségvetés lényegében az állam bevételeit és kiadásait határozza meg. A világ államainak többségében a költségvetést a parlament fogadja el. A különböző államokban különbözők az elfogadott költségvetési időszakok, azaz eltérő a költségvetés érvényességi ideje. Az államok többségében a költségvetési időszakot korábban az október 1-től szeptember 30 terjedő időszakra fogadták el. Ez azzal volt összefüggésben, hogy az államok többségében a gazdaság alapját a mezőgazdaság képezte. Azonban az ipari termelés által dominált gazdaság kialakulásával a költségvetési időszakot az államok többségében a január 1. és december 31. közötti időszakra határozták meg. Ukrajna alkotmánya is a január 1. és december 31. közötti időszakban állapítja meg a költségvetési évet.

Ukrajnában az állami költségvetéssel együtt állítják össze és fogadják el a Krím Autonóm Köztársaság és az állam minden egyes közigazgatási-területi egységének költségvetését. **A**

különböző szintű költségvetések összessége képezi Ukrajna költségvetési rendszerét.

4. A költségvetési folyamat Ukrajnában.

A költségvetés – az egyik legfontosabb jogszabály, amelynek a minőségétől és hatékonyságától jelentős mértékben függ az állam élete. Összeállításának, elfogadásának és végrehajtásának a rendjét Ukrajna alkotmánya és Ukrajna Költségvetési Törvénykönyve határozza meg. **A megfelelő állami és önkormányzati szervezetek az állami és helyi költségvetések összeállítására, elfogadására és végrehajtására vonatkozó, törvény által előírt tevékenységét költségvetési folyamatnak nevezzük.**

A törvények a költségvetési folyamat több stádiumát irányozzák elő.

A *költségvetési folyamat első szakasza* a költségvetés tervezetének elkészítése. Az állami költségvetés készítése során Ukrajna Miniszteri Kabinetje a költségvetés hatályba lépését megelőző év június 1-ig benyújtja a Legfelsőbb Tanácsnak vizsgálatra a költségvetési politika alapvető irányainak tervezetét. A tervezet készítésekor számításba veszik az Ukrajna Gazdasági Minisztériuma által készített, a gazdaság fejlődésére vonatkozó előrejelzést. A tervezet vizsgálatának eredményeként Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa határozatban – úgynevezett költségvetési rendelkezés formájában – fogadja el vagy veszi figyelembe a tervezetet.

Ezt követően kezdődik közvetlenül a költségvetés tervezetének az összeállítása. Ennek során a minisztériumok, egyéb központi végrehajtó hatalmi szervek és egyes intézmények – a költségvetés úgynevezett fő elosztói – benyújtják a Pénzügyminisztériumnak az igényeikkel kapcsolatos számításokat, azaz a költségvetési igényüket. A törvény nagyon fontos követelménye, hogy a költségvetés bevételi vagy kiadási oldalát befolyásoló bármilyen jogszabályt a következő költségvetési évet megelőző esztendő szeptember 15-éig nyilvánosságra kell hozni. **Ukrajna Pénzügyminisztériuma készíti a költségvetés tervezetét, azt Ukrajna Miniszteri Kabinetje vizsgálja, és szeptember 15-énél nem később benyújtja Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának.**

Ezt követően kezdődik a *költségvetési folyamat második szakasza* – Ukrajna állami költségvetéséről szóló törvényének a megvitatása és elfogadása, valamint a helyi önkormányzati szervek megfelelő helyi költségvetésekre vonatkozó döntéseinek jóváhagyása. Ukrajna pénzügyminisztere a Legfelsőbb Tanács plenáris ülésén ismerteti a költségvetés tervezetét, amit a kormány lapja, az *Urjadovij Kurjer* is publikál. A törvénytervezetet vizsgálják a Legfelsőbb Tanács bizottságai és képviselői frakciói. Ezt követően történik a tervezet megvitatása Ukrajna Legfelsőbb Tanácsában első és második olvasatban. A

parlamentnek nem később, mint december 1-ig el kell fogadnia Ukrajna állami költségvetési törvényét, amely azután lép hatályba, hogy Ukrajna elnöke aláírja. Ukrajna költségvetési törvénykönyve előírja, hogy Ukrajna költségvetésének közzététele után két héten belül el kell fogadni a megyék, Kijev, Szevasztopol, Krím Autonóm Köztársaság költségvetését, további két héten belül pedig a járások és megyei jogú városok költségvetéseit.

A költségvetési folyamat harmadik – leghosszabb időtartamú – szakasza: a költségvetés végrehajtása. Ebben a szakaszban a költségvetés fő elosztói felhasználják a számukra előirányzott pénzeszközöket feladataik, funkcióik végrehajtására, az elfogadott költségszámításnak és kiadási előírásoknak megfelelően. A költségvetéseket végrehajtásuk során bizonyos mértékben módosíthatják. Ezeket a módosításokat ugyanaz a szerv eszközli, amelyik az adott költségvetést elfogadta.

A költségvetési év lezárulta után következik a költségvetési folyamat negyedik szakasza: beszámoló készítése a költségvetés végrehajtásáról, ennek vizsgálata a megfelelő tanács által, valamint határozat elfogadása a beszámolóval kapcsolatban. A költségvetés végrehajtására vonatkozó információt az elosztói és az Állami Számvevői Szolgálat szolgáltatja. A Pénzügyminisztérium összesített beszámolót készít, amelyet a Miniszteri Kabinet általi elfogadását követően nem később, mint az adott költségvetési év utáni esztendő május 1-ig a Legfelsőbb Tanács elé terjeszt. A beszámolóval kapcsolatos következtetéseket Ukrajna Számvevőszéke vonja le. A Legfelsőbb Tanács megvizsgálja az előterjesztett anyagokat és a plenáris ülésén határozatot fogad el a beszámolót illetően. Hasonló eljárást írnak elő a törvények a helyi költségvetésekre vonatkozóan.

A törvények által megszabott eljárás megalapozott és hatékony költségvetések elfogadásának a biztosítására és a végrehajtásuknak a képviseleti szervek által történő ellenőrzésére hivatott.

Költségvetés, költségvetési folyamat, pénzügyi jog

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *költségvetés, költségvetési folyamat, pénzügyi jog!*
2. Határozzátok meg a költségvetési folyamat fő szakaszait, és állítsátok össze el a határidő-naptárukat!
3. Keressétek meg Ukrajna alkotmányában a pénzügyi jogviszonyokat szabályozó normákat!
4. Jellemezzétek a pénzügyi jog tárgyát és módszerét!
5. Mondjatok példákat a pénzügyi jogviszonyok alanyaira!
6. Milyen költségvetések tartoznak Ukrajna költségvetési rendszerébe?
- 7*. Határozzátok meg, az említett jogviszonyok közül melyeket szabályoznak a pénzügyi jog normái:
 - a) az állampolgár pénzt helyezett letétbe a bankban;
 - b) az állampolgár farmgazdaság működtetése céljából bérbe vett földje utáni adót fizetett be;

- c) a vállalat kifizette dolgozóinak a bérüket;
- d) a járási tanács módosította a járás költségvetését a minimálbér összegének a növekedésével kapcsolatban;
- e) az iskola pénzt kapott a költségvetésből nagyjavításra;
- f) az állampolgár nagy összegű pénzt nyert az állami lottón;
- g) az utas bírságot fizetett, mert jegy nélkül utazott a buszon.

8. §. Ukrajna állami költségvetése

Idézzétek fel, mi a költségvetés!

1. Az állami költségvetés bevételei.

Amint már tudjátok, az állami költségvetés nem más, mint az állam bevételei és kiadásai. Ukrajna Költségvetési Törvénykönyve meghatározza a költségvetés bevételeinek típusait. Ebbe a körbe tartoznak az adó- és a nem adóból származó bevételek, a tőke tranzakciók utáni bevételek, a transzferek, alapítványi ösztöndíjak, ajándékok.

Ukrajna állami költségvetési bevételeinek típusai 2010-ben

A bevételek típusai	Összeg, ezer UAH
Összes bevétel	245 628 105,9
Adóbevételek	188 223 498,0
Nem adóból származó bevételek	55 401 079,5

Valamennyi szintű költségvetés fő bevételi forrását az **adóbevételek** jelentik. Arról, hogy milyen adónemek léteznek, a következő órán fogtok tanulni.

Ukrajnában sokféle adó létezik. A törvény világosan rendelkezik arról, hogy közülük melyeket fizetnek be az állami költségvetésbe, és melyeket a helyi költségvetésekbe. Az állami költségvetésbe fizetik be az állami forgalmi adót (értéktöbbletadót), a nemzeti (összállami) jelentőségű bányák és erdők használata utáni illetékeket, a jövedéki adót és egyéb adókat, valamint illetékeket.

Az állami költségvetés nagyság szerinti második forrása a **nem adóból származó bevételek**. Ebbe a körbe tartoznak az állami vagyon privatizációja utáni bevételek, az Ukrajnában kitermelt kőolaj és földgáz utáni járadékot. Az állam gazdasági tevékenységet valósít meg, tehát a költségvetésbe osztalékot fizet be az állami tulajdonban lévő vagyonrész után, és ugyancsak a költségvetésbe kerül a bérelt állami vagyon bérleti díja és a lottó bevételei. Közülünk mindenki bizonyos illetéket fizet a belügyi szervezeteknek a szolgáltatásaikért, amikor személyigazolványt, útlevelet vagy gyermekútlevelet készített. Ezek a pénzeszközök ugyancsak a költségvetés nem adóból származó bevételei. Nem adóbevételnek számít az állami illeték, amit a vámon vagy bírósági kereset benyújtásakor és sok más esetben szednek be. A nem adóból származó bevételek fontos forrását képezik a költségvetésbe közigazgatási vagy bűnügyi büntetésként befizetett bírságok. A bíróságnak jogában áll a törvények által

meghatározott esetekben vagyonek Kobzást alkalmazni, amikor a vagyont térítésmentesen elveszik a tulajdonosától. Az ilyen vagyon értékesítéséből származó bevételek szintén a költségvetésbe kerülnek.

A **tőkével végzett tranzakciókból származó jövedelmek** jelenleg a költségvetési bevételek jelentéktelen részét – az összbevétel kevesebb, mint 1%-át képezik. Ezek a bevételek gazdátlanul minősített vagyon vagy az állam birtokába jutott kincsek értékesítéséből, föld eladásából folynak be, és lehetnek egyéb bevételek is.

Előfordul, hogy az állam ajándékokat kap természetes vagy jogi személyektől, más államoktól. Ezek az ajándékok ugyancsak a költségvetés bevételi részét képezik. Lehetséges költségvetési bevételnek minősülnek az általában nemzetközi vagy külföldi szervezetektől érkező pénzügyi segélyek, támogatások. Ukrajna a korábbi időszakban többször kapott pénzsegélyt az Európa Tanácstól, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banktól (EBRD), valamint más intézményektől a bíróságok, az oktatási rendszer reformjához. Az egyik költségvetésből a másikba juttatott összegeket **átutalásoknak (transzfereknek)** nevezzük. A helyi költségvetésből az állami költségvetésbe utalt összegek a központi költségvetés bevételeit képezik.

2. Az állami költségvetés kiadásai.

Az állami költségvetés kiadásai olyan összegek, amelyeket a költségvetésről szóló törvényben a folyó évre előírt programok és intézkedések megvalósítására fordítanak. A költségvetési kiadásokat a gazdasági tartalom, az állami költségvetés fő felhasználói, az állam funkciói és a költségvetési programok szerint osztják el.

A gazdasági tartalom szerint a kiadásokat folyó, beruházási és hitelkiadásokra osztják. A **folyó kiadásokhoz** tartoznak a folyó évben felhasznált olyan kiadások, mint a munkabér, anyagbeszerzés, közműszolgáltatások. A költségvetési intézmény tevékenységének, az állami szerv funkcióinak jellegétől függően ezeknek a kiadásoknak az összetétele jelentős mértékben módosulhat. A költségvetés **beruházási kiadásainak** körébe az építkezésekre, felújításokra és nagyjavításokra fordított összegek tartoznak. Beruházási kiadásnak minősül a tartós használatra szánt berendezések, gépek beszerzése. A beruházási kiadások terhére képezik a rendkívüli helyzetekben, hadiállapot esetén felhasználható állami tartalékokat. Vagyis a beruházási kiadások hosszú ideig, több mint egy évig felhasználható kiadások.

Rendkívül fontos a kiadásoknak a **költségvetési eszközök fő felhasználói** szerinti felosztása. Fő felhasználók a minisztériumok, állami bizottságok, más központi végrehajtó hatalmi szervek, az Alkotmánybíróság, a Legfelsőbb Bíróság és a legfelsőbb szakosított bíróságok, a Legfőbb Ügyészség, a Nemzeti Tudományos Akadémia – összesen közel 90 hatalmi

szerv és intézmény. Eszközfelhasználóknak minősülnek a különböző költségvetési intézmények és szervezetek, köztük iskolák, kórházak, színházak, amelyek közvetlenül meghatározott állami funkciókat látnak el. Minden fő eszközfelhasználó meghatározott mértékű költségvetési juttatásban részesül annak függvényében, hogy milyen költségvetési kötelezettségnek tud eleget tenni.

A költségvetési törvényben ugyancsak elő van írva a költségvetési kiadások *funkció szerinti rendeltetésnek megfelelő* felosztása. A funkció szerinti rendeltetésnek megfelelő különféle kiadásokhoz tartoznak a védelmi, egészségügyi, kommunális-gazdasági, oktatási, gazdasági tevékenységet fedező ráfordítások. A funkciók listája idővel változhat, a rögzítése a folyó évre vonatkozó költségvetési törvény elfogadásakor történik.

A költségvetés elfogadásakor a benne szereplő tételek elosztása a funkció szerinti rendeltetés keretein belül és a költségvetési eszközök fő felhasználói között meghatározott költségvetési programnak megfelelően történik. Így a 2011. évi költségvetés által az ukrán Oktatási és Tudományos, Ifjúsági és Sportminisztérium számára előirányzott programok között szerepel az iskolán kívüli intézményekben nyújtott oktatás, a gyermekek üdültetése, gyógyüdültetése, szakemberképzés a felsőoktatási intézményekben, végzettségről szóló okmányok készítése, összukrajnai és nemzetközi tanulmányi versenyek lebonyolítása, az általános oktatási rendszerű tanintézmények informatikai eszközökkel való ellátása.

3. A költségvetés számvevőszéki kiszolgálása.

Ukrajna elnökének Ukrajna állami számvevőszéke létrehozásáról szóló, 1995. április 27-én kelt rendeletével létrejött egy új állami végrehajtó hatalmi szerv, Ukrajna állami számvevőszéke (mai nevén Ukrajna állami számvevőszéki szolgálata).

Az új állami szerv feladata az ukrán állami költségvetés végrehajtása szervezésének meghatározása és a végrehajtás ellenőrzése, az ukrán állami költségvetés eszközeinek, a költségvetésen kívüli állami alapok pénzüsszegeinek és az állami költségvetés terhére fenntartott intézmények és szervezetek költségvetésen kívüli pénzüsszegeinek kezelése, az ukrán állami költségvetés pénztári teljesítésének számvitele, az ukrán állami költségvetés teljesítésének állapotáról szóló beszámolók készítése, az általános állami adókból, illetékekből származó és az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által jóváhagyott normatívák utáni bevételek ukrán állami költségvetés és a Krím Autonóm Köztársaság, a megyék, Kijev és Szevasztopol költségvetései közötti elosztása, a költségvetésen kívüli alapok bevételeinek, azok felhasználásának és az ukrán állami költségvetés terhére fenntartott intézmények és szervezetek költségvetésen kívüli összegeinek ellenőrzése volt.

Az elfogadott normatív jogszabályoknak megfelelően az állami vagy helyi költségvetésekből finanszírozott valamennyi államhatalmi szerv, intézmény, szervezet az állami számvevőszéki szolgáltatnál nyitják meg a folyószámláikat (az eddig a kereskedelmi bankokban lévő számlák helyett). Az állami számvevőszéki szolgáltat szervei ezen szervek, intézmények és szervezetek számára ugyanazokat a funkciókat látják el, mint a bank: készpénzt adnak ki, pénzáttalást végeznek. Azonban a számvevőszéki kiszolgálás a költségvetési hatáskörök ellenőrzését is előírja, a bevételek könyvelése, kötelezettségek vállalása, kifizetések lebonyolítása során a számvevőszéki szolgáltat vizsgálja, hogy a kiadások szerepelnek-e a költségvetés számításokban, kiadási előírásokban. A bankok ilyen kérdésekkel nem foglalkoztak, nem érdekelte őket, milyen célokra fordították a pénzeszegeket, és azt sem vizsgálták, hogy közben nem sérül-e a költségvetési fegyelem.

A költségvetési év kezdetén minden költségvetési eszközfelhasználó éves költségvetés számítását terjeszt elő, amit saját költségvetési előirányzatai alapján állít össze. A számvevőszéki szolgáltat ellenőrzi, hogy az adott költségvetés számítás megfelel-e az Ukrajna Pénzügyminisztériuma vagy a helyi önkormányzat megfelelő főosztálya által megállapított kiadási előírásnak.

4. Az állami pénzek felhasználásának ellenőrzése.

A törvények a költségvetés teljesítésének szigorú ellenőrzését írják elő. Erre való felhatalmazással több állami szerv rendelkezik.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának ellenőrzési joga van a költségvetést illetően a költségvetési folyamat valamennyi szakaszában. A parlament részt vesz a költségvetés előkészítésében, meghallgatja az ukrán állami költségvetés végrehajtásának állapotáról szóló beszámolókat, ellenőrzi a törvényhozás elő terjesztett törvénytervezetek megfelelését a költségvetési törvénynek. A parlamenti bizottságok egyike a költségvetési bizottság. A megfelelő helyi költségvetésekkel kapcsolatos hasonló funkciókat látnak el a helyi önkormányzatok.

A költségvetés parlament általi ellenőrzésének speciális szerve a számvevőszéki kamara. Ez a Legfelsőbb Tanács nevében ellenőrzi az Ukrajna költségvetésébe befolyó bevételeket és felhasználásukat, Ukrajna állami adósságának képződését és törlesztését, az állami költségvetési eszközök felhasználásának hatékonyságát. Amint már említés történt róla, a költségvetési törvény betartásának ellenőrzése Ukrajna állami számvevőszéki szolgáltatának egyik fő funkciója.

Ezenkívül a költségvetési fegyelem betartását Ukrajna állami ellenőrző-reviziós szolgálata is ellenőrzi. A szervei ellenőrzik az állami pénzek felhasználásának hatékonyságát, célnak megfelelő felhasználását, könyvelésének helyességét. Ellenőrző-reviziós

szerveket nemcsak a Pénzügyminisztérium pénzügyi szervein belül hoznak létre, hanem az egyes hivatalokban is a hozzájuk tartozó intézmények és szervezetek ellenőrzése céljából.

Ukrajna költségvetési törvényei betartásának az ellenőrzése szavatolja az állami pénzek gazdaságos és hatékony felhasználását.

A költségvetés bevételei és kiadásai, a költségvetés fő felhasználója.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *a költségvetés bevételei és kiadásai, a költségvetés fő felhasználója!*
2. Nevezzétek meg az állami költségvetés fő bevételi forrásait!
3. Nevezzétek meg a költségvetés fontosabb kiadásait!
- 4*. Határozzátok meg, milyen költségvetési programok vannak előírva a költségvetési eszközök fő felhasználói számára az Ukrajna állami költségvetéséről szóló törvényben a folyó évről!
- 5*. Mit gondoltok a költségvetési kiadások prioritást élvező irányairól?
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy megfelelő mértékű-e a költségvetési eszközök felhasználásának ellenőrzése!
- 7*. Ismerkedjétek meg városotok, járásotok, községetek költségvetésével, és mondjatok véleményt arról, hogy a célnak megfelelően használják-e fel annak forrásait!

Megelőző kérdés. Gyűjtsetek információkat az országunkban jelenleg létező és a különböző történelmi időkben szedett adókról!

9-10. §. Ukrajna adórendszere

1. Az adózás rendszerének elvei és fogalma.

Minden állam egyik legfontosabb ismérve az adók megléte. Ez nem véletlen, hiszen az adók biztosítják az állam funkcióinak ellátásához és az államhatalmi szervek működéséhez szükséges pénzeszközöket. Ezt a feladatot az adórendszer biztosítja.

Az adórendszer – törvények, jogi mechanizmusok által megszabott módon működő és beszedett adók, illetékek és más kötelező költségvetési és célfelhasználású állami alapokba történő befizetések, járulékok összessége.

Az adórendszer törvényekben rögzített elvek szerint működik.

Ismerkedjétek meg Ukrajna adótörvénykönyvéből vett kivonattal! Határozzátok meg, az adózás milyen elveit határozza meg!

Részlet Ukrajna adótörvénykönyvéből

4. cikkely. Ukrajna adótörvényeinek alapelvei

4.1. Ukrajna adótörvényei a következő alapelveken nyugszanak:

4.1.1. az adózás általános kötelezettsége – minden személy köteles jelen törvénykönyv, illetékbeszedést szabályozó törvények által megszabott adókat és illetékeket fizetni, ha jelen törvénykönyv rendelkezései szerint adófizető;

4.1.2. minden adófizető egyenlő a törvény előtt, kizárt mindennemű adódiszkrimináció – minden adófizető szemben azonos elbánásban részesül, szociális, faji, nemzeti, vallási hovatartozástól, a jogi személy tulajdonformájától, a természetes személy állampolgárságától, a tőke származási helyétől függetlenül;

4.1.3. a törvények által megállapított felelősségre vonás elkerülhetetlensége az adótörvények megsértése esetén;

4.1.4. az adófizető által hozott döntés jogszerűségének vételeme abban az esetben, ha a törvény alapján kiadott törvényi norma vagy egyéb normatív-törvényi jogszabály, vagy ha a különböző törvények vagy normatív-törvényi jogszabályok az adófizetők vagy az ellenőrző szervek jogainak és kötelességeinek nem egyértelmű (többféle) értelmezését teszik lehetővé, aminek következtében fennáll mind az adófizető, mind az ellenőrző szerv javára történő döntés meghozatala;

4.1.5. pénzügyi elégségesség – az adók és illetékek mértékének a költségvetés kiadási és bevételi oldala kiegyensúlyozottságát biztosító megállapítása;

4.1.6. szociális igazságosság – az adók és illetékek mértékének az adófizetők fizetőképességének megfelelő megállapítása;

4.1.7. az adózás gazdaságossága – az adók és illetékek olya módon történő megállapítása, hogy a költségvetésbe történő befizetésük jelentős mértékben meghaladja adminisztrálásuk költségeit;

4.1.8. az adózás semlegessége – az adók és illetékek olya módon történő megállapítása, hogy azok hatásukkal ne csökkentsék és ne növeljék az adófizetők versenyképességére;

4.1.9. stabilitás – nem vezethetők be módosítások az adók és illetékek semmilyen elemét illetően az új költségvetési év – amelyben az új szabályok és díjszabások működni fognak – kezdete előtt hat hónappal később. Az adók és illetékek, ezek díjszabásai, valamint az adókedvezmények nem változhatnak a költségvetési év során;

4.1.10. az adóbefizetések egyenletessége és kényelmessége – az adók és illetékek befizetési határidejének megállapítása abból kiindulva történik, hogy a pénzeszközök idejében befolyjanak a költségvetésbe a költségvetési kiadások folyósításának és az adófizetők befizetési kényelmének a biztosítása érdekében;

4.1.11. egységes hozzáállás az adók és illetékek megállapításához – az adó minden kötelező elemének törvényhozási szinten történő meghatározása.

2. Adófizetők és adóobjektumok.

Az adófizetők és illetékek (kötelező járadékok) befizetői jogi és természetes személyek. A törvény meghatározza az adófizetők kötelezettségeit. Vállalkozói tevékenység beindításakor mindenkinek nyilvántartásba kell vétetnie magát az adóhatóságnál. Az adófizetőknek könyvelést kell vezetniük, beszámolókat kell készíteniük pénzügyi-gazdasági tevékenységükről, és azokat meg kell őrizniük a törvény által meghatározott ideig. Idejében be kell nyújtaniuk az állami adószerveknek és más állami szerveknek az adóbevallással, adók és illetékek (kötelező járadékok) számításával és befizetésével kapcsolatos okmányokat. Így minden jogi személy rendszeresen benyújtja az adóadminisztrációnak a tevékenységére és a

befizetendő adóira vonatkozó beszámolókat és egyéb dokumentumokat. Világos, hogy az adófizetők fontos kötelezettsége a megfelelő adó- és illetékösszegek befizetése. Az adóhatóságnak jogában áll ellenőrzéseket végrehajtani, az adófizetőknek pedig biztosítaniuk kell az ehhez szükséges feltételeket – be kell engedni az adóhatóság munkatársait azokba a helyiségekbe, amelyek kapcsolatban vannak a jövedelemszerző tevékenységgel (irodák, műhelyek, raktárak), rendelkezésükre kell bocsátaniuk a szükséges okmányokat.

A törvény ugyanakkor meghatározza az adó- és illetékfizetők jogait is. A törvény értelmében jogukban áll okmányokat benyújtani az illetékes adóhatósághoz az őket megillető adókedvezményekkel kapcsolatos jogaik érvényesítését illetően, és érvényesíteni ezeket a kedvezményeket, hozzájutni az adóadminisztráció részéről a szükséges magyarázatokhoz. Ellenőrzés esetén az adófizetőknek jogukban áll megismerkedni az ellenőrzés eredményeit rögzítő jegyzőkönyvek tartalmával, megfellebbezni az adóhatóság által hozott döntéseket és a hivatalos személyek cselekedeteit, eljárását.

3. Adók, illetékek.

Minden adórendszer alapját az adó képezi.

Az adó – a törvényhozó hatalom legfelső szerve által a megfelelő szintű költségvetésbe vagy állami célalapba történő kötelező befizetés az adófizetők által Ukrajna adóról szóló törvénye szerint meghatározott rendben és feltételek mellett.

Adót csak az állam vehet ki, Ukrajnában ezt a feladatot a Legfelsőbb Tanács látja el. Az adó sajátossága, hogy kizárólag a költségvetésbe fizethető be. Ez különbözteti meg az illetéktől, amely más állami célalapokba is befizethető.

Az adó kötelező befizetés. Az adófizetés megállapított rendjének, határidejének megsértése felelősségre vonással jár, lehetséges a be nem fizetett adó kényszerrel történő levonása.

Az adót rendszeresen kell fizetni, azaz nem egyszerre fizetendő, hanem a törvény által megállapított időben, bizonyos időközökben – havonta, negyedévente, évente egyszer.

Az adó jellegzetessége az egyéni viszontszolgáltatás nélküliség. Ez azt jelenti, hogy az állam, amikor adót hajt be, nem vállal kötelezettséget arra, hogy az adófizetőnek a megfelelő összeg ellenértékéért bizonyos állami szolgáltatást nyújt.

Az adó két – fiskális és szabályozó – funkciót tölt be. A *fiskális* funkció lényege – az alapvetően adókból képződő – költségvetés bevételeinek biztosításában rejlik. A másik a *szabályozó* funkció. Az állam az adó díjszabásának megállapításával – sőt egyes esetekben az adófizető adófizetés alóli mentesítésével – jelzi az egyes gazdasági ágazatok fejlesztésében való érdekelttségét, azaz így szabályozza a gazdasági folyamatokat. Így magas adódíjszabások megállapításával az állam előnytelenné teszi az egyes

ágazatokban folyó gazdasági tevékenységet, míg adókedvezmények biztosításával ösztönzi az egyes termelési folyamatok fejlődését, a jótékonykodást, a hátrányos helyzetű lakossági rétegek védelmét.

Az adótól eltérően az **illeték – kötelező befizetés, amely viszontszolgáltatási-kompenzációs jellegű, és a természetes és jogi személyek az állam által nekik nyújtott szolgáltatásokért vagy számukra biztosított jogokért cserébe fizetik be a költségvetésbe vagy speciális alapokba.** Ilyen az állami költségvetés terhére végzett geológiai felderítési munkák illetéke, a természeti erőforrások speciális használatának illetéke, a természeti környezet szennyezéséért kirótt illeték, Ukrajna rádiófrekvenciáinak használatáért fizetett illeték. Megjegyzendő, hogy az Ukrajnában és sok más országban is létező jövedéki illeték – adó.

4. Adónemek.

Ukrajna törvényeiben sokféle adó szerepel, ezért az adókat meghatározott kategóriákba sorolják.

Az adófizetők jogi személyek: vállalatok, szervezetek, rendszerint olyanok, amelyek vállalkozói vagy más gazdasági tevékenységükből kifolyólag nyereségre tesznek szert. Adót természetes személyekre is kivetnek. A természetes személyek fő adófajtája a személyi jövedelemadó. Földadót, hozzáadottérték-adót (ukrán rövidítése: PDV) (Magyarországon ezt az adót állami forgalmi adónak – ÁFA – nevezik) és néhány más adót mind természetes, mind jogi személyek fizetnek.

Az adók egy részét a személy vagy vállalat közvetlenül a jövedelméből fizeti. Az egyén a fizetéséből vagy más jövedelméből 15%-nak megfelelő összeget, azaz jövedelemadót köteles az állam javára befizetni, míg a vállalat 19%-ot fizet be a nyeresége után az államnak adóként. Azokat az adókat, amelyeket a nyereség vagy a vagyon után fizetnek, **egyenes (közvetlen) adóknak** nevezik, mert ezeket az adófizető közvetlenül (egyenesen) a költségvetésbe fizeti be. Amikor az üzletben árut vásároltok, a pénzügyi okmányon, azaz a számlán (csekken) a „20% PDV” felirat látható. Ez azt jelenti, hogy az áru árán felül még 20%-ot fizettetek hozzáadottérték-adóként. Az ebből befolyó összeget az eladó azonnal átutalja az államnak. Az ilyen adókat **nem egyenes (közvetett) adóknak** nevezik, mivel nem egyenesen, hanem közvetítő révén kerülnek a költségvetésbe, ráadásul „el vannak rejtve” az árban. Egy további nem egyenes adó a **jövedéki adó**, amit azok fizetnek, akik nem alapvető szükségletet kielégítő luxuscikkeket, például alkoholt, dohányárut, csokoládét, ékszereket vásárolnak.

Mondjátok el, mit gondoltok az említett adók közül melyek nevezhetők jövedelemadóknak, és melyek vagyoadóknak!

Az adók képezik Ukrajna állami költségvetésének és a helyi költségvetéseknek a forrását. Az adók között vannak olyanok, amelyeket Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa állapított meg az állam egésze számára, ezeket **általános állami adóknak** nevezik, továbbá olyanok, amelyeket a helyi önkormányzati szervek állapítanak meg bizonyos hely, település számára, ezeket **helyi adóknak** nevezik.

Elemézzétek az Ukrajna adótörvénykönyvéből vett alábbi kivonatot, hasonlítsátok össze a helyi és az általános állami adókat és illetékeket, valamint indokoljátok meg, miért különböztetik meg őket ilyen módon!

Részlet Ukrajna adótörvénykönyvéből

8. cikkely. Adó- és illetéknemek

8.1. Ukrajnában általános állami és helyi adók, valamint illetékek vannak megállapítva.

8.2. Az általános állami adókhoz és illetékekhez tartoznak Ukrajna jelen adótörvénykönyvében meghatározott adók és illetékek, amelyeket kötelezően be kell fizetni Ukrajna egész területén, kivéve a jelen törvénykönyvben jelzett eseteket.

8.3. Helyi adóknak és illetékeknek minősülnek a listának megfelelően és jelen törvénykönyvben meghatározott díjszabások szélső értékei között a községi, nagyközségi és városi tanácsok határozatai által saját hatáskörükön belül megállapított adók és illetékek, amelyeket a megfelelő territoriális közösségek területén kell fizetni.

9. cikkely. Általános állami adók és illetékek

9.1. Az általános állami adókhoz tartoznak a következő adók és illetékek:

- 9.1.1. vállalatok nyereségadója;
- 9.1.2. természetes személyek jövedelemadója;
- 9.1.3. hozzáadottérték-adó;
- 9.1.4. jövedéki adó;
- 9.1.5. jármű első regisztrációja után fizetett illeték;
- 9.1.6. környezetvédelmi adó;
- 9.1.7. kőolaj, kőolajtermékek kőolaj fővezetékeken, kőolajtermék-vezetékeken történő szállításáért, földgáz és ammónia Ukrajna területén található csővezetékeken való tranzitszállításáért fizetett járadék;
- 9.1.8. az Ukrajna területén kitermelt kőolajért, földgázért és földgáz-sűrítményért fizetett járadék;
- 9.1.9. bányászati járadék;
- 9.1.10. földjáradék;
- 9.1.11. Ukrajna rádiófrekvencia-sávjainak használatáért fizetett járadék;
- 9.1.12. víz speciális használatáért fizetett járadék;
- 9.1.13. erdők speciális használatáért fizetett járadék;
- 9.1.14. rögzített mezőgazdasági adó;
- 9.1.15. a szőlészet, gyümölcs- és komlótermesztés fejlesztéséért fizetett illeték;
- 9.1.16. vámilleték;

9.1.17. az elektromos és hőenergia hatályos díjszabásán felüli célzott póttilleték, a minősített társgeneráló létesítmények által termelt elektromos energia kivételével;

9.1.18. a földgáz hatályos díjszabásán felüli célzott póttilleték valamennyi tulajdonformájú fogyasztó esetében (...).

9.4. Jelen törvénykönyvben nem szereplő általános állami adók és illetékek kivétele tilos.

10. cikkely. Helyi adók és illetékek

10.1. Helyi adók a következők:

10.1.1. a földrészlegtől különböző ingatlan vagyron adója;

10.1.2. egységes adó.

10.2. Helyi illetékek a következők:

10.2.1 egyes vállalkozói tevékenységek illetéke;

10.2.2. jármű parkolási helyének illetéke;

10.2.3. turisztikai illeték.

10.3. A helyi tanácsok feltétlenül megadóztatják a földrészlegtől különböző ingatlan vagyont, egyes vállalkozásfajtákra egységes adót és illetéket vetnek ki.

10.4. A helyi tanácsok jelen törvénykönyv által meghatározott hatáskörükön belül oldják meg, jelen törvénykönyv követelményeinek megfelelően, a járművek parkolási helyéért kiszabandó illeték, valamint a turisztikai illeték megállapításának kérdését.

10.5. Jelen törvénykönyvben nem szereplő helyi adók és illetékek kivétele tilos.

5. Természetes személyek jövedelemadója.

A természetes személyek által fizetett legelterjedtebb adó a természetes személyek jövedelemadója. Ez az adónem a természetes személyeket – az Ukrajnában és külföldön élő ukrán és külföldi állampolgárokat egyaránt – érinti. Az Ukrajnában élő személyek minden Ukrajnában és annak határain kívül szerzett jövedelmük után adót fizetnek. Azok a személyek, akik Ukrajna határain kívül élnek, csak az Ukrajna területén szerzett jövedelmük után fizetnek adót.

Az adó kiszámításakor az állampolgárok jövedelmének szinte minden fajtáját – munkabért, szerzői honoráriumot, ajándékokat, vagyron bérbe adásával szerzett jövedelmet – figyelembe veszik. Jövedelemnek minősül még a dolgozó számára a munkaadó vagy más személyek által ingyen rendelkezésre bocsátott lakás, vagyron, számára biztosított étkezés, sőt a talált kincs vagy elfogadott vesztegetés is.

Ugyanakkor nem minősül bevételnek az állam által nyújtott anyagi vagy szociális segély – lakhatási vagy egyéb támogatás (szubszidió), dotáció, kompenzáció, honoráriumok, biztosítási térítések, Ukrajna állami díjai, állami ösztöndíjai és kitüntetései. Nem adóztatják meg a nyugdíjakat és a havi életjáradékokat, a csernobili atomerőmű-baleset által okozott kár térítéseként kapott kifizetéseket, a dolgozók kiküldetési napidíjait.

Ezenkívül a természetes személy jövedelemadójának fizetőjének joga van úgynevezett adókedvezményre (adóhitelre). Ez azt jelenti, hogy a személy visszaigényelheti befizetett

adójából a tanulására, gyógykezelésére, jótékonykodásra, lakásvásárlásra vagy -építésre fordított összeget. Adókedvezményhez jutás érdekében az adófizetőnek a jelzett kifizetések vagy vásárlás utáni év folyamán be kell nyújtania az adóhatóságnak a jövedelméről szóló adóbevallást, a kifizetéseket vagy vásárlást igazoló okmányokat és az adó-visszatérítésre vonatkozó kérvényt.

Az adófizetők, a befizetett adók nyilvántartása, az adóbefizetés helyességének és a törvények által biztosított kedvezmények igénybevételeinek ellenőrzése végett létrehozták a természetes személyek egységes nyilvántartását. Az Ukrajna területén élő minden személynek, korától, állampolgárságától és egyéb körülményeitől függetlenül lehetősége van arra, hogy az adóhatóságtól – személyigazolványát vagy születési bizonyítványát felmutatva – személyi azonosító kódot kérjen. Ez minden ember esetében egyéni, és élete végéig elkíséri. A személyi azonosító kódra szükség van a munkahelyre történő felvételnél, felsőoktatási intézménybe való felvételizésnél, bankszámla nyitásánál vagy bankbetét elhelyezésénél.

Vespasianus római császár (69–79) adót vetett ki az illemhelyekre (innen ered a mondás, amely szerint „a pénznek nincs szaga”).

Gallia kormányzója, Valerius Licinianus Licinius (308–324) az évet 14 hónapra osztotta fel, hogy minden évben kéthavi adóval többet szedhessen be az alattvalóktól, mivel az adót havonta fizették.

Kínában az i. e. II. évezredben adót vetettek ki a sóra. Később ennek az adónemnek a segítségével finanszírozta teljes egészében a második pun háború kiadásait Livius római konzul. Indiában a britek ennek az adónak a díjszabását az áru 4 ezer (!) százalékában állapították meg.

Bizáncban az épületek után azok nagyságától függően fizették az adót. Ezért ezt az adónemet levegőadónak nevezték el.

A középkori Németországban létezett a gyilkosságra kivetett adó – minél kevesebb gyilkosságot tárt fel a közösség a saját területén meghatározott időhatáron belül, annál nagyobb volt az adó összege.

1660-tól kezdődően Nagy-Britannia lakói közel 300 éven át fizették a Fillingham királyi vár fenntartása érdekében kivetett adót, jóllehet a vár valójában soha nem létezett. Az adót II. Károly agyalta ki.

Nagy-Britanniában az 1797–1798-as években minden óratulajdonosnak évi 5 shilling adót kellett fizetnie.

A XVIII. században Baskíriában szemadót vetettek ki. Az összege a szem színétől függött, a szürke szem utáni adó 8 altin (egy altin abban az időben 3 kopejkának felelt meg), a fekete szem adója pedig 2–3 altin volt.

6. Egyszerűsített adózási rendszerek.

Már tudjátok, hogy az adó ösztönző funkciót is elláthat kedvező adódíjszabások megállapítása vagy az adófizetés rendjének módosítása révén. Ilyen céllal vezették be Ukrajnában az egységes adót, a rögzített mezőgazdasági adót és speciális kereskedői engedélyt.

Sok országban a kis- és közepes vállalkozások fontos tényezői a költségvetés alakításának, a gazdaság stabilitásának és a

foglalkoztatás biztosításának. Éppen ezért hoznak speciális intézkedéseket a kis- és közepes vállalkozások támogatása érdekében. Országunk vezetése szintén tudatában van az ilyen támogatás fontosságának. A kis- és közepes vállalkozások támogatása érdekében hozott egyik intézkedésként Ukrajnában bevezették a kisvállalkozói alanyok (egyéni vállalkozók) egyszerűsített adózási, nyilvántartási és beszámolási rendszerét.

A rögzített mezőgazdasági adónak elő kell segítenie a mezőgazdasági vállalkozások fejlődését. Ilyen adó fizetésére azok az agrárvállalkozások jogosultak, amelyek mezőgazdasági termékek előállításával, feldolgozásával és értékesítésével foglalkoznak, valamint azok a vállalkozások, amelyek halak szaporításával, tenyésztésével és halászattal foglalkoznak belterületi vizekben, és bevételük legalább 75%-a mezőgazdasági termelésből származik. A rögzített mezőgazdasági adó helyettesíti a vállalkozások nyereségadóját, a földadót és néhány más adót. A rögzített mezőgazdasági adót az adófizető által használt földterülettől függően állapítják meg, és az – függetlenül a gazdasági tevékenység eredményétől – nem változik az év folyamán.

7. Az adótörvények megsértéséért viselt felelősség.

Minden adófizetőnek önállóan kell kiszámolnia és befizetnie a megfelelő adót, beterveznie a beszámolót az adóhatóságnak a törvény által megszabott rendben. Az adó befizetésének elmulasztásában vétkes személyek adminisztratív, büntetőjogi és pénzügyi felelősségre vonhatók adótörvénytörés címén.

Az adótörvénytörésekért adminisztratív felelősségként előírt bírságot az adóhatóság szervei róják ki mind a természetes személyekre (állampolgároknak) mint adófizetőkre, mind az adófizető jogi személyek vezetőire és könyvelőire. Az adótörvények megsértésével kapcsolatos ügyeket, amelyek adminisztratív vétségnek minősülnek, az utóbbi helye szerint illetékes állami adófelügyelőség vezetője vagy annak helyettese vizsgálja ki.

A súlyosabb, Ukrajna büntető törvénykönyve által bűncselekménynek minősített vétséget elkövető személyt büntetőjogi felelősség terheli.

Ismerkedjete meg Ukrajna adminisztratív eljárási törvénykönyvéből és büntető törvénykönyvéből vett alábbi kivonatokkal! Határozzátok meg az adótörvénytöréseket ezen normatív jogszabályok szerint, és hasonlítsátok össze őket!

Részlet az adminisztratív eljárási törvénykönyvből

163-1. cikkely. Az adónyilvántartás rendjének megsértése, könyvvizsgálói zárójelentés készítése

Az adónyilvántartás hiánya, az adónyilvántartás törvényben meghatározott rendjének megsértése a vállalatok, intézmények,

szervezetek, vezetői és más hivatalos személyei által, beleértve a könyvvizsgálói zárójelentés – amit Ukrajna törvényei által előírt – benyújtásának elmulasztása vagy nem idejében történő benyújtása az adózatlan minimálbér tízszereséig terjedő bírság kiszabását vonja maga után.

Jelen cikkely első részében említett cselekmények, amelyeket az egy éven át ugyanazért a vétségért adminisztratív büntetéssel sújtott személy követ el, az adózatlan minimálbér tízszeresétől tizenötszöröséig terjedő bírság kiszabását vonják maguk után.

163-2. cikkely. A befizetendő adókra és illetékekre (kötelező járadékokra) vonatkozó pénzáttalási megbízás benyújtásának elmulasztása vagy nem idejében történő benyújtása

A befizetendő adókra és illetékekre (kötelező járadékokra) vonatkozó pénzáttalási megbízás benyújtásának elmulasztása vagy nem idejében történő benyújtása a vállalatok, intézmények és szervezetek hivatalos személyei által az adózatlan minimálbér ötszörösétől tízszereséig terjedő, a hivatalos személyeket terhelő bírság kiszabását vonja maga után.

Jelen cikkely első részében említett cselekmények, amelyeket az egy éven át ugyanazért a vétségért adminisztratív büntetéssel sújtott személy követ el, az adózatlan minimálbér tízszeresétől tizenötszöröséig terjedő, a hivatalos személyeket terhelő bírság kiszabását vonják maguk után.

163-3. cikkely. Az adóhatósági szervek hivatalos személyei által támasztott törvényes követelések nem teljesítése

Az állami adószolgálat szerveinek hivatalos személyei által támasztott törvényes, az Ukrajna állami adószolgálatáról szóló törvény 11. cikkelye első részének 5–8. pontjaiban felsorolt követelmények nem teljesítése a vállalatok, intézmények, szervezetek, közte Ukrajna Nemzeti Bankjainak intézményei, a kereskedelmi bankok és más hitel-pénzügyintézetek vezetői és más hivatalos személyei részéről, figyelmeztetést vagy az adózatlan minimálbér ötszörösétől tízszereséig terjedő bírság kiszabását vonja maga után.

Jelen cikkely első részében említett cselekmények, amelyeket az egy éven át ugyanazért a vétségért adminisztratív büntetéssel sújtott személy követ el, az adózatlan minimálbér tízszeresétől tizenötszöröséig terjedő bírság kiszabását vonják maguk után.

163-4. cikkely. A természetes személyek jövedelemadója levonási és áttalási és a kifizetett jövedelemről szóló kimutatás benyújtási rendjének megsértése

A természetes személyeket terhelő jövedelemadó összege levonásának és a költségvetésbe történő áttalásának elmulasztása a természetes személynek járó jövedelem kifizetésekor, a természetes személyek jövedelemadójának a vállalatok, intézmények és szervezetek pénzeszközeinek terhére történő áttalása (kivéve azokat az eseteket, amikor a törvények szerint engedélyezett az ilyen áttalás), az állampolgárok jövedelméről szóló kimutatás megállapított forma szerinti, az állami adófelügyeletnek történő beterjesztésének elmulasztása vagy nem idejében való beterjesztése figyelmeztetést vagy az adózatlan minimálbér kétszeresétől háromszorosáig terjedő bírságnak a vállalatok, intézmények és szervezetek hivatalos személyeire, valamint a vállalkozói tevékenységet folytató állampolgárokra való kiszabását vonja maga után.

Jelen cikkely első részében említett cselekmények, amelyeket az egy éven át ugyanazért a vétségért adminisztratív büntetéssel sújtott

személy követ el, az adózatlan minimálbér háromszorosától ötszöröséig terjedő bírságnak a vállalatok, intézmények és szervezetek hivatalos személyeire, valamint a vállalkozói tevékenységet folytató állampolgárookra való kiszabását vonja maga után.

Részlet Ukrajna büntetőtvénycönyvéből

212. cikkely. Az adó- és illetékfizetési kötelezettség elkerülése

1. Az adók és illetékek – adórendszer részét képező, a törvény által megállapított rendnek megfelelő – fizetési kötelezettségének szándékos elkerülése bármilyen tulajdonformájú vállalatok, intézmények, szervezetek hivatalos személyei, jogi személy létrehozása nélkül vállalkozási tevékenységet folytató személy, vagy adó- és illetékfizetésre kötelezett bármely személy által, ha e cselekedetek következtében a költségvetések vagy állami célalapok nem jutnak hozzá jelentős mértékű bevételekhez, az adózatlan minimálbér háromszázszorosától ötszázszorosáig terjedő büntetést vagy bizonyos tisztségek betöltésétől, vagy bizonyos tevékenység folytatásától való, három évig terjedő eltiltást von maga után.

2. Ha ugyanezeket a cselekményeket előre megfontolt szándékkal csoportosan követik el vagy azok következtében a költségvetések, vagy célalapok ténylegesen nem jutnak hozzá jelentős mértékű bevételekhez, ez az adózatlan minimálbér ötszázszorosától kétezerszereséig terjedő büntetést, két évig terjedhető javító munkát, vagy öt évig terjedhető szabadságkorlátozást, bizonyos tisztségek betöltésétől vagy bizonyos tevékenység folytatásától való, három évig terjedhető eltiltást von maga után.

3. Jelen cikkely első vagy második részében szereplő, az adó-, illetékfizetés elkerüléséért korábban elítélt személy által elkövetett cselekmények, vagy ha ezek következtében a költségvetések, vagy állami célalapok nem jutnak hozzá különösen nagy mértékű bevételekhez, öttől tíz évig terjedhető szabadságvesztés büntetést, bizonyos tisztségek betöltésétől, vagy bizonyos tevékenység folytatásától való, három évig terjedhető eltiltást és vagyonekzást vonnak maguk után.

4. A személy, aki először követi el a jelen cikkely első vagy második részében szereplő cselekményeket, mentesül a büntetőjogi felelősségre vonástól, ha a büntetőjogi felelősségre vonásig fizette az adókat, illetékeket, és megtérítette az államnak az azok nem idejében történt befizetésével okozott kárt (pénzbüntetés, kötbér).

Megjegyzés. Jelentős mértékű pénzeszköz – a törvényben megállapított adózatlan minimálbér ezerszeresét elérő vagy meghaladó adó-, illeték- és más kötelező befizetési összeg, a nagy mértékű pénzeszköz – a törvényben megállapított adózatlan minimálbér háromezerszeresét elérő vagy meghaladó adó-, illeték- és más kötelező befizetési összeg, a különösen nagy mértékű pénzeszköz – a törvényben megállapított adózatlan minimálbér ötezerszeresét elérő vagy meghaladó adó-, illeték- és más kötelező befizetési összeg.

Fontos annak megjegyzése, hogy az adózási vétségek, beleértve az adók, illetékek és más kötelező járadékok nem teljes mértékű befizetését, akkor is felelősségre vonással járnak, ha azok a törvények téves alkalmazásának, hanyagságnak, tapasztalatlanságnak vagy számítási hibának a következményei.

Ebben az esetben a vétkes személy pénzügyi felelősségre vonható. Ugyanakkor pénzügyi felelősségre nem csak természetes, hanem jogi személyek is vonhatók. A pénzügyi szankciók kiszabásának rendjét Ukrajna törvényei és a pénzügyi szankciók állami adószolgálati szervek általi alkalmazásáról és behajtásáról szóló utasítás (instrukció) szabályozza. A pénzügyi felelősségre vonás célja nemcsak a vétkesek megbüntetése, hanem a költségvetések és állami célalapok az adók és illetékek befolyásának elmaradása vagy nem idejében történő befizetése következtében keletkezett vagyoni károk megtérítése.

Ilyen felelősségre vonással kell számolnia annak a személynek, aki nem idejében tesz eleget az adófizetőként történő kötelező nyilvántartásba vételének, és annak az adófizetőnek, aki megsérti az adózás szabályait.

A pénzügyi felelősségre vonás formájaként a törvények az adókötelezettség összegének rögzített kamatként vagy kötbéreként való befizetését írják elő az adók nem idejében történő fizetése esetén.

Ezeket a szankciókat az ellenőrző szervek róják ki, egyes esetekben az adófizető maga számolja ki és fizeti be a bírságot. A pénzügyi szankciók alkalmazásáról és behajtásáról szóló döntést az ellenőrzés során rögzített anyagok vizsgálatának eredményei nyomán az állami adószolgálati szerv vezetője vagy annak helyettese hozza meg.

Költségvetési rendszer, költségvetés, adó

1. Magyarazzátok meg a következő fogalmakat: *költségvetési rendszer, költségvetés, adó!*
2. Mondjatok példákat különböző adónemekhez tartozó adókra!
3. Milyen jogai és kötelezettségei vannak az adófizetőknek?
- 4*. Mondjátok el a véleményeteket az adók csökkentésének és fordítva, az emelésének pozitív és negatív következményeiről!
5. Kérdezzétek meg a szüleitektől, hogy milyen adókat fizetnek!
6. Milyen helyi adókat állapítottak meg a településeiken?
- 7*. Indokoljátok meg az adók meglétének fontosságát az állam létezése szempontjából! Mit gondoltok, milyen következményekkel járna, ha eltűnnének az adók!
8. A felelősségre vonás milyen fajtáival kell számolniuk az adótörvények megsértőinek?

1918. február 12-én Korosztény város (Zsitomir megye) pályaudvarának egyik vágányán álló vasúti kocsiban a Központi Rada (tanács) a háromágú szigonyt fogadta el az Ukrán Népköztársaság (ukrán rövidítése: UNR) címerként. Ezt a szimbólumot vették alapul Ukrajna jelenlegi kis állami címerének megalkotásához, a korosztényi vasútállomás peronján pedig emlékjellel örökítették meg az említett történelmi eseményt.

11. §. Bankjog Ukrajnában

1. Ukrajna bankrendszere.

Minden modern állam gazdaságának fontos szereplői a bankok. Nélkülük elképzelhetetlen lenne a pénzügyi rendszer működése, a bankok biztosítják a pénzmozgást, a vállalatok, intézmények, szervezetek egymással való kölcsönös elszámolását.

Országunkban a bankok működésének rendjét Ukrajna bankokról és banki tevékenységről szóló törvénye szabályozza.

Ukrajnában fejlett a bankrendszer. Ezt Ukrajna Nemzeti Bankja és más bankok, valamint a külföldi bankoknak az ország területén – a törvényeknek megfelelően – létrehozott és működő fiókjai képezik.

Országunk bankrendszerében különleges helyet foglal el Ukrajna Nemzeti Bankja. A tevékenységét az Ukrajna Nemzeti Bankjáról szóló különleges törvény szabályozza. Ennek értelmében **Ukrajna Nemzeti Bankja Ukrajna központi bankja, államigazgatásának különleges központi szerve.**

A többi banktól eltérően Ukrajna Nemzeti Bankja tevékenységének nem célja nyereség elérése. Ukrajna Alkotmányának megfelelően Ukrajna Nemzeti Bankjának fő funkciója az ukrán pénzegység stabilitásának biztosítása. Ezenkívül Ukrajna Nemzeti Bankja bocsátja ki az ukrán pénzeket, azaz pénzt hoz forgalomba (ezen a téren monopóliuma van), szabályokat állapít meg a bankok számára a banki műveletek végzését, a könyvvitelt és beszámolási kötelezettséget, információ-, pénzeszköz- és vagyonvédelmet illetően; felügyeli minden más bank tevékenységét. Ukrajna Nemzeti Bankja képezi és tárolja az ország arany- és valutatartalékát.

A nemzeti banknak az ukrán állam gazdaságának fejlesztésében játszott rendkívül fontos szerepére való tekintettel a központi pénzügyben létrehozták a Nemzeti Bank Tanácsát, amely tagjainak egyik felét Ukrajna elnöke nevezi ki, míg a másik felének tagjait Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa választja meg hét évre.

Ukrajna Nemzeti Bankjának mindennapi működésének irányítását a bank igazgatósága és annak elnöke valósítja meg. Ukrajna Nemzeti bankjának elnökét Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa nevezi ki öt évre Ukrajna elnökének az előterjesztése alapján. Az elnök irányítja Ukrajna Nemzeti Bankjának tevékenységét, és viseli a felelősséget a működéséért a parlament és Ukrajna elnöke előtt.

2. Bankok Ukrajnában.

Ukrajna bankrendszerének fő láncszemét a kereskedelmi bankok képezik. A törvény meghatározása szerint **a bank – jogi**

személy, amely az Ukrajna Nemzeti Bankja által kiadott engedély alapján kizárólagos joggal rendelkezik természetes és jogi személyek pénzeszközeinek betéteként történő akkumulálására és saját nevében, saját feltételek mellett és saját kockázatra történő kihelyezésére, számlanyitására és -vezetésre természetes és jogi személyek számára.

Az Ukrajnában működő bankok között vannak általános és szakosított bankok. Az *univerzális bankoknak* jogukban áll különböző pénzügyi műveletek lebonyolítása, a *szakosított bankok* túlnyomórészt egy pénzügyi területen – takarék, befektetés, jelzálog, elszámolás – végeznek műveleteket.

Majdnem minden bank tevékenységének egyik fő területe az ügyfelek (természetes és jogi személyek) számláinak a vezetése, a más személyekkel történő elszámolásaik lebonyolítása. A bankok pénzt fogadnak be bizonyos időszakokra történő megőrzésre – betéti számlákat nyitnak, hiteleket folyósítanak. Az utóbbi időben sok bank plasztik bankkártyákat bocsát ki, amelyekkel a tulajdonosaik fizethetnek üzletekben, éttermekben, töltőállomásokon. A bank végzi a vállalatok úgynevezett pénztári kiszolgálását, a törvény által meghatározott esetekben az ügyfelek kérésére készpénzt ad ki és vesz át, beleértve a kereskedelmi vállalatokat, pénzbeszedéssel foglalkozik (inkasszál). A bank önállóan határozza meg saját működésének az irányát és a műveletfajták szerinti szakosodását.

Ukrajnában a bankoknak kötelező regisztráltatniuk magukat Ukrajna Nemzeti Bankjánál, banki műveletek végzésébe csak azt követően kezdhetnek, hogy azokra megkapták a megfelelő engedélyeket.

A banknak jogában áll különféle műveletek végzése. Közülük a fontosabbak: az ügyfelek folyószámláinak vezetése, összegek utalása róluk, pénzek elhelyezése rajtuk. Fontos banki tevékenységi kör betétek fogadása, gyűjtése természetes és jogi személyektől. Ilyenkor az ügyfél szerződést köt a bankkal, pénzét megőrzésre átadja a banknak, amiért meghatározott kamatot kap.

A bankoknak joguk van valutával (külföldi pénzekkel) való műveletek végzésére az ügyfelek megbízása alapján, saját értékpapírok kibocsátására vagy az ügyfelek megbízása alapján értékpapírok eladására és vásárlására. Sok banknak vannak bárki által kibérelhető pánccsokrényei (széfjei) értéktárgyak és okmányok tárolására és őrzésére.

Ugyanakkor a törvény tiltja a bankoknak a kereskedést (az emlék- és jubileumi pénzermék értékesítését leszámítva), termelés, biztosítási tevékenység folytatását.

Az ügyfelek szempontjából nagyon fontos, hogy a bankoknak tilos a velük kötött szerződések feltételeinek egyoldalú módosítása, beleértve a hitelszerződések szerinti kamat mértékének növelését vagy a betéti szerződés szerinti kamat csökkentését. Ezenkívül a bankoknak tilos az ügyféltől bármilyen áru vagy szolgáltatás megvásárlását kérni, és ennek

visszautasítása esetén a banki szolgáltatások számukra történő nyújtásának a megtagadása.

3. Banktitok.

A világ országainak többségében a bankok működésének hagyományos szabálya a banktitok megőrzése. A bankoknak nem áll jogukban az ügyfeleikre vonatkozó, a kiszolgálásuk során róluk szerzett információt kiadni. Így nincs joguk az ügyfelek bankszámláira, azok állapotára, a velük végzett műveletekre vonatkozó adatok kiadására. Banktitoknak minősül a bankok védelmi rendszerével kapcsolatos információ és az információ-védelmet szolgáló kódok.

A banktitok megőrzése nem csupán joga minden banki intézménynek, hanem a kötelessége is. A bankok munkatársai az állásukba történő felvételük során kötelezettséget vállalnak a banktitkok megőrzésére.

Ugyanakkor a törvény meghatároz olyan eseteket, amikor a bank feloldhatja a banktitkot. Ezek körébe tartozik a banktitok feloldására vonatkozó bírósági követelés vagy döntés, nyomozati szervek (rendőrség, SZBU, ügyészség) kérése. Banktitoknak minősülő információhoz juthatnak az adóhatósági szervek, valamint – a bíróságok vagyoni ügyekben hozott döntéseit érvényesítő – állami végrehajtók. Ilyenkor az információ rendszerint egy konkrét személyre vonatkozik, aki ellen nyomozás vagy vizsgálat folyik.

4. Bankfelügyelet. Bankfelszámolás.

A banki ügyfelek betéteinek és a bankszámláikon őrzött értékeiknek a védelme, a bankrendszer stabilitásának a biztosítása érdekében Ukrajnában bankfelügyeleti rendszert hoztak létre. A bankfelügyeletet Ukrajna Nemzeti Bankja valósítja meg országunk minden bankja esetében.

Abban az esetben, ha a bankintézmény megsérti a törvényt, vele szemben intézkedést foganatosíthatnak. Ukrajna Nemzeti Bankjának jogában áll írásban figyelmeztetni a bankot, és követelni tőle vagy a hivatalos személyeitől a törvénysértés megszüntetését, a helyzet orvoslásához szükséges intézkedések foganatosítását. A nemzeti bank követelheti a bank közgyűlésének vagy irányító szerveinek az összehívását, a bank szanálását vagy átszervezését célzó program vagy terv kidolgozását és elfogadását. Egyes esetekben a nemzeti bank fokozott gazdasági normatívákat (pénzeszköztartalék-norma, a bank által nyújtott hitelek korlátozása) állapíthat meg a bank számára, megtilthat vagy korlátozhat a bank által végzett egyes műveleteket, bírságot vehet ki a bankra vagy a vezetőire. A nemzeti banknak joga van a bank dolgozóinak állásaikból történő ideiglenes felfüggesztésére.

A bank befolyásolásának legvégső eszköze a bank kényszerű átszervezése vagy ideiglenes adminisztráció számára történő kijelölése, sőt működési engedélyének a visszavonása, ami automatikusan a bank felszámolási eljárásának a kezdetét jelenti. Lehetséges különleges kontrolláló rendszer bevezetése a bankban tevékenységének az ellenőrzése céljából.

Ideiglenes adminisztrációt a bankba abban az esetben neveznek ki, amikor veszélyeztetve van a működése, csőd fenyeget, amikor nincs lehetőség funkcióinak az ellátására. Ideiglenes adminisztrátorként (ügyintézőként) olyan bankszakembert neveznek ki, aki rendelkezik megfelelő engedéllyel, de nincs köze a problémás bankhoz. Az ideiglenes adminisztrátor a kinevezését követően átveszi a bank irányítását. Az ideiglenes adminisztrátor feladata – minden lehetséges intézkedés megtétele a bank pénzügyi szanálása, fizetőképességének és normális működésének a helyreállítása érdekében.

Arra az időre, amíg a bankban ideiglenes adminisztráció van bevezetve, moratóriumot hirdetnek azoknak a követeléseire (beleértve a betéteseket), akikkel szemben a banknak pénzügyi kötelezettségei vannak.

Mint minden más szervezet, a bank is felszámolható tulajdonosainak a kezdeményezésére vagy Ukrajna Nemzeti Bankjának indítványozása alapján. Ezenkívül a felszámolásról szóló döntést meghozhatja bíróság a bank fizetéseképtelensége esetén.

A bank felszámolásakor és a bankban betéttel rendelkező természetes személyekkel szembeni kötelezettségek teljesíthetetlensége esetén a betéteket a természetes személyek betétjeit szavatoló alap terhére térítik meg. Ezt az alapot a bankok által befizetett járulékokból képezik, ennek szavatolnia kell az állampolgárok megtakarításainak megőrzését.

Ukrajna bankrendszere, banktitok, bank, ideiglenes adminisztráció

1. Magyarázzátok meg a következő fogalmakat: *Ukrajna bankrendszere, banktitok, bank, ideiglenes adminisztráció!*
2. Határozzátok meg Ukrajna bankrendszerének alapelemeit!
3. Milyen funkciókat lát el Ukrajna Nemzeti Bankja?
4. Nevezzétek meg a bankok által végzett főbb műveleteket!
5. Milyen intézkedések foganatosíthatók a törvényi előírásokat megsértő bankkal szemben?
6. Milyen bankműveletekkel találkoztatok? Közülük melyek a legszükségesebbek számotokra?
- 7*. Véleményetek szerint milyen szerepet játszanak a bankok az állam életében?
- 8*. Képzeljétek el, hogy Ukrajnában referendumot tűztek ki a banktitok megszüntetését illetően. Mondjatok érveket az „igen” és a „nem” szavazatok mellett!

Megelőző feladat. Keressetek a tömegtájékoztatási eszközökben a lakóhelyetek környékén működő bankkal kapcsolatban elkövetett bűncselekményről szóló információt!

ÖSSZEFOGLALÓ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK AZ I. ÉS A II. RÉSZHEZ

Adminisztratív jog és pénzügyi jog Ukrajnában

1. Magyarazzátok meg a következő fogalmakat: *adminisztratív jogsértés, államigazgatás, költségvetés, adó!*
2. Jellemezzétek az adminisztratív büntetést!
3. Magyarazzátok meg, mi a lényege a munkatevékenységnek és az állami alkalmazottak munkaügyi jogviszonyának!
4. Mondjatok példákat adminisztratív jogsértésekre, és határozzátok meg, milyen felelősségre vonással kell számolnia az azt elkövető személynek!
5. Hogyan valósul meg az adminisztratív eljárás?
6. Jellemezzétek a fiatalkorúak adminisztratív felelősségének sajátosságait!
7. Milyen banki műveleteket és szerződéseket ismertek, és közülük melyekkel találkozhatok?
8. Készítsetek vázlatot Adónemek Ukrajnában címmel!
- 9*. Mondjátok el a véleményeteket Ukrajna adórendszerének a tökéletesítéséről!
- 10*. Mondjátok el a véleményeteket az adminisztratív jogsértésnek minősülő cselekmények körének bővítéséről vagy szűkítéséről!
11. Hasonlítsátok össze a következőket:
 - a) állampolgári panasz, kérvény és javaslat;
 - b) állami általános és helyi adók;
 - c) adminisztratív kényszer és adminisztratív meggyőzés!
12. Válasszátok ki az **EGY** helyes választ!
 1. Milyen kortól vonható adminisztratív felelősségre a személy:
 - A 12 év
 - B 14 év
 - C 15 év
 - D 16 év
 - F 18 év
 2. Milyen adminisztratív büntetést szabhat ki csak bíróság?
 - A bírság
 - B figyelmeztetés
 - C adminisztratív őrizetbe vétel
 - D speciális jogtól való megfosztás
 - F a jogsértés tárgyának térítés ellenében történő elkobzása
 3. Milyen lehet az adminisztratív őrizetbe vétel maximális időszaka?
 - A 5 nap

- B 10 nap
- C 15 nap
- D 1 hónap
- F 1 év

4. Melyik a nem egyenes adó?

- A földadó
- B hozzáadottérték-adó
- C természetes személy jövedelemadója
- D vállalatok nyereségadója
- F járműtulajdonosok adója

5. Milyen cselekedetek minősülnek adminisztratív jogsértésnek?

- A nagy mértékű adó befizetésének elkerülése
- B hitelkamat nem idejében történő befizetése
- C személyigazolvány nem idejében történő elkészíttetése 16. életévét betöltött személy által
- D rablótámadás
- F állami tisztségviselő munkahelyétől történő indokolatlan távolmaradása

1917 márciusában Kijevben az Ukrán Nemzeti Kongresszus megválasztotta az Ukrán Központi Radát, amely „az egész szervezett ukrán közösség képviselői szervének nyilvánította magát”.

Az Ukrán Központi Rada által elfogadott legfontosabb dokumentumok között van négy Univerzálé.

1918 januárjában az Ukrán Központi Rada a negyedik Univerzáléjával kikiáltotta az Ukrán Népköztársaság önállóságát, függetlenségét és szuverenitását.

III. rész

BÜNTETŐJOG ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI JOG UKRAJNÁBAN

12. §. Az ukrán büntetőjog általános jellemzése

1. A büntetőjog fogalma.

Az emberiség történelmében sok példa van szörnyű bűncselekményekre: gyilkosságokra, árulásokra, rablásokra, terrorcselekményekre. A társadalom és az állam nagyon régóta törekszik arra, hogy megbüntesse a bűnelkövetőket, büntetési fokozatokat állapított meg számukra az elkövetett bűncselekményektől függően. Fokozatosan ezekből a normákból egy egész jogág jött létre. A bűnügyi felelősséget, a bűncselekmények fajtáit és az elkövetésükért kiszabott büntetést meghatározó jogi normák összességét képező jogágot büntetőjognak nevezik. Ez a jogág a közjog része. Normáinak a zöme Ukrajna büntetőtörvénykönyvében rögzített tiltó norma.

Ukrajna büntető törvénykönyve a büntetőjog forrásának számít országunkban.

A büntetőjog fő feladata védőfunkció: az ember, az emberi élet és egészség, jogok és szabadságjogok, az állam társadalmi berendezkedése, a tulajdon, a közrend védelmének, óvásának ellátása. Ezzel együtt a büntetőjognak megelőző, azaz preventív, szabályozó és nevelési funkciója is van.

A büntetőjog szabályozó funkciójának tárgyát a bűncselekmény elkövetése és az érte viselt felelősség következtében létrejövő társadalmi viszonyok képezik. A büntetőjog fő módszere az imperatív módszer, amely nem tekinti egyenlőnek a jogviszonyok résztvevőit, előírja az állami szervek bennük való részvételét, feltételezi kényszer alkalmazásának a lehetőségét, a jogviszonyokban szereplők viselkedési normáinak abszolút meghatározottságát. A büntetőjog módszerének sajátossága a büntetőjogon alapuló büntetések alkalmazása a jogsértő személlyel szemben.

A többi jogághoz hasonlóan a büntetőjog is a megfelelő jogviszonyokat szabályozza. A büntető jogviszonyok sajátossága, hogy a büntető jogviszonyok egyik feltétlen résztvevője az állam, a másik pedig a bűncselekményt elkövetett személy.

2. Ukrajna büntető törvénykönyve.

Ukrajna büntető törvénykönyve – rendszerezett törvényi okirat, amely meghatározza, milyen társadalmilag veszélyes cselekmények minősülnek bűncselekményeknek, és milyen büntetést alkalmaznak az azokat elkövető személyekkel szemben.

Ukrajna büntető törvénykönyve 2001. szeptember 1-től van hatályban.

Két – általános és speciális – részből áll.

Az *általános rész* tartalmazza a büntetőjog elveinek jellemzését, feladatait, a bűncselekmény általános ismertetését és tényállását, a büntetésfajták felsorolását, a büntetés fogalmának, a bűncselekmények halmazatiságának meghatározását, a cselekmény bűnös voltát kizáró körülményeket. A büntető törvénykönyv általános részének rendelkezései bármilyen bűncselekményre vonatkoznak.

A *speciális rész* tartalmazza az egyes bűncselekmények jellemzését és az értük kiszabható büntetéseket. A speciális rész húsz fejezetből áll, amelyek mindegyikében a társadalmi viszonyok bizonyos típusai ellen irányuló bűncselekményeket. Közöttük vannak a személy élete és egészsége, Ukrajna nemzetbiztonságának az alapjai, a választási, munka- és más emberi és állampolgári jogok, a közrend és közérkölc ellen irányuló bűncselekmények.

Ukrajna büntető törvénykönyvének, 1. cikkelye értelmében, a feladata „az emberi és állampolgári jogok, szabadságjogok, a

tulajdon, a közrend és közbiztonság, a környezet, Ukrajna alkotmányos rendjének törvényi védelme az ellenük irányuló bűncselekményekkel szemben, az emberiség békéjének és biztonságának a biztosítása és a bűncselekmények megelőzése”.

3. Ukrajna büntetőtörvénykönyvének hatálya.

Fontos jelentőséggel bír Ukrajna büntetőtörvénykönyve hatályának a meghatározása. A határai meg vannak állapítva a térben, az időbeni hatályosságot és a büntetőjogi felelősségre vonható személyek körét illetően.

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének a részletével, és határozzátok meg, hogy meddig terjednek Ukrajna büntetőtörvénykönyve hatályának a határai időben és térben!

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

4. cikkely. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény hatálya az időben

1. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény kihirdetésének napjától számított tizedik napon lép hatályba, ha maga a törvény másként nem rendelkezik, de kihirdetésének napjánál nem korábban.

2. A bűnösséget és büntethetőséget, valamint a cselekmények más büntetőjogi következményeit az adott cselekmény elkövetésének napján hatályos, büntetőjogi felelősségről szóló törvény állapítja meg.

3. A bűncselekmény elkövetési idejének az az időpont számít, amikor a személy a büntetőjogi felelősségről szóló törvényben minősített cselekményt vagy tétlenséget elkövette, vagy tanúsította.

5. cikkely. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény időben visszamenő hatálya

1. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény, amely érvényteleníti a cselekmény bűnösségét, enyhíti a személy büntetőjogi felelősségét vagy más módon javítja a helyzetét, vagyis kiterjed mindazon személyekre, akik az említetteknek megfelelő cselekményeket követtek el e törvény hatályba lépése előtt, továbbá az olyan személyekre, akik büntetésüket töltik vagy letöltötték azt, de büntetett előéletűek.

2. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény, amely megállapítja a cselekmény bűnösségét, fokozza a büntetőjogi felelősséget vagy más módon rontja a személy helyzetét, nincs visszamenő hatálya (...).

6. cikkely. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény hatálya az Ukrajna területén elkövetett bűncselekményeket illetően

1. Az Ukrajna területén bűncselekményt elkövetett személyek büntetőjogi felelősségét jelen törvénykönyv szerint állapítják meg.

2. A bűncselekmény Ukrajna területén elkövetettnek minősül, ha Ukrajna területén kezdődött, folytatódott, fejeződött be szűnt meg.

3. A bűncselekmény Ukrajna területén elkövetettnek minősül, ha az elkövetője vagy a tettestársak legalább egyike Ukrajna területén hajtotta végre cselekedetét.

7. cikkely. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény hatálya az Ukrajna állampolgárai vagy hontalan (állampolgárság nélküli) személyek által Ukrajna határain kívül elkövetett bűncselekményeket illetően

1. Az állandó jelleggel Ukrajna területén élő ukrán állampolgárok és hontalan személyek, akik Ukrajna határain kívül követtek el bűncselekményt jelen törvénykönyv szerint viselnek büntetőjogi felelősséget, ha másként nem rendelkeznek az Ukrajna által kötött nemzetközi megállapodások, amelyeket Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa kötelező érvényűeknek ismert el.

2. Ha jelen cikkely első részében említett személyeket az általuk elkövetett bűncselekményekért Ukrajna határain kívül büntették meg, Ukrajnában nem vonhatók büntetőjogi felelősségre ugyanezekért a bűncselekményekért.

8. cikkely. A büntetőjogi felelősségről szóló törvény hatálya a külföldiek vagy hontalan személyek által Ukrajna határain kívül elkövetett bűncselekményeket illetően

Az Ukrajna határain kívül bűncselekményt elkövető külföldiek vagy hontalan személyek Ukrajna területén jelen törvénykönyv szerint viselnek büntetőjogi felelősséget az Ukrajna által kötött nemzetközi megállapodások által megállapított esetekben, vagy ha a jelen büntetőtörvénykönyv szerint súlyos vagy különösen súlyos bűncselekményt követtek el Ukrajna állampolgárainak jogai és szabadságjogai, vagy Ukrajna érdekei ellen.

Vagyis **az egyén cselekedetei annak a törvénynek megfelelően minősülnek, amely a bűncselekmény elkövetésének idején volt hatályban.** A büntetőtörvénynek nincs visszamenő hatálya, azaz nem alkalmazható azokkal a cselekményekkel kapcsolatban, amelyeket az elfogadása előtt követtek el. Abban az esetben, ha büntetőjogi felelősséget állapít meg új cselekményekért, fokozza a felelősséget, más módon rontja a törvénytől eltérően, a rágalom és a sértés nem minősül bűncselekménynek, vagyis a hatályba lépésével minden ilyen cselekménnyel kapcsolatos büntetőügy megszűnt, és az ilyen cselekményekért korábban elítélt személyeket felmentették a büntetés alól – a törvényt visszamenő hatállyal ruházták fel. És fordítva, jöllehet az új törvénykönyvben büntetőjogi felelősség volt megállapítva az újságírók törvényes tevékenységének az akadályozásáért, azok, akik ilyen cselekményeket követtek el a törvénykönyv hatályba lépése előtt, nem voltak büntetőjogi felelősségre vonhatók.

A büntetőtörvénykönyv megállapítja, hogy felelősségre azok a személyek vonhatók, akik Ukrajna területén követtek el bűncselekményt. Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy országunk területének nemcsak a szárazföld, a föld méhe és az Ukrajna államhatárain belüli légtér minősül, hanem az úgynevezett felségvizek is, azaz az ukrán partoktól számított 12 mérföldön belüli tengeri térség, és az Ukrajna zászlaja alatt közlekedő nem hadihajók és repülőgépek, amikor semleges vizeken – idegen államok felségvizein kívül – találhatók, valamint Ukrajna hadihajói és repülő szerkezetei, bárhol is

legyenek azok. Ukrajna büntető törvénykönyvének hatálya ugyancsak kiterjed az idegen államokban lévő ukrán diplomáciai képviseltek területére is. Másfelől, Ukrajna büntető törvénykönyvének hatálya kiterjed az idegen államok Ukrajna felségvizein található nem hadihajóira.

Büntető jogi felelősségre vonhatók mind Ukrajna állampolgárai, mind idegen államok állampolgárai és olyan hontalan személyek, akik Ukrajna területén követtek el bűncselekményt. Kivételt képeznek az idegen államok diplomatái, akik úgynevezett diplomáciai mentességgel (immunitással) rendelkeznek. Az elkövetett cselekményekért a diplomaták saját államuk törvényei szerint viselnek felelősséget. Egyetlen intézkedés alkalmazható velük szemben Ukrajnában – nemkívánatos személlyé (persona non grata) nyilváníthatók, ami után el kell hagyniuk az országot.

Egyes esetekben lehetséges a büntető jogi felelősségre vonás az országunk határain kívül elkövetett bűncselekményekért. Képzeljük el, hogy Ukrajna állampolgára lengyelországi tartózkodása során lengyel ismerőseivel közösen lopást követ el, majd mindketten Ukrajnába távoznak. Később a lengyel rendőrség feltárta a bűncselekményt, és ezt jelentette az ukrán rendőrségnek, amely elfogta a vétkeseket. Ebben az esetben Ukrajna állampolgára felelősségre vonható Ukrajna büntető törvénykönyve alapján (Ukrajna állampolgárának a kiadását idegen államnak Ukrajna alkotmánya tiltja, és a lopás nem csak Lengyelországban, hanem Ukrajnában is bűncselekménynek minősül), míg a bűntársa – Lengyelország állampolgára – kiadható hazájának, hogy ott vonják büntető jogi felelősségre.

Büntető jog, Ukrajna büntető törvénykönyve, törvény visszamenő hatálya

1. Magyarórázatok meg a következő fogalmakat: *büntető jog, Ukrajna büntető törvénykönyve, törvény visszamenő hatálya!*
2. Jellemezzétek a büntető jog tárgyat és módszerét!
3. Bizonyítsátok be, hogy a büntető jog a közjogágak rész!
4. Jellemezzétek általánosan Ukrajna büntető törvénykönyvét!
5. Határozzátok meg azokat a feladatokat, amelyeket Ukrajna büntető törvénykönyve ellát!
6. Ki nem vonható felelősségre az országunk területén elkövetett bűncselekményekért, Ukrajna büntető törvénykönyvének megfelelően?
7. Jellemezzétek Ukrajna büntető törvénykönyvének hatályát terület, idő és személyi kör szerint!
- 8*. Határozzátok meg, az alábbi esetek közül melyekben vonják felelősségre a vétkeseket Ukrajna büntető törvénykönyve alapján:
 - a) Ukrajna és Moldova állampolgárai lopást követtek el Odesszában, és elfogta őket a rendőrség;
 - b) Örményország állampolgára Törökország területén gyilkosságot követett el, és később Ukrajna rendőrsége elfogta;
 - c) az USA ukránjai nagykövetségének diplomatája Kijev központjában a közúti közlekedés szabályait megsértve

személygépkocsijával elütött egy gyalogost, aki súlyos sérüléseket szenvedett;
d) a görögországi Pireusz kikötőjében horgonyzó ukrán tengerjáró kirándulóhajón gyilkosság történt.

13. §. A bűncselekmény fogalma és tényállása

1. A bűncselekmény fogalma és ismérvei.

A büntetőtörvény egyik legfontosabb fogalma a „bűncselekmény”. A **bűncselekmény – Ukrajna büntetőtörvénykönyvében minősített, társadalmilag veszélyes bűnös cselekmény (tett vagy tétlenség), amelyet olyan személy (a bűncselekmény alanya) követ el, aki felelősséget viselhet az elkövetéséért.**

A bűncselekményre bizonyos ismérvek jellemzők. A bűncselekmény mindenekelőtt – Ukrajna büntetőtörvénykönyvében minősített cselekmény, amely **törvényellenes**. Ha a személy általi elkövetés nem esik egybe a törvénykönyvben rögzített leírással, az nem minősülhet bűncselekménynek. Ugyanakkor Ukrajna büntetőtörvénykönyve felelősséget, büntethetőségi lehetőséget állapít meg az elkövetett cselekményért. Más szóval, a bűncselekmény ismérve a **büntethetőség**.

A bűncselekmény társadalmilag veszélyes cselekmény. Ez azt jelenti, hogy az elkövetett cselekmény bizonyos kárt okoz vagy ilyen kár potenciális veszélyét hordozza magában. Eközben a feltétlen ismérv a személy **bűnössége (vétkessége)**. Ez azt jelenti, hogy csak olyan cselekmény lehet bűncselekmény, amelyben jelen van a törvénysértő személy vétkessége. Ha bizonyos cselekedetek kárt okoznak a társadalmi viszonyokban, de azok nem valamely személy bűnös cselekedeteinek a következményei, hanem természeti csapás, előre nem látható események (vis maior) következményei, akkor nincs bűncselekmény. Képzeljük el, hogy tartós esőzések következtében károsodik a vasúti pálya, miközben a károsodás úgy következik be, hogy a pályát a vasút munkatársai minden nap ellenőrzik. A mozdonyvezető nem láthatta meg idejében a károsodott helyet. Ennek következtében a vonat kisiklott, a vasúti kocsikban és a mozdonyban károk keletkeztek, és több utas is megsérült. Jóllehet az esemény következtében kár keletkezett, azonban a történeteket illetően egyetlen személy sem vétkes, vagyis ebben az esetben nem állapítható meg bűncselekmény.

Jegyezzétek meg, hogy bűncselekmény elkövethető cselekvés és tétlenség révén. Például lopás vagy nemi erőszak csak aktív cselekvéssel követhető el, míg az adófizetés elkerülése vagy valakinek veszélyes helyzetben való hagyása tétlenséggel, azaz cselekvés elmulasztásával követhető el, vagyis az egyén nem teszi meg azt, amit meg kellene tennie. Ezért a bűncselekmény meghatározásában használják a „cselekmény” fogalmat.

A bűncselekmény egy további ismérve, hogy csak akkor történik meg, ha **olyan személy követi el, aki felelősséget viselhet érte**. Vagyis ha a bűncselekményt olyan személy követi el, aki életkoránál fogva vagy egyéb körülmények folytán nem vonható érte felelősségre, akkor nincs szó bűncselekményről.

Ukrajna büntető törvénykönyvének 11. cikkelyében lévő meghatározás szerint „nem minősül bűncselekménynek a cselekedet vagy tétlenség, amely ugyan formálisan rendelkezik a jelen törvénykönyvben rögzített valamely cselekmény ismérveivel, de a jelentéktelensége miatt nem veszélyes a társadalomra, azaz nem okozott és nem okozhatott lényeges kárt természetes vagy jogi személynek, a társadalomnak vagy az államnak”. Sőt ha cselekményben jelen van a bűncselekmény valamennyi formális ismérve, de maga jelentéktelen, nem hordoz lényeges veszélyt, a vétkest nem fogják felelősségre vonni az elkövetéséért.

A bűncselekmények és az adminisztratív jogsértések sok ismérvet tekintve nagyon hasonlóak. A fő különbség közöttük a társadalmi veszélyességük foka. Jóllehet mindkét esetben – erkölcsileg, anyagilag, fizikailag – károsodnak a társadalmi viszonyok, a bűncselekmény következtében sokkal nagyobb kár keletkezik, a társadalmi veszélyesség sokkal nagyobb. A lopás például az általa okozott kár mértékétől függően vagy adminisztratív jogsértés – apró kopás, vagy bűncselekmény – nagymértékben elkövetett lopás. Ugyanúgy a közúti közlekedés szabályainak megszegése a következményeket tekintve lehet vagy adminisztratív jogsértés, vagy bűncselekmény.

2. A bűncselekmények fajtái.

Ukrajna büntető törvénykönyve jelenleg több mint 200 bűncselekmény listáját tartalmazza. Felmerül a bűncselekmények bizonyos ismérvek szerinti osztályozásának szükségessége.

Ukrajna büntető törvénykönyve a bűncselekményeket *súlyosságuk foka (szintje)* szerint osztályozza.

Bűncselekményfajták			
Kevésbé súlyos	Közepesen súlyos	Súlyos	Különösen súlyos

A bűncselekmény valamelyik súlyossági fokba történő besorolásának kritériuma az érte járó lehetséges büntetés mértéke. Ez azt jelenti, hogy nem a reálisan konkrét személyre konkrét bűncselekmény elkövetéséért kiszabott büntetésről van szó, hanem az adott bűncselekményért a büntető törvénykönyvben megállapított legnagyobb büntetésről. A bűncselekmény, amelynek az elkövetéséért 2 évnél nem hosszabb szabadságvesztés vagy más, kevésbé szigorú büntetés szabható ki, **kevésbé súlyosnak** minősül. Ha a bűncselekmény, amelynek az elkövetéséért 5 évnél nem hosszabb szabadságvesztés szabható ki, akkor **közepesen súlyosnak**, ha 10

évnél nem hosszabb, úgy **súlyosnak** minősül. Amennyiben a bűncselekmény elkövetéséért 10 évnél hosszabb vagy életfogytiglan tartó szabadságvesztés szabható ki, akkor az különösen súlyosnak minősül. A bűncselekmény súlyossági fokától függő, valamelyik kategóriába történő besorolhatóságának nagy jelentősége van a büntetés letöltési módjának megállapítását tekintve, vagyis hogy lehetséges-e a büntetés felfüggesztése, idő előtti szabadlábra helyezés, amnesztia alkalmazása.

Ezenkívül a bűncselekményeket attól függően is kategorizálják, hogy a milyen társadalmi viszonyok ellen irányulnak. Ennek a kritériumnak az alapján történik a bűncselekmények fejezetek szerinti osztályozása Ukrajna büntetőtörvénykönyvének speciális részében.

Ukrajna büntetőtörvénykönyve – attól függően, hogy milyen tárgy ellen irányulnak – a bűncselekmények következő fajtáit határozza meg:

1. Ukrajna nemzetbiztonságának az alapjai elleni bűncselekmények.
2. Személy élete és egészsége elleni bűncselekmények.
3. Személy akarata, becsülete és méltósága elleni bűncselekmények.
4. Személy szexuális szabadsága és szexuális sérthetlensége elleni bűncselekmények.
5. Ember és állampolgár választó-, munka- és más személyes jogai és szabadságjogai elleni bűncselekmények.
6. Tulajdon elleni bűncselekmények.
7. Gazdasági tevékenység szférájában elkövetett bűncselekmények.
8. Környezet elleni bűncselekmények.
9. Közbiztonság elleni bűncselekmények.
10. Termelés biztonsága elleni bűncselekmények.
11. Közlekedésbiztonság és járműhasználat biztonsága elleni bűncselekmények.
12. Közbiztonság és közkerkölc elleni bűncselekmények.
13. Kábítószer, pszichotróp anyagok és analógjaik vagy prekursorok forgalmának a szférájában elkövetett és a lakosság egészsége elleni más bűncselekmények.
14. Államtitok-védelem, államhatárok sérthetlensége, katonai sorozás és mozgósítás szférájában elkövetett bűncselekmények.
15. Államhatalmi szervek, helyi önkormányzatok és állampolgári egyesületek tekintélye elleni bűncselekmények.
16. Számítógép-használat, számítógépes rendszerek és hálózatok szférájában elkövetett bűncselekmények.
17. Szolgálati tevékenység szférájában elkövetett bűncselekmények.
18. Igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények.
19. Katonai szolgálat teljesítésének megállapított rendje elleni bűncselekmények (katonai bűncselekmények).

20. Béke, emberiség biztonsága és nemzetközi jogrend elleni bűncselekmények.

Léteznek a bűncselekmények osztályozásának egyéb változatai is.

3. Bűncselekmény tényállása. Bűncselekmény alanya és tárgya.

A büntetőjog egyik legfontosabb fogalma a „bűncselekmény tényállása”. Ez a fogalom segít annak meghatározásában, hogy milyen bűncselekményt követte el, segít továbbá a cselekmény minősítésében. **A bűncselekmény tényállásának négy eleme van – a bűncselekmény alanya (szubjektuma), a bűncselekmény tárgya (objektuma), a bűncselekmény szubjektív oldala, a bűncselekmény objektív oldala.**

Bűncselekmény tényállása			
Bűncselekmény tárgya	Bűncselekmény objektív oldala	Bűncselekmény alanya	Bűncselekmény szubjektív oldala

A bűncselekmény alanya – elítélendő természetes személy, aki a bűnt olyan életkorban követte el, amikor büntetőjogi felelősségre vonható.

Jegyezzétek meg: Ukrajnában bűncselekmény alanya csak természetes személy – Ukrajna állampolgára, külföldi, hontalan személy – lehet. Ukrajna büntető törvénykönyve kizárja jogi személy bűncselekmény alanyaként történő minősítését.

Különleges feltétel a bűncselekmény alanya esetében annak az életkornak az elérése, amelytől lehetséges a büntetőjogi felelősségre vonása. A büntetőjogi felelősségre vonhatóság korhatárát Ukrajna büntető törvénykönyve határozza meg.

Ismerkedjétek meg Ukrajna büntető törvénykönyvének alább olvasható kivonatával, és határozzátok meg, hogy a személy milyen életkortól vonható büntetőjogi felelősségre különböző bűncselekményfajtákért!

Kivonat Ukrajna büntető törvénykönyvéből

22. cikkely. A büntetőjogi felelősségre vonhatóság kezdeti életkora

1. Büntetőjogi felelősségre azok a személyek vonhatók, akik a bűncselekmény elkövetéséig betöltötték 16. életévüket.

2. A bűncselekményt elkövetett 14 és 16 éves életkor közötti személyek – a 115–117. cikkelyek szerint – csak szándékosan elkövetett gyilkosságért, állami vagy közéleti aktivista, rendvédelmi szerv tagja, közrend- és államhatárvédelmi társadalmi szervezet tagja, katona, bíró, vagy – igazságszolgáltatási tevékenysége kapcsán – népi ülnök, esküdtszéki tag, – jogsegély nyújtása vagy azzal kapcsolatos tevékenység kapcsán – személy védője vagy képviselője, idegen állam képviselője élete ellen irányuló bűncselekményért (112., 348., 379., 400., 443. cikkelyek), szándékosan okozott súlyos testi sértésért (121. cikkely, a 345., 346., 350., 377., 398. cikkelyek harmadik része),

szándékosan okozott közepesen súlyos testi sértésért (122. cikkely, a 345., 346., 350., 377., 398. cikkelyek második része), aknamunkáért (113. cikkely), banditizmusért (257. cikkely), terrorcselekményért (258. cikkely), túszszedésért (147. és 349. cikkelyek), nemi erőszakért (152. cikkely), nemi vágy nem természetes módon történő erőszakos kielégítésért (153. cikkely), lopásért (185. cikkely, a 262., 308. cikkelyek első része), rablásért (186., 262., 308. cikkelyek), rablótámadásért (187. cikkely, a 262., 308. cikkelyek harmadik része), zsarolásért (189., 262., 308. cikkelyek), vagyon szándékos megsemmisítésért vagy károsításáért (a 194., 347., 352., 378. cikkelyek, a 399. cikkely második és harmadik része), közlekedési útvonalak, járművek károsításáért (277. cikkely), mozgó vasúti állomány, légi, tengeri vagy folyami jármű eltérítéséért vagy elfoglalásáért (278. cikkely), jármű törvénytelen eltulajdonításáért (289. cikkely második és harmadik része), garázdaságért (296. cikkely) vonhatók büntetőjogi felelősségre.

Ugyanakkor a törvény előírja, hogy a bűncselekmény alanyának az elkövetés pillanatában tudatában kell lennie cselekedetei jelentőségének a képesnek kell lennie azok irányítására, vagyis elítélhetőnek kell lennie. **Ha a személy a cselekmény elkövetésének pillanatában nem lehet tudatában saját cselekedetei jelentőségének, nem tudatosíthatja azokat, vagy nem tudja irányítani őket elmebetegség vagy ideiglenes elmezavar, együgyűség következtében, akkor nem elítélhetőnek minősül, és nem vonható büntetőjogi felelősségre.** Az ilyen személlyel szemben bírósági döntés alapján Ukrajna büntető törvénykönyve szerinti egészségügyi kényszerintézkedés alkalmazható.

Ennek kapcsán megjegyzendő: ha a személy alkoholos, kábítószeres vagy más bódító anyag használata miatti befolyásoltság hatására követte a bűncselekményt, akkor büntetőjogi felelősségre vonható.

A törvény rendelkezik mind általános, mind speciális alany létezéséről. **Általános alany** lehet minden elítélhető személy, aki elérte a megfelelő életkort. A bűncselekmény **speciális alanyának** feltétlenül rendelkeznie kell Ukrajna büntető törvénykönyve speciális részének megfelelő cikkelye által meghatározott pótlólagos ismérvekkel. Ilyen ismérv lehet bizonyos tisztség betöltése, meghatározott funkciók ellátása. Így vesztegetés alanya csak olyan személy lehet, aki hivatalos beosztást tölt be, míg katonai bűncselekményeket csupán katona követhet el.

A bűncselekmény tényállásának második eleme, **a bűncselekmény tárgya – javak, társadalmi viszonyok, amelyekben a bűncselekmény kárt okoz, vagy károkozás veszélyét hozza létre.** Amint már említés történt róla, a bűncselekmény tárgya szerint történik a bűncselekmények osztályozása Ukrajna büntető törvénykönyvének speciális részében.

4. A bűncselekmény szubjektív oldala.

A bűncselekmény tényállának feltétlen eleme a **szubjektív oldal**. Ez az elem azt a körülményt jellemzi, hogy miként viszonyul a bűncselekmény alanya saját törvényellenes cselekedeteihez és azok következményeihez. A bűncselekmény szubjektív oldalának feltétlen eleme a **bűnösség (vétkesség)**. A bűnösség fakultatív (nem kötelező) körülményeihez tartozik a bűncselekmény indítéka (motívuma) és célja.

Bűnösség formái	
Szándék	Óvatlanság
Egyenes	Bűnös magabiztosság
Közvetett	Bűnös hanyagság

Bűnösség – az egyén pszichikai viszonya az általa elkövetett törvényellenes cselekedetekhez vagy tétlenségéhez és ezek következményeihez. Ukrajna büntető törvénykönyve a bűnösség két fő formáját különbözteti meg: a szándékot és az óvatlanságot. A **szándék** feltétele, hogy a bűncselekmény alanya tudatában legyen, jogellenes cselekményt követ el, felfogja, annak milyen káros következményei lesznek. *Egyenes szándék* megléte esetén a személy tudatában van a következményeknek és akarja azok létrejöttét, míg *közvetett szándék* esetén feltételezi a következmények megvalósulásának lehetőségét. Amikor a zsebtolvaj pénztárcát lop, tudatában van annak, hogy jogellenes cselekedetet követ el, és akarja káros következmények létrejöttét, azaz anyagi kár okozását a sértettnek, tehát itt egyenes szándékról van szó. Ha a személy bűncselekmény elkövetése közben feltételezte is káros következmények keletkezését, nem akarta azok létrejöttét, vagyis a szándéka közvetett volt. Ha személy nem célzott lövéseket ad le egy járókelő irányában és az súlyosan megsebesül, akkor közvetlen szándékról van szó.

A bűnösség másik formája az **óvatlanság** – a bűncselekmény alanya nem óhajtja káros következmények előállítását. Ugyanakkor a bűnös óvatlanságnak két további formája lehet. Ha a járművezető csúszós úton túllépi a megengedett sebességet, ennek következtében elveszti a gépkocsija feletti uralmát és egy ember halálának az előidézőjévé válik; a sofőr nem akarja hasonló következmények előállítását, azonban tudatában van cselekedete veszélyességének és jogellenességének, de reméli, hogy elkerüli a káros következményeket, vagyis itt **bűnös magabiztosság** formájú óvatlanságról van szó. A Csernobili Atomerőmű dolgozói, akik előidézői lettek 1986. április 26-án a katasztrófának, nem számoltak cselekedeteik lehetséges káros következményeivel, jóllehet szolgálati helyzetükből, képzettségükből, felkészültségükből adódóan előre láthatták volna és előre kellett volna látniuk azokat – itt **bűnös hanyagságról** van szó.

A bűnösségen kívül egyes esetekben a bűncselekmény szubjektív oldalát **cél** is jellemzi – az, amit a személy el akar élni,

valamint *indíték* – az, ami közvetlenül a bűncselekmény elkövetésére ösztönöz. Lopás vagy csalás elkövetésekor a személyt nyereség megszerzésére irányuló szándék vezérli, célja pedig idegen tulajdon megszerzése, gazdagodás. Gyilkosság indítéka lehet bosszúvágy, féltékenység, közönséges indítékok, célja pedig a másik személy életétől való megfosztása.

5. A bűncselekmény objektív oldala.

A bűncselekmény tényállásának utolsóként vizsgált eleme az objektív oldal. A bűncselekmény *objektív oldalának* feltétlen eleme a jogellenes cselekmény, a káros következmények és a közöttük fennálló ok-okozati kapcsolat megléte. Ezenkívül a bűncselekmény objektív oldala magában foglalja a bűncselekmény elkövetésének idejét, helyét, módját és egyéb körülményeit. Ezek a körülmények fakultatívak.

Ugyanakkor amint a bűncselekmény meghatározásakor említés történt róla, a társadalomra veszélyes jogellenes cselekmény történhet mind cselekedet (tett), mind tétlenség formájában. Az okozott kár lehet *anyagi* (amikor bizonyos pénz- vagy vagyoni veszteség keletkezik), *fizikai* (amikor személynek testi sértést okoznak vagy kioltják az életét) vagy *erkölcsi (morális)*.

Kárfajták		
Anyagi	Fizikai	Erkölcsi

A jogellenes cselekedet és a káros következmények között ok-okozati kapcsolatot kell megállapítani, vagyis be kell bizonyítani, hogy a bűncselekmény alanyának jogellenes cselekedetei következtében jöttek létre a káros következmények. Amikor hiányzik az említett kapcsolat, amikor a káros következményeket természeti csapás vagy előre nem látható egyéb körülmények eredményezték, a bűncselekménynek nincs tényállása.

A személy büntetőjogi felelősségre vonásához szükség van a bűncselekmény tényállása valamennyi elemének megállapítására a cselekedeteiben az Ukrajna büntetőtörvénykönyvében rögzített leírásnak megfelelően.

Bűncselekmény, bűncselekmény tényállása, bűncselekmény alanya, bűncselekmény tárgya, bűncselekmény szubjektív oldala, bűncselekmény objektív oldala.

1. Magyarázzátok meg a következő *fogalmakat*: *bűncselekmény, bűncselekmény tényállása, bűncselekmény alanya, bűncselekmény tárgya, bűncselekmény szubjektív oldala, bűncselekmény objektív oldala!*
2. Mondjatok példákat filmekből és regényekből ismert bűncselekményekre!
3. A bűnösség milyen formáit állapítja meg Ukrajna büntetőtörvénykönyve a bűncselekményben?
4. Hasonlítsátok össze a bűncselekményt és az adminisztratív kihágást!

5. Mit gondoltok, milyen – a szándékosan (előre megfontoltan) vagy óvatlanságból elkövetett – bűncselekmények társadalmi veszélyessége nagyobb?

6*. Hasonlítsátok össze:

- a) az egyenes és közvetett szándékot;
- b) a bűnös magabiztosságot és a bűnös hanyagságot;
- c) az anyagi, fizikai és erkölcsi kárt!

7*. Határozzátok meg a bűncselekmény tényállását az alábbi esetekben:

- a) a 17 éves N. és a 13 éves G. előzőleg összebeszélve éjjel feltörték a zárat és kifosztották az üzletet, amelyből 25 000 hrvinya értékű árut vittek magukkal;
- b) a kisbusz vezetője, N. a csúszós úton túllépte a megengedett sebességet, elvesztette uralmát a jármű felett, balesetet okozott, amelyben több utas életét veszítette és súlyos sérüléseket szenvedett.

14. §. A bűncselekmény elkövetésének stádiumai. Bűnrészesség

1. A bűncselekmény elkövetésének stádiumai.

Képzeljétek el, egy állampolgár elhatározta, hogy kirabol egy bankot. Ehhez felderítette a bank védelmi rendszerét, segítőköt (cinkosokat) talált, fegyvert és autót szerzett be, és csak ezután kezdte el tervének közvetlen megvalósítását. Ebben az esetben a bűncselekmény elkövetése meglehetősen hosszú időre nyúlik ki, ezért felmerül annak szükségessége, hogy meghatározzák a bűncselekmény elkövetési stádiumait, amelyek megvalósításuk foka szerint különböznek egymástól.

Bűncselekmény előkészítése

Bűncselekmény kísérlete

Bűncselekmény befejezése

A bűncselekmény elkövetésének első stádiuma a **bűncselekmény előkészítése**. Ukrajna büntetőjogi törvénykönyve megállapítja, hogy a bűncselekmény előkészítése „módszerek vagy eszközök keresése és alkalmassá tétele, tettetársak keresése vagy szövetkezés bűncselekmény elkövetéséhez, akadályok elhárítása és más feltételek megfontolt létrehozása bűncselekmény elkövetése céljából”. Vagyis előkészítésről akkor van szó, amikor a személy tettetársakat von be tervébe, fegyvert, speciális eszközöket készít elő, kikapcsolja a bank vagy az üzlet riasztórendszerét. Azonban figyeljétek meg, hogy a bűncselekmény elkövetésének ebben a szakaszában még nem történik közvetlen, Ukrajna büntetőjogi törvénykönyve megfelelő cikkelye által megállapított cselekmény megvalósítása.

Amikor a személy elkezd a bűncselekmény közvetlen elkövetésére irányuló cselekmény megvalósítását, de tőle független okokból nem viszi azt végbe, **bűncselekmény kísérletéről** beszélnek. Ugyanakkor a kísérlet lehet *befejezett*, ha a tettes mindent elvégzett, amit akart, de nem érte el célját

(például a gyilkos rálő áldozatára, azonban elvétí a lövést, vagy az áldozat golyóálló mellényt visel, amely megmenti), vagy *befejezetlen*, ha a tettesnek nem sikerült mindent megtennie, amit eltervezett (nem tudta feltörni a pénzt tartalmazó páncélszekrényt vagy csütörtököt mondott a fegyver).

Fontos kérdés a bűncselekmény befejeződésének időpontja. Ezen ismérv szerint a bűncselekményeket formális, anyagi és „csonka” tényállású bűncselekményekre osztják. Az **anyagi tényállású** bűncselekményeket abban a pillanatban tekintik befejezetteknek, amikor bekövetkeztek a törvényben megállapított káros következményeik. Ilyen például a lopás, gyilkosság. A **formális tényállású** bűncselekményeket akkor tekintik befejezetteknek, amikor befejezettnek tekintik a büntetőtörvénykönyvben megállapított cselekményt, függetlenül attól, hogy létrejöttek-e a káros következmények. Ilyen például bünszövetkezet létrehozása, vesztegetés elfogadása. Léteznek úgynevezett „csonka” tényállású bűncselekmények is. Ilyen bűncselekmények, amelyeket már az előtt befejezettnek tekintenek, hogy befejezték volna őket. Így a rablást vagy zsarolást abban a pillanatban tekintik befejezettnek – még ha a tettesnek nem is sikerült elérnie a célját –, amikor a tettes erőt alkalmazott vagy annak alkalmazásával fenyegetett, megfogalmazta követelését.

A bűncselekmény előkészítését vagy bűncselekmény kísérletét megvalósító személy büntetőjogi felelősséggel tartozik. Ugyanakkor a bíróságnak mérlegelnie kell a cselekedet súlyossági fokát, annak okait, hogy miért nem történt meg a bűncselekmény befejezése, a bűncselekmény befejezettségének fokát. A bűncselekmény előkészítéséért kiszabható büntetés idejének hossza vagy mértéke nem haladhatja meg az adott bűncselekményért kiróható legszigorúbb büntetésfajta által előírt büntetés felét, bűncselekmény kísérletéért a maximálisan kiszabható büntetés idejének vagy mértékének kétharmadát.

2. A bűncselekmény elkövetésétől való önkéntes visszalépés.

Hasonlítsunk össze két esetet. Az elsőben az elkövető megkísérelte az áldozat megölését, de a testőrök ebben megakadályozták. A másodikban a potenciális gyilkos önként lépett vissza tettének elkövetésétől, amikor meglátta, hogy kiszemelt áldozata magatehetetlen rokkant, jóllehet senki és semmi nem akadályozta cselekedete végrehajtásában. Az első esetben a bűncselekmény elkövetése a tettestől függetlenül nem történt meg, a második esetben a tettes saját akaratából megszüntette a bűncselekmény végrehajtását. A bűncselekmény elkövetésétől való visszalépésnek önkéntesnek és véglegesnek (azaz visszavonhatatlannak) kell lennie, emellett a visszalépésnek idejében – az előkészítés vagy kísérlet szakaszában – kell megtörténnie.

Ha ezek a körülmények fennállnak, azaz megtörtént a bűncselekmény végrehajtásáról való önkéntes lemondás, akkor a tettes mentesül a büntetőjogi felelősségre vonástól. Felelősség ebben az esetben csak akkor állhat elő, ha a végrehajtott cselekedetben megvalósul a bűncselekmény valamilyen önálló tényállása. Például a tettes a gyilkosságra készülve tüzfegyvert szerzett be, de később önként visszalépett a bűncselekmény elkövetésétől. A gyilkosságért viselendő felelősség alól mentesül, azonban tüzfegyver törvénytelen beszerzéséért és birtoklásáért büntetőjogi felelősségre vonható.

3. Bűnrészesség.

Idézzünk fel egy példát, amelyről a paragrafus elején volt szó. A tettes aligha tudja egyedül végrehajtani a tervét, a cselekményt minden bizonnyal csoportosan kell elkövetni. **Több alany szándékos részvételét szándékosan elkövetett bűncselekményben, bűnrészességnek (társtettességnek) nevezik.**

Véleményetek szerint melyik bűncselekmény veszélyesebb, az egy személy által vagy a csoportosan elkövetett bűncselekmény?

A bűnrészesség néhány feltétel megléte esetén valósul meg. Mindenekelőtt a bűncselekmény elkövetésében több mint egy személy vesz részt, és eközben a résztvevők mindegyike tudja, mit tesz a többi résztvevő, közös cselekvési tervük, egységes céljuk van. Fontos annak megjegyzése, hogy bűnrészesség csak szándékosan elkövetett bűncselekmény esetén állhat fenn.

Több tettes erőfeszítésének az egyesítése nagyobb kár okozását teszi lehetővé, olyan cselekedetek végrehajtása válik lehetségessé, amelyeket egy tettes nem lenne képes megvalósítani.

A törvények a bűnrészesség négy kategóriáját állapítják meg.

Bűnrészességi kategóriák			
Végrehajtó	Szervező	Felbujtó	Bűnsegéd

Az első kategória, a **végrehajtó (elkövető)** nélkül mindennemű bűncselekmény elkövetése lehetetlen lenne. A végrehajtó az a személy, aki közvetlenül elkövette a büntetőtörvénykönyvben megállapított, a bűncselekmény lényegét jelentő cselekményt. A felhozott példában a végrehajtó az a személy, aki közvetlenül behatol a bankba és elrabolja a pénzt.

A bűncselekményt szervező, annak végrehajtását irányító, a többiek tevékenységét tervező személy a **szervező**. Az említett esetben a szervező az a személy, aki elvégezte a felderítést, kiosztotta a feladatokat a bűncselekmény elkövetésének többi résztvevője között.

A bűncselekmény elkövetésébe a többi személyt bevonja, a **felbujtó**. Cselekedeteinek a minősítése szempontjából nem

lényeges, hogyan vonta be a többieket a bűnös tevékenységben való részvételbe. Ez történhet felbéreléssel, zsarolással, megfélemlítéssel.

Előfordul, hogy egyes személyek nem vesznek közvetlenül részt a bűncselekményben. A lakatos például elkészíti a szerszámokat a páncélszekrény feltöréséhez (miközben tudatában van annak, milyen célra fogják használni az eszközöket). A bank egyik munkatársa közli, melyik napon lesz a páncélszekrényben nagy pénzösszeg, a másik kikapcsolja a riasztó rendszert. A járművezető a bank közelében parkoló autóban várja a végrehajtót a rablott pénzzel, egy további résztvevő pedig felajánlja hétvégi házáat a pénz megszámlolására és a bűncselekmény résztvevőinek rejtőzködésükre. Ők mindannyian **bűnsegédek**, akik közvetlenül nem vesznek részt a bűncselekményben, de elősegítik annak elkövetését: tanácsadással, a bűncselekmény megvalósításához szükséges eszközök rendelkezésre bocsátásával vagy elkészítésével, a tettes elrejtésének ígéretével.

A bűncselekmény összes résztvevője felelősséget visel a csoport által elkövetett bűncselekményért. Természetesen a bíróság, a büntetésről szóló ítéletet hozza, mindegyik résztvevő részvételének a fokát, a közös elkövetésben lévő saját részesedését mérlegeli.

Ebből adódóan a bűnrészességnek lehet egyszerű vagy összetett formája. Egyszerű forma esetén a bűncselekmény minden résztvevője tettetárs (társvégrehajtó), nincsenek kiosztva a szerepek közöttük. A bűnrészesség összetett formájáról akkor beszélünk, amikor minden résztvevő szerepe meghatározható, egyértelműen megállapítható, melyik személy a szervező, a végrehajtó, a bűnsegéd, a felbujtó.

Ukrajna hatályos büntetőtvénnykönyve a bűncselekmény csoportos elkövetésének négy formáját állapítja meg.

Bűncselekmény csoportos elkövetésének formái			
Bűncselekmény elkövetése személyek csoportja által	Bűncselekmény előre megfontolt szándékú elkövetése személyek csoportja által	Bűncselekmény elkövetése személyek szervezett csoportja által	Bűncselekmény elkövetése bünszövetkezet által

Közülük a legegyszerűbb – **bűncselekmény elkövetése személyek csoportja által** – akkor áll fenn, amikor több személy közösen követ el bűncselekményt úgy, hogy előzőleg erről nem állapodnak, nem beszélnek össze. Ilyen helyzetről van szó, amikor például több személy – kihasználva az üzletben kiütött tüzet – egyszerre, egymást látva és felfogva, hogy mit tesz a másik, kirabolják a kereskedelmi egységet.

Ha a tettesek előre megállapodnak a közös cselekvésben, a bűncselekmény elkövetése során folytatott együttműködésben, akkor ennek az esetnek a minősítése: **bűncselekmény előre megfontolt szándékú elkövetése személyek csoportja által**. Ilyen formában hajtja végre cselekményét az utcán a járókelőre együtt

támadó néhány garázda személy, a bankot közösen kifosztó több rabló.

A bűncselekmény csoportos elkövetésének egy további formája: **bűncselekmény elkövetése személyek szervezett csoportja által**. A csoportosan elkövetett bűncselekmény ezen formájának megvannak a kötelező ismérvei. Mindenekelőtt a szervezett csoportnak legalább három személyből kell állnia, stabil összetételűnek kell lennie, közös cselekvési tervvel kell rendelkeznie a funkcióknak a csoport tagjai közötti feltétlen felosztásával. A cselekvési tervet a csoport minden tagjának ismernie kell.

És legvégül, a **bűncselekmény bűnszövetkezet által elkövetettnek** minősül, ha legalább öt, stabil összetételű hierarchikus csoportba tömörült személy követi el. A bűnszövetkezet tagjai között előzetes egyezségnek kell lennie súlyos vagy különösen súlyos bűncselekmények elkövetésére. Bűncselekménynek nem csak bűncselekmény egyenes elkövetése minősül, hanem más személyek bűnös tevékenységének irányítása vagy koordinálása, vagy a saját bűnszövetkezet, vagy más bűnelkövető csoportok működésének a biztosítása.

4. Cinkosság.

Néha előfordulnak helyzetek, amikor a személy nem bűnrészes a bűncselekményben, de a cselekedetei közvetlenül kapcsolódnak annak elkövetéséhez, elősegítik az elkövetését vagy eltitkolását. Ilyenkor bűncselekmény elkövetésében való cinkosságról van szó.

Képzeljétek el, hogy a tettes az általa ellopott autóval barátja hétvégi telkére hajt, és az rendelkezésére bocsátja a garázsát, hogy ott rejtse el a gépkocsit, miközben tudja, hogy az autó valószínűleg törvénytelenül lett eltulajdonítva. Igaz nem ígért segítséget az autó ellopását megelőzően (ellenkező esetben bűnsegédletről beszélhetnénk). Vagyis ebben az esetben nem bűnrészeségről, hanem bűncselekmény elkövetésében való **cinkosságról** van szó, ami a tettes, a bűnelkövetési eszközök és bűnös módon szerzett tárgyak előre meg nem ígért rejtegetését jelenti. Az ilyen cselekedetekért a törvények által megállapított esetekben a személy önálló bűncselekményért és nem cinkosságért viseli a felelősséget.

Cinkosságnak minősül az is, amikor a személy megígéri, hogy nem tesz bejelentést a bűncselekményről, amely az előkészítés stádiumában van, és nincs befejezve, de bizonyosan tud róla.

A cinkosság egy további formája a bűncselekmény megakadályozásának elmulasztása. Ez akkor áll fenn, amikor a személynek lehetősége van arra, sőt kötelessége, hogy megakadályozza a bűncselekmény elkövetését, de ezt nem teszi, jóllehet lehetősége lenne rá. Például az őrző-védő szolgálat munkatársa nem tesz semmit a bűncselekmény megakadályozására, a tettesek feltartóztatására. Ebben az esetben

nincs szó cinkosságról, de az ilyen cselekedeteket önálló bűncselekménynek minősíthetik.

Bűncselekmény előkészítése, bűncselekmény kísérlete, önkéntes visszalépés bűncselekmény elkövetésétől, bűnrészesség, végrehajtó, szervező, felbujtó, bűnsegéd.

1. Magyarázzátok meg a következő fogalmakat: *bűncselekmény előkészítése, bűncselekmény kísérlete, önkéntes visszalépés bűncselekmény elkövetésétől, bűnrészesség, végrehajtó, szervező, felbujtó, bűnsegéd!*

2. Tömegtájékoztatósi eszközökre és az internetre hivatkozva mondjatok példákat befejezetlen és bűnrészessel közösen elkövetett bűncselekményekre!

3. Hasonlítsátok össze:

- a) a bűncselekmény kísérletét az előkészítésével;
- b) a bűnrészesség különböző fajtáit;
- c) a bűnrészességét és a cinkosságot;
- d) a bűncselekmény csoportos elkövetésének formáit!

4*. Mondjatok véleményt a befejezetlen bűncselekményért történő felelősségre vonás rendjét megállapító normák igazságosságáról!

5*. Határozzátok meg, a bűncselekmény mely stádiumáról van szó a következő esetekben:

- a) V. állampolgár késsel fenyegetőzve pénzt követelt egy lánytól, de lefogta egy közelben tartózkodó, civil ruhás rendőr;
- b) K. polgártársnő a háztartási eszközökkel kereskedő szupermarketből a zsebében eldugott fényképezőgéppel akart távozni fizetés nélkül, de feltartóztatták a nagyáruház biztonsági őrei;
- c) U. állampolgár bankrablást tervezve felderítette a pénzügyi rendszert, és több személyt bevont a tervezett bűncselekményben való részvételbe.

A középkor egyik legismertebb és a maga idejében legtökéletesebb jogrendszere a magdeburgi jog (német városjog) volt, amely a XIII. században Magdeburg városban kodifikált normákból és bírósági döntésekből áll. Később ezt a törvénykönyvet egész Európában elkezdték használni. Magdeburgi joggal ruházták fel Ukrajna számos városát. A magdeburgi jog értelmében a városok mentesültek a földesúri igazgatás alól, ehelyett városi önkormányzat és bíróság vette át az ügyek intézését. A magdeburgi jog ezenkívül szabályozta a polgári és a büntetőjog kérdéseit.

A mai Ukrajna elsőként magdeburgi jogot kapott városai: Volodimir-Volinszkij (1324), Lemberg (1356), Kamjanec-Pogyilszkij (1374), Sztrij (1431), Munkács (1445), Kijev (1494), Luck (1497), Lubni (1591).

Később magdeburgi jogot kapott Ukrajna városainak többsége. Kijevben és több más városban emlékművek örökítik meg a magdeburgi joggal való felruházást.

15-16. §. Büntetőjogi felelősség

1. A büntetőjogi felelősség fogalma és alapjai.

Idézzétek fel, a jogi felelősség milyen formáit ismeritek, és ezek milyen bírságokat és büntetéseket vonnak maguk után!

Amikor a személy bűncselekményt követ el, felmerül a jogi következmény, azaz a büntetőjogi felelősség kérdése. **A büntetőjogi felelősség a jogi felelősség fajtája, amelynek a lényege abban rejlik, hogy a bíróság az állam nevében a bűncselekményt elkövetett személlyel szemben állami kényszerintézkedést alkalmaz büntetés formájában.**

Ugyanakkor a büntetőjogi felelősségre vont személynek éreznie kell bizonyos korlátozásokat. A büntetőjogi felelősség lényegesen különbözik a jogi felelősség egyéb fajtáitól. Büntetőjogi felelősséggel elsősorban a bűncselekményt elkövetett személy tartozik. Az alkalmazásával kapcsolatos döntést csak bíróság hozhat elmarasztaló ítélet formájában. A büntetőjogi felelősségre vonás büntetést és büntetett előélet meglétét vonja maga után.

A büntetőjogi felelősség alapját bűncselekmény tényállását tartalmazó, társadalmilag veszélyes cselekmény személy általi elkövetése képezi. Ez a körülmény *tényeleges alapot* teremt a büntetőjogi felelősség létrejöttéhez.

Ugyanakkor egyedül a bűncselekmény ténye nem elegendő alap a személy büntetőjogi felelősségre vonásához. Ukrajna alkotmányában ugyanis rögzítve van az *ártatlanság vélelmének elve*.

Idézzétek fel, mit jelent ez az elv, mi a lényege!

Figyelembe véve, hogy a személy bírósági ítélet nélkül nem vonható büntetőjogi felelősségre, néha a *megállapított rendben meghozott elmarasztaló ítéletet* a büntetőjogi felelősség második – *eljárási* – alapjának nevezik.

2. A cselekmény bűnös voltát kizáró körülmények.

A fiú, akit bűnözők támadtak meg, önvédelmi fogások alkalmazásával visszaverte a támadást, de védekezés közben eltörte az egyik támadó lábát. Hogy a falut el ne öntse az árvíz, az utászok egy helyen átrobantották az autóutat. Próbarepülés közben a pilóta kénytelen volt katapultálni, az új repülőgép pedig lezuhant.

Mi a közös ezekben az esetekben?

Mindegyik eset közös vonása – bizonyos, olykor nem is csekély kár okozása. Azonban, másfelől, egyik cselekedet sem minősül bűncselekménynek. Mi több, ezeket a társadalom a saját szemszögéből hasznosaknak, sőt szükségeseknek tekinti.

Ukrajna büntetőtörvénykönyve rögzíti azoknak a körülményeknek a listáját, amelyek kizárják a cselekmény bűnös voltát.

A cselekmény bűnös voltát kizáró körülmények	
Jogos védekezés	Vélt védekezés
Végszükség	Bűncselekményt elkövetett személy elfogása
Törvényes parancs vagy rendelkezés végrehajtása	Testi vagy pszichikai kényszer
Kockázatos cselekmények	Szervezett csoport vagy bünszervezet bűnös tevékenységének megelőzésére vagy feltárására irányuló speciális feladat végrehajtása

3. Jogos védekezés és bűncselekményt elkövetett személy elfogása.

Ukrajna alkotmánya kinyilvánítja: „mindenkinek joga van saját életének és egészségének, más emberek életének és egészségének védelmére bűnös támadásokkal szemben”. Épp ez az alkotmányos norma képezi az alapját annak, hogy a jogos védekezés vagy védelem bűnösséget kizáró körülmény.

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének következő részletével, és határozzátok meg a jogos védekezés fő ismérveit!

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

36. cikkely.

1. Jogos védekezésnek minősülnek azok a cselekmények, a védekező vagy más személy törvény által szavatolt jogainak és érdekeinek, valamint társadalmi és állami érdekek védelme érdekében történnek a társadalmilag veszélyes támadással szemben támadónak történő, az adott helyzetben a támadás azonnali elhárításához vagy megszüntetéséhez elegendő kár okozásával, ha eközben nem került sor a jogos védekezés elegendő mértékének túllépésére.

2. Mindenkinek joga van a jogos védekezésre attól függetlenül, hogy lehetséges-e a társadalmilag veszélyes támadás elkerülése vagy más személyektől, vagy államhatalmi szervtől való segítség kérése.

3. A jogos védekezés elegendő mértékének a túllépése a támadó elleni, súlyos kár okozására irányuló szándékos támadásnak minősül, amely nem felel meg a védekezőt fenyegető veszély fokának vagy a helyzetnek (...).

4. A személy nem vonható büntetőjogi felelősségre, ha a társadalmilag veszélyes támadás okozta erős izgalmi állapot következtében nem volt képes az ellene irányuló támadás veszélyességi fokának vagy a helyzetnek a megfelelő értékelésére.

5. Nem minősül a jogos védekezés megfelelő mértéke túllépésének, és nem von maga után büntetőjogi felelősségre vonást fegyver vagy valamilyen más eszköz vagy tárgy alkalmazása felfegyverkezett személy vagy csoport támadásával szembeni védekezés céljából, valamint lakásba vagy más helyiségbe történő törvényellenes, erőszakos behatolás elhárítása érdekében, függetlenül a támadónak okozott kár súlyosságától.

Világos tehát, hogy jogos védekezés csak a társadalmilag valóban veszélyes támadással szembeni védelem esetén lehetséges. A jogos védekezés csupán a bűnös támadás pillanatában alkalmazható, ha a támadás nem fejeződött be. A jogosan védekező személy cselekedetei csak az őt támadónak okozhatnak kárt, más – a támadásban nem részt vevő – személyeknek nem. A jogos védekezés során alkalmazott eszközök, az intenzitás és az erő meg kell hogy feleljenek a támadás jellegének. Ha például a fiatalok zsebtolvajnak egy erős, védekező felnőtt férfi súlyos testi sérüléseket okoz, amikor a bűnöző jelentéktelen összeget tartalmazó pénztárcáját akarja kihúzni a zsebéből, a férfi cselekedeteit a jogos védekezés megfelelő mértékének túllépéseként minősítik, és őt büntetőjogi felelősségre vonják. Azonban meg kell jegyezni, hogy a jogos védekezés megfelelő mértékének túllépése csak abban az esetben áll fenn, amikor az súlyos testi sérülésekkel jár vagy halálos kimenetelű.

Nem minősülnek bűncselekménynek azoknak a személyeknek a cselekedetei, akik közvetlenül a támadás elkövetése után próbálják elfogni a támadót, és közben kárt okoznak neki. A bűncselekményt elkövető személy elfogására vonatkozóan létezik egy fontos követelmény: nem léphető túl a személy elfogásához elegendő intézkedések megfelelő mértéke.

4. Vélt védekezés.

A lány késő este hazafelé tartott. A korábbi időszakban abban a körzetben több támadás történt fiatal nők ellen, ezért nem volt véletlen, hogy az egyik sötét utcasarokból hirtelen felbukkanó férfialaktól nagyon megijedt a lány. Amikor az ismeretlen közelebb ért hozzá, és a kezében feltűnt egy fejsze, a lány azonnal döntött: felkapott a járdáról egy nehéz kődarabot, és a férfi felé dobta, amitől az eszméletét veszítve a földre rogyott. A lány telefonon hívta a rendőrséget és a mentőket. A kikerkező orvos az eszméletlen férfinál agyrázkódást és koponya-agyi sérülést állapított meg. A rendőrök pedig kiderítették, hogy az egyik közeli házban lakó férfi a fejszével az ismerőséhez sietett, hogy segítsen neki tűzifát hasogatni, ezért volt a kezében fejsze.

Mondjátok el, mit gondoltok, fennállt-e az adott esetben a jogos védekezés szükségessége!

Vegyétek figyelembe: valós veszély, valós támadás veszélye nem fenyegette a lányt. De volt-e alapja arra, hogy azt gondolja, veszélyben van? A kialakult helyzet bizonyára alapot teremtett erre. Ilyen esetekben vélt védekezésről van szó.

Ismerkedjétek meg Ukrajna büntető törvénykönyvének az alábbi részletével, és határozzátok meg a vélt védekezés főbb ismérveit! Indokoljátok meg, megfelelnek-e a lány cselekedetei a

vázolt helyzetben a vélt védekezés meghatározásának, állapítsátok meg, milyen következményekkel kell számolnia!

Részlet Ukrajna büntetőtvénkönyvéből

37. cikkely.

1. Vélt védekezésnek minősülnek a károkozással kapcsolatos cselekedetek, amelyek olyan körülmények között mennek végbe, amikor nem történik társadalmilag veszélyes támadás, és a személy, helytelenül értékelve a sértett cselekedeteit, csak tévesen feltételezte, hogy támadásról van szó.

2. A vélt védekezés csak azokban az esetekben zárja ki a károkozásért járó büntetőjogi felelősséget, amikor a kialakult helyzet a személynek elegendő alapot adott annak feltételezéséhez, hogy reális támadásról van szó, és a személy nem volt tudatában és nem lehetett tudatában feltételezése téves voltának.

3. Ha a személy nem volt tudatában és nem lehetett tudatában feltételezése téves voltának, de túllépte a valós támadás esetén megengedett védekezés megfelelő mértékét, akkor büntetőjogi felelősséggel tartozik a jogos védelem szükséges mértékének túllépéséért.

4. Ha a kialakult helyzetben a személy nem volt tudatában, de tudatában lehetett volna a társadalmilag valós veszélyt jelentő támadás hiányának, akkor büntetőjogi felelősséggel tartozik óvatlanságból okozott kárért (...).

5. Végszükség.

A törvény a cselekmény bűnös voltát kizáró további körülménynek ismeri el **végszükséget**.

A gyerekeket szállító autóbusz vezetője a jármű haladása közben észrevette, hogy nem működnek a fékek. Veszélyt tudatosítva és mindenekelőtt a gyermekek életének megmentésére gondolva a sofőr a buszt az útpadkára irányította, ahol személygépkocsik parkoltak. A busz több autót összetört, egy járókelő is könnyebben megsérült, de a járművet sikerült megállítani, és egy gyermeknek sem történt baja.

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtvénkönyvének az alábbi részletével, és határozzátok meg a végszükség főbb ismérveit! Szerintetek helyesen cselekedett-e a buszsofőr a végszükségben, és büntetőjogi felelősséggel tartozik-e azért, amit tett?

Részlet Ukrajna büntetőtvénkönyvéből

39. cikkely.

1. Nem minősül bűncselekménynek a jogi védelem alatt álló érdekekben végszükség esetén okozott kár, vagyis amikor személyt vagy törvényi védelem alatt álló jogait, társadalmi vagy államérdekeket közvetlenül fenyegető veszély elhárításáról van szó, ha a veszély az adott helyzetben más módon nem volt elhárítható, és ha eközben nem

történt túllépés a végszükségben alkalmazott cselekvés szükséges mértékét illetően.

2. A végszükségben alkalmazott cselekvés szükséges mértékének túllépése a jogi védelem alatt álló érdekekben való szándékos károkozásnak minősül, ha az így keletkezett kár nagysága jelentősen meghaladja az elhárított kár nagyságát.

3. A személyt terheli büntetőjogi felelősség a végszükségben alkalmazott cselekvés szükséges mértékének túllépéséért, ha a fenyegető veszély okozta erős izgalom következtében nem volt képes annak értékelésére, hogy megfelel-e az okozott kár az adott veszély nagyságának.

Vagyis végszükség akkor áll fenn, amikor emberi cselekedetek, természeti csapás vagy állatok okozta veszéllyel szembeni védekezésre van szükség, amikor a károkozás olyan személyek ellen irányul, akik nem vétkesek a veszély létrejöttében. Rendkívül fontos követelmény a cselekedetek jogszerűekként történő elismerését illetően, hogy a veszély elhárítására nincs egyéb mód. Ugyanakkor az eközben okozott kárnak kisebbnek kell lennie az elhárított vagy a megelőzött kárnál. Visszatérünk a felhozott példához. Az összetört autók is kárt jelentenek ugyan, de a buszon utazó gyermekek halála vagy súlyos sérülése összehasonlíthatatlanul nagyobb kár lenne. Vagyis ha bebizonyosodik, hogy a buszsofőrnek nem volt más lehetősége a veszély elkerülésére, akkor a cselekménye végszükségben végrehajtottnak minősül, és nem vonják büntetőjogi felelősségre.

6. Testi és pszichikai kényszer.

Parancs vagy rendelkezés végrehajtása.

Néha előfordulnak helyzetek, amikor valaki bűncselekmény ismérveivel rendelkező cselekedetet hajt végre vele szemben alkalmazott kényszer hatása alatt. Hogyan minősíthetők az ilyen cselekedetek, felelősséggel tartozik-e a személy értük? A büntető törvénykönyv választ ad erre a kérdésre. Mindenekelőtt meg kell különböztetni a testi és a pszichikai kényszert. A létesítményre hirtelen rátámadó rablók megkötözték a biztonsági őröt, aki elszántan, az előírásoknak megfelelően védte az objektumot. Az őr **testi kényszer** hatása alá került, megfosztották az önálló cselekvés lehetőségétől, ezért kizárt a büntetőjogi felelőssége, mert semmilyen tekintetben nem vétkes.

Az önálló cselekvés lehetőségétől megfosztó testi kényszer alkalmazása mentesít a büntetőjogi felelősség alól.

Ha a rablók pisztollyal fenyegetőzve azt követelik a pénztárostól, hogy adja át nekik a kasszában lévő pénzt, akkor ez **pszichikai kényszernek** minősül. Ebben az esetben a pénztárosnak lehetősége van az önálló cselekvésre, bizonyos döntések meghozatalára. Így a büntetőjogi felelősségével kapcsolatos döntést a végszükségre vonatkozó szabályoknak megfelelően hozzák meg. Ha a pénztáros az említett példában

átadja a rablóknak a pénzt, nem vonják ezért büntetőjogi felelősségre, mert a saját életét mentette, és az emberi élet értéke bármekkora pénzösszegénél nagyobb.

Meglehetősen bonyolult megítélés alá esnek a parancsot vagy rendelkezést végrehajtó és eközben kárt okozó személy cselekedetei. Ebben az esetben több módon lehet eljárni. Ha a parancs törvényes volt, akkor az azt végrehajtó személy nem vonható büntetőjogi felelősségre a cselekedeteiért még akkor sem, ha a parancs teljesítése következtében károkozás történt. Ugyanígy nem visel büntetőjogi felelősséget az a személy, aki törvénytelen parancsot hajtott végre, de nem állt módjában megbizonyosodni annak törvénytelen jellegéről. Ebben az esetben azt a személyt kell büntetőjogi felelősségre vonni, aki a törvénytelen parancsot kiadta.

Ha a károkozás nyilvánvalóan törvénytelen parancs vagy rendelkezés végrehajtása következtében történt, és a végrehajtó személynek lehetősége volt a törvénytelen jellegről való megbizonyosodásra, akkor büntetőjogi felelősségre vonható a parancs kiadójával együtt.

7. Kockázatos cselekmények. Bűnös tevékenység megelőzésére vagy feltárására irányuló speciális feladat végrehajtása.

Az egyes szakmákban dolgozók munkája bizonyos kockázattal jár. Ilyen szakma a mentőké, pilótáké, tengerészeké, utászoké. Előfordul, hogy a tevékenységük következtében károkozás történik más embereknek vagy az államnak. Példaként nézzünk meg két esetet. A berepülőpilóta kísérleti repülést végez egy új géppel, amely a felszállás után kigyullad, és ő kénytelen katapultálni, a repülőgép pedig megsemmisül. A mentőhajó tengerészei viharban kihajóznak a nyílt tengerre, hogy segítséget nyújtsanak egy utasszállító hajónak, de a nagyon erős szélledekések elsüllyesztenek a vontatásra készülő mentőhajót. Fennáll-e a büntetőjogi felelősség ezekben az esetekben?

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének alábbi olvasható kivonatával, és határozzátok meg, milyen következményei lesznek az említett eseteknek! Viselnek-e büntetőjogi felelősséget a pilóták és a tengerészek?

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

42. cikkely.

1. Nem minősül bűncselekménynek a jog védelme alatt álló érdekekben kárt okozó cselekmény (vagy annak elmulasztása), ha ez igazolhatóan kockázatot hordozó körülmények között történt jelentős mértékben hasznos társadalmi cél elérése végett.

2. A kockázat igazoltnak minősül, ha a kitűzött cél elérése az adott körülmények között nem volt elérhető kockázattal nem járó cselekménnyel (vagy annak elmulasztásával), és a személy, aki vállalta

a kockázatot tárgyilagosan mérlegelte, hogy az általa alkalmazott cselekedet elegendő a jog védelme alatt álló érdekekben okozandó kár elhárításához.

3. A kockázat nem minősül igazoltnak, ha előre tudhatóan veszélyt jelentett más emberek életére vagy környezeti katasztrófa, vagy egyéb rendkívüli helyzet veszélyét hordozta magában.

Végül van még egy körülményt, amely kizárja a cselekmény bűnös voltát: bűnös cselekmény elkövetésének megelőzésére vagy feltárására irányuló speciális feladat végrehajtása. Előfordul, hogy bűnszervezetek, szervezett bűnözői csoportok felszámolása céljából az állam rendvédelmi szerveinek be kell építeniük saját munkatársaikat ezekbe a szervezetekbe, csoportokba. Idézzétek fel a *Találkozás helyét megváltoztatni tilos* című népszerű filmből Sarapov főhadnagyot. Bűnözőnek kiadva magát beépül a bandába, hogy megszüntesse annak tevékenységét. A rendőrség munkatársa a banditákkal együtt megy a bűncselekmény elkövetésének helyszínére. Felelnie kell-e neki a bűncselekményben való bűnrészességért? A törvény válasza erre a következő: „Nem minősül bűncselekménynek olyan személy által kényszerűségből elkövetett károkozás, aki, a törvénynek megfelelően, speciális feladatot végrehajtva beépül szervezett bűnözői csoportba vagy bűnszervezetbe azok bűnös tevékenységének megelőzése vagy felszámolása céljából”.

8. A büntetőjogi felelősség alóli mentesítés.

Ukrajna büntető törvénykönyvében fel vannak sorolva olyan helyzetek, amelyekben a bűncselekményt elkövető személy bizonyos körülmények folytán mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól. Ezzel kapcsolatban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a büntetőjogi felelősség alóli mentesülésre vonatkozó döntést csak bíróság hozhat. Ezenkívül a büntetőjogi felelősség alóli mentesítés a személlyel kapcsolatban csak annak beleegyezése, bűnösségének beismerése esetén alkalmazható.

A büntetőjogi felelősség alóli mentesülés jogi alapjai	
Cselekvő beismerés	A bűnös és a sértett kibékülése
Kezesség vállalása a személyért	A körülmények megváltozása
A bűncselekmény elévülése	

A büntetőjogi felelősség alóli mentesítésre feljogosító feltételek többsége lehetővé teszi a bűnelkövető személy tulajdonságainak, a bűncselekmény elkövetési körülményeinek figyelembe vételét, és ezáltal humanizmus gyakorlását a büntetés kiszabásánál.

Legtöbbször a büntetőjogi felelősség alóli felmentést olyan személyek esetében alkalmazzák, akik először követnek el kisebb vagy közepes súlyú bűncselekményt. A büntetőjogi felelősség alóli felmentésnek ezt a feltételét cselekvő megbánás,

a bűncselekményt elkövető személy és a sértett kibékülése, jelzett személlyel kapcsolatos kezességvállalás vagy a körülmények megváltozása esetén alkalmazzák.

Cselekvő megbánás – a bűncselekmény elkövetője beismeri bűnösségét, őszinte megbánást tanúsít, megtéríti az okozott kárt, segíti a bűncselekmény feltárását.

Előfordul, hogy a sértett, akinek az elkövető megtérítette a kárát, és felszámolta a bűncselekmény következményeit, *beleegyezik abba, hogy kibéküljön a bűncselekmény elkövetőjével*, megbocsásson neki, vagyis visszavonja a feljelentését az ellene elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban, vagy beadványban kéri az elkövető felmentését a büntetőjogi felelősség alól. Ebben az esetben a bíróságnak ugyancsak jogában áll az elkövető büntetőjogi felelősség alóli felmentése.

A bűncselekményt elkövető személy sorsának eldöntésében ugyancsak részt vehet vállalat, oktatási intézmény (és nem csak az, ahol az érintett személy dolgozik vagy tanul). Ha a vállalat, szervezet szerint a bűnelkövető személy átnevelhető vele szemben alkalmazott büntetés nélkül, úgy az intézmények kéréssel fordulhatnak az illetékes bírósághoz, hogy *kezességet vállalnak* az adott személyért. Az érintett intézmény munkaközössége kötelezettséget vállal arra, hogy nevelőmunkát végez az illető személlyel kapcsolatban, akinek ebbe bele kell egyeznie. Megjegyzendő, hogy a felelősség alóli felmentésnek ez a formája feltételes, vagyis ha a döntés meghozatala pillanatától számított egy éven belül az adott személy megsérti a közrendet, vagy nem veti alá magát az átnevelésnek, úgy a felelősség alóli felmentésére vonatkozó döntés hatálya megszüntethető, és ebben az esetben felelősségre vonják.

A felelősség alóli felmentés lehetséges alapja a körülmények vagy tényállás megváltozása. Ez megnyilvánulhat az objektív körülményeknek az államon vagy valamely helyen, illetve a bűnelkövető esetében történő módosulásában. Például mentesülhet a felelősség alól az a személy, akit törvénytelen erdőirtásért vontak felelősségre, amit olyan részlegesen követett el, amelyen rövidesen kivágták a fákat egy építkezés miatt. Megváltoztak a körülmények, és ennek következtében lényegesen csökken a cselekmény társadalmi veszélyessége, amit a bíróság figyelembe vehet. Vagy például a bűnelkövető büntetését katonai szolgálatra sorozták be, és a bűnügy tárgyalásának pillanatában nem csupán nem tartotta a kapcsolatot büntőrsaival, hanem bátorságával kitűnt a haza védelmében, amit állami kitüntetéssel jutalmaztak. Ebben az esetben nem tekinthető célszerűnek a megbüntetése a korábban elkövetett vétkéért – az ifjú ember ugyanis cselekvő módon bizonyította, hogy nem jelent veszélyt a társadalomra. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy első ízben elkövetett enyhe vagy közepes súlyosságú bűncselekményekről van szó.

A bűnüldöző szerveknek nem mindig sikerül gyorsan feltárni a bűncselekményt vagy megtalálni az elkövetőt. Több év

elteltével aligha lehet alaposan feltárni a bűncselekményt, és elvégezni a tárgyilagos bírósági vizsgálatát. Ez idő alatt sok változás megy végbe a társadalomban és a bűncselekmény elkövetőjével kapcsolatban is. Ezért rendelkezik a törvény a *bűncselekmény elévülési idejéről* a bűnelkövető büntetőjogi felelősségre vonhatóságát illetően.

A büntetés fogalma hosszú fejlődésen ment keresztül. A legősibb büntetési forma a vérbosszú volt, ami nem ismert korlátokat, és nem mindig volt arányos az okozott kárral. A történelemből ismertek esetek, amikor a giljások törzse vérbosszút hirdetett emberölő medve ellen. Vérbosszú jelenleg is előfordul Ázsia, Afrika egyes országaiban, a Kaukázus térségében, jóllehet ez ellent mond az államok többségében hatályos törvényeknek.

Később a vérbosszút az egyenlő bosszú – a szemet szemért, fogat fogért – elve váltotta fel. Az egyik afrikai törzs hagyományai például előírják, hogy a bosszút akkor hajtsák végre, amikor a bűnelkövető elérte annak az életkorát, akit megkárosított. Az V. században Írországból olyan jogszabálygyűjtemény jelenik meg, amelyek pénzbüntetést írnak elő az elkövetett bűncselekményekért. Először rabszolganő, később három kecske volt a büntetési tétel. Figyelemre méltó, hogy ez a gyűjtemény jelentős változások nélkül a XVII. századig volt érvényben.

A legősibb orosz törvénygyűjtemény, a Ruzska Pravda zömmel pénzbüntetést írt elő az elkövetett bűncselekmények fejében. A büntetés nagysága lényegesen függött a bűncselekmény áldozatának társadalmi helyzetétől. Például egy paraszt megöléséért 5 hrivnya, egy fejedelmi szolga, lovász vagy szakács meggyilkolásáért 40 hrivnya büntetést kellett fizetni.

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének alább olvasható kivonatával, és határozzátok meg, milyen elavulási időt állapítanak meg a különböző bűncselekmények esetében! Mondjátok véleményet a különböző bűncselekmények különböző elévülési idejét illetően!

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

49. cikkely. A büntetőjogi felelősség alóli felmentés az elévülési idő kapcsán

1. A személy mentesül a büntetőjogi felelősség alól, ha a bűnelkövetés napjától az ítélet hatályba lépése napjáig a következő időszakok következtek be:

1) két év – enyhe súlyú bűncselekmény elkövetése, amelyért szabadságkorlátozásnál enyhébb büntetés szabható ki;

2) három év – enyhe súlyú bűncselekmény elkövetése, amelyért szabadságkorlátozás vagy szabadságvesztés büntetés szabható ki;

3) öt év – közepes súlyú bűncselekmény elkövetése;

4) tíz év – súlyos bűncselekmény elkövetése;

5) tizenöt év – különösen súlyos bűncselekmény elkövetése;

2. Az elévülési idő megszűnik, ha a bűnelkövető személy kibújik a nyomozás vagy bírósági eljárás alól. Ebben az esetben az elévülési idő a személy vallomástételének vagy elfogásának időpontjától lép ismét hatályba. Ebben az esetben a személy mentesül a büntetőjogi felelősség alól, ha a bűncselekmény elkövetése óta 15 év telt el.

3. Az elévülési idő felfüggesztődik, ha jelen cikkely első és második részében jelzett időszak lejártáig a személy újabb, közepes súlyosságú, súlyos vagy különösen súlyos bűncselekményt követ el. Ebben az esetben az elévülési időt az új bűncselekmény elkövetésének időpontjától számítják. Az elévülési időt külön-külön az egyes bűncselekmények elkövetési idejétől számítják.

4. Az elévülési időt azon személlyel kapcsolatban, aki különösen súlyos, a törvénynek megfelelően életfogytiglani büntetéssel sújtható bűncselekményt követett el, a bíróság határozza meg. Ha a bíróság nem határoz meg elévülési időt, akkor nem alkalmazható életfogytiglani büntetés, hanem meghatározott idejű, szabadságvesztéssel járó büntetést szabnak ki.

A cselekmény bűnösségét kizáró körülmények, szükséges védelem, képzelt védelem, végszükség, amnesztia, kegyelem.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *a cselekmény bűnösségét kizáró körülmények, szükséges védelem, képzelt védelem, végszükség, amnesztia, kegyelem.*

2. Nevezzétek meg a cselekmény bűnösségét kizáró körülményeket!

3. Nevezzétek meg a büntetőjogi felelősség alóli felmentést indokoló körülményeket!

4. A táblázat segítségével hasonlítsátok össze a végszükség és a szükséges védelem fogalmakat!

	Végszükség	Szükséges védelem
Veszélyforrás, amely ellen védekezni kell		
A veszély elkerülésének vagy elhárításának lehetősége		
Ki károsul		
A kár mértéke		

5. Hasonlítsátok össze:

- a) a végszükséget és a szükséges védelmet;
- b) a testi és pszichikai kényszert;
- c) a cselekmény bűnösségét és a büntetőjogi felelősség alóli mentesülés körülményeit;
- d) a végszükséget és a kockázattal kapcsolatos cselekményt;
- e) az amnesztiát és kegyelmet!

6*. Mondjátok el véleményeteket arról, hogy rögzíteni kell-e törvényileg a szükséges védelem intézményét és jelentőségét a bűnmegelőzést illetően!

7*. Mondjatok példákat olyan estekre, amelyek kizárják a cselekmény bűnösségét!

17. §. Büntetőjogi büntetés

1. A büntetés fogalma és célja.

A személy büntetőjogi felelősségre vonásának következménye rendszerint azt jelenti, hogy vele szemben

alkalmazzák Ukrajna büntetőtvénycönyve által meghatározott büntetési tételt. **A büntetőjogi büntetés – kényszerítő intézkedés, amelyet az állam nevében alkalmaznak a bíróság határozata szerint bűncselekmény elkövetésében bűnösnek talált személlyel kapcsolatban, a törvény által meghatározott jog- és szabadságkorlátozás előírásainak megfelelően.**

A büntetést mindig az állam nevében hozzák, a bírósági ítélet első szavai, amelyek nélkül nem hozható ítélet, „Ukrajna nevében”. A hatályba lépését követően az ítélet mindenki számára kötelezővé válik.

Az ítélet csak azon személlyel szemben alkalmazható, aki bűncselekményt követett el, és a bírósági határozat büntetési tételnek minősül számára az elkövetett bűncselekményért. A büntetéssel sújtott személyt bizonyos testi, erkölcsi és anyagi jellegű korlátozásokkal sújtják. A büntetés ugyanakkor szigorúan személyre szabott: Ukrajna törvényei kizárják a kollektív bűnösséget.

A büntetés az elkövetett bűncselekményt minősíti és az elkövető személy cselekményének jogi értékelését jelenti.

A büntetésnek meghatározott célja van. **A büntetés elsődleges célja, amint erre már történt utalás, a személy által elkövetett bűncselekmény megtorlása.** A büntetés bizonyos fokig helyreállítja a társadalmi igazságosságot. A társadalom és az állam abban érdekelt, hogy a bűncselekményt elkövetett személy kedvezően módosítsa a törvényhez való hozzáállását és betartsa annak követelményeit. Ebből adódóan a büntetés másodlagos célja **a bűncselekményt elkövető személy átnevelése, megjavítása.** Ezt a célt szolgálja a törvény által megszabott büntetés letöltése, az elítélt számára kiszabott munka, a vele végzett nevelő munka. Végül a büntetésnek meg kell akadályoznia, hogy az elítélt újabb bűncselekményt kövessen el (speciális megelőzés), vagy ilyet mások kövessenek el (általános megelőzés). **A speciális megelőzés** olyan feltételek megteremtését jelenti, amelyek lehetetlenné teszik, hogy az elítélt újabb bűncselekményeket kövessen el. Érthető, hogy a büntetését töltő elkövető a büntetési helyén nem tudja folytatni bűnös tevékenységét, és ugyancsak meg van fosztva attól a lehetőségtől, hogy bizonyos tisztségeket töltsön be, ami lehetetlenné teszi a korábbiakhoz hasonló bűncselekmények elkövetését. Ugyanakkor sok ember, aki nem érintett a bűncselekményben, tartózkodik annak elkövetésétől, mert fél a büntetési következményektől. Ebben rejlik az **általános megelőzés** lényege.

Ukrajna büntetőtvénycönyve megállapítja, hogy „a büntetésnek nem célja testi szenvedés okozása vagy az emberi méltóság megalázása”.

A büntetés célja			
A bűncselekmény büntetése	Átnevelés (az elítélt megjavulása)	Újabb bűncselekmények megelőzése	elkövetésének
		Általános	Speciális

2. A büntetőjogi büntetések fajtái.

Ukrajna büntetőtörvénykönyve meghatározza az Ukrajna büntetőtörvénykönyve által megállapított büntetési rendszert, vagyis a bíróságok számára kötelező, meghatározott rendbe helyezett büntetésfajták listáját a súlyossági fokuk függvényében (az enyhe súlyútól a súlyosabb büntetésfajták felé).

A törvény által előírt büntetéseket rendszerint fő büntetésekre és mellékbüntetésekre, valamint olyan büntetésekre osztják, amelyek egyaránt alkalmazhatók fő és mellékbüntetéseként.

Fő büntetések: közmunka, javító munka, katonák szolgálati korlátozása, elzárás, szabadságkorlátozás, katonák büntetőzászlóaljba történő küldése, szabadságvesztés bizonyos időszakra, életfogytiglani szabadságvesztés.

Ezeket a büntetéseket a többi büntetésfajtatól függetlenül szabják ki, de egy bűncselekményért csak egyetlen fő büntetés róható ki.

A **mellékbüntetések** csak a fő büntetések kiegészítéseként szabhatók ki, és nem alkalmazhatók önállóan, a fő büntetések nélkül. Mellékbüntetések: katonai, speciális rangtól, minősítéstől való megfosztás, vagyonelkobzás. A mellékbüntetéseket a fő büntetés kiegészítéseként szabják ki, és több is lehet belőlük.

A bírság és bizonyos tisztségek betöltésének, foglalkozások üzésének tilalma alkalmazható mind fő, mind mellékbüntetésként.

3. Közmunka és javító munka.

A **közmunka** Ukrajnában viszonylag új büntetésfajtanak számít. A közmunka mint büntetés lényege az, hogy az elítélt köteles a tanulástól vagy munkától szabad idejében bizonyos mennyiségű, a helyi önkormányzat által kiszabott munkát ingyen elvégezni. Az ilyen munka rendszerint a köztisztaság fenntartásával, tereprendezéssel, építkezéssel kapcsolatos. A közmunka tartama 60 és 240 óra között van, és nem lehet több napi 4 óránál.

Büntetésként közmunkát rendszerint kisebb súlyú bűncselekmény elkövetéséért szabnak ki. Ez a büntetésfajta nem alkalmazható első vagy második kategóriába tartozó rokkantakkal, terhes nőekkel, nyugdíjas korú személyekkel, tényleges katonai szolgálatot töltekkel szemben.

A **javító munka** súlyosabb büntetésfajta, amelynek lényege az, hogy az elítéltnak az ítéletben meghatározott idejű kényszermunkát kell végeznie fizetése bíróság által meghatározott részének az állam javára történő befizetése mellett. A javító munka időtartama 6 hónaptól 2 évig, a munkabér levonása 20%-ig terjedhet. A javító munkát az elítélt a munkahelyén végzi, munkanélküli személyre nem szabható ki ilyen büntetésfajta. Javító munka nem szabható ki terhes vagy

szülési szabadságon lévő nőkre, nem munkaképes és 16. életévüket be nem töltött, valamint nyugdíjas korú személyekre, katonákra, Ukrajna speciális állami hírközlési és információvédelmi hivatalának, rendvédelmi szerveinek munkatársaira, közjegyzőkre, bírákra, ügyészekre, ügyvédekre, állami és helyi önkormányzat tisztségviselőkre.

4. Bírság és vagyonekobzás.

A bírság olyan büntetésfajta, amely mind fő, mind mellékbüntetésként kiszabható. A bírság bíróság által kiszabott pénzbüntetés. A bírság nagyságát a bíróság állapítja meg az elkövetett bűncselekmény súlyosságától, az elkövető személyétől és vagyoni helyzetétől függően. A bírság összege az adóztatlan minimálbér 30-szorosától 1000-szereséig terjedhet. Egyes esetekben nagyobb mértékű bírság is kiszabható, ha azt Ukrajna büntetőtörvénykönyve különleges része előírja.

Az életben előfordulhat olyan szituáció, amikor a megbírságolt személy nem képes a pénzbüntetés teljesítésére. Ebben az esetben a bíróság a pénzbüntetést közmunka vagy javító munka végzésére változtathatja.

A törvény olyan büntetésfajtát is előír, mint a **vagyonekobzás, ami a súlyos vagy különösen súlyos bűncselekményért elítélt tulajdonában lévő vagyon részleges vagy teljes, térítésmentes elkobzása az állam javára.** Megjegyzendő, hogy ezt a büntetésfajtát csak a nyereségvágyból elkövetett bűncselekmények szankcionálásaként alkalmazzák. A vagyonekobzás lehet teljes (amikor az elítélt tulajdonában lévő vagyont elkobozzák, leszámítva a mindennapi életvitelhez szükséges, a törvényben megállapított dolgokat) vagy részleges (amikor az ítéletben megállapított vagyonrészt vagy konkrétan meghatározott vagyontárgyakat kobozzák el).

A vagyonekobzás mellékbüntetés, és csak akkor alkalmazható, amikor ezt előírja Ukrajna büntetőtörvénykönyvének különleges része.

Megjegyzendő, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközök és a bűncselekményből származó vagyon elkobozható a bíróság által bármilyen bűnügy vizsgálata során, miközben az ilyen jellegű elkobzás nem minősül büntetésfajtának.

5. Elzárás, szabadságkorlátozás, életfogytig tartó szabadságvesztés

Ukrajna büntetőtörvénykönyve több olyan büntetésfajtát tartalmaz, amelyek a személy szabadsághoz való jogát korlátozzák. Ezeknek a büntetésfajták rendelkeznek közös vonásokkal, de lényeges különbségek is vannak közöttük.

Az **elzárás** új büntetésfajta országunkban. A lényege abban rejlik, hogy az elítélt személyt viszonylag nem hosszú időre elszigetelik a társadalomtól. Kisebb vagy közepes súlyosságú

bűncselekmény elkövetése esetén a bíróság 1-től 6 hónapig terjedő elzárást szabhat ki. A személy speciális intézményben, szigorú elszigeteltségben tölti ezt a fajta büntetést. Nem ítéhető elzárásra a 16. életévüket be nem töltött személyek, terhes nők, 7 évesnél fiatalabb gyermekeket nevelő nők.

További büntetésfajta a **szabadságkorlátozás**. Az elítélt személy nyitott típusú büntetés-végrehajtó intézményben a társadalomtól nem elszigetelve tölti a büntetését állandó felügyelet alatt és kötelező munkavégzés mellett. A szabadságkorlátozás büntetés 1-től 5 évig terjedhet. Az elítéltek speciális intézményben laknak, de nincsenek szigorúan elszigetelve, munkát az intézményen kívül végeznek, saját ruházatukat viselik, korlátozás nélkül kommunikálhatnak a hozzátartozóikkal.

Ez a büntetésfajta nem alkalmazható fiatalkorúakkal, terhes nőkkel, 14 évnél fiatalabb gyermekeket nevelő nőkkel, nyugdíjas korú személyekkel, sorkatonákkal és 1., valamint 2. kategóriás rokkantakkal szemben.

A szabadságkorlátozástól eltérően a **szabadságvesztésre** ítélt személyek a társadalomtól való szigorú elszigeteltségben töltik büntetésüket. Az elítélt nem hagyhatja el a büntetés-végrehajtó intézmény területét, nem kommunikálhat a rokonaival, családjával. A szabadságvesztés 1-től 15 évig, halmazati büntetesként 25 évig terjedhet.

Ukrajna büntető törvénykönyve által megszabott legsúlyosabb büntetés az **életfogytig tartó szabadságvesztés**. Ez a büntetésfajta csak különösen súlyos bűncselekmények elkövetéséért szabható ki, ha a bíróság nem tartja lehetségesnek a bűnelkövető megjavulását rövidebb időtartamú szabadságvesztés révén. A büntető törvénykönyv előírásai szerint ez a büntetésfajta nem alkalmazható olyan személyekkel szemben, akik a bűncselekmény elkövetésekor még nem töltötték be 18. életévüket, vagy 65 évesnél idősebbek. Ugyancsak nem alkalmazható ilyen büntetés olyan nőkkel szemben, akik a bűncselekmény elkövetése vagy az ítélet meghozatalakor terhesek voltak.

6. Más büntetésfajták.

Fő és mellékbüntetesként is alkalmazható **bizonyos tisztségek betöltésének** vagy **bizonyos foglalkozások üzésének tilalma**. Ezt a büntetésfajta akkor alkalmazzák, amikor a személy a foglalkozási, szakmai tevékenységi körében követ el bűncselekményt. Ilyen eset például, amikor a gépkocsivezető durván megsérti a közlekedési szabályokat, és ezzel több ember halálát okozza; amikor az orvos műhibája következtében meghal a beteg; a pénztáros szolgálati helyzetét felhasználva jelentős pénzüsszeget tulajdonít el a kasszából. A büntetés időtartama attól függ, hogy az adott esetben a bíróság fő vagy mellékbüntetesként hozza meg az ítéletet. A fő büntetés

időtartama 2-től 5 évig, a mellékbüntetésé 1-től 3 évig terjedhet. Megjegyzendő, hogy ennek a büntetésfajtának mellékbüntetés-ként való töltése a főbüntetés töltése idején tart, és a fő büntetés letöltése után folytatódik az ítéletben meghatározott ideig.

Ha az adott büntetésfajtaval sújtott személy, aki a bírósági ítélet által tilalom alá helyezett tevékenységgel foglalkozik, felmond állásából, úgy nem tölthet be ugyanolyan állást a büntetési idő lejártáig.

A katonák megfosztását rendfokozatuktól, rangjuktól vagy minősítési osztályuktól mellékbüntetésként alkalmazzák súlyos vagy rendkívül súlyos bűncselekmény elkövetéséért történő ítélet meghozatalakor. Ez a büntetésfajta akkor is alkalmazható, amikor a büntetőtörvénykönyv különleges része nem ír elő ilyen szankciót. Az adott büntetésfajtának az alkalmazása nem csak erkölcsi nyomásgyakorlás az elítéltre, hanem lényeges anyagi veszteséget is maga után von: a katonai nyugdíjhoz való jog megvonását, a rendfokozat, rang, beosztás után járó fizetés-kiegészítés mértékének jelentős csökkentését, néha a foglalkozás üzésének tilalmát.

Az ukrán törvények által előírt két büntetés csak katonákkal szemben alkalmazható.

A sorkatonák, a katonai oktatási intézmények növendékei büntető zászlóaljban töltendő szolgálattal büntethetők. A büntető zászlóalj különleges katonai alakulat, amelyben biztosítják a büntetés végrehajtását. Ezt a büntetésfajtát a katonai szolgálati rend ellen elkövetett bűncselekményekért csak azokkal a személyekkel szemben alkalmazzák, akik korábban nem töltöttek ilyen büntetést. Ennek a tartama 6 hónaptól 2 évig terjedhet. Fontos szempont, hogy a büntető zászlóaljban eltöltött időt nem számítják be a sorkatonai szolgálat idejébe, a büntetés letöltése után a katonát visszavezénylik az egységéhez, ahol folytatja a sorkatonai szolgálatát.

A katonákat érintő szolgálati korlátozás viszonylag új büntetésfajta Ukrajnában, sok tekintetben a javító munkára emlékeztet. Katonákkal szemben alkalmazzák (kivéve a sorkatonákat). Az ilyen büntetéssel sújtott katona folytatja szolgálati kötelezettségeinek a teljesítését, de az állam javára levonják fizetésének 10-20%-át, és a büntetés alatt lévő elítelt nem léptethető elő a hivatali beosztását vagy a katonai rendfokozatát illetően, és a büntetésben töltött időt nem számítják be a soron következő katonai rendfokozathoz szükséges szolgálati időbe. A büntetés időtartama 6 hónaptól 2 évig terjedhet.

Büntetés, közmunka, javító munka, bírság, vagyonekobbzás, szabadságvesztés, szabadságkorlátozás, elzárás.

1. Magyarázzátok meg a fogalmakat: *büntetés, közmunka, javító munka, bírság, vagyonekobbzás, szabadságvesztés, szabadságkorlátozás, elzárás!*

2. Nevezzétek meg azokat a büntetésfajtákat, amelyeket ismertek!

3. Határozzátok meg, milyen büntetésfajták tartoznak a fő és a mellékbüntetés kategóriákba, illetve melyek alkalmazhatók mind fő, mind mellékbüntetésként!

4. Nevezzétek meg a büntetés célját!

5*. Írjátok össze, vagy foglaljátok táblázatba azoknak a személyeknek a kategóriáit, akikkel szemben nem alkalmazhatók egyes büntetésfajták!

6*. Mit gondoltok, miként teljesítik a büntetések a céljukat?

7*. Mit gondoltok, milyen mértékben felel meg a törvény által előírt büntetésrendszer a humanizmus elvének?

8*. Hasonlítsátok össze:

- a) a szabadságvesztést, szabadságkorlátozást és elzárást;
- b) a katonák szolgálati korlátozását és a javító munkát;
- c) a közmunkát és a javító munkát!

18. §. A büntetés megállapításának rendje

1. A körülmények, amelyeket a bíróságnak figyelembe kell vennie a büntetés meghatározásakor.

A bíróság minden konkrét esetben, amikor ügyet vizsgál, döntést kell hoznia a büntetés megállapítását illetően. Ukrajna büntetőtörvénykönyve különleges részének minden cikkelye a lehetséges büntetések fajtáinak és mértékének listáját tartalmazza a konkrét bűncselekmények vonatkozásában.

Milyen körülményeket kell figyelembe vennie a bíróságnak a büntetés megállapításánál?

A büntetés megállapításakor a bíróságnak sok különböző körülményt kell figyelembe vennie. Mindenekelőtt az elkövetett bűncselekmény súlyosságának fokát kell számításba vennie. Érthető ugyanis, hogy a könnyű testi sértésért és a gyilkosságért kiszabandó büntetéseknek különbözniük kell egymástól, eltérő lesz a 100 hrivnyát tartalmazó pénztárca ellopásáért és a banktól elcsalt 100 000 hrivnya összegért kirovandó büntetés is. A bíróság köteles figyelembe venni a bűnelkövető személyiségét, hogy volt-e korábban büntetve. Ezen kívül a bíróság tekintettel van az elkövető felelősségét enyhítő és súlyosbító körülményekre.

Mindeközben a bíróság Ukrajna büntetőtörvénykönyve különleges részének az elkövetett bűncselekmény szankcionálására vonatkozó cikkelye keretein belül tevékenykedik.

A törvény előírása szerint a megállapított büntetésnek megfelelőnek és elegendőnek kell lennie az elkövető személy megjavításához. Eközben a szigorúbb büntetésfajta csak akkor állapítható meg, ha a kevésbé szigorút a bíróság nem tartja elegendőnek a büntetés céljának eléréséhez.

Ukrajna büntetőtörvénykönyve meghatározza azokat a körülményeket, amelyeket a bíróságnak mint enyhítő vagy súlyosbító tényezőkként figyelembe kell vennie.

Ismerkedjete meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének alább olvasható kivonatával! Határozzátok meg a bűnös felelősségét enyhítő és súlyosbító körülményeket, és hasonlítsátok össze azokat!

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

66. cikkely. A büntetést enyhítő körülmények

1. A büntetés megállapítása során enyhítő körülményeknek minősülnek:

1) beismerő vallomás, őszinte megbánás vagy a bűncselekmény feltárásának aktív támogatása;

2) az okozott veszteség önként vállalt megtérítése vagy az okozott kár elhárítása;

2-1) orvosi vagy egyéb segítség nyújtása a sértettnek közvetlenül a bűncselekmény elkövetése után;

3) ha a bűncselekményt fiatalkorú követi el;

4) ha a bűncselekményt terhes nő követi el;

5) ha a bűncselekmény elkövetése súlyos személyi problémák, családi vagy egyéb körülmények következménye;

6) ha a bűncselekményt fenyegetés, kényszer vagy anyagi, hivatali, vagy egyéb függőség hatására követik el;

7) ha a bűncselekményt a sértett jogellenes vagy erkölcstelen cselekedetei által kiváltott erős felindulásból követik el;

8) ha a bűncselekményt az elégséges védelem határát átlépve követik el;

9) ha speciális feladatot hajtanak végre szervezett bűnözői csoport vagy bünszervezet bűnös tevékenységének megelőzése vagy feltárása érdekében jelen törvénykönyvben jelzett bűncselekmény elkövetése keretében.

2. A büntetés megállapításánál a bíróság olyan enyhítő körülményeket is figyelembe vehet, amelyek nincsenek feltüntetve jelen cikkely első részében.

67. cikkely. A büntetést súlyosbító körülmények

1. A büntetés megállapítása során súlyosbító körülményeknek minősülnek:

1) ha a bűncselekményt a személy ismételten követi el vagy visszaeső;

2) ha a bűncselekményt csoportosan, előzetes megegyezés szerint követik el (a 28. cikkely második vagy harmadik része);

3) ha a bűncselekményt faji, nemzetiségi vagy vallási gyűlöletből, ilyen ellentétek alapján követik el;

4) ha a bűncselekményt a sértett hivatali vagy társadalmi kötelezettségeinek teljesítésével kapcsolatban követik el;

5) ha a bűncselekménynek súlyos következményei vannak;

6) ha a bűncselekményt kiskorú, idős korú vagy magatehetetlen személy sérelmére követik el;

7) ha a bűncselekményt olyan nő sérelmére követik el, akiről az elkövető biztosan tudja, hogy terhes;

8) ha a bűncselekményt olyan személy ellen követik el, aki anyagi, hivatali vagy más függőségben van az elkövetőtől;

9) ha a bűncselekmény fiatalkorú vagy elmebeteg, vagy gyengeelméjű személy felhasználásával követik el;

10) ha a bűncselekményt különös kegyetlenséggel követik el;

11) ha a bűncselekményt hadiállapot, rendkívüli állapot vagy más rendkívüli helyzet körülményeinek a kihasználásával követik el;

12) ha a bűncselekményt másokra veszélyes módon követik el;

13) ha a bűncselekményt elkövető személy alkohol, kábítószer vagy más bódító szerek hatása alatt álló személy követi el;

2. A bíróságnak jogában áll, az elkövetett bűncselekmény jellegétől függően, figyelmen kívül hagyhatja jelen cikkely első részében jelzett bármely körülményt (kivéve a 2., 6., 7., 9., 10., 12. pontokban foglaltakat) mint olyat, amely súlyosbítja a büntetést, jelezve döntésének indokait az ítéletben.

3. Az ítélet megállapításakor a bíróság nem ismerhet el olyan körülményt súlyosbítóként, amely nem szerepel a jelen cikkely első részében.

2. Halmazati bűncselekmények.

A bűncselekmények elkövetői között vannak olyanok, akik ezt nem egyszer teszik. Ebből adódóan a törvények meghatározzák a több bűncselekmény elkövetéséért kiszabandó büntetés sajátosságait.

Gyakran előfordul, hogy az elkövető nem elégszik meg egy bűncselekmény elkövetésével, hanem többet is végrehajt. A zsebtolvaj vagy a lakásbetörő egyik lopást és betörést a másik után követi el, amíg sikerül elfogni. Ha az elkövető több olyan bűncselekményt követ el, amelyek Ukrajna büntetőtörvénykönyve egyazon cikkelyének hatálya alá esnek (több lopás, több emberölés, több autólopás), és ezeket a bűncselekményeket az előtt követi el, hogy büntetőjogi felelősségre vonják, akkor *bűnismétlésről* beszélünk. Ezt a tényállást a bíróság figyelembe veszi a büntetés megállapításánál, de a büntetést egyben az összes bűncselekményért rója ki.

Más helyzet áll elő, amikor az elkövető több olyan bűncselekményt követ el, amelyek a büntetőtörvénykönyv különböző cikkelyeinek hatálya alá esnek. Garázdaság elkövetése közben a törvénytörő személy illegálisan tartott lőfegyvert használ, amellyel megöli az incidens egyik résztvevőjét. Itt három különböző bűncselekmény – garázdaság, gyilkosság, illegális fegyvertartás – egyidejű elkövetéséről van szó. Ebben az esetben *halmazati* bűncselekményről beszélünk, az elkövető mindegyik bűncselekményért külön-külön fog felelni, de egy ítélet lesz.

Ha halmazati bűncselekményekről van szó, akkor a bíróság, amikor az ügyet vizsgálja, először minden egyes bűncselekményért külön-külön állapítja meg a büntetést, majd meghozza a döntést a végleges büntetésről. Eközben a bíróság alkalmazhatja a büntetések teljes vagy részleges összevonásának vagy a kevésbé súlyos büntetésnek a szigorúbb büntetésbe történő beolvasztása elvét. A kevésbé súlyos büntetésnek a szigorúbb büntetésbe történő beolvasztása elvének alkalmazásával a bíróság csak egy büntetést, mégpedig a szigorúbbat hagyja

érvényben. Ilyenformán, ha életfogytiglan tartó szabadságvesztésre vonatkozó ítélet születik, akkor ez automatikusan magába olvaszt bármilyen más büntetést.

A halmazatiság fajtái	Bűnismétlés	Halmazati bűncselekmények
A bűncselekmények száma	Több bűncselekmény	Több bűncselekmény
Milyen bűncselekményeket követtek el	Valamennyi elkövetet bűncselekmény Ukrajna büntető törvénykönyve egyazon cikkelyének hatálya alá tartozik	Az elkövetett bűncselekmények Ukrajna büntető törvénykönyve különböző cikkelyeinek hatálya alá esnek
Mikor követték el a bűncselekményeket	Az előtt, hogy a személyt felelősségre vonták volna ezen bűncselekményekért	Az előtt, hogy a személyt felelősségre vonták volna ezen bűncselekményekért
Az ítéletek száma	Egy, minden bűncselekményért együtt	Egy, amelyben minden bűncselekményért meg van határozva a büntetés, majd mindegyikért együtt – végleges ítélet

Ha a bíróság a büntetések teljes összevonásának elvét alkalmazza, ebben az esetben összeadja a megállapított büntetéseket, és meghozza a végleges ítéletet, amely megfelel az egyes bűncselekményekért kiszabott büntetések összegének. A bíróság a büntetések részleges összevonása elvének alkalmazásakor a végleges ítéletet úgy hozza meg, hogy a büntetés nagyobb legyen, mint az egyes bűncselekményekért kiszabható büntetés mértéke, de kisebb, mint az összes bűncselekmények összesített büntetése. Ugyanakkor a megállapított büntetés nem haladhatja meg az Ukrajna büntető törvénykönyve által az elkövetett bűncselekmények legsúlyosabbikáért megállapított büntetés mértékét.

Előfordulnak helyzetek, amikor a már elítélt személy, akinek még letöltetlen büntetése van, újabb bűncselekményt követ el. Ha ebben az esetben új ítéletet hoznak, akkor halmazati ítéletről beszélhetünk. A bíróság, amikor meghozza az ítéletet, ahhoz hozzáadja az előzőleg kirótt büntetés le nem töltött részét. Eközben a büntetés általános mértékét nem büntető törvénykönyv cikkelyének maximális szankciója korlátozza, mint a halmazati bűncselekmények esetén, hanem a büntető törvénykönyv általános részének az adott büntetésfajta számára meghatározott maximális mértéke. Ha szabadságvesztésről van szó, akkor a büntetés maximális időtartama 25 év lehet, amennyiben legalább az egyik bűncselekmény, amelynek az elkövetéséért büntetést állapítanak meg, különösen súlyos.

3. A büntetés alóli mentesítés.

A törvény lehetővé teszi, hogy az elítélt mentesüljön a büntetés letöltése alól. Ennek több jogalapja is van. Figyeljétek meg, hogy amikor a büntetés alól mentesítenek valakit, akkor rendszerint olyan személyről van szó, akit elítéltek, akit a bíróság ítéletében bűnösnek mondott ki.

Mindenekelőtt az a személy mentesül a büntetés alól, aki olyan cselekményt követett el, amelynek a törvény megszüntette a büntethetőségét, azaz dekriminalizálta azt.

Ezenkívül a törvény lehetővé teszi a büntetés letöltése alóli, próbaidőre történő mentesítést. Ennek egyik formája a büntetés javító munka, katonák szolgálati korlátozásának, szabadságkorlátozás és 5 év időtartamú szabadságkorlátozás formájában való alkalmazása, ha a bíróság olyan következtetésre jut, hogy az elítélt büntetésének a letöltése nélkül is megjavítható. A bíróság ilyenkor 1-től 3 évig terjedhető próbaidőt állapít meg, és kötelezheti az elítéltet, hogy nyilvánosan kérjen bocsánatot a sértettől, ne költözzön el Ukrajnából, tájékoztassa a büntetés-végrehajtó rendszer szerveit lakóhelyének, munkahelyének, tanulási helyének a megváltozásáról, rendszeresen jelentkezzen a büntetés-végrehajtó rendszer szerveinél, kezeltesse magát alkoholizmus, kábítószerfüggőség ellen. A próbaidő letelte után, ha az elítélt teljesítette a rá kiszabott kötelezettségeket, a bíróság felmenti az ítélet alól.

A büntetés alóli mentesülésre jogosultak a terhes nők és azok a nők, akiknek 7 éves kor alatti gyermekük van. Az ilyen nők, ha 5 évnél rövidebb büntetést állapítottak meg számukra, mentesülhetnek a büntetés letöltése alól addig, amíg a gyermekük el nem éri a 7. életévét.

A törvény lehetővé teszi a büntetés letöltése alóli feltételes vagy idő előtti mentesítést vagy a büntetés letöltetlen részének enyhébb büntetéssel való felváltását. Ezek az intézkedések olyan személlyel kapcsolatban alkalmazhatók, aki letöltötte büntetésének bizonyos részét, és viselkedésével bizonyította, hogy a javulás útjára lépett.

Ezenkívül a személy mentesülhet a büntetőjogi felelősség vagy a büntetés letöltése alól, ha vele szemben amnesztiát alkalmaznak vagy kegyelmet gyakorolnak. **Amnesztiát** Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott törvény által hirdetnek. A törvényben nem egyes személyeket határoznak meg, hanem személyek életkor, elkövetett bűncselekmény szerinti kategóriáit, amelyekre az amnesztia vonatkozik. Az amnesztia nem csak azokra a személyekre vonatkozik, akiket már elítéltek, hanem azokra is, akik ellen nyomozati eljárás folyik, és nem gyakrabban, mint évente egyszer hirdethetik ki. A törvényben meg van határozva, hogy az amnesztia nem alkalmazható olyan személyek esetében, akiknek a halálos ítéletét kegyelem gyakorlásával szabadságvesztésre változtatták, vagy olyan személyekkel kapcsolatban, akiket életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, vagy kétszer vagy többször ítélték el őket szándékosan elkövetett súlyos vagy különösen súlyos bűncselekményekért, vagy akiket Ukrajna nemzetbiztonsága ellen elkövetett bűncselekményért, banditizmusért, előre megfontolt szándékkal, súlyosbító körülmények közepette elkövetett gyilkosságért, vagy akiket szándékosan elkövetett

súlyos vagy különösen súlyos bűncselekmény elkövetésért ítélték el, vagy a bíróság határozata által megállapított büntetés kevesebb mint felét töltötte le.

A **kegyelem** csak azokra a személyekre vonatkozik, akiket már elítéltek, és Ukrajna elnöke hirdeti ki egyes, a rendeletben meghatározott személyekre vonatkozóan, és korlátlan számú alkalommal hirdethető meg. A kegyelemért az érintett személynek kérelemmel kell Ukrajna elnökéhez kell fordulnia. A kegyelem alkalmazható az életfogytiglani büntetésnek bizonyos időtartamú büntetésre való változtatására, a fő és a mellékbüntetés alóli teljes vagy részleges mentesítésre, vagy a büntetésnek, vagy a le nem töltött részének enyhébb büntetéssel való felváltására.

4. Büntetett előélet.

Ha a személyt elítélték bűncselekmény elkövetéséért, akkor büntetett előéletűnek számít. A büntetett előéletet számításba veszik, ha a személy új bűncselekményt követ el, vagy amikor megállapítják a büntetés letöltésének feltételeit, e mellett az bizonyos korlátozással jár a személy számára.

Idézzétek fel, milyen korlátozással kell számolnia a büntetett előéletű személynek!

Azt az időtartamot, ameddig a személy büntetett előéletűnek számít, az általa elkövetett bűncselekmény súlyosságától és a számára megállapított büntetéstől függően határozzátok meg.

Részlet Ukrajna büntető törvénykönyvéből

89. cikkely. A büntetett előítélet idejének elévülése

Nem minősülnek büntetett előéletűeknek:

1) azok a személyek, akiket jelen büntető törvénykönyv 75. cikkelye alapján ítélték el, ha a próbaidő során nem követtek el új bűncselekményt, és ha a jelzett időszak során nem hatálytalanítják a büntetés letöltése alóli próbaidős mentesítésre vonatkozó döntést egyéb, a törvény által előírt megfontolásokból. Ha a mellékbüntetés időtartama meghaladja a próbaidő tartamát, a személy büntetlen előéletűnek minősül az adott mellékbüntetés letöltése után; (...)

3) azok a személyek, akiket bizonyos hivatali tisztségek betöltésének vagy valamely foglalkozás űzésének tilalmára ítélték, és letöltötték az adott büntetést;

4) azok a személyek, akik katonákként letöltötték a szolgálati korlátozással vagy büntető zászlóaljba való vezénylésükkel kapcsolatos büntetésüket, vagy idő előtt mentesítették őket ezen büntetések alól, valamint azok a katonák, akik büntetésüket katonai fogdában töltötték le elzárás helyett;

5) azok a személyek, akiket bírság megfizetésére, közmunkára, javító munkára vagy elzárásra ítélték, ha fő vagy mellékbüntetésük letöltésének első napjától számított egy éven belül nem követtek el újabb bűncselekményt;

6) azok a személyek, akiket szabadságvesztésre ítélték, vagy enyhe súlyosságú bűncselekmény elkövetéséért ítélték el, ha fő vagy mellékbüntetésük letöltésének első napjától számított két éven belül nem követtek el újabb bűncselekményt;

7) azok a személyek, akiket szabadságvesztésre ítélték enyhe súlyosságú bűncselekmény elkövetéséért, ha fő vagy mellékbüntetésük letöltésének első napjától számított három éven belül nem követtek el újabb bűncselekményt;

8) azok a személyek, akiket szabadságvesztésre ítélték különösen súlyos bűncselekmény elkövetéséért, ha fő vagy mellékbüntetésük letöltésének első napjától számított nyolc éven belül nem követtek el újabb bűncselekményt.

A törvény azt is előírja, hogy ha a személy, aki büntetését szabadságkorlátozás vagy szabadságvesztés formájában töltötte, és szabadulása után lelkiismeretesen dolgozik, kifogástalanul viselkedik, bizonyítva ezzel a javulás útjára lépését, a bíróság idő előtt megszüntetheti büntetett előéletűségét, Ukrajna büntetőtörvénykönyve értelmében.

5. Egészségügyi kényszerintézkedések.

Idézzétek fel, mi a beszámíthatatlanság! Milyen következményei vannak a beszámíthatatlan személy által elkövetett bűncselekménynek?

Elmebeteg személy bűncselekményt követ el. Nem vonható büntetőjogi felelősségre, mert nincs cselekedeteinek a tudatában, nem tudja irányítani azokat, de ez a személy veszélyt jelent a társadalomra. Ebből adódóan felmerül a szükségessége annak, hogy ezzel a személlyel szemben egészségügyi kényszerintézkedést alkalmazzanak. Ilyen intézkedések olyan személyekkel szemben alkalmazhatók, akik beszámíthatatlan vagy részlegesen beszámíthatatlan állapotban követtek el bűncselekményt, vagy a bűncselekmény elkövetése után váltak elmebetegekké.

A betegség jellegétől és súlyosságától, valamint az elkövetett bűncselekmény súlyosságától függően, tekintettel arra, hogy az elmebeteg személy mennyire veszélyes önmagára vagy a környezetére nézve, a bíróság különböző egészségügyi kényszerintézkedéseket alkalmazhat vele szemben. Ez jelentheti azt, hogy kényszerintézkedés formájában ambuláns kezelést írnak elő számára, vagy szokványos, felügyelet melletti, vagy szigorú felügyelet alatti elmeegógyintézeti kezelésre utalják be.

Ha a személlyel szemben egészségügyi kényszerintézkedést alkalmaztak, akkor 6 havonta kötelezően jelentkeznie kell pszichiáter orvosokból álló bizottság általi vizsgálatra, amely megállapítja, hogy meg kell-e szüntetni vagy változtatni a kényszergyógykezelést, vagy kérni kell-e a bíróságtól a kényszergyógykezelés folytatását a következő 6 hónapban.

Halmazati bűncselekmények, amnesztia, kegyelem, büntetett előélet, egészségügyi kényszerintézkedés.

1. Magyarozzátok meg a következő fogalmakat: *halmazati bűncselekmények, amnesztia, kegyelem, büntetett előélet, egészségügyi kényszerintézkedés.*
2. Milyen körülményeket figyelembe vennie a bíróságnak a büntetés megállapításakor?
3. Milyen sajátosságai vannak a halmazati bűncselekményekért járó büntetés megállapításának?
4. Mi az egészségügyi kényszerintézkedések alkalmazásának Ukrajna büntetőtörvénykönyve által meghatározott rendje?
5. Nevezzétek meg a büntetést enyhítő és súlyosbító körülményeket!
6. Hasonlítsátok össze:
 - a) az amnesztiát és a kegyelmet;
 - b) a bűnisméltlést és a halmazati bűncselekményeket!
- 7*. Mit gondoltok, a bíróságnak a büntetőtörvénykönyv 66. cikkelyén kívül milyen enyhítő körülményeket kellett volna figyelembe vennie?
- 8*. Határozzátok meg, hogy a büntetőtörvénykönyvnek a büntetés megállapításával és letöltésével kapcsolatos mely normái kedveznek a humanizmus elve megvalósításának!
- 9*. Mondjátok a véleményeteket azzal kapcsolatban, hogy mennyire célszerű az amnesztia alkalmazásának korlátozása a személyek egyes kategóriáival szemben!

2. sz. gyakorlati munka

Meg kell tanulnotok a bűncselekmény tényállásának meghatározását, az elkövetett cselekmények elemzését. Ezenkívül meg kell tanulnotok a bűncselekmény elkövetési stádiumának, a bűnsegédi formák, a felelősséget enyhítő vagy súlyosbító körülmények meghatározását.

Megvizsgálunk egy helyzetet.

M. utas bement a vasúti kocsifülkéjébe, letette az utazótáskáját, majd kiment a peronra. Ezt kihasználva a korábban lopásért büntetett P. állampolgár megfogta a táskát, és észrevétlenül kilopózott a vasúti kocsiból. A táskában 5 ezer forint készpénz és M. állampolgár személyes tárgyai voltak.

Kezdjük a feladatot a bűncselekmény tényállásának meghatározásával. Az adott esetben idegen vagyontulajdonításáról van szó. Tehát bűncselekmény tárgya – a tulajdonjog, közvetlenül – pénz és M. állampolgár személyes tárgyai, amelyek a táskában voltak.

A bűncselekmény alanya – átlagos, 14. életévét betöltött személy, adott esetben P. állampolgár.

A bűncselekmény alanya esetében az adott helyzetet tekintve megállapítható a bűncselekmény elkövetésének motívuma és a bűnösség formája. Ebben a bűncselekményben a bűnösség a közvetlen szándékosság formájában nyilvánul meg, míg a bűncselekmény elkövetésének motívuma a nyereségvágy, hiszen az elkövető pénzt akart eltulajdonítani. Igaz, meg kell állapítani, hogy a bűncselekmény elkövetésének vázolt körülményeiből

nem derül ki egyértelműen, hogy a bűnelkövető tudta, mit tartalmaz az utazótáska. Tehát az elkövetőnek nem volt konkrét szándéka a lopott holmival kapcsolatban.

A bűncselekmény tárgya ugyancsak több tényezőből tevődik össze. A törvénytelen cselekedet az adott esetben – idegen vagyon törvényellenes eltulajdonítása. Éppen ennek a cselekedetnek a következtében keletkezett M. állampolgárnak jelentős anyagi kára. Ezenkívül a bűncselekmény tárgyi oldalának meghatározása során definiálhatjuk (és definiálnunk kell) a bűncselekmény elkövetésének módját – idegen vagyon titokban történő eltulajdonítása.

A bűnelkövető azt követte el, amit szándékosan eldöntött – eltulajdonított idegen vagyont, és lehetőséget kapott az elloptott vagyon felhasználására. Vagyis a bűncselekmény befejezettnek tekinthető. A bűncselekményt egy személy követte el, ezért nem beszélhetünk bűnsegédlet meglétéről, még inkább annak formáiról.

A súlyosbító és enyhítő körülményekről beszélve megjegyzendő, hogy a bűncselekményt büntetett előéletű személy követte el, ami súlyosbító körülménynek minősül.

Az alább található példákat vizsgálva határozzátok meg a bűncselekmények tényállását, állapotát, súlyosbító és enyhítő körülményeit!

Megvizsgálunk példákat.

1. A szolgálati repülést végrehajtó repülőgép parancsnoka, O. arra utasította D. másodpilótát, hogy kapcsolja ki a repülés sebességét és magasságát ellenőrző berendezést. Az utasítás végrehajtását követően a gép a földfelszín közelébe süllyedt, majd egy sikertelen manőver következtében lezuhant. Mindkét pilóta súlyos sérüléseket szenvedett.

2. P. és L. állampolgárok az utcán haladva egy kereskedelmi áruraktár mellett mentek el. Meglepetten tapasztalták, hogy a kerítésen át két csomagot dobott át valaki. P. és L. állampolgárok felvették és magukkal vitték a csomagokat, de a raktártól nem messze feltartóztatták őket és elkobozták tőlük a csomagokat. Ezekben 510 hrvnya értékű szövetkekcsek voltak.

3. Az autóbuszon B. állampolgár ellopta G. állampolgárnő pénztárcáját. Amikor leszállt a buszról, feltartóztatták a rendőrök. A rendőrök által elkobzott pénztárcában 50 hrvnya és néhány közlekedési vonaljegy volt. Az ügy bírósági tárgyalásán az ügyvéd az ügy lezárását kérte arra hivatkozva, hogy B. állampolgár cselekedete nem okozott jelentős kárt, és nem hordozott jelentős társadalmi veszélyt.

4. T. rendőr a szolgálatból hazafelé tartva észrevette, hogy két garázda személy, Z. és K. egy állampolgárt ver, aki megjegyzést tett a viselkedésükre (gyerekeket és nőket toltak félre, hogy soron kívül szállhassanak fel a buszra). T. rendőr hozzájuk lépve bemutatkozott és felszólította őket, hogy hagyják abba K.

állampolgár ütlegetését. Azonban Z. és K. rávetették magukat T. rendőrré, és ütni kezdték, könnyű testi sértést okozva neki. Ezt követően a két garázdát egy helyszínre hívott rendőrjárőr őrizetbe vette.

19. §. A büntetőjogi felelősség sajátosságai és a fiatalkorúak büntetése

Idézzétek fel, milyen életkorban tekintendő valaki fiatalkorúnak, és milyen életkortól vonható büntetőjogi felelősségre!

1. A fiatalkorúakkal szemben alkalmazott büntetések fajtái.

Ukrajna Belügyminisztériumának adatai szerint a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények aránya 2010-ben 22,3%-kal nőtt 2009-hez képest. Ezek adatai arról tanúskodnak, hogy csökkent a gyermekek által elkövetett olyan bűncselekmények aránya, mint az előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosság – 3,8% csökkenés, erőszakos nemi közösülés – 51,1%-os csökkenés, rablás – 40,8 százalékos csökkenés, rablótámadás – 34,1%-os csökkenés, zsarolás – 22,4%-os csökkenés, garázdaság – 39,4%-os csökkenés. A bűncselekmények száma 2010-ben összességében a lopásoknak a 2009-ben regisztrált 3403-ról a 2010-ben mért 7056-ra történt növekedésének köszönhető.

Amikor fiatalkorúak követnek el bűncselekményt felvetődik a büntethetőségük kérdése. A fiatalkorúak életkori sajátosságaira, elégtelen élettapasztalatukra való tekintettel bizonyos feltételeket állapítottak meg a felelősségre vonásukkal és a büntetésük letöltésével kapcsolatban.

Mindenekelőtt tudni kell, hogy a fiatalkorúakkal szemben a büntető törvénykönyvben megállapított büntetések nem mindegyike alkalmazható. A fiatalkorúak esetében fő büntetésként alkalmazható a bírság, közmunka, javító munka, elzárás és meghatározott időre szóló szabadságvesztés, míg mellékbüntetésként szóba jöhet a bírság és a bizonyos tevékenység folytatására vagy meghatározott állások betöltésére vonatkozó tilalom.

A XIX. században a büntetőjogi felelősségre vonhatóság alsó korhatára Itáliában és Spanyolországban 9 év, Ausztriában, Hollandiában, Oroszországban és más országokban 10 év, Németországban, Magyarországon, Svájcban 12 év, Törökországban 13 év volt. A büntetőjogi felelősségre vonhatóság legmagasabb korhatára, 16 év, Norvégiában volt érvényben.

Korunkban a világ különböző országaiban ugyancsak különböző a büntetőjogi felelősségre vonhatóság alsó korhatára. Egyiptomban, Irakban, Líbiában ez 7 évet jelent. Az USA egyes államaiban, Franciaországban, Üzbegisztánban a büntetőjogi felelősségre vonhatóság minimális korhatára 13 év. 14 éves életkortól vonhatók

büntetőjogi felelősségre a fiatalok a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetéséért Bulgáriában, Norvégiában, Németországban, Dániában, Finnországban, Svédországban 15 év a büntetőjogi felelősségre vonhatóság korhatára. A világ államainak többségében a törvények 16 éves életkortól állapítják meg a büntetőjogi felelősséget bűncselekmények elkövetéséért.

A büntetések alkalmazását illetően a törvény bizonyos sajátosságokat szab meg.

Nézzétek meg az alábbi táblázatot, és határozzátok meg, miben különböznek a lehetséges büntetési tételek és azok alkalmazhatóságának feltételei a fiatalok esetében a felnőttek büntetési tételeitől!

A büntetések fajtái	A lehetséges büntetési tételek (időtartamok)	Az alkalmazás feltételei
Bírság	500 minimálbérnek megfelelő összegig	Ha a fiatalnak önálló jövedelme, saját pénze vagy vagyona van, ami lefoglalható
Közmunka	30-tól 120 óráig, nem több mint napi 2 órán át	16-tól 18 éves korig
Javító-nevelő munka	2 hónaptól 1 évig, a fizetés 5-10%-ának az állam javára történő levonásával	16-tól 18 éves korig
Elzárás	15-től 45 napig	16 éves kortól
Meghatározott időre szóló szabadságvesztés	10 évig terjedhetően, különösen súlyos bűncselekményért, így emberélet szándékos kioltásáért 15 évig terjedhetően	14 éves kortól

A szabadságvesztés legnagyobb időtartama az elkövetett bűncselekmény súlyosságától függ. Ha a fiatal a nem súlyos bűncselekményt először követte el, akkor egyáltalán nem ítéhető szabadságvesztésre. Ha a fiatal az ilyen bűncselekményt másodszor követte el, akkor a büntetése nem haladhatja meg az 1 évet és 6 hónapot, közepes súlyosságú bűncselekmény elkövetése esetén a 4 évet, súlyos bűncselekmény elkövetése esetén a 7 évet, különösen súlyos bűncselekmény elkövetése esetén a 10 évet. Ugyanakkor minden fiatal a felnőttektől elkülönítve, speciális intézetekben tölti a büntetését.

2. Nevelő jellegű kényszerintézkedések.

A büntetési tételek megállapításának sajátosságain kívül a büntetőtörvénykönyv egyes esetekben lehetővé teszi a fiatalokkal szembeni büntetéstől való eltekintést, nevelő jellegű kényszerintézkedéssel helyettesítve azt.

Ismerkedjétek meg Ukrajna büntetőtörvénykönyvének alább olvasható kivonatával! Határozzátok meg, hogy milyen feltételek mellett alkalmazhatók nevelő jellegű kényszerintézkedések, és közülük melyek érvényesíthetők!

Részlet Ukrajna büntető törvénykönyvéből

97. cikkely. A büntetőjogi felelősség alóli mentesítés nevelő jellegű kényszerintézkedések alkalmazásával

1. A fiatalkorú személy, ha első ízben követ el kisebb bűncselekményt, vagy óvatlanságból hajt végre közepes súlyosságú bűncselekményt, mentesíthető a büntetőjogi felelősség alól, ha a megjavulása elérhető büntetés alkalmazása nélkül. Ezekben az esetekben a fiatalkorúval szemben a bíróság nevelő jellegű kényszerintézkedéseket alkalmaznak jelen büntető törvénykönyv 105. cikkelye második részével összhangban.

2. A büntető törvénykönyv 105. cikkelyének második részében megállapított nevelő jellegű kényszerintézkedéseket a bíróság azzal a személlyel szemben is alkalmazhatja, aki a büntetőjogi felelősségre vonhatóság életkorának elérése előtt követett társadalmilag veszélyes cselekményt, amely jelen büntető törvénykönyv különleges részének hatálya alá esik.

3. Abban az esetben, ha a bűncselekményt elkövetett fiatalkorú nem veti alá magát a vele szemben alkalmazandó nevelő jellegű kényszerintézkedéseknek, akkor ezeket az intézkedéseket hatályon kívül helyezik, és büntetőjogi felelősségre vonják.

105. cikkely. Büntetőjogi felelősség alóli mentesítés nevelő jellegű kényszerintézkedések alkalmazásával

1. Az enyhe vagy közepes súlyosságú bűncselekményt elkövetett fiatalkorút a bíróság felmentheti a büntetés alól, ha bebizonyosodik, hogy a fiatalkorúval szemben az őszinte megbánásának és kifogástalan magatartásának köszönhetően az ítélet meghozatalának idején nincs szükség büntetés alkalmazására.

2. Ebben az esetben a bíróság a következő nevelő jellegű kényszerintézkedéseket alkalmazza:

- 1) figyelmeztetés;
- 2) a szabadidő eltöltésének korlátozása és speciális követelmények állítása a fiatalkorú magatartásával szemben;
- 3) a fiatalkorú szülői felügyelet, vagy a szülőket helyettesítő személyek, pedagógusi vagy munkaközösség, vagy – kérésüknek megfelelően – egyes állampolgárok felügyelete alá való helyezése az ő beleegyezése alapján;
- 4) kötelezettség kirovása a tizenötödik életévét betöltött, vagyonnal, pénzzel vagy jövedelemmel rendelkező fiatalkorúra az általa okozott vagyoni károk megtérítését illetően;
- 5) a fiatalkorú gyermekek és kamaszok számára fenntartott speciális oktatási-javítóintézetbe történő beutalása a megjavulásáig, de három évnél nem hosszabb időre (...).

3. A fiatalkorú személlyel szemben a jelen cikkely második részében megállapított több nevelő jellegű kényszerintézkedés alkalmazható. A nevelő jellegű intézkedések időtartamát, amelyeket a jelen cikkely 2. és 3. pontja szabályozza, az ezt meghatározó bíróság állapítja meg.

A fiatalkorú személynek a figyelmeztetést a bíróság hirdeti ki. Egyúttal felhívja a figyelmét a törvények megsértésétől való tartózkodásra, és kifejti, milyen következményei lehetnek a bűnös cselekmény megismétlésének. A bíróságnak figyelmeztetnie kell a fiatalkorú személyt azokra a

következményekre, amelyekkel számolnia kell, ha nem veti alá magát a nevelő jellegű kényszerintézkedéseknek.

A bíróságnak joga van arra, hogy megtiltsa a fiatalkorúnak lakása vagy lakóháza elhagyását bizonyos napszakokban (leginkább este vagy éjszaka), bizonyos helyek – diszkók, bárók, szórakozóhelyek, tömegrendezvények – látogatását. Kötelezhetik arra, hogy kikérje a föllette felügyeletet gyakorló szerv engedélyét, ha lakóhelyet, munkahelyet, oktatási intézményt akar változtatni, vagy valahová el akar utazni. A fiatalkorú személyt utasíthatják arra, hogy folytassa tanulmányait, vesse alá magát alkohol- vagy drogfüggés elleni gyógykezelésnek.

Kötelezettség kirovása a tizenötödik életévét betöltött, vagyonnal, pénzzel vagy jövedelemmel rendelkező fiatalkorú személyre az általa okozott vagyoni károk megtérítését illetően csak akkor lehetséges, ha a fiatalkorú a cselekedetével vagyoni károkat okozott, és beleegyezését adja abba, hogy megtéríti az általa okozott vagyoni károkat a bíróság által meghatározott mértékben és határidőn belül, tudatosítva, hogy ez a feltétele a büntetés alóli felmentésének.

A legszigorúbb nevelő jellegű kényszerintézkedés a fiatalkorú személy oktatási-javítóintézetbe történő beutalása a megjavítása érdekében. A fiatalkorú beutalása független az ő vagy a szülei akaratától. Ezt az intézkedést rendszerint olyan fiatalkorúakkal szemben alkalmazzák, akik nem engedelmeskednek a szüleik vagy oktatási intézményeik nevelő hatásának.

3. A fiatalkorú személy büntetésének letöltése előtti feltételes szabadon bocsátása.

A fiatalkorú személyek, a felnőttekhez hasonlóan, a büntetésük letöltése előtt feltételesen szabadlábra helyezhetők. Eközben a fiatalkorúak esetében – a felnőttektől eltérően – nincs korlátozás az elkövetett bűncselekmény súlyosságát illetően.

Ezt az intézkedést azokkal a fiatalkorú személyekkel szemben alkalmazzák, akik lelkiismeretesen viszonyulnak a munkához és a tanuláshoz, magaviseletükkel bizonyítják, hogy valóban a javulás útjára léptek. Azonban meg kell jegyezni, hogy az idő előtti feltételes szabadlábra helyezés csak abban az esetben alkalmazható, ha a személy szabadságvesztésre van elítélve. Ha a fiatalkorú személy más jellegű büntetés alatt áll, nem alkalmazható vele szemben a büntetés alóli, idő előtti feltételes mentesítés.

Ugyanakkor a törvény megállapítja, hogy a fiatalkorú személynek legalább részlegesen le kell töltenie a számára kiszabott büntetést. Az általa elkövetett bűncselekmény súlyosságától függően a büntetésnek ez a része a kiszabott büntetés időtartamának 1/3 részétől (ha enyhe vagy közepes súlyosságú, vagy óvatlanságból elkövetett bűncselekményről van szó) 2/3 részéig terjedhet, ha az elkövetett bűncselekmény különösen súlyos.

A fiatalkorúak esetében a büntetőjogi felelősségre vonhatósággal és a büntetés letöltésével, valamint a büntetett előélettel kapcsolatban rövidített elévülési időtartamok érvényesek.

Nevelő jellegű kényszerintézkedések.

1. Milyen nevelő jellegű kényszerintézkedéseket ismertek?
2. Határozzátok meg, hogy a büntető törvénykönyv mely rendelkezései biztosítják a humanizmus elvének érvényesítését a bűncselekményt elkövetett fiatalkorúak esetében?
3. Hasonlítsátok össze a fiatalkorú és a felnőtt bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott büntetéseket!
4. Hasonlítsátok össze a fiatalkorú és a felnőtt bűnelkövetők idő előtti feltételes szabadlábra helyezésének rendjét!
5. Javasoljatok olyan büntetési formákat a bűncselekményt elkövetett fiatalkorúak számára, amelyeket szerintetek érdemes lenne bevezetni országunkban!
- 6*. A médiában, az interneten keressetek fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekről és számukra ezekért kiszabott büntetésekről szóló hírt!
- 7*. Tegyetek javaslatokat arra vonatkozóan, hogy milyen intézkedésekkel lehetne csökkenteni a fiatalkori bűnözést a lakóhelyeteken!

20-21. §. A bűncselekmények egyes fajtái

1. Ukrajna nemzetbiztonsága elleni bűncselekmények.

Viszonylag kevés bűncselekmény tartozik az Ukrajna nemzetbiztonsága elleni bűncselekményekhez. Ezek Ukrajna területi egysége és sérthetlensége ellen irányuló cselekedetek, hazaárulás, kémkedés, diverzió, állami és társadalmi vezetők elleni merényletek, az alkotmányos rend megváltoztatására, illetve megdöntésére irányuló cselekedetek, állami hatalomátvétel.

Az alkotmányos rend megváltoztatására, vagy erőszakos megdöntésére, állami hatalomátvételre irányuló cselekedeteknek számítanak az e célból létrehozott katonai vagy fegyveres egységek, csoportosulások, a parlament, az elnöki adminisztráció, a kormány épületeinek elfoglalása és megszállása. Hasonló módon minősül a törvénytelen – önjelölt – államhatalmi szervek létrehozása. Fontos megjegyezni, hogy ha az alkotmányos rend megdöntésére vagy megváltoztatására irányuló cselekedetek csak erőszak alkalmazása esetén számítanak bűncselekménynek, az állami hatalomátvétel erőszak nélkül is az.

Ukrajna Alkotmánya az ország területe megváltoztatásának milyen rendjét határozza meg?

Ukrajna Alkotmánya lehetővé teszi az ország területének megváltoztatását, de ha az arra irányuló cselekmények nem az

alaptörvényben meghatározott módon történnek, akkor a vétkeseket a büntető törvénykönyv megfelelő cikkelye alapján vonják felelősségre.

Viszonylag szigorú büntetés – 15 évig terjedhető szabadságvesztés – vár azokra a személyekre, akik *hazaárulást* követnek el vagy *kémkedést* folytatnak. A hazaárulás alanya csak ukrán állampolgár lehet, a kémkedés esetében – külföldi állampolgár vagy hontalan személy. A hazaárulásról szóló cikkely fontos ösztönző normája – ha Ukrajna állampolgára semmilyen feladatot nem hajtott végre külföldi szervezetek vagy azok képviselőinek megbízásából és az állami szerveknek önként beszámolt a meglévő kapcsolatáról, valamint a kapott feladatokról, akkor mentesül a bűnügyi felelősségre vonás alól. Hasonló büntetés vár a *diverziót*, vagyis emberi áldozatok céljából végrehajtott robbantásokat, gyűjtogatást, objektumok rongálását elkövető, embereket és állatokat mérgező személyre. A legszigorúbb büntetés – életfogytig tartó szabadságvesztés – *állami és társadalmi vezetők elleni merénylet* esetén szabható ki. Az ilyen bűncselekmények objektumai a következők lehetnek: Ukrajna elnöke, parlamenti képviselők, miniszterek, az alkotmánybíróság, a legfelsőbb bíróság és más felső szakszabóságok bírái, a legfőbb ügyész, az emberi jogok parlamenti biztosa, valamint politikai pártok vezetői.

2. Élet és egészség elleni bűncselekmények.

A büntető törvénykönyv első részeinek egyike az élet és egészség elleni bűncselekményekről – egyebek mellett gyilkosságról – szól. Ha a gyilkosságot szándékosan követik el, akkor a büntetés mértéke 7-től 15 évig terjedhető szabadságvesztés. Ha a gyilkosságnak két vagy több áldozata van, többek között kiskorú gyerek, tús, különös kegyetlenséggel, nyereségvágyból vagy garázdaságból elkövetett gyilkosság, bérgyilkosság és néhány más esetben a legmagasabb büntetési tétel az életfogytig tartó szabadságvesztés.

A törvény figyelembe veszi a gyilkosság elkövetésének enyhítő körülményeit: erős felindulásból elkövetett gyilkosság, a szükséges önvédelem határának túllépése következtében elkövetett gyilkosság, valamint újszülött megölése az anya által. Az erős felindulás abban az esetben számít enyhítő körülménynek, ha az a sértett jogellenes cselekedetének következtében hirtelen következett be. Ezekben az esetekben a büntetési tétel jelentősen enyhébb, 2 évig terjedhető szabadságvesztés, ha túllépik a szükséges önvédelem határát, valamint 5 év a többi említett esetben. Büntetés jár a gondatlanságból elkövetett gyilkosságért és a gyilkossággal való fenyegetésért is.

A törvény bűnügyi felelősségre vonást helyez kilátásba a különböző súlyosságú – a könnyűtől a súlyosig terjedő – testi

sértésért. A testi sértés súlyosságától függ az érte járó büntetési tétel.

Szándékosan okozott súlyos testi sértés	5-től 8 évig terjedő szabadságvesztés
Szándékosan okozott, halált okozó súlyos testi sértés	7-től 10 évig terjedő szabadságvesztés
Szándékosan okozott, közepesen súlyos testi sértés	2 évig terjedhető javító munka, 3 évig terjedhető szabadságkorlátozás, 3 évig terjedhető szabadságvesztés
Szándékosan okozott könnyű, munkaképességet nem befolyásoló testi sértés	50 adómentes minimálbér összegének megfelelő pénzbüntetés, 200 óráig terjedő társadalmi munka, 1 évig terjedő javító munka
Szándékosan okozott, átmeneti egészségkárosodást eredményező könnyű testi sértés	100-tól 240 óráig tartó társadalmi munka, 1 évig terjedő javító munka, 6 hónapig terjedő elzárás, 2 évig terjedő szabadságkorlátozás

A bűncselekmény súlyossági fokát az igazságügyi orvosszakértői vizsgálat állapítja meg, amelyet a bűncselekmények felderítése során kötelező elvégezni.

Fontos felidézni a veszélyhelyzetben való cserbenhagyás vagy életveszélyben lévő személyeknek való segítségnyújtás elmulasztása esetén kiróható büntetést. Az első esetben csak azok a személyek vonhatók felelősségre, akiknek kötelessége a személyről való gondoskodás, és lehetőségük lett volna segítségnyújtásra, valamint abban az esetben, ha a sértettet ők hozták életveszélybe. Ezen törvénycikkely alapján vonható felelősségre a segítségnyújtás nélkül továbbhajtó gázoló gépkocsivezető, a magatehetetlen gyerekének ellátását elhanyagoló szülő.

A második esetben minden személy felelősségre vonható, akinek lehetősége lett volna segítségnyújtásra, de azt nem tette meg, vagy nem értesítette a megfelelő szolgálatokat, amennyiben a segítségnyújtás elmulasztása súlyos következményekkel járt.

Szintén büntetőjogi felelősségre vonhatók a kötelességüket hanyagul ellátó egészségügyi dolgozók, a kiskorúak egészségéért és életéért felelős, a szervátültetés szabályait megsértő szakemberek.

3. Személy szabadsága, becsülete és méltósága elleni bűncselekmények.

Ukrajna Alkotmánya szavatolja az Ukrajna területén található minden személy élete és egészsége mellett a becsülete és méltósága védelmét is.

Határozzátok meg, az emberek milyen jogait sértik meg az alábbi bűncselekmények!

Ukrajna büntetőtörvénykönyve felelősséget állapít meg személy törvénytelen fogva tartása vagy az elrablása esetére. Például, ha a személyt szobában vagy fészerben tartották bezárva, ha erőszakkal kényszerítették másik városba vagy országba való távozásra, vagy ha elrabolták, az elkövetőkre büntetés vár. A bűncselekményeknek ebbe a körébe tartozik az

emberkereskedelem (bűncselekménybe, katonai konfliktusokba való bevonás, szexuális kizsákmányolás céljából) és a túszejtés.

A büntető törvénykönyv ezen részének néhány cikkelye a gyerekek sérelmére elkövetett bűncselekményekről szól. Például ilyen bűncselekmény gyerekek elcserélése, ha az nem tévedésből, hanem szándékosan, nyereségvágyból vagy egyéb önös célból történt (például féltékenységből). Hasonló bűncselekményeket leggyakrabban a szülészetben az újszülöttekkel követnek el.

A gyerekek kizsákmányolása szintén büntetőjogi felelősséggel jár. Ennek lényege, hogy gyermekeket dolgoztatnak törvénytelenül olyan életkorban, amelyben nem jogosultak munkabérre.

Idézzétek fel, milyen életkortól engedélyezett a fiatalkorúak munkavállalása!

4. Nemi szabadság és szemérem elleni bűncselekmények.

A jelen cikkelyhez tartozó összes bűncselekmény a nemi szabadság és szemérem ellen irányul. Közülük a legelterjedtebb a nemi erőszak, vagyis a másik nemhez tartozó személlyel történő erőszakos nemi közösülés. Az adott bűncselekményt súlyosbító körülménynek minősülnek, az általánosan elfogadottak mellett, a kiskorú vagy fiatalkorú elleni, csoportosan vagy ismételten elkövetett, valamint súlyos következményekkel járó nemi erőszak.

A nemi erőszak viszonylag súlyos bűncselekmény. A körülményektől függően az azt elkövető személy 3-tól 15 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

Ehhez a bűncselekményfajta-hoz tartozik a személy által a tőle függő egyén szexuális kapcsolatra való kényszerítése.

A nemileg éretlen személlyel való szexuális kapcsolat és a nemi erőszak – a kiskorúak szexuális sérthetlensége elleni bűncselekmény.

5. Emberi és állampolgári jogok elleni bűncselekmények.

Sok bűncselekménynek az emberi és állampolgári jogok a célpontjai, ami ezen jogok nagy számával magyarázható.

Léteznek választói jog elleni bűncselekmények. Ilyenek, a többi között, a választói jogok gyakorlásának meggátolása, a szavazólapok jogtalan használata, a szavazatok pontatlan számlálása, vagy a választás eredményének meghamisítása, a szavazás titkosságának megsértése. Ezeket a bűncselekményeket nem csak a választási bizottság tagjai követhetik el, hanem a választópolgárok is. Az ilyen bűncselekmények meghamisítják az emberek valódi akaratnyilvánítását, megsértik a választások lebonyolításának általánosan elfogadott elveit. Ezen cikkelyek alapján vonhatók felelősségre azok a személyek, akik a

választópolgárnak egynél több szavazólapot adnak ki, bármilyen választási okmányt meghamisítanak, vagy a választás valós eredményeit szándékosan meghamisítják.

Ukrajna Alkotmánya garantálja az otthon sérthetetlenségét, a levéltitkot, a telefonbeszélgetések titkosságát. Ezeknek a jogoknak a megsértéséért büntetőjogi felelősségre vonás jár.

A törvény előírja a fiatakorúak jogainak védelmét különböző helyzetekben. Mind a gyerektartási díj fizetésének, mind a munkaképtelen szülők eltartásának megtagadása büntetendő cselekménynek minősül. A szülőkhöz hasonlóan a nevelőszülők vagy gyámok is kötelesek megfelelően gondoskodni a gyerekről. Ha a nem megfelelő gondoskodás súlyos következményekkel – a gyerek halálával, vagy testi sérüléssel – jár, ezért akár börtönbüntetés is kiszabható. A törvény védi az örökbefogadás titkosságát is, annak az örökbefogadó akarata ellenére történő nyilvánosságra hozatala szintén bűncselekmény.

A tanuláshoz való jog megsértése is bűncselekmény, például, ha törvénytelenül visszautasítják a tanintézménybe való felvételt, vagy törvénytelenül tandíjat követelnek az állami, kommunális oktatási intézményben való tanulásért. A hangsúly itt a „törvénytelen” kifejezésen van, hiszen ha a felvételt helyhiány, a felvételi vizsgákon szerzett nem elegendő pontmennyiség miatt, vagyis a meghatározott szabályok betartásával, tehát törvényes alapon utasították el, akkor nem beszélhetünk bűncselekményről. Hasonlóképpen törvényes az iskola fejlesztésére önkéntes pénzbefizetésekből létrehozott jótékonyági alap létrehozása, ugyanakkor a befizetéseknek bizonyos szankciók kilátásba helyezésével történő kötelezővé tétele bűncselekmény.

6. Tulajdon elleni bűncselekmények.

A legtöbb bűncselekményt tulajdon ellen követik el. A bűncselekmény minősítése tekintetében nem játszik szerepet, hogy az milyen formájú – állami, kommunális vagy magán – tulajdon ellen irányul. A bűncselekmények fajtái elkövetési módjuk szerint különböznek egymástól.

Bizonyára mindnyájan ismeritek a „lopás” szót, amelyet gyakran olyan cselekmények megnevezésére is használnak, ami jogi szempontból nem minősül lopásnak. A törvény alapján a **lopás** – idegen vagyontitokban történő eltulajdonítása. Lopásról beszélünk abban az esetben, amikor járókelők zsebéből vagy táskájából a tolvajok kiveszik a pénztárcát, a tulajdonos távollétében felfeszítik a lakás ajtaját és elloppják az értékeket, vagy éjjel pénzt lopnak a bankból.

Ha az idegen vagyont a bűnelkövető nyíltan, erőszakkal, vagy arra utaló fenyegetés nélkül szerzi meg, nem veszélyeztetve emberek életét és egészségét, akkor **rablásról** beszélünk. Rablásnak minősül például, ha a tulajdonos válláról az elkövető letépi a táskát vagy fényképezőgépet, az üzletben a polcra

fizetés nélkül elvisz egy értékes árucikket, az utcán valaki fejről lerántja a drága szőrmesapkát.

Ha az elkövető az idegen vagyont eltulajdonításakor a sértett életét és egészségét fenyegető erőszakot alkalmaz, vagy felmerül hasonló erőszak alkalmazásának a veszélye, akkor **rablótámadásról** beszélünk. Amennyiben a vagyont eltulajdonítása közben kést, lőfegyvert, fejszét vagy hasonló tárgyat használnak, a bűncselekmény automatikusan rablótámadásnak minősül.

A tulajdon elleni bűncselekmények egy másik típusa a **zsarolás**. Zsarolás esetén az idegen vagyont vagy annak birtoklási joga átadását a tulajdonos vagy családtagjai elleni erőszak, a vagyont megsemmisítése, személyes titkok nyilvánosságra hozatalának kilátásba helyezésével érik el. A rablótámadástól eltérően zsaroláskor nincs közvetlen testi erőszak, csak jövőbeni alkalmazásával való fenyegetés.

Megjegyzendő, hogy a lopás és rablás abban az esetben tekintendő befejezettnek, ha az elkövető megszerezte a lopott vagyont, és lehetővé válik számára, hogy szabadon rendelkezzen vele. Ugyanakkor rablótámadás és zsarolás esetében nem akkor minősül befejezettnek a bűncselekmény, amikor az elkövető megszerzi a sértett vagyont képező értéket, hanem akkor, amikor erőszak alkalmazásával fenyegetett vagy erőszakot alkalmazott.

Létezik egy további fajtája a tulajdon elleni bűncselekményeknek, a **csalás, amikor idegen vagyont becsapás vagy bizalommal való visszaélés útján tesznek szert**.

Azon tulajdon elleni bűncselekményeken kívül, amikor törvénytelenül tulajdonítják el az idegen vagyont, léteznek olyan bűncselekmények is, amelyeknek a végrehajtása során **megsemmisítik, megrongálják** az idegen vagyont, vagy **ilyen cselekmény elkövetésével fenyegetnek**. Idegen vagyont szándékos megsemmisítése abban az esetben von maga után büntetőjogi felelősséget, ha nagymértékű kár, emberek halálának okozásával vagy egyéb súlyos következménnyel járt. Vagyont gondatlanságból elkövetett rongálása vagy megsemmisítése esetén viszont kizárólag abban az esetben vonható valaki felelősségre, ha annak következtében haláleset vagy súlyos testi sértés történt.

7. Közbiztonság, közrend és közérkölc elleni bűncselekmények.

Az Ukrajnában elterjedt bűncselekmények között előkelő helyet foglal el a **garázdaság (huliganizmus)**, ami a közrend súlyos, pimaszsággal és cinizmussal társuló megsértése. A törvénytisztátatlanságot a társadalom iránti tiszteletlenség motiválja.

Idézzétek fel, hány éves kortól büntethető a garázdaság!

A garázdaság – a közrend súlyos megsértésére irányuló szándékos cselekedet, így a többi között, utcai verekedés, tömegrendezvények lebonyolításának, a tömegközlekedés normális működésének akadályozása, nyilvános meztelenkedés. Magasabb büntetési tételt abban az esetben alkalmaznak, ha a garázdaságot csoportosan követik el, vagy ha az elkövetőt előzőleg már felelősségre vonták hasonló cselekedetekért, valamint ha a cselekmény elkövetése során a garázda ellenállást tanúsított a rendőrséggel, vagy a rendbontást megfélekezni szándékozó személyekkel szemben. Garázdaságért a legszigorúbb büntetés abban az esetben szabható ki, ha az elkövető lőfegyvert, hidegfegyvert vagy testi sérülés okozására alkalmas tárgyat használt (például vasrudat, széttört üvegpalackot).

Gyakran előfordulnak *életveszélyről, tulajdon megsemmisítéséről* vagy *rongálásáról* szóló, eleve hamis bejelentések. Például hamis bejelentésnek számít az iskola vagy üzlet aláaknázásáról szóló telefonos bejelentés, miközben az állítás nem felel meg a valóságnak. Ezáltal veszélybe kerül az intézmények normális működése, az állampolgárok zavartalan élete és léte, nagy összegeket költenek a különböző szolgálatok – rendőrség, mentők, tűzoltók, tűzszerészek – kivonulására.

Manapság elenyésző a *banditizmusnak* vagy *terrorcselekménynek* minősülő bűncselekmények száma. Banditizmuson nem csak a bűncselekmény elkövetését értjük, hanem fegyveres bandák szervezését vagy azok tevékenységében való részvételt is. Tudni kell, hogy minden egyes bandatag felelős a banda által végrehajtott bűncselekményekért, függetlenül az abban való személyes részvételtől.

Szerencsére Ukrajnában ritkán történik terrorcselekmény – robbantás, gyújtogatás, melynek következtében jelentős anyagi kár keletkezik, emberek halnak meg vagy sebesülnek meg súlyosan. Meg kell jegyezni, hogy abban az esetben beszélünk terrorista akcióról, amikor az a közbiztonság megsértése, emberek megfélemlítése, katonai konfliktus kiprovokálása, az állami és helyi önkormányzati szervek határozataira való ráhatás céljából történik. Tehát, amikor a tulajdonos elleni bosszúból gyújtanak fel egy üzletet, robbantanak fel vasúti síneket, hogy megállítsák és kirabolják a vonatot, akkor nem beszélhetünk terrorcselekményről.

Közbiztonság elleni bűncselekménynek számít a *törvénytelen fegyvertartás, lőszer és robbanószer birtoklása*. Például, ha a személy saját kezűleg készített lőfegyvert, robbanószerrel vásárolt, tiltott fegyvertartáson érték, vagy megkísérelte eladni a fegyvert. Ebben az esetben nem sima csövű vadászfegyverről, hanem vontacsövű vagy sportfegyverről van szó. Figyeljétek meg, hogy amikor lőfegyverről beszélünk, akkor annak otthoni birtoklása is bűncselekménynek számít, míg a hidegfegyverek esetében (kés, bokszyűrű, tőr) csak azok viselése, előállítása, javítása és értékesítése számít annak. Fontos megjegyezni, hogy az a

személy, aki önként beszolgáltatja a rendőrségnek a törvénytelenül tartott fegyverét, mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól.

A közrend és közérkölcse elleni bűncselekmények a következők: sírromlás, állatkínzás, pornográf tartalmú kiadványok előállítása, forgalmazása, Ukrajnába történő behozatala, prostitúció, fiatalok bűnre történő csábítása, italozás, koldulás, tiltott szerencsejátékok.

8. Közegészség elleni bűncselekmény.

A bűncselekményeknek ebben a csoportjában valószínűleg a kábítószerrel való visszaélések a legelterjedtebbek. Ide tartozik a kábítószer-csempészet (azaz a drogok államhatáron történő átvitele a megállapított szabályok megszegésével), kábítószer előállítása, vásárlása, szállítása, küldése, eladása. Büntetés jár a kábítószer-alapanyagok – mák, kender – törvénytelen termesztéséért. Büntetőjogi felelősséget von maga után a prekursorok, azaz a narkotikumok előállításához szükséges vegyszerek, valamint a kábítószergyártó berendezések birtoklása.

Büntetőjogi felelősségre vonható a nyilvános helyen (stadionban, színházban, iskolában) vagy csoportosan kábítószerrel fogyasztó személyek.

A sport iránt érdeklődők bizonyára már hallottak doppingszerekről. Ezek fogyasztásáért a sportolók versenyből való kizárása, az elért eredményeik, minősítésük megsemmisítése, valamint a versenyzéstől való eltiltás jár. Ha közben kiderül, hogy az edző, az orvos vagy a sporttársak ösztönözték a fiatalok doppinghasználatát, úgy ezek a személyek is büntetőjogi felelősségre vonhatók.

9. Egyéb bűncselekményfajták.

Ukrajna Büntető törvénykönyve számos más bűncselekményt is megemlít. Például büntethető az, aki megveszteget valakit, és az is, akit megvesztegetnek. **Vesztegetés** során a tisztségviselő pénzért vagy más juttatásért, előny biztosításáért a megvesztegető érdekében végrehajt, vagy éppen nem hajt végre bizonyos cselekedeteket. Eközben a tisztségviselő eljárhat törvényesen és törvényellenesen is. A megvesztegető mentesülhet a felelősségre vonás alól, ha kiderül, hogy a megvesztegetett személy követelte az általa megkapott javakat (olyan helyzetbe hozta a megvesztegetőt, hogy törvényes jogainak érvényesítése érdekében kénytelen volt vesztegetni). Például, ha a személyt felvették felsőoktatási tanintézménybe, amelynek a vezetője viszont tudára adja, hogy a kérdés pozitív elbírálása csak bizonyos javadalmazás ellenében történik meg, akkor **vesztegetési pénz követeléséről** van szó. Vegyék figyelembe, hogy ez csak abban az esetben állítható, ha a

személynek törvényes joga van ahhoz, amiért vesztegetési pénzt követelnek tőle.

A törvény mindenkit kötelez a tudomására jutott bűncselekményekkel kapcsolatos információ bejelentésére. Amennyiben ezt megtagadná, vagy eleve hamis információt szolgáltatnának a vizsgált bűncselekményről, a személy büntetőjogi felelősségre vonható. Ezzel együtt a vallomás törvénytelen kikényszerítéséért – kényszerítés, zsarolás, törvénytelen letartóztatás esetén – szintén büntetőjogi felelősségre vonás jár.

A büntetőtörvénykönyv külön része foglalkozik a katonai szolgálat teljesítésének rendje elleni bűncselekményekkel. E rész cikkelyei alapján vonhatók felelősségre Ukrajna fegyveres erői, Ukrajna Biztonsági Szolgálat, belügyi szervei, az állami határőrszolgálat és Ukrajna egyéb katonai szervezeteinek a munkatársai. Katonai bűncselekmény egyebek mellett a parancsmegtagadás, a felettesekkel való szembeszegülés.

Sajnos a hadseregben a katonák között adódhatnak nézeteltérések, a többi között a fiatal katonák idősebb társaik általi megaláztatása. Ez bűncselekmény, amelyért szigorú büntetőjogi felelősségre vonás jár.

A büntetőtörvénykönyv felelősségre vonást ír elő a körlet önkényes elhagyásáért. Ez abban az esetben számít bűncselekménynek, ha az eltávozott komoly indok nélkül 3 napnál hosszabb ideig van távol. Ha a távolmaradás egy hónapnál tovább tart, akkor a személyt dezertálásért vonják felelősségre.

Megjegyzendő, hogy a fegyveres erőknél történt bűncselekmények megítélése sokban függ attól, hogy azokat mikor – békeidőben vagy hadiállapotban – hajtották végre.

Szerintetek milyen esetben lesz szigorúbb a kirótt büntetés?

Gyilkosság, lopás, rablás, rablótámadás, vesztegetés, zsarolás, csalás.

1. Mondjatok példákat különböző bűncselekményekre!
2. Hasonlítsátok össze:
 - a) a tulajdon elleni különböző bűncselekményeket;
 - b) a hazaárulást és a kémkedést;
 - c) a körlet önkényes elhagyását és a dezertálást!
3. Mondjátok el véleményeitek a különböző típusú bűncselekmények büntetési tételeinek arányairól.
4. Jellemezzétek a katonai bűncselekmények sajátosságait!
5. Milyen esetekben menthető fel a személy a hazaárulás, vesztegetés, lőfegyver törvénytelen birtoklásának büntette alól?
- 6*. Mondjátok el, mi a véleményeteket a különböző fajtájú bűncselekményeket elkövetett személyek felelősség alóli felmentésére vonatkozó normák igazságosságáról!
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények veszélyességéről!
8. Határozzátok meg, hogy az elkövetés tárgyát tekintve a bűncselekmények melyik típusához tartoznak az alábbi esetek:

- a) személyek egy csoportja meggyilkolta Ukrajna legfelsőbb bíróságának egyik bíróját, aki korábban, a járási bíróságon dolgozva, az egyik elkövető ügyét vizsgálta;
- b) V. állampolgár pénzt lopott az egyik külföldi bank kijevi fiókintézetéből;
- c) R. állampolgár, hogy meggyorsítsa a számára kiutalt lakás iratainak intézését, a járási végrehajtó bizottság lakásügyi hivatala vezetőjének, annak követelésére, 500 USD-t adott át!

3. sz. gyakorlati munka

Megismerkedtetek a bűncselekmények különböző fajtáival. E rész egyik feladata az volt, hogy megtanítsa a bűncselekmény típusának meghatározását. Ugyanakkor nem csak a bűncselekmény típusa lényeges, hanem annak tényállása, elkövetésének stádiuma, enyhítő és súlyosbító körülmények megléte. Vegyétek figyelembe, hogy a vázolt egyes szituációkban egyidejűleg több bűncselekmény is lehet – ebben az esetben meg kell határoznotok a bűncselekmények fajtáját, halmazatiságának típusát, azaz, hogy az halmazati, ismételt vagy az elkövető visszaeső.

Megvizsgálunk egy esetet.

M. 15 éves fiatalember, beugrott a már záródó liftbe, és késsel fenyegetőzve pénzt és értékeket követelt az ott lévő nőtől, aki kiabálni kezdett, amit meghallott a férje. Amikor a 8. emeleten, ahol a nő lakott, a liftajtó kinyílt, a férj erőteljes ütést mért a támadó arcára, amitől az elvesztette az eszméletét. A rendőrség elfogta az elkövetőt, aki hamarosan magához tért.

Elsőként megvizsgáljuk az elkövető cselekedetét. A cselekedetében rablótámadás elemei fedezhetők fel. A bűncselekmény tárgya a személy élete és egészsége (ebben az esetben a nőé), valamint a tulajdonjog (a nő pénze és értékei). A bűncselekmény alanya általános, a büntetőjogi felelősség ebben az esetben 14 éves életkortól áll elő. Ebben az esetben az alany M., a 15 éves fiú. A bűncselekmény szubjektív oldala: közvetlen szándék, az elkövetés nyereségvágyból történt. A bűncselekmény objektív oldala: idegen tulajdon életre és egészségre veszélyes erőszakkal való fenyegetéssel történő eltulajdonítása (a veszélyről a kés használatával való fenyegetés tanúskodik), amelynek eredményeként az áldozat erkölcsi kárt szenvedett (a férj közbelépésének köszönhetően anyagi kár nem keletkezett). Noha a fiú, tőle független okokból, nem vihette végbe a tervét, mert a férj közbelépése megállította, viszont a bűncselekmény így is befejezettnek minősül, mivel a rablótámadás befejezése pillanatának nem az idegen tulajdon megszerzése, hanem a támadás megvalósítása, a fenyegetés és követelés hangoztatása számít. Az ügy vizsgálata során enyhítő körülményként veszik figyelembe a fiú életkorát.

A férj tettében felfedezhető az önvédelem minden ismertetőjele. A támadás során cselekedetével a felesége életét, egészségét és törvényes jogait védte. A férj kárt tett a támadóban,

de annak jellege teljesen megfelelt a támadás jellegének és veszélyességének. Ugyanakkor a férjet nem fogják felelősségre vonni, jóllehet bizonyos kárt okozott a támadónak.

Az alább következő példák tanulmányozása során ne csupán a tankönyvben található anyag segítségével keressétek a megoldást, hanem közvetlenül használjátok Ukrajna büntető törvénykönyvét is!

Megvizsgálunk néhány példát.

1. P. állampolgár (23 éves, lakatos, korábban lopásért büntették), R. állampolgár (27 éves, gépkocsivezető, büntetlen előéletű) és T. állampolgár (15 éves, iskolás) kábítószer vásárlásához szükséges pénz megszerzése érdekében elhatározta, hogy kirabolja F. vállalkozót, aki T. szomszédja. P. elrejtőzött a lépcsőházban, a vállalkozó lakása mellett. T. az utcán maradt, a ház közelében, hogy jelezze, F. mikor lép be a lépcsőházba. R. a háztól nem messze parkoló gépkocsiban várt társaira. Egy óra múlva P. észrevett egy személyt, aki aktatáskával a kezében a vállalkozó lakásához ért. P. megkísérelte kikapni az illető kezéből a táskát, de az ellenállt, mire P. késsel megszúrta, aminek következtében az illető életét veszítette. P., T. és R. elmenekült a helyszínről, de 2 órán belül mindhármukat elfogták. Később kiderült, hogy az áldozat a helyi bíróság bírójának, az aktatáskájában pedig személyi okmányai és egy tudományos cikk volt.

2. Késő este a korábban garázdaságért elítélt Cs. állampolgár (23 éves) a munkahelyéről tartott hazafelé. Egy sötét utcán utolérte a 19 éves L. állampolgárt. A fiatal nő felfigyelt Cs. sietős lépteire, ami gyanút keltett benne, megijedt, hogy férfi megtámadja, és az utcáról felkapott kővel néhány méterről megdobta a fiatalembert. A kő Cs.-t a nyakán találta el. Hogy megelőzze a nő további támadását, elkapta a lány kezét, ezzel kisebb sérülést okozva neki. Mindezt meglátta a közelben sétáló M. állampolgár (59 éves), aki az úttestről felkapott egy csődarabot és ütést mért Cs. fejére, aki ettől súlyos sérülést szenvedett. Cs. összeesett, elveszítette az eszméletét. L. elrohant a helyszínről, M. pedig, miután meglátta ütése következményét, telefont keresett, hogy hívja a mentőket és a rendőrséget (néhány perc múlva visszatért és Cs.-t elsősegélyben részesítette). Miközben Cs. magatehetetlenül feküdt, hozzálépett a 15 éves Sz. állampolgár, és kiemelte a zsebéből a pénztárcáját, valamint a mobiltelefonját.

3. Az ukrán-magyar határ közelében három férfi fordult a körzeti rendőrhöz, akik elmondták, hogy iraki állampolgárok. Magyarzatukból kiderült, hogy Magyarországon és Ausztrián át szerettek volna eljutni Németországba. Miután diákvízummal Ukrajnába érkeztek, Kijevben megkeresték K. ukrán állampolgárt. K. beleegyezett, hogy fejenként 500 amerikai dollár ellenében segít nekik átjutni az ukrán-magyar határon.

Miután megkapta a pénzt, K. elvitte az irakiakat egy határ menti faluba (1 km-re az államhatártól), ahol bemutatta őket B. helyi lakosnak (aki a szomszédos Magyarország állampolgárának mondta magát, és kijelentette, hogy ő átjuttatja a csoportot a határon), majd visszaindult Kijevbe. Miután megkapta a pénzt, B. elvezette az irakiakat a közeli erdőbe, majd azt állítva, hogy vízért megy a közelben lévő patakhoz, eltűnt (mint később kiderült, hazament). A külföldiek három napig vártak rá étlenszomjan az erdőben, majd miután majdnem megfagytak, elhagyták az erdőt, és feladták magukat a rendőrségen.

4. E. állampolgár (27 éves) és P. állampolgár (17 éves) este hazafelé tartva felfigyelt az egyik földszinti lakásból hallatszó zenére. Közelebb érve látták, hogy a nyitott ablak melletti asztalon lévő magnetofon szólt, miközben a lakás tulajdonosa, O. állampolgár az ágyon aludt. P. óvatosan, hogy a férfit fel ne ébressze, felkapaszkodott az ablakra, elemelte a magnetofont, átadta az ablak alatt álló E.-nek, és leugrott a járdára. Miután a zene elhallgatott, O. felébredt, és észrevette, hogy eltűnt a készülék, majd a két fiú után eredt. A szomszédos tömbház előtt utolérte E.-t, aki késsel hadonászva meg akarata szúrni O.-t, akinek azonban sikerült kicsavarnia a tolvaj kezéből a szűrő eszközt, de eközben eltörte annak kezét és kulcsontját. P., miután később elfogták, mindent bevallott, és visszaadta a tulajdonosának a magnetofont.

5. Börtönbüntetésének letöltése után T. állampolgár eltökélte, hogy bűnözés révén fogja fenntartani magát. Eltervezte, hogy először kirabol egy üzletet, amihez B. kiskorút és P. gépkocsivezetőt kérte fel segítőknek. Este T. és B. feltörte az üzlet ajtaját, és behatolt a helyiségbe. Mint kiderült, a pénztárban kevés pénz volt, a pánccélszekrényt pedig nem tudták kinyitni, a T. által hozott feszítővas nem volt elegendő hozzá. Amíg B. értékek után kutatott a polcokon, T. kiment az üzlethelyiségből, és észrevette, hogy a megegyezés ellenére P. nincs a helyszínen (mint később kiderült, megijedt). Ekkor T. megállított egy taxit, és az előre elkészített, lefűrészelt csövű vadászpuskával meglőtte annak vezetőjét. Amikor B. kijött az üzletből, észrevette a taxit és annak sebesült vezetőjét. Nem hagyta el a helyszínt, hanem értesítette a mentőket, amivel megmentette a taxisofőr életét.

6. Fiatalok csoportja a városi szálloda közelében hosszú időn át randalírozott, sőt meg is vert egy embert, aki megjegyzést tett a hangoskodók viselkedésére. Mikor a helyszínre érkezett rendőrszolgálat, az alkoholos befolyásoltság alatt lévő V. egy kibiztosított harci gránátot dobott a rendőrök lába elé. Úgy tűnt, pillanatokon belül bekövetkezik a tragédia. Az egyik rendőrnek azonban sikerült idejében felkapnia és biztonságos helyre dobni a kézigránátot, ahol az felrobbant, de senkiben nem tett kárt.

7. M. állampolgár lakásába három bűnöző hatolt be. Pisztollyal fenyegetőzve követeltek a nőtől pénzt és értékeket. M. egy villámgyors mozdulattal kiütötte az egyik támadó

kezéből a pisztolyt, miközben súlyosan megsebesítette azt. A két másik támadót sokkolta az esemény, kirohantak a lakásból és futásnak eredtek. A kikerülő rendőröknek M. átadta a bűnözőktől megszerzett TT márkájú pisztolyt.

8. A vállalat pénztárosa, L. a rendőrséghez fordult azzal a bejelentéssel, hogy 2 millió hrvnyát loptak el tőle. Kiderült, hogy 12 óra környékén meglátogatta egyik ismerőse, V. A pénztárhelyiség ajtaja nyitva volt, de ott senki sem tartózkodott (a pénztáros néhány percre átment a könyvelőségre). Ezt kihasználva V. felkapta az asztalon heverő pénzkötegeket, és távozott. Bizonyos idő múlva a rendőrség elfogta, és megtalálta a lopott pénzt, amit V. házában udvarán rejtett el.

9. Az építési vállalat pénztárosa, R. az utcán találkozott egy javasasszonnyal, aki megígérte, hogy néhány perc alatt szerencsésé teszi a nőt, de ehhez szükség van a „keze bearanyozására”. Az asszony szavai hipnózisként hatottak R.-re. A pénztáros visszament a munkahelyére és a szolgálati páncélszekrényből kivette a benne található összes kézpénzt, közel 100 000 hrvnyát. Átvéve a pénzt a jósnő egy pillanat alatt eltűnt.

10. A határátkelőhelyen a vámósok nagy mennyiségű színesfémeket találtak egy kamion vizsgálatakor. A csempészárut a cukorral teli zsákok alá rejtették, és nem jelentették be. A kamion kísérője 1000 amerikai dollárt ajánlott a vámtisztviselőnek, ha kiengedi az árut az országból.

11. A metróállomás ügyeletes rendőréhez egy 15 éves fiú azzal a panasszal fordult, hogy pillanatokkal azelőtt a trolibuszon ellopták a pénztárcáját. A fiú személyleírást is közölt a tolvajról, amelynek alapján a rendőr percekben belül felismerte és elfogta azt. A tolvajnál megtalálták az elloptott pénztárcát, valamint néhány adag kábítószer. Az elkövetőről kiderült, hogy már háromszor volt büntetve.

22-23. §. Nyomozás és vádemelés

1. Nyomozó- és vádemelési hatóság.

A bűncselekményekkel elsőként a nyomozati és vádemelési szervek találkoznak.

A nyomozás a bűncselekmény észlelésének első pillanatától elkezdődik, ezért csak az végezheti, aki közvetlenül érintett lehet vele kapcsolatban. Ilyen szerv elsősorban a rendőrség és az adórendőrség, Ukrajna Biztonsági Szolgálat, a vám- és határőrszolgálatok, valamint a kapcsolódó bűncselekmények esetében a tűzoltó hatóság. Ezenkívül a körletek, katonai intézmények parancsnokai, a büntetés-végrehajtó intézmények vezetői, valamint az úton lévő tengerjáró hajók kapitányai szintén rendelkeznek nyomozati joggal.

A nyomozóhatóság végzi a bűncselekmény felderítésére irányuló elsődleges cselekedeteket, amelyek során megvizsgálják

a bűncselekmény helyszínét, nyomokat keresnek és rögzítenek, tanúkat kutatnak fel és hallgatnak ki.

A nyomozás ideje függ a bűncselekmény jellegétől. Ha súlyos vagy különösen súlyos bűncselekményről van szó, akkor az ügyet 10 napon belül átadják a nyomozati szerveknek. Ha nem súlyos vagy nem különösen súlyos bűncselekményről van szó, akkor a nyomozás az elkövető felderítéséig tart, utána az ügyet átadják a vádemelő hatóságnak.

A nyomozóhatóság után az ügyet a vádemelő hatóság veszi át. A törvény alapján négy szervnek áll jogában vádat emelni. Ezek a belügyminisztérium, az adórendőrség, az SZBU és az ügyészség.

Az SZBU Ukrajna állambiztonságával, csempészéssel, tiltott határátlépéssel, terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmények ügyében jogosultak eljárni. Az adórendőrség az adótörvények megsértése esetén folytat eljárást. Az ügyészség nyomozói az emberi élet, egészség és szabadság elleni, az igazságszolgáltatás, a katonai szolgálat, szolgálati visszaélések, valamint hasonló súlyos bűnügyekben járnak el. Minden egyéb esetben, így a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények esetében is, a belügyminisztérium nyomozati szervei készítik elő a vádemelést.

A vádemelés folyamatának legfontosabb cselekvő személye a nyomozó. Munkája folyamán önállóan hozza meg a legtöbb határozatot a nyomozás irányáról és a nyomozati cselekmények lefolytatásáról. Kizárólag a törvény által előírt esetekben, például házkutatás, bűnjelek lefoglalása, telefonbeszélgetések lehallgatása során kell az ügyészség vagy bíróság beleegyezését kérni. Ugyanakkor a nyomozó teljes mértékben felel minden cselekedetért, a nyomozás törvényes és idejében történő lefolytatásáért.

Az általa vizsgált ügyekben a nyomozónak jogában áll utasítani a nyomozati szerveket körözés folytatására, segítséget kérni a nyomozóhatóságtól egyes nyomozati cselekmények elvégzésekor. Az általa adott utasításokat a nyomozóhatóság köteles végrehajtani.

2. Megelőző intézkedések.

A gyanúsítottak vagy vádlottak gyakran segítség helyett gátolják a nyomozást – megpróbálják befolyásolni a tanúkat, a sértettet, megkísérlik eltüntetni a bizonyítékokat. Egyes esetekben a gyanúsított vagy vádlott megpróbál elrejtőzni a nyomozók elől. Ennek megelőzése érdekében a törvény lehetővé teszi a gyanúsított vagy vádlottal szembeni megelőző intézkedések alkalmazását.

Megelőző intézkedés csak a bűncselekmények gyanúsítottjai, vádlottjai és elítéltejei ellen foganatosíthatók, és kizárólag abban az esetben, ha fennáll a nyomozás akadályozásának, az igazságszolgáltatás előli elrejtőzésnek vagy a bűnisméttlésnek a veszélye.

A megelőző intézkedésekhez tartozik a lakóhelyelhagyási tilalom, kezességvállalás alkalmazása; társadalmi szervezet vagy munkahelyi közösség kezessége; óvadék; katonák esetében a körletparancsnokságok felügyelete.

A megelőző intézkedések megválasztásakor a nyomozó figyelembe veszi a bűncselekmény súlyosságát, amellyel gyanúsítják az elkövetőt, annak életkorát, egészségi állapotát, családi és anyagi helyzetét, foglalkozását, lakóhelyét és más körülményeket.

Leggyakrabban a **lakóhelyelhagyási tilalmat** alkalmazzák. Ennek lényege, hogy a gyanúsított vagy elkövető írásban kötelezi magát, hogy a nyomozó engedélye nélkül nem hagyja el a lakóhelyét vagy átmeneti szállását. A lakóhelyelhagyási tilalom kiszabásakor a nyomozó figyelmezteti az illetőt, hogy a tilalom megszegése esetén szigorúbb kényszerintézkedést alkalmazhat.

A törvény lehetőséget ad **személyes** vagy **munkahelyi közösség által felajánlott kezességvállalásra**. Ebben az esetben legalább két megbízható személy kéréssel fordul a nyomozóhatósághoz, és felajánlja, hogy kezességet vállal a gyanúsítottért vagy vádlottért, és kötelezi magát arra, hogy nyomozó vagy bíróság első hívására szavatolják annak megjelenését. Kezességvállalás ügyében a nyomozóhatósághoz fordulhat társadalmi szervezet és munkahelyi közösség is. Nem szabad elfelejteni, hogy a kezesség bármikor megszüntethető és helyette egyéb megelőző intézkedés foganatosítható.

Országunkban viszonylag új megelőző intézkedésnek számít az **óvadék**. Ennek az a lényege, hogy a vádemelési hatóság, vagy bíróság számlájára a gyanúsított, vádlott, esetleg más személy bizonyos pénzösszeget fizet be, amelyet abban az esetben nem kap a befizető vissza, ha az illető személy nem jelenik meg a bíróságon vagy a nyomozóhatóságnál. Az óvadék összegét a megelőző intézkedést alkalmazó szerv határozza meg, ami jelentős mértékben függ az elkövetett bűncselekmény súlyosságától.

A legszigorúbb megelőző intézkedésnek az **őrizetbe vétel** számít. Csak abban az esetben alkalmazzák, ha a többi megelőző intézkedés kevésnek bizonyult, vagy ha olyan bűncselekményről van szó, amelynek büntetési tétele nem kevesebb 3 év szabadságvesztésnél. Az őrizetbe vétel általában nem tart tovább 2 hónapnál. Ennek a megelőző intézkedésnek az alkalmazásáról kizárólag a bíróság dönthet. Egyes esetekben lehetőség van az őrizetbe vétel 9 hónapra (a fellebbviteli bíróság határozata alapján), sőt akár 18 hónapra történő meghosszabbítani (a polgári és bűnügyeket vizsgáló Legfelsőbb Szakosított Bíróság döntése szerint).

Különleges megelőző intézkedésnek számít a katonák esetében a **körlet parancsnokságának felügyelete** és a **fiatalkorúak szülői, nevelőszülői, gyámi felügyelet alá történő helyezése**. Az ilyen megelőző intézkedések meghozatala során

lehetőség van a különböző kategóriákba tartozó gyanúsítottak, vádlottak jellemének figyelembe vételére.

3. A megelőző intézkedések alkalmazásának rendje.

A megelőző intézkedések alkalmazásáról, megszüntetéséről vagy megváltoztatásáról szóló határozatot a nyomozó- és a vádemelési hatóság, ügyész és bíró hozhat. A foganatosításukról vagy megváltoztatásukról szóló határozatban rögzítik, hogy kivel szemben alkalmazzák a megelőző intézkedést, milyen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják a személyt, és feltüntetik, hogy milyen megelőző intézkedést foganatosítanak. Ezenkívül megindokolják a megválasztott megelőző intézkedés alkalmazását.

Fontos megjegyezni, hogy **őrizetbe vétel kizárólag indokolt bírói határozat alapján alkalmazható.**

Nyomozás, vádemelés, megelőző intézkedés, óvadék, lakóhelyelhagyási tilalom.

1. Magyarazzátok el a *nyomozás, vádemelés, kényszer-intézkedés, óvadék, lakóhelyelhagyási tilalom* fogalmak jelentését.
2. Hasonlítsátok össze:
 - a) nyomozás és vádemelés;
 - b) kényszerintézkedések különböző fajtáit.
3. A törvény milyen kényszerintézkedések alkalmazását teszi lehetővé?
- 4*. Mondjátok el a véleményeteket a különböző kategóriájú személyek ellen bevezethető kényszerintézkedések célszerűségéről és szükségességéről.
- 5*. A világ számos országában használatos az óvadék. Szerintetek hazánkban is célszerű kiszélesíteni ennek a kényszerintézkedésnek az alkalmazását?
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket újabb kényszerintézkedések bevezetéséről. Ajánljatok más típusú óvintézkedéseket.

Megelőző feladat. Keressetek a médiában és az interneten információt az emberiség, Ukrajna, lakóhelyetek ökológiai problémáiról és a megoldásuk érdekében alkalmazott módszerekről!

24. §. Ukrajna ökológiai törvénykönyve

1. Az ökológiai jog alapjai.

Milyen problémákat okoz az ipar és összességében az emberiség fejlődése? Milyen veszélyt jelent az emberiségre a környezetvédelem ügyének elhanyagolása?

Napjainkban a környezet megfelelő védelme az emberiség egyik globális problémája. Erre kiemelt figyelmet fordít az ENSZ, más nemzetközi szervezetek, számos környezetvédő civil szervezet a világ minden táján.

A természet megóvása céljából egyes államok és általában az emberiség különböző gazdasági, politikai és technikai módszereket alkalmaz. Környezetünk védelmében és megóvásában a jogi eszközöknek is fontos szerep jut. A XX. század második felében ebből a célból jött létre és fejlődik ma is a jog új, átfogó ága, az ökológiai vagy környezetvédelmi jog, amely a természetvédelmet és a természeti kincsek ésszerű kiaknázását érintő társadalmi viszonyokat (környezetvédelmi viszonyokat) szabályozza. Napjainkban ez a jogág átalakulóban van.

Az ökológiai jog forrása Ukrajna Alkotmánya, Ukrajna földtörvénykönyve, erdőtörvénykönyve, vízgazdálkodási törvénykönyve, valamint több más jogszabály, így *A környezetvédelemről, A természetvédelmi területekről, A levegő védelméről, Az állatvilágról* szóló törvények. Az ökológiai jog számos rendelkezése megtalálható Ukrajna más törvényeiben is.

Ismerkedjete meg a környezetvédelemmel kapcsolatos alkotmányos normákkal, és próbáljátok megindokolni, hogy miért éppen ezeket foglalták bele a Ukrajna Alkotmányába!

Részlet Ukrajna Alkotmányából

14. cikkely. A föld alapvető nemzeti kincs, amely az állam különleges védelme alatt áll.

16. cikkely. Az ökológiai biztonság és ökológiai egyensúly biztosítása Ukrajna területén, a csernobili katasztrófa – mint planetáris léptékű katasztrófa – következményeinek felszámolása, az ukrán nép génállományának megőrzése az állam kötelessége.

92. cikkely. Kizárólag Ukrajna törvényei rendelkeznek:

5) a természeti kincsek felhasználásának alapelveiről (...).

2. A természeti környezet védelmének alapelvei.

1991. június 25-én az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsa elfogadta *A környezetvédelemről* szóló törvényt. Ez leszögezi, hogy „Ukrajna a saját területén olyan környezetvédelmi politikát folytat, amely az élő és élettelen természet létének megőrzéséhez szükséges biztonságos környezet biztosítására, a lakosság életének és egészségének a környezetszennyezés okozta negatív hatásoktól való védelmére, a környezetszennyezés megszüntetésére, a társadalom és a természet harmonikus kölcsönhatásának biztosítására, a természeti kincsek ésszerű és megújuló felhasználására irányul”.

A törvény rögzíti a természeti környezet védelmének alapelveit. Mindenekelőtt leszögezi, hogy bármilyen tevékenység végzése esetén kötelező a természetvédelmi előírások és a természeti kincsek kiaknázását szabályozó korlátok betartása. A környezetbiztonsági előírások bármilyen kérdés megoldásakor elsőbbséget élveznek. Szavatolni kell az ökológiailag biztonságos természeti közeget, az annak védelme érdekében

végrehajtott cselekményeknek megelőző jellegűeknek kell lenniük, azaz nem a már létező veszélyforrásokat kell megszüntetni, hanem meg kell akadályozni azok kialakulását.

Meghirdették az anyagi termelés ökológizálásának (környezetbaráttá tételének) a környezetvédelem problémái, a természeti kincsek kiaknázása és megújítása komplex módon történő megoldásán, új technológiák széleskörű bevezetésén nyugvó alapelveit. A törvény előírja a természeti objektumok és komplexumok térbeni és faji változatossága (biodiverzitás) megőrzését. A természetre hatással lévő bármilyen kérdés eldöntésében kötelező környezeti hatásvizsgálat folytatása. Eközben a környezetet befolyásoló cselekményekkel kapcsolatos határozatokat a nyitottság és demokrácia elveit betartva kell meghozni.

A törvény megállapítja a természeti kincsek gazdasági tevékenység során történő általános felhasználásának ingyenes, speciális felhasználás esetén pedig a térítés elveit, valamint a környezetszennyezésért és a természeti erőforrások minőségének rontásáért kiróható bírságot, előírja a környezetvédelmi törvény megsértésével okozott károk megtérítésének rendjét.

A környezetvédelem kérdésében egyesítették az ösztönzés és a felelősség elveit.

A törvény leszögezi, hogy Ukrajna természeti kincsei az ukrán nép tulajdonát képezik, és csak a népnek áll jogában birtokolni, használni azt és rendelkezni fölötté. Ukrajnában a magán- és közösségi tulajdonban lévő földeken kívül az összes terület állami tulajdonban van.

3. A természeti környezet jog általi védelmének objektumai.

Mit gondoltok, milyen természeti objektumok és jelenségek szorulnak törvény általi védelemre?

A környezetvédelem nagyon összetett folyamat. Ezért nagyszámú, különböző szintű objektum védelmét és megőrzését kell biztosítani. Egyfelől állami védelem és szabályozás alá tartozik a természet mint a természeti és természeti-szociális viszonyok és folyamatok egysége. Másfelől a gazdaságban felhasznált és a népgazdaságba be nem vont természeti erőforrások (föld, termőtalaj, vizek, levegő, erdők, növény- és állatvilág), tájak és egyéb természeti komplexumok szintén védelemre szorulnak.

A földrajz és a biológia tananyagából idézzétek fel, mit jelentenek a táj és természeti komplexum fogalmak!

Egyes természeti objektumok fokozott védelemre szorulnak. Ezek elsősorban természetvédelmi területek, védett területek,

nemzeti parkok, természeti emlékek, vagyis Ukrajna természetvédelmi alapjának területei és objektumai.

A kedvezőtlen ökológiai hatások ellen alkalmazott állami védelem tárgya az emberek egészsége és élete.

4. Az állampolgárok ökológiai jogai és kötelességei.

Idézzétek fel, volt-e alkalmatok nektek, barátaitoknak vagy hozzátartozóitoknak a természet ajándékainak felhasználására, a különböző természeti erőforrások alkalmazására!

Az ember élete sok tekintetben függ az őt körülvevő világtól – milyen vizet iszik, milyen levegőt lélegez be, milyen élelmiszert fogyaszt. Ahol a környezet kedvezőtlen, ott ugrásszerűen emelkedik a megbetegedések száma, csökken az élettartam. Ezért Ukrajna Alkotmánya kinyilatkoztatja és szavatolja az életre és egészségre nézve veszélytelen környezethez való jogot.

Ismerkedjétek meg Ukrajna Alkotmányának részletével, és határozzátok meg, miben rejlik az említett jog lényege, és hogyan biztosítja azt az Alkotmány!

Részlet Ukrajna Alkotmányából

50. cikkely. Mindenkinnek joga van az életre és egészségre biztonságos környezetre és az e jog megsértése által keletkezett kár megtérítésére.

Mindenkinnek joga van a környezete állapotával, az élelmiszerek és háztartási cikkek minőségével kapcsolatos információkhoz való szabad hozzáféréshez, azok terjesztéséhez. Az ilyen információkat senkinek nem áll jogában titkosítani.

Ezenkívül az ember ökológiai jogait és kötelességeit Ukrajnának A környezetvédelemről szóló törvénye tartalmazza.

Ismerkedjétek meg Ukrajna A környezetvédelemről szóló törvényének részletével, és határozzátok meg, az állampolgárok milyen ökológiai jogai és kötelességei szerepelnek a törvényben, és ezekből melyeket kellett már alkalmaznotok!

Részlet Ukrajna A környezetvédelemről szóló törvényéből

9. cikkely. Ukrajna állampolgárainak ökológiai jogai Ukrajna minden állampolgárának joga van:

- a) az életére és egészségére nézve biztonságos környezetre;
- b) a normatív-jogi dokumentumok, a környezet állapotára negatív hatással lévő objektumok elhelyezése, építése és felújítása tervdokumentációjának megvitatásában és az azokkal kapcsolatos ajánlások előterjesztésében való részvételhez, az adott kérdésben döntéseket hozó helyi önkormányzatoknak, állami hivataloknak, jogi személyeknek szóló ajánlások benyújtásához;

c) a természetvédelem, a természeti erőforrások ésszerű és komplex felhasználására irányuló tevékenység kidolgozásában és végrehajtásában való részvételhez;

d) természeti erőforrások általános és speciális felhasználására;

e) civil természetvédelmi egyesületekben való részvételre;

f) szabadon hozzáférni a környezet állapotáról szóló információhoz (ökológiai információhoz), és az ilyen információ megszerzéséhez, felhasználásához, terjesztéséhez és tárolásához, kivéve a törvény által előírt korlátozásokat;

g) részt venni valamely tervezett tevékenység környezetre kifejtett hatásának kérdésében tartott nyilvános meghallgatásokon vagy nyilvános tanácskozásokon a tevékenység helyének, tervezésének, építésének és újjáépítésének fázisaiban;

h) ökológiai végzettség megszerzésére;

i) bírósághoz keresettel fordulni állami szervek, vállalatok, intézmények, szervezetek és állampolgárok ellen az általuk környezetre gyakorolt negatív hatások következtében az egészséget és tulajdont ért károk megtérítése ügyében;

j) bíróságon fellebbezni állami szervek, helyi önkormányzatok, tisztségviselők által hozott döntések, azok cselekedetei vagy ezek elmulasztása folytán a személyt ért ökológiai jogsérelmek ügyében (...).

12. cikkely. Az állampolgárok kötelességei a természeti környezet védelmét illetően

Ukrajna állampolgárai kötelesek:

a) a környezetvédelmi törvény követelményeinek megfelelően óvni a természetet, védeni, ésszerűen felhasználni annak erőforrásait;

b) az ökológiai biztonság követelményeinek, egyéb ökológiai normatíváknak és határértékeknek a betartásával folytatni a természeti erőforrások felhasználásával végzett tevékenységüket;

c) tiszteletben tartani más alanyok ökológiai jogait és törvényes érdekeit;

d) befizetni a természeti erőforrások speciális felhasználásának díját és az ökológiai jogsértésekért kiszabott bírságot;

e) megtéríteni a természetben szennyezés és egyéb negatív hatás okozása miatt keletkezett károkat.

Ukrajna állampolgárai a természetvédelem terén kötelesek teljesíteni a törvények által előírt egyéb kötelességeiket.

Ökológiai jog, ökológiai jogok és köteleességek

1. Magyarazzátok meg, mit szabályoz az ökológiai jog.

2. Nevezzétek meg a környezetvédelem alapelveit.

3. Milyen környezetvédelmi objektumokat nevez meg a környezetvédelmi törvény?

4. Nevezzétek meg az ökológiai jog forrásait.

5. Az állampolgárok milyen ökológiai jogait és kötelességeit említi a törvény?

6*. Mondjátok el a véleményeteket az emberek ökológiai jogainak fontosságáról.

7*. Keressetek információt a megyétekben, járásotokban, városotokban található, különös védelmet igénylő természeti objektumokról.

25. §. Természet-felhasználás

1. A természet-felhasználás típusai.

A természet ősidők óta napjainkig mindent biztosít, amire az ember létezéséhez szükség van.

A természet hasznos tulajdonságainak a gazdasági, egészségügyi, kulturális, esztétikai és egyéb igények kielégítésére való alkalmazását természet-felhasználásnak nevezzük.

Az ember felhasználja a természetet, amikor szenet, vasércet, aranyat vagy egyéb ásványokat termel ki, búzát vagy burgonyát termeszt, gombát és bogyókat gyűjt az erdőben, a tengerparton pihen, vagy egyszerűen csak gyönyörködik a zöld kijevei dombokban, a Kárpátok havas csúcaiban.

Az ökológiai törvények a természet-felhasználás egymástól lényegesen eltérő két fő típusát különböztetik meg: az általánost és speciálit.

Általános természet-felhasználás	Speciális természeti erőforrás-gazdálkodás
Allampolgárok végzik	Allampolgárok, vállalkozók, intézmények és vállalatok végzik
Létszükségletek kielégítése (esztétikum, egészségügy, pihenés, anyagi)	Termelői és egyéb tevékenység végzéséhez
Rendszerint nem kötött speciális engedélyre	Speciális engedélyek (licencek) szükségesek
Természeti erőforrások (erdő, föld, víz) konkrét személyhez való kapcsolása nélkül	Konkrét személyhez kapcsolódik
Rendszerint díjmentesen valósítják meg	Díjazás ellenében végzik

Amikor a tengerparton vagy a hegyekben pihentek, az erdőben gombát szedtek, túráztok, vizet vesztek ki a víztározóból vagy kútból, *általános természet-felhasználásról* beszélünk. Ezt rendszerint térítésmentesen végezhetitek.

Ha valamely vállalat bármilyen természeti kincset termel ki a homoktól és agyagtól az ércig vagy szénig, vagy a víztározóban értékes halfajt tenyészt, akkor *speciális természet-felhasználásról* van szó.

Figyelembe kell venni, hogy egyes esetekben az általános természet-felhasználás is térítéses alapon történik. Például a Kárpáti Nemzeti Parkba kiránduló turistáknak fizetniük kell az annak területén való áthaladásért, a pihenőhelyek használatáért, a magántulajdonban lévő halastóból halat fogó személyeknek a horgászásért.

Függetlenül attól, hogy általános vagy speciális természet-felhasználást végeznek, a felhasználónak kötelessége gondosan viszonyulni a természethez, nem tartózkodni a károkozástól.

Mindkét típusú természet-felhasználás esetén a felhasználó köteles betartani az ökológiai követelményeket. Ezek a kötelességek egyaránt vonatkoznak a természeti erőforrások felhasználóira és tulajdonosaira is.

2. Ökológiai szakértői vizsgálat.

Amikor egy új objektum építésébe kezdenek, autóutat vagy vasutat fektetnek, fávágást terveznek, felmerül a kérdés, hogy nem lesz-e ennek káros hatása a természeti környezetre. A kérdésre az ökológiai szakértői vizsgálat adhatja meg a választ.

Ökológiai szakértői vizsgálat készítése kötelező olyan tevékenységek folytatása esetén, amelyek hatással lehetnek a természeti környezetre.

Ökológiai szakértői vizsgálatra van szükség gazdasági ágazatok, települések fejlesztési terveinek a készítésénél, olyan a természeti környezetre esetleg negatív hatással lévő vállalatok építési és felújítási projektjeinek a kidolgozásához, új gépek, technológiák, anyagok, vegyületek gyártási tervdokumentációjához, valamint a környezetre bármilyen hatás kifejthető anyagok és vegyületek gyakorlati alkalmazását megelőzően. Ökológiai szakértői vizsgálatot már működő, a természeti környezetre veszélyes objektumok és komplexumok esetében is végeznek. Az ökológiai szakértői vizsgálat költségeit a projekteket megvalósító és a szakvéleményt igénylő anyagokat és termékeket felhasználó szervezetek fedezik.

Az *állami ökológiai szakértői vizsgálatot* a környezetvédelmi minisztérium szakszolgálatai és speciális bizottságai vagy azok helyi szervei készítik. Az állami ökológiai szakértői vizsgálat elkészítésében részt vehetnek Ukrajna közigazgatási szerveinek, a tudományos, tervezői, konstruktóri és egyéb intézményeknek és szervezeteknek, felsőoktatási intézményeknek a munkatársai, társadalmi és nemzetközi szervezetek szakértői.

Az állami ökológiai szakértői vizsgálat eredményének kötelező a végrehajtása. A programok, projektek és határozatok végrehajtása tilos az állami ökológiai szakértői vizsgálat pozitív következtetése nélkül.

A *civil ökológiai szakértői vizsgálatot* független szakemberek csoportjai készíti társadalmi (civil) szervezetek, helyi önkormányzatok kezdeményezésére, azok költségén vagy önkéntes alapon. Az állami ökológiai szakértői vizsgálattól függetlenül készítik el, az eredménye ugyanakkor nem kötelező jellegű – a törvény alapján figyelembe vehetik a döntések meghozatala vagy a projektek megvalósítása során.

3. Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyve.

A veszélyeztetett és ritka állat- és növényfajok védelmét, olykor azok szaporítását segíti elő a természetvédelmi Vörös Könyv – az említett fajok hivatalos listája. A nemzetközi Vörös Könyvet 1948-ban hozta létre a Természetvédelmi Világszövetség. Erőfeszítéseinek köszönhetően a könyvbe közel 20 000 olyan növény- és több mint 6000 madár-, valamint 120 emlősfaj adatai kerültek be, amelyeket a kihalás veszélye fenyeget és ezért védelemre szorulnak.

1974-ben elkészítették a Szovjetunió, majd 1980-ban kiadták Ukrajna (akkor a Szovjetunió részét képező Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság) Vörös Könyvét.

2002-ben elfogadták az *Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvéről* szóló törvényt.

A törvény szerint **Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyve hivatalos állami okmány, amely tartalmazza az Ukrajna területén, kontinentális talapzatán, kizárólagos (tengeri) gazdasági övezetében található ritka és veszélyeztetett állat- és növényfajokat, azok jelenlegi állapotát, valamint megmentésük és szaporításuk lehetőségeire, módjaira vonatkozó útmutatást.**

Ismerkedjete meg az Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvéről szóló törvény részletével, határozzátok meg, milyen objektumok találhatók védelem alatt, és nevezzétek meg azok státuszának jellegét!

Részlet az Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvéről szóló törvényből

4. cikkely. Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvének objektumai

Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvének objektumai az állat- és növényvilág olyan ritka és kihalás szélén álló fajai, amelyek állandóan vagy átmeneti jelleggel Ukrajna területének, kontinentális talapzatának, kizárólagos (tengeri) gazdasági övezetének természeti környezetében találhatók (nőnek).

5. cikkely. Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvének objektumai mint nemzeti jelentőségű természeti erőforrások

Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvének objektumai nemzeti jelentőségű természeti erőforrások, ezért Ukrajna teljes területén, kontinentális talapzatának, kizárólagos (tengeri) gazdasági övezetének határain belül különleges védelem alatt állnak. A törvény rendelkezései értelmében a Vörös Könyvben szereplő objektumok tulajdonosainak jogai korlátozhatók az adott objektumok, a természeti környezet és az állampolgárok jogainak védelme érdekében.

A Ukrajna Miniszteri Kabinetje 10 évente legalább egyszer köteles biztosítani Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvének újrakiadását és terjesztését.

Veszélyeztetettségük állapotától és fokozatától függően a Vörös Könyvben a növényeket és állatokat a következőképpen osztályozzák: **kihaltak** (sajnos már nem léteznek), a **természetből kihaltak** (amelyek eltűntek a vad természetből, de az ember alkotta mesterséges körülmények között fennmaradtak), **veszélyeztetettek** (amelyeket a kihalás veszélye fenyeget), **ritkák**.

A Vörös Könyvben található állatokat és növényeket speciális állami bejegyzési eljárás keretében veszik nyilvántartásba, az állam gondoskodik a megmentésükről és lehetőség szerinti szaporításukról, létszámuk növeléséről. Ezek a fajok különleges

állami védelem alatt állnak, megsemmisítésükért akár büntetőjogi felelősségre vonás is járhat.

Ismerkedjete meg az Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvéről szóló törvény és Ukrajna büntetőtörvénykönyve részletével, és határozzátok meg, milyen jogi felelősségre vonás jár a Vörös Könyv objektumai elleni cselekedetekért!

Részlet az Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvéről szóló törvényből

20. cikkely. Az Ukrajna Vörös Könyvében található ritka és veszélyeztetett növény- és állatfajok védelméről, felhasználásáról és megújításáról szóló törvény megsértéséért járó felelősség.

Az Ukrajna Vörös Könyvében található ritka és veszélyeztetett növény- és állatfajok védelméről, felhasználásáról és megújításáról szóló törvény megsértéséért azok a személyek tartoznak felelősséggel, akik vétkesek:

az Ukrajna Vörös Könyvében található állat- és növényfajok életterének rongálásában;

Ukrajna Vörös Könyve objektumainak törvénytelen felhasználásában vagy megsemmisítésében, a többi között a kiadott engedélyek feltételeinek megszegése által;

az Ukrajna Vörös Könyvében található állat- és növényfajok botanikus kertekben, arborétumokban és állatkertekben, egyéb mesterségesen létrehozott helyeken történő nem megfelelő ellátásában, ami azok pusztulásához, megcsonkításához (sérüléséhez) vezetett;

az Ukrajna Vörös Könyvében található ritka és veszélyeztetett állat- és növényfajok védelmének, felhasználásának és megújításának kezelését, szabályozását és ellenőrzését végző államhatalmi szervek alkalmazásában álló tisztségviselők törvényes követeléseinek be nem tartásában;

egyéb olyan cselekedetekben, amelyek az Ukrajna Vörös Könyvében jegyzett állatokban és növényekben kárt okoztak.

Részlet Ukrajna büntetőtörvénykönyvéből

248. cikkely. Engedély nélküli vadászat

1. A vadászati szabályok megszegése, ha az jelentős károkat okozott, a védett vagy egyéb természetvédelmi területen és objektumokon folytatott törvénytelen vadászat vagy Ukrajna Vörös Könyvébe felvett állatok, madarak és az állatvilág egyéb fajainak vadászata esetében 100-tól 200-ig terjedő, nem adózott minimálbér összegével vagy 160-tól 240 óráig terjedő közmunkával, vagy 3 évig terjedhető szabadságvesztéssel, és a vadászati felszerelés és az elejtett zsákmány elkobozásával büntethető.

2. Ha a fenti cselekedeteket, szolgálati beosztásával visszaélve, hivatalos személy követi el, vagy azokat előre egyeztetve csoportosan hajtják végre, ami vadállatok, madarak és az állatvilág egyéb fajainak tömeges pusztításával jár járművek felhasználásával, vagy hasonló cselekedetekért korábban elítélt személyek közreműködésével – a kiszabható büntetés 200-tól 400-ig terjedő, nem adózott minimálbér összegével egyenlő büntetést, vagy 5 évig terjedő szabadságvesztést,

vagy ugyanakkora mértékű, a felszerelés, valamint az elejtett zsákmány elkobozásával járó szabadságvesztést von maga után.

Általános és speciális természet-felhasználás, ökológia szakértői vizsgálat, Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyve.

1. Magyarazzátok meg az *általános és speciális természet-felhasználás, ökológia szakértői vizsgálat, Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyve* fogalmak jelentését!
2. Milyen felelősséggel jár Ukrajna ökológiai törvényének, a többi között a természetvédelmi Vörös Könyvről szóló törvénynek a megsértése?
3. A törvény a Vörös Könyv mely objektumait nevezi meg? Mi alapján osztályozzák azokat?
- 4*. Tisztázzátok, hogy a lakóhelyetek környékének mely növényei és állatai találhatóak Ukrajna természetvédelmi Vörös Könyvében!
- 5*. Mondjatok példákat az általános és speciális természet-felhasználásra a településeinken!
6. Hasonlítsátok össze:
 - a) az általános és speciális természet-felhasználást;
 - b) állami és civil ökológiai szakértői vizsgálatot!

ÖSSZEFOGLALÓ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK A III. RÉSZHEZ

Büntető- és környezetvédelmi jog Ukrajnában.

1. Magyarazzátok meg a *bűncselekmény, megelőző intézkedések, természet-felhasználás, bűncselekmény tényállása, büntetett előélet, bűnrészesség* fogalmak jelentését!
2. Jellemezzétek a bűncselekmény tényállásának elemeit!
3. Mondjatok példát olyan helyzetekre, amelyekben kizárható a cselekmény bűnös volta!
4. Mondjatok példákat közigazgatási jogsértésre, és határozzátok meg az érte kiróható felelősséget!
5. Nevezzétek meg a büntetőjogi eljárás szakaszait, és magyarázzátok meg azok lényegét!
6. Jellemezzétek a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét és az érte kiszabható büntetési tételeket!
7. Milyen jogokkal és köteleességekkel rendelkeznek a büntetőjogi eljárás résztvevői?
8. Állítsátok össze Ukrajna büntetőjogi büntetéseinek vázlatát!
9. Milyen típusú ökológiai szakértői vizsgálatokat ír elő a törvény?
- 10*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy célszerű-e Ukrajna büntetési rendszerének a módosítása és bővítése!
- 11*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy milyen intézkedésekkel lenne csökkenthető a bűnözés szintje Ukrajnában!
12. Hasonlítsátok össze:
 - a) a lopást, rablást, rablótámadást és csalást;

- b) a szabadság korlátozását és szabadságvesztést;
 - c) a bűnös gondatlanságot és bűnös önhittséget;
 - d) a vizsgálati fogságot és börtönbüntetést;
 - e) a speciális és általános természet-felhasználást;
 - f) a halmazati és ismételt bűncselekményeket!
13. Töltsétek ki a táblázatot az ajánlott helyzetekkel:

Felelősséget enyhítő körülmények	Felelősséget súlyosbító körülmények

- a) bűncselekmény megismétlése;
- b) fiatalok által elkövetett bűncselekmény;
- c) nyilvános helyen elkövetett bűncselekmény;
- d) súlyos családi vagy személyes indokból elkövetett bűncselekmény;
- e) a sértett jogtalan cselekedete által kiváltott erős indulatból elkövetett bűncselekmény;
- f) közbiztonságot veszélyeztető módon végrehajtott bűncselekmény;
- g) a bűncselekmény súlyos következményei;
- h) beismerő vallomás!

14. Jelöljétek meg **EGY** helyes választ!

1. Ukrajna büntető törvénykönyvének meghatározása szerint mi számít súlyos bűncselekménynek?

- A** súlyos következményekkel járó bűncselekmény
- B** két vagy több ember halálát okozó bűncselekmény
- C** 5-től 10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény
- D** 10 évnél hosszabb ideig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény
- E** életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény

2. Milyen a minimálisan kiszabható börtönbüntetés ideje?

- A** 3 hónap
- B** 6 hónap
- C** 1 év
- D** 3 év
- E** 5 év

3. Az alábbi személyek közül ki kaphat életfogytig tartó börtönbüntetést, ha az elkövetett bűncselekményért a büntető törvénykönyv erre lehetőséget ad?

- A** a 17 éves egyetemi hallgató fiú
- B** a 27 éves terhes könyvelőnő
- C** a 36 éves női rendőrtiszt
- D** a 69 éves férfi gépkocsivezető

4. Melyik helyzet **NEM** zárja ki a büntetőjog felelősséget?
- A** szükséges önvédelem
 - B** végszükség esetén történt cselekedetek
 - C** beismerő vallomás és a nyomozás segítése
 - D** fizikai kényszer hatására történt cselekedet, amelynek eredményeként a személy nem tudta irányítani tetteit
 - E** cselekvőképtelennek nyilvánított személy cselekedetei, amelyeket az illető nem volt képes megérteni és irányítani
5. R. állampolgár M. ismerősehez fordult segítségért egy páncélszekrény kulcs nélküli kinyitásához szükséges szerszám elkészítése végett. M. teljesítette a kérést. Ezek után R. betört egy bankhelyiségbe (ismeretlen okból az épületben nem volt biztonsági őr), az elkészített szerszámok segítségével kinyitotta a páncélszekrényt és ellopta az ott lévő pénzt. Minősítsétek M. cselekedetét!
- A** rablótámadás történt, melyben M. társtettes
 - B** rablás történt, melyben M. társtettes
 - C** lopás történt, melyben M. társtettes
6. Melyik esetben mentik fel a személyt a bűnügyi felelősség alól, vagy nem fogják felelősségre vonni?
- A** a 13 éves fiú enyhe testi sértést okozott a vele egykorú gyerekeknek
 - B** a 22 éves férfit felbérelték D. meggyilkolására, ebből a célból vásárolt is egy pisztolyt, de később a megbízatást visszautasította
 - C** a 32 éves nő néhányszor esernyővel megütötte a késsel rátámadó férfit
 - D** a 36 éves férfi elköött egy idegen csónakot, hogy a fuldoklót megmentse, majd visszavitte azt a tulajdonosnak
 - E** az üzlet 54 éves pénztárosa átadta az őt késsel megfenyegető rablónak a rábízott pénzt
7. Melyik esetben beszélhetünk speciális természet-felhasználásról?
- A** az iskolás gombát szed az erdőben
 - B** a lakatos szabadidejében a tavon horgászik
 - C** a nehéz nap után a farmer a folyóparton pihen
 - D** a vállalat tulajdonosa megszervezte a gránit kitermelését a bányából
 - E** a tanár a botanikus kertbe vitte kirándulni az osztályát

IV. rész

POLGÁRI JOG UKRAJNÁBAN

26. §. Polgári jog és polgári jogviszonyok

1. A polgári jog tárgya és módszere.

Nehéz olyan embert találni, aki naponta ne használná a tulajdonát, ne járna üzletbe, ne venné igénybe a tömegközlekedést, a közétkeztetést. Ezekben az esetekben az ember a polgári vagy civil jog normáival kerül kapcsolatba. **A polgári jog a jogrendnek a tulajdoni és személyi kapcsolatokat szabályozó azon ága, amely a benne érdekelt felek jogi egyenlőségén, a szabad akarat-nyilvánításon, a személyi tulajdon függetlenségén alapul.**

A jog minden ága világosan meghatározott tárggyal és jogi szabályozással rendelkezik.

A polgári jog tárgya a társadalom tagjainak nem vagyoni személyi és vagyoni viszonyait szabályozza. A nem vagyoni személyi viszonyok jellegzetessége abban rejlik, hogy a polgári jog normái többnyire csak a nem vagyoni személyi jogokat ismerik el, amelyek a lényegüket tekintve természetjogok.

Idézzétek fel, milyen emberi jogok tartoznak az ember természetjogaihoz!

Ezenkívül az ember nem vagyoni személyi jogai a természetes személy jogképességének részét képezi.

Ami a vagyoni viszonyokat illeti, azok nem mindegyikét szabályozza a polgári jog. A polgári jog tárgyát kizárólag a folyamatban részt vevők jogi egyenlősége, szabad akarat-nyilvánítása és vagyoni önállósága által létrehozott viszonyokra érvényes. Azaz, ha a jogviszonyban résztvevők egyike alárendelt helyzetben van (például adófizető kapcsolata az állammal), amikor mindkét fél akarat-nyilvánításának kifejezése nem kötelező (például büntetés kiszabása esetén), ezek a viszonyok nem képezik a polgári jog tárgyát.

A polgári jog alapvető módszerét ennek a jogágnak a magánjoghoz való tartozása határozza meg.

Idézzétek fel a magánjog ágainak jellemzőit!

Mivel a jogviszonyban lévő személyek önállóak és egyenjogúak, vagyoni önállósággal rendelkeznek, saját belátásuk szerint cselekszenek, ezért a polgári jog alapvető módszere a **diszpozitív módszer** – a felek önállóan határozzák meg jogukat és kötelezéseiket, működési rendjüket (természetesen a törvény adta kereteken belül). Szintén ők döntenek el, kötnek-e szerződést, vagy eltekintenek tőle, meghatározzák a szerződés feltételeit.

Általában a diszpozitív módszerrel kapcsolatban szokták emlegetni, hogy minden megengedett, amit a törvény nem tilt.

2. A polgári jog forrása.

A polgári jog fő forrása Ukrajna polgári törvénykönyve. Ez országunk legnagyobb terjedelmű törvénykönyve. Hat kötetből áll, 1308 (!) cikkelyt tartalmaz, a jogviszonyok rendkívül széles körét öleli fel, közte a tulajdont és annak védelmét, különféle szerződéseket, szerzői jogvédelmet, öröklési jogot. Ugyanakkor még egy ilyen terjedelmes dokumentum sem képes szabályozni a polgári jogviszonyokat. Ezért a polgári jog forrásául szolgálnak még Ukrajna *magántulajdonról, óvadékról, a szerzői és ehhez kapcsolódó jogokról* szóló törvényei. A polgári jog egyes rendelkezései tartalmazzák Ukrajna elnökének, Miniszteri Kabinetjének, Nemzeti Bankjának és egyéb állami intézményeinek a normatív jogszabályait.

Ezenkívül a polgári jog olyan forrásokat és megoldási módokat is alkalmaz, amelyek kizárólag a magánjogban létezhetnek.

Ismerkedjetek meg Ukrajna polgári törvénykönyvének részletével, és határozzátok meg, hogyan szabályozhatók a polgári jogviszonyok (a fent említett normatív jogszabályok kivételével)!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

7. cikkely. Szokás

1. A polgári viszonyokat szokás is meghatározhatja, egyebek mellett az üzleti kapcsolatok szokásrendje.

A szokás a viselkedésnek a polgári kapcsolatokban elfogadott, de törvényben le nem fektetett szabálya.

A szokás ugyanakkor rögzítve lehet megfelelő okmányban.

2. A szerződésekkel és polgári törvényekkel ellenkező szokások a polgári viszonyokban nem használatosak.

8. cikkely. Analógia (hasonlóság)

1. Ha a polgári viszonyokat jelen törvénykönyv, egyéb polgári jogszabályok vagy szerződések nem szabályozzák, akkor a jelen törvénykönyv, egyéb polgári jogszabályok hasonló tartalmú polgári viszonyokat szabályozó jogi normái szabályozzák őket (törvényi analógia).

2. Ha a polgári viszonyok rendezésére nem alkalmazható a törvényi analógia, akkor a polgári törvények általános elvei alapján történik a rendezés (jogi analógia).

3. Polgári jogviszonyok.

A polgári jogviszonyok bizonyos sajátosságokkal rendelkeznek, melyeket azok természete határoz meg.

Először is, mint már említés történt róla, a jogviszonyok résztvevői önálló, egymástól független személyek. Ezek a

személyek a kapcsolatban egyenrangúak, nincsenek egymásnak alárendelve. Kapcsolataikban nincs hatalmi elem.

A polgári jogviszony második sajátossága – a polgári jogviszonyban részt vevő felek jogaikat saját belátásuk szerint érvényesíthetik, önállóan megválasztva cselekvésük módját.

A harmadik vonás a polgári jogviszonyok megvédésének módjai. Ehhez zömmel a védekezés vagyoni módjait alkalmazzák, ami elsősorban ellentételezési (kompenzációs) jellegű.

Mint bármely jogviszonyban, jogi elemeikként a jogviszony alanyai, tárgyai és a bennük részt vevő felek szubjektív jogai és kötelességei szerepelnek.

A polgári jogviszonyok résztvevői természetes és jogi személyek. Fontos megjegyezni, hogy a polgári jogviszonyok résztvevőjeként szerepelhet összességében az állam, a Krím Autonóm Köztársaság, a városok és falvak területi közösségei. Érthető, hogy a jogi személyek képviselőt az erre felhatalmazott képviselők látják el. Sok esetben a polgári jogviszony résztvevőit *adósoknak* és *hitelezőknek* nevezik.

A polgári jogviszonyok, más jogviszonyokhoz hasonlóan, bizonyos jogi eljárások – cselekmények és események – eredményeként jönnek létre. A polgári jogviszonyokat létrehozó legelterjedtebb jogi történések a jogi cselekmények, köztük szerződések kötése. A polgári jogviszonyokat eredményező jogi tények között különleges helyet foglalnak el az ukrán állami szervek, az önkormányzatok és esetenként a bíróságok okiratai.

4. A polgári jogviszonyok típusai.

A polgári jogviszonyok az általános jogviszonyok jelentős hányadát képezik, ezért különböző típusúakra osztják őket.

A polgári jogviszonyok *szubjektív összetevőjük* szerint lehetnek abszolútak és relatívek. **Abszolút jogviszonynak** a tulajdonnal (vagyonnal) kapcsolatos viszonyokat nevezzük. A tulajdonos saját jogokkal rendelkezik az őt körülvevő valamennyi személlyel szemben. Ebben az esetben a jogviszonyban részt vevő egyik fél a vagyon tulajdonosa, a másik fél pedig bárki lehet. A tulajdonosnak joga van a vagyon fölötti rendelkezésre, függetlenül attól, hogy kivel van dolga, míg bármilyen más személy köteles tiszteletben tartani a tulajdonos jogait.

Relatív jogviszony esetében mindkét fél egyértelműen meg van határozva. Személyállítási szerződéskötés esetén kizárólag az utasnak és a fuvarozónak vannak jogai. Ezek a személyeknek vannak kötelezettségeik egymással szemben.

A jogviszonyok a résztvevői által előterjeszhető *követelések jellege* szerint lehetnek anyagiak és kötelezettségiek. Az **anyagi jogviszonyok** alanyát tárgyi eszközök (például tulajdonviszonyok), a **kötelezettségi jogviszonyokét** pedig a kötelezett személy – az adós – bizonyos cselekedetei képezik. Például, ha

építéssel kapcsolatos alvállalkozói szerződést kötünk, akkor építőket fogadunk fel építési munkálatok végzésére a hétvégi telkünkön vagy a lakásunkban, így követelhetjük tőlük a szerződésben rögzített munka elvégzését.

A jogviszonyok tárgyától függően megkülönböztetünk (ahogyan a fentiekben már szó volt róla) **vagyoni** és **személyes nem vagyoni** jogviszonyokat.

Végezetül, *funkcionális rendeltetésük* szerint megkülönböztetünk biztosító és szabályozó jogviszonyokat. A **szabályozó jogviszony** a felek jogszerű cselekvése által jön létre. Ilyen viszonyokkal találkozunk vásárlás és eladás esetén, amikor pénzt kölcsönzünk, tárgyakat ajándékozunk. Amennyiben jogsértés történik, és anyagi kár keletkezik, annak megtérítésekor **biztosítási jogviszonyról** beszélünk. Ilyen viszony keletkezik károkozás vagy szerződésszegés esetén.

Polgári jog, polgári jogviszonyok.

1. Magyarázzátok meg a *polgári jog, polgári jogviszonyok* fogalmakat!
2. Milyen viszonyokat szabályoz a polgári jog?
3. A polgári jogviszonyok milyen sajátosságait ismeritek?
4. Soroljátok fel a polgári jogviszonyok általatos ismert típusait!
5. A polgári jogviszonyok szabályozásában mikor használható a szokás és az analógia?
6. Hasonlítsátok össze a törvény és a jog analógiáit!
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket a szokás és az analógia felhasználásáról a polgári jogviszony szabályozásában!
- 8*. Határozzátok meg, hogy az alábbi esetek közül mikor érvényesek a polgári jog normái:
 - a) a bíróság határozata alapján az elítéltnak elkobozták a teljes vagyonát;
 - b) az állampolgár egy magánüzletben televíziót vásárolt;
 - c) Kijev területiális közössége árverésen eladta a központban lévő épületet egy magáncégnek;
 - d) K. állampolgár befizette a gépkocsija után esedékes adót;
 - e) P. állampolgár halála után annak házát a végrendelet szerint egy gyermekotthon kapta meg!

27-28. §. A polgári jogviszonyok alanyai

Idézzétek fel, milyen alanyok vehetnek részt a jogviszonyokban!

Bármilyen jogviszonyokhoz hasonlóan a polgári jogviszonyokban is természetes és jogi személyek vehetnek részt. A jogállást tekintve ezeknek megvannak a maguk sajátosságai, léteznek bizonyos sajátosságok és korlátozások a polgári jogviszonyok általuk történő megvalósításában.

1. Természetes személyek.

Bármely ember természetes személy. A polgári jogviszonyokban a természetes személy saját nevén (vezeték- és

keresztnév) vesz részt. A személy a nevét születésekor kapja, de 16. életévének betöltése után törvényes lehetőség van annak megváltoztatására.

Az egyes polgári jogi szerződések megvalósítását tekintve nagy jelentősége van a természetes személy lakóhelyének. Ukrajna Alkotmánya értelmében Ukrajna állampolgárainak joguk van lakóhelyük szabad megválasztására az ország egész területén. Ugyanakkor a polgári törvénykönyv előírja, hogy a 10 év alatti gyerekek lakóhelye szüleinek a lakóhelye. Ha a 10 és 14 éves életkor közötti gyerekek szülei egymástól külön élnek, a gyerek lakóhelyét a szülők határozzák meg, figyelembe véve a gyerek óhaját. 14 éves életkor felett a gyereknek joga van lakóhelye önálló megválasztására.

A polgári jogviszonyokban való részvételt tekintve fontos szerepe van a cselekvőképességnek és jogképességének. A polgári jogképesség és polgári cselekvőképesség együtt képezi a személy jogalanyiságát.

Polgári jogképesség – a személy képessége polgári jogokkal és köteleességekkel történő rendelkezésre. Ezzel születésétől haláláig – egész élete folyamán – minden természetes személy rendelkezik. Egyes esetekben a törvények biztosítják a megfogant, de még meg nem született gyerek jogainak védelmét is (például, ha öröklésről van szó). A jogképesség semmilyen cselekvést nem követel meg a személytől, az ember passzívan is birtokolhatja azt.

Minden természetes személy rendelkezik az Ukrajna alkotmánya és Ukrajna polgári törvénykönyve által megállapított valamennyi nem vagyoni személyi jogokkal, és képes arra, hogy kötelezettségekkel rendelkezzen a polgári viszonyokban való részvételben.

Megjegyezzük, hogy a törvény kizárja a jogképesség korlátozásának lehetőségét jogi cselekmények által, és megállapítja, hogy személy által a jogképességet korlátozó bármilyen jogcselekmény érvénytelen. Ha a személy bármilyen körülmények között – erőszak, félrevezetés, zsarolás hatására – saját jogképességét korlátozó kötelezettséget ír alá, vagy bármilyen más módon korlátozza azt, akkor a kötelezettségvállalása az aláírás pillanatától semmisnek tekintendő.

2. A természetes személy polgári cselekvőképessége.

A természetes személy polgári cselekvőképessége – a személy képessége arra, hogy cselekedeteivel polgári jogokat szerezzen magának, azokat önállóan érvényesítse, és ugyancsak a képessége arra, hogy cselekedeteivel polgári kötelezettségeket szerezzen magának, azokat önállóan teljesítse és felelősséget viseljen, ha nem teljesíti őket. Vagyis a cselekvőképesség a személytől célirányos cselekvést – okiratok aláírása, felelősségvállalás – követel meg.

A törvény a polgári cselekvőképesség különböző szintjeit és azok fokozatos növekedését állapítja meg.

14 éves életkorig a kiskorú gyermek **részleges cselekvőképességgel** rendelkezik. Ebben a korban csak kisebb, hétköznapi jogcselekményt valósíthat meg: kenyeret, rágógumit, újságot, egyebeket vásárolhat. Bármilyen más jogcselekményeket a gyermek érdekében csak szülők vagy őket helyettesítő személyek hajthatnak végre.

14 és 18 éves életkor között a fiatalkorú **nem teljes cselekvőképességgel** rendelkezik. Ebben az életkorban nemcsak kisebb hétköznapi jogcselekményeket valósíthat meg, hanem rendelkezhet saját bevételeivel, így bérrel, ösztöndíjjal, egyéb bevételekkel. Nyithat saját bankszámlát, és rendelkezhet a rajta lévő pénzüsszeggel. Egyéb jogcselekményeket csak szülői beleegyezéssel végezhet.

Járművekkel vagy ingatlannal kapcsolatos jogcselekményeket a fiatalkorú csak a szülők (örökbefogadók) vagy gyámok közjegyző által hitelesített beleegyezése és a gyámhatóság engedélyével végezhet. Ezzel együtt a törvény előírja, hogy elegendő indok megléte esetén a bíróság korlátozhatja a fiatalkorúnak a saját ingatlanával vagy vagyonával való rendelkezési jogát.

A természetes személy cselekvőképességének szintjei

Szint	Életkor	Önállóan végezhető cselekvések	Egyéb jogok	Az okozott kárért viselt felelősség (polgári-jogi felelősség)
Részleges	14 évig	Kizárólag kisebb hétköznapi cselekvés	A gyerek nevében minden megállapodást csak a szülők, illetve nevelőszülők köthetnek	A felelősség a szülőké
Nem teljes	14-18 év	Kizárólag kisebb hétköznapi cselekvés, saját keresettel, ösztöndíjjal, egyéb bevétellel való rendelkezés, bankszámla nyitása és az arra személyesen befizetett összegek fölötti rendelkezés, az egyéb módon befizetett összegekkel való rendelkezés csak szülői beleegyezéssel	A szülők vagy őket helyettesítő személyek beleegyezésével bármilyen szerződés megkötésére jogosult	A felelősséget saját anyagi forrásaiból (fizetés, ösztöndíj) vagy saját munkával fedezi, ha ez nem elégséges, a szülők viselik a felelősséget
Teljes	18 éves kortól vagy a törvény által megengedett esetekben	Bármilyen cselekvés		Személyes felelősség

A jogok bővítése mindig a felelősség növekedését vonja maga után: a 14 és 18 éves életkor közötti fiatalkorú köteles saját bevételeiből megtéríteni az általa okozott kárt.

18 éves életkortól, vagyis a nagykorúság elérésétől beáll a **teljes cselekvőképesség**.

Ukrajna polgári törvénykönyve olyan esetekről is rendelkezik, amikor a teljes polgári cselekvőképesség a nagykorúság elérése előtt bekövetkezik. E szerint teljes polgári cselekvőképességre tesz szert a személy, aki 18. életévének betöltése előtt házasságot köt vagy gyermek apjaként, vagy anyjaként jegyzik be. Munkaszerződés megkötése vagy vállalkozói tevékenység indítása esetén a fiatalkorú személy ugyancsak teljes polgári cselekvőképességet szerez.

Az utóbbi két esetben, ha a fiatalkorú szülei ellenzik gyerekük teljes polgári cselekvőképességét, a fiatalkorú bírósághoz fordulhat, amely a fiatalkorú érdekeit figyelembe vevő döntést hoz.

Polgári cselekvőképességgel az a természetes személy rendelkezik, aki teljes egészében tudatában van saját tettei jelentőségének, és tudja azokat irányítani, ezért a törvény egyes esetekben lehetőséget ad cselekvőképességének korlátozására, és cselekvőképtelenséget is megállapíthat.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári törvénykönyvének a részletével, és határozzátok meg, milyen esetekben hozható ilyen határozat és ez milyen jogi következményekkel jár!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

36. cikkely. Természetes személy polgári cselekvőképességének korlátozása

1. A bíróság korlátozhatja a természetes személy polgári cselekvőképességét, ha az adott személy elmezavarban szenved, ami jelentős mértékben befolyásolja cselekedetei jelentőségének tudatosítási képességét és (vagy) azok irányítását.

2. A bíróság korlátozhatja a természetes személy polgári cselekvőképességét, ha az adott személy rendszeresen fogyaszt alkoholt, kábítószert, mérgező anyagokat, és ezzel saját magát, családját és a törvény által meghatározott eltartottait nehéz anyagi helyzetbe hozza (...).

4. A természetes személy polgári cselekvőképessége korlátozottnak tekintendő az erről hozott bírósági határozat hatályba lépésének pillanatától.

37. cikkely. A természetes személy polgári cselekvőképessége korlátozásának jogi következményei

1. A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személyt gondnokság alá helyezik.

2. A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személy csak kisebb jogcselekvéseket végezhet.

3. A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személy vagyonnal kapcsolatos és a kis mértéket meghaladó jogcselekvéseket csak a gondnok beleegyezésével

végezhet. Ha a gondnok nem adja beleegyezését, a korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személy fellebbezést nyújthat be a gyámhivatalnak vagy a bíróságnak.

4. A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személy fizetését, nyugdíját, egyéb bevételeit a gondnok veszi át, és ő is rendelkezik felette. A gondnok írásban engedélyezheti a korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személynek a fizetés, nyugdíj és egyéb bevételek személyesen történő átvételét és a felettük való rendelkezést.

5. A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező személy személyes felelősséget visel az általa a gondnoka beleegyezésével kötött szerződés megszegéséért és az általa másik személynek okozott kárért.

39. cikkely. Természetes személy cselekvőképtelenné nyilvánítása

1. A bíróság a természetes személyt cselekvőképtelenné nyilváníthatja, ha krónikus, állandósult elmezavar következtében nincs tudatában cselekedetei következményeinek és (vagy) nem képes irányítani azokat.

40. cikkely. Természetes személy cselekvőképtelenné nyilvánításának pillanata

1. A természetes személy a bíróság erről szóló határozatának hatályba lépése pillanatától cselekvőképtelenné minősül.

2. Ha a cselekvőképtelenség keletkezésének pillanatától függ a házasság, a megkötött szerződés és egyéb jogcselekvés érvénytelenítése, a bíróság a törvényszéki pszichiátriai szakértői vizsgálat eredménye és a személy elmeállapotára vonatkozó más bizonyítékok alapján a határozatában megállapíthatja a cselekvőképtelenné válás napját (...).

41. cikkely. A természetes személy cselekvőképtelenné nyilvánításának jogi következményei

1. A cselekvőképtelen természetes személyt gondnokság alá helyezik.

2. A cselekvőképtelen természetes személy nem végezhet semmilyen jogcselekvést.

3. A cselekvőképtelen természetes személy nevében és érdekében a gondnok végezhet jogcselekvést.

4. A cselekvőképtelen természetes személy által más személynek okozott kárért a gondnok viseli a felelősséget (...).

A törvény értelmében, ha a személy meggyógyul vagy jelentős javulás áll be az elmeállapotában, felhagy az alkohollal vagy kábítószerrel való visszaéléssel, a bíróságnak joga van cselekvőképessége visszaállítására vagy cselekvőképessége korlátjának a feloldására.

3. Nyomtalanul eltűntté vagy elhunytá nyilvánítás.

Sajnos az életben előfordulnak esetek, amikor valaki otthonról vagy a munkából távozva nyomtalanul eltűnik. A hozzátartozók, ismerősök, barátok nem tudják, hová tűnt, mivel foglalkozik, vagy egyáltalán életben van-e az illető.

Szerintetek milyen problémák merülhetnek fel ebben a helyzetben?

A nyomtalanul eltűnt vagy elhunyt emberrel kapcsolatban álló személyek életében számos probléma merülhet fel. Az ilyen ember gyerekei a korábban általa biztosított életfenntartási eszközök nélkül maradnak, nem juthatnak nyugdíjhoz, lehetetlenné válik a vagyonának használatával és a fölötte való rendelkezéssel kapcsolatos problémák rendezése.

A törvény éppen ezért állapítja meg a személy nyomtalanul eltűntté való nyilvánítását. **A személyt nyomtalanul eltűntté nyilvánítják, ha állandó lakóhelyén egy éven át nem tudnak a hollétéről.** Az erről szóló határozatot a bíróság hozza meg, és az eltűnt vagyona mellé gondnokot nevez ki. A gondnok a vagyonból törleszti az eltűnt személy adósságait, biztosítja az általa eltartott személyek életfenntartásának költségeit.

Ha a természetes személy hollétéről már hosszabb ideje nincs semmilyen információ, vagy konkrét szerencsétlenségből kifolyólag elhunytak tekinthető, a bíróság a személyt holtta nyilváníthatja.

Az ember eltűnésének (hiányzásának) körülményei	A holtta nyilvánítási határozat meghozatalához szükséges időtartam
Általános esetben	3 éven át nem ismeretes a személy tartózkodási helye
Az ember rá nézve életveszélyes körülmények között tűnt el, vagy halálának bekövetkezése konkrét szerencsétlenség alapján feltételezhető	6 hónapon át nem ismeretes a személy tartózkodási helye
Okkal feltételezhető, hogy az eltűnt természetes személy konkrét baleset, természeti vagy technogén katasztrófa következtében elhunyt	1 hónappal a rendkívüli esemény kivizsgálására létrehozott bizottság munkájának a befejezése után
A személy hadművelet során tűnt el nyomtalanul	2 évvel a hadművelet befejezésének napja után

A személy holtta nyilvánítása ugyanazokkal a jogi következményekkel jár, amelyek a természetes halál esetében lépnek fel. Az örökösök jogosultak az örökségre, a holtta nyilvánított személy által eltartott kiskorú és más személyeknek nyugdíját állapítanak meg. Ugyanakkor az örökösöknek 5 éven belül nincs joguk eladni, elajándékozni vagy más módon elidegeníteni a holtta nyilvánított személy után örökölt tulajdont.

Előfordul, hogy a holtta nyilvánított személy hirtelen előkerül. Ebben az esetben a bíróság megsemmisíti a személy holtta nyilvánításáról hozott határozatát. Az ilyen személy, függetlenül előkerülésének idejétől, újból jogosult megmaradt tulajdonára, amely a holtta nyilvánítása után máshoz került, kivéve a pénzt és bemutatóra szóló értékpapírokat. Ha a tulajdont megvásárolták, az új tulajdonos köteles visszaszolgáltatni azt, ha bebizonyosodik, hogy a vásárlás pillanatában tudomása volt róla, hogy a holtta nyilvánított személy életben volt.

4. A jogi személy fogalma és jellemzői.

A polgári jogviszonyokban a természetes személyek mellett jogi személyek is részt vesznek. Ukrajna polgári törvénykönyve szerint **a jogi személy – a törvény által meghatározott rendben létrehozott és bejegyzett szervezet, amely fel van ruházva polgári jogképességgel és cselekvőképességgel, a saját nevében szert tehet vagyoni és személyes nem vagyoni jogokra, polgári felelősséget visel, a bíróságon lehet alperes és felperes.**

A jogi személy mindig egységes egészként lép fel, áttekinthető szervezeti felépítéssel rendelkezik. Ezért a jogi személy egyik jellemzője a *szervezeti egység*. A jogi személy jogállását az állami szervek általi elismerése és a meghatározott rendnek megfelelő bejegyzés következtében szerzi meg. Vagyis a jogi személy második jellemzője *létrejöttének és megszűnésének nyilvános jellege*. A jogi személyekre jellemző, hogy bizonyos elkülönített vagyonnal rendelkeznek. A jogi személy rendszerint részt vesz a polgári jogviszonyokban, a *polgári eljárásokban a saját nevében* vesz részt. Azonban a polgári jogviszonyokban történő önálló részvétele mellett a jogi személy egyúttal önálló felelősséget visel saját kötelezettségeit illetően.

A jogi személy polgári jogképességgel és cselekvőképességgel rendelkezik, a bíróságon felléphet felperesként és alperesként. Ukrajna polgári törvénykönyvének meghatározása szerint a jogi személy ugyanazokkal a polgári jogokkal és köteleességekkel rendelkezhet (polgári jogképesség), mint a természetes személy, kivéve azokat, amelyekkel a természetük alapján kizárólag az ember rendelkezhet.

Szerintetek melyek azok a jogok, amelyekkel kizárólag természetes személyek rendelkezhetnek?

A törvény ezzel együtt arról is rendelkezik, hogy egyes tevékenységek végzéséhez (építési munkálatokhoz, oktatási és egészségügyi tevékenységhez, személyszállításhoz) a jogi személynek speciális engedélyre (licencre) van szüksége. A jogi személy polgári jogképessége létrehozása pillanatától érvényes, megszűntnek az erről szóló információknak az egységes állami nyilvántartásba történő bejegyzésétől számít.

A jogi személy cselekvőképességgel is rendelkezik, azonban a polgári jogokat és köteleességeket a saját szervei vagy képviselői által szerzi meg és gyakorolja. A jogi személy saját vagyonával önállóan felel a kötelezettségeiért.

5. A jogi személyek típusai.

Ukrajnában a jogi személyeknek számos típusa létezik.

Tevékenységi formájuk szerint a jogi személyek lehetnek magánjogi és közjogi jogi személyek. A **közjogi jogi személyek** Ukrajna elnöke, az állami végrehajtó szervek, a helyi önkormányzatok által kiadott okiratok alapján jönnek létre. Ezek különböző állami hatóságok (minisztériumok, főosztályok, szolgálatok), egyéb állami intézmények (egyebek mellett iskolák, kórházak, színházak, múzeumok) és vállalatok. A **magánjogi jogi személyek** az alapítók szándéka alapján jönnek létre. Az alapítók alapító okmányokat – alapszabályt, rendelkezéseket, alapító szerződést – készítenek, az újonnan létrehozott jogi személynek vagyont juttatnak és meghatározzák a rendeltetését. Fontos megjegyezni, hogy a polgári jogviszonyokban a közjogi és a magánjogi jogi személyek azonos jogokkal rendelkeznek. A törvény megszabhat számukra bizonyos korlátokat.

Tevékenységük fő céljai alapján a jogi személyeket vállalkozói és nem vállalkozói típusúakra osztják. A **vállalkozói jogi személyek** fő célja a profitszerzés és a nyereségnek a résztvevők közötti elosztása. A vállalkozói jogi személyek gazdasági társulások vagy termelői szövetkezetek formájában jönnek létre. Tőlük eltérően a **nem vállalkozói jogi személyeknek** nem céljuk a profitszerzés, őket egyéb, társadalmilag fontos célok megvalósítása érdekében hozzák létre. Ilyenek például a társadalmi szervezetek, fogyasztói szövetkezetek.

A tulajdonforma szerint a jogi személy lehet **állami, kommunális, magán** és **vegyes**.

Finanszírozási forrásaik alapján megkülönböztetnek **önfenntartó** (a saját működésük eredményeként szerzett bevételekből tartják fenn magukat) és **költségvetési** (a működésükhöz szükséges költségeket az állami vagy a helyi költségvetésekből biztosítják) jogi személyeket. Az utóbbiakhoz tartoznak az oktatási intézmények, melyeknek nem a működésük biztosításához szükséges profit megszerzése a céljuk, hanem az állam finanszírozza őket azért, hogy ezzel szavatolja az állampolgárok oktatáshoz való jogának érvényesülését.

Létezik még egy lehetséges beosztási szempont – a jogi személy összetételét képező tagok száma. Társadalmi szervezetek, pártok létrehozásában néhány személy vesz részt. Az ilyen jogi személyeket **egyesületeknek** nevezzük. Azonban részvénytársaságot, korlátolt felelősségű társaságot egy személy is alapíthat. Ebben az esetben ezeket **unitárius** társaságoknak nevezik.

Egyes jogi személyek birtokolják saját tulajdonukat. Zömmel ilyenek a magán jogi személyek. Ugyanakkor egyes jogi személyek nem tulajdonosai, hanem csak felhasználói a tulajdonnak. Ilyenek az állami és kommunális, valamint közjogi jogi személyek.

Szerkezeti-jogi formájuk alapján a jogi személyek lehetnek **társaságok**, vagyis olyan szervezetek, amelyeket az adott társaságokban azonos jogokkal rendelkező személyek (tagok) hoztak létre egyesülés útján, illetve egy tag alapított (amennyiben

ezt nem tiltja a törvény) és **intézmények**, azaz olyan szervezeteket, melyeket egy vagy több személy (alapító tag) hoz létre, akik nem vesznek részt az intézmény irányításában, és a tulajdonukat összeadva, annak felhasználásával elősegítik az alapítók által meghatározott célok elérését.

A polgári jogviszonyokban a többi alannyal együtt azonos jogokkal vesz részt az állam, amelynek jogában áll különböző jogi személyek létrehozása. Az állam az államhatalmi szervek és a megfelelő módon felhatalmazott képviselők révén tesz szert polgári jogokra és kötelességekre.

6. Jogi személyek létrehozásának rendje.

A törvény egyértelműen előírja a jogi személyek létrehozásának rendjét. A jogi személy létrehozásának négy módja ismeretes: közigazgatási, bejegyzési, engedélyezettési és szerződéses. Az elsőt, a **közigazgatási** módot, főleg a közjogi jogi személyek létrehozásánál használják. A **bejegyzési** mód arról rendelkezik, hogy az alapítók eldöntik a jogi személy létrehozását, majd erről értesítik (a törvény által meghatározott dokumentumok beadásával) a megfelelő állami szervet. Az **engedélyezettési** mód esetén az alapítók működési engedélyért folyamodnak az állami szervekhez (például bankok vagy biztosítótársaságok esetében).

A jogi személy létrehozásának módja jelentős mértékben függ annak típusától, felépítésétől. Általában minden esetben kidolgozzák az alapító dokumentumokat (alapszabályt, működési szabályt, társasági szerződést, egyebeket), szükség esetén megtartják az alakuló gyűlést, majd benyújtják állami bejegyzésre az elkészített iratokat.

A jogi személy létrehozása az állami bejegyzéssel ér véget, amely után a jogi személy jogilag is létezni kezd. A jogi személyt felveszik az egységes állami nyilvántartásba.

A jogi személy alapító dokumentuma az elfogadott alapszabály vagy az alapítók között megkötött **társasági szerződés**. Az intézmény az alapító (alapítók) által megfogalmazott alapítói jegyzőkönyv alapján jön létre.

A törvény előírja az alapító dokumentumokkal szembeni követelményeket. Ezek szerint, az alapszabályban szerepel a jogi személy címe, az igazgatási szerv, annak jogai, a határozatok elfogadásának módja, a társaságba való belépés és kilépés szabálya. A társasági szerződésben meghatározzák az alapítók kötelességeit a társaság létrehozásával kapcsolatban, azok közös teendőit, az alaptőke létrehozásának módját és nagyságát. Az intézmény alapítói jegyzőkönyvében rögzítik a létrehozás célját, meghatározzák a működéshez szükséges tulajdont, megválasztják az igazgatási szervet.

7. A jogi személy megszűnése.

Néha a jogi személyek különböző okok miatt beszüntetik működésüket, ami a törvény adta lehetőségek szerint különböző módon történhet. Ha a jogi személy megszűnésekor annak jogai és kötelességei nem adódnak át más személynek mint jogutódnak, akkor **felszámolásról** beszélünk.

Gyakrabban találkozunk jogutódlással történő megszűnéssel. Ebben az esetben a megszűnő jogi személy alapján egy vagy több új jogi személy jöhet létre. Ez történhet összevonás, szétválás, kiválás, beolvadás, átalakulás útján. **Összevonás** esetén két vagy több működő jogi személy beszünteti a létezését, és a bázisukon egy új jogi személyt hoznak létre, amely rendelkezik az előző jogi személyek összes jogával és kötelezettségével. **Szétváláskor** épp ellenkezőleg, egy létező jogi személy bázisán több jogi személy jön létre, a tulajdont elosztják közöttük, és átszáll rájuk a megszüntetett jogi személy minden joga és kötelezettsége.

A jogi személy **átalakulással** is megszűnhet, amikor megváltozik a szervezési és irányítási formája, például, részvénytársaság korlátolt felelősségű társasággá alakul (e formák lényegéről fentebb olvashattatok). Ebben az esetben az új jogi személy „megöröklí” az előző jogi forma minden jogát és kötelezettségét.

Beolvadáskor a létező jogi személyhez másik – egy vagy több – jogi személy csatlakozik. Ekkor a csatlakozó jogi személyek magukkal viszik az addig gyakorolt jogaikat is.

Természetes személy, jogi személy, polgári cselekvőképesség, polgári jogképesség.

1. Magyarazzátok meg a következő fogalmakat: *természetes személy, jogi személy, polgári cselekvőképesség, polgári jogképesség!*
2. Milyen esetekben korlátozható a személy cselekvőképessége, és milyen esetekben tekinthető a személy cselekvőképtelennek?
3. Hogyan hozható létre jogi személy?
4. Hogyan szüntethető meg a jogi személy létezése?
5. Hasonlítsátok össze a jogi személy megszüntetésének különböző módjait!
- 6*. Ukrajna polgárjogi törvénykönyvének fentebb idézett cikkelyei alapján állítsátok össze a jogképesség és cselekvőképesség összehasonlítási táblázatát!

	Jogképesség	Cselekvőképesség
Mikor lép életbe		
Miben rejlik		
Lehetséges korlátozás		

7*. Mondjátok el a véleményeteket a természetes személy polgári cselekvőképességének Ukrajna polgári törvénykönyve által meghatározott fokozatos növeléséről!

8. Tudjatok meg minél többet a városotokban, falutokban létező jogi személyek típusairól!

9. Határozzátok meg, milyen természetes és jogi személyekről beszélhetünk a következő példákban:

- a) P. állampolgár televíziót vásárolt a Szivárvány áruházban;
- b) O. állampolgár 1000 hrivnya kölcsönt vett fel barátjától;
- c) R., a Legfelsőbb Bíróság bírója egy építési céggel szerződést kötött nyaralója felújítására;
- d) L., egy vállalat igazgatója, személygépkocsijával megszegte a közlekedési szabályokat, balesetet okozott, amelyben kár keletkezett G. és V. állampolgárok autóiban, valamint az útszéli villanypóznában!

A Litván Nagyfejedelemségben a litván statutumok létrejöttéig az egyes vidékek lakossága és az állam közötti kapcsolatot szabálylevelekkel érvényesítették. Egyes esetekben a szabálylevelekben előírták a lakosok kiváltságait, amelyekkel megelőzhatték a hatalommal való visszaélést, más esetekben a lakosság különböző csoportjai közötti kapcsolatokat szabályozták. 1529-ig huszonegy tartomány kapott ilyen szabálylevelet, köztük nyolc a litván-orosz államhoz tartozó ukrán terület volt.

29. §. Jogügyletek

1. A jogügylet fogalma és ismertetőjelei

Idézzetek fel olyan esetet, amikor polgári jogviszonyban álltatok valakivel!

A polgári jogviszonyok többsége a természetes és jogi személyek cselekvésekor jön létre. **Az egyének azon cselekvését, melyek jogviszony létrejöttére, megváltoztatására, polgári jogok és köteleességek megszűnésére irányul, jogügyletnek nevezzük.**

A jogügyleteknek számos ismertetőjele van. A jogügylet elsősorban két vagy több személy kölcsönös és egybehangzó, joghatás kiváltására irányuló akaratnyilvánítása, tehát **önkéntes cselekmény**.

Másodsorban, a cselekmény akkor lesz jogügylet, ha célja a polgári jogok létrehozása, megváltoztatása, illetve megszüntetése. Ha az ember cikket ír, képet fest, több szempontból is igyekszik kifejezni magát, kibontakoztatni tehetségét, de ezáltal polgári jogi következményeket teremt. Azonban ez a cselekmény nem tekintendő jogügyletnek – a polgári jogok és köteleességek megszerzése nem alapja és közvetlen célja ennek a cselekménynek.

A jogügylet a **polgári (vagy magán) jog alanyainak a cselekménye**. Tehát a jogügylet résztvevői egymástól függetlenek és egyenrangúak. A jogügyletben való részvételük önkéntes döntés eredménye. A jogügylet ebben különbözik az államhatalmi szervek határozataitól (például vagyonekbezáras, adóbehajtás), amelyek végrehajtása kötelező a másik fél számára.

A jogügylet **jogszerű cselekmény**. A benne résztvevő felek cselekménye törvényes. Ez különbözteti azt meg a jogsértéstől, amely jogi következményekkel jár.

A jogügyletek nagy száma miatt bizonyos sajátosságok alapján osztályozzák őket. A polgári törvénykönyv egyoldalú, kétoldalú és többoldalú jogügyletet különböztet meg.

Az **egyoldalú jogügylet** az egyik fél cselekményét jelenti, ennek megfelelően csak az egyik féllel szemben támaszt jogi kötelezettséget. Az egyoldalú jogügylet esetében nem csak az azt lebonyolító személy szerezhethet jogokat, hanem más személyek is megszerezhetik azokat. Például végrendelet esetében a végrendelező nem egyeztet senkivel a cselekvését, a végrendelet pedig a végrendelezőn kívül senkire nem ró kötelezettséget, noha a kedvezményezetteknek létrejönnek bizonyos jogai (elsősorban tulajdonjog). Hasonló esettel találkozunk, amikor a személy felhatalmaz egy másik személyt meghatározott cselekmények végrehajtására. A **két- és többoldalú jogügyletek** esetében szükséges a felekkel való egyeztetés.

A kötelezettségek elosztásától függően a jogügylet lehet térítéses és ingyenes.

A jogügyletek többsége **térítéses**. Ezek például az adásvételi, bérleti, csereszerződések, amikor mindkét fél kötelezettséget vállal bizonyos cselekmény végrehajtására a másik fél javára, azaz kölcsönös kötelezettségről van szó.

Ha csak az egyik fél számára merül fel kötelezettség, a másik fél pedig kizárólag jogokkal rendelkezik, vagy nem létezik másik fél (az egyoldalú jogügyletek esetében), akkor **ingyenes** vagy **térítésmentes szerződésről** beszélünk. Ennek egyik példája az ajándékozás.

A jogügyletek fontos feltétele az életbelépés ideje. Ezen kritérium alapján a jogügylet lehet konszenzuális és reális. A **konszenzuális jogügylet** attól a pillanattól lép érvénybe, amikor a feleknek sikerül megegyezniük a jogügylet főbb feltételeiről – a jogügylet tárgyáról, az elszámolás módjáról és rendjéről. Ettől eltérően a **reális jogügylet** akkor lép életbe, amikor a benne foglaltakat már teljesítették.

2. A jogügylet érvényességének feltételei

A törvény meghatározza, milyen feltételek mellett érvényes a végrehajtott jogügylet.

Már tudjuk, hogy a jogügylet – jogi cselekmény. Ezért érvényességének első feltétele, hogy a **tartalma megfeleljen a törvényi előírásoknak, a társadalom erkölcsi elveinek és a törvényeknek**.

A jogügyletben részt vevő feleknek érteniük kell a jogügylet tartalmát, jogi és egyéb következményét. Képzeljétek el, hogy egy ötéves gyermek elhatározza, hogy elcseréli a nagymamája által ráhagyott falusi házat egy nagy játékautóra. Érvényes-e az

ilyen szerződés? A válasz egyértelmű. Tehát a jogügylet érvényességének második feltétele a **jogügyletben részt vevők elégséges polgári cselekvőképessége**. A cselekvőképesség szükséges szintje a jogügylet tárgyától függ.

A jogügylet a benne részt vevők akaratnyilvánítása. Azonban érvényesnek tekinthető-e a fenyegetés vagy csalás hatására létrejött jogügylet? Reméljük, a válasz ebben az esetben is egyértelmű. Tehát a jogügylet érvényességének következő feltétele a **benne részt vevők akaratának és cselekedetének azonossága**, a jogügylet külső, törvénytelen ráhatás nélküli végrehajtása.

A törvény előírja a jogügyletek alakai megformálásának rendjét. Ez függ annak tárgyától, terjedelmétől.

IsmerkedjeteK meg Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, milyen jogügyleti formákat határoznak meg a törvények, és melyiket milyen esetben kell alkalmazni!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

205. cikkely. A jogügylet alakja. Az akaratnyilvánítás módjai

1. A jogügylet szóban és írásban valósítható meg. A feleknek jogukban áll megválasztani a jogügylet formáját, ha arról a törvény másként nem rendelkezik.

2. Ha a törvény nem írja elő a jogügylet kötelező írásbeli lefektetését, akkor az érvényesnek tekinthető, ha a felek magatartása egyértelműen arról tanúskodik, hogy elfogadják az érvénybelépés jogi következményeit.

3. A jogügylet és a törvény által előírt esetekben a felek a jogügylet megvalósítására irányuló szándékukat hallgatással is kifejezhetik.

206. cikkely. Szóban megvalósítható jogügyletek

1. Szóban olyan jogügyletek valósíthatók meg, amelyeket a felek a megvalósításuk alkalmával maradéktalanul végrehajtanak. Kivételt azok a jogügyletek képeznek, melyeket közjegyző által kell hitelesíttetni és (vagy) államilag kell regisztráltatni, valamint azok a jogügyletek, amelyek érvénytelenek, ha nincsenek írásban lefektetve.

2. Az a fél, amelyik kifizette a másik fél által a szóbeli jogügylet alapján átadott árut vagy szolgáltatást, a kifizetett összeg tényéről és nagyságáról írásbeli elismervényt kap (...).

208. cikkely. Írásban kötendő jogügyletek

1. Kizárólag írásban köthető:

- 1) jogi személyek közötti jogügylet;
- 2) természetes és jogi személy közötti jogügylet, kivéve a 206. cikkely első részében foglalt jogügyleteket;
- 3) természetes személyek közötti jogügylet, amelynek értéke húszszorososan vagy annál nagyobb mértékben meghaladja a minimális adómentes jövedelem mértékét, kivéve a 206. cikkely első részében foglalt jogügyleteket;
- 4) egyéb jogügyletek, amelyek esetében a törvény írásbeli formát ír elő.

209. cikkely. Jogügyletek közjegyző általi hitelesítése

1. Az írásban lefektetett jogügyletek közül azokat kell hitelesíteni közjegyzővel, amelyekre vonatkozóan törvényi előírás létezik, vagy a felek abban egyeznek meg (...).

4. A természetes vagy jogi személyek által kötött jogügyletek hitelesíthetők közjegyző által, ha a benne részt vevő felek egyike úgy kívánja.

Tehát, a jogügylet érvényességének elengedhetetlen feltétele a **jogügylet megállapított formában való megkötése.**

A jogügylet csakis abban az esetben érvényes, amikor az reális és a benne foglalt következmények elérése a cél.

3. A jogügylet érvénytelensége.

Meghatározva az érvényes jogügylet feltételeit, a törvény ezzel egyidejűleg megszabja azokat a feltételeket, amelyek a jogügyletet érvénytelenné nyilvánítják.

Az **érvénytelen jogügylet** nem hozza létre a benne foglalt jogi következményeket.

A törvény értelmében a jogügyletek érvénytelenségnek két esete van: a semmisség és a vitathatóság (megtámadhatóság).

Semmis az a jogügylet, amelynek érvénytelenségét törvény állapítja meg. Függetlenül a benne részt vevő felek akaratától, anélkül, hogy bírósághoz fordulnának a jogügylet érvénytelenné nyilvánítása céljából, a jogügylet érvénytelenségnek tekintendő.

Az esetek többségében a jogügylet érvénytelenségének a megállapításához elegendő legalább az egyik fél aktív álláspontja. Ő bírósághoz fordul, amely – megvizsgálva a jogügylet megkötésének feltételeit – határozatot hozhat annak érvénytelenné nyilvánításáról. Azt a jogügyletet, amelynek érvénytelensége a törvény alapján nem állapítható meg egyértelműen, viszont az egyik fél által benyújtott bizonyítékok alapján megkérdőjelezhető annak érvényessége és a bíróság érvénytelenné nyilváníthatja, **vitathatónak** nevezzük.

Semmis jogügylet	Vitatható jogügylet
Ha nem tartják be a törvény által előírt közjegyzői hitelesítést vagy egyoldalú jogügylet	A <i>fiatalkorú</i> egyén által, szülői (örökbefogadói) beleegyezés nélkül megkötött jogügylet, amely során az egyén túllépte polgári cselekvőképessége határát
A <i>kiskorú</i> egyén által, szülői (örökbefogadói), vagy egyik szülőnek, akivel lakik, a beleegyezése nélkül megkötött jogügylet, amely során a kiskorú túllépte a polgári cselekvőképessége határát	A korlátozott polgári cselekvőképességgel rendelkező személy által, a gyámja beleegyezése nélkül megkötött jogügylet, amellyel túllépte a polgári cselekvőképessége határát
Az gyámhatóság engedélye nélkül kötött jogügylet, ha a törvény előírja annak szükségességét	Jogi személy által a megfelelő engedély (licenzió) nélkül kötött jogügylet
Cselekvőképtelen személy által kötött jogügylet	Hiba hatása alatt kötött jogügylet
Közrendet sértő, azaz az emberek és állampolgárok alkotmányos jogainak és szabadságának megsértésére irányuló jogügylet, a természetes és jogi személyek, az állam, a Krim Autonóm Köztársaság, területi közösségek tulajdonában kárt okozó, azt megsemmisítő, vagy annak eltulajdonítására irányuló jogügylet	Félrevezetés, erőszak, a felek rosszindulatú megállapodása eredményeként kötött jogügylet

A semmis jogügyletek felsorolása kimerítő, de a vitatható szerződések listája nem teljes. A bíróság a felsoroltakon kívül más, a polgári törvénykönyvben fel nem tüntetett, lényeges okok alapján is érvénytelenítheti a jogügyletet.

Ha a jogügylet érvénytelen vagy a bíróság annak minősíti, a felek kötelesek egymásnak visszaszolgáltatni a jogügylet alapján megkapott árut (szolgáltatást, munkát), vagy megtéríteni annak értékét. Tehát mindkét fél a jogügylet megkötése előtti eredeti állapotába kerül. **Az érvénytelen vagy bírósági határozattal érvénytelenített jogügylet alanyának a végrehajtás előtti állapotába való visszaállítását restitúciónak** (lat. *restitutio* – visszaszolgáltatás, visszaállítás) **nevezzük**. Az olyan restitúciót, amely során mindkét fél köteles a jogügylet által addig kapott javakat visszaszolgáltatni, **kétoldalú restitúciónak** nevezzük. Napjainkban a törvény nem ír elő egyoldalú restitúciót, azaz kizárólag az egyik szerződő fél által kapott javak visszaszolgáltatását. Ezenkívül, ha az érvénytelen jogügylet által a felek egyikének vagy harmadik személynek anyagi vagy erkölcsi kára keletkezett, akkor a vétkes fél köteles azt megtéríteni.

Egyes esetekben a törvény előírja a jogügylet azon különleges következményeit, amelyek egyedi elbírálás alapján érvényteleníthetők. Például, ha az egyik fél félrevezette a másik felet, fizikai vagy pszichikai hatást gyakorolt rá, akkor az köteles a szenvedő félnek megtéríteni az anyagi kár kétszerezését, valamint a felet ért erkölcsi kárt is. Ehhez hasonlóan, a nehéz körülményeket kihasználó fél szintén köteles megtéríteni a másik félnek az őt ért anyagi és erkölcsi kárt egyaránt.

Egyes szabályok a jogügylet előírt formájának figyelmen kívül hagyásának következményeiről is szólnak. Például az írásbeli jogügylet előírt szabályainak be nem tartása nem vezet automatikusan a jogügylet érvénytelenségéhez, de ha az egyik fél kifogást emel ellene, a bíróság érvénytelenítheti azt. Ebben az esetben a bíróság nem a tanúk vallomása, hanem kizárólag írásos, hangi, képi és egyéb bizonyítékok alapján hozza meg a döntését.

A jogügyletek különleges esetei a fiktív és színlelt jogügyletek. **Fiktívnek** az olyan jogügyletet nevezzük, amelyet a felek jogkövetkezmény nélkül kötnek, és a bíróság érvénytelennek nyilvánítja azt. A fiktív jogügylet példája a gépkocsi hozzátartozónak történő ajándékozása, amellyel meg kívánják akadályozni a gépkocsi elkobozását a tulajdonosnak bizonyos bűncselekményben való részvétele miatt. Valójában a gépkocsi az eredeti tulajdonosnál, vagyis az ajándékozónál marad.

Színlelt jogügyletet abban az esetben kötnek, amikor el szeretnék rejteni a valóban megvalósított jogügyletet. Ha ez kiderül, a felekre azok a jogviszonyok érvényesek, amelyek az általuk valóban megvalósított jogügylet esetében. Ha a felek

ajándékozási szerződést kötöttek, amelyről később kiderül, hogy valójában adás-vétel történt, akkor az adásvételi jogügyletre vonatkozó szabályok lépnek érvénybe.

Jogügylet, semmis jogügylet, vitatható jogügylet, fiktív jogügylet, színlelt jogügylet, restitúció.

1. Magyarazzátok meg a következő fogalmakat: *jogügylet, semmis jogügylet, vitatható jogügylet, fiktív jogügylet, színlelt jogügylet, restitúció!*

2. Nevezzétek meg a polgári jogügyletek érvényességének feltételeit!

3. Nevezzétek meg a polgári jogügyletek sajátosságait!

4. Mondjatok példát olyan jogügyletekre, amelyekben ti vagy a szüleitek vettek részt, esetleg tanúi voltatok ilyeneknek!

5. Milyen esetekben nyilvánítható érvénytelennek a jogügylet?

6. Hasonlítsátok össze:

a) a semmis és vitatható jogügyletet;

b) a fiktív és színlelt jogügyletet!

7*. Mondjátok el véleményeteket az egyoldalú restitúció érvénytelenítésének célszerűségéről!

4. sz. gyakorlati munka

Polgári jog

A polgári joggal való ismerkedés egyik feladata – a polgári jog általános ismert normáinak felhasználásával megtanulni elemezni a jogi helyzeteket.

Megvizsgálunk egy szituációt.

A 16 éves Dmitro C. esztergályosként dolgozott, emellett esti iskolában tanult. A kapott fizetéséből (900 hrvny) a vele egykorú Oleg P.-től 250 hrvnyáért egy kiskutyát vásárolt, amelyről írásbeli szerződést kötöttek. Dmitro anyja, miután tudomást szerzett a vásárlásról, követelni kezdte Oleg apjától, hogy vegye vissza a kutyát, és adja vissza annak árát, amit arra alapozott, hogy nem ért egyet a fiatalos fia által megkötött szerződéssel. Oleg apja ezt visszautasította, mivel, mint megjegyezte, ő előzetesen beleegyezett abba, hogy a fia eladja a kutyát. Dmitro anyja a bírósághoz fordult. Milyen határozatot kell hoznia a bíróságnak?

Mindenekelőtt tisztázzuk azokat a tényezőket, amelyek fontosak lehetnek a helyzet elemzése szempontjából. Meghatározzuk a jogviszony résztvevőit. Ezek Dmitro és Oleg. Egyikük sem felnőtt korú, ezért meg kell határozni a cselekvőképességük szintjét. Oleg iskolás, ezért nem teljes cselekvőképességgel rendelkezik. Ez egyebek mellett azt jelenti, hogy szülői vagy örökbefogadói beleegyezéssel jogában áll szerződés megkötése. Dmitro dolgozik, tehát rendelkezhet teljes cselekvőképességgel, viszont ez a feladat feltételeiből nem derül ki, ezért abból indulunk ki, hogy ő szintén nem teljes polgári cselekvőképességgel rendelkezik. A fent említetteken kívül ez

feljogosítja a fizetesként, ösztöndíjként, nyugdíjként kapott pénzzel való önálló rendelkezésre. A feladat feltételeiből ismeretes, hogy Dmitro a saját fizetéséből vásárolta a kutyát, ezért a szerződés megkötéséhez nem kellett megkapnia szülei beleegyezését. Oleg szintén helyesen járt el – a kutyát szülői beleegyezéssel adta el. A szerződést szabadon kötötték, és az megfelel a törvényi és erkölcsi normáknak. Ebben az esetben a törvény eltekint a közjegyzői hitelesítéstől, sőt az írásos jogügylettől is. Tehát a jogügylet érvényes, Dmitro anyjának a követelése megalapozatlan. A bíróságnak vissza kell utasítania a követelést.

Az ajánlott példákat elemezve, meg kell határozni a jogügyletben részt vevő feleket, megállapítani, hogy megfelelő cselekvőképességgel rendelkeznek-e az adott jogügylet megkötéséhez, betartották-e a szerződés előírt formáját, megfelel-e az a törvényi és erkölcsi normáknak.

Megvizsgálunk további példákat.

1. A 12 éves Olekszandr P. filmforgatáson vett részt, amiért 4000 hrivnya tiszteletdíjat kapott. Ebből a pénzből édességet (20 hrivnya), jegyzetfüzetet és tollat (5 hrivnya), valamint egy karórát (350 hrivnya) vásárolt magának. De az apja, aki a fia költségeit értelmetlennek tartotta, követelte az üzletben a fiú által vásárolt áru visszavételét, az általa elköltött pénzt visszafizetését. Az üzletben ettől elzárkóztak, amit azzal magyaráztak, hogy Olekszandr közölte a pénztárossal és az eladóval, hogy ez az ő pénze. Szerintetek kinek van igaza ebben az esetben?

2. A 17 éves Andrij az iskola befejezése után asszisztensként helyezkedett el egy egészségügyi főiskolán. Bizonyos idő elteltével az apja felkereste az intézet igazgatóját és elmondta, hogy fia céltalanul költi a pénzét – autómódelleket, bélyeget vásárol, haza pedig kevés pénzt ad, nincs tekintettel a család nehéz anyagi helyzetére, így arra, hogy az anyja rokkant, munkaképtelen, két lánytestvére iskolás, az apja fizetése pedig kevés a család eltartásához. Az apa kérésére az intézmény igazgatója utasította beosztottját, hogy a fiú bérét kizárólag az apa jelenlétében vagy személyesen az apának fizessék ki. Történt-e szabálysértés ebben az esetben?

3. D. első éves egyetemi hallgató, aki betöltötte 17. életévét, a néhány hónap alatt összegyűjtött ösztöndíjából egy DVD-lejátszót vásárolt, majd azt P.-vel elcserélte egy kétéves mobiltelefonra. Miután D. apja tudomást szerzett a cseréről, visszakövetelte P.-től a DVD-lejátszót. Mivel P. ezt megtagadta, az apa beadvánnyal fordult a bírósághoz, amelyben kérte a fiúk által kötött csereszerződés érvénytelenítését. Ezzel egy időben D. apja kérelmezte a bíróságtól, hogy hatalmazzák fel őt a fia ösztöndíjának kézhezvételére és az összeggel való rendelkezésre, mivel a fia nem tankönyvekre, hanem szerinte felesleges dolgok

vásárlására költi a pénzt. Szerintetek milyen döntést kell hoznia a bíróságnak?

4. A 13 éves Viktor M. a nagymamájától MP3-as lejátszót kapott ajándékba. Két hónap múlva, a nagymamájával történt egyeztetés után azt egy videokamerára cserélte el, amelyet a szomszéd, Szerhij T. külföldről hozott be. Amint Viktor apja tudomást szerzett a cseréről, követelte Szerhijtől a lejátszó és a videokamera visszacserélését, mivel ő nem adta beleegyezését a cseréhez. Ezzel sem Viktor, sem Szerhij nem értett egyet, arra hivatkozva, hogy az MP3-as lejátszó a nagymama ajándéka, és ő egyetért a cserével. Kinek van igaza?

5. B. állampolgár kérelmezte, engedélyezzék számára, hogy 16 éves korában házasságot kössön R. állampolgárral. Mivel B. a városba költözött újdonsült férjéhez, a nagyszüleitől örökölt házat, amelyben addig a szüleitől külön élt, A.-nak adta el jutányos áron lebontás céljából. Miután ezt megtudták B. szülei, arra kérték a bíróságot, hogy érvénytelenítse az adásvételi szerződést, mivel B. nem nagykorú, és ők nem egyeztek bele az eladásba, az A. által fizetett összeg pedig irreálisan alacsony a ház értékéhez képest. Kinek van igaza ebben az esetben?

6. A 8 éves Mikola apja a fia nevében szerződést kötött, amely alapján a fia tulajdonosa lett a P.-től vásárolt háznak. Bizonyos idő elteltével ajándékozási szerződést kötöttek N.-nel, amely alapján N. lett a tulajdonosa annak a személygépkocsinak, amelyet Mikola a nagyanyjától örökölt. Törvényesek-e a megkötött szerződések?

7. Miután a 15 éves Viktor szülei autóbalesetben elhunytak, a fiút a nagymamájánál helyezték el, akit hivatalos gyámnak neveztek ki. Ugyanakkor a fiú ideje nagy részét a vele egykorú Szerhijjével és annak apjával, N.-nel töltötte. Egy év múlva Viktor N.-nek a születésnapja alkalmából egy híres szerző műveinek gyűjteményét ajándékozta. N. ellenkezésére Viktor arról biztosította a férfit, hogy a könyvsorozat az övé, azt a szüleitől örökölte. Ennek ellenére a fiú nagyanyja bizonyos idő elteltével N.-től a könyvsorozat visszaszolgáltatását követelte, mivel szerinte az ajándékozáshoz az ő beleegyezésére is szükség lett volna. Kinek van igaza?

30. §. Képviselés és meghatalmazás

1. A képviselés fogalma és fajtái.

Az apa 10 éves gyereke nevében számítógép vásárlására köt szerződést. Az igazgató gépkocsi bérleti szerződést köt az általa vezetett vállalat nevében. Mindkét esetben a szerződést aláíró személyek mások nevében jártak el. Cselekvésükkel **képviselést** láttak el, ami **olyan jogviszony, melyben az egyik fél (a képviselő) köteles vagy jogosult eljárni a másik fél nevében, akit képvisel.** A képviselő által megkötött szerződés nem a képviselőre, hanem az általa képviselt személyre ró jogokat és

kötelezettségeket. Eközben a képviselő az általa képviselt személy érdekeit köteles szem előtt tartani. Az úgynevezett „érdekkülönbözet” elkerülése végett a képviselő nem köthet szerződéseket a megbízó nevében a saját vagy harmadik személy érdekében, akit szintén képvisel.

A képviselő nem köthet személyes jellegű szerződéseket, ami kizárólag a megbízó joga. Ilyen szerződés például a végrendelet, amelyet csak a végrendelkező személyesen írhat alá, és semmi esetre sem teheti meg annak képviselője.

A képviselet fajtái		
Törvény alapján	Szerződés alapján	Jogi személy jegyzőkönyve alapján

Leggyakrabban a **törvényes képviselettel** találkozhatunk. A kiskorú és fiatalkorú gyerekek jogi képviselői a szüleik (örökbefogadók), így amikor a szülők a nevetekben írnak alá szerződést, vagy valamilyen jogügyletet hajtanak végre, a törvény által meghatározott képviselőkként járnak el. Hasonlóképpen a kiskorúak, és a cselekvőképtelen személyek érdekében a törvény szerint a gyám jár el. Egyes esetekben az ilyen képviseletet kötelezőnek nevezik, vagyis a szülőknek nincs jogukban lemondani a gyerekük képviseletéről, a gyám, aki elvállalta a gyámságot, azzal egyetemben képviseleti kötelezettséget is vállal.

A mindennapokban gyakran találkozhatunk **szerződéses képviselettel**. Ebben az esetben a képviselő szabad akaratából vállalja a rá háruló kötelezettségeket. A képviseleti kötelezettségről szóló megállapodás történhet szerződés vagy felhatalmazás formájában, amelyben meghatározzák a képviselő hatáskörét.

A szerződéses képviselet egyik típusa az **üzleti képviselet**, amelyet Ukrajna polgári törvénykönyve szabályoz.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári törvénykönyve alábbi kivonatával, és határozzátok meg, miben rejlik az üzleti képviselet lényege!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

243. cikkely. Üzleti képviselet

1. Üzleti képviselő az a személy, aki szerződések megkötésénél állandóan és önállóan képviseli a vállalkozókat.

2. Egy képviselő egy időben több üzleti képviseletet is elláthat, ha ebbe a képviselt felek beleegyeznek, valamint a törvény által előírt egyéb esetekben.

3. Az üzleti képviselő hatáskörét a képviseletet ellátó és a képviselt személy között megkötött szerződés vagy meghatalmazás határozza meg (...).

Képviselet a **jogi személy által megfogalmazott jegyzőkönyv** alapján is létrejöhet. A jogi személy nem írhat alá szerződést, nem tárgyalhat. Bármilyen ügyletet a jogi személy nevében természetes személy végez, aki meghatározott pozíciót tölt be a jogi személy keretén belül. Például az igazgatói vagy egyéb pozícióba történő kinevezéssel az illető személy jogot kap a jogi személy képviselésére.

2. Meghatalmazás.

Ha valamely személy képviseletet lát el, akkor a hatáskörét meg kell határozni. Ebből a célból a képviselőt (kivéve a törvényes képviselőt) meghatalmazzák. **A meghatalmazás olyan írásbeli nyilatkozat, amelyben a meghatalmazó feljogosítja a meghatalmazottat arra, hogy helyette és a nevében a megjelölt egy vagy több ügyben eljárjon harmadik személyek előtti képviselet tekintetében.**

A képviselőre ruházott hatáskörtől függően megkülönböztetünk általános, speciális és egy alkalomra szóló meghatalmazást.

Az **általános meghatalmazás** alapján a képviselő számos jogügyletet, cselekményt végezhet, amelyek nincsenek konkrétan körülhatárolva. Általában ilyen meghatalmazással ruházza fel a különböző régiókban működő leányvállalatok vezetőit cégük központja vagy a hosszabb időtartamú kiküldetésbe utazó egyén a rokonait tulajdonának felügyeletére.

A **speciális meghatalmazást** általában azonos (egynemű) cselekmények többszöri végrehajtására adják ki. Ilyen meghatalmazással rendelkeznek egyes intézmények dolgozói, akik a postán rendszeresen átveszik a vállalatuk számára érkezett küldeményeket, a pénzszállítók, akik naponta begyűjtik az üzletek bevételeit.

Az **egyszeri meghatalmazást** bizonyos, egyértelműen meghatározott egyszeri jogügylet megvalósítására, a cselekmény végrehajtásának idejére adják ki. Érvényességi ideje a benne meghatározott cselekmény végrehajtásáig tart. Ilyen meghatalmazás adható barátok között, például fizetés felvételére, valamely vállalat egyik dolgozójának másik vállalattól érkező tulajdon átvételére.

Jogi személy nevében a meghatalmazást annak testülete vagy egy erre külön felhatalmazott munkatárs adja ki, általában a szervezet vezetője, és azt hivatalos bélyegzővel látja el.

Természetes személy esetében a meghatalmazás kizárólag írásban adható, a közjegyzői jogügyletre is feljogosító meghatalmazást pedig közjegyzőnek kell hitelesítenie. Az életben előfordulnak olyan esetek, amikor az embernek nincs lehetősége közjegyzőhöz fordulnia.

Szerintetek milyen esetekben lehetetlen vagy körülményes, hogy valaki közjegyzőhöz forduljon?

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári törvénykönyve alábbi kivonatával, és határozzátok meg a feltételeket és a tisztségviselőket, akiknek jogukban áll, hogy a közjegyzővel egyenrangú szinten hitelesítsék a meghatalmazásokat!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

245. cikkely. A meghatalmazás formája

(...) 3. Katonai szolgálatot teljesítő egyének, katonai kórházban, szanatóriumban vagy egyéb honvédelmi intézményben gyógyuló személyek meghatalmazásait az intézmények vezetői, azok helyettesei, a főorvos vagy az osztályvezető orvos hitelesítheti.

A hadseregben szolgálatot teljesítő, katonai főiskolán tanuló személyeknek, az alakulatok és intézmények alkalmazottainak, azok családtagjainak meghatalmazásait, amennyiben az érintett településen nincs közjegyző vagy közjegyzői teendőket ellátó hivatal, az adott alakulat parancsnoka vagy oktatási intézmény vezetője hitelesítheti.

A büntetés-végrehajtó intézményben, vizsgálati fogságban lévő egyének által adott meghatalmazást ezen intézmények vezetői hitelesíthetik.

Azokon a településeken, ahol nincs közjegyző, a meghatalmazások hitelesítését, kivéve az ingatlan, tulajdonosi, társasági joggal, gépkocsi fölötti rendelkezéssel kapcsolatos meghatalmazásokat, az önkormányzat erre felhatalmazott tisztségviselője végzi.

Az említett önkormányzati tisztségviselő által hitelesített meghatalmazás egyenértékű a közjegyzővel hitelesített meghatalmazással.

4. A fizetés, ösztöndíj, nyugdíj, gyerektartás és egyéb anyagi juttatás, postai küldemények (postai átutalás, csomag) kézhezvételére feljogosító meghatalmazás hitelesítését annak az intézménynek a vezetője is kiadhatja, ahol a meghatalmazott személy dolgozik, tanul, kórházi kezelés alatt áll, vagy ez történhet a lakóhelye szerinti önkormányzatnál (...).

A meghatalmazott egyén köteles végrehajtani a meghatalmazásban számára előírtakat. Amennyiben alapos indokok miatt nincs lehetősége annak végrehajtására, vagy ha a meghatalmazás erre lehetőséget ad, a meghatalmazott átadhatja a meghatalmazásban megfogalmazott kötelezettségeit harmadik személynek. A meghatalmazott által kiállított új meghatalmazás érvényességi ideje nem lépheti túl az eredeti meghatalmazás érvényességi idejét.

A törvény előírja a meghatalmazás kötelező elemeit, amelyek nélkül az nem érvényes. Ez az aláírás (kiadás) dátuma, a meghatalmazó (vagy meghatalmazás kiadására jogosult) személy aláírása, vagy ha a meghatalmazó jogi személy, akkor annak a bélyegzője is.

Ukrajna polgári törvénykönyve előírja, hogy egyértelműen fel kell tüntetni a meghatalmazás érvényességi idejét. Ha ez nincs feltüntetve, a meghatalmazás a visszavonásáig érvényes.

A törvény meghatározza azokat az eseteket, amikor a meghatalmazás érvényét veszíti. A meghatalmazás általi

képviselőt megszűnik, ha lejár az érvényességi ideje (amennyiben az fel van tüntetve), ha a meghatalmazást kiállító személy visszavonja azt, ha a meghatalmazást kiállító jogi személy megszűnik, ha a meghatalmazást kiállító személy elhalálozott, vagy cselekvőképtelenné, valamint eltűntnek nyilvánítják, csökken a polgári cselekvőképessége. A képviselőt önkéntes (kivéve a törvény szerinti képviselőt), ezért a meghatalmazás abban az esetben is érvénytelen, ha a meghatalmazott visszalép az okmányban foglaltak végrehajtásától.

Képviselő, meghatalmazás

1. Magyarázzátok meg a *képviselőt* és *meghatalmazás* fogalmakat!
2. A képviselőt milyen fajtáit ismeritek?
3. Mik a meghatalmazás kötelező elemei (rekvizitumai)?
4. Milyen esetekben kötelező közjegyző által hitelesíteni a meghatalmazást?
5. A közjegyző kivételével milyen esetekben, és milyen tisztviselőknél van joga a meghatalmazás hitelesítésére?
- 6*. Állítsátok össze különböző jogügyletekre, szerződés-kötésre feljogosító meghatalmazásokat!
7. Hasonlítsátok össze:
 - a) a meghatalmazás fajtáit;
 - b) a képviselőt fajtáit!

31. §. Az állampolgári jogok védelme

1. Állampolgári jogok védelme.

Az üzletben egy tévékészüléket vettetek, amely a vásárlást követő harmadik napon elromlott. Szüleitek autójában kár keletkezett, amit a közlekedési szabályokat megsértő másik autós okozott. Osztálytársad kölcsönkérte a tankönyvedet, és azt huzamosabb ideje nem adja vissza. A fenti esetekben sérül az állampolgári jogotok, ezért felmerül a jogok megvédésének szükségessége.

Ajánljatok módszereket állampolgári jogaitok megvédésére!

Az állampolgári jogok védelmének módjai	
Jogok és érdekek védelme Ukrajna elnöke, államhatalmi szervei, helyi önkormányzatai által	A jogok védelme közjegyző által
Az állampolgári jogok önkéntes védelme	A jogok védelme bíróság által

A személy a jogait különféle módon és eszközök révén védheti meg. Mindenkinek joga van önvédelemre. A személyek önvédelmére kizárólag törvényes eszköz használható. Azonban az ember nem minden esetben oldhatja meg személyesen a problémáit, és kénytelen segítségért folyamodni.

Ilyen segítséget az állami és helyi önkormányzati szervek nyújthatnak – a községi tanácstól Ukrajna elnökéig. Állampolgári jogok védelme ügyében a közjegyző szintén

segítséget nyújthat. Hozzá abban az esetben fordulhatunk, ha nem teljesítik a szerződést, nem adják vissza a kölcsönt, amelyet írásbeli megállapodás alapján nyújtottunk.

Végül a személy jogainak védelme érdekében bírósághoz is fordulhat. Ebben az esetben számos, törvény adta lehetőség közül választhatjuk ki a nekünk legmegfelelőbbet.

Ukrajna polgári törvénykönyvének alábbi kivonata segítségével válasszátok ki, milyen módszerek segítségével védheti meg az állampolgár jogait a bíróság! Mondjatok példát mindegyik felsorolt módszer felhasználására!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

16. cikkely. Polgári jogok és érdekek védelme bíróság által

1. Minden személynek joga van ahhoz, hogy bírósághoz forduljon saját tulajdoni vagy személyi jogai és érdekei védelmében.

2. A polgári jogok és érdekek védelmének módjai a következők:

- 1) jog elismerése;
- 2) jogügylet jogtalannak minősítése;
- 3) jogsértő cselekmény megszüntetése;
- 4) jogsértés előtti állapot visszaállítása;
- 5) kötelezettség valós végrehajtására kényszerítő eszközökkel;
- 6) jogviszony megváltoztatása;
- 7) jogviszony megszüntetése;
- 8) anyagi kár megtérítése;
- 9) erkölcsi (nem anyagi jellegű) kár megtérítése;

10) az állami szervek, a Krím Autonóm Köztársaság vagy a helyi önkormányzatok hatóságai határozatainak, a kötelékükbe tartozó tisztségviselők cselekvésének vagy tétlenségének törvénytelené nyilvánítása.

A bíróság a polgári jogok és érdekek védelmében egyéb, törvényben vagy szerződésben nem szereplő módszereket is alkalmazhat.

2. Keresetelévülés.

Képzeljétek el a következő szituációt: tudomásotokra jutott, hogy a szomszédotok nem adta meg az 1941-ben felvett adósságát nagyszüleiteknek, mert közbejött a második világháború. Lehetséges-e az adósság visszaszerzése, ha a szomszéd leszármazottjaitól követelitek azt? Természetesen megbeszélhetitek az esetet a leszármazottakkal, és lehetséges, hogy meg is egyeztek az adósság visszafizetéséről. Vajon kérhettek-e segítséget bíróságtól? Hogy felelni tudjatok a kérdésre, meg kell ismerkednetek a „keresetelévülés” fogalommal. **A keresetelévülés az az időtartam, amelyen belül a személy bírósághoz fordulhat polgári jogainak és érdekeinek védelmében.**

Ukrajna polgári törvénykönyvének alábbi kivonata segítségével határozzátok meg, mennyi a keresetelévülés ideje a különféle követeléseknek! Lehetséges-e a fent említett probléma bírósági úton való megoldása?

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

257. cikkely. Általános keresetelévülés

1. Az általános keresetelévülési idő három év.

258. cikkely. Speciális keresetelévülés

1. Egyes követelések esetében a törvény speciális keresetelévülési időt határozhat meg: csökkentheti vagy növelheti azt az általános keresetelévülési időhöz viszonyítva.

2. Egyéves keresetelévülési idejűek, egyebek mellett, a következő követelések:

- 1) késedelmi díj (büntetés, kamat);
- 2) médiában közölt valótlan információ helyreigazítása;

Ebben az esetben a keresetelévülés ideje a helyreigazítás médiában történő megjelenésének napjától vagy attól a naptól számítódik, amikor a személy tudomására jutott (juthatott) a helyreigazítás megjelenésének ténye.

3) a társtulajdonosra, mint vásárlóra átruházott jogok és köteleességek, ha sérül a közös tulajdon részének elővásárlási joga (jelen törvénykönyv 362. cikkelye);

4) eladott áru hiánya esetén (jelen törvénykönyv 681. cikkelye);

5) ajándékozási szerződés felbontása (jelen törvénykönyv 728. cikkelye);

6) áru- és postai szállítás esetén (jelen törvénykönyv 925. cikkelye);

7) végrendelet végrehajtójának cselekvése elleni panasz (jelen törvénykönyv 1293. cikkelye).

3. Erőszak vagy csalás révén megkötött jogügylet elleni követelések keresetelévülési ideje öt év.

4. Semmis jogügyletek következményeire vonatkozóan benyújtott követelések keresetelévülési ideje tíz év.

268. cikkely. Követelések, amelyekre nem vonatkozik a keresetelévülés

1. A keresetelévülés nem vonatkozik:

1) személyhez fűződő jogok megsértésére vonatkozó követelésekre, a törvényben megállapított esetek kivételével;

2) betétes bankkal (pénzintézettel) szembeni, betét visszaszolgáltatására vonatkozó követelésére;

3) rokkantság, egyéb egészségkárosodás vagy halál következtében felmerült kár megtérítésére irányuló követelésre;

4) állami hatóság, a Krím Autonóm Köztársaság központi szervei vagy helyi önkormányzatok által hozott határozatok érvénytelennek nyilvánítására irányuló követelésre, ha az elfogadott határozatok sértik az állampolgár tulajdonosi vagy egyéb jogait;

5) biztosított személynek a biztosítóval szembeni, a biztosítási összeg kifizetésére irányuló követelésre (...).

Tehát mielőtt meg szeretnénk oldani a felmerült problémáinkat, emlékeznünk kell a határidőkre – ha letelt a keresetelévülési idő, elveszítjük a bírósághoz fordulás jogát. De egyes esetekben a bíróság megalapozottnak tekintheti a határidő

lejárta után beadott követelés indokolását, de erre inkább ne hagyatkozzunk.

3. Erkölcsi kár.

Idézzétek fel, milyen viszonyokat szabályoznak a polgári jog normái!

Amikor sérülnek az ember jogai, akkor nem csak fizikai vagy anyagi kára keletkezik, hanem erkölcsi megpróbáltatásokat is átél, amelyek idővel lejáráthatják becsületét, méltóságát és üzleti hírnevét. Ebben az esetben erkölcsi kártérítésről beszélünk, amely Ukrajna polgári törvénykönyve alapján megtérítendő. Érthető, hogy az erkölcsi kár nem mérhető konkrét veszteséggel, ezért a törvény arról rendelkezik, hogy annak megtérítése pénzzel, vagyoni kártérítéssel vagy egyéb módon történhet.

Ukrajna polgári törvénykönyve előírja, hogy „az erkölcsi kár pénzbeli megtérítésének mértékét a bíróság határozza meg, figyelembe véve a jogtalanság jellegét, a fizikai és lelki szenvedés mélységét, a károsult képességeinek csökkenését vagy teljes hiányát, az erkölcsi kárt okozó személy bűnösségének fokát, amennyiben a bűnössége megalapozza az erkölcsi kár megtérítését, valamint egyéb körülményeket, amelyek lényegesek az ügy szempontjából. A kártérítés mértékének megállapításakor szem előtt tartják az ésszerűség és méltányosság követelményeit.” Az erkölcsi kár a vagyoni kártól függetlenül térítendő meg. A két kár értéke között nincs összefüggés.

Ukrajna polgári törvénykönyve meghatározza azokat az eseteket és feltételeket, amelyek meglétekor kötelező az erkölcsi kár megtérítése.

Ismerkedjétek meg Ukrajna polgári törvénykönyvének alábbi kivonatával, és határozzátok meg, milyen okok megléte esetén térítendő meg az erkölcsi kár!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

1167. cikkely. Az erkölcsi kárfelelősség alapjai

1. A természetes vagy jogi személynek törvénytelen határozat elfogadásával, cselekvéssel vagy annak elmulasztásával okozott erkölcsi kárt az azt okozó személy köteles megtéríteni, ha bebizonyosodik a vétség, kivéve a cikkely második pontjában foglalt esetekben.

2. Az erkölcsi kárt meg kell téríteni, függetlenül attól, hogy azt állami szervek, Krím Autonóm Köztársaság hatalmi szervei, helyi önkormányzati szervek, természetes vagy jogi személy okozta, ha:

1) az okozott kár a természetes személy rokkantsága, egyéb egészségkárosodása vagy halála, ami fokozottan veszélyes forrás hatásának eredményeként következett be;

2) a természetes személyt ért kár törvénytelen ítélet, jogellenes bűnügyi felelősségre vonás, megelőző intézkedésként fogatosított

törvénytelen fogva tartás, lakóhelyelhagyási tilalom, törvénytelen elzárás vagy javító-nevelő munka formájában jogellenesen megállapított adminisztratív büntetés következtében keletkezett;

3) a törvény által megállapított egyéb esetekben.

1168. cikkely. Természetes személy rokkantsága, egyéb egészségkárosodása vagy halála következtében keletkezett erkölcsi kár megtérítése

1. A rokkantság vagy egyéb egészségkárosodás következtében keletkezett erkölcsi kár megtéríthető egy összegben vagy rendszeres havi járandóság formájában.

2. A természetes személy halála következtében keletkezett erkölcsi kár az elhunyt férjének (feleségének), szüleinek (örökbefogadó szülőknek), gyerekeinek (örökbefogadott gyerekeknek), valamint a vele egy családban élőknek térítendő meg.

Erkölcsi kárt néha a médiában vagy egyéb módon megjelenő hamis információ is okoz. Ebben az esetben az erkölcsi kár részlegesen az információ megcáfolásával is megtéríthető. A károsult félnek szintén joga van a cáfolatra. Fontos megjegyezni, hogy a valós információt annak a kötelessége publikálni, aki a hamis információt terjesztette.

Ha az információt hamisnak minősítik, a terjesztő személy köteles azt megcáfolni. A cáfolat módja a hamis információ terjesztésének módjától függ. Képzeljétek el, hogy a hamis információt jellemrajzban írták le, amire az egyetemi felvételihez volt szükség, és ami megakadályozta az illetőt a szükséges okmányok benyújtásában. Ebben az esetben a cáfolat a hamis információt tartalmazó dokumentum visszahívását jelenti. Ha az információt újságban vagy televízióban közölték, akkor a visszavonása lehetetlen, hiszen meghatározatlan számú személy tudomására jutott. Ekkor a cáfolatot ugyanazokban a médiumokban – újságban vagy televízióban – kell megjelentetni. Ha könyvben, újságban, műsorban megsértik az ember személyiségi jogait (egyebek mellett a becsületét, méltóságát, üzleti hírnevét), akkor a bíróságnak joga van megtiltani az információ további terjesztését, sőt a kiadott könyvek és újságok megsemmisítését is elrendelheti.

Keresetelévülés, becsület, méltóság, üzleti reputáció, erkölcsi kár.

1. Magyarazzátok meg a *keresetelévülés, becsület, méltóság, üzleti hírnév, erkölcsi kár* fogalmak jelentését!

2. Milyen módon védhetők meg a személy polgári jogai?

3*. Mondjátok el véleményeteket az elévülési idő célszerűségéről!

4. Szerintetek miért állapítottak meg eltérő elévülési időt a különféle jogügyletek számára?

5. Az állampolgári jogok és érdekek védelmének milyen módjait alkalmazhatja a bíróság?

6. Miben rejlik az erkölcsi kár?

7*. Véleményetek szerint a törvény elég eszközzel rendelkezik-e az erkölcsi kár megtérítésének a biztosítását illetően?

8*. Az írott és elektronikus médiában, az interneten keresettek olyan cikket, amellyel hamis információt cáfolnak meg!

9*. A felsorolt esetek mindegyikére keressétek meg az állampolgári jog megvédésének általános legcélszerűbbek vélt módját:

- a) a személy nem fizette vissza idejében a banki kölcsönt;
- b) az állampolgár személygépkocsiját, a véleménye szerint, jogtalanul foglaltna le a közlekedési rendőrség;
- c) az udvaron játszó gyerekek véletlenül megrongálták az ott parkoló céges szolgálati gépkocsit;
- d) a személy törvénytelennek tartja a községi tanács földle foglaltsáról szóló határozatát!

Előzetes feladat. Soroljátok fel, milyen tulajdonnal rendelkeztek! Milyen tulajdonnal rendelkezik a családotok, a barátaitok és ismerőseitek?

32-33. §. A tulajdonjog általános jellemzése

1. A tulajdonjog fogalma és tartalma.

Mindnyájan rendelkeztek olyan tárgyakkal, amelyekről azt állítjátok, hogy az a tulajdonotok. **Az egyén tulajdonhoz való jogát, amelyet a törvénynek megfelelően önszántából, mások akaratától függetlenül gyakorol, tulajdonjognak nevezünk. Eközben a tulajdonosé a birtoklási, használati és a rendelkezési jog.** Ezeket a jogokat Ukrajna Alkotmánya és Ukrajna polgári törvénykönyve rögzíti.

A 9. osztályban tanultakból idézzétek fel, mit jelent a három alábbi hatáskör!

Olvasás közben a könyvet rendeltetésszerűen használjátok – olvassátok. Ha a könyv más alkalommal alátétként szolgál, akkor is annak használatáról beszélünk. Tehát bármilyen esetben, ha a tárgyat saját igényeiteknek megfelelően alkalmazzátok, akkor **használjátok** azt.

A könyvet a kezetekben tartva megváltoztathatjátok a helyét ugyanúgy, mint amikor a számítógép billentyűzetét közelebb vagy távolabb helyezitek magatok előtt. Ebben az esetben **birtokoljátok** a tárgyat.

A tulajdonos harmadik hatásköre a rendelkezés. Erről akkor beszélünk, amikor meghatározzátok a tárgy további sorsát. A fényképezőgépeteket például elajándékozhatjátok, vagy kölcsönadhatjátok osztálytársatoknak, elcserélhetitek egy másik tárgyra, míg, ha tönkrement és nem lehet megjavítani, akkor kidobhatjátok. Ezekben az esetekben arról beszélünk, hogy **rendelkeztek** a tárggyal.

Megjegyezzük, hogy a tárgy birtoklása lehet törvényes és törvénytelen. *Törvényes alapon* a tulajdonos rendelkezik saját tulajdonával, valamint rendelkezhet vele az azt bérlő, őrző személy is. Ha a tulajdon törvénytelenül került a személyhez, akkor törvénytelen birtoklásról beszélünk.

A törvénytelen birtoklás lehet **jó szándékú** és **tisztességtelen**. Az első esetben a törvénytelenül birtokló személy nem tudja és

nem is szükséges tudnia tulajdonának törvénytelen voltáról. A második esetben a tulajdonos tudja, vagy tudnia kell róla, hogy törvénytelenül birtokolja az adott tárgyat.

Ukrajna Alkotmánya és polgári törvénykönyve kimondja, hogy a tulajdon sérthetetlen, jogtalanul senkit sem foszthatnak meg tulajdonától vagy gátolhatnak ezen jogának gyakorlásában.

2. A tulajdonjog alanyai.

A tulajdonjog alanya az ukrán nép, a helyi közösségek, természetes és jogi személyek – a törvény által meghatározott polgári kapcsolatok résztvevői. A törvény fontos rendelkezése, hogy a tulajdonjog alanyai egyenlők a törvény előtt.

A tulajdonos birtokolja, használja saját tulajdonát és rendelkezik vele, azzal bármilyen törvénybe nem ütköző cselekedetet végrehajthat.

Ukrajna Alkotmánya elismerte, hogy a tulajdon kötelez. Ez azt jelenti, hogy a tulajdonos köteles úgy tartani a tulajdonát, hogy azzal másoknak ne okozzon kárt. Például a gépkocsi tulajdonosa köteles járművét megfelelő, a környezetben élőket nem veszélyeztető, biztonságos állapotban tartania, a ház tulajdonosa köteles rendszeresen karbantartania háza földgáz-, vízvezeték- és fűtési rendszerét. A tulajdonosnak nem áll jogában a tulajdonjogát mások jogainak, szabadságának és méltóságának, a társadalom érdekeinek kárára használnia, ártani vele a környezetnek, és rontani a föld természetes minőségét.

3. A tulajdonjog megszerzése.

Fontos jelentősége van a tulajdonjog megszerzési módjának, amelynek két típusa létezik: eredeti és származékos.

Az eredeti szerzősmódhoz a következők tartoznak: a természet általánosan elérhető ajándékai, talált tárgy, kincs, gazdátlan tárgyak, háziállatok tulajdonjogának megszerzése. Ilyen módon szerezhető tulajdonjog új vagyontárgy létrehozásakor, tárgy feldolgozása után, elkobzásakor.

Amikor az ember az erdőben gombát vagy gyümölcsöt szed, ez az **általánosan elérhető természeti ajándékok tulajdonjogának a megszerzése**. Eközben tisztában kell lenni azzal, hogy a gyűjtésnek a szabályoknak megfelelően kell történnie. Természetvédelmi területeken megtilthatják a gomba és gyümölcs gyűjtését, a magánhalastóban a horgászatot.

A tulajdonjog másik megszerzési módja – a tulajdonjog-szerzés elévülési idejét figyelembe véve – a talált tárgy vagy kincs. Összehasonlítjuk ezt a két fogalmat.

A táblázat segítségével határozzátok meg annak a személynek a jogait, aki talált tárgy vagy kincs tulajdonosa lett!

	Talált tárgy	Kincs
Hol találta	A föld felszínén, nyíltan	Elrejtve a földben, épületben, vagy egyéb módon
A megtaláló kötelességei	Visszatéríteni a tárgyat tulajdonosának, vagy értesíteni a rendőrséget, vagy a helyi önkormányzatot	Értesíteni az állami szerveket, ha a talált tárgy történelmi vagy kulturális értéket képvisel
Tulajdonjog	Az jogosult rá, aki megtalálta, ha 6 hónapon belül nem jelentkezik a tulajdonosa	A tulajdonjog a megtalálójé. Ha a kincs történelmi vagy kulturális emlék, akkor az az állam tulajdona, a megtaláló pedig megkapja értékének 20%-át

Az eredeti szerződésmód további esete az új tárgy előállítás. Amikor a keramikus új szobrot vagy az asztalos új széket készít, a tárgyaknak az a személy a tulajdonosa, aki megkapja azokat.

Ritkább esetben a személy kóbor állatnak vagy talált tárgynak is lehet ily módon a tulajdonosa.

Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatai segítségével határozzátok meg azokat a feltételeket, amelyek mellett a személy gazdátlan tárgy vagy kóbor állat tulajdonosa lesz!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

335. cikkely. Gazdátlan tárgy tulajdonjogának megszerzése

1. Gazdátlan az a tárgy, amelynek nincs tulajdonosa vagy a tulajdonosa ismeretlen.

2. A gazdátlan ingatlant az ingatlantulajdon állami bejegyzésével foglalkozó hivatal jegyzékbe veszi annak az önkormányzatnak a kérésére, amelynek a területén az található. A jegyzékbe vételről az írott sajtóban hirdetést jelentetnek meg.

A jegyzékbe vételtől számított egy év elteltével a helyi közösség ingatlanával rendelkező hatóság kérésére a bíróság határozhat az ingatlan kommunális (önkormányzati) tulajdonba vételéről.

3. Gazdátlan ingóság elbirtoklás útján kerülhet tulajdonba (...).

340. cikkely. Gazdátlan háziállat

1. A gazdátlan háziállatot befogadó egyén köteles azonnal értesíteni annak gazdáját és visszaszolgáltatni a háziállatot.

Amennyiben a talált háziállat gazdája ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik, úgy a befogó három napon belül köteles értesíteni a rendőrséget vagy a helyi önkormányzatot, amelyek ezután lépéseket tesznek a tulajdonos megkeresésére.

2. A gazdátlan háziállatot befogó egyén az állat gazdája keresésének idejére magánál tarthatja azt, vagy olyan személynek adhatja át a háziállatot, akinek lehetősége van azt az állategészségügyi előírásoknak megfelelően tartani, vagy átadhatja a rendőrségnek, vagy a helyi önkormányzatnak.

3. A gazdátlan állat elhullásáért vagy károsodásáért az a személy, akinél az állatot elhelyezték, a jószág értékének határán belül csak abban az esetben felelős, ha a részéről szándékosság vagy durva figyelmetlenség állapítható meg.

341. cikkely. Gazdátlan háziállat tulajdonjogának megszerzése

1. Ha a bejelentéstől eltelt hat hónapon belül a befogott gazdátlan igásállat vagy szarvasmarha – valamint két hónapon belül egyéb háziállat esetében – az állat gazdája nem található, vagy nem nyújtja be

tulajdonosi igényét, akkor a befogott állatok tulajdonjogát a befogó vagy az addig azokat tartó és használó személy kapja meg.

2. Ha az állatokat addig tartó személy elutasítja a tulajdonjog megszerzését, akkor az állatok a helyileg illetékes önkormányzat tulajdonába kerülnek.

342. cikkely. A gazdátlan háziállatok tartása során felmerült költségek megtérítése és megtalálói díj kifizetése

1. Ha a gazdátlan háziállat visszakerül a tulajdonosához, az állatot befogó vagy azt addig tartó személy jogosult az állat tartása közben felmerült költségek megtérítésére, figyelembe véve az állatok használata által szerzett nyereséget.

2. A gazdátlan háziállatot befogó személy megtalálói díjra jogosult (...).

Érdekes módja a tulajdonjog megszerzésének az elbirtoklás. Ha a személy jóhiszeműen (vagyis törvényesen) szerzett idegen tulajdont, és azt hosszabb időn át nyíltan birtokolja, akkor megkapja rá a tulajdonjogot (elbirtoklás). A törvény az elbirtoklás határidejét 10 évben szabja meg ingatlan és 5 évben egyéb ingóság esetén. Ha a személy a tulajdonra a tulajdonossal megkötött szerződés alapján tett szert (például bérleti szerződés), és aki a szerződés lejártá után nem követelte vissza a tulajdonát, akkor elbirtoklás alapján a tulajdonjog ingatlan esetén 15 évvel, ingóság esetén pedig 5 évvel a szerződés elévülése után szerezhető meg.

Idézzétek fel, mennyi a követelés elévülési ideje ezekben az esetekben!

Származékos szerzősmód – a tulajdonjog polgári jogi szerződések megkötése (adásvétel, ajándékozás, csere), személyek egyoldalú szerződései (például végrendelet), állami vagy helyi önkormányzatok határozata általi megszerzése. Minden esetben a tárgyak valakinek a tulajdonában voltak és az ő tulajdonjogától származik az új tulajdonos tulajdonjoga – innen ered a származékos szerzősmód megnevezés.

4. Tulajdonjog megszűnése.

Az ember élete során nem csak szerez, hanem el is veszít tulajdont, amely az esetben megszűnik a tulajdonjog. Bárki eldöntheti, hogy megszabadul a tulajdonától: eladja, elajándékozza stb. A személynek joga van ahhoz, hogy elutasítsa a tulajdonjogát, sőt meg is semmisítheti azt.

A tulajdonjog abban az esetben is megszűnhet, ha a személynek nincs joga birtokolni az adott tulajdont. Például, ha az állampolgár lőfegyvert tart, amire nincs megfelelő engedélye, akkor azt elkobozzák, és megszűnik rá a tulajdonjoga. Egyes esetekben a tulajdonos időt kaphat arra, hogy önként szabaduljon meg a tulajdonában jogszerűtlenül lévő tulajdontól.

Ha a személy tulajdonában lévő tárgy történelmi vagy kulturális értéket képez, akkor a megóvása céljából lehetőség van a lefoglalására. A kivásárolt történelmi és kulturális ereklye állami tulajdonba kerül. Hasonlóképpen foglalhatók le magán földterületek, épületek, ha erre új utak vagy egyéb fontos objektumok építéséhez van szükség. A lefoglalás rendjét törvény szabályozza.

Egyes esetekben a tulajdonjog akkor is megszüntethető, ha a tulajdonosnak nem teljesített kötelezettségei vannak: adósság, rendezetlen hitel. Ebben a helyzetben lefoglalhatják a tulajdont a kötelezettségek teljesítésére. Bírósági határozat alapján, egyes törvényben rögzített esetekben lehetőség van a tulajdon elkobzására (mint vámszabály megsértéséért kirótt büntetés).

Lehetőség van a tulajdon rekvirálására is.

Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatai segítségével határozzátok meg a rekvirálás szabályait különféle helyzetekben!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

353. cikkely. Rekvirálás

1. Természeti katasztrófa, baleset, emberi vagy állati járvány és egyéb vészhelyzet esetén, közszükséglet kielégítése céljából lehetőség van a tulajdon drasztikus lefoglalására a törvény által előírt rendben, a tulajdon értékének előzetes és teljes megtérítése után (rekvirálás).

2. Hadiállapot és vészhelyzet esetén a tulajdon annak tulajdonosától értékének utólagos megtérítése által is lefoglalható.

3. A rekvirált tárgyak az állam tulajdonába szállnak vagy megsemmisítik őket.

4. A volt tulajdonos keresetet nyújthat be bírósághoz a rekvirált tulajdonért előzetesen kifizetett kárpótlási értéke miatt.

5. Rekvirálás esetén az egykori tulajdonos követelheti rekvirált tulajdonának más tulajdonnal történő pótlását, ha erre lehetőség van.

5. Idegen tulajdonú tárgyak tulajdonjoga.

Mondjatok példákat olyan esetekre, amikor a személy más tulajdonával rendelkezik!

Idegen tulajdonú tárgyak tulajdonjogának fajtái			
Birtoklási jog	Szolgalmi jog	Örökhaszonbérlet	Örökbérlet

Egyes esetekben a személy **birtoklási jogot** és használati lehetőséget kaphat idegen tulajdonra. Az így kapott tulajdonjog behatároltabb, mint az eredeti tulajdonos jogai.

Már az ókori Rómában létezett a *szolgalmi jog* fogalma, amely idegen tulajdon használatának jogát jelentette. Képzeljétek el, hogy a patakot, amelyből sok éven át ittak a falu tehenei, idegen tulajdonú földterületek vették körül. Hogyan oldható meg ez a probléma, miként küzdhető le a felmerült nehézség? Erre a problémára nyújt segítséget a szolgalmi jog intézménye.

A szolgalmi jog idegen tulajdon (földterület, természeti erőforrás, ingatlan) használati joga más személyek azon igényeinek a kielégítésére, amelyek egyéb módon nem érhetők el.

Szolgalmi jog meghatározható szerződéssel, végrendelettel vagy bírósági határozattal. A szolgalmi jog rögzíti a személy jogait. A jogok lehetnek határidőhöz kötöttek és örökösök, térítésesek és ingyenesek. Fontos annak megjegyzése, hogy a szolgalmi jog megkötése nem fosztja meg a tulajdonost a tulajdon használatától, birtoklásától és a vele való rendelkezéstől.

A földre vonatkozó szolgalmi jogot általában azért határozzák meg, hogy lehetőséget teremtsenek idegen tulajdonú földrészlegre való átjáráshoz, elektromos vezetékek építése és szervizelése, vízellátás biztosítása, lecsapolás céljából.

Egyes esetekben az idegen tulajdonú földrészleg mezőgazdasági művelés céljából is átadható. Az idegen föld ilyen használatát **örökhaszonbérletnek** nevezik. Ez a jog a tulajdonos és a földrészleget felhasználni kívánó személy közötti szerződés alapján határozható meg. Ha állami vagy önkormányzati földről van szó, akkor a szerződés érvényessége nem lehet több 50 évnél.

Amikor az idegen földterület építkezés céljából való felhasználásáról van szó, akkor **örökbérletet (felülepítményi jogot)** állapítanak meg. Az ilyen jogot megkapó személy a földterületet szigorúan rendeltetésének megfelelően köteles használni, a szerződésben feltüntethető földhasználati díj fizetése is. Ebben az esetben a problémák az örökbérleti szerződésnek a lejáratakor merülnek fel. A tulajdonosnak és a földterület felhasználójának előre meg kell egyeznie erről a szituációról, mivel ennek hiányában a tulajdonos követelheti a területen felhúzott épület lebontását, és a földrészleg eredeti állapotába való visszaállítását.

Tulajdon, használat, birtoklás, rendelkezés, szolgalmi jog, örökhaszonbérlet, örökbérlet.

1. Magyarázzátok el a *tulajdon, használat, birtoklás, rendelkezés, szolgalmi jog, örökhaszonbérlet, örökbérlet* fogalmak jelentését!
2. Mi a tulajdonjog tartalma?
3. Mondjatok példát olyan tulajdonra, amely a ti, a szüleitek, ismerőseitek, barátaitok, jogi személyek tulajdonában vannak!
4. A tulajdonjog megszerzésének milyen módjait ismeritek?
5. A tulajdonjog megszűnésének milyen módjait ismeritek?
6. A törvény milyen tulajdonviszonyokat ír elő idegen tulajdonú tárgyak esetében?
- 7*. Szerintetek mit jelent a tulajdon az ember számára?
- 8*. Hasonlítsátok össze:
 - a) eredeti és származékos tulajdonszerzési mód;
 - b) használat, birtoklás és rendelkezés;
 - c) szolgalmi jog, örökhaszonbérlet és örökbérlet!

34-35. §. Tulajdonformák és a tulajdon védelmének módjai

Ukrajnában a törvény a tulajdon számos formáját teszi lehetővé, melyek mindegyike egyenértékű.

A tulajdon főbb formái a magán-, kommunális és állami tulajdon.

1. Magántulajdoni jog.

Ukrajna polgári törvénykönyve a természetes és magánjogi jogi személyeket a magántulajdoni jog alanyainak ismeri el.

Idézzétek fel, milyen jogi személyeket nevezünk magánjogi jogi személyeknek!

A törvény biztosítja a természetes és jogi személyek bármilyen tulajdonhoz való jogát, amelyre a törvény bizonyos korlátozást ír elő. Például nem lehet magántulajdonban harci fegyver, atomerőmű és egyéb nukleáris objektum. Eközben az egy személy tulajdonában lévő magántulajdon összetételét és értékét a törvény nem korlátozza. Ukrajna Alkotmánya alapján a magántulajdon sérthetetlen.

Megjegyezzük, hogy Ukrajna hatályos polgári törvénykönyve nem foglalja magában a kollektív tulajdon fogalmát. A pártok, társadalmi szervezetek, szakszervezetek, vallási közösségek, vagyis természetes személyek által létrehozott szervezetek (általában az ilyen tulajdont szokták kollektívnek nevezni) tulajdonának tulajdonosai jogi személyek.

Egyebek mellett a tulajdonjog megszerzésének általános módjai mellett magántulajdon privatizáció útján is szerzhető: az állami és kommunális tulajdonban lévő ingatlan magántulajdonba adásával. A privatizáció lebonyolítását speciális törvény írja elő.

2. Állami és kommunális tulajdonjog.

A tulajdon nagy része kommunális és állami tulajdonban van. Az állami tulajdon alanyai Ukrajna népe és az Ukrán állam egésze. Az Ukrán államot nem azonosíthatjuk annak állami hatóságaival – a Legfelsőbb Tanáccsal, a Minisztertanáccsal, egyebekkel, noha a törvény adta lehetőségek szerint azok rendelkeznek az állami tulajdonnal, a tulajdonjog alanyait ők képviselik.

Hasonlóan a kommunális tulajdon alanyai a települések helyi közösségei. A törvény nem rendelkezik a járások és megyék helyi közösségeiről, hiszen azok a települések helyi közösségeinek egyesüléséből jönnek létre. A közösségek nevében a helyi tanácsok és az általuk alakított végrehajtó

szervek járnak el, amelyek a törvény által megállapított hatáskörökkel rendelkeznek.

Állami tulajdon az állami kincstárban lévő pénz, Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa és egyéb állami szervek, a fegyveres erők működését biztosító tulajdon. Szintén állami tulajdont képez az állami vállalatok – Ukrzaliznicja, Ukrnaftogaz és egyébek – tulajdona. Az állami tulajdon között van olyan, ami nem lehet más alanyok tulajdonában.

Szerintetek milyen tulajdonról lehet szó?

A kommunális tulajdonhoz a helyi önkormányzatok és a helyi lakosság által használt objektumok – iskolák, rendelőintézetek, kórházak és egyébek – közvetlen működését biztosító tulajdon tartozik.

3. Közösségi tulajdonjog.

Néha felmerül olyan eset, amikor a tulajdon egyidejűleg két vagy több személy tulajdonában van. Ebben az esetben egy objektumról és a tulajdonjog több alanyáról beszélünk. Ilyen például a házastársak tulajdona, amikor az örökölt vagy együtt felépített ház, a privatizált lakás képezi a közös tulajdont. A társtulajdonosok jogainak szempontjából, valamint a tulajdon kezelésének és használatának jellegétől függően a közös tulajdon két fajtáját különböztetjük meg.

A közös tulajdon fajtái	
Osztatlan közös tulajdon	Részleges közös tulajdon

Osztatlan közös tulajdonnak azt a tulajdont hívjuk, amelynek két vagy több tulajdonosa van, de nincs meghatározva a tulajdonosok tulajdonrésze.

A tulajdon csak abban az esetben lesz osztatlan közös tulajdon, ha a tulajdonosok ezt szerződésbe foglalják, vagy a törvény úgy rendelkezik. A törvény előírja, hogy osztatlan közös tulajdon a házastársak által a házasságban szerzett tulajdon, a családtagok közös munkával szerzett és közös pénzből vásárolt tulajdona (ha a házassági szerződés vagy más megállapodás másként nem rendelkezik).

Az osztatlan közös tulajdont a tulajdonosok közösen birtokolják és használják, a tulajdonnal való rendelkezést pedig közös megegyezés alapján végzik. Közjegyző által hitelesítendő, a tulajdonnal kapcsolatos szerződés megkötésére a tulajdonosok közjegyző által hitelesített beleegyezése szükséges.

Az osztatlan közös tulajdonban lévő tulajdont a társtulajdonosok közös megegyezés alapján feloszthatják egymás között, miközben a részeket egyenlőknek fogadják el (ha az általuk megkötött szerződés másként nem rendelkezik).

Ha törvény által vagy szerződéssel nincs meghatározva a közös tulajdon státusza, akkor a tulajdont részleges közös tulajdonnak tekintik, azaz **két vagy több személy közös tulajdonának a tulajdontársak meghatározott tulajdoni hányadával.**

A részleges közös tulajdon hányadai egyenlők, ha a társtulajdonosok erről másként nem rendelkeznek, vagy a törvény nem írja elő. Ha a tulajdonosok nem tudtak megegyezni a tulajdoni hányadok nagyságáról, akkor arról a bíróság hozhat határozatot, figyelembe véve a tulajdonosok vásárlásba (gyártásába, építésébe) fektetett vagyón részét. A társtulajdonosok tulajdonrészük arányában kötelesek fedezni a közös tulajdon fenntartásának költségét.

A részleges közös tulajdonjogot a tulajdonosok megegyezés alapján gyakorolják, de mindegyik társtulajdonosnak jogában áll követelni a tulajdonrésze arányában neki járó tulajdonrészt (például a lakóház egy részét). Ha lehetetlen a tulajdon valós részének meghatározása (például nem választható el a gépkocsi egy része), akkor a tulajdonos a többi tulajdonostól anyagi kárpótlást követelhet.

Mindegyik tulajdonos önállóan rendelkezik a saját tulajdonrésze felett, de a többi társtulajdonosnak elsődleges joga van az adott rész megvásárlására. Az elsődleges jog azt jelenti, hogy ha a társtulajdonos hajlandó megvásárolni az eladandó tulajdonrészt, akkor az eladónak (társtulajdonosnak) nincs joga ezt megtagadnia és más módon eladnia. A tulajdonrészt eladó társtulajdonos köteles írásban értesíteni a többi tulajdonost eladási szándékáról, feltüntetve az eladási árat és egyéb feltételeket, amelyek alapján el szeretné adni a részét. Ha a többi társtulajdonos lemond elsődleges vásárlási jogáról, vagy azt nem használja ki egy hónap leforgása alatt ingatlan, és tíz nap alatt nem ingatlan tulajdon esetében, akkor a tulajdonrész tetszőleges módszerrel adható el.

4. A tulajdonjog védelme.

A tulajdonos felfedezi az elhagyott tulajdonát egy másik személynél. Egy kívülálló személy alaptalanul használta más tulajdonát. Ebben az esetben a tulajdonosnak különböző módszerek felhasználásával kell megvédenie tulajdonát. A tulajdonformák egyenértékűségéből kiindulva Ukrajna polgári törvénykönyve szavatolja a tulajdonjog alanyainak egyenlő jogvédelmét. A tulajdonosnak nem csak önállóan van joga megvédeni tulajdonát, hanem az állami szervekhez, azaz bírósághoz is fordulhat segítségért.

A tulajdonos, akinek sérültek a jogai, jogosult az őt ért anyagi és erkölcsi kár megtérítésére, valamint követelheti a tulajdon használat meggátló akadályok felszámolását.

Speciális szabályok vonatkoznak a jogtalanul másnál lévő tulajdon visszakövetelésére.

A tulajdonosnak természetes joga visszakövetelni tulajdonát az azt jogtalanul eltulajdonító személytől. Valamivel körülményesebb az olyan tulajdon visszaszolgáltatását követelni, amely szerződés által került más személyhez. A személy vett egy mobiltelefont a piacon, amiről később kiderült, hogy azt korábban elveszítették, vagy az elajándékozott fényképezőgépről kitudódik, hogy a készüléket előző tulajdonosától ellopták. Mit kell tenni ebben az esetben? Hiszen a vásárló nem tudhatta az áru vagy ajándéktárgy eredetét.

Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatai segítségével határozzátok meg, milyen jogai vannak a tulajdonosnak ezekben az esetekben!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

388. cikkely. A tulajdonos joga tulajdonának visszakövetelésére a jóhiszemű vásárlótól

1. Ha a tulajdont fizetési szerződéssel olyan személytől vásárolták, akinek nem volt jogában azt elidegeníteni, és erről a tulajdont megszerző személy nem tudott, nem is tudhatott (jóhiszemű vásárló), akkor a tulajdonosnak jogában áll visszakövetelni a tulajdonát, ha a tulajdont:

1) a tulajdonos vagy az a személy, akire átruházta a tulajdonjogot elveszítette;

2) a tulajdonostól vagy attól a személytől, akire átruházta a tulajdonjogot, ellopták;

3) a tulajdonosnak vagy a személynek, akire átruházta a tulajdonjogot, annak akaratán kívül továbbadták (...).

3. Ha a tulajdon térítésmentesen került a tulajdon eladásra nem jogosult személytől a vásárlóhoz, akkor a tulajdonosnak minden esetben jogában áll visszakövetelni azt a jóhiszemű vásárlótól.

389. cikkely. Pénz és értékpapír visszakövetelése

1. Pénz vagy bemutatóra szóló értékpapír nem követelhető vissza a jóhiszemű vásárlótól.

Jogainak védelmében, amint azt már említettük, a tulajdonos bírósághoz fordulhat. Ebben az esetben a tulajdon idegentől történő visszakövetelése érdekében a bírósághoz **vindikatív követelést** nyújtanak be. Az ilyen követelés alanya kizárólag egyedileg meghatározott tárgy lehet: konkrét gépkocsi, konkrét karóra. Pénz vagy egyedileg nem meghatározható tárgyak (például benzin, cukor) nem szerepelhetnek a követelés alanyaként. Ha a saját tulajdon használatát meggátoló akadályokról van szó, akkor a tulajdonos **negatorikus követeléssel** fordul a bírósághoz. Ilyen követelést nyújthat be annak a háznak a tulajdonosa, amely előtt többemeletes lakóházat építenek, és ezzel gátolják a meglévő ház használatát.

Privatizáció, osztatlan közös tulajdon, részleges közös tulajdon, jóhiszemű vásárló, vindikatív követelés, negatorikus követelés.

1. Magyarazzátok meg a *privatizáció, osztatlan közös tulajdon, részleges közös tulajdon, jóhiszemű vásárló, vindikatív követelés, negatorikus követelés* fogalmak jelentését!
2. Mondjatok példákat olyan tulajdonra, amely hozzátartozik mindegyik tulajdonformához!
3. A közös tulajdon milyen fajtáit ismeritek?
4. Az egyén milyen módon védheti meg a tulajdonjogát?
- 5*. Mondjátok el a véleményeteket a közös tulajdon fajtáinak a társtulajdonosokkal kapcsolatos előnyéről és hátrányáról!
6. Hasonlítsátok össze:
 - a) a tulajdon különböző fajtáit;
 - b) a jóhiszemű és tisztességtelen vásárlót;
 - c) az osztatlan és a részleges közös tulajdont;
 - d) a vindikatív és negatorikus követelést!

36-37. §. Szellemi tulajdonjog

1. A szellemi tulajdonjog fogalma.

Körülöttünk számtalan olyan objektum található, amelyeket emberi elme nélkül lehetetlen lett volna létrehozni. Ezek festmények, irodalmi művek, színdarabok, új növény- és állatfajták, tudományos felfedezések. Az említett esetek mindegyikében felmerül a kérdés az ember szellemi munkája eredményének a tulajdonjogáról, más szavakkal: a **szellemi tulajdonjogról**. Ez az ember joga szellemi, alkotói tevékenységének az eredményére vagy a szellemi tulajdonjog egyéb, Ukrajna polgári törvénykönyve által meghatározott alanyaira.

Bizonyára mindannyiotoknak volt dolga irodalmi vagy művészeti alkotással, számítógépes játékokkal. Ezzel egy időben a tudományos felfedezések és az innovációk (azaz a létező technikai megoldások, folyamatok újítására vonatkozó ajánlások) szintén a szellemi tulajdon alanyai. Egyazon dalt más-más énekes különbözőképpen adja elő, ezért annak előadása szintén a szellemi tulajdonjog alanya. Szellemi tulajdonként szerepelnek a cégek nevei is (például Coca-Cola, Mercedes, Fuji). A szellemi tulajdonjog egyéb alanyai is léteznek, mint például a növények és állatok új fajtái. Ehhez a listához tartoznak napjainkban a számítógépes játékok, adatbázisok és egyebek.

A szellemi tulajdonjog alanya	
Irodalmi és művészeti alkotások	Számítógépes programok
Adatbázisok	Előadások
Hangfelvételek, filmfelvételek, műsorok	Tudományos felfedezések
Találmányok, formatervezési minták, ipari prototípusok	Mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalma
Üzleti (céges) megnevezések, védjegyek (árúk és szolgáltatások árjelzői)	Üzleti titkok

A szellemi tulajdonjog alanya elsősorban a szellemi tulajdon létrehozója: a könyv írója, a kép festője, a dal előadója vagy előadói, a színdarab alakjának megformálója, a tudós – a felfedezés vagy újítás kidolgozója. A szellemi tulajdonjognak lehetnek olyan személyek is az alanyai, akik rendelkeznek bizonyos jogokkal a szellemi tulajdont illetően. Az alkotó szerzői

joggal, míg a létrehozó, aki elkészítette a hangfelvételt vagy a bemutatott műsort, úgynevezett kapcsolódó joggal rendelkezik.

A szellemi joggal kapcsolatos normatívák Ukrajna polgári törvénykönyvében, valamint a következő törvényekben található: *Szerzői jog és kapcsolódó jogok, Találmányok és formatervezési minták, Ipari prototípusok tulajdonjoga, Áruk és szolgáltatások védjegyei, Áruk eredetisége meghatározásának tulajdonjoga, Mikroelektronikai félvezető termékek topográfijának oltalma.*

A *szellemi tulajdonjog* kifejezést első alkalommal Massachusetts állam körzeti bírója, Charles Woodbury használta 1845-ben, Európában pedig először Alfred Nion alkalmazta a *Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs* című értekezésében, amit 1846-ban jelentetett meg. Miután 1967-ben megalakult a Szellemi Tulajdon Világszervezete, a fogalmat világszerte elismerték.

2. A szellemi tulajdon alanyának jogai.

Milyen jogokkal rendelkezik a szellemi tulajdon alanya (szubjektuma)? Ukrajna polgári törvénykönyvéhez fordulunk.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatával és határozatok meg a szellemi tulajdon szubjektumának tulajdonhoz és személyhez fűződő jogait!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

423. cikkely. A szellemi tulajdon személyhez fűződő jogai

1. A szellemi tulajdon személyhez fűződő jogai a következők:

1) a személy szellemi tulajdon alkotójaként (szerző, előadó, feltalál) történő elismerésének joga;

2) a szellemi tulajdon megsértésére irányuló olyan cselekedet megakadályozásának joga, amely árthat a szellemi tulajdont létrehozó egyén becsületének és hírnevének;

3) a törvény által meghatározott egyéb jogok.

2. A szellemi tulajdon személyhez fűződő jogai a szellemi tulajdon alkotóját illetik meg. A törvény által meghatározott esetekben a szellemi tulajdon személyhez fűződő jogaival más személy is rendelkezhet.

3. A szellemi tulajdon személyhez fűződő jogai függetlenek a szellemi tulajdon tulajdonhoz fűződő jogaitól.

4. A szellemi tulajdon személyhez fűződő jogai nem idegeníthetők el (nem adhatók át), kivéve a törvény által előírt eseteket.

424. cikkely. A szellemi tulajdonhoz fűződő tulajdonjogok

A szellemi tulajdon tulajdonjogai a következők:

1) a szellemi tulajdon tárgyának felhasználására való jog;

2) a szellemi tulajdon felhasználása engedélyezésének kizárólagos joga;

3) a szellemi tulajdon felhasználása meggátolásának kizárólagos joga, beleértve a felhasználás betiltását;

4) a törvény által meghatározott egyéb tulajdonjog.

A szellemi tulajdonhoz fűződő jogoknak nincs érvényességi idejük: Tarasz Sevcsenko örökre a *Végrendelet* szerzője marad, és a művön a szerző halála után senkinek nincs joga változtatni. A szerző halála után a mű sérthetlenségének védelmére az utódok jogosultak.

A szellemi tulajdon különböző alanyaihoz fűződő tulajdonjogok, az alany jellegétől függően, jelentősen eltérhetnek egymástól: irodalmi vagy művészeti alkotás, tudományos felfedezés, új állatfajta és mikroelektronikai félvezető felhasználása merőben különbözik. Ezeket szerződés által adhatják át más személyeknek.

Megjegyzendő, hogy a személyi jogok minden esetben a szerzőt illetik, még abban az esetben is, ha a termék megrendelésre (például a festmény egy konkrét személy számára készült), vagy hivatali feladatok ellátása közben készült (a tudós felfedezését a munkahelyén dolgozva tette).

Nagy jelentősége van a szellemi tulajdonjog létrejötte idejének, amelyet a szellemi tulajdon különböző alanyai esetében eltérő módon határoznak meg.

A tudományos, irodalmi és művészeti alkotások esetében a szellemi tulajdonjog abban a pillanatban lép érvénybe, amikor az alkotás objektív alakot ölt, azaz a szerző elképzelése, elmondása szöveggé, rajzzá, kottává alakul át. Az alkotás további bejegyzése, a tulajdonjogi igazolások kézhezvétele önkéntes, nem kötelező, a szerzőnek azok nélkül is érvényesek a jogai.

Az előadók kapcsolódó jogai a szerzemény első előadását követően lépnek érvénybe, a hangfelvétel gyártóinak jogai a rögzítés pillanatában, a tévé- és rádióműsorok létrehozóinak az adás éterben való első sugárzásának idejétől.

Más módon történik a szellemi tulajdon tulajdonjogainak rendezése találmány, ipari prototípus, növény- vagy állatfajta esetében. Ezekben az esetekben a tulajdonjog létrejötte a szabadalom vagy az érintett objektum bejegyzésére beadott kérvényhez van kötve. A beadványt elbírálni jogosult állami szerv tisztázza, hogy a kérvény megfelel-e az előírt feltételeknek, valóban történt-e felfedezés, valóban új növény- vagy állatfajta jött-e létre.

3. Szerzői jog.

Leggyakrabban olyan objektumokkal találkoztok, melyeket szerzői jog véd. Ezek irodalmi és művészeti alkotások: regények, versek, cikkek és egyéb írásos művek, előadások, beszédek, prédikációk és egyéb szóbeli mű; drámai és zenei-drámai mű, pantomim, koreográfiák, egyéb színpadi mű; zenei művek (szöveggel vagy anélkül); festmények, szobrok, grafikák, építmények; fényképek, iparművészeti termékek; földrajzhoz, topográfiához, építészethez vagy tudományhoz kapcsolódó illusztrációk, térképek, tervek, vázlatok és plasztikák. Szerzői

védelem alatt állnak a fordítások, az irodalmi vagy művészeti alkotások átiratai és új rendezése; művek gyűjteménye, ha a tartalma és részei elrendezésük alapján intellektuális tevékenység eredménye. Ezzel egy időben a szerzői jog nem vonatkozik az ötletekre, működési folyamatokra és módszerekre vagy matematikai elméletre.

A törvény előírja, hogy a szerzői jognak nem alanyai az előírások és azok hivatalos fordítása, Ukrajna állami jelképei, az állami szervek által elfogadott emblémák, bankjegyek, értesítések, különböző órarendek, népművészeti művek (folklór: közmondások, mondások). A szerzői jog meglétének speciális jele van. Figyeljétek meg a tankönyvek harmadik oldalát, ott a © jelet láthatjátok, ez a szerzői jog egyezményes jele. Tehát a tankönyvek szerzői joga a szerző (ő írta a tankönyvet) és a kiadó (ott végezték a szöveg tördelését, nyomtatását) tulajdona.

A szerzőnek, az általános szerzői jogokon kívül, műve felhasználása esetén jogában áll követelni nevének feltüntetését, ha ez a gyakorlatban lehetséges (a könyv borítóján, a rajz vagy fénykép alatt). A szerző bármilyen okból megtilthatja nevének feltüntetését a művön vagy követelheti az írói álnevének esetében. A mű bármilyen módon történő változtatása, a művel kapcsolatos megjegyzés, illusztráció, előszó a műben, csak a szerző beleegyezésével jelenhet meg. Csak a szerző adhat engedélyt művének megjelenésére (kiadására), lefordítására, átdolgozására, átírására, átfőmálására. A szerző beleegyezésére van szükség a mű gyűjteményben, adatbázisban, válogatásban, enciklopédiában való megjelentetéséhez.

Műve felhasználása esetén a szerző jogdíjra jogosult. Ebben az esetben a tulajdoni jogoktól eltérően, amelyek örökösek, a művek szerzői joga a szerző halála után 70 évvel megszűnik. Ez a határidő a szerző halála vagy az utolsóként életben maradt társszerző halála után következő év január 1-jétől számítható. A szellemi tulajdon tulajdonjogának a lejártá után a művet szabadon és térítésmentesen bárki felhasználhatja.

A szerző a tulajdonjogait bárkinek átadhatja. Például sok szerző átadja művének használati jogát a kiadóknak, amiért cserében szerzői honoráriumot kap.

4. Kapcsolódó jogok.

A művészetben nem csak a szerző járul hozzá a sikerhez – énekes előadása nélkül a dal nem lesz elismert, érdekes műsor létrehozásához egy teljes közösségnek a munkájára van szükség. Ezért a törvény elismeri ezen személyek hozzájárulását, és ennek érdekében bevezették a *kapcsolódó jogok* fogalmát. A kapcsolódó megnevezés arra utal, hogy ezek a jogok nem léteznek a már létrehozott mű nélkül. A mű előadása, annak hangfelvétele (audiofelvétele), videofelvétele, a műsorsugárzást lebonyolító szervezetek által készített műsorok: bármilyen bejegyzés és formalitás nélkül mind a kapcsolódó jogok tárgyai.

A kapcsolódó jogok alanyai az előadó, a hangfelvétel és a videofelvétel készítője, a műsorsugárzó szervezet. A szerzői joghoz hasonlóan, amelynek a jele ©, a kapcsolódó jogoknak szintén saját jelölése van: ®.

A kapcsolódó jogok tárgyának tulajdonjoga a felhasználási jogot, a nevezett tárgy felhasználásának engedélyezését vagy betiltását jelenti. A felhasználási mód a tárgy jellegétől függ, a kapcsolódó jogok érvényességi ideje az első előadás, rögzítés vagy adásba kerülés évét követő esztendő január 1-től számított 50 év.

5. A szerzői és kapcsolódó jog megsértése és azok védelme.

Megvizsgálunk néhány példát. A kiadó a szerzővel kötött szerződés nélkül nyomtatta ki a könyvet. A vállalkozó a koncerten titokban készült hangfelvételt tartalmazó lemezeket árul. A könyvet a szerző nevének feltüntetése nélkül adták ki, vagy a műben a szerző beleegyezése nélkül eszközöltek változtatásokat. Ebben az esetben a szerzői és kapcsolódó jogok durva megsértésével állunk szemben. A műnek a szerző, vagy a mű szerzői jogával rendelkező személy engedélye nélküli bármilyen felhasználása a szerzői vagy kapcsolódó jogok megsértése lesz. A műnek, felvételnek a szerző beleegyezése nélkül kiadott vagy külföldről behozott példányait **hamisítványnak** nevezzük.

A szellemi tulajdonjogok megsértése esetén a jogok védelme érdekében lehetőség van bírósághoz fordulni. Megvizsgálva az ügyet, a bíróság határozatot hozhat a szerzői vagy kapcsolódó jogok megsértésével szállított termék Ukrajnába való importálásának a betiltásáról, vagy bevonhatja a forgalomban lévő árut. A bíróság határozatot hozhat a hamisított termékeket előállító berendezés megsemmisítéséről, a sajtóban közölheti a szellemi tulajdon megsértésének a tényét, valamint az ilyen kihágásról szóló bírósági határozat szövegét. A bíróság a szellemi tulajdonjog megsértéséért pénzbeli büntetést is kiszabhat.

Szellemi tulajdonjog, szerzői jog, kapcsolódó jog, hamisítvány.

1. Magyarázzátok meg a *szellemi tulajdonjog, szerzői jog, kapcsolódó jog, hamisítvány* fogalmak jelentését!
2. A szellemi tulajdonjog milyen tárgyait ismeritek?
3. Nevezzétek meg a szellemi tulajdonjog alanyait!
4. A szerzői jog megvédésének milyen módjait írja elő a törvény?
5. Milyen szerzői jogsértést ismertek?
6. Nevezzétek meg az általatok ismert kapcsolódó jogokat!
- 7*. Keressetek a médiában és az interneten szellemi tulajdonjog elleni jogsértésről szóló információt!
- 8*. Mondjátok el véleményeteket a szellemi tulajdonjog jelentőségéről az emberiség fejlődésében!
9. Hasonlítsátok össze:
 - a) szerzői és kapcsolódó jogok;
 - b) személyhez és tulajdonhoz fűződő szellemi tulajdonjogok!

38-39. §. Polgári jogi felelősség

Idézzétek fel az általatok ismert jogi felelősség fajtáit, és nevezzétek meg azok közös vonásait!

1. A polgári jogi felelősség sajátosságai.

A polgári jogok bármilyen megsértése polgári jogi felelősséget von maga után. **A polgári jogi felelősség a jogi felelősség olyan fajtája, amely a szabálysértő számára a törvény által előírt negatív tulajdoni következmények foganatosítását eredményezi.**

A polgári jogi felelősség a többi jogi felelősségtől némileg eltérő sajátossággal rendelkezik. Elsősorban **vagyoni jellege** van. Ez a polgári jogi felelősség a kapcsolatok sajátosságaival magyarázható, azoknak főleg vagyoni jellegük van, valamint azzal, hogy ennek a felelősségnek az egyik legfontosabb feladata a kárpótlás a veszteségekért és a megsértett jog visszaállítása.

A szabálysértők polgári jogi felelőssége **pótlólagos jelleggel** bír – a polgári jogi felelősségre vonás nem mentesít annak a kötelezettségnek a teljesítése alól, amelynek az elmulasztása miatt kiszabták a büntetést.

A polgári jogi felelősség sajátossága, hogy a felelősségre vont szabálysértő és az a személy, akinek a javára fogadták el a határozatot, **jogilag egyenlők**.

Amikor a személyt közigazgatási, büntetőjogi vagy fegyelmi felelősségre vonják, nem kötelező a szabálysértés és a kiszabott büntetés közötti megfelelés, lopásért (tulajdonjog megsértéséért) börtönbüntetés is kiszabható (a szabadságjog korlátozása). A polgári jogi felelősségre ugyanakkor az **egyenértékűség** jellemző – a büntetés nagysága általában megegyezik az okozott kár nagyságával.

A polgári jogi felelősség fontos sajátossága a **proaktív jelleg**. A közigazgatási és büntetőjogi felelősségtől eltérően, amelyek esetében a károsult akaratától függetlenül szabják ki a büntetést, a polgári jogi felelősségre vonás kizárólag a károsult kezdeményezésére történik.

A polgári felelősségre vonás oka a személy által elkövetett jogsértés, valamint a törvény alapján a polgári jogi felelősségre vonásról hozott határozat. Polgári jogi felelősség a sértett kárára történt károkozás által jön létre.

Idézzétek fel, a károk milyen fajtáit említik az ukrán törvények!

Mint említettük, a polgári jogi felelősség kompenzációs jellegű, ezért fontos a tulajdoni kár pénzbeli értékének meghatározása. **A tulajdoni kár pénzben kifejezett értékét**

veszteségnek nevezzük. A veszteség kétféle lehet: valós és elmaradt haszon.

A valós veszteség a személy által elszenvedett reális veszteség – az elpusztított vagy megrongált tulajdon értéke, a helyreállításához szükséges pénzösszeg.

Elmaradt haszonnak azt a bevételt nevezzük, amelyet a személy megkapott volna, ha nem sérültek volna a jogai.

Megvizsgálunk még egy példát. A közlekedési szabályok megsértése következtében a teherautó vezetője megrongálta a személyszállításra használt kisbuszt. Mekkora a tulajdonos vesztesége? Először is, a kisbusz megsérült, tehát szükség van új alkatrészekre, és ki kell fizetni a javítás költségeit. Ez a valós (közvetlen) veszteség. De ezen kívül a kisbusz személyszállítással napi 1000 hrvnyra bevételt termelt. Egy hét alatt, amíg a busz javítás alatt volt, a tulajdonos elesett a bevételtől (7000 hrvnyra), Ezt nevezzük elmaradt haszonnak.

2. A polgári jogi felelősség típusai.

A törvény meghatározza a polgári jogi felelősség típusait.

A polgári jogi felelősség típusai	
A felelősség elosztása szerint	A felelősség forrása szerint
Fajlagos (részleges)	Szerződéses
Szolidáris	Szubszidiárius
Szerződésen kívüli	

A felelősség kialakulásának jogcíme alapján megkülönböztetünk szerződéses és szerződésen kívüli felelősséget.

A nem idejében fizetett adósságért járó felelősség az előzetesen megkötött szerződés alapján jön létre, például az adós hitelszerződést kötött és pénzkölcsönt vett fel. A korábban megkötött adásvételi szerződés alapján a televíziót eladó személy is felelősséggel tartozik. **A szerződés feltételeinek a megszegése alapján keletkező felelősséget szerződéses felelősségnek nevezzük.**

Abban az esetben, ha futballozás közben a fiatalok kitérnek egy ablaküveget, a játékosok és az épület tulajdonosa között nincs megkötött szerződés. Ám ettől függetlenül a jogsértőnek kötelessége megtérítenie az okozott kárt. **Ha a felelősség akkor keletkezik, amikor a jogsértő és a károsult nem áll szerződéses jogviszonyban, és a felelősség a törvény alapján következik be, akkor szerződésen kívüli felelősségről beszélünk.**

Néha több személy is felelős a jogsértésért. A kártérítési kötelezettségek elosztásától függően a felelősség lehet szolidáris, fajlagos (részleges) és szubszidiárius. Például játék közben három fiú felgyújtja az udvaron felhalmozott építőanyagot,

amivel kárt okoznak az építőipari cégnek, vagy néhány személy együtt kölcsönt vesz fel.

Szolidáris felelősség esetén az összes jogsértőnek azonos kötelezettsége van a kár megtérítését illetően. A sértettnek jogában áll bármelyik jogsértőtől követelni az okozott kár teljes összegének a megtérítését. Szolidáris felelősség csak a törvényben előírt esetekben jön létre, elsősorban a szerződésen kívüli felelősségre vonás alkalmával (például két személy együtt rongálta meg az udvaron parkoló gépkocsit).

Ha több ember közösen vesz fel pénzbeli hitelt, amit nem törlesztenek idejében, akkor a hitelező az egyes személyektől a tartozás egy hányadát követelheti vissza. Az ilyen felelősséget **fajlagos** vagy **részleges felelősségnek** nevezzük. Ha a törvény nem írja elő a szolidáris felelősséget, akkor a fajlagos felelősség lép érvénybe.

Szubszidiárius felelősségről abban az esetben beszélünk, ha a jogsértőt valaki segíti, azaz szubszidálja az okozott veszteség megtérítésében. Ebben az esetben valójában kiegészítő felelősségről van szó. Az ilyen felelősség példája a szülők felelőssége a 14 és 18 éves kor közötti gyerekek által okozott veszteségért, ha a nem felnőtt korú személy nem rendelkezik a megtérítéshez szükséges összeggel vagy tulajdonnal.

Altalános esetben az okozott kárt teljes egészében meg kell téríteni: a valós kárt és az elmaradt hasznot is. De egyes esetekben a törvény alapján a kártérítés összegét csökkenthetik vagy növelhetik.

Például a természetes személy által okozott veszteség esetén a bíróság figyelembe veheti a személy anyagi helyzetét és szükség esetén határozhat a kártérítés csökkentéséről. Abban az esetben is csökkenthető a kártérítés mértéke, ha a veszteség részben a károsult gondatlanságából keletkezett.

Fordított helyzet is lehetséges. Az életszínvonal vagy a minimálbér növekedésével a károsult munkaképességének a kártérítés előzetes megítélése óta történő csökkenése, valamint egészségkárosodása esetén a kártérítés összege is növekedhet.

3. Vétkesség nélküli felelősség

A polgári jogi felelősség egyik jellemzője, hogy egyes esetekben lehetséges a felelősségre vonás a vétkesség hiányában is. Ez különbözteti meg a polgári felelősséget a bűnügyi és közigazgatási felelősségtől.

Leggyakrabban a fokozott veszélyforrás tulajdonosait vonják vétkesség nélkül felelősségre. **A fokozott veszélyforrások – olyan járművek, ipari vállalatok, állatok, amelyek természetüknél fogva veszélyt jelentenek a környezetükre, mivel idővel csökkenhet azok ember általi ellenőrzésének lehetősége.** A csúszós úton a sofőr elveszítheti a gépkocsi feletti uralmat.

A gyárban a kedvezőtlen időjárási viszonyok hatására ellenőrizhetetlenné válik a vegyi folyamat lefolyása. Az ilyen objektum tulajdonosa tisztában van vele, hogy a tulajdona a környezete számára veszélyt jelenthet, de mégis használja a gépkocsit, működteti a gyárat. Ezért a törvény fokozott felelősséggel ruházza fel az ilyen tulajdonosokat. **A fokozott veszélyforrás tulajdonosának kötelessége a tulajdonában lévő forrás által okozott teljes kár megtérítése.** Tehát, ha a sofőr elveszítette a gépkocsi felett az uralmat, és az megrongált egy elárúsító bódét, a gépkocsi tulajdonosa abban az esetben is felelős, ha bizonyított a vétlensége. A fokozott veszélyforrás által okozott kárért annak tulajdonosa a felelős. Ha a vállalat tulajdonában lévő gépkocsi vezetője megszegte a közlekedési szabályokat, és az okozott baleset halálos áldozatot követelt, valamint anyagi kár is keletkezett, akkor a gépkocsivezetőt büntügyi felelősségre vonják, az anyagi kárt pedig a gépkocsi tulajdonosa, azaz a vállalat téríti meg.

Ezzel együtt a törvény olyan okokat is figyelembe vesz, amelyek alapján a fokozott veszélyforrás tulajdonosa mentesül a polgári felelősségre vonás alól. Képzeljük el, hogy a folyó áradása idején a kapitány nem tudta irányítani a hajóját, és az összeütközött egy gőzhajóval, amelyben kár keletkezett. Veszteséget okozott, de vajon felelősségre vonható-e a hajó kapitánya vagy tulajdonosa ebben az esetben mint fokozott veszélyforrás tulajdonosa? Nem, mivel nem tudta leküzdeni a természet erejét, aminek következtében a kár keletkezett. Tehát elháríthatatlan akadályról van szó. A személy öngyilkosság céljából a metrószerelvény alá ugrik. Kár keletkezik, ami a sértett szándékos cselekedete eredményeként jött létre. Ebben az esetben szintén kizárható a felelősség.

A törvény egyéb esetekben is lehetőséget ad a vétkesség nélküli felelősségre vonásra. A vállalat felel alkalmazottai cselekedeteiért, akkor is, ha a cselekedeteiben nem volt vétkesség. A továbbiakban, ha bebizonyosodik az alkalmazott bűnössége, a vállalat **regresszív keresettel** fordulhat bírósághoz kára megtérítése érdekében.

Létezik az *űrügy* fogalma. Őrügyről abban az esetben beszélünk, ha a személy cselekedetei és az okozott kár között nincs ok-okozati összefüggés. A lakásban tönkrement az elektromos berendezés, amely a tulajdonos szerint a villanyáram hirtelen kikapcsolásának az eredménye. A szakértői vizsgálat megállapította, hogy a tévékészülék károsodása nem függ össze az áramszünettel, hanem gyári hiba eredménye. Tehát az áramszolgáltató vállalat cselekedete, vagyis az áram kikapcsolása és a tévékészülék károsodása között nincs kapcsolat, a vállalat adott esetben nem felelős.

A polgári jogi felelősség alól mentesül az a személy is, aki önvédelem során okozott kárt.

4. A fiatalkorúak által okozott károk megtérítése.

A fiatalkorúak is okozhatnak cselekedeteikkel kárt, ők is vétkesek lehetnek valamilyen kötelezettség teljesítésének az elmaradásában. Ebben az esetben felmerül a fiatalkorú polgári jogi felelőssége. Az ilyen felelősségnek megvannak a sajátosságai.

Idézzétek fel a 14 éves kor alatti, valamint a 14 és 18 éves kor közötti fiatalok felelősségét!

A 14 éves kor alatti fiatalok által okozott károkért a szülők a felelősek: nekik kell megtéríteniük a károsultnak okozott veszteséget.

Ha a kár okozói 14 és 18 éves kor közötti fiatalok, akkor a felelős megállapítása attól függ, hogy rendelkezik-e a fiatalkorú fizetéssel, ösztöndíjjal, saját tulajdonnal. Ha a fiatalkorú rendelkezik ezekkel, akkor köteles önállóan megtéríteni az okozott kárt. Ha a felsorolt forrásokból – fizetésből, ösztöndíjból vagy tulajdonból – nem fedezhető teljes egészében az okozott kár, a fiatalkorú szüleit vonják szubszidiárius felelősségre, és ők egészítik a bírság hiányzó összegét. Ebben az esetben a szülők felelőssége pótlólagos a gyerekük felelőssége mellett, és csak az általa okozott kár eredményeként jön létre.

Polgári jogi felelősség, szerződéses és szerződésen kívüli felelősség, fokozott veszélyforrás, szolidáris, fajlagos és szubszidiárius felelősség, regresszív kereset.

1. Magyarazzátok meg a *polgári jogi felelősség, szerződéses és szerződésen kívüli felelősség, fokozott veszélyforrás, szolidáris, fajlagos és szubszidiárius felelősség, regresszív kereset* fogalmakat!

2. Mi a célja a polgári jogi felelősségnek?

3. A polgári jogi felelősségek milyen típusait ismeritek?

4. Mik a sajátosságai a fiatalkorúak polgári jogi felelősségének?

5. Milyen esetben lép életbe a szubszidiárius felelősség?

6. Milyen esetekben lép életbe a vétkesség nélküli polgári jogi felelősség?

7. A vétkes milyen esetekben mentesül a polgári jogi felelősség alól?

8*. Hasonlítsátok össze a polgári jogi felelősség különböző típusait!

9*. Próbáljátok megindokolni a fajlagos és szolidáris felelősség célszerűségét!

10*. Határozzátok meg, hogy a következő felsorolásból milyen esetekben merül fel polgári jogi felelősség, és nevezzétek meg annak típusát (szolidáris, fajlagos, szubszidiárius):

a) a 13 éves fiú labdával betörte az ablakot;

b) az Autolux cég gépkocsivezetője, a közlekedési szabályok betartása mellett, balesetet szenvedett, amelynek következtében károsodott C vállalkozó általa szállított áruja;

c) egy nő elvesztette az eszméletét az üzletben, és ráesve összetörte a pulton lévő edényt;

d) fiatalok csoportosan szétverték egy hirdetőtáblát;

- e) két 17 és 21 éves barát nem adta vissza a kikölcsönzött zenelejátszót;
f) védekezés közben a rendőr pisztolylövéssel megrongálta támadói gépkocsiját.

ÖSSZEFOGLALÓ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK A IV. RÉSZHEZ

Polgári jog Ukrajnában

(1. rész)

1. Magyarázzátok meg *a jogi személy, kárpótlás, meghatalmazás, erkölcsi kár, tulajdon, kapcsolódó jogok, fokozott veszélyforrás* fogalmak jelentését!
2. Ismertessétek a személy nyomtalanul eltűntté nyilvánításának menetét!
3. Mondjatok példát jogi személyekre, és határozzátok meg létrejöttük módját!
4. Jellemezzétek a polgári jogügylet érvényességének feltételeit!
5. Ismertessétek a meghatalmazás kiadásának rendjét!
6. A szerzői jog megsértésének milyen típusait ismeritek?
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket a szerzői jog védelmének célszerűségéről!
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket a szerzői jog védelmének szükségességéről!
9. Hasonlítsátok össze:
 - a) a semmis és megtámadható szerződést;
 - b) a szerzői és kapcsolódó jogokat;
 - c) a szolidáris és fajlagos polgári jogi felelősséget!
10. Állítsatok fel megfelelést az alábbiak között!
A polgári jogi felelősség fajtái
 - 1 szubszidiárius
 - 2 szolidáris
 - 3 teljes
 - 4 fajlagos*Helyzetek*

A két fiatal pénzt vett kölcsön és időben nem adta meg
B a hetedikes tanuló játszás közben labdával véletlenül betörte a szomszéd ház ablakát
C fiatalok csoportja megrongált két trafikot és néhány gépkocsit
11. Írjátok fel a személyeket cselekvőképességük mértékének megfelelően (a legkisebbtől a legnagyobbig)!
 - A** 11 éves iskolás
 - B** 15 éves szerviz alkalmazott
 - C** 17 éves főiskolai hallgató
 - D** 19 éves, súlyos elmebetegségben szenvedő fiatal, aki nem képes megérteni cselekedetei jelentőségét
12. Fejezzétek be a mondatot!

1. Amikor a személynek jogában áll cselekedetével létrehozni, megszüntetni, megváltoztatni a polgári jogokat – ...

2. Természetes személyek polgári jogok létrehozására, megszüntetésére, megváltoztatására irányuló cselekedetei – ...

3. Amikor a törvényesen bejegyzett és külön tulajdonnal rendelkező szervezet, intézmény a bíróságon felperesként és alperesként is részt vehet – ...

13. Válasszatok ki **EGY** helyes választ!

1. Mikor jut a személy polgári jogképességhez?

A születésekor

B 10 éves korától

C 14 éves korától

D 16 éves korától

E 18 éves korától

2. Melyik esetben törvénytelen a polgári szerződés?

A 11 éves gyerek kenyeret vásárolt az üzletben

B 15 éves kislány szülői beleegyezéssel órát ajándékozott a barátnőjének

C 16 éves fiú a neki ajándékozott fényképezőgépet a szülők beleegyezése nélkül lejátsszóra cserélte el

D 27 éves nő saját elhatározásából a szüleitől örökölt értékes karikagyűrűt ajándékozott a férjének

E 17 éves fiú a megkeresett pénzéből magnetofont vásárolt

3. Melyik esetben nyilváníthatja a bíróság cselekvőképtelennek a személyt?

A ha az olyan szellemi rendellenességben szenved, amely nagy mértékben hat tettei irányítására és azok következményeinek a felismerésére

B ha hosszabb szellemi rendellenesség eredményeként képtelen irányítani a tetteit és felfogni azok következményeit

C ha rendszeresen szeszest, kábítószer, stb. fogyaszt és ezzel nehéz anyagi helyzetbe hozza saját magát és családját

D ha 3 éven át nem tartózkodik az állandó lakóhelyén

E ha elutasítja a kiskorú gyermekeinek vagy egyéb munkaképtelen hozzátartozójának az ellátását, amire a törvény kötelezi

4. Milyen szerződést szükséges közjegyző által hitelesíteni?

A zenegép vásárlását szaküzletben

B gépkocsi ajándékozását gyerekkori barátnak születésnapja alkalmából

C a szomszédnak adott 200 hrivnya kölcsönt

D lakás bérletét a tengeri nyaralás idejére

C minden felsorolt szerződést hitelesíteni kell

5. Mi a jele a szerzői jog védelmének?

A €

B ©

C ®

D @

6. Hogyan fogalmazható meg leghelyesebben a 14 és 18 éves kor közötti fiatalkorúak által okozott kár megtérítésének módja?

A teljesen önálló kártérítés

B szülők általi kártérítés

C önálló kártérítés, amennyiben nem rendelkeznek a megfelelő pénzüsszeggel, a különbözetet a szülők vagy nevelőszülők térítik meg

D a fiatalkorú és annak szülei szolidári felelősség alapján térítik meg a kért

7. Melyik esetben lesz a személynek vétkesség nélküli polgári jogi felelőssége?

A az állampolgár éjjel betörte a kirakat üvegét és eloltotta az üzletben észlelt tüzet

B a gépkocsivezető a közlekedési szabályok betartása mellett a csúszós úton elveszítette uralmát a gépkocsi felett és kárt okozott az út menti üzletben

C a vállalat nem teljesítette az üzlettel szembeni áruszállítási kötelezettségét

D a kisfiú focizás közben betörte a focipálya melletti ház ablakát

E a rendőr a pisztolyából leadott lövésekkel kárt okozott a betörők gépkocsijában, amellyel a betörés helyszínéről igyekeztek elmenekülni

40. §. Kötelezettségek a polgári jogban

1. A polgári jogi kötelezettségek fogalma és jellemzői.

Az Ukrán polgári jog egyik legfontosabb fogalma a *kötelezettség*. **A polgári jogi kötelezettség olyan jogviszony, amelyben az egyik fél (adós) köteles bizonyos cselekményeket végezni a másik fél (hitelező) javára (átadni a tulajdont, elvégezni a munkát, szolgáltatást nyújtani, pénzt kifizetni), vagy tartózkodni bizonyos cselekmények végrehajtásától, a hitelezőnek pedig jogában áll követelni az adóstól kötelezettségeinek a teljesítését.**

A polgári jogi kötelezettségre jellemző, hogy az a felek önkéntességén, szabad akaratnyilvánításán alapul. Általános szabály szerint a kötelezettséget nemzeti valutában – hrvnyában – kell leróni. A kötelezettség teljesítése nem tagadható meg egyoldalúan sem a hitelező, sem az adós részéről.

A kötelezettség felei az adós és a hitelező, de az adós is és a hitelező is lehet egy vagy több személy. A törvény lehetőséget ad arra, hogy a hitelező más személyre való váltása az adós beleegyezése nélkül is megtörténhet, az adós cseréje azonban (az adósság átadása más személynek) kizárólag a hitelező beleegyezésével mehet végbe. Tehát, ha banktól vettek fel hitelt, akkor a banknak jogában áll az adósok beleegyezésük nélkül a jogait más személynek átadni (a kötelezettség tartalmának

megváltoztatása nélkül), ha viszont a hitelfelvevők akarják átadni adósságukat más személynek (még az adott személy beleegyezésével vagy kérésére is), akkor kötelező a bank beleegyezése.

Számos különféle kötelezettség létezik.

A kötelezettségek fajtái		
Létrejöttének alapja szerint	Az adós viselkedésének jellege szerint	A köteleességek elosztása lapján
Szerződéses	Pozitív tartalmú	Egyoldalú
Szerződésen kívüli	Negatív tartalmú	Kölcsönös

Létrejöttének alapja szerint a kötelezettség lehet szerződéses és szerződésen kívüli. **Szerződésesnek** az olyan kötelezettséget nevezük, amelyek szerződések alapján jönnek létre, és a felek közös akaratát, valamint összehangolt cselekvését fejezi ki.

Szerződés nélküli kötelezettségek egy személy egyoldalú jogi cselekményei vagy jogtalan cselekedetei alapján jönnek létre, aminek a következtében más személyekhez fűződő kötelezettségek keletkeznek.

Pozitív tartalmú kötelezettségeknek azokat a kötelezettségeket nevezük, amelyekben az adós a hitelező javára bizonyos cselekmények elvégzésére köteles (például átadni a tulajdont az adásvételi szerződés alapján, megtéríteni az okozott kárt stb.).

Negatív tartalmú kötelezettség esetében az adós köteles tartózkodni bizonyos cselekményektől (például a tárgy őrzőjének a szerződés szerint tartózkodnia kell a megőrzésre kapott tárgy használatától).

Az egyoldalú és kölcsönös kötelezettségek lényegére a megnevezésekből is rájöhethetünk. **Egyoldalú kötelezettség** esetén az egyik félnek csak jogai, a másiknak csak kötelességei vannak. Az ajándékozási szerződésben például az ajándékozonak vannak kötelezettségei, a megajándékozott csak jogokkal rendelkezik. **Kölcsönös** az a kötelezettség, amelyben mindegyik fél rendelkezik bizonyos jogokkal és kötelességekkel, valamint követelhetik egymástól a kötelességek teljesítését.

2. A kötelezettségek létrejötte, végrehajtása és megszűnése.

Mit gondoltok, mi lehet a kötelezettség létrejöttének alapja?

A kötelezettség létrejöttének sokféle alapja lehet. A polgári kötelezettségek leggyakrabban szerződéskötés által jönnek létre. Esetenként lehet a személy egyoldalú jogi keresete, jogsértése, egyéb cselekménye (például művészi alkotás létrehozása). Nem kizárt kötelezettség létrejötte az állami szervek vagy helyi önkormányzatok által elfogadott rendeletek eredményeként. Kötelezettség létrejöhet természeti katasztrófa vagy egyéb jogi esemény által is.

Érthető, hogy bármilyen kötelezettségnek csak abban az esetben van értéke, ha azt teljesítik. A kötelezettségeket a szerződés (ha létezik) és a törvény feltételei alapján végzik el. Ha a szerződés vagy a törvény nem tartalmaz bizonyos feltételeket, akkor az üzleti forgalomban bevett szokások alkalmazhatók. A kötelezettséget a szerződésben előírt határidőn belül kell végrehajtani. Ha a szerződésben határidő nem szerepel, akkor a hitelező bármikor követelheti a végrehajtást. Az adósnak jogában áll határidő előtt teljesíteni a kötelezettségét, ha ez nem ellenkezik a szerződés feltételeivel.

Egyik kötelezettség sem lehet örökös, ezért a törvény előírja a **kötelezettség megszüntetésének** rendjét. Ez azt jelenti, hogy a hitelezőt és az adóst nem kötik egymáshoz kölcsönös jogok és köteleességek, a kötelezettség pedig megszűnik. A kötelezettség megszűnésének legkedvezőbb alapja annak **megfelelő teljesítése**, vagyis a megadott határidőn belüli teljes mértékű elvégzése. A kötelezettség megszűnhet **kölcsönös követelések** figyelembevételével is. Ez abban az esetben lehetséges, ha mindkét félnek van egymás iránti köteleessége, és annak jellegében, valamint a követelés összegében teljes közöttük az egyetértés. Nem fogadható el azonban kölcsönös követelés, ha egészségkárosodás, rokkantság vagy halál, tartásdíj fizetése, vagy eltartás eredményeként felmerült kárról van szó, továbbá, ha lejárt az elévülési határidő.

A kötelezettség megszüntetése a felek megszüntetéséről vagy megújításáról (hitelmegújítás) szóló **megegyezése alapján** is történhet. Például a feleknek jogukban áll megváltoztatni a bérleti kötelezettséget az eddig bérelt ház adásvételi kötelezettségét illetően. A hitelezőnek jogában áll teljes egészében lemondani a kötelezettség teljesítéséről, ebben az esetben az **adósság elengedéséről** van szó.

Képzeljük el, hogy az állampolgár a rokonának adott kölcsönt. Viszont visszafordíthatatlan esemény történt – a rokon elhunyt és a hitelező lett az adós tulajdonának az örököse. Ebben az esetben az **adós és hitelező egy személyben történő egyesítéséről** beszélünk. Érthető, hogy a hitelező saját magától nem kérheti a kötelezettség végrehajtását, így az megszűnik.

A kötelezettség abban az esetben is megszűnik, amikor annak végrehajtása fizikai és jogi okok miatt lehetetlenné válik. Fizikai ok például a szerződés alanyának fizikai megsemmisülése.

3. A kötelezettségek végrehajtásának módjai.

A kötelezettségek teljesítésének a biztosítására különféle jogi módszerek vehetők igénybe.

A kötelezettségek teljesítésének módjai					
Kötbér	Kezesség	Garancia	Letét	Zálog	Visszatartás

A kötbér (bírság, kamat) az a pénzösszeg vagy egyéb tulajdon, amelyet az adós köteles átadni a hitelezőnek az adós

kötelezettségeinek megsértése esetén. A kötbérnek két formája létezik: bírság és kamat. A **bírság** nagyságát a tartozás összegének meghatározott hányadában állapítják meg (ez egy rögzített összeg, amely nem változik a visszafizetés elhúzó-dásának mértékétől). A **kamat** szintén a tartozás összegének hányada, de azt a késedelem minden napjára állapítják meg. Ha a szerződésbe belefoglalták a kötbért, akkor az adós köteles azt kifizetni, függetlenül a kötelezettségek el nem végzése vagy hiányos elvégzése által, a hitelezőnek okozott kár nagyságától, miközben annak megfizetése nem mentesíti az adóst a kötelezettség elvégzésétől. Például, ha a személy nem fizeti idejében a banktól felvett hitel részleteit, akkor a fizetés késedelmének minden egyes napjára kamatot számolnak fel, ami általában az adósság bizonyos százalékát teszi ki.

Az adós érdekében a hitelezővel megkötött **kezességi** szerződéssel az adósért harmadik személy, a kezes vállal felelősséget. Ha az adós nem teljesíti a kötelezettségét, akkor vele együtt a kezes is szolidáris felelősséget vállal a hitelező iránt.

Idézzétek fel, mit jelent a szolidáris felelősség!

A kezes nemcsak a fő adósság kifizetéséért felel, hanem a szerződés által előírt kötbérért és kamatért is. Fontos megjegyezni, hogy ha a kezes teljesítette a kötelezettségét, akkor ráruházódnak a hitelező jogai, azaz utána már neki áll jogában követelni az adós kötelezettségeit a saját javára. A kezesség konkrét személyre vonatkozik, így ha megváltozik az adós személye, a kezesség érvényét veszíti.

A kötelezettség teljesítésének egy másik módja a garancia, amelyet kizárólag bank, biztosítótársaság, vagy egyéb pénzügyi intézmény adhat, amely garantálja az adós kötelezettségeinek a teljesítését. A garancia meghatározott időre szól, és az alatt nem vonható vissza. Ha az adós megsértette a kötelezettségeit, a garanciát vállaló intézmény köteles kifizetni a garancia által szavatolt összeget. A kezeshez hasonlóan a garantáló is jogosult az adóssal szembeni regresszív követelés benyújtására.

A kötelezettség teljesítésének módjaként gyakran alkalmaznak **letétet**. Miután megállapodnak bizonyos kötelezettségekről, a felek az adós kötelezettségeinek a megerősítése céljából előírják meghatározott pénzösszeg vagy tulajdon letétbe helyezését. Ha a kötelezettség teljesítése a letétet befizető adós hibájából nem történik meg, akkor a letét a hitelezőé marad. Ha a kötelezettséget a hitelező szegte meg, akkor az nemcsak a letétbe helyezett összeget köteles visszafizetni, hanem az összegnek vagy a letétbe helyezett tulajdon értékének a kétszeresét. A letétet gyakran alkalmazzák adásvételi szerződések megkötésekor, amikor a vevő helyez letétbe bizonyos pénzösszeget. Ha mindkét oldal teljesítette a kötelezettségét, akkor a letétet beszámítják a kötelező törlesztés

összegébe. Ha a vásárló a letét kifizetése után eláll a vásárlástól, akkor a letét az eladónál marad. Amennyiben az eladó mond le eladási szándékáról, akkor köteles visszafizetni a letét kétszeresét.

A kötelezettség teljesítésének további módja a **jelzálog**, amellyel gyakran találkozhatunk bankhitel felvétele esetén. Jelzálogként értékes tárgy – általában gépkocsi, lakás, ház, földterület – szolgálhat, amelyet a személy a bank rendelkezésére bocsát. Ha az adós nem teljesíti kötelezettségeit (ebben az esetben nem fizeti ki a felvett hitelt), a hitelező (a bank) a zálogba helyezett tárgyak tulajdonosává válik. A jelzálog általában az adósnál marad, de szerződés által a hitelező is átveheti azt megőrzésre. Az ingatlan vagyon elzálogosítása közjegyző által hitelesített szerződés által lehetséges.

A kötelezettségek végrehajtásának viszonylag új módja a **visszatartás**. Az állampolgár a varrodában egy új öltönyt rendelt magának, amelyet a megrendelésnek megfelelő időben elkészítették, de a megrendelő nem fizette ki az árát. Ebben az esetben a szabászatnak jogában áll visszatartani a terméket addig a pillanatig, amíg a megrendelő (adós) ki nem fizeti a termék árát.

Polgári jogi kötelezettségek, a kötelezettségek teljesítésének módjai: kötbér, büntetés, kamat, letét, zálog, visszatartás, garancia, kezesség.

1. Magyarazzátok meg a *polgári jogi kötelezettségek, a kötelezettségek végrehajtásának módjai: kötbér, büntetés, kamat, letét, zálog, visszatartás, garancia, kezesség* kifejezések jelentését!
2. Nevezzétek meg az általatok ismert kötelezettségek fajtáit!
3. Mi lehet a kötelezettségek létrejöttének és megszűnésének alapja?
4. A kötelezettségek teljesítésének milyen módjait ismeritek?
- 5*. Mit gondoltok a kötelezettségek teljesítésének a módjairól és felhasználásuk célszerűségéről?
- 6*. Mondjatok példákat olyan szerződésekre, amelyek esetében célszerű a kötelezettségek különböző módú teljesítése?
7. Hasonlítsátok össze:
 - a) a bírságot és kamatot;
 - b) a garanciát és kezességet!

41. §. A polgári jogi szerződések egyes típusai

1. Adásvételi és csereszerződés.

A polgári jogi szerződések legelterjedtebb típusa az adásvételi szerződés. Bizonyára sokan találkoztatok már ilyennel. **Az adásvételi szerződés alapján az egyik fél (eladó) átadja vagy kötelezettséget vállal a tulajdon (áru) átadására a másik fél (vevő) tulajdonába, a vevő pedig átveszi vagy kötelezettséget vállal a tulajdon (áru) átvételére, amiért meghatározott pénzüsszeget fizet ki.**

A szerződésben szereplő mindkét félnek a törvény által megszabott joga és kötelessége van. Az eladó köteles elmondani a vevőnek az áruval kapcsolatos tudnivalókat, egyebek mellett a minőségét befolyásoló tényezőket, átadni a vevőnek a szerződésben meghatározott árut, valamint a hozzá tartozó számszámokat, pótalkatrészeket, dokumentumokat: használati útmutatót, minőségi bizonyítványt, garanciaszelvényeket, egyebeket. Az eladó kötelessége az áru megfelelő minőségben történő átadása.

A vásárló az adásvételi szerződés megkötését követően nem veszi azonnal át az árut. Így történik például bútorvásárláskor (fuvarozót kell keresni a megvásárolt berendezés hazaszállítására). Ebben az esetben, amikor az áru tulajdonjoga hamarabb kerül a vevőhöz, mint az áru átadása, az eladó köteles az átvételig megőrizni az árut. A vevőnek pedig kötelessége az eladó raktározási költségeinek megtérítése.

Végül soron a vevő köteles kifizetni az áru értékét, majd azonnal át is venni azt. A teljes összeg kifizetése az áru átvételkor történik, egyes esetekben a felek megegyezhetnek a szerződésben előleg kifizetéséről (az áru átvétele előtt), vagy részletfizetésről (részletekben fizetik ki az áru értékét).

A vevő jogosult a vásárlás előtt az árut megvizsgálni, kérni működésének ellenőrzését az ő jelenlétében (idézzétek fel, vásárlás előtt hogyan ellenőrzik a tévékészüléket, számítógépet, gépkocsit).

Ingatlan esetében a törvény előírja az adásvételi szerződés közjegyzői hitelesítését és annak állami bejegyzését, a többi típusú szerződésnek a formáját a felek határozzák meg.

Az adásvételi szerződéshez hasonló a csereszerződés. **A csereszerződés során a felek mindegyike kötelezi magát a tulajdonjogok kölcsönös átruházására az egyik szerződő félről a másikra bizonyos áruk kölcsönös cseréje által.** Csereszerződés esetén a felek egyidejűleg eladói az általuk átadott, és vevői a cserébe megkapott tárgynak.

2. Ajándékozási szerződés.

Ajándékozási szerződés megkötésekor az egyik fél (ajándékozó) átadja, vagy kötelezettséget vállal arra, hogy a jövőben térítésmentesen átadja a tulajdonát (ajándék) a másik félnek (megajándékozott). Fontos annak megjegyzése, hogy az ajándékozási szerződés kizárja a megajándékozott bármilyen kölcsönös kötelezettségét vagy az ajándékozó javára végzendő cselekményét.

A törvény előírja az ajándékozási szerződés formáját.

Ismerkedjétek meg Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, melyik szerződésforma felel meg a különböző tárgyak ajándékozásának!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

719. cikkely. Az ajándékozási szerződés formai követel-ményei

1. Személyes vagy háztartási használati tárgyak ajándékozása szóban megkötött szerződés alapján is lehetséges.

2. Ingatlan tulajdon ajándékozási szerződése írásban készül és szükséges annak közjegyző általi hitelesítése.

3. A tulajdonjog és a tulajdon ajándékozási szerződése az ajándék későbbi átadásának kötelezettségével írásban készül. Ha a szerződést nem írásban kötötték meg, akkor az érvénytelen.

4. A különösen értékes mozgó tárgyak ajándékozási szerződését írásban kötik meg. Az ilyen ajándékozás lebonyolítása szóbeli szerződés alapján abban az esetben törvényes, ha a bíróság nem állapítja meg, hogy a megajándékozott törvénytelen úton jutott hozzá az ajándékhoz.

5. Olyan pénzüsszegek ajándékozási szerződése, amelyek nagysága meghaladja a minimális adómentes jövedelem ötvenszeresét, írásban készül, és szükséges annak közjegyzői hitelesítése.

A törvény lehetőséget ad olyan ajándékozási szerződés megkötésére, amely az ajándék később történő átadási kötelezettségét írják elő. Eközben az ajándék átadását bizonyos körülményekhez köthetik, vagy meghatározzák az átadás konkrét idejét, például az ajándék átadása a tanulmányok vagy a katonai szolgálat befejezése után történhet.

Köthető olyan ajándékozási szerződés is, amelyben előírhatják a megajándékozott kötelezettségeit harmadik személy felé. Például a megajándékozottat kötelezhetik arra, hogy az általa ajándékba kapott házban élő személyeknek lehetőséget nyújtson a további ott tartózkodásra. Ebben az esetben, az ajándék átvételekor az ajándékozott vállalja az ilyen feltételek betartását, ellenkező esetben az ajándékozó követelheti a szerződés felbontását és az ajándék, vagy az ajándék értékének (ha a visszaszolgáltatás lehetetlen) visszaszolgáltatását.

Ukrajna Polgári törvénykönyve lehetőséget ad az ajándékozási szerződés felbontására az ajándékozó indítványozására, valamint néhány más esetben is. Például, amikor a megajándékozott szándékosan követett el az ajándékozó, annak szülei, házastársa, gyerekei élete, egészsége vagy tulajdona elleni bűncselekményt, valamint ha a megajándékozott részéről fennáll annak lehetősége, hogy a számára értéktelennek tűnő ajándékot megsemmisítheti (például a családi ereklyének számító régi ékszert át akarja alakíttatni).

3. Hitelszerződés.

A hitelszerződés alapján az egyik fél (hitelező) a másik fél (hitelfelvevő) rendelkezésére pénzüsszeget vagy egyéb, tulajdonságai alapján konkrétan meghatározott tárgyat bocsát, a hitelfelvevő pedig köteletséget vállal arra, hogy a hitelezőnek visszaszolgáltató ugyanakkora összegű pénzt (hitelt), vagy akkora mennyiségű, típusú és minőségű tárgyat.

Megjegyezzük, hogy a hitelszerződés valós szerződés. A törvény előírja a természetes személyek között megkötött hitelszerződés írásban való megfogalmazását, ha az abban feltüntetett összeg nagyobb a minimális adómentes jövedelem 10-szeresénél, jogi személyek esetében pedig az összegtől függetlenül minden szerződést írásban kötnek meg. A szerződés alátámasztásaként a pénz vagy egyéb tárgyak átvételéről szóló elismervény szerepelhet.

4. Vállalkozási szerződés.

Amikor a személy házat akar építeni vagy felújítani, öltönyt akar varratni, ki akarja takarítani a lakását, a munkálatok elvégzésére vállalkozókat keres. Ebben az esetben vállalkozói szerződésről van szó. **A vállalkozói szerződésben az egyik fél (vállalkozó) kötelezettséget vállal saját kockázatára arra, hogy a másik fél (megrendelő) részére bizonyos munkákat elvégez, amelyek átvételére és kifizetésére a megrendelő kötelezettséget vállal.**

Általános szabály szerint a vállalkozó saját nyersanyagából végzi el a munkát és felelősséget vállal annak minőségéért. Ha a nyersanyagot a szerződés alapján a megrendelő biztosítja, akkor a vállalkozó felelősséggel tartozik az anyag gazdaságos felhasználásáért, amiről a munka elvégzése után írásban számol be.

A vállalkozói szerződésben feltüntetik a munka költségét, a szerződéshez függelékként csatolható a munka költségvetése, melyben részletesen feltüntetik a munka teljes költségét. Általában a költségvetésben csak a felek beleegyezésével történhetnek változtatások.

A megrendelőnek bármely pillanatban joga van ellenőrizni a munka menetét és minőségét, de nincs jogában beleavatkozni a vállalkozó tevékenységébe. Ezen kívül, a megrendelő a munka elvégzése előtt bármikor felmondhatja a szerződést, de köteles kifizetni az addig elvégzett munkát és kártérítést fizetni a vállalkozónak a szerződés felbontása miatti veszteségért.

A munka elvégzése után a megrendelő köteles azt átvenni. Abban az esetben, ha az átvétel során hiányosságokat vagy eltérést észlelnek a szerződésben foglaltaktól, a megbízónak ezt azonnal szóvá kell tennie. Ha az észlelt hiányosságok miatt az objektum a célnak megfelelően használhatatlanná válik, akkor a megrendelőnek jogában áll követelni a hiányosságok ingyenes helyreállítását, a szerződésben foglalt ár csökkentését vagy saját költségen történő javítását, ha a szerződés szerint erre lehetősége van, és a helyreállítás összegét visszakövetelni a vállalkozótól. Ha a hiányosságokat belátható időn belül lehetetlen helyrehozni, a megrendelő jogosult a szerződés felbontására és követelheti az őt ért veszteség megtérítését.

5. Bérleti szerződés.

Bizonyára sokan használtak már a szomszédtól, barátotoktól kölcsönvett tárgyakat. Lehetséges, hogy egyesek a nyaralás alkalmával a szüleikkel bérelt lakásban vagy házban szálltak meg. A fenti esetekben bérleti szerződésről beszélünk. **A bérleti szerződés által a bérbeadó a tulajdonát meghatározott időre átadja (vagy kötelezettséget vállal az átadásra) a bérlőnek megfelelő díjazás fejében.**

A személy az általa bérelt tulajdont a bérlet lejárta után köteles visszaszolgáltatni a bérbeadónak, mégpedig ugyanazt, amelyet bérbe vett. Érthető, hogy a bérleti szerződés alanyai kizárólag egyértelműen beazonosítható tárgyak lehetnek. Nem bérelhető 5 kg cukor vagy 20 l benzin, de lakás, gépkocsi és tévékészülék vehető bérbe. A bérbe vett tulajdonért a bérlő szerződésben megállapított bérleti díjat fizet. A bérleti díjat rendszerint havonta fizetik.

A bérleti szerződés lehet *határozott* és *határozatlan idejű*. Ha a szerződést meghatározatlan időre kötötték, a felek bármelyikének jogában áll felbontani azt, írásban figyelmeztetve erről a másik felet.

6. Közvetítói és megbízási szerződés.

A megbízási szerződés alapján az egyik fél (megbízott) kötelezettséget vállal a másik fél (megbízó) nevében, és annak költségén bizonyos jogügyletek lebonyolítására. A megbízási szerződésben (vagy a szerződés alapján kiadott meghatalmazásban) világosan le vannak írva a megbízott által lebonyolítandó ügyletek. Vegyék figyelembe, hogy a megbízott által végrehajtott jogügylet nem az ő részére hoz létre, változtat vagy szüntet meg polgári jogokat és köteleességeket, hanem a megbízó számára, a megbízottnak pedig joga van az általa teljesített kötelezettségek díjazására. A szerződés megszabhatja azt a határidőt, amelyen belül a megbízott eljár a megbízó nevében.

Hasonló dokumentum a közvetítói szerződés, de a kettő között lényeges eltérések is vannak. **A közvetítói szerződés alapján az egyik fél (közvetítő) a másik fél (megbízó) megbízása alapján díjazás fejében kötelezettséget vállal jogügyletek saját nevében, de a megbízó költségén történő lebonyolítására.** Ez a szerződés is köthető meghatározott vagy meghatározatlan időre. A szerződésbe belefoglalhatják azt a területet, ahol a végrehajtás történik, valamint a közvetítói szerződés alanyaként szolgáló árut. A közvetítói szerződésben kötelező feltüntetni a tárgyat, amelyet a közvetítőnek el kell adnia, vagy meg kell vásárolnia, valamint a tárgy árát. A szerződés alapján meghatározzák a közvetítói díjat is.

A közvetítőnek kötelessége a megbízó utasításai alapján és a neki legelőnyösebb módon végezni a feladatát. Ez végső soron a

közvetítőnek is érdeke, hiszen ezzel a megbízó jóvoltából pótlólagos bevételre tehet szert.

Megjegyzendő, hogy a közvetítői szerződés esetében a szerződés felbontásának joga nem szimmetrikus. A megbízónak joga van felmondani bármilyen (meghatározott vagy meghatározatlan idejű) közvetítői szerződést, 30 nappal előtte figyelmeztetve erről a közvetítőt, viszont köteles megtéríteni a közvetítőnek a szerződés addigi végrehajtása során keletkezett veszteségét. A közvetítő csak abban az esetben mondhatja fel a szerződést, ha azt meghatározatlan időre kötötték meg, hasonló határidőben figyelmeztetve erről a megbízót.

7. Fogyasztói jogvédelem.

Bizonyára sokan vásároltak már üzletben, az iskolai büfében, a piacon, vettek igénybe közlekedési eszközöket, vízvezeték-szerelők, kútások, gépkocsi-szerelők és egyéb szakemberek szolgáltatásait. Minden esetben, amikor árut vásároltok, vagy más személyek szolgáltatásait veszitek igénybe (saját vagy családotok szükségleteinek a kielégítésére, és nem jövedelemszerzés céljából vagy munkahelyi kötelességként), akkor ti **fogyasztók** vagytok.

A fogyasztónak feltétlenül kapcsolata van más személyekkel. Ez lehet eladó (az üzletben vagy piacon), szolgáltató (javít vagy épít) vagy termelő (az, aki a később eladott tárgyat gyártja, termeli).

Ezekben az esetekben felmerülhet a jogvédelem szükségessége. Ennek alapja Ukrajna *törvénye a fogyasztói jogok védelméről*. A törvény meghatározza a fogyasztók jogait és kötelességeit.

Ismerkedjete meg Ukrajnának a fogyasztói jogok védelméről szóló törvényének kivonatával, és határozzátok meg, milyen jogokkal rendelkeztek mint fogyasztók, és mik a kötelességeitek! Elemezzétek, hogy idáig minden alkalommal végrehajtottátok-e a fogyasztók kötelességeit, vagy szükség volt-e fogyasztói jogaitok érvényesítésére!

Részlet Ukrajna *A fogyasztói jogok védelme c. törvényéből*

4. cikkely. A fogyasztók jogai és kötelességei

1. A fogyasztóknak az Ukrajna területén értékesített termékek saját szükségletek kielégítésére történő megvásárlása, megrendelése vagy használata esetén joguk van:

- 1) az állam által nyújtott jogi védelemre;
- 2) a termékek és szolgáltatások megfelelő minőségére;
- 3) a termékek biztonságosságára;
- 4) szükséges, érthető, megbízható és időszerű információra a termékről, annak mennyiségéről, minőségéről, választékáról, valamint gyártójáról (kivitelezőjéről, termelőjéről);

5) a selejtes vagy hamisított, nem megfelelő minőségű termék által okozott kár (veszteség) megtérítésére, valamint anyagi és erkölcsi kárpótlásra, amelyet az ember életére és egészségére ártalmas termékek okoztak, a törvény által előírt esetekben;

6) jogvédelem céljából bírósághoz vagy más felhatalmazott állami szervezethez fordulni;

7) részt venni társadalmi fogyasztói szervezetben (fogyasztói szövetkezet) (...).

3. A fogyasztók kötelesek:

A termék használatba vétele előtt figyelmesen megismerkedni a termelő (eladó, gyártó) által a termékhez csatolt dokumentációban található használati útmutatásokkal;

ha szükség van a termék felhasználási feltételeinek és szabályainak a magyarázatára, a termék felhasználása előtt az eladóhoz (gyártóhoz, termelőhöz) vagy a használati utasításban feltüntetett egyéb személyhez fordulni magyarázatért;

3) a terméket a használati utasításban a gyártó által előírt feltételek (követelmények, normatívák, szabályok) betartásával és rendeltetésszerűen használni;

4) a fogyasztó számára negatív következmények elkerülése végett – alkalmazni a gyártó által előírt biztonsági eszközöket, betartva a használati utasításban előírt speciális szabályokat. Ha a használati utasításban azokról nem írnak, akkor betartani a hasonló termék számára előírt balesetvédelmi szabályokat.

Különösképpen szükséges a fogyasztók jogainak védelme azokban az esetekben, amikor a kivitelező, eladó vagy gyártó nem teljesíti megfelelően a kötelezettségeit. Többet már találkozhatott olyan esettel, amikor a megvásárolt áru minősége nem megfelelő volt, vagy a javítást nem megfelelően végezték el. Mi a teendő ebben az esetben?

Ismerkedjete meg Ukrajnának a fogyasztói jogok védelméről szóló törvénye kivonatával, és határozzátok meg, hogy nektek mint fogyasztóknak milyen jogaitok vannak nem megfelelő minőségű áru vásárlása esetén! Figyeljétek meg a jogaitok változását attól függően, mennyire jelentős az áru hiányossága!

Részlet Ukrajna A fogyasztói jogok védelméről c. törvényéből

8. cikkely. A fogyasztók jogai nem megfelelő minőségű termék vásárlása esetén

Ha a terméken feltüntetett jótállási időn belül a fogyasztó hibát fedez fel, jogában áll követelni:

- 1) az ár arányos csökkentését;
- 2) a hibák ésszerű határidőn belüli kijavítását;
- 3) a hibák javítására fordított összeg megtérítését.

3. A fogyasztó jelen cikkely első részében említett követelése a fogyasztó választása szerint az eladónak a vásárlás helyszínén vagy a fogyasztó lakóhelye szerint illetékes vállalatnál nyújthatók be. A fogyasztónak jogában áll a jelen cikkely első részében említett követelések egyikének benyújtása, de ha azt nem teljesítik, akkor a fogyasztó jelen cikkely egy másik követelésének benyújtására jogosult.

A 9. osztályos jogtudomány gyakorlati tananyagából idézzétek fel, hogyan kell eljárnotok, ha megsértik a fogyasztói jogaitokat!

Fogyasztó, gyártó, kivitelező, eladó.

1. Magyarazzátok meg a *fogyasztó, gyártó, kivitelező és eladó* fogalmak jelentését!
2. Nevezétek meg az általatok ismert szerződésfajtaikat!
3. Hozzatok fel példákat olyan helyzetekre, amikor ti magatok, a barátaitok vagy a rokonaitok fogyasztókká válnak!
4. Milyen jogai vannak a rossz minőségű terméket vásárolt fogyasztónak?
- 5*. Szerintetek elégséges a fogyasztók jogainak védelme Ukrajnában?
- 6*. Írjatok panaszt eladónak (gyártónak, kivitelezőnek) a fogyasztói jog megsértésével kapcsolatban!
7. Hasonlítsátok össze az alábbiakat:
 - a) adásvételi szerződés, csereszerződés, ajándékozási szerződés;
 - b) közvetítői szerződés és megbízási szerződés!

5. sz. gyakorlati munka

Megismerkedtetek a polgári jogi szerződésekkel, a fogyasztói jogok védelmének szabályaival. Hogy jobban megjegyezhesétek a tanultakat, próbáljatok meg olyan helyzeteket imitálni, amelyek a polgári jogi szerződések megkötéséből vagy teljesítéséből eredhetnek.

Helyzetek szerepjátékhoz és szimulációs gyakorlatokhoz.

1. Fel kell újítani a szüleitek által a nagymamától örökölt házat. Eldöntöttétek, hogy ebből a célból egy építőbrigáddal kötök szerződést. Határozzátok meg a szerződés típusát, tárgyaljátok meg a feladatot a brigád (építőipari vállalat) képviselőjével, és kössétek meg a megfelelő szerződést!

2. El szeretnétek adni a lakásokat, de nincs időtök ezzel személyesen foglalkozni, vásárlót keresni, az ajánlatokat tanulmányozni. Egyik rokonotok sem tud vagy nem akar ezzel a problémával foglalkozni. A polgári jogi szerződések egyik típusának a felhasználásával tegyetek ajánlatot a probléma megoldására! Beszéljétek meg, és kössétek meg az adott helyzetben legmegfelelőbb szerződést!

3. Egy nagy üzletben a családotok televíziót vásárolt. Néhány hónapig a készülék jól működött. Egy idő után azonban kisebb hibák jelentkeztek, majd a készülék működése teljesen leállt. Mit ajánlanátok a családotoknak ebben a helyzetben?

4. Szeptember 1-je előtt az iskolához készülődve, szüleitek az iskolai vásáron vásároltak nektek egy pár cipőt, ami kicsinek bizonyult. Mi a teendő ebben az esetben?

5. A családotok szerződést kötött egy építési vállalattal a nyaralótok felújítására. A munkálatok két hónapig folytak, majd amikor a szüleitek át akarták venni a kész épületet, néhány

hiányosságot fedeztek fel. Mivel hamarosan vendégeket kellett fogadniuk egy távoli országból, a hiányosságok kijavítására már nem volt elegendő idő. Erre azt javasolták a vállalatnak, hogy csökkentse a munkadíjat. A vállalatnál azonban erről hallani sem akartak, és a beadványukat sem fogadták el. Mi a teendő? Jogilag helyes-e a szüleitek által javasolt megoldás?

42. §. Öröklési jog

1. Az örökség és öröklés fogalma.

Az ember élete sajnos nem örök. A halállal megszűnik az ember számtalan kapcsolata. De az elhalt ember után megmaradnak egyes tulajdoni viszonyai, jogai és kötelezettségei, amelyeket a halál sem szüntethet meg. Míg a munkával, családdal, szervezetekben meglévő tagsággal kapcsolatos viszonyok megszűnnek, mert ezek személyes jellegűek, addig a tulajdoni viszonyok más személyre szállnak át. **Az elhunyt természetes személy jogainak és kötelezettségeinek más személyre való átruházását örökösödésnek nevezzük. Az örökösödési viszonyokat szabályozó jogi normák összességét örökösödési jognak nevezzük.** Ez a polgári jog egyik fajtája. Az örökösödési jog alapnormái Ukrajna polgári törvénykönyvében kaptak helyet, de egyes rendelkezései más törvényekben is megtalálhatók, például Ukrajna közjegyzőkről szóló törvényében. Az öröklési jog szabályozza az öröklést, a végrendelet hitelesítését és visszavonását, meghatározza az örökösök személyeit.

Azokat a jogokat és kötelezéseket, amelyekkel a végrendelező életében rendelkezett, és azok a halála után sem szűntek meg, örökségnek nevezzük. Az örökség az ember halála vagy bíróság általi halottnak nyilvánítása után nyílik meg (felmerül az öröklés kérdése). Az öröklés megnyílásának ideje (ennek nagy jelentősége van az örökösöknek, azok jogainak és kötelezettségeinek a meghatározásában) az a nap, amelyen az érintett ember meghalt, vagy halottá nyilvánították.

Nehézségek olyan esetben adódhatnak, amikor a személyek, akik egymás örökösei lehettek volna, katasztrófában vagy egyetlen nap leforgása alatt hálnak meg. Ukrajna polgári törvénykönyve kimondja: „ha azok a személyek, akik egymás örökösei lehettek volna, egy napon belül hálnak meg, az öröklés egy időben nyílik meg, és minden személy esetében külön-külön”. Ehhez hasonlóan, „ha azok a személyek, akik egymás örökösei lehettek volna, és egy mindannyiukat érintő közös szerencsétlenségben (természeti csapás, baleset, katasztrófa) haltak meg, akkor a halál ideje azonosnak tekinthető. Ebben az esetben az öröklés egy időben nyílik meg, és minden személy esetében külön-külön”.

2. Örökösök és örökhagyók.

Az öröklési jogviszony fő résztvevői az örökösök és az örökhagyók. Az örökhagyó kizárólag természetes személy lehet. Az örökös lehet természetes és jogi személy is: iskola, múzeum, színház, helyi közösség vagy az állam. Végrendelet alapján az örökös lehet természetes és jogi személy, a törvény szerint – csak természetes személy. Öröklési jogokkal rendelkezik az örökhagyó gyereke is, aki az életében fogant, de a halála után jött a világra.

A törvény rögzít olyan eseteket is, amikor a személyt megfoszthatják öröklési jogaitól végrendelet és a törvény által.

Mondjátok el a feltevéseiteket, hogy szerintetek melyik esetben kell megvonni a személy öröklési jogát, majd hasonlítsátok össze azokat Ukrajna polgári törvénykönyvében rögzített normákkal!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

1224. cikkely. Az öröklési jog megvonása

1. Nem rendelkeznek öröklési joggal azok a személyek, akik szándékosan megfosztották életétől az örökhagyót vagy a lehetséges örökösök valamelyikét, vagy annak az életére törtek.

Jelen cikkely első bekezdése nem vonatkozik arra a személyre, aki az örökhagyó életére tört, de az örökhagyó, aki ezzel tisztában van, mégis azt a személyt jelölte meg örökösneként.

2. Nem rendelkeznek öröklési joggal azok a személyek, akik szándékosan gátolták az örökhagyót a végrendelet megírásában, változtatásában, vagy annak érvénytelenítésében, akiknek vagy más személyeknek ezáltal lett öröklési joga, vagy nőtt a részesedésük az örökségben.

3. Nem rendelkeznek öröklési joggal a gyerekek után azok a szülők, akiktől megvonták a szülői jogokat, és az öröklés megnyílásának idejére nem kapták vissza azokat.

Nem rendelkeznek törvényes öröklési joggal azok a szülők (nevelőszülők) és felnőtt korú gyerekek (örökbefogadott gyerekek), valamint egyéb személyek, akik elzárkóztak az örökhagyó eltartásától, ha bírósági határozat szabta meg számukra.

4. Nem rendelkeznek egymás utáni törvényes öröklési joggal azok a személyek, akiknek nem érvényes a házassága vagy a bíróság érvénytelenítette azt.

Ha a házasságot a házastársak egyikének halála után érvénytelenítették, akkor az azt túlélő házastárs részére, aki nem tudott vagy nem tudhatott a házasság bejegyzésének akadályáról, a bíróság megítélheti az öröklési jogot a tulajdon azon részére, amely az elhunyté volt a közös házasságuk alatt szerzett tulajdonban.

5. A törvény alapján bíróság határozattal megvonható a személytől az öröklési jog, ha kiderül, hogy az megtagadta az örökhagyótól a támogatást, aki öreg kora, betegsége vagy rokkantsága miatt nem volt képes ellátni önmagát.

6. Ezen cikkely rendelkezései érvényesek minden örökösre, köztük azokra is, akiknek kötelező joga van örökségi részre, valamint azokra, akiket kizártak a végrendeletből.

3. Végrendelet szerinti öröklés.

Öröklés kétféle képen lehetséges.

A teljes polgári cselekvőképességgel rendelkező természetes személynek joga van végrendeletet hagyni. **A végrendelet a természetes személy végintézkedése halála esetére.** A végrendelet kizárólag személyesen készíthető, képviselő által nem. A végrendeletben bármilyen számú örökös feltüntethető, függetlenül a közöttük és az örökhagyó között fennálló családi, rokoni, vagy egyéb kapcsolattól. Ezzel egyidejűleg az örökhagyónak jogában áll a törvény szerinti örökösök bármelyikétől megvonni az öröklési jogot (azokon kívül, akiknek joga van az örökség kötelező részére; erről a továbbiakban olvashattok).

A végrendelet tartalmazhatja az örökhagyó minden jogát és kötelezettségét vagy azoknak csak egy részét. Abban az esetben, ha a végrendelet nem tartalmazza az örökhagyó minden jogát és kötelezettségét, akkor azok fennmaradt része a törvényes rend alapján öröklődik.

A végrendelet összeállításakor az örökhagyó **végrendeleti rendelkezést** is hozhat. Ez azt jelenti, hogy az örökséget megkapó személy köteles bizonyos cselekmények végrehajtására harmadik személy irányában, átadni számukra bizonyos tulajdont. Például az örökös, aki házat, lakást örökölt, az örökhagyó kötelezheti a használati jog másik személynek való átadására. A végrendeletben szerepelhetnek az örökös nem tulajdoni kötelezettségei is: a szertartással, a temetés helyével, az elhunyt hagyatékával kapcsolatos rendelkezések.

Képzeljétek el, hogy az állampolgár a végrendeletében minden értéktárgyát egy múzeumra hagyta. Úgy tűnhet fel, hogy minden rendben van, de a végrendelezőnek hátra maradt a rokkant anyja és két kiskorú gyereke. Vajon helyes-e őket a megélhetéshez szükséges anyagi eszközök nélkül hagyni? A törvény védi az elhunyt által eltartott munkaképtelen személyek jogait.

Ukrajna polgárjogi törvénykönyve előírja, hogy „az örökhagyó kiskorú, fiatalkorú és munkaképtelen nagykorú gyerekei, munkaképtelen özvegye és munkaképtelen szülei a végrendelet tartalmától függetlenül öröklik a törvényi öröklés alapján nekik járó rész felét (kötelező rész)”. Az örökség egy részére való jogosultságot, függetlenül a végrendelet tartalmától, az **örökség köteleles részének** nevezzük.

Az örökhagyónak jogában áll a végrendeletben feltételeket szabni. Ebben az esetben az örökhagyó bizonyos feltételeket határoz meg (gyerekek megléte, megfelelő végzettség, házasság), amelyek megléte esetén jön létre az öröklési jog.

A házastársaknak jogukban áll közös végrendelet megfogalmazása a közös tulajdonnal kapcsolatban. Ebben az esetben az egyik házastárs halála esetén a közös tulajdon rá eső

részének a tulajdonjogát a másik, őt túlélő házastárs kapja. Az ő halála esetén az öröklési jog a házastársak által a végrendeletben említett személyé lesz.

A végrendelet kizárólag írásban készül, és tartalmaznia kell a keltezés helyét, idejét, valamint a végrendeletkező aláírását. A végrendelet érvényességéhez szükség van közjegyzői vagy az erre jogosult személy általi hitelesítésre.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári törvénykönyvének kivonatával! Határozzátok meg, milyen személyeknek van joguk hitelesíteni a végrendeletet, és mondjátok el a véleményeteket arról, hogy miért éppen ezekben az esetekben van lehetőség a végrendeletek hitelesítésére más személyek által is (kivéve a közjegyzőt)!

Részlet Ukrajna polgári törvénykönyvéből

1248. cikkely. Végrendelet közjegyző általi hitelesítése

1. A közjegyző hitelesíti a végrendeletkező által saját kezűleg vagy általánosan elfogadott technikai eszköz segítségével megírt végrendeletet.

2. A közjegyző a személy kérésére saját kezűleg vagy az általánosan elfogadott technikai eszköz segítségével is leírhatja a végrendeletkező által diktált végrendeletet.

Ha a végrendeletkezőnek a fizikai fogyatékoságai miatt nincs lehetősége a végrendelet elolvasására, akkor a hitelesítés tanúk jelenlétében történik (jelen törvénykönyv 1253. cikkelye) (...).

1251. cikkely. Végrendelet hitelesítése önkormányzati tisztségviselő által

1. Ha a településen nincs közjegyző, akkor a végrendeletet, a titkos végrendelet kivételével, az arra felhatalmazott helyi önkormányzati tisztviselő is hitelesítheti.

1252. cikkely. Végrendelet hitelesítése egyéb tisztségviselő által

1. A kórházban, katonai kórházban, egyéb egészségügyi intézményben fekvő, valamint az öregek és rokkantak otthonában élő egyének végrendeletét a kórház, katonai kórház, egyéb egészségügyi intézmény főorvosa, annak a gyógyításért felelős helyettese vagy az intézmény ügyeletes orvosa, valamint a szociális intézmények vezetője, főorvosa hitelesítheti.

2. A tengeri vagy folyami vízi úton lévő, Ukrajna zászlaja alatt hajózó egyén végrendeletét a hajó kapitánya hitelesítheti.

3. A kutató vagy egyéb expedícióban részt vevő személy végrendeletét az expedíció vezetője hitelesítheti.

4. Katonai szolgálatát töltő személy, vagy ha a katonai egységek, intézetek, katonai-oktatási intézmények állomás- vagy székhelyén nincs közjegyző vagy közjegyzői cselekmények végrehajtására felhatalmazott szerv, a munkatársának, családjának tagja és a katona családjának tagja végrendeletét ezen egységek, intézetek, intézménye parancsnoka (főnöke) hitelesítheti.

5. A büntetés-végrehajtó intézményben az őrizetesek végrendeletét az intézmény vezetője hitelesítheti.

6. A vizsgálati fogságban tartott személy végrendeletét a fogda vezetője hitelesítheti.

7. A cikkely első-hatodik pontjában említett személyek végrendeleteit tanúk jelenlétében hitelesítik (...).

9. A cikkely első-hatodik pontjaiban megjelölt tisztségviselők által hitelesített végrendeletek egyenértékűek a közjegyző által hitelesített végrendeletekkel.

Azoknak a személyeknek, akiknek – közjegyző, egyéb tisztségviselők, akik hitelesítették azt – tudomásuk van a végrendelet tartalmáról, nincs jogukban közzétenni sem a tartalmát, sem a végrendelet meglétét, mindezt kötelesek titokban tartani.

A végrendelezőnek bármikor jogában áll végrendeletének az érvénytelenítése, megváltoztatása. A később készült végrendelet teljes egészében vagy részben (azokban a részekben, ahol a kettő ellentmond egymásnak) érvényteleníti a korábbi.

Az ukrán törvényhozásban újdonságnak számít a titkos végrendelet elkészítésének joga, melynek a tartalmát még az azt hitelesítő közjegyző sem tudja. Ebben az esetben a végrendelező a titkos végrendeletet a saját aláírásával ellátott, lezárt borítékban adja a közjegyzőnek. A közjegyző a hitelesítő szöveget nem a végrendeletre, hanem a végrendeletet tartalmazó borítékra írja rá, lebélyegzi, majd azt egy újabb borítékba helyezi és lezárja. A titkos végrendelet hitelesítése legalább két tanú jelenlétében történhet. Amikor a közjegyző tudomást szerez az örökség megnyílásáról, kijelöli a végrendelet felolvasásának napját, majd értesíti erről az örökösöket és a végrendelező rokonait (ha ismeretes a lakóhelyük), vagy hirdetést jelentet meg a médiában. Az érdekelt felek és legalább két tanú jelenlétében a közjegyző felnyitja a végrendeletet tartalmazó borítékot, majd felolvassa annak tartalmát. A végrendelet kihirdetéséről jegyzőkönyv készül, melybe beírják a végrendelet tartalmát.

4. Törvény szerinti öröklés.

Szükséges annak megjegyzése, hogy az öröklés elsősorban végrendelet alapján történik, és a törvény szerint csak abban az esetben valósul meg, ha nem találtak végrendeletet, érvénytelennek minősítették azt, vagy a végrendelet szerinti örökösök elzárkóztak az örökség átvételétől.

A törvény szerinti öröklés a polgári törvénykönyv által meghatározott öröklési sorrendben történik.

Öröklési sorrend	A sorba tartozó örökösök
Első	Gyerekek, szülők, életben lévő házastárs
Második	Édes- és mostohatestvér, nagyszülők
Harmadik	Nagynéni és nagybácsi
Negyedik	Az örökhagyóval az örökség megnyílását megelőzően legalább 5 évig egy családban élő személyek
Ötödik	Az örökhagyó egyéb rokonai, a hatodik rokonsági fokig

Az ötödik sorban a törvény szerinti öröklésre, a rokonokon kívül, az örökhagyó azon eltartottjainak is joga van, akik nem voltak családtagok. **Eltartottnak az a nem felnőtt korú vagy munkaképtelen személy számít, aki nem volt az örökhagyó**

családtagja, de legalább öt éven át anyagi segítségben részesült tőle, ami számára az egyetlen vagy fő megélhetési forrást jelentette.

Az örökséget az első sorban lévő örökösök kapják. A következő sorban lévők abban az esetben jutnak örökséghez, ha az előző sor örökösei hiányoznak. Ha egy bizonyos sorban sokan vannak, akkor az örökség egyenlő részben osztódik el közöttük.

Az öröklési sorrend megváltozhat az örökösök megállapodása alapján, ezenkívül a személy, aki a következő sor törvény szerinti örököse, bírósági határozat alapján öröklési jogot kaphat az arra jogosult sor örököseivel egyetemben, ha hosszabb időn át ápolta, anyagilag támogatta, vagy egyéb módon segítette az örökhagyót, amennyiben az életkora, betegsége vagy rokkantsága miatt tehetetlen állapotban volt. Ha az elhunyt gyerekei más városban laktak, az ágyban fekvő elhunytat pedig hosszú időn át a testvére ápolta, akkor a bíróságnak joga van megadni számára az első sor örököseinek jogát.

A törvény előírja a képviseleti jog szerinti öröklést, vagyis az örökség megszerzésének jogát az elhunyt szülők után, akik jogosultak voltak az örökségre. Például a szülők, nagyszülők (az elhunyt nagyszülei, dédszülei) halála esetén az unokák és dédunokák, dédszülők jogosultak a gyerekeik (az örökhagyó nagyszülei) örökségének részére. Az örökhagyó unokaöccsének joga van a szülei (az elhunyt testvérei) örökségének a részére, az örökhagyó unokatestvérei pedig azt a részt öröklik, amelyik a törvény szerint a szüleiket (az elhunyt nagynénje és nagybátyja) illette.

5. Az öröklési jog érvényesítése.

Miután megnyílt az örökség, az örökösnek a törvény vagy végrendelet alapján joga van az örökség átvételére, vagy annak megtagadására. A törvény hat hónapban határozza meg az örökség átvételének határidejét. Az örökhagyóval a végrendelet megnyílásáig állandóan együtt élt örökös olyannak tekinthető, aki átvette az örökséget, ha nem jelentette be az örökségről való lemondását. Az az örökös, aki át szeretné venni az örökséget, de annak megnyílása idején nem lakott állandó jelleggel az örökhagyóval, a közjegyzőnek kérvényt nyújt be az örökség átvételére. Az örökösnek szintén ilyen határidőn belül van joga lemondani a végrendeletről, miközben a végrendelet szerinti örökösnek csak a másik, végrendelet szerinti örökös javára mondhat le a saját részéről. A törvény szerinti örökös bármelyik törvény szerinti örökös javára lemondhat az örökség rá eső részéről, függetlenül az öröklési rendtől.

Sajnos az életben előfordulnak olyan esetek is, amikor az örökös az örökség megnyílása után hal meg, mielőtt átvehette volna az örökséget. Ebben az esetben az örökség rá eső részét (kivéve az örökség köteles részét) az ő örököse kapja meg. Ezt a folyamatot *átöröklésnek* nevezzük.

A jelenlegi öröklési törvények szinte kizárják az olyan helyzetet, amikor az elhunyt személynek még a hatodrendű rokonát sem találnák meg. De le is mondhatnak az örökségről vagy egyéb helyzetek jöhetnek közbe. Hogyan rendelkeznek ezekben a helyzetekben az örökségről? A törvény előírja, hogy „ha nincsenek végrendelet és törvény szerinti örökösök, vagy az öröklési jog megvonása, az örökség át nem vétele, az örökség átvételének megtagadása esetén a bíróság az örökség megnyílásának helye szerinti önkormányzat beadványa alapján az örökséget gazdátlannak nyilvánítja”. A gazdátlannak nyilvánításról szóló határozatot a bíróság az örökség megnyílása utáni egy év elteltével hozhatja el. Ezek után az ilyen örökség a megnyílás helye szerint illetékes önkormányzat tulajdonába megy át.

Fontos annak megjegyzése, hogy az elhunytnek nemcsak a jogai, hanem annak kötelezettségei is öröklődnek. Ezért a kapott tulajdon értékéig az örökösök kötelesek kielégíteni a hitelezők követeléseit (ha több örökösről van szó, akkor az örökségből kapott tulajdonrészekkel arányosan).

Az örökös, aki átvette az örökséget, a közjegyzőtől igazolást kaphat az örökségre való jogáról, de ha ingatlant örökölt, akkor a közjegyzői igazolás kötelező.

Az öröklési jogról szóló igazolást a közjegyző az örökség megnyílásától számított hat hónap múlva adja ki.

Örökség, öröklés, végrendelet, végrendeleti rendelkezés, örökség köteles része, átöröklés.

1. Magyarázzátok meg a *örökség, öröklés, végrendelet, végrendeleti rendelkezés, örökség köteles része, átöröklés* fogalmak jelentését!
2. Kinek van joga az örökségre?
3. Mi a végrendelet?
4. Hogyan írható végrendelet?
5. Az öröklés milyen fajtáit írja elő a törvény?
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket az öröklési jog szükségességéről!
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket az örökség köteles része létezésének célszerűségéről!
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket a végrendelet célszerűségéről, mivel napjainkban az ukrán állampolgároknak csak csekély hányada ír végrendeletet!
- 9*. Bizonyítsátok be, hogy az öröklési jog normái megfelelnek az erkölcsi normáknak!
10. Helyezzétek el a táblázat megfelelő oszlopaiba a megnevezett személyeket!

Végrendelet szerinti öröklési sorrend

Első sor	Második sor	Harmadik sor	Negyedik sor	Ötödik sor

- a) apa és anya;
- b) nagymama és nagyapa;
- c) nagynéni és nagybácsi;
- d) az örökös eltartottjai, akik nem családtagok;

- e) koma;
- f) az a házastárs, aki túlélte a másikat;
- g) édestestvérek;
- h) egyéb, a hatodik rokonsági fokon túli rokonok;
- i) az örökhagyóval 5 éven át egy családban élő személy;
- j) keresztapa.

6. sz. gyakorlati munka

Öröklés

Az öröklési jog normái meghatározzák a végrendelet megírásának rendjét, valamint az örökség elosztását egyes esetekben.

Megvizsgáljuk a következő szituációt.

Az állampolgár végrendelete alapján a teljes örökséget (összesen 600 000 hrvnya összegben) az unokatestvér kapja. Ezenkívül az örökhagyó halála után a következő rokonai maradtak: az I. rokkantsági kategóriába tartozó feleség (47 éves); fia (24 éves); lánya (15 éves); lánytestvére (59 éves); apja (88 éves); nagynénje (63 éves). Határozzátok meg, hogyan kell elosztani az örökséget!

A törvény meghatározza, hogy érvényes végrendelet esetén az öröklési jog a végrendeletben megnevezett személyeké. Ebben az esetben létezik végrendelet, amely alapján az öröklési jog az unokatestvére. De a törvény szerinti örökösök között van néhány munkaképtelen egyén: az I. rokkantsági kategóriába tartozó feleség; fiatalkorú lánygyermek (15 éves), a nyugdíjkorhatárt elért édestestvére (59 éves), apja (88 éves) és a nagynénje (63 éves), akik szintén munkaképtelenek. A végrendelet tartalmától függetlenül a köteles rész jogosultjai az öröklési sorrend első köréhez tartozó fiatalkorú és munkaképtelen örökösök; ebben az esetben a lánygyermek, a feleség és az apa (a testvér a második, a nagynéni a harmadik öröklési körhöz tartozik, ezért nem ők nem jogosultak a köteles részre). A köteles rész jogosultjainak mindegyike jogosult a törvényes öröklés esetén neki járó örökségrész felére. Meghatározzuk, mekkora örökség járt volna mindegyik örökösnek végrendelet szerinti öröklés esetén. Meghatározzuk az első öröklési körhöz tartozó személyeket. Ezek: a feleség, fiúgyermek, lánygyermek és apa – négy személy. Mindnyájan egyenlő részt kaptak volna az örökségből, azaz $600\,000/4 = 150\,000$ hrvnya. Tehát a három köteles részre jogosult személy – feleség, lánygyermek és apa – által kapott örökség mértéke $150\,000/2 = 75\,000$ hrvnya. Az unokatestvér az örökség fennmaradó részét kapja, vagyis $600\,000 - (75\,000 \times 3) = 375\,000$ hrvnya.

Megvizsgálunk néhány példát.

1. A kutatóexpedícióval egy messzi tájon dolgozó F. súlyos sérülést szenved. Mivel a sérülése életveszélyesnek bizonyult,

elhatározta, hogy végrendeletet ír. Megfogalmazta a végrendeletet, és annak hitelesítése céljából az expedíció vezetőjéhez fordult. A végrendeletet elolvasva az expedíció vezetője elégedetlenségének adott hangot a tartalmával kapcsolatban: F. a tulajdonát nem a feleségére, hanem egy idegen személyre hagyta. F. hosszas követelésére a vezető végül hitelesítette a végrendeletet. Az adott esetben minden a törvényi előírásoknak megfelelően történt.

2. Az S. által hátrahagyott örökség összege 500 000 hrivnya. Határozatok meg, hogyan kell megosztani az örökséget a következő esetek mindegyikében:

a) S. nem hagyott végrendeletet. Családjának tagjai a következők: feleség (51 éves), lánya (12 éves), akik az elhunytal éltek együtt, valamint a fia (19 éves), aki a feleségével külön él;

b) S. hagyott végrendeletet, amelyben minden vagyonát a tőle külön élő, első házasságában született fiára (22 éves) hagyta. S.-sel együtt a felesége (49 éves) és a lánya (15 éves) élt;

c) S. hagyott végrendeletet, amely alapján a bankban lévő pénzét a barátjára hagyta, egyéb tulajdonának sorsát a végrendeletben nem említi. S. egyedül élt, rokonai nincsenek.

3. Az Atlanti-óceánon hajózva az ukrán hajó kapitánya szívinfarktust kapott, és elhatározta, hogy megírja a végrendeletét. Adjatok ötletet, hogyan végezheti ezt el, hiszen neki nem áll jogában hitelesíteni a saját végrendeletét!

4. P. állampolgár gépkocsijával megsértette a közlekedési szabályokat, és az általa okozott balesetben meghalt. A szerencsétlenségben az ő autóján kívül még két gépkocsiban és az utcai villanypóznában is kár keletkezett (az okozott kár teljes értéke 100 000 hrivnya). P. halála után két fiútestvére, anyja és felesége maradt. A P. által hátrahagyott vagyon értéke 240 000 hrivnya, végrendelet nem készült. Határozatok meg, hogyan kell elosztani az örökséget! Az összetört gépkocsik tulajdonosainak és a villanypózna üzemeltetőjének van-e joga kártérítésre?

5. K. állampolgár halála után a felesége, két gyermeke, apja, a vele együtt élt, I. kategóriába tartozó rokkantnyugdíjas testvére és a 15 éve felbontott első házasságából született fia is benyújtotta az örökségre való igényét. Ismeretes, hogy K.-nak megvonták a fiával szembeni szülői jogait. Hogyan kell elosztani az örökséget ebben az esetben?

6. G. állampolgár halála után az első házasságából született M. lánya, a második felesége C. és A. unokaöccse, aki súlyos szívbetegségben szenved, és akit az utóbbi években G. tartott el, a közjegyzőhöz fordultak. M. kategorikusan ellenezte a feleség igényét az örökségre, mivel az apja második házasságát a bíróság az apja halála előtt nem sokkal felbontotta, és a határozat már érvénybe lépett. C. szintén bejelentette, hogy ő az egyedüli örökös, mivel az a házasságot, amelyben M. született, rég felbontották, A. unokaöcs pedig a végrendeletétől külön élt. Határozatok meg, hogyan kell felosztani az örökséget!

7. Sz. halála után az általa hagyott végrendelet alapján a százezer hrvnyia értékű tulajdonát kisebbik fia, B. és felesége, O. öröklő azonos arányban. Az örökhagyó idősebbik fia, D., aki gyerekkorától súlyos gerincbetegségben szenved, I. kategóriába tartozó rokkant, benyújtotta igényét apja vagyonának egyharmad részére. O. feleség ellenezte ezt, mivel szerinte D. az apjától külön élt, és nincs feltüntetve a végrendeletben, ezért nem tarthat igényt az örökségre. Ti hogyan osztanátok el az örökséget?

43. §. Polgári eljárás

1. A polgári jogi eljárások fajtái.

A bíróságnak a polgári ügyekben történő tevékenységét és határozathozatalát polgári eljárásnak nevezzük. A polgári jogviszonyokkal kapcsolatos bírósági ügyek igazságos, elfogulatlan és időszerű lebonyolítása érdekében meg kell határozni az eljárás menetének egyes szabályait. Ezek a szabályok Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvében találhatók meg. A törvénykönyv alapján olyan ügyekben járnak el, amelyek polgári, munkaügyi, lakhatási, földjogi, szociális, nyugdíj és családi jogviszonyokra vonatkoznak.

Ukrajna polgári eljárási törvénykönyve három eljárást különböztet meg.

Polgári eljárások fajtái		
Peres eljárás	Rendeleti eljárás	Elkülönített eljárás

A legtöbb polgári ügyet *peres eljárásban* folytatják le. Ezeket az ügyeket a polgári jogviszony egyik alanyának bírósághoz beadott keresete indítja el. A keresetben a felperes meghatározza azt a személyt (alperest), akivel szemben követelést nyújt be, és megfogalmazza a beadványát alátámasztó bizonyítékokat. A keresetet általában a természetes személy (alperes) lakóhelye vagy a jogi személy (alperes) bejegyzése szerint illetékes bírósághoz nyújtják be. Előfordulnak olyan ügyek is, amelyek során a felperes fordulhat a saját lakóhelye szerint illetékes bírósághoz. Ilyenek például a válóperes ügyek, munkával, nyugdíjjal, szociális és lakásügyekkel kapcsolatos keresetek. A bírósághoz eljuttatott keresetről kötelesek értesíteni az alperest, akinek jogában van ellenkérelem benyújtására. A per során mindkét félnek jogában áll saját állításainak a bizonyítása, amelyeket a bíróság figyelembe vesz az ítélet meghozatalánál.

A *rendeleti eljárás* során a bíróság rendeletet – a bírósági határozat speciális formája – ad ki, amellyel kötelezi az adóst az adósság megfizetésére, vagy a tulajdon visszaszolgáltatására a jogos tulajdonos követelése alapján. A törvény meghatározza, hogy a bírósági rendelet olyan követelés alapján adható ki, amely írásos jogi cselekményen alapul, és a bemutatott dokumentumokból egyértelműen megállapítható a követelés jogossága. Rendelet abban az esetben is kiadható, amikor a

követelés alapja a már felszámolt, de ki nem fizetett munkabér, vagy egyéb, a törvény által meghatározott esetben. A bírósági rendelet kiadása érdekében az érdekelt fél beadvánnyal fordul a bírósághoz, amelyben megnevezi az adóst, a követelés lényegét és az azt igazoló bizonyítékokat. Amennyiben a bemutatott bizonyítékok elegendőnek bizonyulnak, a bíró rendeletet ad ki a követelés kielégítéséről. A beadványt a másik fél, az adós értesítése és jelenléte nélkül vizsgálják, és csak a rendelet meghozatala után kézbesítik számára annak másolatát. Az adósnak 10 napon belül jogában áll kifogást emelni a rendelet ellen. Ebben az esetben a rendeletet érvénytelenítik, és a kérvényező kívánságára a beadványát peres eljárásban vizsgálják tovább.

A polgári eljárás speciális fajtája az *elkülönített eljárás* – olyan kereset nélküli polgári eljárás, amely azokat a polgári ügyeket vizsgálja, amelyek során megerősítik olyan jogi tények meglétét vagy azok hiányát, amelyeknek jelentőségük van a személy jogainak és érdekeinek a védelmében, vagy olyan feltételeket hoznak létre, amelyek elősegítik a személy nem tulajdoni és tulajdoni jogainak érvényesítését, vagy megerősítik az egyértelmű ügyek meglétét vagy azok hiányát. Az elkülönített eljárási ügyekben a jogviszonyban részt vevő felek között nincs vitás kérdés, de az érintett személyeknek jogilag bizonyítaniuk kell egyes tényeket.

Szerintetek milyen tényeket kell a természetes vagy jogi személyeknek bebizonyítani, meghatározni vagy megerősíteni a jogaik érvényesítése, vagy védelme érdekében? A feltételezéseiteket hasonlítsátok össze a polgári eljárási törvénykönyv által meghatározott normákkal!

Részlet Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvéből

234. cikkely. Elkülönített eljárás

(...) 2. A bíróság elkülönített eljárásban vizsgálja a következő ügyeket:

- 1) természetes személy polgári cselekvőképességének korlátozása, természetes személy cselekvőképtelenné nyilvánítása, vagy a cselekvőképesség visszaállítása;
- 2) nem felnőtt korú személyek teljes cselekvőképtelenségének megállapítása;
- 3) természetes személy eltűntté vagy halottá nyilvánítása;
- 4) örökbefogadás;
- 5) jogi jelentőségű tények megállapítása;
- 6) elvesztett bemutatóra szóló értékpapírok és váltók tulajdonjogának megújítása;
- 7) gazdátlan tárgyak átadása kommunális tulajdonba;
- 8) örökség gazdátlanná nyilvánítása;
- 9) természetes személy kötelező pszichiátriai kezelésének elrendelése;
- 10) kötelező beutalás tüdőgondozóba;
- 11) természetes és jogi személyek banki titkainak bank általi közzététele.

3. Elkülönített eljárásban vizsgálják a házasságra való jog megadását, a gyermekkel rendelkező házastársak beadványa alapján történő válást, az egyik házastárs beadványa alapján történő válást, ha a felek egyike szabadságvesztését tölti, a házastársak különélésének rendjét, valamint egyéb, törvény által meghatározott esetet (...).

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy 2005-ig polgári eljárásként kezelték a közigazgatási jogviszonyokból fakadó ügyeket. De a közigazgatási eljárási törvénykönyv érvénybe lépésével az eljárások az abban meghatározottak alapján, és a közigazgatási eljárások rendje szerint történnek.

2. A polgári eljárás szakaszai.

A törvény szerint a polgári eljárásnak több szakasza lehetséges. Az eljárás első szakasza: az érdekelt személy által beadott kérvény alapján történő *keresetindítás*. A kérvénynek meg kell felelnie a meghatározott követelményeknek, és csatolni kell hozzá a kérvényben felsorolt tények bizonyítékaként szereplő dokumentumok másolatait. Ugyancsak mellékelni kell a kérvényben feltüntetett alperesekre és harmadik személyekre vonatkozó iratok másolatait. A kérvény benyújtásakor a felperes köteles befizetni a törvény által meghatározott illetéket.

Ezek után történik a polgári ügyek előkészítése a meghallgatáshoz: a *tárgyalási szakaszhoz történő előkészítés*. A bíró elindítja a pert, majd az eljárásban részt vevő összes személynek megküldi az erről szóló határozat másolatát, az alperesnek szintén megküldi a határozatot, valamint a keresetet és a hozzá csatolt összes irat másolatát, a harmadik félnek – csak a kereset másolatát. Az alperesnek, miután kézhez kapta a keresetről szóló dokumentumot, jogában áll cáfolatot benyújtani, amihez csatolja az állításait alátámasztó bizonyítékokat. Ezek után megtartják az előzetes bírósági tárgyalást, amelyre a felek benyújtják az állításaikat igazoló bizonyítékokat. Az előzetes tárgyaláson hozzák meg a perindításról szóló döntést.

A polgári eljárás következő szakasza a *tárgyalási szakasz*. A bíró által meghatározott napon és időpontban megkezdődik a tárgyalás. Az elnöklő bíró kihirdeti, milyen ügy tárgyalása folyik, megnevezi a megjelenteket, ellenőrzi a tanúk jelenlétét. Az eljárás résztvevőinek – felperesnek, alperesnek, tolmácsnak, szakembereknek – felolvassák a jogaikat és kötelességeiket.

Az előkészítő szakasz után kezdődik az *érdemi tárgyalás*. Ebben a szakaszban van joga a felperesnek visszavonnia a keresetet, míg az alperes elismerheti a kereseti igény jogosságát, a feleknek joguk van egyezséget kötni, vagyis az ellentéteket kölcsönös engedményekkel megoldani.

Ha a feleknek nem sikerül megegyezniük, a bíróság meghallgatja a felperes, az alperes és harmadik személy magyarázatát, megvizsgálja a rendelkezésre álló bizonyítékokat, és kikérdezi a tanúkat.

Ha az ügyet minden szemszögből megvizsgálták, következhet a **perbeszédék szakasza**. A perben részt vevő személyek felszólalnak és ismertetik saját szempontjaikat. Elsőként a felperes és annak képviselője kap szót, utolsóként pedig az alperes. A tárgyalás végén a bíróság határozathozatalra vonul vissza. A határozatot Ukrajna nevében fogadják el, majd a bíró (vagy bírák, ha többen vezették a tárgyalást) azt aláírja, és a tárgyalóteremben kihirdeti. A bírósági határozatot speciális formanyomtatványon készítik el, és a felek kérésére a határozat meghozatalától számított 5 napon belül kézhez kaphatják annak másolatát.

A polgári eljárás említett szakaszai kötelezők, a továbbiak viszont nem kötelező jellegűek, azokat kizárólag a felek kérésére folytatják le.

Ha a határozat nem elégíti ki az eljárás résztvevőit, bármelyik félnek joga van a kihirdetést követő 10 napon belül fellebbezést benyújtania. A fellebbezést az ügyet vizsgáló elsőfokú bírósághoz adják be, amely azt a másodfokú (fellebbviteli) bírósághoz továbbítja. A fellebbviteli bíróság, miután megvizsgálta a panaszt, határozatot hoz. A bíróságnak lehetősége van a panaszt elutasítására és az elsőfokú bíróság határozatának helybenhagyására, vagy érvényteleníteni azt és megszüntetni az eljárást, vagy megváltoztatni az elsőfokú bíróság határozatát. Ezt a szakaszt **fellebbezési szakasznak** nevezzük.

A következő a **fellebbviteli szakasz**. Fellebbviteli keresetet az a fél nyújthat be, amelyik nem fogadta el a fellebbviteli bíróság határozatát.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg a fellebbezési és fellebbviteli szakaszok közötti különbséget!

Részlet Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvéből

303. cikkely. A fellebbviteli bíróság által vizsgált ügyek terjedelme

1. A fellebbviteli bíróság ellenőrzi az első fokon hozott határozat törvényességét és megalapozottságát a fellebbezésben megnevezett bizonyítékok és az elsőfokú bírósági ülésen bejelentett követelések keretén belül.

2. A fellebbviteli bíróság megvizsgálja azokat a bizonyítékokat, amelyeket az elsőfokú bíróság az előírt szabály megsértésével vizsgált, vagy visszautasította azok figyelembe vételét, valamint azokat a bizonyítékokat, amelyeket az elsőfokú bíróságnak elfogadható okok miatt nem mutattak be.

3. A fellebbviteli bíróság figyelme nem csupán a fellebbezésben közölt érvekre korlátozódik, ha az ügy meghallgatása folyamán az anyagi jogi normák helytelen alkalmazása, vagy az eljárási törvény megsértése állapítható meg, ez elegendő okot jelent a határozat érvénytelenné nyilvánításához (...).

335. cikkely. A fellebbviteli bíróság által vizsgált ügyek terjedelme

1. Fellebbviteli kereset meghallgatásakor a bíróság a fellebbviteli beadvány keretein belül ellenőrzi az elsőfokú és a fellebbviteli bíróság

által alkalmazott anyagi jogi normák és eljárási törvény alkalmazásának helyességét és (vagy) nem fogadja el bizonyítottan azokat a körülményeket, amelyek nem voltak megállapítva a határozatban, vagy figyelmen kívül hagyták azokat, meghatározza egyik vagy másik bizonyíték hitelességét vagy hiteltelenségét, az egyes bizonyítékok közötti preferenciát.

2. A fellebbviteli bíróság a bírósági határozatok törvényességét kizárólag az elsőfokú bírósághoz beadott kereset keretein belül ellenőrzi.

3. A bíróság figyelme nem csupán a fellebbviteli keresetben közölt érvekre korlátozódik, ha az ügy meghallgatása folyamán az anyagi jogi normák helytelen alkalmazása, vagy az eljárási törvény megsértése állapítható meg, ez elegendő okot jelent a határozat érvénytelenné nyilvánításához.

Végül eljött a bírósági határozat végrehajtásának szakasza. Miután a határozat jogerőre emelkedett, a bíróság az érdekelt fél kérésére végrehajtási határozatot ad ki, amelynek alapján az állami végrehajtó szolgálat biztosítja a bírósági határozat végrehajtását.

3. A polgári eljárás résztvevői.

Egy ügy sem létezhet a polgári eljárás résztvevői nélkül. A peres eljárásban részt vevő személyek a felek, harmadik személyek, a felek és harmadik személyek képviselői. A rendeleti és elkülönített eljárásban részt vevő személyek a kérvényezők, egyéb érdekelt személyek és azok képviselői.

Jogaik és érdekeik teljes körű védelme érdekében a törvény jogokkal és köteleességekkel ruházza fel a feleket.

Ismerkedjete meg Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg az eljárás résztvevőinek jogait és kötelelességeit!

Részlet Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvéből

27. cikkely. Az eljárás résztvevőinek jogai és kötelelességei

1. Az eljárásban részt vevő személyeknek joguk van megismerkedni az ügy irataival, kivonatot készíteni belőlük, másolatot készíteni a keresethez csatolt iratokról, kézhez kapni a határozatok, döntések másolatait, részt venni a bírósági üléseken, bizonyítékokat benyújtani, részt venni a bizonyítékok vizsgálataiban, kérdéseket feltenni az eljárás többi résztvevőjének, a tanúknak, szakértőknek, kérelmet és visszavonási kérelmet benyújtani, írásbeli és szóbeli magyarázatot adni a bírónak, saját érveket és feltételezéseket előadni az eljárás során felmerülő kérdésekkel, valamint a többi személy érveivel és feltételezéseivel kapcsolatosan, jogi segítséget igénybe venni, megismerkedni a bírósági ülés jegyzőkönyvével, abból kivonatot készíteni, írásbeli megjegyzéseket benyújtani a jegyzőkönyv pontatlansága vagy nem teljes volta miatt, meghallgatni a bírósági ülést rögzítő hanganyagot, másolatot készíteni arról, írásbeli megjegyzéseket benyújtani a hangfelvétel pontatlansága, vagy nem teljes volta miatt,

megkapni a bírósági határozatokat és döntéseket, valamint egyéb, törvény által megengedett eljárási jogokkal élni.

2. Követeléseik vagy kifogásaik alátámasztása érdekében a peres eljárásban részt vevő személyek kötelesek benyújtani a rendelkezésükre álló összes bizonyítékot az előzetes bírósági ülés kezdetéig, vagy az ülés folyamán, ha nem tartottak előzetes ülést, akkor az érdemi tárgyalás idején.

3. A peres eljárásban részt vevő személyek kötelesek jóhiszeműen érvényesíteni eljárási jogaikat és betartani eljárási kötelességeiket.

27-1. cikkely. A kiskorú és fiataikorú személyek jogainak biztosítása bírósági eljárás esetén

1. Bírósági eljárás esetén a kiskorú és fiataikorú személy, a jelen törvénykönyv 27. cikkelyében megfogalmazott jogokon és kötelességeken kívül a következő eljárási jogokkal rendelkezik:

közvetlenül vagy képviselő, vagy törvényes képviselő által ismertetni a gondolatait, és segítséget kapni gondolatai kifejtésében;

képviselő vagy törvényes képviselő által tájékozódni az eljárás menetéről;

érvényesíteni egyéb, nemzetközi szerződésekben előírt eljárási jogait és teljesíteni eljárási kötelességeit, amelyek hatályba léptetését Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa fogadta el (...).

Meg kell jegyezni, hogy a felnőtt korú természetes és a jogi személyeknek módjukban áll személyesen érvényesíteni polgári eljárási jogaikat, és teljesíteni kötelezettségeiket a bíróságon. A 14 és 18 éves életkor közötti, valamint a nem teljesen cselekvőképes személyek azokban az ügyekben érvényesíthetik személyesen polgári eljárási jogaikat és teljesíthetik kötelezettségeiket a bíróságon, amelyek azokból a viszonyokból erednek, amelyeknek ők is személyes részesei. A kiskorú gyermekek érdekeit jogi képviselőik képviselik.

Idézzétek fel, kik lehetnek a kiskorú gyermek jogi képviselői!

A polgári eljárás elsődleges résztvevői a felperes és az alperes, amely lehet természetes és jogi személy, valamint az állam. A polgári eljárás fontos elve a felek jogainak és kötelezettségeinek egyenlősége.

A polgári eljárás sajátossága, hogy olyan harmadik személy is részt vehet benne, aki önálló keresetet nyújt be, valamint olyan, aki nem nyújt be követelést, viszont akinek az egyik félhez kapcsolódó jogai és kötelességei hatással lehetnek az ügy kimenetelére. Harmadik személyek a felperes és az alperes oldalán is részt vehetnek az eljárásban.

Bármelyik fél és a harmadik személy személyesen vagy képviselő révén is részt vehetnek az eljárásban.

A jogi személyeket minden esetben azok vezető szervei (tanács, igazgatóság) vagy azok megbízottjai képviselik. Az államot a megfelelő állami hatóság képviseli saját képviselője által.

A bíróságon képviselőként az a személy szerepelhet, aki elmúlt 18 éves, polgári eljárási cselekvőképességgel, valamint a

bírósági képviseletre megfelelően hitelesített meghatalmazással rendelkezik.

A természetes és jogi személy a képviselőjének meghatalmazást ad, a jogi személyt meghatalmazás nélkül képviselheti annak vezetője. A törvényes képviselő jogosultságát a születési anyakönyvi kivonat (amelyben szerepelnek a szülők) vagy a nevelőszülősegre, vagy gyámszülősegre jogosító határozat igazolja.

A bírósági képviselettel megbízott személynek a megbízója nevében joga van bármilyen eljárási cselekményhez, amihez a megbízójának van joga, ha a meghatalmazásban nincs korlátozva bizonyos tevékenységek végzése (például nem köthet peren kívüli megállapodást).

Egyes törvényben előírt esetekben a személy bírósági képviseletét Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa emberi jogi biztosa, ügyész, államhatalmi vagy önkormányzati szerv is elláthatja.

A feleken és harmadik személyen kívül a perben más személyek is részt vesznek: a bírósági ülés titkára, bírósági felügyelő, tanúk, szakértők, tolmács, szakemberek, jogi segítséget nyújtó személyek.

Tanúként bárki szerepelhet, akinek tudomása van az ügyvel kapcsolatos bármilyen információról. A tanú a számára meghatározott időpontban köteles megjelenni a bíróságon, és köteles hiteles vallomást tenni az általa ismert tényekről.

Ha szükség van az ügyet befolyásolni képes információt tartalmazó objektumok, jelenségek és folyamatok vizsgálatára, valamint a per során felmerülő kérdésekkel kapcsolatos vélemény kialakítására, a bírósági szakértők bevonását rendeli el. Ez lehet könyvelői, orvosi, pszichológusi és egyéb szakvélemény. A polgári eljárásban szakértőket közvetlen technikai segítségre is felkérhetnek (fényképezés, vázlatok, ábrák, rajzok készítése, mintavétel szakvéleményezési céllal), vagy konzultáció speciális tudást igénylő kérdések tisztázása céljából.

Tolmácsra abban az esetben van szükség, ha az eljárás résztvevője nem érti azt a nyelvet, amelyen a polgári eljárás folyik, vagy halláskárosult, vagy süketnéma. A tolmács biztosítja az ilyen személy kapcsolattartását az eljárás többi résztvevőjével.

4. Döntőbíróság.

A büntetőjogi ügyektől eltérően, amelyeket csak az államot képviselő bíróság vizsgálhat és hozhat bennük döntéseket, a polgári ügyekkel foglalkozhat **döntőbíróság** – **olyan nem állami, független szerv, amelyet az érdekelt természetes és (vagy) jogi személyek hoznak létre megállapodás vagy megfelelő határozat útján a törvény által meghatározott rendben, a polgári és gazdasági viszonyokból eredő viták megoldása érdekében.** Az ügyek vizsgálatát ebben az esetben kinevezett vagy választott döntőbírák végzik.

Bármilyen jogi vagy fizikai személynek jogában áll a polgári vagy gazdasági jogviszonyokat döntőbíró elé vinni, ha a felek ebben megegyeznek.

A törvény meghatározza azon ügyek listáját, amelyekben nem járhat el döntőbíró.

Ismerkedjétek meg Ukrajna döntőbírókról szóló törvényének kivonatával! Határozzátok meg, milyen ügyeket nem vizsgálhat döntőbíró, és mondjátok el a véleményeteket arról, hogy miért pont ezeket az ügyeket zárták ki a jogkörükből!

Részlet Ukrajna döntőbírókról szóló törvényéből

6. cikkely. A döntőbíró jogkörébe tartozó ügyek

A döntőbírók a törvény által meghatározott rend alapján bármilyen, a polgári és gazdasági viszonyokból eredő ügyben határozatot hozhatnak, a következő esetek kivételével: 1) normatív jogi okirat érvénytelenítésével kapcsolatos viták;

2) állami szükségletek ellátásáról szóló szerződések megkötése, megváltoztatása, felbontása és teljesítése során felmerült viták;

3) államtitokkal kapcsolatos ügyek;

4) családi jogviszonyból eredő viták, kivéve a házassági szerződést;

5) adós fizetőképessé történő nyilvánítása, vagy csődbejutásának megállapítása;

6) olyan ügyek, amelyekben az egyik fél állami vagy önkormányzati szerv, annak tisztségviselője, egyéb, a törvény által meghatározott hatalmi vezetői funkcióit érvényesítő szubjektum, a többi között meghatalmazotti hatásköröket ellátó szerv, állami intézmény vagy szervezet, költségvetési vállalat.

7) ingatlanról és földterülettel kapcsolatos viták;

8) jogi jelentőségű tények megállapításáról szóló ügyek;

9) munkajogi viták;

10) társasági viszonyokból eredő viták gazdasági társaságok és azok résztvevői között (alapítók, részvényesek), egyebek mellett a kivált résztvevő, valamint a gazdasági társulások résztvevői (alapítók, részvényesek) között, amelyek a létrehozással, működéssel, irányítással és felszámolással kapcsolatosak;

11) egyéb ügyek, amelyekben a törvény alapján kizárólag általános jogrendi bíróságok vagy Ukrajna Alkotmánybírósága illetékes;

12) azokban az ügyekben, amelyekben az egyik fél nem ukrán rezidens;

13) azokban az ügyekben, amelyekben a döntőbíró határozata értelmében állami és önkormányzati szervek, azok képviselői és egyéb intézmények, a törvény által rájuk ruházott funkciók teljesítése közben kötelesek cselekmények végrehajtására;

14) a fogyasztóvédelemmel és a banki (hitelszövetkezeti) szolgáltatások igénybe vevőinek védelmével kapcsolatos ügyek.

Jelenleg Ukrajnában számos döntőbíró működik, amelyek között van állandó és van egyszeri alkalomra létrehozott is. A feleknek joguk van szabadon kinevezni vagy megválasztani a döntőbírókat és a döntőbírákat. A döntőbírák kinevezése vagy megválasztása az ő beleegyezésükkel történik. Az adott ügyet

vizsgáló bírók számáról a felek állapotnak meg, viszont azok száma minden esetben páratlan. Mindegyik fél azonos számú bírót nevez (választ) meg (a megállapodott összlétszámtól függően), majd ezek a bírók választanak maguk közé még egy kollégát – a páratlan létszám érdekében.

Az ügyek vizsgálata a döntőbírószágon hasonlóképpen folyik le, mint a közönséges bíróságokon. A felperes keresetet nyújt be a bíróságnak, mindkét fél benyújtja az állításait igazoló bizonyítékokat, szükség esetén szakemberek véleményét is kikéri. A vizsgálat után a döntőbírószág határozatot hoz, amelynek végrehajtása mindegyik fél számára kötelező.

Polgári eljárás, rendeleti eljárás, peres eljárás, elkülönített eljárás, döntőbírószág.

1. Magyarazzátok meg a *polgári eljárás, rendeleti eljárás, peres eljárás, elkülönített eljárás, döntőbírószág* fogalmak jelentését!
2. A polgári eljárásnak milyen szakaszait ismeritek?
3. Nevezzétek meg a polgári eljárás létező fajtáit!
4. Kik vesznek részt a polgári eljárásban?
5. Hasonlítsátok össze a rendeleti, peres és elkülönített eljárásokat!
6. Hasonlítsátok össze a bűnügyi és polgári eljárások résztvevőinek jogait és kötelességeit!
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket a döntőbírószágok létezésének célszerűségéről, előnyeiről és hiányosságairól!
- 8*. Szerintetek milyen esetekben célszerű döntőbírószághoz fordulni?
- 9*. A következő tanórán vizsgáljatok meg egy feltételezett polgári ügyet a bíróságon!
10. Keressetek a sajtóban és az interneten információt az Ukrajnában működő döntőbírószágokról és az általuk vizsgált ügyekről!

ÖSSZEGEZŐ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK A IV. RÉSZHEZ

Polgári jog Ukrajnában

(2. rész)

1. Magyarazzátok meg az *örökösödés, meghatalmazás, nyílt szerződés, felhasználó, ajánlat, átöröklés* fogalmak jelentését!
2. Magyarazzátok meg a polgári jogi szerződések megkötésének rendjét!
3. Mondjatok példákat polgári jogi szerződésekre!
4. Jellemezzétek a kötelezettségek végrehajtásának módjait!
5. Milyen követelményeket szab meg Ukrajna törvénykezése a végrendeletekkel kapcsolatban?
6. Jellemezzétek a polgári eljárás szakaszait!
- 7*. Mondjátok el a véleményeteket a fogyasztóvédelem hatékonyságáról Ukrajnában!
- 8*. Szerintetek az ukrán öröklési jog normái megfelelnek az erkölcsi normáknak?

9. Mi köti össze a következő fogalmakat, és melyik a „kakukktójas”: közjegyző; útközben lévő hajó kapitánya; antarktisi expedíció vezetője; közjegyzővel nem rendelkező település helyi önkormányzatának tisztségviselője; Kijev polgármestere?

10. Hasonlítsátok össze:

- a) törvény és végrendelet szerinti öröklés;
- b) valós és konszenzuális szerződés;
- c) közvetítói és megbízási szerződés!

11. Fejezzétek be a mondatot!

1. Az elhunyt természetes személy után maradt jogok és köteleességek –

2. A természetes személy végintézkedése halála esetére –

12. Válasszatok ki **EGY** helyes választ!

1. Ki tartozik az öröklési sorrend második sorába törvény szerinti öröklés esetén?

- A** apa és anya
- B** nagymama és nagyapa
- C** nagynéni és nagybácsi
- D** eltartott örökösök, akik nem családtagok
- E** házastárs, aki túlélte a másikat

2. A felsorolt személyek közül kinek nincs jogában hitelesíteni a végrendeletet?

- A** távolban dolgozó geológiai expedíció vezetője, amelynek az végrendelező is tagja
- B** annak a poltavai iparvállalatnak az igazgatója, ahol a végrendelező dolgozik
- C** annak az odesszai egészségügyi intézménynek a főorvosa, ahol a végrendelezőt kezelik
- D** annak a katonai alakulatnak a parancsnoka, ahol a végrendelező szolgálatot teljesít
- E** a távoli vizeken úszó hajó kapitánya

3. Milyen formában készülhet a végrendelet?

- A** egyszerű írásos
- B** közjegyzői írásos
- C** szóban
- D** konkludens
- E** a végrendelet formáját a törvény nem szabályozza

4. Az örökhagyó halála után mennyi idővel szükséges benyújtani a közjegyzőnek az örökség átvételi szándékát?

- A** 2 hónap
- B** 4 hónap
- C** 6 hónap
- D** 1 év
- E** 2 év

5. Melyik kijelentés felel meg az érvényes törvényeknek?

- A az örökös nem felel az elhunyt adósságáért
- B az örökös teljes mértékben felelős az elhunyt adósságáért
- C az örökös az örökölt tulajdon valós értékének arányában felel az elhunyt adósságáért
- D az örökös az elhunyt adósságáért akkora mértékben felel, amekkorában megállapodott a hitelezővel
- E az örökös az elhunyt adósságáért 100 minimális adómentes jövedelem mértékében felelős

6. Milyen személynek van joga az örökség köteles részére?

- A az elhunyt 60 éves testvére
- B az elhunyt 58 éves apja
- C az elhunyt 40 éves felesége
- D az elhunyt 12 éves lánya
- E az elhunyt 7 éves unokaöccse

7. A hatályos törvények mekkora köteles részt állapítanak meg az örökségből?

- A a teljes örökség 1/3-ad részét
- B a teljes örökség 1/2-ed részét
- C a teljes örökség 2/3-ad részét
- D az örökség azon részének 1/2-ét, amelyet a személy a végrendelet hiányában örökölt volna
- E az örökség azon részének 2/3-át, amelyet a személy a végrendelet hiányában örökölt volna

V. rész

GAZDASÁGI JOG UKRAJNÁBAN

44. §. Gazdasági jog

1. A gazdasági jog tárgya, módszere és elvei.

Minden állam élete a gazdaságon alapul. A gazdasági szférában, a természets és jogi személyek közötti gazdálkodás szférájában számos jogviszony alakul ki. Éppen ezért létezik Ukrajnában a jog különálló komplex ágazata – a gazdasági jog. **A gazdasági jog – jogi normák összessége, amelyek a társadalmi viszonyokat szabályozzák a gazdaságirányítás, termelés, termékértékesítés, munkavégzés és a szolgáltatási szférában nyereség szerzése céljából.** A gazdasági jog komplex ágazat, hiszen a polgári jog normáin alapul, és tartalmazza a közigazgatási jog, pénzügyi jog, munkajog gazdálkodási tevékenységet szabályozó normáit.

Ukrajna gazdasági törvénykönyvének megfelelően a gazdasági jog szabályozásának tárgyait a gazdasági tevékenység alapja, a gazdálkodás alanyai között a gazdasági tevékenység szervezésének és megvalósításának folyamatában létrejövő,

valamint ezen alanyok és a gazdálkodási szféra egyéb szereplői közötti gazdasági viszonyok képezik.

A gazdasági jog mint a jog komplex ága abban különbözik más jogágaktól, hogy itt nem egy jogi szabályozási módszer működik, mint a jogágak többségében, hanem három. Ez a gazdasági viszonyok alanyainak autonóm döntéshozási módszere (*diszpozitív módszer*), amely a vállalatok – a gazdasági jogviszonyok résztvevőinek – önállóságán alapul. A második: a hatalmi rendelkezések módszere (*imperatív módszer*), amely figyelembe veszi, hogy a gazdasági jogviszonyok alanyainak tevékenysége a jogrendszer által meghatározott kötelező követelményeknek, utasításoknak van alárendelve. Így például a gazdálkodási tevékenység alanyai kötelesek betartani bizonyos gazdasági tevékenységek folytatásának tilalmát, kötelező licenceket és engedélyeket beszerezni. A gazdasági jogban működik még az *ajánlásos módszer* (például léteznek bizonyos viszonyok esetén ajánlott szerződésformák, az állam ajánlást adhat bizonyos gazdálkodási tevékenységfajták megszervezésével kapcsolatban).

A gazdasági jog alapelvei: a gazdasági sokféleség és minden gazdálkodási tevékenységet végző alany egyenlő állami védelme; a vállalkozói tevékenység törvény által meghatározott mértékű szabadsága; a tőke, az áruk és szolgáltatások szabad áramlása Ukrajna területén; a gazdasági folyamatok állami szabályozásának korlátozása a gazdaság szociális irányultsága biztosításának szükségességével összefüggésben; a tisztességes konkurencia a vállalkozásban; a lakosság ökológiai védelme; a fogyasztók jogainak és a társadalom vagy az állam biztonságának védelme; a nemzeti árutermelők védelme; az államhatalmi és helyi önkormányzati szervek, e szervek tisztviselői által a gazdasági viszonyokba való törvénytelen beavatkozás tiltása.

2. Gazdálkodási alanyok.

A gazdasági jogviszonyok legaktívabb szereplői a gazdálkodási alanyok. **Gazdálkodási alanyoknak ismerik el a gazdasági viszonyok gazdálkodói tevékenységet végző, gazdasági kompetenciát (gazdasági jogok és köteleességek összessége) megvalósító résztvevőit, amelyek elkülönített vagyonnal rendelkeznek, és felelősséget viselnek kötelezettségeik tekintetében a vagyonuk keretén belül, kivéve a törvény által előírt eseteket.**

A törvény előírása szerint gazdálkodási alanyok a különböző szervezetek, intézmények, vállalatok.

Ismerkedjete meg Ukrajna gazdasági törvénykönyvével, és határozzátok meg a gazdálkodási alanyok típusait!

Részlet Ukrajna gazdasági törvénykönyvéből

55. cikkely

2. Gazdasági alanyok:

1) gazdasági tevékenységet folytató szervezetek – jogi személyek, amelyeket Ukrajna gazdasági törvénykönyvének megfelelően hoztak létre, állami, kommunális és egyéb vállalatok, amelyeket a törvénykönyvnek megfelelően alapítottak meg, valamint egyéb jogi személyek, amelyek gazdasági tevékenységet végeznek, és a törvény által meghatározott rendben lettek nyilvántartásba véve;

2) Ukrajna állampolgárai, külföldiek és hontalan személyek, akik gazdasági tevékenységet folytatnak, és a törvénynek megfelelően vállalkozóként vannak nyilvántartásba véve;

3) A gazdálkodási alanyok gazdasági kompetenciájukat a tulajdonjog, a gazdasági rendelkezési jog, az operatív irányítási jog alapján valósítják meg jelen törvénykönyv és egyéb törvények szerint, az adott kompetencia meghatározásának megfelelően.

4) A gazdálkodási alanyok – gazdasági tevékenységet folytató szervezetek, amelyek a tulajdonjog, a gazdasági rendelkezési jog vagy az operatív irányítási jog alapján tevékenykednek, jogi személy státuszával bírnak, amelyet a polgári jog és jelen törvénykönyv határoz meg.

5) Jelen cikkely második része első pontjában említett gazdálkodási alanyoknak joguk van fiókintézmények, képviseltek, egyéb különálló aleggységek jogi személy létrehozása nélkül történő megnyitásához.

Gazdálkodási alany lehet természetes személy – állampolgár – is, ehhez azonban vállalkozóként kell nyilvántartásba vettetnie magát, és vállalkozói tevékenységet kell folytatnia. Az állampolgár közvetlenül is végezhet vállalkozói tevékenységet, vagy magánvállalatot is létrehozhat bér munka igénybevételével, vagy anélkül, önállóan, vagy más személyekkel közösen. Fontos annak megemlítése, hogy a természetes személy mint vállalkozó a kötelezettségeiért jótáll a vagyonával, amelyet a törvényeknek megfelelően terhelni lehet, vagyis sikertelen üzletvitel esetén a sikertelen üzletembertől nem csak a vállalkozása folytatását biztosító vagyonát kobozhatják el, de a számítógépét, a televízióját, gépkocsiját is.

A gazdálkodási viszonyokban nem csak a gazdálkodási alanyok vesznek részt, de az állam, a helyi közösségek, az államhatalmi és a helyi önkormányzati szervek is. Azokat a résztvevőket, amelyek nem gazdálkodási alanyok, a gazdasági jog (vagy a gazdasági jogviszony) alanyainak nevezik.

Fontos annak megemlítése, hogy a gazdálkodó alanyok a tevékenységüket nem csupán a tulajdonjog alapján valósítják meg. Ilyenek azok a magánvállalatok, amelyek tulajdonában, általában véve, a politikai pártok vagyona van. A tulajdonjog feltételezi a személynek azt a jogát, hogy szabadon használja, birtokolja és megőrizze a vagyonát.

Egyes esetekben a gazdasági rendelkezési jog alapján vagy az operatív irányítási jog alapján is végezhetik a tevékenységüket.

A **gazdasági rendelkezési jog** szintén előírja az egyén lehetőségét arra, hogy használja, birtokolja és kezelje a vagyonát, azonban mindemellett bizonyos korlátozások is léteznek, a tulajdonos pedig, aki az adott vagyont a saját személyéhez köti, jogosult saját vagyona használatának ellenőrzésére és megőrzésére, de közvetlenül nem avatkozhat be az egyén gazdasági tevékenységébe. Ez az általában előírt jogrend az állami vállalatok, így például az Ukrzaljiznicja (Ukrán Állami Vasút) vagy Ukrajna fegyveres erői javító üzemei részére.

Operatív irányítási joggal leginkább azokat a személyeket ruházzák fel, akik azt nem üzleti tevékenységre használják, és feltételezi a személy jogát a vagyon szabad felhasználására, birtoklására és kezelésére, azonban visszaélés esetén a vagyon elkobozható. Ez a jogrend működik az iskolák, állami felsőoktatási intézmények, színházak esetében.

Bármely gazdálkodási alany tevékenysége megszüntethető.

Idézzétek fel, a jogi személy megszűnésének milyen módjait írja elő Ukrajna polgári törvénykönyve!

A vállalkozói tevékenység megszűnése leggyakrabban a tulajdonos döntése alapján történik. Előfordul, hogy a gazdasági tevékenység alanya azért szűnik meg, mert lejár a működési ideje, vagy eléri azt a célt, amiért létrehozták. Így például a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokságra felépült objektumok elkészülése után megszüntette tevékenységét és felszámolták a speciálisan erre a tevékenységre létrehozott jogi személyeket. Ha a vállalkozó alany nem képes rendezni adósságait, akkor a bíróság csődbe mentnek nyilváníthatja, ami a tevékenysége megszűnésével jár. Ilyen következményekkel jár a vállalkozás alanya állami regisztrációjának visszavonása.

A gazdálkodási alany felszámolásához a tulajdonos szanálási bizottságot hoz létre. A gazdasági tevékenység alanyának felszámolásáról kötelező közleményt közzétenni a nyomtatott sajtóban, amelyben fel kell tüntetni a felszámolás határidejét, rendjét és a felszámolandó alanyt érintő követelések benyújtásának határidejét.

A követelések benyújtásának határideje nem lehet kevesebb, mint a felszámolásról szóló közlemény megjelenésének napjától számított 2 hónap. A szanálási bizottság elvégzi a felszámolandó alany vagyonának nyilvántartásba vételét, rendezi az adósságokat, és megkísérli behajtani más személyektől a felszámolandó alany felé fennálló tartozásait. Az alany felszámolásáról értesítik azokat az állami szerveket, amelyeknél az alany nyilvántartásban van (adóhatóság, foglalkoztatási központ, statisztikai hivatal, nyugdíjalap). Ha a hitelezőkkel történő elszámolást követően a felszámolás alatt álló alanynak

marad vagyona, azzal a tulajdonos utasításának megfelelően rendelkeznek.

3. A gazdasági jogviszonyok fajtái.

A gazdasági tevékenység végzése során kialakuló viszonyok rendkívül sokrétűek. Ezeket három fő csoportra szokás osztani.

A gazdasági viszonyok fajtái		
Gazdasági-termelési viszonyok	Gazdaságszervezési viszonyok	A gazdaság belső viszonyai

Amikor a gépgyár szerződést köt a fémgyártókkal a beszállításról, az energetikusokkal az energiaellátásról, a vasúttal a termék szállításáról, **gazdasági-termelési viszonyokról** beszélünk, vagyis olyan viszonyokról, amelyek a gazdálkodási alanyokkal közvetlenül, a gazdasági tevékenység megvalósításának folyamatában jönnek létre.

Amikor a vállalat állami megrendelést kap, szerződést köt az állammal a föld méhében lévő ásványi kincsek vagy a föld használatáról, amikor a monopóliumellenes bizottság döntést hoz a gazdálkodási alany kikényszerített felosztásáról, **gazdaságszervezési viszonyokról** van szó. Ezek a viszonyok a gazdálkodási alanyok és a gazdaságszervezési hatáskörrel rendelkező szervek (ezen belül az állami szervek) között alakulnak ki a gazdasági tevékenység végzése során.

Léteznek még a gazdálkodási alanyon belüli viszonyok. Amikor a félkész terméket egyik üzemrész átadja a másiknak, egyéb viszonyok épülnek ki a gazdálkodási alany különálló részei között, vagy az alany egésze és szervezeti alegységei között, akkor **belső gazdasági viszonyokról** van szó.

Gazdasági jog, gazdálkodási alany, természetes személy mint vállalkozó.

1. Magyarazzátok meg a fogalmat: *gazdasági jog, gazdálkodási alany, természetes személy mint vállalkozó!*
2. Milyen viszonyokat szabályoz a gazdasági jog?
3. A gazdasági jog milyen elveit írja elő a törvény?
4. Határozzátok meg a gazdasági jog alanyait!
5. Nevezzétek meg a gazdasági jog alanyait, és a gazdálkodási alanyokat!
6. A gazdasági viszonyok milyen fajtái léteznek?
- 7*. Hasonlítsátok össze a gazdálkodási alanyokat, és a gazdasági jog alanyait!
- 8*. Fejtsétek ki véleményeteket a gazdasági jog szerepéről a társadalom életében!

Megelőző feladat. Tudjátok meg, milyen vállalatok működnek lakóhelyetek környékén!

45. §. Vállalkozás és vállalat

Soroljatok fel példákat a lakóhelyetek környékén működő különféle vállalatokra!

1. A vállalkozói tevékenység fogalma és példái.

Napjainkban a vállalkozói tevékenység az emberi tevékenység egyik legelterjedtebb fajtája, és a létfenntartáshoz szükséges eszközök megszerzésének módja. Ezt a szót állandóan halljuk, de vajon mindig helyesen értelmezzük-e a fogalmat? A *vállalkozói tevékenység* fogalom meghatározása megtalálható Ukrajna gazdasági törvénykönyvében.

Ismerkedjete meg Ukrajna gazdasági törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg a vállalkozói tevékenység fő ismertetőjegyeit!

Részlet Ukrajna gazdasági törvénykönyvéből

42. cikkely. Vállalkozói tevékenység mint a gazdasági tevékenység fajtája

1. A vállalkozói tevékenység – önálló, kezdeményező, rendszeres, saját kockázattal végzett gazdasági tevékenység, amit a gazdálkodási alanyok (vállalkozók) valósítanak meg gazdasági és szociális eredmények elérése és nyereségszerzés céljából.

A vállalkozói tevékenységre több ismertetőjegy jellemző. Mindenek előtt az, hogy a bérmunkástól eltérően a vállalkozó önállóan dolgozik. Míg a bérmunkás, aki csupán a munkaszerződés megkötésekor megállapított munkát végzi el, amelyet a munkaadó szervez, addig a vállalkozó maga szervezi a munkatevékenységét. A saját kezdeményezésére tevékenykedik, és bármikor felhagyhat vele. A vállalkozóknak joguk van korlátlanul bármilyen, törvénybe nem ütköző vállalkozást végezniük. Ezzel együtt a vállalkozó saját magára vállalja a kockázatot, vagyis a saját pénzét, vagyonát kockáztatja. A vállalkozói tevékenység lehet nyereséges, de csődhöz, a magánvagyon elvesztéséhez is vezethet.

Emellett megjegyzendő, hogy a vállalkozói tevékenység nem egyszeri, hanem **rendszeres** tevékenységet jelent. Vagyis, ha a személy egyszeri alkalommal pénzt kap a szomszédjától a neki nyújtott segítségért, akkor ez nem vállalkozói tevékenység, de ha a segítségnyújtás állandó lesz, akkor ez vállalkozói tevékenységnek minősülhet.

A vállalkozói tevékenység egyik legfontosabb ismérve a célja. Csak akkor beszélhetünk vállalkozói tevékenységről, ha **a tevékenység célja a nyereségszerzés, egyidejűleg bizonyos gazdasági és szociális eredmények elérésével**. Emellett mindkét célnak jelen kell lennie. Nem tekinthető vállalkozói tevékenységnek a nyereséget hozó, de jogellenes tevékenység, és

ugyanígy nem vállalkozói az a tevékenység, amely bizonyos gazdasági vagy szociális célok elérésére irányul, de nem célja nyereség elérése: különböző érdeklődésű klubok, társadalmi szervezetek működése.

A törvény meghatároz számos elvet, amelyekhez a vállalkozónak tartania kell magát, köztük a vállalkozási tevékenység vállalkozó általi szabad megválasztása, az üzleti terv vállalkozó általi önálló kialakítása, a beszállítók és a termék fogyasztóinak kiválasztása, az anyagi-műszaki, pénzügyi és egyéb, törvény által nem korlátozott források bevonása, a termék és a szolgáltatás árának törvénynek megfelelő megállapítása, dolgozók szabad felvétele a vállalkozó által. A vállalkozó tevékenysége az üzleti számításon és a saját üzleti kockázaton, az adók, illetékek és egyéb, a örvények által előírt befizetések után a vállalkozónál maradó nyereség szabad kezelésén, a külgazdasági tevékenység vállalkozó általi önálló végzésén, a valutabevétel vállalkozóra eső részének saját elképzelése szerinti felhasználásán alapul.

A magántevékenység szabad megválasztását biztosító elvek kinyilatkoztatásával együtt a törvény előírja bizonyos korlátozások bevezetésének lehetőségét is. Mindenekelőtt ilyen a monopolhelyzet (vagyis a teljes termelés, vagy annak jelentős része, bizonyos termék értékesítésének, szolgáltatás nyújtásának egy kézben való összpontosulása) megelőzése érdekében lehetséges.

Ezenkívül bizonyos ágazatokban folytatott tevékenység folytatásához licenc beszerzése szükséges, különösképpen akkor, ha ez a tevékenység kárt okozhat a környezetének. Például licenc szükséges az orvosi tevékenység folytatásához, a személyszállításhoz, építéshez. Ebben az esetben a személy csak a szükséges licenc megszerzését követően kezdheti meg vállalkozói tevékenységét.

2. Vállalat.

Napjainkban Ukrajnában a legelterjedtebb gazdálkodási alany a vállalat.

Ukrajna gazdasági törvénykönyvének megfelelően **a vállalat – önálló gazdasági alany, amelyet az államhatalom vagy a helyi önkormányzat illetékes szerve, vagy más alanyok alapítottak a társadalom és a saját szükségleteik kielégítése céljából, rendszerszerűen folytatott termelési, tudományos-kutatási, kereskedelmi, egyéb gazdasági tevékenység révén, a törvény által előírt rendben.**

Soroljatok fel olyan vállalatokat, amelyek a településeken, a járásokban működnek!

A lakóhelyetek környékén minden bizonnyal működnek különféle vállalatok. Egyesek a falu vagy a város közösségi tulajdonában vannak, mások magánszemélyekében, vannak olyan vállalatok, amelyeket teljes egészében az állam birtokol.

Vannak hatalmas, több ezer főt foglalkoztató vállalatok, más vállalatoknál csak néhányan dolgoznak. Ezért különféle kritériumok szerint osztályozzák őket.

A vállalatok típusai

Tulajdonforma szerint	Alapításának módja szerint		A dolgozók száma és a bruttó jövedelem szerint
Magán	Unitárius	Korporatív	Kicsi
Kommunális tulajdonú			Közepes
Állami tulajdonú			Nagy
Vegyes			

Ha a vállalatot egy alapító (természetes vagy jogi személy, territoriális közösség, állam) hozza létre, aki/amely önmaga biztosít a vállalatnak vagyont, pénzeszközöket, jóváhagyja az alapszabályt, elosztja a bevételeket, akkor azt **unitáriusnak** (a latin *unitas* – egységes – szóból) tekintik. Az unitárius vállalat tulajdonosa önmaga irányítja a tevékenységét, vagy kinevezi a vezetőt, közvetlenül alakíthatja a dolgozói kollektívát. Unitáriusak az egy személy tulajdonában lévő magánvállalatok, az állami, a kommunális vállalatok, a vallási közösségek, polgári egyesületek tulajdonában lévő vállalatok.

A **korporatív vállalatnak** minden esetben legalább két alapítója van, akik közös elhatározással vállalatot alapítanak, ehhez egyesítik a vagyonukat és pénzeszközeiket. Az alapítók közösen döntenek a jövedelem elosztásáról, a vállalat irányítási szerveinek kialakításáról. Korporatívak azok a magánvállalatok, amelyeknek több tulajdonosuk van, a szövetkezetek, a gazdasági társaságok.

A vállalatokat nagyságuk alapján is osztályozzák. Eközben két kritériumot alkalmaznak – a dolgozók számát és a bruttó jövedelem (vagyis a vállalat által szerzett teljes jövedelem) mértékét.

A vállalat típusa	A dolgozók száma (éves átlagban), fő	Bruttó jövedelem (a gazdasági évben), euró
Kicsi	30-ig	50 000 (az UNB árfolyamán)
Közepes	50-től 1000-ig	50 000-től 5 000 000-ig (az UNB árfolyamán)
Nagy	Több mint 1000	Több mint 5 000 000 (az UNB árfolyamán)

Bizonyos jellegzetességekkel bír az állami kereskedelmi vállalatok tevékenysége. Ezeknek a vállalatoknak a vagyont állami gazdaságirányítási jog alapján adják át. Alapításuk a meghatalmazott állami szerv döntése alapján történik, és kötelesek teljesíteni az állami megrendeléseket. Az állami kereskedelmi vállalatnak joga van a vagyona kezelésére bizonyos korlátozások mellett, amelyek biztosítják az ellenőrzést az állami szerv – az alapító – részéről.

Ha egy bizonyos ágazatban csak az állami gazdasági tevékenység engedélyezett, az állam a fő fogyasztó, objektív feltételek miatt egy bizonyos gazdasági szférában lehetetlen a konkurencia, akkor ebben az ágazatban **állami monopolvállalatokat hoznak létre**. Ezek a vállalatok nem

privatizálhatók, azokat Ukrajna Miniszteri Kabinetjének határozata alapján hozzák létre. Az állami monopolvállalat tevékenységét a minisztérium, egyéb állami szerv ellenőrzi, amelynek az irányítási szférájába tartozik az adott vállalat.

Vállalkozói tevékenység, gazdálkodási alanyok, vállalat, állami monopolvállalat, gazdaságirányítási jog, operatív irányítás.

1. Magyarózzátok meg a fogalmakat: *vállalkozói tevékenység, gazdálkodási alanyok, vállalat, állami monopolvállalat, gazdaságirányítási jog, operatív irányítás!*
2. Nevezzétek meg a vállalkozó tevékenység elveit!
3. A vállalatok mely formáit ismeritek?
4. Mik az állami monopolvállalatok ismérvei és jellegzetességei?
5. Hasonlítsátok össze a vállalatok különböző típusait!
- 6*. Fejtsétek ki a véleményeteket a vállalkozói tevékenység fontosságáról az állam és az egyén szempontjából!
- 7*. Fejtsétek ki véleményeteket az állami monopolvállalatok bizonyos sajátosságokkal rendelkező, külön csoportokba történő besorolásának célszerűségéről!
- 8*. Keressetek információt a tömegtájékoztatási eszközökben, a világhálón a különböző típusú vállalatok tevékenységéről!

46. §. Gazdasági társaságok

1. A gazdasági társaság fogalma.

A gazdasági társaság – vállalat vagy egyéb gazdálkodási alany, amelyet jogi és/vagy fizikai személyek alapítottak a vagyonuk egyesítése által, a társaság vállalkozói tevékenységében nyereségszerzés céljából történő részvételükkel. Tehát a gazdasági társaság ismertetőjele a nyereségszerzési cél megléte, nem alapítható gazdasági társaság nem üzleti tevékenység végzése céljából. Ezzel együtt a gazdasági társaságot, általános szabályként, több személy alapítja, a gazdasági társaság alaptőkéje (jegyzett tőkéje) részekre bontott a résztvevők között.

Jelenleg Ukrajnában hatályos Ukrajna törvénye a gazdasági társaságokról, amely a gazdasági társaságok alapításának rendjét és tevékenységét szabályozza.

A társaság alapítói és résztvevői vállalatok, intézmények, szervezetek, valamint állampolgárok lehetnek. Emellett azok a vállalatok, intézmények és szervezetek, amelyek a társaság tagjaivá váltak, megőrzik jogi személyi státuszukat. Az ukrán állampolgárokkal és a jogi személyekkel egyenlő mértékben jogosultak gazdasági társaságok alapítására és az azokban való részvételre külföldi állampolgárok, hontalan személyek, külföldi jogi személyek, nemzetközi szervezetek (kivéve az Ukrajna törvényei által meghatározott eseteket).

Jóllehet a gazdasági társaságra a több személy általi alapítás jellemző, a törvény biztosítja a gazdasági társaság (kivéve a teljes és a betéti társaságét) egy személy általi megalapításának lehetőségét, aki ebben az esetben egyedüli résztvevő lesz.

A gazdasági társaság résztvevőinek jogai és kötelességei jelentősen eltérnek a gazdasági társaság különböző típusai esetében.

A jogszabályok a gazdasági társaság több típusát irányozzák elő.

A gazdasági társaságok típusai	
Részvénytársaság	Korlátolt felelősségű társaságok
Kibővített felelősségű társaság	Közkereseti társaság
Betéti társaság	

2. Részvénytársaságok.

A részvénytársaság – gazdasági társaság, amelynek az alaptőkéje meghatározott számú, azonos névértékű részvényre van bontva, és a jogot rájuk maguk a részvények igazolják. A részvénytársaság nem felel részvényesei kötelezettségeiért, ugyanúgy, ahogy a részvényesek sem felelnek a társaság kötelezettségeiért, csupán a tulajdonukban lévő részvények értékének határáig viselnek kockázatot. Tehát ha a részvénytársaság csődbe megy, a részvényesekkel szemben semmiféle szankció sem alkalmazható, az adósság nem törleszhető a részvényesek vagyonának terhére.

A jogrend két részvénytársaság-típus létezését írja elő: a nyilvánosét és a privátét (zárt körűen működőét).

A részvénytársaságok típusai		
	Nyilvános	Privát
A részvényesek száma	Korlátlan	100-nál nem több részvényes
A részvények kihelyezése	Nyilvános és privát (zárt)	Privát (zárt)
A részvény részvényes általi értékesítésének rendje	A társaság más tagjainak beleegyezése nélkül bárkinek	Előírható a részvényesek és a társaság elővásárlási jogát az egyéb személyek által ajánlott áron és feltételekkel

A részvénytársaság hitelezői érdekeinek megfelelő védelme biztosítása érdekében meghatározták a részvénytársaság alaptőkéjének minimális mértékét, ami a minimálbér 1250-szerese (a részvénytársaság bejegyzése pillanatában hatályos minimálbérből kiindulva).

Kétféle részvény létezik – az egyszerű és a privilegizált (elsőbbségi). Az egyszerű részvények tulajdonosainak joguk van részt venni a részvénytársaság irányításában – minden egyes részvény egy szavazatot biztosít a tulajdonosának a társaság közgyűlésén. A részvényes jogosult arra, hogy tájékoztatást kapjon a társaság működéséről és **osztalékhoz – a részvénytársaság nettó jövedelmének részéhez – jusson, amit a részvényesnek a tulajdonában lévő részvények számával arányosan fizetnek ki.** Ha a társaságot felszámolják, a tulajdonos jogosult a vagyonrésze vagy annak értéke megszerzésére.

A privilegizált (elsőbbségi) részvények tulajdonosai korlátozott joggal vehetnek részt a társaság irányításában: csak

az érdekeiket közvetlenül érintő esetekben – a társaság felszámolása, a privilegizált részvények egyszerűvé történő átminősítése vagy egyéb értékpapírokká való átalakítása, a társaság alapszabályának módosítása vagy az alaptőke mértékének megváltoztatása – van szavazati joguk.

A részvénytársaság legfőbb irányítási szerve a részvényesek közgyűlése.

3. Korlátolt és kibővített felelősségű társaság.

A gazdasági társaság másik formája a **korlátolt felelősségű társaság – olyan társaság, amely részekre bontott alaptőkével (jegyzett tőkével) rendelkezik, és a részek mértékét az alapító okiratok határozzák meg.** Tehát a részvénytársaságtól eltérően, amelyben a vagyon egyenlő részekre osztott és minden vagyonrésztulajdonos részesedése a birtokában lévő részvények számától függ, a korlátolt felelősségű társaságban az alapítóknak vagy a résztvevőknek különböző részesedésük lehet. Ezt a társaságot általában a KFT rövidítéssel jelölik. **A társaság tagjai az alaptőke-részesedésüknek megfelelő mértékben viselik a felelősséget a kötelezettségeikért,** a maximális létszámuk pedig nem haladhatja meg a kilencet. Emellett a korlátolt felelősségű társaság alaptőkéjének mértéke egyenértékű a magalakítása időpontjában hatályos egy minimálbér összegével. Valószínűleg érthető, hogy az alaptőke nem mindig biztosíthatja az összes hitelező követeléseinek kielégítését.

A KFT résztvevőjének joga van eladni a részét a társaság valamely tagjának, egyéb személynek való értékesítéskor a társaság tagjainak elővásárlási joguk van a rész megvásárlására a harmadik fél számára ajánlott feltételekkel és áron. A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a tagok közgyűlése. Ez a társaság résztvevőiből vagy az általuk kijelölt képviselőkből áll.

A korlátolt felelősségű társaság végrehajtó szervet hoz létre, amely lehet kollegiális (igazgatóság) vagy egyszemélyi (igazgató). A végrehajtó szerv tagjai lehetnek mind a társaság résztvevői, mind egyéb személyek.

Létezik ezenkívül a **kibővített felelősségű társaság, amelynek az alaptőkéje (jegyzett tőkéje) az alapító okiratok által meghatározott részekre van felosztva. Az ilyen társaság résztvevői az adósságaiért az alaptőkébe (jegyzett tőkébe) való befizetéseikkel állnak jót, és ha az összeg kevésnek bizonyul, akkor a kibővítetten a tulajdonukban lévő vagyonnal, minden résztvevő számára azonos mértékben, az egyes résztvevő befizetése mértékének többszöröseként.** A résztvevők felelősségének határértékét az alapító okiratok írják elő.

3. Közkereseti és betéti társaság.

A KFT-től és a kibővített felelősségű társaságtól eltérően **közkeresetinek azt a társaságot nevezzük, amelynek az összes tagja közös vállalkozói tevékenységet folytat, és szolidárisan helytáll a saját vagyonával a társaság kötelezettségeiért.** A közkereseti társaság felszámolásakor, ha kiderül, hogy a meglévő vagyon nem elegendő az összes adósság törlesztésére, akkor a hiányzó részért a résztvevők szolidárisan állnak jót a saját vagyonukkal. Tehát a közkereseti társaság tagjának lefoglalhatják a személyes birtokában lévő lakását, házát, gépkocsiját. A társaság tagja helytáll a társaság tartozásaiért, attól függetlenül, hogy a társaságba való belépése előtt vagy azt követően keletkezett. Ebből a normából kiindulva az egyén csak egyetlen közkereseti társaság tagja lehet.

A közkereseti társaság ügyeinek intézése az összes résztvevő általános beleegyezésével valósul meg. A közkereseti társaság tagja részesedésének teljes vagy részbeni átadása a társaság egy másik tagjának vagy harmadik személyeknek csakis az összes résztvevő beleegyezésével valósulhat meg.

A betéti társaság bizonyos mértékben egyesíti a kibővített felelősségű társaság és a korlátolt felelősségű társaság egyes ismérveit. **Betétiinek ismerik el azt a társaságot, amelyben egy vagy több olyan tag mellett, akik a társaság nevében vállalkozói tevékenységet folytatnak és a vagyonukkal állnak jót a társaság kötelezettségeiért, van egy vagy több olyan résztvevő, akinek a felelőssége a társaság (befektetők) vagyonához való hozzájárulása mértékében korlátozott, és aki nem vesz részt a társaság tevékenységében.** A betéti társaságban három, elviekben különböző típusú személy van: résztvevők, akik teljes vagyonukkal felelnek a társaság kötelezettségeiért, és részt vesznek a társaság munkájában, valamint a betétesek, akik csupán betétjük mértékében állnak jót, s nem vesznek részt a társaság tevékenységében és irányításában.

A betéti társaság ügyeinek vezetését csak a teljes felelősséggel bíró tagok valósítják meg, a betéteseknek nem áll jogukban akadályozni a teljes felelősséggel tartozó tagok tevékenységét a közkereseti társaság ügyeinek irányítását illetően.

A betéti társaság tevékenységének megszűnése egyéb, a törvény által előírt eseteket kivéve, akkor is megtörténik, ha kilép az összes teljes felelősséget viselő tag.

Gazdasági társaság, részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, kibővített felelősségű társaság, közkereseti társaság, betéti társaság, osztalék.

1. Magyarázzátok meg a fogalmakat: *gazdasági társaság, részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, kibővített felelősségű társaság, közkereseti társaság, betéti társaság, osztalék!*

2. Hasonlítsátok össze a különböző típusú gazdasági társaságokat!

3. Hasonlítsátok össze a nyílt és privát (zárt) részvénytársaságokat!

4. Milyen jogaik és kötelességeik vannak a különböző típusú gazdasági társaságok résztvevőinek!

5*. Fejtsétek ki a véleményeteket a különböző típusú gazdasági társaságok létrehozásának célszerűségével kapcsolatban (milyen pozitív és negatív tényezők léteznek) az alapító vagy az ügyfél (a gazdasági társaság szolgáltatásait használó, a társasággal szerződést kötő egyén) szempontjából!

6*. Mondjátok el a véleményeteket azzal a korlátozással kapcsolatban, amely szerint egy személy nem lehet több kibővített felelősségű társaság tagja.

7. sz. gyakorlati munka

Szerepjáték *Alapítsunk gazdasági társaságot* címmel

Megismerkedtünk a *vállalkozói tevékenység alanya, gazdasági társaság* fogalmakkal. De ezek hogyan jönnek létre? Megpróbáljuk modellezni a folyamatot. Ehhez használjuk az alábbi normatív okiratokat.

Feladatok a játék előkészítéséhez:

1. Ismerkedjete meg az alábbi normatív okiratok kivonataival!

2. Osszátok ki a feladatokat a játék lebonyolításához!

3. Készítsétek elő a szükséges dokumentumokat és dokumentum-tervezeteket!

4. Játsszátok el a szerepjátékot egy magánvállalat vagy egy részvénytársaság megalapítását modellezve!

Részlet Ukrajna részvénytársaságokról szóló törvényéből

9. cikkely. A részvénytársaság megalapítása

5. A részvénytársaság létrehozása a következő szakaszok szerint történik:

1) az alapítók gyűlése határozatot fogad el a részvénytársaság létrehozásáról és a részvények zárt (privát) kihelyezéséről;

2) kérvény és minden szükséges dokumentum benyújtása a részvénykibocsátás bejegyzéséhez az Értékpapír és Tőzsdepiaci Állami Bizottsághoz;

3) a részvénykibocsátás Értékpapír és Tőzsdepiaci Állami Bizottság általi regisztrációja és a részvénykibocsátás regisztrációját igazoló ideiglenes tanúsítvány kiadása;

4) nemzetközi azonosító szám hozzárendelése az értékpapírokhoz;

5) szerződés megkötése az értékpapír-letétkezelővel a részvénykibocsátás kiszolgáltatásáról vagy szerződéskötés a nevesített értékpapírok tulajdonosai jegyzékének vezetéséről;

6) a részvények zárt (privát) kihelyezése a társaság alapítói között;

7) a részvények teljes névértékének kifizetése az alapítók által;

8) a részvényeknek a társaság alapítói közötti zárt (privát) kihelyezése eredményének jóváhagyása a társaság alapító gyűlése által, a társaság alapszabályának jóváhagyása, valamint egyéb, törvények által előírt határozatok elfogadása;

9) a társaság és alapszabálya bejegyeztetése az állami regisztrációs szerveknél;

10) az Értékpapír és Tőzsdepiaci Állami Bizottság előterjesztése a részvények privát (zárt) kihelyezésének eredményéről;

11) a részvények privát (zárt) kihelyezésének eredményéről szóló jelentés regisztrálása az Értékpapír és Tőzsdepiaci Állami Bizottság által;

12) a részvénykibocsátás állami regisztrációjáról szóló tanúsítvány átvétele;

13) a részvények tulajdonjogát igazoló dokumentumok kiadása a társaság alapítói által.

10. cikkely. A részvénytársaság alakuló ülése.

1. A részvénytársaság alakuló ülését a részvények alapító általi teljes kifizetését követő három hónapon belül kell lebonyolítani.

A részvénytársaság alakuló ülésén az alapító szavazatainak számát az alapító által megvásárolandó részvények száma határozza meg.

2. A részvénytársaság alakuló ülése a következő kérdésekben határoz:

1) a társaság megalapítása;

2) a részvények értékének kifizetése az alapítók által, az ellentételezéseként bevitt vagyon felértékelésének jóváhagyása;

3) a társaság alapszabályának jóváhagyása;

4) a társaság szerveinek létrehozása;

5) a képviselő (képviselek) felhatalmazása a társaság megalapításával kapcsolatos további tevékenység végzésére;

6) a felügyelőbizottság, a társaság kollegiális végrehajtó szerve (a társaság egyszemélyi végrehajtói szervének hatáskörét megvalósító személy), az ellenőrző bizottság (ellenőr) tagjainak megválasztása;

7) a részvény-kihelyezés eredményének jóváhagyása.

3. A jelen cikkely második része 1–3. pontjaiban feltüntetett kérdésben a határozat akkor tekinthető elfogadottnak, ha azokat a részvénytársaság összes alapítója megszavazta. A többi kérdésben a határozat elfogadása az alapítók szavazatainak egyszerű többsége alapján történik, amennyiben az alapító szerződés másként nem rendelkezik.

47. §. Gazdasági szerződések

1. A gazdasági szerződés fogalma és sajátosságai.

Számos gazdasági jogviszony alakul ki szerződéskötés alapján. A polgári jogi szerződések mellett a gazdasági tevékenység során széleskörűen alkalmazzák a speciális gazdasági szerződéseket is. **A gazdasági szerződés – vagyoni megállapodás a gazdálkodó alany és a másik szerződő fél között, amely meghatározza (megváltoztatja, megszünteti) a felek kötelezettségeit a gazdasági és kereskedelmi tevékenységi sférákban: a termék gyártása és értékesítése, a munka elvégzése, szolgáltatás nyújtása során.**

A szerződések egyéb fajtáival összevetve a gazdasági szerződés számos jelentős különbséggel bír. Mindenekelőtt a gazdasági szerződést minden esetben gazdasági (kereskedelmi) céllal kötik a szükséges gazdasági és kereskedelmi eredmények elérése céljából: termékgyártás és - értékesítés, munkavégzés és

ellentételezése, szolgáltatásnyújtás. A gazdasági szerződés közvetlenül biztosítja az árutermelést és - forgalmat.

A másik sajátosság abban rejlik, hogy a gazdasági szerződés alanyai csupán a gazdasági jogviszonyok alanyai lehetnek. Közöttük jogi személyek (vállalatok, intézmények, szervezetek), beleértve a kollektív mezőgazdasági vállalatokat, farmervállalatokat, egyéni, magán, közös vállalatokat és az egyéni vállalkozó állampolgárokat is.

Sok más szerződéstől eltérően, például a polgári jogtól, egyes esetekben a gazdasági szerződések megkötésekor a felek bizonyos mértékben korlátozva vannak a tartalom meghatározásában. Ez vonatkozik például az állami megrendelés alapján kötendő szerződésekre. A gazdasági szerződés tartalmának ebben az esetben meg kell felelnie a konkrét megrendelésnek.

2. A gazdasági szerződés funkciói.

A gazdasági szerződésre jellemzők mind az általános, bármely szerződéssel együtt járó, mind pedig a specifikus gazdasági szerződéses funkciók.

A szerződés általános funkcióihoz tartozik a *kezdeményező* (a szerződés megvalósítja a kezdeményezést és megerősíti a felek egyeztetett akaratát), *program-koordinációs* (a szerződés biztosítja a felek cselekedeteinek egyeztetését, koordinációját, kifejti bizonyos tevékenységi programjukat), *garantáló* (a szerződés a köteleességek teljesítésének bizonyos garanciáit nyújtja a feleknek a kötelezettségeik biztosítása különböző módjai alkalmazásának lehetősége révén: kötbér, előleg, zálog). Mindeközben, ha az egyik fél köteleességszegést követ el, a szerződés jogvédő funkciót is ellát, ami lehetővé teszi a jogvédelem különféle módjait, például az állami jogvédő szervekhez fordulás révén. Emellett érdemes megjegyezni, hogy mindezek a funkciók a gazdasági szerződés esetében a gazdasági jogviszonyok ágazatában valósulnak meg, biztosítják a gazdasági tevékenységet.

A gazdasági szerződésnek specifikus, csak reá jellemző funkciói is vannak. Ezek közé tartozik az állam, valamint szervei és vállalatai gazdasági szükségletei jogi biztosításának funkciója. A gazdasági szerződés biztosítja az állami megrendelés teljesítését, valamint a gazdasági tevékenység tervezését.

3. A gazdasági szerződés megkötésének rendje.

Bármely gazdasági szerződést tárgyalásos úton és a felek bizonyos cselekedetei révén kötnek meg. Ezek a cselekedetek a szerződés feltételeinek kidolgozására irányulnak, amelyeknek meg kell felelniük a felek valós szándékainak és gazdasági érdekeinek. Ezenkívül a szerződéskötés folyamata magában foglalja a jogi aktusként való jogi formába öntését.

A gazdasági szerződések megkötésének általános rendje bonyolultabb, mint a polgári jogi szerződéseké, jelentősen különbözik azoktól.

Általában véve, a gazdasági szerződések megkötésének rendje a következő stádiumokat tartalmazza:

- a szerződéstervezet kidolgozása (összeállítása);
- az eltérések jegyzőkönyvbe vételének stádiuma;
- az eltérések közvetlen szabályozásának stádiuma;
- a szerződést megelőző vita bírósági tárgyalása.

Megjegyzendő, hogy mindezek a szakaszok nem kötelezőek, a szerződéskötés folyamata bármely stádiumban befejeződhet, ha a felek egyezsége jutna a szerződés feltételeivel kapcsolatban. Csak abban az esetben történik a szerződéskötés következő stádiumába való átlépés, ha nem sikerült egyezsége jutni.

A gazdasági szerződéseket általános szabályként írásban kötik meg, emellett a szerződést kötelezően lebélyegzik a felek.

A szerződés teljes formában is megköthető, amikor azt egységes írásos dokumentumként készítik el, vagy a törvény által előírt speciális típusszerződést használnak (ilyen például az áru vasúti, tengeri vagy légi járművel való szállítására vonatkozó típusszerződés) Úgyszintén lehetséges a szerződéskötés egyszerűsített írásos formája postai, távirati vagy elektronikus dokumentumcsere révén.

A szerződéskötéssel kapcsolatos munka a tervezet előkészítésével kezdődik. Ez a projektajánlat (a megállapodás megkötésének ajánlata a feltételek részletezésével), amelyet a másik, egyértelműen meghatározott félnek (vagy feleknek, többoldalú szerződéskötés esetén) címeztek. Ebben részletesen kifejtik a szerződés által ajánlott feltételeket. Ha az a személy, akinek megküldték az ajánlatot elfogadja a feltételeket, a szerződést megkötöttnek tekintik.

Ha a felek álláspontjában bizonyos eltérések tapasztalhatók, akkor azokat kölcsönös engedmények útján, például a másik fél álláspontjának átvételével próbálják szabályozni.

Ha a szerződés bizonyos feltételeivel kapcsolatban ellenvetések merülnek fel, a tervezetet megkapó fél összeállítja az eltérések jegyzőkönyvét. Ennek a jegyzőkönyvnek két példányát az aláírt szerződéssel együtt megküldik a másik félnek. A kézbesített jegyzőkönyvet átvevő fél 20 napon belül köteles kivizsgálni azt, és megkísérelni az eltérések kiküszöbölését.

Az elfogadott javaslatokat beemelik a szerződés szövegébe, a megmaradt eltérésekkel pedig, határozathozatal végett, bírósághoz lehet fordulni. Ha nem sikerült egyezsége jutni az eltéréseket illetően, a szerződés nem tekinthető megkötöttnek.

Gazdasági szerződés, ajánlat.

1. Magyarázzátok meg a fogalmakat: *gazdasági szerződés, ajánlat!*
2. Milyen a gazdasági szerződéskötés rendje?
3. Milyen funkciót töltenek be a gazdasági szerződések?
4. Nevezzétek meg a gazdasági szerződés ismérveit?

5. Hasonlítsátok össze a gazdasági és polgári jogi szerződéseket!
6*. Fejtsétek ki a véleményeteket a gazdasági szerződések jelentőségéről a modern ukrán állam létezése és fejlődése szemszögéből!

48. §. Gazdasági-jogi felelősség

Idézzétek fel a jogsértések típusait! Milyen felelősség léphet fel a különböző jogsértések elkövetésekor?

1. Gazdasági jogsértések.

A gazdasági jogviszonyokban, ahogy bármely egyéb jogviszonyban is, előfordul a megállapított normák és szabályok megsértése. Ebben az esetben gazdasági jogsértésről van szó. **A gazdasági jogsértés – a gazdasági viszonyok alanyának jogellenes tevékenysége vagy tétlensége, amely nem felel meg a gazdasági jog normáinak, nincs összhangban az említett alany jogi kötelezettségeivel, megsérti a viszonyok másik résztvevőjének vagy harmadik személyeknek a szubjektív jogait.**

A felelősség előállításának függvényében megkülönböztetik a szerződésen belüli és a szerződésen kívüli jogsértéseket.

A **szerződésen belüli jogsértések** abban az esetben lépnek fel, ha a résztvevő megsérti a gazdasági jogviszonyokat, a gazdasági szerződések megkötésének rendjével és a szerződések további teljesítésével kapcsolatos normákat. Ez lehet a szerződéskötés szabályainak megsértése (a megkötés határidejének és eljárásrendjének megsértése, jogellenes szerződések megkötése), a végrehajtással kapcsolatos jogsértések (a teljesítés határidejének megsértése, az árucikkek, szolgáltatások minőségével kapcsolatos szabálysértések).

A gazdasági-jogi szabálysértések másik fajtáját a **szerződésen kívüli** jogsértések jelentik. Ezekről van szó például, amikor megsértik a monopóliumellenes jogszabályokat (például a domináns piaci helyzettel való visszaélés), sérülnek a tulajdonosi jogok.

A gazdasági-jogi felelősség bizonyos ismertetőjelekkel bír. Egyrészt jellemző rá a jogi felelősség összes általános ismérve, így a szabálysértőre kirótt szankciók állami biztosítása.

A gazdasági felelősség sajátosságairól szólva kiemeljük, hogy az túlnyomórészt anyagi (vagyon) jellegű, a vagyon (gazdasági) szankciók alkalmazásában rejlik, amelyeket a gazdasági jogszabályi normák előírnak.

A gazdasági felelősség fő célja mindenekelőtt a gazdasági kötelezettségek megfelelő végrehajtásának ösztönzése, valamint, bizonyos mértékben, a jogviszonyok egyéb résztvevői által elkövetett jogsértések miatti kiadások megtérítése.

Emellett meg kell említeni, hogy a gazdasági jogviszonyokban attól függetlenül kártérítési jogosultsága van a kárvallott félnek, hogy ezt a felelősséget előírja-e a szerződés.

Ezenkívül a büntetőszankciók kifizetése, sőt, az okozott kár károkozó általi megtérítése sem menti fel őt kötelességei teljesítése alól.

2. A gazdasági-jogi felelősség alapjai.

A gazdasági viszonyok alanya gazdasági-jogi felelősségének alapját a gazdálkodási szférában általa elkövetett jogsértés képezi.

Mindemellett meg kell állapítani a gazdasági jogsértés tényét, a jogsértő által okozott károk meglétét, valamint az ok-okozati összefüggést a szabálysértő jogellenes magatartása és a sértettnek okozott kár között.

A gazdasági jogviszonyokban gyakorlatilag megállapított a gazdasági jogviszonyok alanyának vétkessége a gazdasági kötelességei nem vagy nem megfelelő teljesítése, a gazdasági tevékenység folytatására vonatkozó szabályok megsértése miatt. Vagyis, ha kiderül egy ilyen szabálysértés, magának a szabálysértőnek kell bizonyítania, hogy minden tőle telhetőt megtett a gazdasági jogsértés elkerülése érdekében. Sőt, a gazdálkodói tevékenység alanya csakis akkor mentesül a felelősségre vonás alól, ha bebizonyítja, hogy a megfelelő köteleességteljesítés vis major, azaz leküzdhetetlen körülmény beállta miatt vált lehetetlenné, vagyis a gazdasági tevékenység során beállt rendkívüli és elkerülhetetlen körülmények következtében. Ilyenek a harci cselekmények, a természeti katasztrófák stb.

A vagyoni károkat csak abban az esetben térítik meg, ha azok valóságosak, kötbér, büntetés, késedelmi kamat akkor alkalmazható kötelességszegés szankciójaként, ha a szabálysértés nem okozott anyagi veszteséget a másik félnek.

3. A gazdasági szankciók fajtái.

A gazdasági tevékenység szférájában a felelősséget gazdasági szankciók formájában alkalmazzák. **A gazdasági szankciók – a jogsértővel szemben a gazdasági szférában foganatosított intézkedések, amelyek alkalmazásaként kedvezőtlen gazdasági és/vagy jogi következmények állnak elő számára.**

A törvény a gazdasági szankciók néhány fajtáját írja elő.

A gazdasági szankciók fajtái	
A károk megtérítése	Büntetőszankciók
Operatív-gazdasági szankciók	Közigazgatási-gazdasági szankciók

Mint azt már említettük, a **károkat** abban az esetben kell megtéríteni, ha azok valóban bekövetkeztek. A gazdasági jogsértés következtében keletkezett megtérítendő károkhoz tartozik az elveszett, károsodott vagy megsemmisült vagyon értéke, az elmaradt jövedelem (elveszett haszon). A törvény által előírt esetekben lehetséges az erkölcsi kár anyagi jóvátétele is. A

veszteségekhez sorolják a pótlólagos kiadásokat is, amelyeket a sértett félnek kellett állnia. Így a rossz minőségű építés vagy javítás esetében pótlólagos munkákat kell elvégezni a hibák kijavítása érdekében, ez pótlólagos anyagfelhasználással jár.

Idézzétek fel, mi az elmaradt haszon!

A károk mértékét az érvényes árak figyelembevételével határozzák meg, de a felek még a szerződéskötéskor idejekorán megegyezhetnek a kötelezettségszegés miatt kifizetendő kártérítésről.

A büntetőintézkedések – pénzösszeg (kötbér, bírság, késedelmi kamat) formájában megjelenő gazdasági szankció, amelyet a gazdasági viszonyok alanya kifizetni köteles, ha megszegi a gazdasági tevékenység végzésére vonatkozó szabályokat, gazdasági kötelezettségeit nem megfelelően teljesíti vagy nem teljesíti.

Büntetőintézkedéseket hagyományosan alkalmaznak szerződéses viszonyok (vagyon-gazdasági kötelezettségek) megsértése esetén. A kötelezettségek és büntetőszankciók biztosításának módjaiként meg kell különböztetni a kötbért, a bírságot és a büntetőkamatot, amelyeket gazdasági jogsértések esetén alkalmaznak. Ameddig az első esetben a jogsértés megelőzéséről, a jogkövető magatartás ösztönzéséről van szó, addig a másodikban a gazdasági jogsértés következményeiről. Ezenkívül az említett eszközök a kötelezettségteljesítés módszereiként való alkalmazásuk esetén annak a félnek a javára lesznek levonva, akinek a javára nem vagy késve történt meg a kötelezettség teljesítése, a gazdasági büntetőszankciókat viszont mind az állami költségvetés javára, mind a hitelező részére folyósíthatják.

Meg kell említeni, hogy a büntetőszankciók kifizetése nem ment fel a kötelezettség teljesítése alól, ha csak a szerződés más nem ír elő, vagy a másik fél nem tagadta meg a végrehajtás elfogadását.

A gazdasági kötelezettségek megsértése miatt a gazdálkodó alanyokkal és a gazdasági viszonyok más résztvevőivel szemben **operatív-gazdasági szankciókat** is alkalmazhatnak: operatív befolyásolási intézkedéseket a jogsértővel szemben a kötelezettség megsértésének megszüntetése vagy az ismételt jogsértés megelőzése céljából, amelyeket egyoldalúan, maguk a kötelezettséggel terhelt felek alkalmaznak. Az operatív-gazdasági szankciókat a gazdasági kötelezettséget megsértő fél vétkességétől függetlenül alkalmazzák. Ezek a szankciók, másoktól eltérően, nem vagyoni jellegűek. Így lehetséges bizonyos kötelezettségek teljesítési sorrendjének a megváltoztatása. Ezen szankciók célja a veszteségek megelőzése vagy az okozott kár csökkentése és a jogsértés megszüntetése. Azt is fontos figyelembe venni, hogy az operatív-gazdasági szankciók

alkalmazása érdekében azokat közvetlenül elő kell írni a gazdasági jogviszonyok alanyai közötti szerződésben.

A törvény meghatározza az operatív-gazdasági szankciók listáját. Ezek között a kötelezettség teljesítésének egyoldalú felmondása a felelősségtől való felmentés mellett, ha a másik fél kötelezettségzegést követ el, a nem megfelelően vagy a másik fél beleegyezése nélkül az adós által idő előtt teljesített kötelezettség kifizetésének megtagadása, a termék kiszállításának vagy a munkavégzésnek az elhalasztása. Lehetséges úgyszintén a további kötelezettség teljesítésétől való elállás a másik fél általi szerződészegés miatt (ha például rossz minőségű a szállított termék). A szerződés előírhatja a kifizetés különleges feltételeinek bevezetését: a minőségellenőrzést követően vagy, pont fordítva, az előzetes kifizetést, ha késett az elszámolás. A felek a szerződésben előírhatnak egyéb operatív-gazdasági szankciókat is, amelyeket a károk felszámolásával és a büntető-intézkedésekkel egyidejűleg alkalmazhatnak.

Az operatív-gazdasági szankcióktól eltérően, amelyeket a kötelezettségekben érintett egyik fél alkalmaz a másikkal szemben, és csakis abban az esetben, ha ezeket a szankciókat szerződés írja elő, a **közigazgatási-gazdasági büntető-intézkedéseket** az állam- vagy helyhatalmi szervek alkalmazzák a gazdasági tevékenység szabályainak megsértése esetén. Ezek a szankciók a gazdasági tevékenység alanya általi jogsértés megszüntetésére és a következmények felszámolására irányulnak. A lehetséges szankciók listáját és alkalmazásuk rendjét csakis a törvények határozzák meg, és ezek nem bővíthetők vagy egészíthetők ki a gazdasági kötelezettségek feleinek szerződése által.

Ismerkedjete meg Ukrajna gazdasági eljárásjogi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, milyen közigazgatási-gazdasági szankciók alkalmazhatók!

Részlet Ukrajna gazdasági eljárásjogi törvénykönyvéből

239. cikkely. A közigazgatási-gazdasági szankciók fajtái.

1. Az állam- és helyhatalmi szervek a hatáskörüknek megfelelően és a törvény által meghatározott rendben a következő adminisztratív-gazdasági szankciókat alkalmazhatják a gazdasági alanyokkal szemben:

- nyereség (bevétel) elvonása;
- közigazgatási-gazdasági büntetés;
- illeték (kötelező befizetés) levonása;
- dömpingellenes intézkedések alkalmazása;
- export-import tevékenység megszüntetése;
- egyéni licencrend alkalmazása;
- egyes gazdasági tevékenységek végzésére feljogosító licenc (iparendély) érvényességének felfüggesztése;
- egyes gazdasági tevékenységek végzésére feljogosító licenc (iparendély) érvénytelenítése;

a gazdasági alany tevékenységének korlátozása vagy megszüntetése;

a jelen törvénykönyv és más törvények által megállapított egyéb közigazgatási-gazdasági szankciók.

Gazdasági jogsértések, gazdasági szankciók.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *gazdasági jogsértések, gazdasági szankciók!*
2. Milyen alapon lehetséges a gazdasági-jogi felelősségre vonás?
3. A gazdasági szankciók milyen fajtái léteznek?
4. Miben rejlenek a gazdasági felelősség sajátosságai a jogi felelősség egyéb fajtáival összevetve?
5. Milyen közigazgatási-gazdasági és operatív-gazdasági szankciók léteznek?
6. Hasonlítsátok össze a közigazgatási-gazdasági és operatív-gazdasági szankciókat!
7. Hasonlítsátok össze a bírságot mint a kötelezettség-teljesítés biztosításának módját és a bírságot mint a gazdasági jogsértés szankcióját!
- 8*. Fejtsétek ki a véleményeteket a gazdasági kötelezettségek teljesítésének biztosításaként előírt gazdasági szankciók hatékonyságával kapcsolatban!

49. §. A gazdasági folyamat

1. A gazdasági viták és a bírósági szakot megelőző szabályozásuk.

A gazdasági jogviszonyokban néha különböző viták keletkeznek. Például késve teljesített nyersanyag megrendelés az iparvállalatnak; a teher vasúton történő szállítása során az áru egy része elveszett; az építőipari vállalat rossz minőségben végezte el az irodahelyiség felújítását. Ezekben a példákban **gazdasági viták – a gazdasági jogviszonyok résztvevői közötti ellentétek** – alakulnak ki.

A gazdasági viták rendkívül sokrétűek. Tartalmuk szerint a gazdasági szerződések megkötésével, módosításával, felbontásával, a gazdasági szerződések végrehajtásával, a gazdasági viszonyok résztvevőinek okozott kártérítés rendjével kapcsolatos vitákra osztják fel őket.

A gazdasági viták rendezésének rendjét Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyve szabályozza.

Az állam a gazdasági viták mennyiségének csökkentésében érdekelt. Ezért a törvény előírja a gazdasági viták bírósági szakot megelőző szabályozását elősegítő intézkedések alkalmazását. A gazdasági kötelezettségek teljesítésének elmulasztása miatt kárt szenvedett félnek a keresete bírósághoz történő benyújtása előtt joga van írásban panaszt emelni a szabályszegő fél ellen, meghatározva abban a követeléseit. A panaszhoz csatolják a követelést alátámasztó dokumentumokat. A panasz kézhezvételétől számított egy hónapon belül ki kell vizsgálni azt, és a kérvényezőt értesíteni kell a vizsgálat eredményeiről.

2. A gazdasági ügyek bírósági tárgyalása.

Idézzétek fel, milyen bíróságok léteznek Ukrajnában! Milyen hatáskörrel rendelkeznek az egyes bíróságok?

A gazdasági ügyeket a gazdasági bíróságok vizsgálják. A gazdasági bíróságok joghatósága alá tartoznak az Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyve által meghatározott különféle viták.

Ismerkedjétek meg Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, milyen gazdasági ügyeket tárgyalnak Ukrajna gazdasági bíróságai!

Részlet Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyvéből

12. cikkely. A gazdasági bíróság joghatósága alá eső ügyek

A gazdasági bíróságok joghatósága alá esnek:

1) a gazdasági szerződések megkötésével, módosításával, felbontásával és végrehajtásával kapcsolatos viták, beleértve a vagyonprivatizációs és egyéb jogalapú ügyeket, kivéve az állami lakásalap privatizációjával kapcsolatos vitákat; a szabványok és műszaki feltételek egyeztetésével kapcsolatos vitákat; a termék (áru) árának és a szolgáltatások (munkálatok végzése) díjszabásának megállapításával kapcsolatos viták, ha ezeket az árakat és díjszabásokat a törvénynek megfelelően nem lehet megállapítani a felek megegyezése alapján; a közjogi viszonyokból eredő viták, amelyek Ukrajna alkotmánybírósága és a közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartoznak; egyéb viták, amelyek Ukrajna törvényeinek és nemzetközi szerződéseinek megfelelően egyéb szervek joghatósága alá vannak rendelve;

2) a csődügyek;

3) Ukrajna Monopóliumellenes Bizottságának szervei, a számvevőszék által kezdeményezett ügyek, amelyeket a jogszabályok a kompetenciáik közé emelnek;

4) a gazdasági társaság és annak tagja (alapítója, részvényese) korporatív kapcsolata okán kialakuló vitákból fakadó ügyek, beleértve a kilépett résztvevővel kapcsolatosakat is, vagy a szóban forgó társaság résztvevői közötti, amelyek a társaság létrehozásával, tevékenységével, irányításával és tevékenysége beszüntetésével kapcsolatosak, a munkaügyi viták kivételével;

5) az értékpapírokra vonatkozó jogok nyilvántartása kapcsán kialakult viták nyomán keletkezett ügyek;

6) a földügyi viszonyokból eredő vitákból kialakult ügyek, amelyekben a gazdasági tevékenység alanyai vesznek részt, kivéve azokat, amelyek a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartoznak.

A gazdasági bíróságok joghatósága alá eső ügy átadható a felek által a döntőbíróság hatáskörébe, kivéve azokat, amelyek az állami szükségletek kielégítésével kapcsolatos gazdasági szerződések megkötésekor, módosításakor, felmondásakor és végrehajtásakor keletkeztek, valamint a jelen cikkely első része 4. pontjával kapcsolatos vitákat.

3. A gazdasági ügy résztvevői a bíróságon.

A gazdasági ügyben folytatott bírósági tárgyalás résztvevői a felek, harmadik személyek, az ügyész és egyéb személyek, akik részt vesznek az ügyben Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyvének előírásai szerint.

A bírósági tárgyaláson felek– felperesek és alperesek – lehetnek vállalatok, intézmények, szervezetek, egyéb jogi személyek (beleértve a külföldieket is), a jogi személy létrehozása nélkül vállalkozói tevékenységet folytató állampolgárok, akik a meghatározott rendben megszerezték a vállalkozói tevékenység alanyának státuszát.

A felek egyenlő eljárási jogokkal rendelkeznek. Joguk van „megismerkedni az ügy anyagaival, kivonatokat készíteni azokból, másolatokat készíteni, részt venni az üléseken, bizonyítékokat benyújtani, részt venni a bizonyítékok vizsgálatában, beadvánnyal fordulni a bírósághoz, szóbeli és írásos magyarázatot adni a gazdasági bíróságnak, saját gondolatmenetet megfogalmazni a bírósági tárgyalás során felmerülő összes kérdésben, tiltakozni a bírósági tárgyalás többi résztvevőjének beadványai és érvelése ellen, megfellebbezni a gazdasági bíróság határozatait.”

A felek úgyszintén kötelesek jóhiszeműen élni az őket megillető eljárási jogokkal, kölcsönös tisztelettel viseltetni a másik fél jogai és a törvény által védett érdekei iránt, erőfeszítéseket tenni az ügy összes körülményének széleskörű, teljes és objektív kivizsgálása érdekében.

Az ügy kivizsgálása során a felperes növelheti vagy csökkentheti a kereseti igényét. Az alperes teljes egészében vagy részben elismerheti a kereset jogosságát, és joga van az ügy gazdasági bíróság általi lényegi tárgyalása megkezdéséig ellenkeresetet benyújtani.

Az ügyben harmadik személyek is részt vehetnek, akik önálló követelésekkel állhatnak elő a vita tárgyát illetően, valamint olyanok is, akiknek nincs önálló követelésük. A vita tárgyában önálló követelésekkel fellépő harmadik személyek a bírósági határozat meghozataláig kapcsolódhatnak be az ügybe, kereset benyújtásával az egyik vagy mindkét fél ellen. Az ügyben önálló követelésekkel fel nem lépő harmadik személyek részt vehetnek az ügyben, ha a gazdasági bíróság határozata hatással lehet a jogaikra vagy az egyik fél irányában fennálló kötelezettségeikre.

Érthető, hogy a jogi személyek az ügyben a saját szerveik, tisztségviselőik által vesznek részt. Eközben a vezetők és egyéb tisztségviselők benyújtják a beosztásukat tanúsító dokumentumokat. A jogi személy érdekeit képviselni hivatott egyéb személyek hatáskörét a vállalat, szervezet nevében kiadott meghatalmazás igazolja. A meghatalmazást a vezető vagy más, általa felhatalmazott személy aláírásával adják ki és a vállalat, szervezet bélyegzőjével hitelesítik.

Az ügy tárgyalásában részt vehet az ügyész, aki maga is keresetet nyújthat be az állam érdekeinek védelmében, vagy csatlakozhat bármely, más személyek által indított ügghöz.

Az ügyben való részvételhez meghívhatnak bírósági szakértőket és bármely személyt, aki információval rendelkezik az üggről.

4. A gazdasági ügy szakaszai.

A gazdasági ügy fő feladata a felek kibékítése, ha ezt lehetetlen elérni, akkor vita gyors megoldása. Emellett a gazdasági ügy a kontradiktórus eljáráson alapul. A gazdasági ügymenet egy sor stádiumot ír elő.

Az első a nézeteltérések bíróságot megelőző rendezése. Ha azonban nem sikerül peren kívül szabályozni az ügyet, a feleknek joguk van bírósághoz fordulni a vita rendezése érdekében.

Evégett az érdekelt fél keresettel fordul a bírósághoz, amelyben kifejti a követeléseit és benyújtja a megfelelő bizonyítékokat. A kereset benyújtásakor a fél befizeti az állami illetéket, amelynek mértéke a kereset lényegétől és értékétől függ.

A kereset átvételét követően a bíró előkészíti az ügy tárgyalását és a törvény által előírt jogalap megléte esetén megindítja az eljárást az ügyben.

Az összes, a gazdasági bíróság joghatósága alá eső ügyet első fokon a helyi gazdasági bíróságok tárgyalják. Az ügyeket a helyi gazdasági bíróságokon egy személyben a bíró tárgyalja. Eközben biztosítják a törvényesség elvét, az eljárás minden résztvevőjének törvény és bíróság előtti egyenlőségét, a tárgyalás kontradiktórus és nyílt lebonyolításának elvét.

Idézzétek fel, mi a jelentőségük, és mi a lényegük ezeknek az elveknek!

Megvizsgálva a rendelkezésre álló bizonyítékokat, a bíró határozatot hoz, amely kötelező az eljárás összes résztvevőjére nézve. Azonban, ha az egyik fél nem fogadja el a határozatot, joga van fellebbezni, amennyiben pedig nem fogadja el a fellebbviteli stádium bíróságának határozatát, jogában áll semmisségi kérvényt benyújtani. Ezek benyújtása esetében az ügy a fellebbviteli és a semmisségi szakba kerül. Egyes törvény által előírt esetekben lehetséges az újonnan felmerült körülmények (amelyek nem voltak ismertek az ügy tárgyalásának korábbi stádiumaiban) miatti eljárás.

Gazdasági viták.

1. Nevezzétek meg a gazdasági ügy résztvevőit!
2. Milyen elveket kell betartani a bírósági eljárás lefolytatása során?
3. Milyen ügyek tartoznak a gazdasági bíróságok joghatósága alá?

4. Nevezzétek meg a gazdasági ügy fő szakaszait!
5*. Fejtsétek ki a véleményeteket a gazdasági viták megoldásában a döntőbíróóságok alkalmazásának pozitív és negatív aspektusaival kapcsolatban!
6*. Hasonlítsátok össze a tevékenységet és az ügymenetet a gazdasági és az általános bíróságokon!
7*. Fejtsétek ki a véleményeteket a gazdasági bíróságok különálló rendszere létezésének célszerűségéről!

Megelőző feladat. A kiegészítő irodalomban, a tömegtájékoztatási eszközökben, az interneten keressetek információt a dolgozók jogaiért folytatott harcról a történelem különböző szakaszaiban és korunkban.

VI. rész

MUNKAJOGA UKRAJNÁBAN. SZOCIÁLIS VÉDELEM

50. §. Ukrajna munkajogának alapjai

Idézzétek fel, milyen szociális-gazdasági jogokat rögzít Ukrajna Alkotmánya!

1. A munkához való jog.

Az egyik szociális-gazdasági jog, amit Ukrajna Alkotmánya szavatol, a munkához való jog.

Ismerkedjétek meg Ukrajna Alkotmányának és munkatörvénykönyvének kivonataival, és állapítsátok meg, hogy ezek a normatív okiratok milyen garanciákat nyújtanak, és milyen megvalósulási módokat írnak elő a munkához való jognak a megvalósulása érdekében!

Részlet Ukrajna Alkotmányából

43. cikkely. Mindenkinek joga van a munkához, ami magában foglalja azt a lehetőséget, hogy olyan munkával keresse meg a létfenntartási eszközöket, amelyet szabadon választ vagy szabad akaratából vállal.

Az állam megteremti a feltételeket a polgárok számára a munkához való jog maradéktalan érvényesítéséhez, garantálja az egyenlő lehetőségeket a szakma és a munkafoglalkozás megválasztásában, megvalósítja a műszaki szakoktatási, káderképzési és átképzési programokat a társadalmi szükségleteknek megfelelően.

Kényszermunka alkalmazása tilos. Nem minősül kényszermunkának a katonai vagy alternatív (nem katonai) szolgálat, sem az a munka vagy szolgálat, amelyet valaki bírósági végzés alapján, vagy a hadi- és rendkívüli állapotról szóló törvény értelmében végez.

Mindenkinek joga van a megfelelő, biztonságos és egészséges munkakörülményekhez, a törvény által megszabottnál nem alacsonyabb munkabérhez.

Tilos női és kiskorú munkaerő alkalmazása az egészségre ártalmas munkavégzés során.

Az állampolgárok számára szavatolt a törvénytelen elbocsátás elleni védelem.

A javadalmazás idejében történő folyósítását a törvény védi.

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

5–1. cikkely. Az állampolgárok munkához való jogának biztosítása

Az állam garantálja az állandó jelleggel Ukrajnában élő munkaképes állampolgárok számára:

a tevékenység szabad megválasztását;

az állami foglalkoztatási szolgálatok ingyenes segítségnyújtását a megfelelő munka kiválasztásában és a munkavállalásban, az elhivatottságnak, a képességeknek, a szakmai felkészültségnek, végzettségnek megfelelően, a társadalmi igények figyelembevételével;

munkalehetőség biztosítása a vállalatok, intézmények, szervezetek részéről, az előzetesen benyújtott igényeknek és a szakmának megfelelően az állami felsőoktatási, szakképzési oktatási-nevelési intézmények végzősei számára;

új szakmák betanítása a munkanélküliek számára, oktatási intézményekben vagy az állami foglalkoztatási szolgálat rendszerében történő átképzés ösztöndíj fizetésével;

az anyagi költségek törvényeknek megfelelő kompenzációja más vidéken való munkavégzésre irányítás esetében;

a munkába való felvétel megalapozatlan megtagadása és a jogtalan elbocsátás elleni jogi védelem, valamint a munka megőrzésének elősegítése.

2. A munkajog alapjai.

A munkajog az emberek munkatevékenységével kapcsolatos viszonyokat szabályozza. Tárgya a munkaszerződés megkötésével, módosításával és megszűnésével, a munka normájával és kifizetésével, a munkaidővel és a pihenőidővel kapcsolatos egyéni munkaviszonyok. A munkajogi ágazat fő normatív jogszabálya Ukrajna munkatörvénykönyve (MTK).

A munkaügyi jogviszonyok sajátossága az, hogy a benne részt vevők többnyire bér munkások és a vállalattulajdonosok vagy az általuk felhatalmazott szervek, vagy természetes személyek, akikkel munkaszerződést kötnek. Munkaügyi jogviszonyok keletkeznek a munkaszerződés megkötésének, a felhatalmazott szerv (minisztérium, egyéb államhatalmi vagy helyi önkormányzati szerv) által kiadott, valamely beosztásba való kinevezésről szóló aktus, beosztásba való megválasztás következtében, stb.

A munkaügyi jogviszonyok bizonyos elveken alapulnak, köztük a munka szabadságának elvén; az egyenjogúság elvén a munkaágazatban; a munka szerződéses jellegének elvén; a munkafunkció meghatározottságának elvén; a munkaviszonyok stabilitásának elvén; a munka eredményében való anyagi érdekelttség elvén; a biztonságos munkavégzés elvén; a dolgozói

kollektíváknak és a szakszervezeteknek a munkafeltételek megteremtésével kapcsolatos kérdésekben való részvételének és a munkatörvények betartásának kontrollja elvén; a jogok és a szabadságjogok védelmében történő szabad egyesülés elvén; az anyagi ellátás biztosításának elvén munkaképtelenség, öregkor elérése, betegség esetén és anyaság miatt.

A munkajog egyik fő forrása Ukrajna Alkotmánya.

Keressétek meg Ukrajna Alkotmányának azokat a normáit, amelyek a munkaügyi viszonyokat szabályozzák, és meghatározzák a munkajog elveit!

A munkaügyi jogviszonyok szabályozásában rendkívül fontos szerepet játszik az MTK. Megjegyzendő, hogy a MTK az egyik legrégebbi Ukrajna hatályos törvénykönyvei között, még 1971-ben fogadták el. Érthető, hogy jelenleg számos normája már elavult, és nem felel meg a társadalom jelenkori szociális-gazdasági helyzetének. Éppen ezért tárgyalja Ukrajna Legfelső Tanácsa Ukrajna munkatörvénykönyvének a szövegét, a jövőben pedig el is kell fogadnia azt a hatályos MTK felváltására. A munkaviszonyokat Ukrajna egyéb törvényei is szabályozzák, például a szabadságról, a munkabérről, a munkavédelemről szóló törvények.

A munkaviszonyokat nem csak törvények, hanem számos törvényerejű rendelet is szabályozza.

Nevezeték meg törvényerejű normatív jogszabályokat!

Léteznek olyan jogi normák is, amelyek csak egy bizonyos vállalaton, intézményen, szervezeten belül szabályozzák a viszonyokat. Ilyen a házirend, amelyet minden egyes vállalatnál elfogadnak, az intézmény, szervezet, vállalat vezetőjének rendeletei és utasításai.

Idézzétek fel, hogyan határozza meg Ukrajna Alkotmánya a nemzetközi jogi normák helyét Ukrajna jogrendszerében!

Napjainkban államunk számos nemzetközi jogszabályt ratifikált, például a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet dokumentumainak jelentős részét. Ezek hatályosak Ukrajna területén, és meghatározzák a munkaszervezési követelményeket, a biztonsági normákat különféle munkák végzése során.

A munkajogi normák szabályozzák a bér munka alkalmazása során létrejövő viszonyokat, függetlenül a szervezési formától és a munkahely tulajdonformájától. Az állami építészeti főosztály kőművese, a részvénytársaság takácsa, a magániskola tanára – valamennyiükre kiterjed a munkajog. Ugyanígy hatályos az MTK a külföldi cég ukrajnai képviselőjén dolgozó gépkocsivezetőre, a magánszemélynél dolgozó nevelőnőre, a magánvállalkozó alkalmazásában álló eladóra.

Ezzel együtt az önfoglalkoztató cipésmester, a saját gépjárművével taxizó sofőr, akik nem vesznek fel bémunkásokat, nem esnek az MTK hatálya alá.

A törvény megállapítja a minimális garanciákat a dolgozók számára. Bármely vállalat ezeknél jobb feltételeket biztosíthat a munkatársai számára: rövidebb munkaidőt, hosszabb szabadságot, pótlólagos kedvezményeket és juttatásokat. De tilos rontani a dolgozók feltételein az MTK normáihoz képest. **Semmisnek minősül bármely megállapodás, szerződés, amely ront a dolgozók helyzetén a MTK normáihoz képest.**

Ha tehát az állásba való felvételkor az állampolgár olyan szerződést írt alá, amely korlátozza a jogait (az MTK által előírtnál hosszabb munkaidőt állapítottak meg, néhány évre le kell mondani a szabadságról), az nem érvényes, és a dolgozónak nem kell betartania a feltételeit. Hasonlóképpen érvénytelenek a kollektív szerződésben rögzített hasonló pontok.

3. Szociális partnerség.

A munkaügyi jogviszonyokban, mint azt már tudjátok, kötelezően részt vesznek a dolgozók és a munkaadók – a vállalattulajdonosok. A kapcsolataik meglehetősen bonyolultak, egyrészt éppen az együttműködésük biztosítja mindkét fél létfeltételeit, másrészt az érdekeik nagyon gyakran ellentétesek. A dolgozó ugyanis abban érdekelt, hogy bérének megőrzése mellett csökkenjen a munkaideje, míg a munkaadó növelni szeretné a munkaidőt. A munkavállaló a fizetés növelésében, a tulajdonos a korábbi bér szinten tartásában, sőt akár a csökkentésében érdekelt.

A XVIII–XIX században a dolgozók és a munkaadók között kemény harc zajlott, amiről a történelemórákon tanulhattatok. Idővel ez a küzdelem tömeges sztrájkokhoz, demonstrációkhoz, sőt időnként erőszakhoz vezetett.

Azonban fokozatosan, de különösen a XX. sz. második felétől a világ számos országában új megközelítés alakult ki ezeknek a viszonyoknak a szabályozásában. A munkaadók fokozatosan felfogták, hogy a munkavállalók mindenekelőtt partnereik a munkaügyi jogviszonyokban.

Egyrészt a munkaadók tárgyalóasztalhoz ülnek a dolgozók képviselőivel, és megpróbálják megtalálni velük a közös hangot, bizonyos kompromisszumot kötni. Másrészt a munkaügyi jogviszonyok szabályozásába aktívan bekapcsolódik az állam és szervei a megfelelő jogszabályok elfogadásával.

Tehát kimunkálódik **a szociális partnerség rendszere – a fejlett kölcsönös kapcsolatok rendszere a dolgozók, a munkáltatók, valamint az állam között az együttműködés, kompromisszumok, a szociális-munkaügyi viszonyok kérdéseire vonatkozó határozatok egyeztetése alapján.**

A szociális partnerség rendszere előírja az intézkedések egyeztetését a munkafeltételek és bérezés, a munkarend, a

munkaidő és a pihenőidő hossza, a munkavédelem és -biztonság, a munkanélküliek szociális védelme, a szociális ellátás szférájában.

Jelenleg a fejlett országok legtöbbszörében a szociális partnerség keretében különböző szinteken folynak tárgyalások országos, regionális, helyi, ágazati szinteken és az adott vállalat, szervezet szintjén. A szociális partnerség és a felek kölcsönös kötelezettségei megvalósításának és rögzítésének formái a kollektív szerződések és megállapodások. A szociális partnerség elveit – törvényesség, a felek egyenjogúsága, a követelések megalapozottsága – a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (NMSZ) okiratai rögzítik, amelyeket ratifikált a világ fejlett országainak többsége, Ukrajnát is beleértve. A tárgyalások eredményeit megállapodások, szerződések formájában rögzítik, amelyeket különböző szinteken kötnek meg, végrehajtásuk mindkét fél számára kötelező.

A *kollektív szerződések* szakkifejezést első ízben a Beatrice és Sidney Webb házaspár használta 1891-ben *A szövetkezeti mozgalom Nagy-Britanniában* c. tudományos munkájukban.

A kókuszdió árának hirtelen zuhanása 1982–1983-ban kókuszdió szedésével foglalkozó több ezer munkás elbocsátásához vezetett Thaiföldön. Azonban mindez nem vezetett tömeges elégedetlenségekhez, tiltakozásokhoz, és egyáltalán nem növelte a munkanélküliséget, mert az elbocsátott dolgozók ... majmok voltak.

A leghosszabb munkavisztonnyal a japán Shigeshio Izumi rendelkezett, aki 88 munkával töltött év után 2005-ben vonult nyugdíjba, amikor betöltötte ... a 105. életévét.

4. Kollektív szerződések és megállapodások.

Ukrajna törvényei ugyancsak előírják a szociális partnerség elvein alapuló ténykedést. Megvalósításának egyik eszköze a kollektív szerződések és megállapodások megkötése. A megállapodások e fajtái közötti fő különbség abban rejlik, hogy milyen szinten köttetnek meg, mire terjednek ki. Emellett Ukrajna törvénye a kollektív szerződésekről és megállapodásokról előírja az általános (az állam egészére kiterjedő), az ágazati (a gazdaság bizonyos ágazatára vonatkozó) és a regionális (egy megye, város határain belüli) megállapodások megkötését.

Az *általános megállapodás* az állam teljes területére kiterjedően szabályozza a munkaadók és a dolgozók közötti viszonyt, megállapítja a minimális szociális garanciákat: a minimálbért és egyéb szociális juttatásokat, a létminimum szintjét, a munkarend és a pihenés kérdéseit az összes dolgozó vonatkozásában. Ugyanezeket a kérdéseket szabályozza ágazati szinten, például az oktatásban vagy a kohászatban, figyelembe véve az adott ágazat sajátosságait az *ágazati megállapodás*.

A kollektív szerződés meghatározza a kötelezettségeket a munkanormával és a bérezéssel, a fizetések és egyéb fajtájú munkával kapcsolatos kifizetések (pótlékok, juttatások,

prémiumok) formájával, rendszerével és mértékével, a garanciák, kompenzációk, kedvezmények megállapításával kapcsolatban.

A kollektív szerződés előírhatja a dolgozói kollektíva részvételét a vállalat nyereségének elosztásában és felhasználásában, meghatározza a munkarendet, a munka- és a pihenőidő hosszát. A kollektív szerződés előírja a lakhatási, fogyasztási, kulturális, orvosi ellátás rendjét, a dolgozók üdülésének és pihenésének megszervezését.

	Kollektív szerződés	Kollektív megállapodás
Hol kötik meg	A vállalatoknál, intézményekben, szervezetekben, tulajdon- és gazdálkodási formától függetlenül, ahol bér munkát alkalmaznak és jogi személyi jogkörrel bírnak, valamint a vállalatok szerkezeti alegységeiben	Állami, ágazati, regionális szinten
A felek	A tulajdonos vagy az általa meghatalmazott szerv és egy vagy több szakszervezeti, vagy egyéb, a dolgozói kollektíva által képviseltre felhatalmazott szerv, ilyen szerv hiánya esetén a dolgozók képviselői, akiket a dolgozói kollektíva megválasztott és felhatalmazott a képviselőre	<p>Általános megállapodás – a kollektív tárgyalások lebonyolítása és az általános szerződés megkötése végett egyesült szakszervezetek, illetve a tulajdonosok vagy az általuk felhatalmazott szervek, amelyek a kollektív tárgyalások lebonyolítása és az általános szerződés megkötése végett egyesültek, amelyeknek a vállalatnál az állam által foglalkoztatott bér munkások zöme dolgozik.</p> <p>Ágazati megállapodás – a tulajdonosok, a tulajdonosok vagy az általuk felhatalmazott szervek egyesülése, valamint a szakszervezetek vagy a szakszervezetek egyesülése, illetve a dolgozók egyéb képviselői szervei, amelyek bizonyos felhatalmazással bírnak, amelyek elégségesek tárgyalások folytatásához, megállapodás megkötéséhez és normáinak megvalósításához a hatáskörükhöz tartozó vállalatok többségénél.</p> <p>Regionális megállapodás – az államhatalom helyi szervei vagy a vállalatok regionális egyesülései, ha rendelkeznek a megfelelő hatáskörökkel, valamint a szakszervezetek egyesülései vagy a dolgozói kollektívák más felhatalmazott kollektív szervei között</p>

A kollektív szerződés vagy megállapodás megkötéséhez a törvény előírja a megfelelő tárgyalások lebonyolítását a meghatalmazott felek között. Eközben a szerződés kiterjed a vállalat összes dolgozójára, és kötelező mind a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv, mind pedig a vállalat összes dolgozójára nézve, attól függetlenül, hogy ők tagjai-e a szakszervezetnek vagy a vállalatnál dolgoztak-e a kollektív szerződés megkötésének pillanatában.

A törvény előírja a kollektív szerződés stabilitásának garanciáit: az új szerződés megkötéséig megőrzi a hatályát. A

szerződés megőrzi a hatályát tulajdonosváltás, a vállalat átszervezése esetén is.

Szociális partnerség, kollektív szerződés, kollektív megállapodás.

1. Magyarozzátok meg a fogalmakat: *szociális partnerség, kollektív szerződés, kollektív megállapodás!*
2. A munkához való jog milyen garanciáit és mechanizmusait írják elő Ukrajna normatív jogszabályai?
3. Határozzátok meg Ukrajna munkaügyi jogának tárgyát és elveit!
- 4*. Saját tapasztalatokat, a tömegtájékoztatási eszközök, az internet információit felhasználva értékeljétek Ukrajna állampolgárai munkához való joga biztosításának reális szintjét!
- 5*. Fejtsétek ki a véleményeteket a szociális partnerség fontosságáról az emberi jogok védelmében és a társadalom fejlődésében!
6. Hasonlítsátok össze a kollektív szerződést és a kollektív megállapodást!
7. Keressetek egy valós kollektív (regionális, ágazati, általános) megállapodást (a nyomtatott sajtóban vagy az interneten) vagy kollektív szerződést (a szüleitek munkahelyén, abban az iskolában, ahol tanultok), és ismerkedjétek meg a tartalmával!
- 8*. Határozzátok meg, hogy az alábbi normák közül melyek kerülhetnek be a kollektív szerződésbe vagy megállapodásba, és melyek nem:
 - a) a fémipari ágazat megállapodása előírja évi három pótszabadnap biztosítását a vállalat terhére azoknak a dolgozóknak, akik az adott évben nem voltak beteg-állományban;
 - b) a magán szállítási vállalat kollektív szerződése a pénzügyi válság idejére 10 órás munkaidőt és hatnapos munkahetet ír elő;
 - c) N város regionális megállapodása előírja, hogy a város vezetése tartózkodik a viteldíj emelésétől a tömegközlekedési eszközöket igénybe vevők számára a következő esztendőben;
 - d) a pedagógusok járási szakszervezete és az oktatási osztály között kötött kollektív megállapodás előírja a járási és megyei tantárgyi vetélkedőkön győztes tanulókat felkészítő tanárok premizálását.

51. §. Munkaszerződés

1. A munkaszerződés fogalma és felei

Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy meg lehet-e határozni és kollektív szerződésben rögzíteni minden egyes dolgozó munkájával kapcsolatos összes kérdést!

Amikor az ember dönt a saját munkatevékenységével kapcsolatban, számos fontos kérdést kell meghatároznia saját maga és a munkaadója számára is. Ezeket a kérdéseket a munkaszerződés határozza meg. **Munkaszerződés – a dolgozó és a vállalat, intézmény, szervezet tulajdonosa vagy az általa kijelölt szerv, vagy személy közötti megállapodás, amelynek megfelelően a dolgozó kötelezettséget vállal a megállapodásban meghatározott munka elvégzésére a belső munkarend betartásával, a tulajdonos pedig kötelezettséget**

vállal a munkabér kifizetésére a dolgozó számára, valamint a munkavégzéshez szükséges feltételek biztosítására. Az ilyen szerződés felei a vállalat tulajdonosa vagy az általa meghatalmazott személy (leggyakrabban az igazgató, vezető) és a dolgozó, aki munkába áll.

Mindeközben a dolgozó nem csak egy, de néhány munkaszerződést is köthet – különböző vállalatoknál.

A munkaszerződést általános szabályként írásban kötik meg. Egyes esetekben az MTK kötelezően előírja a munkaszerződés írásos megkötését.

Ismerkedjete meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával, és fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy miért éppen ezekben az esetekben követeli meg a törvény a munkaszerződés írásos megkötését!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

24. cikkely. A munkaszerződés megkötése.

A munkaszerződést rendszerint írásban kötik meg.

Az írásos forma betartása kötelező:

- 1) dolgozók szervezett felvételekor;
- 2) különleges természetföldrajzi és geológiai körülményekkel rendelkező vidékeken és az egészségre fokozott kockázatot jelentő feltételek között;
- 3) szerződéskötéskor;
- 4) azokban az esetekben, amikor a dolgozó kifejezetten kéri a munkaszerződés írásban történő megkötését;
- 5) kiskorúakkal történő szerződéskötéskor;
- 6) természetes személlyel történő szerződéskötéskor;
- 7) Ukrajna törvényei által előírt egyéb esetekben.

A munkaszerződés megkötését követően minden esetben a munkába állásról szóló rendelet követi. **Ha a dolgozót rendelet hiányában engedték dolgozni, a munkaszerződés megkötöttnek minősül, a dolgozó pedig fel van véve az állásba.** Ez a norma a dolgozó jogait védi. Amikor a tulajdonos vagy a vállalat vezetése munkához engedte a dolgozót, a rendeletet pedig a saját gondatlanságuk miatt nem adták ki, a dolgozó nem szenvedhet hátrányt emiatt. Joga van a munkabérre, a táppénzre a munkaképesség ideiglenes elvesztése esetén.

2. A munkaszerződés feltételei.

Véleményetek szerint a munkaszerződésben milyen feltételeket kell kötelezően meghatározni?

A munkaszerződésben kötelezően fel kell tüntetni a munkahelyet, a beosztást, amelyben az állampolgár dolgozni fog, a fizetést. Ezeket a feltételeket a megállapodás jelentős (fő) feltételeinek nevezzük.

A munkaszerződés előírhatja a munkavégzés egyéb feltételeit is. Ezek pótlólagos kedvezmények lehetnek, amelyeket a dolgozó megkap, különleges munkarend (például részmunkaidejű foglalkoztatás vagy nem teljes munkahét).

A szerződésben feltüntethető annak érvényességi ideje. A törvény néhány lehetséges munkaszerződés-típust ír elő az érvényességi idő szerint.

Leggyakrabban a munkaszerződést határozatlan (korlátlan) időre kötik. Ebben az esetben a szerződő felek nem határozzák meg azt az időtartamot, amíg a dolgozó munkát végez a vállalatnál. Előfordul, hogy a dolgozó és a tulajdonos beleegyezésével pontosan meghatározzák a munkaszerződés határidejét – hónap, év, időtartam – például a katonai szolgálat idejére vagy a választott tisztségben történő munkavégzés idejére annak a dolgozónak, aki korábban ellátta ezeket a kötelezettségeket. Úgyszintén lehetséges a munkaszerződés megkötése bizonyos munka elvégzésének időtartamára (például bizonyos objektum művészi díszítése, tervezési munka elvégzése).

A munkaszerződés pótlólagos feltétele lehet a próbaidő. A munkaadó a munkaerő felvételekor érdekelt abban, hogy meggyőződjön a dolgozó képesítéséről, hogy megfelel-e a munkaköri követelményeknek. Ezért a törvény előírja a próbaidő lehetőségét. A próbaidőt még az állásba történő felvételkor ki kell kötni, amit rendeletben is rögzíteni kell. Az MTK korlátozza a **próbaidőt, ami nem lehet több egy hónapnál a dolgozók és háromnál a tisztviselők számára, egyes esetekben a szakszervezeti bizottsággal egyeztetve az legfeljebb hat hónap lehet.** A próbaidő meghosszabbítható, ha az adott időszakban a dolgozó betegállományban volt vagy egyéb nyomós ok miatt nem tartózkodott a munkahelyén.

Emellett meghatározott a személyeknek az a kategóriája, akik esetében nem alkalmazható próbaidő. Közéjük tartoznak a kiskorúak, a szakképzési és felsőoktatási intézmények végzősei (közvetlenül a végzéskor), a sorkatonai vagy alternatív szolgálatból leszereltek, rokkantak, akiket az orvosi-szociális szakvizsgálat ajánlása alapján irányítottak az adott álláshely betöltésére. Szintén nem alkalmazható próbaidő más vidékre vagy vállalathoz történő átvezénylés esetén.

A próbaidő alatt a dolgozó fizetést kap, büntethető a munkafegyelem megsértéséért. Ha a próbaidő eredményei elégtelenek, a dolgozó a próbaidő leteltéig elbocsátható, azonban ha még legalább egy napot dolgozott a próbaidő letelte után, akkor úgy tekinthető, hogy teljesítette a próbaidőt.

3. A munkaerő felvétele.

Állásba történő felvételkor a személynek be kell nyújtania a munkaadóhoz az okmányait.

A munkaszerződés megkötésekor benyújtandó okmányok		
Személyazonosságot igazoló irat	Munkakönyv	Pótlólagos okmányok
Személyi igazolvány		Igazolás az egészségi állapotról
Születési bizonyítvány, ha a személy még nincs 16 éves		A minősítést igazoló okmány (diploma, gépjármű-vezetői jogosítvány, stb.)
		Szüllői engedély (a 16. életévüket be nem töltött személyek részére)

Mindenekelőtt be kell nyújtani a személyazonosságot igazoló okmányt, azaz a személyigazolványt, ha pedig az illető 16 éven aluli, és még nincs ilyen okmánya, a születési bizonyítványt kell felmutatni. Azok a személyek, akik nem először állnak munkába, benyújtják a munkakönyvüket, azt a fő dokumentumot, amely tartalmazza az adatokat a személy munkavégzéséről a munkatevékenység kezdetétől számítva. Ha első ízben álltok munkába, és még nincs munkakönyvetek, azt az első munkahelyen kell kiállítani számotokra, legkésőbb az állásba lépéstől számított ötödik napon.

Egyes esetekben a dolgozótól megkövetelhetik olyan okmányok benyújtását, amelyek a képesítésüket igazolják, hiszen nem dolgozhat például orvosként olyan személy, akinek nincs orvosi végzettsége, nem vehető fel gépkocsivezetőnek olyan valaki, akinek nincs megfelelő vezetői engedélye. **Tilos bármilyen más okmányt és információt követelni a nemzetiségről, párttagságról, származásról és a lakóhely szerinti regisztrációról az állásba történő felvétel során.**

Minden dolgozó fontos okmánya a munkakönyv. Lehetővé teszi az állampolgár munkatevékenységének nyomon követését, munkaviszonyának a megállapítását. A munkakönyvbe bejegyzik az adatokat az állásba történő felvételtől, az elbocsátásról, a beosztásokról, amelyet az adott személy betöltött, valamint feltüntetik az érdemeket és a kitüntetéseket. **A büntetésről szóló adatokat nem rögzítik a munkakönyvben.** A dolgozóknak ügyelniük kell a munkakönyvük pontos vezetésére, mivel bizonyos mértékben a bejegyzések helyes és pontos voltától függ a nyugdíjuk megállapítása, egyes kedvezmények megadása, és általában véve a munkakönyv a munkavállaló egyfajta „portréja”.

4. Áthelyezés és átvezénylés.

Összehasonlítunk két helyzetet. Az első esetben az elromlott autóbussz vezetőjének felajánlották, hogy egy másik, ugyanolyan márkájú járművel hajtson ki a járatra. A másodikban – a személygépkocsi-vezetői minőségben alkalmazott sofőrtől azt kérik, hogy teherutón folytassa a munkát.

Az első esetben a gépkocsivezető fő munkafeltételei – munkaideje, fizetése – változatlanok maradnak, sőt még gépjárművének a típusa sem változik. A második esetben azonban megváltozik a gépjármű típusa (ennek megfelelően a munkafeltételei is: teherautót sokkal nehezebb vezetni, mint

személygépkocsit), megváltozhat a fizetése (különböző más-más járművek esetén). Éppen ezért az első esetben, amikor változatlanok maradnak a fő munkafeltételek, a dolgozó *áthelyezés* beszélünk. Ugyancsak áthelyezés minősül a tanár osztálycseréje, az esztergapad cseréje, annak a helyiségnek az adott területen belüli cseréje, amelyben a részleg tevékenykedik. Az áthelyezéshez nem szükséges a dolgozó beleegyezése.

A második esetben megvalósult a dolgozó *átvezénylése*, hiszen megváltoztak a munkavégzés alapvető feltételei. Ugyancsak átvezénylésnek minősül a vállalat telephelyének megváltozása, a dolgozó beosztásának megváltozása, a fizetés mértékének megváltozása. A törvényeknek megfelelően a dolgozó más munkakörbe való áthelyezése csakis a beleegyezésével történhet.

Mindazonáltal a törvény előírja azokat az eseteket is, amikor lehetséges a dolgozó más munkakörbe való ideiglenes áthelyezése a beleegyezése nélkül.

Ismerkedjete meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg azokat az eseteket, amikor a dolgozó a beleegyezése nélkül áthelyezhető más munkakörbe, és az ilyen áthelyezés rendjét!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

33. cikkely. A dolgozó munkajogi szerződés által nem szabályozott ideiglenes áthelyezése.

A dolgozó áthelyezése más munkakörbe, amelyet a munkaszerződés nem szabályoz, kizárólag a beleegyezésével lehetséges. A tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv csak abban az esetben és legfeljebb egy hónapra jogosult más, a munkaszerződésben nem szabályozott munkakörbe áthelyezni a dolgozót a beleegyezése nélkül, ha az egészségi állapota megengedi az adott munkakör betöltését, természeti csapás, járvány, járványos állapotbetegség, üzemi balesetek elhárítása vagy azok következményeinek felszámolása céljából, és egyéb körülmények esetében, amelyek veszélyeztetik vagy veszélyeztethetik az emberek életét és normális életkörülményeiket az elvégzett munkának megfelelő, de az előző munka során kapott átlagkeresetnél nem kisebb bér kifizetése mellett.

A jelen cikkely második részében kifejtett esetekben beleegyezésük nélkül tilos ideiglenesen más munkakörbe áthelyezni a terhes nőket, a rokkant vagy 3-6 éves korú gyereket nevelő anyákat, valamint a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyeket.

Munkaszerződés, munkakönyv, próbaidő, áthelyezés, átvezénylés.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *munkaszerződés, munkakönyv, próbaidő, áthelyezés, átvezénylés!*
2. Hogyan készítik el a munkába történő felvételtől szóló iratokat?
3. Milyen időtartamra köthető munkaszerződés?

4. Milyen esetekben kötelező írásban megkötni a munkaszerződést?
5. Nevezzétek meg a munkaszerződés megkötésekor benyújtandó okiratokat!
6. Fejtsétek ki a munkakönyv létezésével és vezetésével kapcsolatos véleményeket!
7. Megváltoztathatók-e a munkajogi törvények által előírt munkafeltételek a munkavállaló és a vállalat megállapodása szerint?
- 8*. Határozzátok meg, hogy a felsorolt feltételek közül melyek kötelezők a munkaszerződésben: az állásba történő felvétel időpontja, szakma, rövidített munkarend megadása, fizetés, szolgálati lakás biztosítása, személyes gépjármű biztosítása!
- 9*. Véleményetek szerint a munkajogi törvények mely normái biztosítják a dolgozók jogait a munkaszerződés megkötésekor és az áthelyezésekor?
- 10*. Fejtsétek ki a véleményeket arról, hogy teljes mértékben biztosítják-e a munkajogi törvények a dolgozó jogait!
- 11*. Próbáljátok megmagyarázni, miért a törvényben feltüntetett esetekben követelmény a munkaszerződés írásos megkötése!
- 12*. Hasonlítsátok össze:
 - a) munka- és kollektív szerződés;
 - b) áthelyezés és átvezénylés!

52. §. A munkaszerződés megszűnése

1. A munkaszerződés megszűnésének általános indokai.

Az élet bonyolult és változatos. Ebből adódóan az embernek élete során általában többször is munkahelyet kell váltania. Ennek számos oka lehet: egyes esetekben a dolgozó elégedetlen a fizetésével, a munkafeltételekkel vagy érdekesebb munkát talál magának, más esetekben a munkavállaló az, aki különböző okok miatt úgy dönt, hogy megszünteti a kapcsolatait a dolgozóval. Mindezekben az esetekben a munkaszerződés megszűnéséről beszélhetünk.

A törvények előírják azokat az indokokat, amelyek megléte esetén lehetővé válik a munkaszerződés megszűnése.

Ismerkedjetek meg Ukrajna munkatörvénykönyvének a kivonatával, és határozzátok meg, milyen indokokat ír elő a törvény a munkaszerződés megszüntetésére!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

36. cikkely. A munkaszerződés megszűnésének indokai

A munkaszerződés megszűnésének indokai a következők:

- 1) a felek megállapodása;
- 2) a határidő lejárt, kivéve azokat az eseteket, amikor a munkaviszony gyakorlatilag továbbra is fennáll, és a felek egyike sem követelte a megszüntetését;
- 3) a dolgozó behívása vagy katonai szolgálatának a megkezdése, alternatív katonai szolgálatra vezénylése;
- 4) a munkaszerződés felbontása a dolgozó kezdeményezésére (38., 39. cikkely), a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv

kezdeményezésére (40., 41. cikkely), vagy a szakszervezet, illetve a dolgozói kollektíva képviselőjére felhatalmazott szerv kezdeményezésére (45. cikkely);

5) a dolgozó más vállalathoz, intézménybe, szervezetbe történő áthelyezése vagy munkájának folytatása választott tisztségben;

6) a dolgozó visszautasítja áthelyezését a vállalat, intézmény, szervezet más helyre költözése esetén, valamint a munkatevékenység folytatásának elutasítása a munkafeltételek jelentős megváltozása esetén;

7) a dolgozó ellen hozott bírósági ítélet törvényerőre lépése (kivéve a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztéssel való büntetés eseteit), ami szabadságvesztéssel vagy az adott munkatevékenység folytatásának lehetőségét kizáró egyéb büntetéssel jár;

8) a szerződés által előírt indokok.

Ahogy láthatjátok, a törvény előírja a munkaszerződés megszűnését a dolgozó, a munkaadó kezdeményezésére, valamint a munkaszerződés felein kívüli okok miatt is.

A modern viszonyok között fontos szerepük van a dolgozónak nyújtott garanciáknak tulajdonosváltás vagy a vállalat átszervezése (felosztása, beolvadása) esetén, valamint a vállalat alárendeltségének megváltozásakor (például az egyik minisztériumtól a másikhoz rendelik). Ezek a változások nem lehetnek a munkaszerződés megszűnésének okai, annak hatálya tovább tart.

2. A munkaszerződés megszűnése a dolgozó kezdeményezésére.

A határozatlan időtartamra felvett dolgozónak joga van saját elhatározásából bármikor felmondania a vállalatnak. **A felmondáshoz írásos kérvényt kell benyújtania a tulajdonosnak (vagy a képviselőjének: a vállalat vezetőjének, az üzemvezetőnek, a személyzeti osztály munkatársának) két héttel a kilépés tervezett időpontja előtt.** Ezen idő alatt kell a vezetésnek megtalálnia a helyettesítőjét. A dolgozó és a vállalatvezetés beleegyezésével az elbocsátás hamarabb is megtörténhet. Ugyancsak meghatározott azoknak a méltányos okoknak a listája, amelyek megléte esetén a dolgozót az általa meghatározott időpontban bocsátják el. Ilyen például az új lakóhelyre költözés, a házastárs új munkahelyre való átvezénylése, tanintézménybe való felvétel, ha nem javasolt az adott helyen való huzamos tartózkodás (egészségügyi okok miatt), terhesség, a gyerek nevelése 14 éves koráig, vagy a rokkant gyerek ellátása, a beteg családtag ápolása, nyugdíjba vonulás, új állás megszerzése pályázati úton. Egyéb okok is lehetségesek, amelyek nyomósakként értékelhetők.

A törvény mindenekelőtt a dolgozó érdekeit védi. Ha a kérvény benyújtását követően letelik a két hét, és a dolgozó tovább folytatja a munkát, nem nyomatékosítja a felmondási szándékát, akkor nem bocsátható el a korábban benyújtott

kérvénye alapján. **Ezzel együtt a vállalatvezetésnek nem áll jogában késleltetni a felmondást**, ha a dolgozó ragaszkodik az elbocsátásához.

Bonyolultabb a határozott idejű szerződéssel felvett munkavállaló elbocsátása. Ebben az esetben a dolgozónak csak egyes, a törvény által meghatározott esetekben van joga a saját akaratából történő felmondáshoz: betegség, rokkantság esetén, valamint akkor, ha a vállalat tulajdonosa, vezetősége nem teljesíti a kollektív vagy a munkaszerződésben meghatározott kötelezettségeit. Ezenkívül a dolgozó a fentebb említett nyomós okok alapján is felmondhat.

Az is megemlítendő, hogy ha véget ért a határozott időtartamú szerződés, de a munkavállaló tovább dolgozik, és egyik fél sem ragaszkodik a szerződés megszüntetéséhez, akkor úgy tekintik, hogy a szerződés határozatlan időtartamúvá vált. Ezenkívül, ha a határozott időtartamú szerződést legalább egyszer újrakötik (ugyanazon a munkahelyen és ugyanabban a beosztásban), akkor az határozatlan időre szólónak tekintendő. Ezek a normák is a dolgozó jogainak védelmét célozzák.

3. A munkaszerződés felmondása a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére.

A törvény lehetővé teszi a dolgozó elbocsátását a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére. De ha a munkavállalónak jogában áll bármilyen esetben felmondania (még a felmondásának az okát sem kell feltüntetnie, nem kell megalapoznia az óhaját), a törvény korlátozza azokat a jogalapokat, amelyek szerint a vállalat tulajdonosa felmondásról szóló határozatot hozhat.

Ismerkedjete meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, hogy a munkaszerződés tulajdonos vagy általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére történő felmondásnak mik a törvényes indokai! Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy szerintetek mennyire megalapozottak a dolgozó elbocsátásának a vállalatvezetés kezdeményezésére történő nevezett indokai!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

40. cikkely. A munkaszerződés megszüntetése a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére

A határozatlan időre megkötött munkaszerződés és a határozott időre szóló munkaszerződés a hatályossági ideje során a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv által csakis az alábbi esetekben mondhatók fel:

1) változások a termelés és a munka szervezésében, beleértve a felszámolást, csődöt vagy a vállalat, intézmény, szervezet profiljának megváltozását, a dolgozók létszámának vagy állományának csökkentését;

2) ha kiderül, hogy a dolgozó kvalitása vagy egészségi állapota nem felel meg a betöltött beosztásnak vagy elvégzendő munkának, akadályozza őt az adott munka folytatásában, és ha megszűnik az államtitkokhoz való hozzáférés jogosultsága, ha a ráruházott kötelezettségek ellátása megköveteli az államtitkokhoz való hozzáférést;

3) a dolgozóra a munkaszerződés vagy a belső munkarend által kirótt kötelezettségek nyomós ok nélkül történő, szisztematikus végre nem hajtása, ha a dolgozóval szemben korábban már kiróttak fegyelmi vagy polgárjogi büntetést;

4) nyomós ok nélküli hiányzás (beleértve a három óra időtartamot meghaladó hiányzást a munkavégzés helyéről);

5) több mint négy hónapig tartó távolmaradás a munkahelytől ideiglenes munkaképtelenség következtében, nem számítva a terhesség és szülés miatti szabadság időtartamát, ha a törvény nem határoz meg hosszabb időtartamot a munkahely (beosztás) megőrzésére bizonyos megbetegedés esetében. Megmarad a munkahely (beosztás) azon munkavállalók számára, akik munkavégzés miatt váltak rokkanttá vagy beteggé a munkaképesség helyreállításáig vagy a rokkantság megállapításáig;

6) a munkaviszony megújítása azzal a dolgozóval, aki korábban ezt a munkát végezte;

7) megjelenés alkoholos, kábítószeres vagy toxikus befolyásoltság állapotában a munkahelyen;

8) a tulajdonos vagyonának – a bíróság ítélete, vagy a közigazgatási bíróság vagy a polgárjogi befolyás intézkedéseinek alkalmazására feljogosított szerv határozata – által megállapított eltulajdonítása (akár kis mértékben is), amely jogerőre lépett.

Jelen cikkely 1., 2. és 6. pontjában jelzett indokok miatti elbocsátás csak akkor megengedett, ha lehetetlen a dolgozó más munkakörbe helyezése a beleegyezésével (...).

41. cikkely. A munkavállalók egyes kategóriáival megkötött munkaszerződésnek a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére bizonyos feltételek mellett történő felmondásának további jogalapjai

A jelen törvénykönyv 40. cikkelyében rögzített indokokon túl a munkaszerződés a következő esetekben is felmondható a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére:

1) a munkavégzési kötelezettségek egyszeri durva megsértése az összes tulajdonformájú vállalat, intézmény, szervezet (fiók, képviselet, részleg és egyéb különálló alegység) vezetője, helyettesei, a vállalat, intézmény, szervezet főkönyvelője, helyettesei és a vámszervek, állami adófelügyelet tisztségviselő személyei által, akik rangfokozattal rendelkeznek, és az állami pénzügyi ellenőrzési szolgálat, valamint az állami árfelügyelet szerveinek tisztségviselői által;

1-1) a vállalat, intézmény, szervezet vezetőjének bűnös tevékenysége, aminek következtében nem vagy a törvényben meghatározott minimálbérnél kisebb mértékben fizetik ki idejében a munkabért;

2) a pénzzel, áruval vagy kulturális értékekkel közvetlenül foglalkozó dolgozó bűnös tevékenysége, ha ez a működés alapot teremt a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv bizalmának megrendüléséhez iránta;

3) a nevelői tevékenységet ellátó dolgozó amorális viselkedése, ami nem összeegyeztethető az adott munkakörrel.

Megjegyezzük, hogy a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv általi elbocsátás jogalapjainak listája teljes.

A japán Matsushita Denki konszern által elbocsátott egyik dolgozó bíróságra adta a céget és megnyerte a pert. A bíróság határozata alapján visszahelyezték az állásába, sőt megemelték a fizetését és külön szobát is kapott. Azonban a dolgozó egy hónap múlva felmondott, mert nem kapott feladatot, lényegében munka nélkül töltötte az idejét. Emiatt idegösszeomlása lett, és orvosai tanácsára kénytelen volt kilépni a vállalatból.

A törvény tiltja a dolgozónak a tulajdonos vagy a felhatalmazott szerv által kezdeményezett elbocsátását a munkavállaló ideiglenes munkaképtelenségének ideje és szabadságának ideje alatt. Ez alól a szabály alól kizárólag a vállalat, intézmény, szervezet teljes felszámolása képez kivételt.

A törvény előírja, hogy **a vállalatvezetés általi elbocsátás rendszerint csak a szakszervezeti bizottság előzetes hozzájárulásával lehetséges.** A szakszervezeti bizottság hozzájárulása nélküli elbocsátás csakis a vállalat felszámolása, a korábban az adott feladatot ellátó dolgozó újbóli munkába állása esetén és abban az esetben lehetséges, ha a dolgozó a munkahelyén eltulajdonította a cég vagyont. Ugyancsak elbocsátható a szakszervezet beleegyezése nélkül a próbaidőre felvett, a követelményeknek nem megfelelő dolgozó. A másodállásban dolgozó munkás elbocsátható, ha a helyére főállású munkavállalót vesznek fel. A szakszervezet beleegyezése nélkül történik az elbocsátás, ha a vállalatnál nem működik szakszervezet, vagy amennyiben a dolgozó nem tagja a vállalatnál működő szakszervezetnek.

A vállalatvezetésnek írásos beadványban kell a szakszervezethez fordulnia a dolgozó elbocsátásával kapcsolatban. A beadványt a dolgozó jelentében vitatják meg, de abban az esetben, ha az másodszor is nyomós ok nélkül marad távol az üléstől, a kérdést távollétében vizsgálják meg. Az elfogadott határozatról a szakszervezet értesíti a vezetőséget, és az elutasításnak megalapozottnak kell lennie.

Ha a dolgozót határozott idejű szerződés alapján foglalkoztatták, akkor a szerződés érvényességének lejártát követően bocsátják el.

4. A létszámleépítés miatti felmondások sajátosságai.

Sajnos a piacgazdálkodás keretei között, különösen pénzügyi-gazdasági válság idején sok esetben előfordul termelés-csökkenés és, ennek megfelelően, a dolgozói létszám leépítése. A törvény a dolgozók elbocsátásának különleges rendjét írja elő létszámcsökkentéskor.

Ebben az esetben legalább 2 hónappal korábban személyesen vagy írásban kell értesíteni a dolgozót a felmondásról. Ezzel

együtt annak a dolgozónak, akit el kellene bocsátani, lehetőség szerint más munkát ajánlanak az adott vállalatnál. Ha a dolgozó visszautasítja a felkínált állást, akkor értesítik az elbocsátásáról az állami foglalkoztatási központot.

Elég gyakran előfordul a leépítések során, hogy a tulajdonosnak döntenie kell arról, ki maradjon a cégnél az azonos vagy hasonló funkciókat végző dolgozók közül.

Tegyetek javaslatot, milyen kritériumokat, körülményeket kell figyelembe venni annak a kérdésnek az eldöntésekor, hogy ki maradjon a cégnél létszámleépítés esetén! Hasonlítsátok össze a javaslataitokat az Ukrajna munkatörvénykönyvében megállapított normákkal!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

42. cikkely. Az állásmegőrzésére vonatkozó elsőbbségi jog a a termelés és a munkaszervezés változásai miatti dolgozói létszámleépítéskor

A termelés és a munkaszervezés változásai következtében foganatosított módosítások az állás megőrzésének elsőbbségi jogát írják elő a magasabb szakképzettségű és munkatermelékenységű dolgozók esetében.

Egyenlő munkatermelékenységi és szakképzettségi feltételek mellett az állás megtartásának előnyét biztosítják:

- 1) a családosoknak – két és több eltartott esetén;
- 2) azoknak a személyeknek, akiknek a családjában nincs több önálló keresettel rendelkező dolgozó;
- 3) az adott vállalatnál, intézménynél, szervezetenél tartós, megszakítás nélküli munkaviszonnyal rendelkező dolgozóknak;
- 4) a termelői munka megszakítása nélkül felsőoktatási és középfokú szakképzési intézményekben tanuló dolgozóknak;
- 5) a harci cselekmények résztvevőinek, a háborús rokkantoknak és mindazoknak, akikre kiterjed Ukrajna háborús veteránok státuszáról, szociális védelmének szavatolásáról szóló törvényének a hatálya;
- 6) találmányok, hasznos modellek, ipari minták és ésszerűsítések szerzőinek;
- 7) azoknak a dolgozóknak, akik az adott vállalatnál, intézményben, szervezetben végzett munka során váltak rokkanttá, kaptak foglalkozási betegséget;
- 8) az Ukrajnából kitelepített személyeknek az állandó lakhatás céljából Ukrajnába történő visszatérésük első öt évében;
- 9) a korábbi sorkatonai, valamint alternatív katonai szolgálatukat letöltött dolgozóknak a leszerelésüket követő első két évben.

Előnyt élvezhetnek az állásuk megtartásában a dolgozók egyéb kategóriái is, ha ezt Ukrajna törvényei előírják.

És csak az MTK minden előírt intézkedésének véghezvitelétől és a jelzett időtartamtól –a figyelmeztetés átadásától számított két hónap múlva – bocsátható el a dolgozó az állásából.

5. A dolgozó más indokokkal való elbocsátása. Az elbocsátás rendje.

A törvény lehetővé teszi a dolgozó állásából történő egyéb indokkal való elbocsátását a dolgozótól és a munkaadótól független körülmények következtében is.

Ezekhez az indokokhoz tartozik, egyebek mellett, a dolgozó behívása Ukrajna fegyveres erőihez vagy katonai szolgálatról szóló szerződés megkötése az illetővel, a bírósági ítélet jogerőre lépése, ami lehetetlenné teszi a további munkáját (például szabadságvesztés vagy bizonyos munkakörök betöltésének tilalma, vagy bizonyos tevékenység végzésétől való eltiltás esetén).

Lehetséges a munkaszerződés megszűnése a felek megegyezése esetén is. Leggyakrabban ezt az indokot a határozott időre szóló szerződés idő előtti megszűnésekor alkalmazzák, amiben bizonyos okok miatt mindkét fél érdekelt.

Különleges eset a munkaszerződés megszűnése a szakszervezet választott szervének követelésére. Fontos megjegyezni, hogy ez az indok csakis a vállalatok vezetőivel szemben alkalmazható, ha azok megsértik a munkajogot vagy a kollektív szerződést, vagy megsértik a szakszervezeti szövetségek jogait.

Minden esetben ki kell adni az elbocsátás napján a dolgozónak a munkakönyvét, és végelszámolást kell végezni számára. A munkakönyv vagy a végelszámolás visszatartása esetén a dolgozó kártérítést követelhet – a munkabér kifizetését a kényszerű távollét idejére, vagyis a munkakönyv kiadásának visszatartási idejére.

Igazolatlan távollét, a munkaszerződés megszűnése.

1. Magyarózzatok meg a fogalmakat: *igazolatlan távollét, a munkaszerződés megszűnése!*
2. Mit kell tennie a dolgozónak, ha úgy dönt, hogy felmond?
3. Milyen esetekben mondhat fel a dolgozónak a vállalatvezetés?
4. Hogyan védi az állam azoknak a polgárainak a jogait, akiket elbocsátanak az állásukból?
5. Milyen sajátosságokat tartalmaznak a törvények létszámleépítés miatti elbocsátás esetén?
- 6*. Fejtsétek ki a véleményeteket azoknak az indokoknak a szigorú korlátozásával kapcsolatban, amelyek alapján a dolgozó a tulajdonos vagy az általa felhatalmazott szerv kezdeményezésére elbocsátható!
- 7*. Fejtsétek ki a véleményeteket azzal kapcsolatban, hogy elégséges mértékben védettek-e a dolgozók jogai az elbocsátásukkor!
8. Határozzátok meg, mely esetekben tartották be az elbocsátás rendjét, és jelöljétek meg azokat az indokokat, amelyek alapján az elbocsátást végrehajtották:
 - a) a szakácsot a vezetőség kezdeményezésére, a szakszervezeti bizottság beleegyezésével, elbocsátották a nyugdíjkorhatár elérése okán;

- b) a raktárost a szakszervezeti bizottság beleegyezésével elbocsátották állásából a rábízott értékek kiderített hiánya miatt a kezelésében álló raktárban;
- c) az asztalost a szakszervezeti bizottság beleegyezése nélkül bocsátották el az állásából a vállalat felszámolása miatt;
- d) a gépkocsivezetőt a szakszervezeti bizottság beleegyezése nélkül bocsátották el a vele megkötött munkaszerződés lejárta miatt;
- e) az ápolónőt a szakszervezeti bizottság beleegyezésével elbocsátották, mivel 30 percet késett a munkából.

Pilip Orlik Alkotmánya (részletek)

Ukrajna elüldözött hetmanjának, Ivan Mazepának a halálát követően Pilip Orlikot választották új hetmanná. Megválasztását követően az emigráns kozák tanács Benderi városban (ma a Molovai Köztársaságból kilépett, el nem ismert Dnyesztermelléki Köztársaság része) 1710. április 5-én (16-án) elfogadta a Zaporizzsjai Hadsereg paktumainak és törvényeinek alkotmányát öföméltósága Pilip Orlik hetman és az előkelőségek, ezredesek, valamint a nevezett Zaporizzsjai Hadsereg között, amit röviden Pilip Orlik Alkotmányának neveznek. A dokumentum meghatározza a külpolitika prioritásait, a törvényalkotói hatalom (Generális Tanács), a helyi önkormányza tszerveit, kialakításuk rendjét, meghatározza a hetman hatáskörének mértékét. Előírja a bíróság működését, a magdeburgi jog működését a kozák államon belül. Meghatározott figyelmet fordít a szociális-gazdasági és a kulturális-oktatási kérdésekre is.

Ez a dokumentum az ukrán jog fontos emléke, korának meglehetősen tökéletes aktusa. Azonban sohasem működött annak következtében, hogy az emigráns tanács és a száműzött hetman fogadta el.

53. §. A munkaidő

1. A munkaidő normális tartama.

A dolgozók évszázadokon át harcoltak a munka-körülményeik jobbá tételéért, a többi között a munkaidő csökkentéséért. A XIX. században a világ sok országában a munkaidő 10-12 órát tett ki, manapság viszont a világ országainak többségében nem több mint 8 óra a munkanap. **Munkaidőnek nevezük azt a törvény vagy törvényi szerződés által előírt időtartamot, mely során a dolgozók kötelesek a munkaszerződés által előírt munkát végezni.** A munkaidő-tartam megállapításának fontosságát bizonyítja, hogy azt nem csak Ukrajna munkatörvénykönyvében, hanem Ukrajna Alkotmányában is meghatározták. Jelenleg Ukrajnában a **munkaidő maximális tartama nem haladhatja meg a heti 40 órát.** A dolgozók többsége ötnapos munkahét és két szabadnap rendszere szerint dolgozik, egyes vállalatoknál hatnapos munkahét van megszabva (ezt a tulajdonos és a szakszervezeti bizottság határozza meg, a munkakörülmények figyelembe-vételével).

A munkaidő normális tartama heti 40 óra. Fontos megjegyezni, hogy minden dolgozóra az említett norma

vonatkozik, azokra is, akik ideiglenes munkát végeznek.

Emellett a törvény előírja, hogy fennállhat olyan helyzet, amikor a munkaidő különböző hetek során eltérő. Képzeljétek el, hogy egy vonat Harkivból indul Vlagyivosztokba. Az utazás időtartama egy irányba 7 nap, és ugyanennyi a visszaút. A kocsiban mindvégig két kalauz dolgozik. Érthető, hogy a két hét során lehetetlen betartani a munkaidőnormát. Ezért, több mint 160 óra munka után hazatérve, a kalauzok hosszabb pihenési időt kapnak úgy, hogy összességében véve a hónap (vagy hosszabb idő) során be van tartva a munkaidő normája.

2. Rövidített munkaidő. Nem teljes munkaidő.

Bizonyos esetekben a törvény rövidített munkaidő-tartamot ír elő.

Ismerkedjétek meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával, és fejtsetek ki véleményeteket arról, hogy a dolgozóknak miért ezt a kategóriáját illeti meg a rövidített munkaidő!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

51. Cikkely. Rövidített munkaidő.

A rövidített munkaidő az alábbiakat illeti meg:

1) 16-18 éves dolgozók számára heti 36 óra, 15-16 éves személyek (a szünidő ideje alatt dolgozó 14-15 éves tanulók) számára heti 24 óra.

Azon tanulók számára, akik a tanév során dolgoznak, a munkaidő nem haladhatja meg az e pont első bekezdésében meghatározott munkaidő maximális időtartamának felét a megfelelő korosztály számára;

2) a káros munkakörülmények között dolgozók számára nem több mint heti 36 óra.

A káros munkakörülményeket, termelési szférákat, üzemeket, szakmákat és beosztásokat, amelyek rövidített munkaidőre jogosítják fel a dolgozókat, a törvény által meghatározott módon hagyják jóvá. Emellett törvény határozza meg a rövidített munkaidő tartamát a dolgozók bizonyos kategóriái (tanárok, orvosok) esetében.

A vállalkozások és szervezetek önköltségi alapon rövidített munkaidőt határozhatnak meg azon nők számára, akiknek a gyereke nem érte el a 14. életévet vagy fogyatékos.

53. cikkely. A munkaidő tartama ünnepnapok, munkaszüneti napok és szabadnapok előtt.

Az ünnepnapot vagy munkaszüneti napot megelőző napon (73. cikkely) a dolgozók – a jelen törvénykönyv 51. cikkelyében említett dolgozók kivételével – munkaideje egy órával rövidül mind az ötnapos, mind a hatnapos munkahét esetén.

Hatnapos munkahét esetén a szabadnapot megelőző napon a munkaidő nem haladhatja meg az 5 órát.

54. cikkely. Éjszakai munka időtartama.

Éjszakai munka esetén a meghatározott munkaidő (műszak) egy órával rövidül. Ez a pont nem vonatkozik azokra a dolgozókra, akik

rövidített munkaidőben dolgoznak (az 51. cikkely 2. pontja első és harmadik része).

Az éjszakai munka idejét olyan esetekben hozzák a nappali munkaidő szintjéhez, amikor a termelés feltételei ezt megkívánják, a többi között szünetmentes termelés esetén, valamint hatnapos munkahétben, egy szabadnappal végzett, váltott műszakos munkaciklusok esetén.

Éjjelinek az este 10 óra és reggel 6 óra közötti időszakot tekintjük.

A **rövidített** munkaidőre való jogot törvény írja elő, a tulajdonos a körülményektől függetlenül köteles betartani azt. Emellett a munkabér nem csökken. A törvény úgyszintén előírja azokat az eseteket, amikor a dolgozók **nem teljes** munkaidőben dolgoznak, ami némileg eltér a rövidített munkaidőtől.

	Rövidített munkaidő	Nem teljes munkaidő
Kinek biztosított	A káros munkakörülményekkel rendelkező munkahelyek dolgozói, kiskorúak, egyes szakemberek (orvosok, pedagógusok) számára, azoknak, akik éjjel dolgoznak.	A dolgozók bármely kategóriájának (a vezetés és a dolgozó megegyezése alapján)
Kötelezően biztosított	Kötelezően biztosított (a vezetés és a dolgozó akaratától függetlenül)	A dolgozó kérvénye alapján. Azon nőknek, akiknek 14 éven aluli vagy fogyatékkal élő gyermekük van, valamint beteg családtag gondozására kötelezően biztosított, más esetekben pedig a vezetés beleegyezésével.
A munkaidő rövidülésének mértéke	Törvény által van előírva	A vezetés és a dolgozó megegyezése alapján határozzák meg
Tartama	A munkába állástól kezdve vagy pedig a rövidített munkaidőre való jogosultság kialakulásának pillanatától	Egyaránt biztosítható a munkaszerződés megkötésekor, vagy pedig a munkavégzés bármely pillanatában a dolgozó kérvénye és a vezetés beleegyezése alapján
Munkabér	Teljes értékű, nem csökken a munkaidő rövidülésének függvényében	A fizetés arányos a ledolgozott órák számával vagy a ténylegesen elvégzett munkával

3. Kötetlen munkaidő és rendkívüli munka (túlóra).

Minden említett esetben – mind normál, mind rövidített vagy nem teljes munkaidő esetén – a munkaidő pontosan meghatározott időtartamáról van szó. Ugyanakkor vannak helyzetek, amikor a munka sajátossága nem teszi lehetővé a munkaidő pontos tartamának meghatározását. Ilyenek a könyvelők, cégvezetők, bizonyos típusú gépjárművek vezetőinek esetei. Rendszerint azoknál a dolgozóknál alkalmaznak kötetlen munkaidőt, akinek a munkáját nem lehet időben mérni (tanácsadók, oktatók), azon dolgozóknál, akik saját belátásuk szerint osztják be a munkaidejüket, valamint akiknek a munkaideje a munkájukból adódóan meghatározatlan időtartamokra van felosztva. Ebben az esetben meghatározzák a dolgozó feladatkörét, a feladatokat, amelyeket el kell végeznie, amelyeket szükség esetén különleges engedély nélkül a meghatározott munkaidőt meghaladó időben is el kell látnia. **Kötetlen munkaidőnek nevezük azt a különleges rendszert,**

amikor bizonyos esetekben a dolgozó külön engedély nélkül is a meghatározott munkaidőn túl a munkahelyén tartózkodhat (ellentétben a többi dolgozó bevonását igénylő rendkívüli munka végzésével).

Emellett azon dolgozók számára, akik kötetlen munkaidőben végzik munkájukat, a törvény nem ír elő bérpótlékot a túlórázásért. A kötetlen munkaidőben dolgozók a túlóra ellenében legfeljebb 7 naptári nap terjedelmű járulékos szabadságot kaphatnak.

Ugyanakkor a túlóra olyan gyárakban is szükségessé válhat, ahol az ilyen munkát lehetetlen előrelátni. A gyárban véletlenül meghibásodott a fűtési, víz- vagy villamosrendszer, amit meg kell javítani. Egy sebészcsoporthoz ügyelete végének közeledtével megkezd egy sürgős műtétet egy katasztrófa sérültjén, de nem érzékelik befejezni a műszak lejártáig. Betegségről kifolyólag az iskola napközis tanára nem jelent meg a munkahelyén. Ezekben az esetekben rendkívüli munka válik szükségessé. A szerelők a műszak lejártával kénytelenek befejezni a javítást, a sebész nem hagyhatja abba a műtétet, csak azért, mert lejárt a munkaideje, nem lehet felügyelet nélkül hagyni a gyerekeket, vagyis amíg helyettesítőt nem találnak, saját órái befejeztével egy másik tanárnak kell a gyerekekkel maradnia. Itt a meghatározott munkaidőn felül végzett munkáról van szó, azaz túlóráról.

A túlórázás a dolgozók járulékos terhelésével magyarázható, emiatt a törvény korlátozza alkalmazásának lehetőségét. Túlóra baleset, természeti katasztrófa elhárítása vagy azok következményeinek likvidálása, a fűtés, vízellátás, csatornahálózat, közlekedési hálózat, kommunikáció hibáinak kijavítása (épp ezt csinálták a szerelők az említett példában) esetén szervezhető, amikor műszaki vagy más okokból kifolyólag nehéz megállítani egy-egy gépezetet vagy folyamatot (jusson esetekben a sebészi beavatkozás), valamint szállítási munkák esetén, ha a dolgozó nem jelent meg a műszak kezdetén (például a villamosvezető, ha megáll a síneken, a vonalon közlekedő összes villamos közlekedését akadályozza).

Az egyes dolgozók túlórája nem haladhatja meg a négy órát két nap alatt, és az évi 120 órát. A túlórákat a szakszervezeti bizottságnak kell engedélyeznie.

Rövidített munkaidő, nem teljes munkaidő, rendkívüli munka (túlóra), kötetlen munkaidő.

1. Magyarázzátok meg az alábbi fogalmakat: *rövidített munkaidő, nem teljes munkaidő, túlóra, kötetlen munkaidő!*
2. Milyen esetekben engedélyezi a törvény a túlórákat?
3. Mennyi a törvény által meghatározott munkaidő?
4. Hasonlítsátok össze:
 - a) rövidített és nem teljes munkaidő;
 - b) kötetlen munkaidő és túlmunka!
- 5* Mondjátok el a véleményeteket a kötetlen munkaidő bevezetésének célszerűségéről!
- 6* Határozzátok meg, hogy az alábbi személyek közül ki jogosult rövidített vagy nem teljes munkaidőre:

- a) a 19 éves laboráns, aki egy kórház röntgenszobájában dolgozik;
- b) a 20 éves esztergályos, aki az idős édesanyját ápolja;
- c) a 16 éves lakatos;
- d) 23 éves ács, aki harmadik műszakban dolgozik;
- e) a 30 éves tanár;
- f) a 27 éves szabásznő, akinek kisgyermeke van!

54. §. A pihenéshez való jog

1. A pihenőidő típusai.

Minden dolgozó embernek szüksége van pihenésre. Ez a dolgozó erejének és egészségének helyreállításához szükséges. Ukrajna Alkotmánya és más törvényei kinyilvánítják, hogy minden dolgozónak joga van a pihenésre.

Pihenésnek nevezzük azt az időszakot (az év, hét, nap bizonyos részét), amelynek folyamán a dolgozó mentesül munkaköri kötelességeinek teljesítése alól, és saját belátása szerint használja fel az idejét. Ukrajna munkatörvénykönyvében néhány pihenési típust határoznak meg.

A pihenőidő típusai			
Szünetek a munkanap során (pihenés és étkezés céljából)	Szabadnapok	Ünnep és munkaszüneti napok	Szabadság

2. Szünetek a munkanap során.

A munkanap során a dolgozóknak pihenés és étkezés céljából munkaszüneti idő jár, amit a saját belátásuk szerint töltenek el, mivel ez nem a munkaidő része. A szünet rendszerint a munkanap megkezdése után négy órával kezdődik és nem tart két óránál tovább. A munkaszüneti időt a dolgozó saját belátása szerint tölti el, eközben elhagyhatja a munkahelyét. Bizonyos esetekben a munka természetéből eredően a dolgozónak nem adható ilyen szünet, mert például az atomerőmű kezelője, az objektum őre, a tűzoltósági ügyeletes nem hagyhatja el a munkavégzés helyét. Ilyen esetekben a dolgozó számára biztosítani kell a munkahelyen való étkezés lehetőségét, meghatározni az étkezés helyét és rendjét.

Az említett szüneten kívül, amely minden dolgozónak jár, a dolgozók bizonyos kategóriáinak pótlólagos munkaszüneti idő is elrendelhető. Így tehát a szoptató anyának szoptatási munkaidő-kedvezmény biztosított. Azoknak a dolgozóknak, akik télen az utcán dolgoznak, melegedés és pihenés céljából speciális szüneteket kell biztosítani. Az általános, étkezésre és pihenésre kiszabott munkaszünettel ellentétben az említett szünetek a dolgozók munkaidejének részét képezik, ez az idő fizetett és beszámít a dolgozók munkaidejébe.

3. Szabadnapok, ünnepnapok és munkaszüneti napok.

A többségetek vasárnaponként valószínűleg együtt pihen a szüleivel. Ezen nincs mit csodálni, hiszen a dolgozóknak minden

héten szabadnapokat biztosítanak. A vasárnap általános szabadnapnak számít, a második szabadnapot (azokon a munkahelyeken, ahol ötnapos a munkahét) a vállalat maga határozza meg. Ez leggyakrabban a szombati nap. Ott, ahol az általános szabadnapot nem lehet meghatározni (közlekedés, kereskedelem, posta) speciális szabadnapbeosztást készítenek.

A törvény nem csak a heti pihenés kötelező jellegét határozza meg, hanem annak tartamát is. Ezt az időt a szabadnap előtti napon végzett munka befejezésének pillanatától a szabadnap utáni napon történő munkakezdés időpontjáig számítják, és nem lehet kevesebb, mint 42 óra.

Az általános szabály szerint tilos a szabadnapokon munkára kötelezni a dolgozókat, de az életben különböző körülmények fordulhatnak elő, amit a törvény is meghatároz.

Ismerkedjete meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával! Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy mennyire megalapozott az alábbi pontokat a szabadnapokon való munkavégzésre okot adó esetek közé sorolni!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

71. cikkely. A szabadnapokon végzett munka tilalma. Az ilyen munka elrendelésének kivételes rendje

Szabadnapokon tilos a munkavégzés. Ezekon a napokon a dolgozók munkáltatása kizárólag a vállalat, intézmény, szervezet, szakszervezet választott szervének (szakszervezeti képviselő) engedélyével lehetséges, és csakis a törvény által, valamint jelen cikkely második részében meghatározott kivételes esetekben.

A dolgozók szabadnapon történő munkáltatása az alábbi kivételes esetekben megengedett:

- 1) természeti katasztrófa, járvány, állatjárvány, termelési baleset; megakadályozása, következményeinek azonnali elhárítása céljából;
- 2) olyan balesetek megakadályozásának céljából, amelyek veszélyeztetik vagy veszélyeztethetik az emberek életét, normális életkörülményeit, valamint halálesetek vagy anyagi kár megakadályozásának érdekében;
- 3) halaszthatatlan, előreláthatatlan munkák elvégzésére, amelyek azonnali elvégzésétől függ a vállalkozás, intézmény, szervezet teljes vagy bizonyos részlegeinek normális működése;
- 4) halaszthatatlan anyagmozgatási munkálatok elvégzésére, amelyeknek célja a gördülőállomány vagy a küldési-fogadói pontokon való teherhalmozódás elakadásának megelőzése vagy elhárítása.

A dolgozók szabadnapon történő munkára bírása a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv írásos rendelete (döntése) alapján.

72. cikkely. A szabadnapon végzett munka díjazása.

A szabadnapon végzett munka a felek megegyezése alapján másik szabadnappal vagy kétszeres bérezéssel díjazható.

Minden körülmények között tilos szabadnapokon munkára kötelezni terhes nőket, azokat a nőket, akiknek 3 évesnél fiatalabb gyermekük van, szülőket, akik anyja nélkül nevelik gyermekeiket, a 18 évnél fiatalabb dolgozókat. Az idős dolgozók

szabadnapokon való munkába állítása beleegyezésük esetén, valamint ha egészségi állapotuk nem tiltja, megengedett.

A törvény ugyancsak meghatározza az ünnep- és munkaszüneti napokat, amikor minden munka szünetel – kivéve azokat, amelyek elkerülhetetlenek (közlekedés, kórházak, vegyi üzemek).

A törvény értelmében jelenleg ünnepnapnak számítanak: január 1. (Újév), január 7. (ortodox karácsony), március 8. (nemzetközi nőnap), május 1-2. (munka ünnepe), május 9. (győzelem napja), június 28. (Ukrajna Alkotmányának napja), augusztus 24. (függetlenség napja). Munkaszüneti napok az egyházi ünnepek: húsvét, pünkösd, karácsony.

Néha az ünnepnap vagy munkaszüneti nap egybeesik a szabadnappal. A törvény előírja, hogy ebben az esetben a szabadnap átkerül az ünnepnapot vagy munkaszüneti napot követő napra. Ezért a húsvét és pünkösd utáni napok mindig munkaszüneti napok.

4. A munkahelyi szabadság.

A dolgozó számára, erejének legteljesebb megújulásának érdekében, **évi fizetett szabadság** biztosított. A szabadság megadásának rendjét Ukrajna szabadságról szóló törvénye szabályozza.

A törvény több fajta munkahelyi szabadságot határoz meg. A dolgozóknak mindenekelőtt joguk van éves szabadságra.

Évi szabadságok		
Alapszabadság	Pótlólagos szabadság a káros és nehéz munkakörülmények között végzett munka ellentételezésként	Pótlólagos szabadság a munka különleges jellegének ellentételezésként

Az éves munkahelyi szabadság tartama legalább 24 naptári nap terjedelmű, a fiatalok számára pedig nem kevesebb, mint 31 nap lehet.

Hosszabb terjedelmű munkahelyi szabadságot az egyes termelési ágazatok (bányászat, kohászat, villamosenergia-ipar, erdészet) dolgozóinak, pedagógusoknak, bányamentőknek és fogyatékkal élő dolgozóknak biztosítanak. Pótlólagos szabadság jár a káros vagy nehéz feltételek között végzett munka ellentételezésként azoknak a dolgozóknak, akik az Ukrajna Miniszteri Kabinetje által meghatározott, valamint a kollektív szerződésben előírt munkahelyeken és pozíciókban dolgoznak.

Az évi pótlólagos szabadság másik formája a munka különleges jellegének ellentételezésként biztosított szabadság, amely azoknak a dolgozóknak biztosított, akiknek a munkája fokozott idegi-érzelmi vagy szellemi terheléssel jár (például légiforgalmi irányítók), azoknak, akik különösen nehéz természeti körülmények között dolgoznak (például magashegyi objektumokon), életveszélyes körülmények között (számukra legfeljebb 35 napos pótlólagos szabadság biztosított), valamint

azoknak, akik kötetlen munkaidőben dolgoznak (legfeljebb 7 nap).

Az évi szabadság maximális időtartama 59 nap; azok számára, akik a föld alatt dolgoznak 69 nap.

A szabadság ideje alatt a dolgozó fizetést kap, munkahelyét pedig megőrzik. A szabadság idején járó bért legkésőbb a szabadság megkezdése utáni 3. napon kell kifizetni.

A dolgozó évi teljes terjedelmű alap- és pótlólagos szabadságra való joga az adott vállalatnál történő munkavégzés első évében hathónapnyi szünetmentes munkavégzés lejártával lép életbe.

A szabadság megadásának rendjét aszerint a beosztás szerint határozzák meg, amelyet minden vállalatnál az év elején állítanak össze a szakszervezeti bizottság jóváhagyásával. A beosztás elkészítésekor a gyár és a dolgozók személyes érdekeit, pihenésre való lehetőségeit figyelembe veszik. Nem kevesebb, mint 2 héttel a munkarendben meghatározott időpont előtt a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv köteles írásban értesíteni a dolgozót szabadsága megkezdésének napjáról.

A dolgozók bizonyos kategóriájának a dolgozó igénye szerint és a számára kényelmes időpontban biztosított az évi szabadság.

Ismerkedjete meg Ukrajna munkahelyi szabadságról szóló törvényének kivonatával, és fejtsétek ki véleményeteket, miért az adott személyek kategóriája számára biztosítottak a kedvezmények!

Részlet Ukrajna munkahelyi szabadságról szóló törvényéből.

10. cikkely. Az évi szabadság megadásának rendje.

Az évi szabadság a dolgozó igénye szerint, és a számára kényelmes időpontban az alábbi személyeknek biztosított:

- 1) 18 éven aluli személyeknek;
- 2) rokkantaknak;
- 3) azon nőknek, akik terhesség vagy szülés miatt mennek szabadságra (előtte vagy utána);
- 4) azon nőknek, akiknek két vagy több 15 éven aluli, vagy fogyatékkal élő gyermekük van;
- 5) egyedülálló anyának (apának), aki apa (anya) nélkül neveli a gyermeket; gyámnak, gondviselőnek vagy más, magányos személyeknek, akik gyakorlatilag egy vagy több 15 éven aluli gyermeket nevelnek szülők nélkül;
- 6) katonatisztek feleségének (férjének);
- 7) veterán dolgozóknak, valamint azon személyeknek, akik a Haza előtt különleges munkaügyi érdemeket szereztek;
- 8) hadviselteknek, olyan személyeknek, akiknek különleges érdemei vannak a haza előtt, valamint azon személyeknek, akikre érvényes Ukrajna hadviseltek státuszáról, szociális védelmük garanciájáról szóló törvénye;
- 9) családi típusú gyermekotthonok nevelőszülőinek;
- 10) a törvény, kollektív vagy munkaszerződés által meghatározott más esetekben.

Ha a dolgozót nem értesítették idejében szabadsága megkezdésének időpontjáról, vagy nem fizették ki idejében az őt megillető összeget, akkor a szabadságot csúsztatni kell. Ezen kívül, ha a dolgozó ideiglenesen nem munkaképes állapotba kerül, állami vagy polgári kötelességét végzi (például a bíróságon tanúskodik, választási bizottságban vesz részt), a szabadság ideje terhesség vagy szülés miatt áll be, valamint abban az esetben, ha az évi munkahelyi szabadság egybeesik a tanulási szabadsággal, akkor a munkahelyi szabadság átvihető vagy meghosszabbítható.

A tulajdonos vagy az általa megbízott szerv kezdeményezésére az évi munkahelyi szabadság kivételesen átvihető egy másik időszakra, ha a dolgozó ebbe írásosan beleegyezik, és a szakszervezeti szerv is jóváhagyja, ha az évi szabadság korábban meghatározott időpontjában való megadása kedvezőtlenül befolyásolhatja a vállalkozás szabályos működését. Emellett a 24 napnál nem hosszabb szabadságot teljes mértékben az adott munkaév során kell felhasználni.

Az évi munkahelyi szabadságokon kívül a törvény előírja a pótlólagos szabadságokat is. Ez a szabadság középiskolai tanulmányok folytatásával, szakközépiskolákban és felsőfokú intézményekben való tanulással kapcsolatos, valamint ide sorolható tankönyv írására, disszertáció befejezésére biztosított alkotói szabadság is.

A munkahelyi szabadság további típusa a szociális szabadság.

Szociális munkahelyi szabadság	
Terhesség és szülés miatti szabadság	A gyermek hároméves korának eléréséig biztosított gondoskodási szabadság
Gyermek örökbefogadása miatti szabadság	A gyermekes dolgozókat megillető pótlólagos szabadság

Az összes említett szociális munkahelyi szabadság típusa gyermekneveléssel kapcsolatos. Így tehát terhesség és szülés miatt a nőknek a szülés előtt 70, szülés után pedig 56 naptári nap terjedelmű fizetett munkahelyi szabadság biztosított. Ugyancsak 56 nap munkahelyi szabadság jár azoknak a személyeknek, akik közvetlenül a szülészetről fogadtak örökbe csecsemőt, valamint annak a személynek, aki 3 évnél idősebb gyermeket fogadott örökbe. A terhesség és szülés miatti munkahelyi szabadság lejártával a nők igénye szerint gyermeknevelési szabadság biztosított, amíg a gyermek eléri a hároméves kort. A törvénybe néhány éve beiktattak egy normát, amelynek értelmében ezt a szabadságot teljesen vagy részben a gyermek apja, nagyanyja, nagypapa vagy más rokona is igénybe veheti, az, aki valóban gondoskodik a gyermekről, vagy pedig az a személy, aki örökbe fogadta, vagy gyámságba vette a gyermeket, valamint a nevelőszülők egyike.

Amikor a gyermek elérte a hároméves kort, és a szülők újból munkába álltak, akkor az a dolgozó nő, akinek két vagy több 15 év alatti vagy fogyatékkal élő gyermeke van, gyermeket fogadott

örökbe, egyedülálló anya, a gyermeket anya nélkül nevelő apa, valamint az a személy, aki a gyermek gyámja lett, vagy a nevelőszülők egyike, évente 10 naptári nap terjedelmű (az ünnep és munkaszüneti napokat nem számítva) fizetett, pótlólagos szabadságra jogosult.

Azonnali szükség esetén (családi vagy egyéb okok miatt) a dolgozónak joga van fizetés nélküli munkahelyi szabadságra. Ezt a vezetőség jóváhagyása alapján adják meg. Bizonyos esetekben – gyermekről való gondoskodás, házasság, közeli rokon elhalálása, felsőoktatási intézménybe való bejutás –, valamint azoknak a nyugdíjasoknak és fogyatékkal élőknek az esetében, akik dolgoznak, a vezetőség köteles fizetés nélküli szabadságot biztosítani.

Szabadság, szociális szabadság, pihenés és étkezés céljából biztosított szünet.

1. Magyarazzátok meg az alábbi fogalmakat: *szabadság, szociális szabadság, pihenés és étkezés céljából biztosított szünet!*
2. Hogyan van biztosítva az állampolgárok pihenésre való joga?
3. Mikor adható szabadság a dolgozóknak?
4. Melyek a törvény által előírt ünnepnapok?
5. Hasonlítsátok össze az alábbiakat: évi, pótlólagos és szociális munkahelyi szabadság!
- 6.* Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy megfelelő mértékben biztosított-e az állampolgárok joga a munkahelyi szabadságra!

Miután az ukrán területek a Litván Nagyhercegség részévé váltak, ott hosszú időn keresztül ezen ország jogi kódexei voltak érvényben, amelyek a Litván Nagyhercegség Alapszabályai vagy Litván Alapszabályok néven voltak ismertek. A XVI. sz. folyamán három Litván Alapszabályt fogadtak el 1529-ben, 1566-ban és 1588-ban. Ezek egymáshoz hasonlóak, a Litván Alapszabályok közül a legutóbbi a legteljesebb, a jog majdnem minden ágának normáit tartalmazza, amelyben a szokásjogi normákat is felhasználták, valamint az orosz jog normáit is. A Litván Alapszabályok összeállításakor használt egyik forrás a *Ruszka pravda* volt.

Ukrajna területén az alapszabályok érvényességét hivatalosan 1840-ben szüntették meg.

55-56. §. Munkafegyelem. Fegyelmi és anyagi felelősség

1. A munkafegyelem fogalma.

Bármely vállalkozás szabályos működésének egyik feltétele, hogy a munkafolyamat összes résztvevője betartsa a munkafegyelmet. **Munkafegyelemnek nevezzük a törvény, munka- és kollektív szerződés által előírt szabályok betartását, a dolgozók számára előírányzott munkaköri kötelezettségek teljesítését.**

A dolgozók alapvető kötelezettségeit Ukrajna munkatörvénykönyve határozza meg. Ide tartozik a becsületes és szorgalmas munka, a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv utasításainak idejében történő és pontos elvégzése, a munka- és technológiai fegyelem, a munkavédelmi jogi normák

elvárásainak betartása, a munkaszerződést megkötő tulajdonos tulajdonának tiszteletben tartása.

A kötelezettségek kétirányúak, azaz a vállalkozás tulajdonosa vagy az általa megbízott szerv számára is meg vannak határozva. A tulajdonos köteles helyesen megszervezni a dolgozók munkáját, a termelékenység növekedését elősegítő körülményeket létrehozni, biztosítani a munka- és termelési fegyelmet, feltétlenül betartani a munkaügyi jogszabályokat és munkavédelmi szabályokat, figyelembe venni a dolgozók kéréseit és igényeit, valamint javítani a munka- és életkörülményeiket.

Megjegyzendő, hogy a dolgozók és munkaadók Ukrajna munkatörvénykönyvében meghatározott kötelességei általánosan vonatkoznak az összes dolgozóra és munkaadóra, azok munkahelyétől, a vállalkozás szervezeti formájától függetlenül. Ugyanakkor a kötelezettségek nem teljesen kimerítőek, ezért minden egyes vállalkozás pótlólagos kötelezettségeket határozhat meg mindkét fél számára, amelyek figyelembe veszik az adott vállalkozás sajátosságait.

Minden egyes vállalkozás esetében a dolgozó és a munkaadó közötti viszony, kölcsönös kötelezettségeik és a munkarend együttese határozza meg a belső munkaügyi szabályzatot. Ebben rögzítik a munka megkezdésének és befejezésének időpontját, annak váltakozását, a szünetek tartamát, mindennapi kérdéseket. A belső munkaügyi szabályzat betartása a vezetőség számára is kötelező. A belső munkaügyi szabályzat megismerésének minden dolgozó számára elérhetőnek kell lennie.

A gazdaság bizonyos ágazataira vonatkozóan, főleg ahol a dolgozók fokozott veszélynek vannak kitéve, a legszigorúbb szabályzat szükséges, speciális rendeleteket adnak ki. Ilyen rendeletek vannak érvényben a belügyi szervek, a vasút, folyami és tengeri flották esetében, a légi közlekedésben, hegyi mentőknél.

A törvény előírja, hogy azokat a dolgozókat, akik becsületesen dolgoznak, alaposan teljesítik a kötelességeiket, jelentős munkaeredményeket érnek el, a tulajdonos különböző eszközökkel ösztönözheti. A dolgozók ösztönzésére különféle erkölcsi és anyagi eszközöket alkalmaznak. Ezeket a belső munkaügyi szabályzatban határozzák meg. A legnépszerűbbekhez tartozik a pénzjutalom, oklevél, értékes ajándék, az üzem, ágazat tiszteletbeli címeinek megítélése. Kiemelkedő érdemekért a dolgozót állami kitüntetésekre is jelölhetik, mint például érdemrendek, érmek, tiszteletbeli címek, állami prémiumok díjazottjának. A dolgozó ilyen jellegű ösztönzéséről kötelező bejegyzés történik a munkakönyvben.

Az ösztönzés lehet erkölcsi és anyagi, valamint általános, amit bármely ágazat dolgozóinál alkalmazhatnak, továbbá speciális, amely csak bizonyos ágazatok dolgozóira vonatkozik.

De vannak más példák is: az esztergályos elkésett a munkából, a lakatos hibás terméket készített, a sofőr nem vezette végig az autóbust a járaton. Mi a közös a cselekedeteikben? A dolgozók megszegték a munkarendet, nem teljesítették megfelelően a munkahelyi kötelezettségeiket, ezért **fegyelmi felelősségre** vonhatók.

A fegyelmi büntetés – jogi norma által előírt kényszerítő intézkedés az elkövetett fegyelemsértés miatt, amelyet az a szerv hajt végre, amely a dolgozó kompetencia szerinti felvételére jogosult.

Ha a dolgozó megsérti a munkarendet, vele szemben **fegyelmi büntetés** alkalmazható: **megrovás** vagy **elbocsátás**.

Azon ágazatok dolgozói számára, amelyekben speciális rendeletek vannak érvényben, más típusú büntetéseket is előírhatnak. Így a belügyi szerveknél a lefokozás, az ügyészségnél *Az ügyészség tiszteletbeli dolgozója* kitüntetés visszavonása. Fegyelmi felelősségre vonás akkor alkalmazható, ha a dolgozó saját hibájából követett el munkarendsértést.

Megjegyzendő, hogy az ösztönzésekkel ellentétben a tulajdonosnak nem áll jogában önállóan más, a fegyelmi büntetésről szóló törvényben vagy rendeletben nem szereplő büntetések alkalmazása.

Büntetést az alkalmazhat, aki munkába való felvételi joggal rendelkezik, azaz a vállalkozás tulajdonosa vagy az általa megbízott személyek.

A fegyelmi büntetések alkalmazásának vannak bizonyos szabályai. Alkalmazása előtt a tulajdonos köteles a szabálysértőtől írásbeli magyarázatot kérni a vizsgált esetről. A törvény előírja a dolgozókra kirótt büntetés megszabásának rendjét. Idézzük fel az említett példát (az esztergályos elkésett a munkából). Mindenekelőtt az adminisztráció köteles írásbeli magyarázatot kérni a dolgozótól, hogy megállapítsa a szabálysértés okát és körülményeit, valamint a dolgozó hozzáállását, mivel a késés nem csak a dolgozó gondatlanságával és fegyelmeztelenségével lehet kapcsolatos, hanem a közlekedés menetrendjének megsértésével vagy a gyermek betegségével is, amit figyelembe kell venni. Tekintettel az esetre, az okozott kár súlyosságát, a dolgozó szabálysértésének körülményeit, valamint a munkához való hozzáállását számításba véve, a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv (rendszerint a vállalat, szervezet vagy intézmény adminisztrációja) büntetés róhat ki. Minden egyes munkarendsértésért egy-egy szankció alkalmazható.

A büntetést rendelet formájában közlik a dolgozóval, amelynek tudomásul vételét az az aláírásával igazolja. A törvény előírja a munkarend-sértésért kiróható büntetés alkalmazásának határidejét. A büntetés a vétség észlelése után nem később, mint egy hónap múlva róható ki, de nem több, mint 6 hónappal az elkövetése után. Ha a késésről azonnal tudomást szereznek, akkor a büntetést a késés utáni egy hónapon belül határozzák meg. Ugyanakkor vannak bonyolult esetek is. Például március

25-én menet közben a mozdonyvezető megszegte az utasítást, és túllépte a megengedett sebességet. Erről a felettese 2 hónappal később, május 20-án szereztek tudomást, amikor leolvasták a műszerek bejegyzéseit. Tehát a szabálysértést március 25-én követték el. Ettől az időponttól, vagyis a szabálysértés napjától kezdve számítják a 6 hónapot, az egyhónapos időszakot pedig május 20-ától, amikor tudomást szereztek a szabálysértésről.

A törvény előírja, hogy a büntetés egy éven keresztül érvényes. Ebben az időszakban nem alkalmazhatnak ösztönzést a dolgozó esetében. Ha a dolgozó a büntetés kirovását követő egy évben nem követ el újabb szabálysértést, akkor úgy minősül, mint aki büntetlen. A büntetést kiszabó szerv idő előtt megszüntetheti a büntetést, ha a dolgozó becsületesen végzi a munkáját.

2. A dolgozók anyagi felelőssége.

A fent említett példában a lakatos hibás terméket készített, és ezzel kárt okozott a vállalatnak, mivel az anyag károsodott. Meg tudja-e téríteni a vállalat ezt a kárt? Igen, és ebben az esetben **anyagi felelősségről beszélünk**, amely előírja a vállalkozás, intézmény számára okozott kárnak a dolgozó általi megtérítését.

Milyen felelősséget visel az állampolgár, aki kárt okozott más személynek vagy annak a vállalatnak, ahol dolgozik?

Anyagi felelősségre vonják azokat a dolgozókat, akik munkakötelességeik megszegésének következtében kárt okoznak a vállalatnak vagy szervezetnek. Tehát az anyagi felelősségre vonás első feltétele a kárt okozó dolgozó és a vállalkozás közötti munkaviszony megléte. A második sajátosság lényege az, hogy a **dolgozó csak akkor vonható felelősségre, ha vétkes a történetben.** Vagyis, ha a dolgozó tőle független körülmények miatt idézett elő kárt (a gépezet meghibásodása miatti hirtelen áramszünet az épületben szerkezeti hibát okozott), és ebben nem tekinthető hibásnak, az anyagi felelősségre vonás kizárt. A **dolgozó csak a közvetlen valós kárért felelős:** a tönkrement szerszámért, a tönkrement alapanyagért, az összetört gépkocsiért. A dolgozó nem felelős azért a bevételért, amitől a vállalat az okozott kár miatt esett el. Ugyancsak nem vonható felelősségre az a dolgozó, aki végszükség miatt okozott kárt. A polgárjogi felelősséggel ellentétben, amely a teljes kár megtérítését feltételezi, az anyagi felelősség **rendszerint nem haladhatja meg a havi átlagkereset összegét.** Csak a törvény által meghatározott kivételes esetekben lehet szó teljes mértékű anyagi felelősségről. Az anyagi felelősségre vonás a fegyelmi, büntetőjogi vagy más felelősség meglététől függetlenül is alkalmazható, mivel célja az okozott kár megtérítése.

Az anyagi felelősség típusai (mérték szerint)		
Korlátozott	Teljes	Fokozott (többszörös)

Korlátozott felelősség – nem több, mint a havi átlagbér – terheli azt a dolgozót, aki saját gondatlansága miatt megrongálta vagy tönkretette a rábízott alapanyagokat, termékeket, félkész termékeket, szerszámokat, berendezéseket vagy a speciális öltözéket.

Az **okozott kárért teljes mértékében** abban az esetben vonható felelősségre a dolgozó, ha elvesztette a rábízott tulajdont; ha a kárt bűncselekmény elkövetésével vagy ittas állapotban követte el (például a dolgozó aláírás hamisítása által eltulajdonította a vállalat vagyont); ha a dolgozó nem a munkahelyi kötelességeinek teljesítése közben okozta a kárt (a sofőr vidéki családlátogatásra használta a szolgálati autót, és kárt okozott benne). Teljes anyagi felelősség érvényes abban az esetben is, ha a dolgozóval teljes anyagi felelősségről kötöttek szerződést. Ilyen szerződéseket kötnek a pénztárosokkal, raktárosokkal, vagyis azokkal a dolgozókkal, akiknek közvetlen munkaköri köteleességük része az anyagi javakkal való munka, azok megőrzése.

A jogi normák által előírt kivételes esetekben **fokozott anyagi felelősség** is alkalmazható, amely az okozott kár értékének többszörösét teszi ki. Ilyen felelősségről beszélünk nemesfémek vagy az azokból készült termékek, állatok lopása, elvesztése, megsemmisítése esetén. Emellett ezen esetek listáját törvény határozza meg, amely teljes mértékben kimerítő, és nem bővíthető kollektív vagy munkaügyi megállapodással, szerződéssel.

Ha felmerül az okozott anyagi kár megtérítésének kérdése, a vállalat, szervezet vezetője az észlelés napjától számított 2 héten belül köteles kiadni a megfelelő határozatot. A dolgozó köteles megismerkedni a határozattal, és csak ezután, 7 napnál nem hamarabb foganatosítható a végrehajtás. Akkor járnak el ilyen rendben, ha az anyagi felelősség nem haladja meg a havi átlagbért.

Egyéb esetekben a kártérítési ügyet jogi úton folytatják: az adminisztráció köteles keresetet benyújtani a bírósághoz, amely meghozza a megfelelő döntést.

Anyagi felelősség, fegyelmi felelősség, a fegyelmi büntetés típusai, megrovás, elbocsátás.

1. Magyarazzátok meg az alábbi fogalmakat: *anyagi felelősség, fegyelmi felelősség, megrovás és elbocsátás!*
2. A fegyelmi felelősség milyen típusait írja elő a törvény?
3. Mik az anyagi felelősségre vonás alapvető szabályai?
4. Mi a fegyelmi büntetés kiszabásának törvény által előírt rendje?
5. Hasonlítsátok össze az alábbiakat:
 - a) korlátozott, teljes és fokozott anyagi felelősség;
 - b) anyagi és polgárjogi felelősség;
 - c) fegyelmi és anyagi felelősség!

6. Milyen ösztönzések és büntetések alkalmazhatók a dolgozók esetében? Tudakoljátok meg, hogy a rokonaitok ismerőseitek között kinek vannak a kitartóan és becsületesen végzett munkával kiérdemelt érdemrendjei, díjai, kitüntetései!

7*. A média, az internet segítségével keressetek információt azokról a honfitársaitokról, akik munkahelyi sikereikért állami és területi díjakat nyertek!

8*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy milyen jelentősége van a vállalati munkafegyelemnek!

9*. Magyarazzátok meg, a törvény miért éppen a benne foglalt esetekben írja elő a teljes anyagi felelősséget!

10*. Határozzátok meg, hogy a felsorolt esetek melyikében vonják anyagi vagy fegyelmi felelősségre a vétkest!

a) R. állampolgár az esztergagéppel figyelmetlenül dolgozott, aminek következtében hibás terméket készített;

b) P. állampolgár szakácsként dolgozik egy étteremben. Hirtelen bekövetkezett áramszünet miatt tönkrement az étel, amit az elektromos tűzhelyen készítettek;

c) N állampolgár saját autójával megrongálta az út mentén álló reklámtáblát;

d) C. állampolgár elkésett a munkából;

e) D. állampolgár eladóként dolgozva durván viselkedett a vevőkkel;

f) O. állampolgár sofőrként ittas állapotban hajtott ki az autóparkolóból és balesetet okozott, ezáltal megrongált három gépjárművet.

Lehetséges-e az említett személyek más típusú felelősségre vonása?

Megelőző feladat. Találjatok információt azokról a kollektív munkaügyi vitákról, amelyek országunkban és külföldön fordultak elő!

57. §. Egyéni és kollektív munkaügyi viták

A dolgozó és a munkaadó közötti viszonyok különféle módon alakulhatnak. Egyrészt ez a dolgozó munkához való hozzáállásától függ, másrészt pedig a dolgozó számára biztosított körülményektől, munkabértől stb. Egyes esetekben a dolgozó és a munkaadó közötti viszonyok konfliktusmentesek, de előfordul, hogy a viszonyuk problémás. Ilyenkor keletkeznek a munkaügyi viták.

A munkaügyi vitákat egyéniekre és kollektívakra osztják.

1. Egyéni munkaügyi viták.

Egyéni munkaügyi vitáknak azokat az egyrésztől a dolgozó, másrésztől a munkaadó vagy az általa megbízott szerv közötti szabályozatlan nézeteltéréseket tekintjük, amelyek a munkatörvénykönyvnek, a belső munkarend, egyéb jogszabályok, valamint a kollektív és munkaszerződések alkalmazásának kérdésével kapcsolatosak. Az egyéni munkaügyi vita tárgyát a törvény, a kollektív vagy munkaszerződés által előírt munkaügyi jogok megújítása vagy elismerése képezi.

Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy melyek azok a problémák, amelyek leggyakrabban vezetnek egyéni munkaügyi vitához!

Egyéni munkaügyi vita kialakulása esetén a felek tárgyalásos úton oldhatják meg azt. Ha nem jártak sikerrel, megkereshetik a megfelelő szervet, amely fel van hatalmazva az ilyen viták vizsgálatára. Ilyen szervek a munkaügyi vitabizottság (MVB) és a bíróság. Az MVB bármely vállalatnál minden vitát a munkatörvénykönyv által meghatározott rendben vizsgál, annak területi hovatartozásától, szervezeti formájától, tulajdonformájától függetlenül. Kivételt képez a választott tisztségeket betöltő személyek civil szervezetekt, pártok kötelékéből, az állampolgárok más szervezeteitől történő elbocsátása.

Munkaügyi vitabizottságokat a több mint 15 dolgozót számláló vállalatoknál alapítanak, a nagyvállalatoknál pedig külön szerkezeti egységet képezhetnek. Megválasztása az általános gyűlésen vagy pedig a munkavállalók közösségének értekezletén történik. Emellett a vállalatoknál kötelező elvárás, hogy tagjaik nem kevesebb, mint fele dolgozó legyen. Az MVB az elsődleges szerv bármely munkaügyi vita vizsgálatát illetően, de Ukrajna a bíróságok joghatóságának az államon belüli bármely jogviszonyra való kiterjedéséről szóló törvényének értelmében a dolgozónak joga van közvetlenül, az MVB vizsgálata nélkül bírósághoz fordulnia.

A munkaügyi vitabizottságok az előírt termelési és értékelési normák betartásával, a munkakörülményekkel, más munkahelyre való áthelyezéssel, a túlóra és éjszakai munka megfizetésével, az éves szabadság megadásával, fegyelmi felelősségre vonással kapcsolatos vitákat vizsgálnak. A bizottság felkeresésére kiszabott határidő 3 hónap, attól a naptól számítva, amikor a dolgozó tudomást szerzett, vagy tudomást kellett volna szereznie jogai megsértéséről. Ugyanakkor ez a korlátozás nem érinti a munkabér kifizetésével kapcsolatos vitákat: ebben az esetben a bejelentésre adott idő nincs behatárolva.

Ismerkedjétek meg Ukrajna munkatörvénykönyvének kivonatával, és állapítsátok meg, mi az MVB vizsgálatának és döntéshozásának törvény által előírt rendje!

Részlet Ukrajna munkatörvénykönyvéből

226. cikkely. A munkaügyi vita munkaügyi vitabizottság általi kivizsgálásának rendjéről és tartamáról

Az MVB köteles a kérelem benyújtása utáni 10 napon belül kivizsgálni a munkaügyi vitát. A vizsgálatnak a kérelmet benyújtó dolgozó, a tulajdonos képviselői vagy az általa megbízott szerv jelenlétében kell megtörténnie. A vita dolgozó nélküli kivizsgálása csak az írásos beleegyezésével lehetséges. A dolgozó igénye szerint a vita vizsgálata során a nevében a szakszervezeti szerv képviselője vagy

a dolgozó döntése szerint más személy, többek között ügyvéd is felléphet.

A dolgozó vagy képviselője bizottsági üléstől való távolmaradásának esetén a kérelem vizsgálatát a következő ülésig elhalasztják. A dolgozó ismételt, nyomós ok nélküli távolmaradása esetén a bizottság úgy dönthet, hogy visszavonja a kérelem vizsgálatát, ami viszont nem fosztja meg a dolgozót attól a jogától, hogy az attól a naptól számított három hónapon belül, amikor tudomást szerzett vagy tudomást kellett volna szereznie jogainak megsértéséről, újra benyújthassa kérelmét.

Az MVB ülése akkor tekinthető jogszerűnek, ha a tagjai közé választott személyek nem kevesebb, mint kétharmada van jelen rajta.

A dolgozónak és a tulajdonosnak vagy az általa megbízott szervnek jogában áll a bizottság bármely tagja felé indokolt eltiltást bejelentenie. Az eltiltás kérdését a jelenlévő bizottsági tagok szavazattöbbséggel döntenek el. Az a bizottsági tag, akivel szemben bejelentették az eltiltást, nem vesz részt a tiltás kérdésének eldöntésében.

A bizottsági ülésen jegyzőkönyvet vezetnek, amelyet a bizottsági elnök vagy helyettese és a titkár ír alá.

227. cikkely. A bizottság munkaügyi vitákban hozott döntéseinek rendjéről

Munkaügyi vitákban a bizottság az ülésen jelen lévő tagok szavazatainak többségével dönt.

A döntésben meg van határozva: a vállalat, intézmény, szervezet teljes neve, a bizottságot megkereső dolgozó vagy képviselőjének neve és apja utáni neve, a bizottság megkeresésének és a vita vizsgálatának dátuma, a vita tárgya, a bizottsági tagok, a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv képviselőinek vezetéknevei, a szavazás eredménye és a bizottság indokolt döntése.

A bizottság döntésének másolatát három napon belül adják át a dolgozónak, a tulajdonosnak vagy az általa megbízott szervnek.

A bizottság döntésével való egyet nem értés esetén a bizottság döntéséről szóló határozat átvételét követő tíz napon belül bármely félnek jogában áll bírósághoz fordulnia és fellebbeznie a döntés ellen. Ukrajna polgári eljárási törvénykönyvének értelmében a dolgozók azon keresetei, amelyek munkaviszonyokból erednek, a felperes döntése alapján egyaránt perelhetők a vállalat, intézmény, szervezet címén, valamint lakóhelye szerint is. A dolgozó, attól kezdve, hogy tudomást szerzett vagy tudomást kellett volna szereznie jogainak megsértéséről, három hónapig közvetlenül a megyei (városi) bíróságnál kérelmezheti a munkaügyi vita kivizsgálását, elbocsátási ügyekben pedig az elbocsátási rendelet másolatának vagy a munkakönyv átadásának napját követő egy hónapon belül. A munkabér fizetéséről szóló törvény megsértése esetén a dolgozónak korlátlanul jogában áll keresetet benyújtani a bíróságnak az őt megillető munkabérről kapcsolatban.

Az MVB vagy a területi (városi) bíróság által hozott döntések a felek által végrehajtandók. Ha ezt a határozatot önként nem hajtják végre, akkor az érdekelt félnek jogában áll felkeresni az állami végrehajtó szolgálatot.

Többek között bíróság vizsgálja a törvénytelen elbocsátással kapcsolatos panaszokat. Ha az elbocsátást törvénytelennek nyilvánítják, a bíróságnak joga van döntést hozni a dolgozó munkaviszonyának megújításáról és a kényszerszabadság (tehát azon időtartam, amikor a személy törvénytelenül volt elbocsátva) ideje alatti bérének kifizetéséről. Ugyancsak lehetséges az elbocsátás okának nevelői céllal való újrafogalmazása, általában ilyen kérelemmel azok a dolgozók fordulnak bírósághoz, akiket negatív indokkal bocsátottak el igazolatlan hiányzásért, bizalomvesztés, erkölcstelen tett elkövetése miatt. A dolgozó munkaviszonyának megújításáról szóló döntést azonnal teljesíteni kell.

2. Kollektív munkaügyi viták.

Vita nem csak az egyes dolgozók és a munkaadó között alakulhat ki, hanem a dolgozók csoportjai (vállalatnál, ágazatban, általában véve az országban) és megfelelően a vállalat tulajdonosa vagy egyesületek között is. Kollektív munkaügyi vita alakulhat ki a munka új társadalmi-gazdasági feltételeinek bevezetésével vagy a meglévők megváltozásával, kollektív szerződés, megállapodás bevezetésével vagy megváltoztatásával, a kollektív szerződés, megállapodás betartásával vagy részleges betartásával, a munkatörvénykönyv követelményeinek be nem tartásával kapcsolatos nézeteltérések miatt.

Emellett kollektív vita egyaránt kialakulhat termelési, ágazati, területi és nemzeti szinten is.

A munkaügyi vita vizsgálatának és megoldásának menetét törvény írja elő. Ennek a folyamatnak több szakasza van megállapítva. Az első szakasz a békéltető bizottság tevékenysége, amely a felek képviselőiből áll. A bizottság munkájába független közvetítőket is bevonhatnak. A bizottság tagjai a felek közötti kompromisszum elérésére törekednek. Ha a békéltető bizottság döntést hoz, az a konfliktus mindkét felére nézve kötelező.

Amikor a békéltető bizottság nem képes döntést hozni, a konfliktust a munkaügyi döntőbíróság vizsgálja, ha pedig a konfliktus a kollektív szerződés, megállapodás vagy azok egyes pontjainak, a munkatörvénykönyv követelményeinek be nem tartásával kapcsolatos, a vita kialakulása után azonnal – a békéltető bizottság mellőzésével – munkaügyi döntőbíróságot hoznak létre.

A munkaügyi döntőbíróság olyan szerv, amely a felek által bevont szakemberekből, szakértőkből és egyéb személyekből áll, és a munkaügyi vita (konfliktus) lényegének megfelelően hoz döntést. A döntőbíróság tagjai között azonos számban vannak jelöltek a különböző felek részéről, a döntőbíróság elnökét pedig a döntőbíróság tagjai közös döntéssel választják meg. A vita döntőbíróság általi kivizsgálásában mindkét fél képviselői részt vesznek. A vizsgálat nem tart 10 napnál tovább,

de a döntőbíróóság kérelme alapján ez az időszak 20 napra hosszabbítható meg. A döntőbizottság döntését a tagok szavazati többsége alapján fogadják el, és a felek számára kötelező jellegű, ha a munkájának megkezdése előtt megegyeztek erről.

A vita szintje	Termelési	Ágazati, területi	Országos
Felek	A vállalatok, intézmények, szervezetek vagy szerkezeti alegységek alkalmazottai (az alkalmazottak bizonyos kategóriái), szakszervezet vagy az alkalmazottak által megbízott más szervezet és a vállalat, intézmény, szervezet tulajdonosa vagy az általa megbízott szerv, vagy képviselő	A vállalatok, intézmények alkalmazottai, egy vagy több ágazat (szakma), közigazgatási egység szervezetei vagy szakszervezetei, azok egyesülései vagy egyéb, az alkalmazottak által megbízott szervek, a tulajdonos, tulajdonosok egyesülése vagy az általuk megbízott szervek, képviselők	Egy vagy több ágazat (szakma) alkalmazottai, szakszervezetek vagy azok egyesülései, egyéb, az alkalmazottak által megbízott szervek és a tulajdonos, tulajdonosok egyesülete vagy az általuk megbízott szervek (képviselők) Ukrajna közigazgatási egységeinek többségén belül
A dolgozó követelményeinek megfogalmazása	Az alkalmazottak termelési szintű követelményeit az alkalmazottak közgyűlésén (konferenciáján) fogalmazzák meg és rögzítik, vagy aláírásgyűjtéssel jönnek létre, és akkor tekintendők érvényesnek, ha a vállalat, intézmény, szervezet vagy annak alegysége munkavállalói közösségei nem kevesebb, mint fele aláírja	Abban az esetben, amikor az alkalmazottak érdekeit szakszervezet vagy szakszervezeti egyesülés képviseli – az említett szakszervezeti vagy szakszervezeti egyesülés választói szervének döntésével; abban az esetben, amikor az alkalmazottak érdekeit egyéb, az általuk megbízott szervezetek (szervek) képviselik – a munkaügyi vitában (konfliktusban) álló vállalatok, intézmények, szervezetek gyűlés (konferencia) által megválasztott vállalati, intézményi szervezeti alkalmazottak konferenciáján	
Békítő bizottság létrehozásának határideje	3 nap	5 nap	10 nap
A békéltető bizottság vizsgálatának tartama	5 nap	10 nap	15 nap

A munkaügyi viták megoldásában a Közvetítő és Békéltető Nemzeti Szolgálat nyújt segítséget, ami speciális állami szerv, amelyet Ukrajna elnöke hoz létre a munkaviszonyok javítása és a munkaügyi viták (konfliktusok) megelőzésének, előrejelzésének, időszerű megoldásának, az ilyen viták (konfliktusok) megoldás céljából történő közvetítés szervezése érdekében. Emellett ezen egyesület döntései a konfliktus mindkét felére nézve ajánló jellegűek.

Azonban ezek a békítő eljárások sajnos nem mindig hozzák meg a kívánt eredményt, néha a konfliktus megoldatlan marad. Ilyenkor a munkavállalói közösségnek vagy az azt képviselő

szerveknek jogukban áll céljuk elérése érdekében bármilyen, a törvény által előírt eljárást alkalmazni.

Ajánljatok olyan módszereket, amelyeket céljai elérése érdekében a munkavállalói közösség alkalmazhat!

3. A sztrájk.

A dolgozók saját jogaikért folytatott harcának egyik eszköze évszázadokig a sztrájk volt. **A sztrájk a munka kollektív, önkéntes, ideiglenes szüneteltetése (meg nem jelenés a munkahelyen, a köteleességek teljesítésének mellőzése) a vállalat, intézmény, szervezet (alegység) által, a kollektív munkaügyi vita (konfliktus) megoldásának céljából.**

Idézzétek fel, hogy Ukrajna Alkotmányának megfelelően milyen cél elérésére alkalmazható a sztrájk mint eszköz!

A sztrájk csak abban az esetben törvényes, ha a konfliktus megoldásának törvény által előírt minden más módszere sikertelen volt. A törvény előírja a sztrájk megkezdéséről szóló döntés meghozásának és lebonyolításának a rendjét.

Ismerkedjétek meg Ukrajnának a munkaügyi viták (konfliktusok) megoldásának rendjéről szóló törvénye kivonatával, és határozzátok meg, hogyan születik a sztrájk megkezdéséről szóló döntés, továbbá hogyan szerveződik a sztrájk!

Részlet Ukrajna munkaügyi viták (konfliktusok) megoldásának rendjéről szóló törvényéből

19. cikkely. A sztrájk megkezdéséről szóló döntés

A sztrájk kihirdetéséről szóló döntést a vállalatnál a szakszervezeti alapszervezet vagy a bér munkások jelen törvény 3. cikkelye által a bér munkások érdekeinek védelmére felhatalmazott más szerv beadványára fogadják el a bér munkások közgyűlése (konferenciája) által szavazás útján, és az akkor tekinthető elfogadottnak, ha azt a bér munkások többsége vagy a konferencia küldötteinek kétharmada megszavazta (...).

Az ágazati vagy területi sztrájk kihirdetéséről vagy ki nem hirdetéséről szóló ajánlást ágazati vagy területi szintű konferencián, gyűlésen, plénumon vagy az alkalmazottak és/vagy szakszervezetek képviselőinek megválasztott testülete által hozzák meg, és juttatják el a megfelelő munkahelyi közösséghez vagy szakszervezethez.

Az ágazati vállalatok vagy közigazgatási egységek alkalmazottai önállóan döntenek a sztrájk meghirdetéséről vagy meg nem hirdetéséről a saját vállalatuknál.

A sztrájk akkor tekintendő ágazatinak vagy területinek, ha azoknál a vállalatoknál, amelyeknél sztrájkot jelentettek be, a dolgozók száma meghaladja a megfelelő ágazatban vagy területen dolgozók általános létszámának a felét.

Senki nem kényszeríthető a sztrájkban való részvételre vagy annak figyelmen kívül hagyására.

A szerv (személy), amely bejelentette a sztrájkot, a sztrájk megkezdése előtt nem kevesebb, mint hét nappal köteles írásban figyelmeztetni a tulajdonost vagy az általa megbízott szervet (képviselőt), ha pedig folyamatosan működő termelést folytató objektumon jelentenek be sztrájkot, akkor ezt 15 nappal előtte teszik.

A tulajdonos vagy az általa megbízott szerv (képviselő) köteles a legrövidebb időn belül figyelmeztetni a beszállítókat és fogyasztókat, szállítói szervezeteket, valamint más érdekelt vállalatokat, intézményeket, szervezeteket az alkalmazottak sztrájk meghirdetéséről szóló döntéséről.

A sztrájkban részt vevő dolgozóknak a sztrájk ideje alatti tartózkodási helyét a sztrájkot irányító szerv (személy) határozza meg, a tulajdonossal vagy az általa megbízott szervvel (képviselővel) való megegyezés alapján.

A vállalaton kívül tervezett gyűlés, sztrájk esetén a sztrájkot vezető szerv (személy), nem kevesebb, mint három nappal azt megelőzően köteles figyelmeztetni a végrehajtó hatalom helyi szervét vagy a helyi önkormányzat szervét.

20. cikkely. A sztrájk irányítása

A vállalatnál a sztrájkot az a szerv (személy) irányítja, amelyet az alkalmazottak általános gyűlése (konferenciája) határoz meg a sztrájk bejelentéséről szóló döntés meghozásakor.

Az ágazati vagy területi sztrájkot az a szerv (személy) vezeti, amelyet az alkalmazottak konferenciája, gyűlése, plénuma vagy egyéb képviseleti választói testülete, valamint a dolgozók szakszervezete vagy egyéb szervezete, a megfelelő munkahelyi közösségek képviselőire felhatalmazottként jelöl meg.

A sztrájkot vezető szerv (személy) a sztrájk ideje alatt e törvényben meghatározott jogok keretei között cselekszik, értesíti a dolgozókat a kollektív munkaügyi vita (konfliktus) megoldásának menetéről.

A sztrájkot vezető személy (szerv) hatásköre akkor szűnik meg, amikor a felek aláírták a kollektív munkaügyi vita (konfliktus) szabályozásáról szóló egyezményt, valamint a sztrájk visszavonásáról vagy megszüntetéséről szóló döntés elfogadásakor.

Bármilyen sztrájk rendkívül nagy hatással van azon állam vagy régió szokásos életvitelére, ahol a sztrájk folyik. Egyes ágazatoknál azonban a sztrájkok szervezése különösen veszélyes. Épp ezért, ha a dolgozók munkájának leállítása életveszélyt vagy egészségügyi veszélyt jelent (például a mentőszolgálat vagy tűzoltóság dolgozói), veszélyezteti a környezetet (atomerőmű dolgozói), vagy akadályozza a természeti katasztrófa, baleset, katasztrófa, járvány, járványos állatbetegség elhárítását, valamint azok következményeinek kiküszöbölését, akkor a sztrájkok szervezését törvény tiltja.

Az ügyészi hivatal, bíróság, Ukrajna fegyveres erői, az államhatalom szervei, a biztonság és a közrend dolgozói számára (kivéve a műszaki és üzemeltetési személyzetet) tilos sztrájkot kezdeményezni.

Ugyancsak elő van írva, hogy rendkívüli állapot bevezetése esetén egy hónapig terjedő időszakra betilthatók a sztrájkok, hadi

állapot esetén pedig, annak megszüntetéséig, automatikusan bevezetik a sztrájktilalmat.

Ezenkívül a sztrájk lebonyolítási rendjének megsértése vagy a sztrájk résztvevőinek politikai jellegű követelményei esetén a bíróság törvénytelennek nyilváníthatja azt.

Megjegyzendő, hogy a törvényes sztrájkban való részvétel nem számít a munkafegyelem megsértésének, és nem vonhatja maga után fegyelmi intézkedések alkalmazását, a sztrájkban való részvétel ideje azonban nem kifizetendő. Ugyanakkor a törvénytelen sztrájkban való részvételért a dolgozót felelősségre vonhatják.

Munkaszerződés, egyéni munkaszerződés, munkaügyi döntőbíróság, sztrájk.

1. Magyarázzátok meg az alábbi fogalmakat: *munkaügyi vita, egyéni munkaügyi vita, munkaügyi döntőbíróság, sztrájk!*
2. Mely szervek jogosultak az egyéni munkaügyi viták kivizsgálására és megoldására?
3. Mi a kollektív munkaügyi vita megoldásának törvény által előírt rendje?
4. Mi a sztrájk szervezésének és levezénylésének rendje?
- 5*. Fejtsétek ki a véleményeteket, hogy elegendes mértékben biztosított-e a dolgozók Ukrajna Alkotmánya által előírt sztrájkjoga!
- 6*. Magyarázzátok meg, miért tilos sztrájkolni a gazdaság bizonyos ágaiban!
- 7*. A média, internet segítségével találjatok információt azokról a kollektív munkaügyi vitákról, amelyek országunkban és külföldön folytak! Hogyan oldották meg ezeket a konfliktusokat?

58. §. A munka díjazása

Idézzétek fel a munkaszerződés megkötésekor kötelező feltételeket!

1. A munkabér.

Munkavállaláskor az embernek az a célja, hogy biztosítsa megélhetésének a forrását. Ezért minden dolgozónak **munkabért** kell kapnia, ami nem más, mint az **általában pénz formájában számított díj, amelyet a tulajdonos vagy az általa megbízott szerv fizet a dolgozónak az általa elvégzett munka fejében.** A munkatörvénykönyv értelmében a munkabér nagysága függ az elvégzendő munka nehézségi fokától és a munkakörülményektől, a dolgozó szakmai és üzleti készségeitől, munkájának eredményétől és a vállalat, intézmény, szervezet gazdasági tevékenységétől. Az állam meghatározza a bérminimumot, azonban nem szab határt a fizetés maximális értékének.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa meghatározza a **bérminimumot, a legegyszerűbb, szaktudást nem igénylő munkáért fizetett összeget, aminél nem lehet alacsonyabb a havi munkáért**

fizetett bér. Ezenkívül meg van határozva a minimális órabér is. Emellett fontos megemlíteni, hogy az állam által meghatározott minimálbérbe nem számítják be a különböző pótlékokat, prémiumokat, például az éjjeli munkáért, a nehéz, káros, különösen nehéz körülmények között végzett munkáért fizetett bért, a jubileumi juttatásokat, a felfedezésekért és újítási ajánlatokért juttatott anyagi elismerést. A minimálbért az állam biztosítja, ez az államunk területén található bármely vállalatra kötelező érvényű, annak tulajdonjogi formájától, a vállalat szervezeti-jogi formájától független.

A munkabér néhány szerkezeti összetevőből áll.

A munkabér szerkezetének elemei		
Alapbér	Bérpótlék	Egyéb ösztönzési és kárpótlási juttatások

A munkabér fő részét **az alapbér** teszi ki. Ez az a díj, ami a dolgozó által elvégzett munkáért van meghatározva és a meghatározott munkaügyi normák – meghatározott munkaidő, az elvégzett munka mennyisége – teljesítéséért fizetendő.

A munka során elért eredményekért, találékonyságért, speciális munkakörülményekért különböző pótlékokat, jutalékokat, kárpótlásokat határoznak meg. Így számos gazdasági ágazatban a huzamos ideig végzett munkáért, tudományos fokozatért, tiszteletbeli vagy sportolói címekért, idegennyelvtudásért és annak a munkában való használatáért, államtitkot tartalmazó iratokkal végzett munkáért bérpótlékokat írnak elő. Ezek a juttatások képezik a **bérpótlékot**, amely sokszor a dolgozó munkabérének jelentős részét képezi.

Az egyéb ösztönzési és kárpótlási juttatásokhoz tartozik az év folyamán végzett összmunkáért fizetett pótlék, prémiumok, kárpótlások és más pénzbeli és anyagi juttatások, amelyeket hatályos törvényi rendeletek nem írnak elő, vagy amelyeket a meglévő normákkal együtt vezetnek be a vállalat költségére, a kollektív és munkaszerződéseknek, megállapodásoknak megfelelően.

2. A munka díjazásának rendszere.

A munka, amit a dolgozók végeznek, rendkívül változatos. Ezt figyelembe kell venni megfizetésének megszervezésekor. Vessünk össze néhány példát: az esztergályos munkagéppel dolgozik, önállóan készít bizonyos elemet; az orvos a mentőknél ügyeletes; építészek csoportja az iskola felújítását végzi.

Az első esetben a bizonyos idő alatt elvégzett munka mennyisége magától a dolgozótól függ: a helyes munkájától, a rendelkezésére bocsátott berendezés lehetőségeinek teljes mértékű kihasználásának képességétől. Ezen kívül munkájának eredményét könnyű megszámlálni, meghatározva az általa elkészített alkatrészek számát. Ebben az esetben **teljesítménybéres** rendszert alkalmaznak, tehát a bér függ a dolgozó által elkészített termékek számától.

A második esetben a dolgozó által elvégzett munka mennyisége nem tőle függ, az egyik ügyelet során a csapat 10 hívást kap, a másik során pedig egyet sem. Ez azonban nem az orvos hibája, tehát az ő munkabére nem szabható meg az ügyelet során kapott riasztások számától. Az elvégzett munka mennyisége szintén nem függ a futószalagnál dolgozó munkástól, az őről, tűzoltótól, tanártól stb. Azokban az esetekben, mikor az elvégzett munka mennyisége nem függ a dolgozótól, vagy pedig nem célszerű mennyiségi mutatók alapján meghatározni az eredményeket, a munkabért a ledolgozott órák alapján számítják. Az ilyen fizetési rendszert **órabér rendszerűnek** nevezzük.

A harmadik esetben nem valószínű, hogy a megrendelő megszámlolja majd az építész által elvégzett munkaműveleteket – hány szöveget vert be, hány lyukat fűrt. Ugyanakkor a megrendelő érdekelt abban, hogy a munka ne tartson túl sokáig. Ezért az úgynevezett **egy összegű fizetési rendszert** alkalmazhatja, amikor a munkabér nem bizonyos mennyiségű munkaművelet elvégzéséért jár majd, és nem a ledolgozott időért, hiszen akkor a dolgozók nem érdekelték a munka gyors elvégzésében, hanem egyszerre, az előre meghatározott munkamennyiségért. Emellett az egy összegű fizetési rendszerben rendszerint figyelembe vesznek bizonyos pótlékokat a munkák idő előtti befejezéséért, a munka rendkívüli minőségéért stb.

A munka megfizetésének rendszere minden egyes munka és tisztség esetén a kollektív és munkaszerződés által van meghatározva, az adott munka sajátosságainak figyelembevételével.

3. A munka kifizetésének tarifarendszere.

Ukrajnában a dolgozók bérének meghatározására széleskörűen alkalmazzák a munkabér tarifarendszerét. A rendszer alapját a tarifaháló, a munkabér, a beosztásokhoz tartozó fizetések és a tarifaképesítési jellemzők (katalógus) rendszere képezi. Emellett minden szakma és beosztás jellemzőitől, a munka nehézségétől, a dolgozónak a munka végzéséhez szükséges képesítéstől függően a tarifaháló kategóriák szerint van felosztva. Törvényesen határozzák meg a díjazás mértékét: az első tarifakategória dolgozójának munkabérét. Ebbe a kategóriába azok a dolgozók tartoznak, akik a legegyszerűbb, szaktudást nem igénylő munkát végzik. Minden következő tarifakategóriához – összesen tizenkét tarifakategória – tarifaegyütthatót határoznak meg: a második kategória esetén 1,06, a huszonötödiknél 3,93. Az egyes kategóriához tartozó munkabért úgy határozzák meg, hogy az első kategória munkabérét megszorozzák a megfelelő kategória tarifaegyütthatójával.

Az Ukrajnában érvényes tarifaháló

Tarifakategória	Tarifa-együttható	Tarifakategória	Tarifa-együttható
1	1,00	14	2,21
2	1,06	15	2,35
3	1,12	1	2,5
4	1,18	17	2,66
5	1,24	18	2,83
6	1,3	19	3,01
7	1,37	20	3,25
8	1,47	21	3,41
9	1,57	22	3,5
10	1,66	23	3,71
11	1,78	24	2,8
12	1,92	25	3,93
13	2,07		

A tarifahálón kívül még nagy jelentőséggel bír a szakmák katalógusa, aminek alapján aztán meghatározzák, melyik tarifakategóriába tartozik egy-egy tisztség. Ezenkívül előírás, hogy a káros munkakörülmények között munkáért a munkabér (fizetés) 12%-a fizetendő pótlékként, a különösen káros körülményű munkahelyeken pedig 24%-ig.

Megjegyzendő, hogy a megállapított munkabérek csak minimálisak. Ezért a kollektív vagy munkaszerződésben előírhatják a munkabér emelését a tarifaháló által meghatározotthoz képest.

4. A munka díjazásának sajátosságai különböző esetekben.

A törvény bizonyos esetekben előírja a munka díjazásának sajátosságait. Így a túlórában végzett munkaért kétszeres díj fizetendő. Ugyancsak kétszeres díj fizetendő az ünnepnapokon, szabadnapokon vagy a hétvégén végzett munkáért.

Emelt díjat határoznak meg az éjszakai időben (22:00-tól 6:00-ig) végzett munkaért is. Az emelést a kollektív szerződés határozza meg, de nem lehet kevesebb, mint 20% minden egyes éjszaka ledogozott óráért.

Néha olyan helyzet alakul ki, hogy a dolgozó önhibáján kívül nem teljesítette a havi termelési normát: hiányoztak a félkész termékek vagy alapanyagok, szünetelt az áramellátás. Ilyen esetekben a törvény előírja a dolgozó számára meghatározott munkabér nem kevesebb, mint 2/3-ának kifizetését.

A munkatörvénykönyv előírja, hogy a dolgozók munkabére rendszeresen, munkanapokon és a kollektív szerződésben meghatározott időszakban fizetendő, de nem kevesebb, mint havi két alkalommal, 16 naptári napot nem meghaladó különbséggel. Amikor a kifizetés napja hétvégével, ünnepnappal vagy szabadnappal esik egybe, akkor a munkabért előtte fizetik ki.

Munkabér, minimálbér.

1. Magyarázzátok meg az alábbi fogalmakat: *munkabér*, *minimálbér*!
2. Hogyan határozzák meg a munkabér elemeit?
3. Mik a munka díjazásának alapvető rendszerei?

4. Hogyan történik a munka díjazása a tarifarendszer szerint?
5. Hasonlítsátok össze a munka díjazásának teljesítménybéres, órabéres és egyösszegű fizetési rendszerét!
6. Hozzatok fel példákat azokra a szakmákra, tisztségekre, amelyek esetében célszerű különböző fizetési rendszereket alkalmazni!
- 7*. Járjatok utána, milyen fizetési rendszert alkalmaznak a szüleitek, ismerőseitek munkahelyén! Milyen pótlékot, jutalmat vagy kártérítést fizetnek nekik?
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket az ünnepnapokon, szabadnapokon, éjjel és egyéb különleges helyzetekben végzett munka díjazását szabályozó normák igazságosságáról!
- 9*. Határozzátok meg, melyik díjazási rendszer alkalmazása célszerű az alábbi esetekben:
- a) gyermekkönyvtár könyvtárosa;
 - b) fémajtók beszerelésével foglalkozó mester;
 - c) felsőoktatási intézmény tanára;
 - d) jachtépítési szakember;
 - e) kórházi ápolónő
 - f) cipész!

8. sz. gyakorlati munka

Munkajog

A munkavégzés során idővel konfliktusok alakulhatnak ki, amelyek esetén a munkatörvénykönyv normáinak betartásával (amelyekkel ti is megismerkedtetek) kell döntést hozni.

Megvizsgálunk egy helyzetet.

B. mérnök huzamosabb ideig próbált átkerülni a tervezőintézetbe. Végre sikerült erre alkalmat találnia. Az állásinterjú után az igazgató beleegyezett a felvételéhez, a kérelmet ellátta a megfelelő határozattal, és sok sikert kívánt a munkához. Másnap B. megérkezett az új munkahelyére, megmutatták neki a munkavégzés helyét, megismerkedett a kötelezettségeivel, de 2 óra múlva rosszul lett. Kihívták hozzá a mentőt, amely kórházba szállította, ahol sürgős műtétet hajtottak végre rajta.

A kezelés egy hónapig tartott, és amikor felgyógyulása után a férfi bement a munkahelyére, a részlegvezető meglepődött a megjelenésén, és közölte vele, hogy a helyére más embert vettek fel, mivel a munkába való felvételtől szóló rendeletet nem helyezték hatályba. Beszélhetünk-e törvénysértésről az adott esetben?

Mindenekelőtt tisztázzuk azokat tényeket, amelyek fontosak a helyzet megoldásához. Tehát a dolgozó és a munkaadó az összes munkavállalással kapcsolatos kérdésben megegyeztek, elfogadták a munkaszerződés alapvető feltételeit. Ezt bizonyítja a dolgozó kérvénye és a vele kapcsolatos határozat. Mi több, a következő napon a dolgozót munkához engedték (megmutatták a munkahelyét, ismertették vele a munkahelyi kötelezettségeit). B. betegszabadságon töltött ideje nem ad okot az elbocsátására, hiszen ez csak 4 hónapig tartó folyamatos betegszabadság esetén

lehetséges. A munkatörvénykönyv értelmében, ha a dolgozót az előtt engedték munkához, hogy kiadták volna a munkába való felvételéről szóló rendeletet, akkor a munkaszerződés megkötöttnek tekintendő. Tehát a részlegvezetőnek ez esetben nincs igaza. Először is, nem áll jogában a dolgozók felvételéről vagy elbocsátásáról dönteni. Másodszor, annak ellenére, hogy a munkába való felvételről szóló rendeletet nem adták ki, abból kifolyólag, hogy a dolgozót munkához engedték, úgy tekintendő, mint akit felvettek a munkahelyére. Ebből az következik, hogy a dolgozót csak az előírt rendben lehet elbocsátani, a munkatörvénykönyv által előírt indokok meglétekor. Tehát a részlegvezető cselekedetei jogtalanok, sértik a törvényt.

Próbáljunk meg szituatív feladatokat megoldani.

Vizsgáljuk meg az alábbi példákat.

1. október 28-án egy ismerősötök segítségével fordult hozzátok. 20 éven át dolgozott sofőrként, I. osztályú járművezető, és bármilyen típusú közlekedési eszköz vezetésére vonatkozó jogosítvánnyal rendelkezik. Munkájáért nem egyszer jutalmazták. Vele együtt dolgozik egy fiatal fiú, akinek 3 év tapasztalattal és III. osztályú gépkocsivezetői jogosítvánnyal rendelkezik. Nemrégiben a gyár egyik gépjárműve meghibásodott, így az egyik sofőr főlegessé vált. Szeptember 12-én az ismerősötöket figyelmeztették az október 12-i, létszámcsökkenő elbocsátásáról. A férfi úgy véli, hogy törvényellenesen bocsátották el. Milyen kérdéseket kell tisztáznunk ahhoz, hogy választ adhassatok neki? A rendelkezésekre álló információ alapján, és úgy tekintve, hogy az ismerősötök minden körülményt elmesélt, fogalmazzátok meg a választ.

2. A 32 éves M. és a 17 éves P. gépkocsiszerelőként dolgozott. A vállalatnál télen egy alkalommal meghibásodott a fűtési rendszer, és az alacsony hőmérséklet miatt szüneteltetni kellett a munkát. Az adminisztráció rendeletet adott ki a gépkocsi-szerelők, köztük M. és P. brigádjának egy hétre való áthelyezéséről a lakatosok és vízvezetékszerelők csoportjába, hogy részt vegyenek a baleset következményeinek elhárításában. A dolgozók azonban nem tettek eleget a rendelkezésnek, és továbbra is a megszokott rendben jelentek meg a munkahelyükön, azzal magyarázva ezt, hogy ők gépkocsiszerelőknek szerződtek, ráadásul a vízvezetékszerelő munkabére az övéknél jóval alacsonyabb. Ennek ellenére M.-et és P.-t hiányzás miatt elbocsátották. Törvényesek-e a dolgozók és az adminisztráció cselekedetei?

3. A kisvállalkozás vezetőjét M., A. és P. állásba történő felvételi kérvénnyel kereste meg. A 17 éves, iskolai végzős M. korábban nem dolgozott; A. 30 éves szakmai tapasztalattal rendelkezik, számos munkahelyi jutalmat kapott, P. a katonai szolgálat előtt ugyanennél a vállalkozásnál dolgozott.

Mindnyájukat felvették. A kiadott rendelkezésben, amellyel M., A. és P. is megismerkedett, az szerepelt, hogy egyhónapos próbaidőre vették fel őket. Amikor letelt az egy hónap, mindnyájukat elbocsátották, mivel nem feleltek meg a próbaidő alatt. Értékeljétek az adminisztráció cselekedeteit az említett dolgozók vonatkozásában!

4. A 16 éves laboráns, C. augusztusban állt munkába. Decemberben kérelemmel fordult az igazgatóhoz, hogy kéthetes szabadságot kapjon családlátogatás céljából arra az időszakra, amikor a szülei is szabadságot kaptak egy másik vállalatnál. Az adminisztráció azonban elutasította a kérelmét, elsősorban a termelési körülmények miatt, másodsorban pedig azért, mert 6 hónapnál rövidebb ideig dolgozik a vállalatnál. C. viszont nem fogadta el az adminisztráció indokolását. Kinek van igaza?

5. J. állampolgár egy kereskedelmi és gazdasági főiskolán dolgozott tanárként. Az Elektron gyár vezetőségének meghívása alapján úgy döntött, hogy átmegy a gyárba, és ott a tudományos csoport vezetőjeként fog dolgozni. A gyárba történő átmenete a főiskola adminisztrációjának beleegyezésével, az átvezénylés rendje szerint zajlott. Amikor J. felmondott a főiskolán, és bement a gyár személyzeti osztályára, ott közölték vele, hogy nem vették fel az állásba. A gyárigazgató elmondása szerint az átvezénylés lebonyolítása közben találtak egy képzetesebb dolgozót. Mit tegyen J. állampolgár, történt-e vele kapcsolatban törvénysértés?

6. P. állampolgár a tervezőhivatalban helyezkedett el tervezőmérnökként, három hónapos próbaidővel. Amikor ez letelt, azt mondták neki, hogy ezt az időszakot további három hónapra meghosszabbítják. P. ebbe beleegyezett, de a pótlólagos időszak lejártával elbocsátották, mert az adminisztráció szerint nem felelt meg. Összeegyeztethető-e az adminisztráció cselekedete a törvényi követelményekkel?

7. K. állampolgár szerelőként dolgozott, de később megbetegedett. Az orvosi bizottság úgy döntött, nem alkalmas korábbi munkájának a végzésére. Emiatt az adminisztráció úgy rendelkezett, hogy áthelyzi könyvelőnek. K. azonban ezt nem fogadta el, és kérvényezte, hogy helyezték vissza a korábbi munkakörébe, arra hivatkozva, hogy nem egyezett bele az áthelyezésbe. Kinek van igaza ebben a helyzetben, és az hogyan oldható meg?

8. A 16 éves H. számítógép-kezelőként dolgozott a tervezőhivatalban, és levelezői tagozaton szakközépiskolai tanulmányokat folytatott. A belső szabályzat szerint az ő munkahete 38 órát tesz ki. Tavasszal szabadságot kérvényezett az adminisztrációnál, hogy júniusban letehesse a szakközépiskolai vizsgáit, majd utána rögtön megkaphassa a soron következő éves szabadságát. Az adminisztráció elutasította a kérelmet azzal az indokkal, hogy azok közül, akik a H.-éhoz hasonló munkát végeznek, többen betegállományban vannak, így rendkívül nagy lenne a maradókra a munkahelyi terhelés.

Beszélhetünk-e a munkatörvénykönyv megsértéséről ebben az esetben?

9. 2000. október 18-án, vasárnap a Scsekavica kávézó melletti verekedés során erősen ittas állapotban őrizetbe vették P. szakközépiskolai tanárt és R.-t, a Kinap gyár marósát. A rendőrségen kisebb rendbontásról vettek fel jegyzőkönyvet, és a vétkekre kijózanodásuk után közigazgatási bírságot szabtak ki. Tettükről értesítették a rendőrség értesítette a munkaadóikat. Postai késedelem miatt a szakközépiskola csak 2001. március 21-én kapta meg az értesítést, a gyár pedig január 13-án. Az értesítés kézbesítése után az adminisztráció magyarázatot kért R.-től, és megrovásban részesítette őt. Az értesítés kézbesítésekor P. betegszabadságon volt, ami csak 2001. április 11-én ért véget. Ezután magyarázatot adott a történetéről, majd 2001. április 20-án erkölcsbe ütköző tette miatt rendeletileg felmondtak neki a munkahelyén. Értékeljétek a történeteket!

59-60. §. Szociális védelem Ukrajnában

Idézzétek fel, hogyan határozza meg Ukrajnát mint államot Ukrajna Alkotmányának 1. cikkelye!

1. A szociális védelem fogalma.

A szociális állam fogalma, amilyen Ukrajna Alkotmánya szerint az államunk, előírja azoknak az állampolgároknak a támogatását, akik objektív okok miatt képtelenek önállóan ellátni magukat. Ebből a célból az államban létrejön és működik **a szociális védelmi rendszer – az állam gazdasági, jogi, szervezési és egyéb intézkedéseinek rendszere az állampolgárok szociális jogainak és garanciáinak biztosítása érdekében.** A szociális védelem rendszere mindenekelőtt az állam támogatását hivatott garantálni azoknak az állampolgároknak, akik erre a koruknál, egészségi állapotuknál, szociális helyzetüknél, elégtelen létfelvételeiknél fogva rá vannak szorulva.

A szociális védelmi rendszer számos elemet tartalmaz. Ide tartozik a nyugdíjak fizetése, a különféle anyagi segélyek, kompenzációk, a beteg-, gyerek-, idősellátási rendszer. A szociális védelmi rendszer előírja szociális programok kidolgozását és finanszírozását a helyi és az állami költségvetésekből: egészségvédelmi, elérhető lakásépítési, munkanélküliség-megelőző és a munkanélkülieket támogató programokat.

A szociális védelmi rendszer egyik legfontosabb összetevője a szociális ellátás. Ez magában foglalja az olyan szociális problémák elleni védelmet, mint amilyen a munkahely elvesztése, rokkantság, ideiglenes munkaképtelenség, hajlott életkor, eltartó elvesztése.

A szociális védelmi rendszer jogi alapjait rögzíti Ukrajna Alkotmánya és Ukrajna törvényei az általánosan kötelező állami szociális biztosítási díj beszedéséről és nyilvántartásáról, a rokkantak szociális védelmének alapjairól Ukrajnában, a háború gyermekeinek szociális védelméről.

2. Szociális védelem Ukrajnában.

A szociális védelmi rendszer egyik fontos eleme a szociális biztosítás.

Az általánosan kötelező állami szociális biztosítás – jogok, köteleességek és garanciák rendszere, ami előírja a szociális védelmet. Ez magában foglalja az állampolgárok anyagi ellátását betegség, a munkaképesség teljes, részleges vagy ideiglenes elvesztése, az önhibán kívüli munkanélküliség, az eltartó elvesztése esetén, valamint öregség és egyéb, a törvény által előírt esetekben azoknak a pénzalapoknak a terhére, amelyek a tulajdonos vagy az általa meghatalmazott szerv, az állampolgárok és a törvény által előírt költségvetési és egyéb forrásokból befolyó járulékok befizetése révén jönnek létre.

Ukrajna törvényei alapvetően előírják az általánosan kötelező állami szociális biztosítás néhány fajtáját: a nyugdíjbiztosítást, a munkaképesség ideiglenes elvesztésével és a temetési költségekkel kapcsolatos biztosítást; az egészségbiztosítást; a baleset és szakmai ártalom miatti megbetegedésekkel kapcsolatos biztosítást; a munkanélküliségi biztosítást és Ukrajna törvényei által előírt egyéb biztosítási fajtákat.

Az általánosan kötelező állami szociális biztosítás fajtái	
Nyugdíjbiztosítás	A munkaképesség ideiglenes elvesztésével kapcsolatos biztosítás
A temetkezési kiadások kapcsán felmerülő biztosítás	Egészségbiztosítás
A baleset és a szakmai ártalom miatti megbetegedéssel kapcsolatos biztosítás	Munkanélküli biztosítás

Az általánosan kötelező állami szociális biztosítás hatálya alá tartozik minden munkaszerződés alapján dolgozó személy, függetlenül attól, hol van állásban, valamint az önfoglalkoztatottak: alkotóközösségek tagjai, ügyvédek, közjegyzők.

A pénzeszközök begyűjtésének biztosítására és a biztosított személyeknek járó kifizetések végrehajtása érdekében biztosítási alapokat – nonprofit önkormányzati szervezetek – hoznak létre. Az alapok kezelésére igazgatóságok alakulnak, amelyekben képviselve van az állam és azok, akik a biztosítási járulékot fizetik: a munkaadók egyesülései.

3. Ukrajna nyugdíjellátó rendszere.

A szociális ellátás legelterjedtebb formája, amellyel Ukrajna állampolgárainak jelentős része találkozik, részesülés a különféle

nyugellátmányokból. **A nyugdíj – havi kifizetés az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosítás szolidáris rendszerében, amelyben a biztosított személy részesül, amikor eléri a törvények által előírt nyugdíjkorhatárt, vagy rokkanttá nyilvánítása esetén, vagy amelyben ennek a személynek a családtagjai részesülnek a törvény által meghatározott esetekben.**

Ismerkedjete meg Ukrajna az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosításról szóló törvényének kivonatával, és határozatok meg a nyugdíjellátási rendszer minden egyes szintjének sajátosságait!

Részlet Ukrajna az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosításról szóló törvényéből

2. cikkely. Ukrajna nyugdíjellátó rendszerének szerkezete.

1. A nyugdíjellátó rendszer Ukrajnában háromszintű.

Az első szint – az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosítás szolidáris rendszere (a továbbiakban – szolidáris rendszer), amely a szolidaritás és a szubszidiaritás és a nyugdíjaknak, valamint a szociális szolgáltatásoknak a Nyugdíjalap eszközei révén történő kifizetésének elveire támaszkodik, a jelen törvényben meghatározott feltételekkel és rendben.

A második szint – az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosítás felhalmozó rendszere (a továbbiakban – felhalmozó rendszer), ami a biztosított személyek pénzeszközeinek a Felhalmozó Alapban történő felhalmozásának elvén és a biztosítási szerződések élethosszig tartó, valamint az egyszeri kifizetések finanszírozásának a törvény által meghatározott feltételein és rendjén alapul.

A harmadik szint – a nem állami nyugdíjellátás rendszere, ami az állampolgároknak, a munkaadóknak és egyesüléseiknek a nyugdíjfelhalmozások kialakításában történő önkéntes részvételre támaszkodik abból a célból, hogy az állampolgárok nyugellátásban részesülhessenek a nem állami nyugdíjellátó rendszerre vonatkozó jogszabályok által meghatározott feltételek szerint és rendben.

2. A nyugdíjellátó rendszer első és második szintje alkotja Ukrajnában az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosítási rendszert.

A nyugdíjellátó rendszer második és harmadik szintje alkotja Ukrajnában a felhalmozó nyugdíjellátási rendszert.

4. Ukrajna állampolgárai egyidejűleg részt vehetnek a különböző szintű nyugdíjellátási rendszerekben és azokból nyugdíjkifizetésekben részesülhetnek Ukrajnában. A megfelelő szintű nyugdíjellátási rendszerekben való kötelező részvételt vagy annak korlátozását Ukrajnában és a nyugdíjkifizetésekben való részesülést a nyugdíjellátásra vonatkozó törvények határozzák meg.

A szolidáris nyugdíjellátó rendszer előírja, hogy az összes befizetett illeték egy közös kosárba kerül és a ma dolgozók eszközeit azok nyugdíjainak kifizetésére fordítják, akik már nyugalomba vonultak és nyugdíjban részesülnek. Tehát minden soron következő nemzedék a fizetéséből levont és a szolidáris alapba átutalt illetékek révén „eltartja” az idősebb nemzedékeket.

A szolidáris rendszertől eltérően a felhalmozó rendszerben a pénzeszközök a dolgozó személyes számlájára érkeznek. Emellett erről a számláról a pénzeszközöket csakis annak a személynek a nyugdíjkifizetésére vagy segélyezésére lehet felhasználni, akitől ezek a pénzeszközök befolytak. Emellett a felhalmozó rendszer magában foglalja a második, általánosan kötelező szintet, valamint a harmadikat, amely önkéntes.

A nyugdíjbiztosítás szintje	Első	Második	Harmadik
A rendszer jellemzője	Szolidáris rendszerű állami nyugdíjbiztosítás	Felhalmozó rendszerű állami nyugdíjbiztosítás	Felhalmozó rendszerű nem állami nyugdíjbiztosítás
A részvétel	Általánosan kötelező	Általánosan kötelező	Önkéntes
Az adott szint terhére kifizetett nyugdíjak	Öregségi nyugdíj; általános megbetegedés (beleértve a munkavégzéssel nem összefüggő rokkantságot, a gyerekkori rokkantságot) miatt megítélt rokkantsági nyugdíj; az eltartó elvesztésével kapcsolatos nyugdíj	Élethosszig tartó nyugdíj, meghatározott periódussal; élethosszig tartó megállapított nyugdíj; a házastárs élethosszig tartó nyugdíja; egyszeri kifizetés	

Az illetékeket a különböző szintekre mind a munkaadók, mind pedig a dolgozók befizetik. A nyugdíj megszerzésének és megállapításának egyik feltétele a biztosítási időszak, amivel a személy rendelkezik, vagyis az az idő, amely alatt a személy és a munkaadója fizeti a biztosítási járulékot az Ukrajna Nyugdíjalapja által meghatározottnál nem kisebb mértékben.

4. A szolidáris alapból fizetett nyugdíjfajták.

A nyugdíjakat Ukrajnában mind a szolidáris, mind pedig a felhalmozó alapból is folyósíthatják.

Idézzétek fel, milyen nyugdíjakat folyósítanak a szolidáris nyugdíjalapból!

Manapság Ukrajna állampolgárainak legnagyobb része **öregségi nyugdíjban** részesül. A férfiak és a nők 60 éves életkoruk elérését követően, és legalább 5 éves biztosítási időszak megléte esetén jogosultak nyugdíjuk megállapítására. A törvényben meghatározott minimális öregségi nyugdíjat állapítanak meg a munkaképességüket elveszített férfiaknak 25, a nőknek pedig 20 év biztosítási időszak megléte esetén. Megemlítjük, hogy egyes olyan szakterületek és szakmák esetében, amelyekben a dolgozók ártalmas vagy különösen ártalmas körülmények között végzik a munkájukat, adott a karkedvezményes nyugdíjba vonulás lehetősége. Így a bányászok és a (speciális lista szerinti) különösen nehéz munkát végző személyeknek joguk van 10 évvel a megállapított korhatár

elérése előtt nyugdíjba vonulniuk, a mezőgazdaságban dolgozó traktorosoknak 5 évvel korábban.

Azonban az életben előfordulnak olyan esetek, amikor az ember még a nyugdíjkorhatár elérése előtt teljesen vagy részben elveszíti a munkaképességét. Ennek oka lehet sérülés, betegségek. Ha a munkaképesség elvesztése miatt az embert rokkanttá nyilvánítják, számára **rokkantsági nyugdíjat** állapítanak meg.

A rokkantsági nyugdíjat attól függetlenül állapítják meg, hogy dogozott-e az ember a munkaképessége elvesztésekor. A munkaképesség elvesztésének foka szerint három rokkantsági csoportot határoztak meg, amelyek közül az első a legsúlyosabb. A rokkantsági nyugdíj folyósításához a személynek bizonyos biztosítási időszakokkal kell rendelkeznie, ami a munkaképesség elvesztésekor, a rokkantság beálltakor elért életkortól függ. A rokkantsági nyugdíj a rokkantsági csoportbesorolástól függ. Az I. rokkantsági csoportba tartozóknak 100%-os öregségi nyugdíjat állapítanak meg; a II. rokkantsági csoportba tartozóknak – 90%-ot; a III. rokkantsági csoportba tartozóknak – az öregségi nyugdíj 50%-át.

Sok ember az élete során különböző okok miatt anyagilag teljesen vagy jelentős mértékben más személyektől függ, tőlük kap a létfenntartáshoz szükséges eszközöket. Ezek lehetnek kiskorú gyerekek, nyugdíjas szülők, rokkant szülők, gyerekek, házastársak. Ebben az esetben az eltartó – annak a személynek, aki a munkaképtelen családtag létezését anyagilag biztosította – halála gondot jelent az eltartottnak. Ezért a törvény előírja **az eltartó elvesztése miatti nyugdíj** megállapítását és folyósítását.

Ismerkedjete meg Ukrajna általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosításról szóló törvényének a kivonatával, és határozzátok meg, ki és milyen feltételekkel jogosult az eltartó elvesztése miatti nyugdíjra!

Részlet Ukrajna általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosításról szóló törvényéből

36. cikkely. Az eltartó elvesztése miatti nyugdíj megítélésének feltételei.

1. Az eltartó elvesztése miatti nyugdíjat az elhunyt eltartó munkaképtelen családtagjai számára ítélik meg, akiket eltartott, ha az eltartó a halála napján rendelkezett biztosítási időszakkal, amire számára a rokkantsági nyugdíj megítéléséhez volt szükség, nyugdíjas vagy a jelen törvény 32. cikkelyének második részében említett nyugdíjas, vagy személyek elhalálása esetén – a biztosítási időszaktól függetlenül. Emellett a gyerekeknek az eltartó halála miatti nyugdíjat attól függetlenül megítélik, hogy az eltartó eltartotta-e őket.

Az elhunyt szülei és férje (felesége), akiket nem tartott el, abban az esetben jogosultak az eltartó halála miatti nyugdíjra, ha elvesztették a létfenntartásukhoz szükséges eszközök forrását.

2. A család munkaképtelen tagjainak tekintendők:

1) az elhunyt férje (felesége), apja, anyja, ha nyugdíjasok vagy elérték a jelen törvény 26. cikkelye által meghatározott nyugdíjkorhatárt;

2) az elhunyt eltartó gyerekei (beleértve az eltartó halálát követő 10 hónapos időszakban megszületetteket is), akik nem érték el a 18. életévüket vagy az idősebbeket is, ha 18 éves életkoruk betöltése előtt váltak rokkantakká.

Az általános középfokú oktatási rendszerű tanintézményben tanuló gyerekek, valamint a szakközépiskolákban, felsőoktatási intézményekben tanulók – a tanulmányaik befejezéséig, de legfeljebb 23 éves életkoruk eléréséig, és az árva gyerekek 23 éves koruk eléréséig, függetlenül attól, hogy tanulnak-e vagy sem;

3) a férj (feleség), a hiánya esetén az elhunyt eltartó egyik szülője vagy a fivére, nővére/húga, nagypapa vagy nagyanyja életkortól és munkaképességtől függetlenül, ha nem dolgozik és az elhunyt eltartó gyerekeit gondozzák annak 8 éves életkoráig.

3. Az eltartott családtagoknak tekintett személyekhez tartoznak jelen cikkely második részében említett személyek, ha:

1) az elhunyt eltartó részéről teljes eltartásban részesültek;

2) állandó támogatásban részesültek az eltartó részéről, ami számukra a fő létfenntartási forrást jelentette (...).

4. Az örökbefogadott gyerekek a vér szerinti gyerekekkel azonos mértékben jogosultak az eltartó elvesztése miatti nyugdíjra.

6. Az eltartó elvesztése miatt nyugdíjra jogosult kiskorú gyerekek örökbefogadásuk esetén is megtartják ezt a jogukat.

7. Jelen törvénynek az elhunyt családjára vonatkozó rendelkezései kiterjednek az eltűnt vagy a törvény általi rendben holtá nyilvánított személy családjára is.

Ukrajna nyugdíjellátásról szóló törvénye szintén előírja a dolgozók bizonyos kategóriái számára a jogot, hogy a **nyugdíjellátást a ledolgozott éveik alapján kapják**. Meg kell jegyezni, hogy a ledolgozott évek alapján történő nyugdíjmegállapítás nem függ össze bizonyos életkor elérésével, nem szükséges ennek a személynek a munkaképtelenné való nyilvánítása. A ledolgozott évek alapján történő nyugdíjmegítélés fő feltétele bizonyos munkaviszony megléte a meghatározott szakmában. Emellett a ledolgozott évek alapján történő nyugdíjmegítélés csak azzal a feltétellel lehetséges, hogy a személy felfüggeszti a munkavégzést abban a szakmában, amely feljogosította ennek a nyugdíjnak a megszerzésére.

A ledolgozott évek alapján történő nyugdíjmegítélésre jogosultak a légügyi dolgozók és a berepülő pilóták egyes kategóriái, mozdonyvezetői brigádok dolgozói a vasúti közlekedésben és a metróban, a bányákban tevékenykedő teherautó-sofőrök, akik szén, pala, érc kőzetek szállítását végzik, a tengeri, folyami és halászati flotta hajósai. A ledolgozott évek alapján megítélhető nyugdíjra jogosultak a geológus-felderítő, kereső, térképész-geodéziai, geofizikai, vízügyi, erdőrendezési dolgozók és a felderítő expedíciók résztvevői. Ugyancsak jogosultak a ledolgozott évek után járó nyugdíjra az artisták egyes kategóriái, a pedagógusok, orvosok, nővérek, valamint a sportolók, beleértve az érdekes sportmestereket, nemzetközi

sportmestereket, Ukrajna válogatott csapatainak tagjai, akik legalább 20 éves munkavisztonnyal rendelkeznek.

Napjainkban 76 országban azonos nyugdíjkorhatárt állapítottak meg a férfiak és a nők számára. 55 országban a nők számára alacsonyabb a nyugdíjkorhatár, mint a férfiak esetében. Emellett 41 országban a nyugdíjkorhatár közötti különbség öt év, 12 országban 1,5-4,5 év, Belgiumban és Svájcban mindössze egy év.

A világ 46 országában tilos egyidejűleg fizetést és nyugdíjat kapni korlátozás nélkül, 20-ban a nyugdíjfolyósítás számára korlátozások léteznek, és csupán 12-ben lehet egyidejűleg korlátozás nélkül nyugdíjat és fizetést kapni (Kanada, Franciaország, Hollandia, Norvégia, Szlovákia).

5. A felhalmozási alapból fizetett nyugdíjak.

A felhalmozási alap pénzeszközeit különböző fajtájú nyugdíjak folyósítására használják. A nyugdíjkorhatár elérését követően a személy az **élethosszig tartó nyugdíj** egyik fajtáját kaphatja meg.

Ez lehet meghatározott periódusú, élethosszig tartó nyugdíj: havi rendszerességű kifizetés, amely a nyugdíjas élete folyamán történik, de legkevesebb a megítélése napjától számított tíz éven át. Ha a nyugdíjas ennél az időtartamnál korábban elhunyna, a megítélt nyugdíj felvételének joga a meghatározott időtartamra az élethosszig tartó nyugdíjbiztosításról szóló szerződésben vagy a törvény által meghatározott örökösökre száll át.

A másik változat – meghatározott összegű nyugdíj folyósítása a nyugdíjas élete folyamán.

A házaspár élethosszig szóló nyugdíjra vonatkozó szerződést köthet. Ebben az esetben a nyugdíjat a nyugdíjasnak folyósítják, halála esetén pedig a másik házastársnak, aki elérte a nyugdíjkorhatárt.

Egyes esetekben a biztosított személynek joga van egyszeri kifizetés felvételére. Ez a kifizetés rendszerint abban az esetben történik, amikor a személy nyugdíjszámláján felhalmozott összeg kevés az élethosszig tartó kifizetés fedezésére.

Ezenkívül a személy jogosult idejekorán pótlólagos nyugdíjellátásról szóló szerződést kötni a nem állami nyugdíjalapokkal. Ebben az esetben bizonyos idő során a dolgozó illetéket fizet az adott nem állami alapnak, a nyugdíjkorhatár elérését követően pedig pótlólagos nyugdíjat kap az alaptól.

Szociális védelem, szociális biztosítás, nyugdíj, öregségi nyugdíj, rokkantsági nyugdíj, az eltartó elvesztése miatt megítélt nyugdíj, a ledolgozott évek alapján járó nyugdíj, élethosszig tartó nyugdíj.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: *szociális védelem, szociális biztosítás, nyugdíj, öregségi nyugdíj, rokkantnyugdíj, az eltartó elvesztése miatt megítélt nyugdíj, a ledolgozott évek alapján járó nyugdíj, élethosszig tartó nyugdíj!*
2. A szociális védelem milyen fajtáit ismeritek?

3. Nevezzétek meg az általánosan kötelező állami szociális biztosítás fajtáit, és magyarázzátok meg mindegyik célját!
4. Milyen típusú nyugdíjakat írnak elő Ukrajna törvényei?
5. Milyen feltételeket írnak elő Ukrajna törvényei a különböző életkorhoz kötött nyugdíjak megítélésére és folyósítására?
- 6*. Fejtsétek ki a véleményeteket azzal kapcsolatban, hogy milyen tényezőket kell figyelembe venni az embernek, amikor megválasztja, milyen típusú nyugdíjat kapjon a felhalmozási alapból!
- 7*. Elemézzétek a megfelelést a nyugdíj törvényi normái és az erkölcsi normák között!
- 8*. Határozzátok meg, jogosultak-e a felsorolt személyek a szolidáris alapból történő nyugdíjfolyósításra, s ha igen, mutassatok rá, milyenre:
 - a) férfi lakatos, 57 éves, 39 év biztosítási időtartammal rendelkezik;
 - b) varrónő, 56 éves, 28 év biztosítási időtartammal rendelkezik;
 - c) 12 éves kislány, akinek bányász édesapja munkavégzéssel összefüggő kötelezettségei teljesítése közben életét vesztette;
 - d) férfi sofőr, 22 éves, 3 év biztosítási időtartammal rendelkezik, és a munkavégzés közben szerzett sérülései következtében elveszítette munkaképességét, rokkanttá vált;
 - e) postásnő, 58 éves, 4 év biztosítási időtartammal rendelkezik!

ÖSSZEGEZŐ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK AZ V. ÉS VI. RÉSZEKHEZ

Ukrajna gazdasági joga, Ukrajna munkaügyi joga, szociális védelem Ukrajnában

1. Magyarázzátok meg a fogalmakat: vállalat, betéti társaság, gazdasági szankciók, sztrájk, szociális védelem!
2. Magyarázzátok el a vállalkozói tevékenység alanyainak bejegyzési rendjét!
3. Jellemezzétek a vállalatok Ukrajna törvényei által előírt különböző szervezési-jogi formáit!
4. Melyek a gazdasági-jogi felelősség sajátosságai?
5. Véleményetek szerint milyen jelentősége van a kollektív és a munkaszerződésnek minden egyes dolgozó számára?
6. Jellemezzétek a fiatalok munkajogait és kötelességeit!
- 7*. Fejtsétek ki véleményeteket a gazdasági konfliktusok törvény által előírt peren kívüli rendezési eljárásainak célszerűségéről!
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket a vállalkozói tevékenység folytatása Ukrajna törvényei által előírt korlátozásának igazságos voltáról!
- 9*. Fejtsétek ki a véleményeteket azzal kapcsolatban, hogy elégséges mértékben biztosítottak-e a dolgozók jogai a kollektív és egyéni munkaügyi viták során!
10. Hasonlítsátok össze:
 - a) az öregségi nyugdíjat, a rokkantsági nyugdíjat és a ledolgozott évek alapján járó nyugdíjat;
 - b) a dolgozó áthelyezését és átvezénylését;
 - c) a magán és nyilvános részvénytársaságot;
 - d) az anyagi és fegyelmi felelősséget;

e) az időbért, a teljesítménybért és az egyösszegű fizetési rendszert!

11. Állapítsátok meg az összefüggést a vállalatok szervezési-jogi formái és jellemzésük között!

1	teljes felelősségű társaság	A	gazdasági társaság, amelynek az alaptőkéje meghatározott számú egyenlő névértékű részre osztott, és csak a társaság vagyonával áll jót a kötelezettségeiért
2	korlátolt felelősségű társaság	B	gazdasági társaság, amelynek az összes tagja a teljes vagyonával szolidárisan áll jót a társaság kötelezettségeiért
3	pótlólagos felelősségű társaság		
4	részvénytársaság	C	gazdasági társaság, amelynek az alaptőkéje az alapító okiratok által meghatározott részekre osztott, a tagjai pedig csupán a saját betétüknek megfelelő mértékben állnak jót a kötelezettségeikért
5	betéti társaság	D	gazdasági társaság, amelynek az alaptőkéje az alapító okiratok által meghatározott részekre osztott, a tagjai pedig, ha a társaság vagyona nem elegendő, a betétüknek megfelelő többszöröse mértékében állnak jót

12. Válasszatok ki **EGY** helyes választ.

1. Mely esetben minősül vállalkozói tevékenységnek az egyén (egyének) tevékenysége?

- A a sofőr a Szupertaxi cégnél helyezkedett el
- B a művész egy képet festett, amelyet a helyi múzeumnak ajándékozott
- C fiúk csoportja háztartási gépek javítására szakosodott vállalatot alapított
- D egy 9. osztályos fiú a szomszéd asszony kérésére megjavította a kerítést, és ezért csekély díjazást kapott
- E Odessa lakosainak egy csoportja jótékonyági alapítványt hozott létre rokkantak támogatására önkéntes adományok révén

2. Melyik személyre terjed ki az MTK normáinak hatálya?

- A magánvállalatnál dolgozó lakatos
- B Ukrajna fegyveres erőinek őrnagya
- C Moldova ukrainai nagykövetségének diplomata beosztású munkatársa
- D sofőr, aki önállóan dolgozik a saját taxijával
- E magánvállalkozó, aki önállóan végez kereskedelmi tevékenységet a saját boltjában

3. Milyen maximális próbaidőt megállapítható meg a dolgozók számára?

- A 2 hét
- B 1 hónap
- C 2 hónap
- D 3 hónap
- E 6 hónap

4. A 9. osztály befejezését követően egy 15 éves fiú úgy döntött, hogy első ízben munkába áll. Milyen okirat benyújtása kötelező ebben az esetben az állásba történő felvételkor?

- A születési bizonyítvány
- B a középfokú alapképzettség megszerzéséről szóló bizonyítvány
- C jellemrajz az oktatási intézményből
- D munkakönyv

5. Mely esetben sértették meg a próbaidő megállapításának rendjét a munkába történő felvételkor?

- A P. állampolgár, 19 éves, esztergályosként helyezkedik el, 3 hét próbaidőt állapítottak meg számára
- B C. állampolgár, 42 éves, matrózként helyezkedik el, 3 hónap próbaidőt határoztak meg számára
- C M. állampolgár, 27 éves, kiskorú gyerek anyja, pénztárosként helyezkedik el, 7 hónap próbaidőt állapítottak meg számára
- D J. állampolgár, 24 éves, közgazdászként helyezkedik el, 3 hónap próbaidőt határoztak meg számára
- E B. állampolgár, 53 éves, üzemi főmérnökként helyezkedik el, a szakszervezeti bizottság jóváhagyásával 6 hónap próbaidőt állapítottak meg számára

6. Mely esetben **NEM** sérültek a munkajogi törvények normái?

- A az energiaellátási rendszerben történt üzemzavar felszámolása végett B. szerelőt, 17 éves, beleegyezése nélkül 2 hetes időtartamra átvezényelték villanyszerelői beosztásba
- B P. vagyónőrnek, 27 éves, akinek lánya született, elutasították a fizetés nélküli szabadságra vonatkozó kérvényét
- C az 56 éves autószerelőt figyelmeztették, hogy 3 hét múlva létszámleépítés miatt elbocsátják
- D az orvosnak a szakszervezeti bizottság jóváhagyásával felmondtak, mivel kiderült, hogy egészségi állapota miatt nem felel meg a beosztásának
- E értékes szerszámok elvesztése miatt a szerelési főosztály igazgatója a szakszervezet beleegyezése nélkül rendeletet adott ki a kőműves elbocsátásáról

7. Mely dolgozók számára kötelező kérvényük alapján a rövidített munkaidő megállapítása?

- A 19 éves laboráns, röntgenberendezéssel dolgozik, és sugárhatásnak van kitéve
- B 17 éves esztergályos
- C 34 éves asztalos, aki gépkocsijavító üzemben dolgozik
- D 21 éves szövőnő, 5 éves gyerekekről gondoskodik
- E 32 éves gépkocsivezető, aki éjszakai műszakban dolgozik

VII. rész

CSALÁDJOG UKRAJNÁBAN

61. §. A családjog alapjai

1. Családi viszonyok.

Az ember életének egyik legfontosabb szférája a családi élet. Hiszen mindenkinek vannak szülei, a legtöbben családban nevelkednek, felnőtté válva pedig maguk is családot alapítanak. A családi élet során különböző kérdések és problémák alakulnak ki, amelyek megfelelő szabályozást igényelnek. Ezeknek a viszonyoknak egy részét erkölcsi normák szabályozzák, azonban jó részük nem csak az egyes személy vagy a család számára fontos, de a társadalom szempontjából is. Ezért ezeket a viszonyokat jogi normákkal kell szabályozni. **A jognak azt az ágát, amelynek a normái a házasságból, családhoz való tartozásból, rokonságból eredő családi személyes nem vagyoni és vagyoni viszonyokat szabályozzák, családjognak nevezzük.**

A családjogra vonatkozó normák egyes normáit Ukrajna Alkotmánya tartalmazza.

Keressétek meg Ukrajna Alkotmányában a családi jogviszonyokra vonatkozó normákat!

Ukrajna alapjogi normatív okirata, amely a házassági-családi viszonyok ágazatában szabályozza a viszonyokat **Ukrajna családjogi törvénykönyve**, 2003. január 1-én vált hatályossá. Ukrajna családjogi törvénykönyve hét fejezetből áll, amelyek a családjog különböző intézményeit szabályozzák.

Ismerkedjete meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének szövegével, és határozzátok meg, hogy az egyes fejezeteket milyen jogi intézményeknek, jelenségeknek szentelték!

A családjogi törvénykönyv normái szabályozzák a házasságkötés és a házasság felbontásának rendjét, a házastársak, gyerekek és szülők kölcsönös jogait. Ezenkívül ebben a szférában Ukrajna egyéb jogszabályai is működnek, így a gyerekes családok állami támogatásáról, az ifjúság társadalmi helyzete megerősödésének és fejlődésének elősegítéséről szóló törvények, amelyek pótlólagos garanciákat nyújtanak a gyerekeknek, az ifjúságnak, a családoknak.

Meg kell jegyezni, hogy a családi viszonyok szabályozása nem csak normatív-jogi okiratok által valósulhat meg, hanem a viszonyok résztvevőinek megállapodása révén is, ha ez nem ellentétes a családjogi törvénykönyvvel, egyéb törvények előírásaival és a társadalom erkölcsi alapjaival. A családi vita

eldöntése során a bíróság figyelembe veheti a helyi szokásokat, valamint annak a nemzeti kisebbségnek a szokásait, amelyhez a felek (vagy az egyikük) tartoznak. Azonban a szokásjog csak az érdekelt fél kérvénye alapján alkalmazható, és akkor, ha nem ellentétes a törvényi előírásokkal és a társadalom erkölcsi alapjaival.

A családi jogviszonyok bizonyos sajátosságokkal rendelkeznek. Mindenekelőtt a résztvevői csakis természetes személyek lehetnek. Jogi személyek nem lehetnek a családi jogviszonyok alanyai. A családi jogviszonyok másik sajátossága, hogy általában hosszú ideig állnak fenn. Sok esetben csakis a családtagok életének hossza korlátozza, azonban egyes jogoknak és köteleességeknek az időtartama pontosan meghatározott.

Jelenleg Ukrajnában, akárcsak a modern demokratikus országok többségében, megfigyelhető az állam családi jogviszonyokba történő beavatkozásának csökkenésére irányuló tendencia. Ez azt jelenti, hogy az állam csak azokat a családi viszonyokat szabályozza, amelyek az állam beavatkozása nélkül nem szabályozhatók. Ukrajna családjogi törvénye megállapítja, hogy „a családi jogviszonyok csak a megengedhető és a résztvevők, valamint a társadalom érdekeinek megfelelő mértékben szabályozhatók”. Emellett a családi viszonyok szabályozása a magánélet titkossága jogának, a személyes szabadsághoz való jognak, és a családi életbe való önkényes beavatkozás megengedhetlenségének figyelembe vételével, valamint a gyermek, a család munkaképtelen tagjai érdekeinek maximális figyelembe vételével valósul meg, a társadalom erkölcsi alapelveinek megfelelően.

Ukrajna Alkotmánya és a családjogi törvénykönyv rögzíti **a nő és a férfi egyenjogúságának elvét a családi viszonyokban**: azonos joguk van a vagyonra, a gyerekek nevelésére, valamint deklarálja a családi jogviszonyok résztvevőivel kapcsolatban az előjogok biztosításának, valamint a jogkorlátozásoknak az etnikai származás, faj, vallási vagy politikai meggyőződésük alapján való tiltását.

2. A család.

A családjog egyik alapfogalma a család. A törvény meghatározza, hogy „a család a társadalom elsődleges és fő alapsejtje”.

Fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy kiket ismernek el családtagnak, és a család létrejöttének milyen jogalapot kell előírni!

A családjogi törvénykönyv megállapítja, hogy **a családhoz olyan személyek tartoznak, akik együtt élnek, összeköti őket a közös életmód, kölcsönös jogokkal és köteleességekkel rendelkeznek.**

Tehát a család ismérveiként a törvénykönyv az együttélést, a közös háztartás vezetését és közös életvitelt, valamint a kölcsönös jogok és kötelességek meglétét határozza meg. A családtag joga az egyedül élő személyt is megilleti.

A törvény különleges eseteket is szabályoz, amikor nem együtt élő személyeket is családtagoknak ismer el. Így, amikor az életkörülmények következtében (tanulás, munka, gyógykezelés), amelyeket nyomós okként ismer el, a férj és a feleség külön él, mégis családként kezeli őket a törvény. Ugyanígy a szüleitől külön élő gyerek szülei családjának a tagja marad.

A törvény előírja azokat a jogalapokat, amelyek szerint a család kialakulhat. Ezek között van a házasságkötés, a vér szerinti rokonság (éppen ezen az alapon tartoznak a gyerekek a vér szerinti – biológiai – szülei családjához), az örökbefogadás (ebben az esetben a gyerekek az örökbefogadók – a jog szerinti szülei – családjának tagjai).

A törvény garantálja minden olyan személy jogát a családalapításhoz, aki elérte a házasságkötéshez előírt életkort. Egyes esetekben lehetséges, hogy olyan személy alapíthasson családot, aki még nem érte el ezt az életkort, és életkortól függetlenül annak a személynek is, aki gyereket szült.

3. A családjogok és érdekek védelme.

Az állam megállapította azokat a normákat, amelyeknek megfelelően biztosítja a család, a gyerekek, az anyaság, a szülők védelmét, megteremti a család megszilárdításának feltételeit. **A törvényes családjogainak és érdekeinek védelméhez a személynek joga van bírósághoz fordulnia, egyes esetekben pedig a gondnokságot és gyámságot felügyelő szervhez.** Ez a jog megilleti a 14 éves életkort elérő személyt. Emellett a törvény meghatározza a védelem módjait, amelyet a bíróság ezeknek a jogoknak a védelméhez alkalmazhat.

A 30 éves argentin Orlando de Roja-nak nemet mondott egy hölgy, akinek hosszú ideje udvarolt. Válaszul a férfi több mint 1000 dolláros összegre nyújtott be bírósági keresetet ellene, azzal az indokkal, hogy ezen idő alatt ennyit költött virágok, ajándékok vásárlására, postaköltségre.

1994-ben Indiában közel 5000 fiatalasszonyt ölt meg a férjük, mivel nem volt elég jelentős a hozományuk.

A 47 esztendőes Mohamed Murat, az Egyesült Arab Emírségek védelmi minisztériumának tisztviselője 11-szer kötött házasságot, és 4 felesége van, ahogyan az a hithű muzulmánok számára megengedett. Egyik korábbi felesége meghalt, hattól pedig elvált. A gyerekei pontos számát maga sem tudja.

Egy 68 esztendőes nigériai állampolgár 201-szer nősült meg. Jelenleg 4 felesége van. Először 20 esztendősen kötött házasságot, amikor mint visszaeső évisméltőt, kizárták az iskolából. A 200. eset 2004-ben történt, amikor elvált a 40 éves feleségétől, és újat választott. Az utolsó házasságkötése 2006-ban volt.

Ismerkedjétek meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, hogy a családjogok védelmének mely módjait célszerű alkalmazni különféle szituációkban!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

18. cikkely. A családjogok és érdekek védelme

(...) 2. A bíróság a törvény vagy a felek megállapodása (szerződése) által meghatározott védelem módjait alkalmazza.

A családjogok és érdekek védelmének módjai közé tartozik:

- 1) a jogviszony kialakítása;
- 2) az önként nem teljesített kötelesség kikényszerített végrehajtása;
- 3) a jogviszony megszűnése, valamint annak érvénytelenítése;
- 4) a családjogokat sértő tevékenység megszüntetése;
- 5) a jogsértést megelőző jogviszonyt helyreállítása;
- 6) az anyagi és erkölcsi kár megtérítése, ha ezt jelen törvénykönyv vagy szerződés előírja;
- 7) a jogviszony megváltoztatása;
- 8) az államhatalmi szerv, a Krím Autonóm Köztársaság hatalmi szerve vagy a helyi önkormányzati szerv, azok tisztségviselői és hivatalos személyei határozatai, tevékenysége vagy tértelensége törvénytelennek való elismerése.

19. cikkely. A gondnokságot és gyámságot felügyelő szerv részvétele a családjogok és érdekek védelmében.

1. A jelen törvénykönyv által előírt esetekben az egyénnek joga van előzetesen a gondnokságot és gyámságot felügyelő szervhez fordulnia családjogi és érdekei védelmében (...).

3. A gondnokságot és gyámságot felügyelő szerv megkeresése nem fosztja meg az egyént attól a jogától, hogy bírósághoz forduljon.

Ha bírósági keresetet nyújtanak be, a gondnokságot és gyámságot felügyelő szerv beszünteti a címére benyújtott beadvány vizsgálatát.

Családjog, család.

1. Magyarazzátok meg a fogalmakat: családjog, család.
2. Milyen viszonyokat tekintenek családinak?
3. Milyen sajátosságai vannak a családi jogviszonyoknak?
4. Nevezzétek meg a családjog forrásait Ukrajnában!
5. A család létrehozásának milyen jogalapjait írják elő Ukrajna törvényei?
6. A családjogok és érdekek védelmének mely módjait írja elő Ukrajna családjogi törvénykönyve?
7. Soroljatok fel példákat a család különböző jogalapok szerinti létrejöttére!
- 8*. Ukrajna családjogi törvénykönyve rögzíti a társadalomnak a családi jogviszonyokra vonatkozó erkölcsi alapelvei figyelembevételét. Soroljatok fel olyan erkölcsi alapelveket, amelyeket, véleményetek szerint, figyelembe kell venni, és amelyek különböznek az egyes társadalmakban!
- 9*. Fejtsétek ki a véleményeteket a családi jogviszonyok szerepéről az egyes egyének számára!

62-63. §. Házasság

1. A házasságkötés fogalma és feltételei.

A családjog egyik legfontosabb fogalma a házasságkötés, hiszen a legtöbb esetben ez vezet az új család kialakulásához. Ukrajna családjogi törvénykönyvének megfelelően **a házasság – egy nő és egy férfi a családi állapotot nyilvántartó állami szerv által regisztrált családi szövetsége.** Emellett csakis a házasság állami regisztrálása hozza létre a házastársak jogait és kötelességeit. Amikor a nő és a férfi a házasságkötés regisztrációja nélkül él együtt, vagy ha csak egyházi szertartás keretében esküdtek meg, nem jönnek létre a házastársi jogok és kötelességek.

A házasságkötési korhatár a férfiaknak 18, a nőknek 17 éves életkorban van megállapítva, ennek elérését követően válik jogosulttá arra a férfi és a nő, hogy házasságot kössön. Ezt az életkort a házasulandónak a házasságkötés napjáig kell betöltenie. Néha olyan helyzet alakul ki, amikor az egyén a házasságkötési korhatár elérése előtt óhajt házasságot kötni. Ebben az esetben bírósághoz kell fordulnia, amely a személy érdekében kiindulva megengedheti számára a házasságkötést. Ilyen döntés meghozatalához az egyénnek legalább 14 évesnek kell lennie.

Ukrajnában monogámia van, ami azt jelenti, hogy a személy egyidejűleg csak egy törvényesített házasságban élhet. Új házasság megkötéséhez az egyénnek előbb fel kell bontania a korábbi házasságát. Ezenkívül a házasság a két fél szabad beleegyezésén alapul. Tilos a házasságkötésre kényszerítés bármely formája. A házasság törvényesítésekor az egyénnek tisztában kell lennie cselekedetei jelentőségével, és képesnek kell lennie irányítania azokat.

Ezzel együtt a törvény meghatározza azokat a körülményeket, amelyek megléte esetén tilos a házasság anyakönyvezése

Azok a körülmények, amelyek megléte esetén nem lehetséges a házasság anyakönyvezése		
A házasságkötés anyakönyvezését óhajtó felek egyike cselekvőképtelen	A házasság anyakönyvezését óhajtó személy egy másik bejegyzett házasságban él	Családi kapcsolatok megléte a házasság anyakönyvezését óhajtó személyek között

A cselekvőképtelen személlyel való házasságkötés tiltása a házasságot kötő személyek szabad akaratnyilvánítása biztosításának szükségességéből ered, hiszen a cselekvőképtelen személy nem értheti cselekedetei jelentőségét, vagy nem tudja irányítani azokat, ezért nem valószínű, hogy döntése a házasságkötéssel kapcsolatban megfelel a szabad akaratnyilvánítás követelményének.

A házasságkötés tiltása olyan személlyel, aki házassági kötelékben van, megfelel a monogámia követelményének, amit a törvénykönyv rögzít.

Ugyancsak tilos a közeli rokonok közötti házasságkötés.

A biológia és történelem tantárgyak tanulása során szerzett ismeretekre támaszkodva fejtsétek ki a véleményeteket arról, hogy mik az okai ennek a korlátozásnak!

Ismerkedjétek meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, hogy a rokon kapcsolatban állók közül kiknek a házasságkötési jogai korlátozottak!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

26. cikkely. Személyek, akik nem lehetnek egymással házastársi kötelékben

1. Nem köthetnek házasságot az egyenes ági leszármazott rokonok.
2. Nem köthetnek egymással házasságot az édestestvér fivérek és nővérek (féltestvérek). Édestestvérek a közös szülővel rendelkező fivérek és nővérek. Féltestvérek azok a fivérek és nővérek, akiknek az anyjuk vagy az apjuk közös.
3. Nem köthetnek házasságot az unokatestvérek, az édes nagynénik, nagybácsik és az unokaöccsök, unokahúgok.
4. Bírósági határozat alapján engedélyezhető a házasságkötés az örökbefogadó édes gyereke és az örökbefogadott gyerek között, valamint az általa örökbefogadott gyerekek között.
5. Nem köthet házasságot az örökbefogadó és az általa örökbefogadott gyerek. Az örökbefogadó és az általa örökbefogadott gyerek közötti házasság anyakönyvezése csakis az örökbefogadás semmissé nyilvánítása esetén lehetséges.

2. A házasságkötés regisztrálása.

A házasságkötés regisztrálását kérvényezni kell a családi állapotot nyilvántartó állami szervnél (az anyakönyvi hivatalban). A kérvény bármelyik anyakönyvi hivatalhoz benyújtható, a férj és feleség bejelentett lakcímétől és lakóhelyétől függetlenül. A házasságkötés regisztrálására vonatkozó kérvényt személyesen is be lehet nyújtani, vagy (ha a személyes benyújtás nyomós okok miatt lehetetlen) a közjegyző által hitelesített kérvényt benyújthatja a közjegyző által hitelesített megbízással rendelkező képviselő.

A kérvény benyújtását követően az anyakönyvi hivatalnak meg kell ismertetni a jegyespárt – így nevezik a házasságkötés regisztrálását kérő személyeket – eljövendő jogaikkal és kötelezettségeikkel, figyelmeztetni kell őket a házasságkötést akadályozó esetleges körülmények eltitkolása miatt fellépő felelősségükre. Ezenkívül a jegyeseknek tájékoztatniuk kell egymást az egészségi állapotukról.

A házasságkötés regisztrációja a kérvény benyújtását követő egy hónap elteltével történhet meg. Azonban nyomós okok megléte esetén (például, ha a jegyesek egyike hosszú ideig tartó kiküldetésbe indul) az anyakönyvi hivatal vezetőjének jogában áll engedélyezni a házasságkötést ennél az időpontnál korábban is. A házasságkötésnek az egy hónapos határidő előtti

regisztrációja feltétel nélküli alapja a jegyes terhessége, a gerekszülés, valamint ha a jegyespár egyikének az élete közvetlen veszélyben van. Ebben az esetben a házasságot a kérvény benyújtásának napján be kell regisztrálni, vagy bármely más, a jegyesek által kiválasztott napon.

A regisztráció rendszerint az anyakönyvi hivatal helyiségében történik, azonban nyomós ok esetén, amely gátolja a jegyesek eljutását az anyakönyvi hivatalba, vagy kérésükre a regisztráció kórházban, büntetés-végrehajtási intézményben, a lakóhelyükön is megtörténhet.

A házasságkötés regisztrációja kötelezőképpen mindkét jegyes jelenlétében történik meg, a regisztráció képviselő révén nem lehetséges. A regisztrációt követően a jegyesek megkapják a házasságkötésüket igazoló házassági anyakönyvi kivonatot.

Ukrajnában évente közel 300 000 házasságkötést regisztrálnak. Emellett évente több mint 150 000 válás történik. Általában véve Ukrajnában több éve tartó tendencia az, hogy a házasságkötések száma kétszeresen meghaladja a válásokét.

A legtartósabb házasságokat hagyományosan Kárpátalján regisztrálják. Itt minden egyes válásra több mint három házasságkötés jut. Vinnica, Voliny, Ivano-Frankivszk, Lviv, Ternopil, Hmelnickij, Cserkaszi, Csernyivci, Csernyihiv megyékben, valamint Kijev és Szevasztopol városokban minden válásra kettő és ennél több házasságkötés jut.

A házasságkötés-válás arányt tekintve Poltava megyében legrosszabb a helyzet, ahol minden egyes válásra csupán 1,5 házasságkötés jut, valamint Luhanszk, Doneck, Mikolajiv és Dnyipropetrovsk megyékben, ahol minden egyes válásra csupán 1,6-1,7 házasságkötést regisztrálnak.

3. Házassági szerződés

A jegyeseknek és a házassági kötelékben élő személyeknek joguk van házassági szerződést kötniük. A házassági szerződés megkötéséhez a jegyes- vagy házaspár mindkét tagjának a beleegyezése szükséges, és abban az esetben, ha azt fiatalokú jegyestárs köti meg, akkor a szülők közjegyző által hitelesített beleegyezése is szükséges. A házassági szerződés szabályozhatja a házaspár vagyoni jogait és kötelezettségeit. A szerződés előírhatja az egyik házastárs tulajdonában lévő vagyon közös tulajdonba vagy használatba való átadását, meghatározhatja a vagyonmegosztást válás esetén, tartalmazhat megállapodást arról, hogy a vagyon egy része nem kerülhet a házaspár közös tulajdonába. Szintén megállapítható a házaspár együttélésének rendje és a lakcímük, a lakás elhagyása válás esetén.

Ezzel együtt a szerződés nem érintheti a házaspár személyes kapcsolatát, valamint a közöttük és a gyerekek között fennálló viszonyt. Ezenkívül a házassági szerződés nem szűkítheti a gyerekek jogait, és nem hozhatja a házaspár egyik tagját rendkívül előnytelen anyagi helyzetbe.

A házassági szerződést kötelező jelleggel írásban kell összeállítani és közjegyző által kell hitelesíttetni. A szerződés az

alírása napjától válik érvényessé (ha már házasságban élő felek kötötték), vagy a házasságkötés bejegyzésének napjától (ha jegyesek kötötték). A házassági szerződésben meghatározható annak érvényességi ideje, valamint az általa előírt jogok és kötelezettségek érvényességi ideje.

A házassági szerződés egyoldalú megváltoztatása vagy felmondása nem megengedett, ehhez mindkét fél beleegyezése szükséges. Ezenkívül az egyik házas fél követelésére a házassági szerződés bírósági határozat által módosítható, ha azt a saját, a gyerekei, valamint a munkaképtelen, nagykorú lányuk, fiuk nagy jelentőséggel bíró érdekei úgy kívánják.

4. A házaspár egyéni jogai és kötelességei.

A házasságkötést követően a házastársaknak bizonyos **egyéni és vagyoni jogai és kötelességei jönnek létre.**

A jegyesek már a házasság anyakönyvezése során eldöntik a majdani vezetéknevük kérdését. Mindketten megtarthatják a házasság előtti nevüket, és joguk van egyikük vezetéknevét közösként kiválasztani, vagy, kettős családnevet felvéve, egyesíteni a nevüket. A vezetéknevek egyesítése nem megengedett, ha a jegyespár egyikének már kettős családneve van.

A legfontosabb egyéni jogok egyike az anyasághoz és apasághoz való jog, a családi törvénykönyvnek megfelelően a házasság felbontásának egyik oka az lehet, hogy a házaspár egyik tagja nem kíván szülő lenni. A házastársaknak joguk van arra, hogy tiszteljék az egyéniségüket, szokásaikat és kedvteléseiket, testileg és szellemileg fejlődjenek, tanuljanak, pihenjenek. A törvény kizárja e jogok korlátozását a másik fél által, vagyis a férj nem tilthatja meg a feleségnek, hogy felvételizzen valamely tanintézménybe, a feleségnek pedig tiszteletben kell tartania férjének azt a szokását, hogy a szabadságát hegymászással tölti. A házaspár mindkét tagjának jogában áll szabadon megválasztani a lakhelyét.

Ezzel együtt elő vannak írva a házastársak kölcsönös kötelezettségeik is. Például kölcsönös kötelesség a családban a szülők iránti tiszteletet fenntartása, és erre kell nevelniük a gyerekeket is, közösen gondoskodni a család anyagi ellátásáról. A család életének minden fontos kérdését közösen, az egyenlőség alapelvei alapján kell megoldani.

A törvény egyidejűleg előírja a házaspár mindkét tagja számára azt a jogot, hogy minden törvényes eszközt felhasználva megőrizze a házasságot, és a házaspár mindkét tagjának a jogát a háztársi viszony megszüntetésére.

5. A házaspár vagyoni jogai.

A házaselet előírja a közös családi gazdálkodást. Emellett bizonyos dolgokkal a házaspár tagjai külön-külön

rendelkeztek még a házasság megkötése előtt, számos más dolog pedig az együttélésük során jelenik meg. Éppen ezért kialakult a házastársak vagyoni jogaival, vagyoni rendjével összefüggő kérdések törvény általi szabályozásának igénye. A házastársak teljes vagyona a személyes magánvagyonukra és a közös tulajdonú vagyonukra oszlik.

IsmerkedjeteK meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, milyen dolgok tartoznak az említett vagyoni kategóriákhoz!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

57. cikkely. A feleség, férj magántulajdonban lévő vagyona

1. A feleség, férj személyes magánvagyonát képezi:

1) a házasság előtt megszerzett vagyon;

2) a házasság ideje alatt ajándékozási szerződés alapján vagy örökösödés útján szerzett vagyon;

3) a házasság ideje alatt saját pénzből szerzett vagyon;

2. A feleség/férj személyes magánvagyonát képezik az egyéni használati tárgyak, beleértve az értéktárgyakat is, még akkor is, ha azokat a házaspár közös pénzből szerezték be.

3. A feleség/férj személyes magánvagyonát képezik a prémiumok, kitüntetések, amelyeket személyes érdemeikért kaptak.

A bíróság a házaspár másik tagjának ítélni meg ennek a prémiumnak, kitüntetésnek egy részét, ha megállapítják, hogy tevékenységével (háztartásvezetés, gyermeknevelés) elősegítette a megszerzését.

4. A feleség/férj személyes magánvagyonát képezik azok a pénzeszközök, amelyeket a személyes tárgyai elvesztése (az abban keletkezett kár) miatt, valamint a neki okozott erkölcsi és anyagi kár megtérítéseként kap.

5. A feleség/férj személyes magánvagyonát képezik az általa kapott biztosítási összegek, amelyeket a kötelező vagy az önkéntes egyéni biztosítás révén kap, ha a biztosítási díjakat a személyes tulajdonát képező pénzből fizette.

6. A bíróság a házaspár egyik tagjának személyes magánvagyonaként ismerheti el a különélés során általa szerzett vagyont a házastársi kapcsolat gyakorlati megszűnésével kapcsolatban.

7. Ha a vagyon megvételébe a közös pénzeszen kívül a házastársak egyikének pénzét is befektették, akkor ez a vagyonrész a befizetés mértékében az ő személyes magánvagyonát képezi.

58. cikkely. A feleség/férj személyes magánvagyonát képező dolgok gyümölcshöz és jövedelméhez való jog

1. Ha a házastársak egyikének tulajdonát képező dolog gyümölcsöt hoz, szaporulatot vagy bevételt (osztalékot) eredményez, akkor ő a tulajdonosa ennek a gyümölcsnek, szaporulatnak vagy bevételnek (osztaléknak). (...)

60. cikkely. A házaspár osztatlan közös tulajdonszerzésének alapja

1. A házaspár által a házasság során osztatlan közös tulajdonjogi alapon szerzett vagyon a feleségé/férjé, attól függetlenül, hogy valamelyikük nyomós ok (tanulás, háztartás-vezetés, gyerekek felügyelete, betegség) miatt nem rendelkezett önálló jövedelemmel (bevétellel).

2. Úgy tekintendő, hogy minden egyes, a házasság során szerzett dolog, kivéve a személyes használatúakat, a házaspár osztatlan közös tulajdonjogának tárgyát képezi.

61. cikkely. Az osztatlan közös tulajdonjog alanyai

2. Az osztatlan közös tulajdonjog tárgyai a fizetés, nyugdíj, ösztöndíj, egyéb bevételek, amelyeket a házaspár egyik tagja kap.

3. Ha az egyik házastárs a család érdekében köt szerződést, akkor az ebből a szerződésből származó pénz, egyéb vagyon, beleértve a tiszteletdíjat, nyereséget az osztatlan közös tulajdonjog tárgyait képezi.

4. A házasság ideje alatt az egyik házastárs számára szakmai foglalkozás üzéséhez szükséges tárgyak (hangszerek, irodatechnika, orvosi felszerelés) a házaspár osztatlan közös tulajdonjogi tárgyait képezik.

62. cikkely. A házaspár osztatlan közös tulajdonjogának kialakulása a korábban a feleség/férj tulajdonában lévő vagyon vonatkozásában

1. Ha a feleség/férj vagyona a házasság ideje alatt jelentősen növelte az értékét a közös munka vagy pénzügyi ráfordítások révén, vagy az egyik házastárs ráfordítása révén, akkor vita esetén a bíróság határozata alapján az a házaspár osztatlan közös tulajdonjoga tárgyaként ismerhető el.

2. Ha az egyik házastárs munkája és (vagy) pénze révén részt vett a másik házastárs tulajdonát képező vagyontárgy megszerzésében, ennek a vagyonnak a kezelésében vagy az arról való gondoskodásban, akkor az ebből a vagyonból származó jövedelem (szaporulat, osztalék) vita esetén az a bíróság határozata alapján a házaspár osztatlan közös tulajdonjoga tárgyaként ismerhető el.

Fontos megjegyezni, hogy a házaspárnak az a tagja, aki a vagyon tulajdonosa, önmaga határozza meg, hogyan valósul meg a birtoklása és a használata, azonban eközben köteles számításba venni a család, mindenekelőtt a gyerekek érdekeit. Ugyancsak joga van a személyes vagyonának önálló kezeléséhez, emellett azonban köteles figyelembe venni a gyerekek és a többi családtag érdekeit.

A házaspár vagyona		
A házastársak mindegyikének egyéni magánvagyon		A házastársak osztatlan közös vagyona
A házasság előtt szerzett vagyon	A házasság során az egyik házastárs öröklés vagy ajándékozás által szerzett vagyona	A házasság időszakában szerzett vagyon
A házasság időszakában saját eszközök révén szerzett vagyon	Egyéni használati tárgyak	Fizetés, nyugdíj, ösztöndíj, a házastársak egyike által kapott és a családi költségvetésbe bevitt vagy bankszámlára utalt egyéb jövedelem
Prémiumok, egyéni érdemekért kapott kifizetések		A házastársak egyikének szakmai foglalkozása üzéséhez szükséges, a házasság időtartama alatt szerzett tárgyak

6. A házasság megszűnése.

Sajnos az életben előfordulnak olyan szituációk, amikor bizonyos okok miatt megszűnik a házasság.

A törvény a házasság megszűnésének néhány módját írja elő.

A házasság megszűnése		
Automatikusan		A házasság felbontása
	Az anyakönyvi hivatal által	Bíróság által

A házastársak egyikének halála vagy halottá nyilvánítása esetén a házasság *automatikusan* megszűnik.

A *házasság felbontása* történhet a házastársak egyikének vagy mindkettejük óhaja alapján. A körülmények függvényében a házasság felbontásáról az anyakönyvi hivatal vagy a bíróság is határozatot hozhat.

Az anyakönyvi hivatal akkor fogadja el a határozatot a házasság felbontásáról, ha ezt közösen kérvényezik a kiskorú gyermekekkel nem rendelkező házastársak. Ebben az esetben a házasság felbontását a kérvény benyújtásától számított egy hónap múlva jegyzik be, ha ezen idő alatt nem vonják vissza a felek. Ugyanígy az anyakönyvi hivatal határozata alapján felbontottnak nyilvánítják a házasságot, ha az egyik házastársat eltűntnek vagy cselekvőképtelennek nyilvánítják.

Azonban sok esetben a házasság felbontásához a házaspárnak bírósághoz kell fordulnia, amely határozatot hoz. Így a bíróság határoz a kiskorú gyerekekkel rendelkező házaspár házasságának felbontásáról. Mindemellett, ha a házasság megszüntetéséről kölcsönös a házastársak akaratja, a bírósághoz a kérvénnyel együtt írásos szerződést kell benyújtani a gyerekek majdani lakhelyével, a házastársak részvételéről az eltartásukban és nevelésükben. Ha szerződést kötnek a gyerektartásdíj mértékéről, azt közjegyzőnek kell hitelesítenie.

Ha a házastársak között nincs egyetértés a házasság felbontásáról, akkor egyikük keresetet nyújthat be a bírósághoz. Mindeközben tilos a kereset benyújtása a feleség terhességének ideje alatt és a gyerek egyéves korának elérése előtt. A bíróság döntést hoz a házasság felbontásáról, ha megállapítják, hogy a házastársak további közös élete és a házasság megőrzése ellentétes egyikük vagy a gyerekeik érdekeivel, ami fontos jelentőséggel bír.

A válás kérésének vizsgálata során bizonyos intézkedések történnek a család megőrzése érdekében. Így az ügy megtárgyalásakor a döntéshozatal a kérvény benyújtásától számított egy hónapos időtartamnál nem korábban történik. Ez lehetőséget nyújt a házaspárnak arra, hogy megfontolja a döntését és visszavonja a kérvényét. A bíróság a házasság felbontásának tárgyalása során köteles meghozni a lehetséges intézkedéseket a házastársak kibékítése érdekében.

A házasság felbontásáról szóló határozatot a házastársak között fennálló vagyoni vitától függetlenül fogadják el, ezt külön oldják meg.

A házasság felbontását követően annak a személynek, aki a házasságkötéskor nevet változtatott, joga van megtartani a regisztráció során felvett nevét, vagy visszakapni a házasság előtti.

Figyelembe kell venni, hogy ha a házasságot az anyakönyvi hivatal bontja fel, az a válás regisztrációjának pillanatától tekinthető felbontottnak, ha az ügy bíróság elé került, akkor a bíróság határozatának jogerőre lépése pillanatától. Ha a határozatot a bíróság hozta, a házasság felbontását be kell regisztrálni az anyakönyvi hivatalban. A házasság felbontásáról szóló anyakönyvi kivonat vagy a bírósági határozat átvételének pillanatától a személynek joga van új házasságot kötni.

7. Érvénytelen házasság.

Azokon az eseteken kívül, amikor a házasság felbontásáról születik határozat, lehetséges a házasság érvénytelenné nyilvánítása is, ha megsértik a házasságkötés rendjét.

A házasság érvénytelensége		
A házasság érvénytelen	A házasságot a bíróság érvénytelenné nyilvánítja	A házasságot a bíróság érvénytelenné nyilváníthatja

A házasság **érvénytelen**, ha olyan személlyel jegyzik be a megkötését, aki egy másik bejegyzett házasságban él, ha egyenes ágú leszármazottak (nagyapa – unoka, anya – fia) vagy édestestvérek között kötik. Ugyanígy automatikusan érvénytelennek tekintik a cselekvőképtelennek nyilvánított személlyel kötött házasságot. Ezekben az esetekben elegendő a kérvény benyújtása az érdekelt fél által, amelynek alapján az anyakönyvi hivatal semmissé nyilvánítja a házasság bejegyzését, és a semmissé nyilvánítás akkor is megtörténik, ha a személy már elhunyt vagy a házasságot korábban már felbontották. Figyelemre méltó, hogy a törvény érvénytelennek ismeri el a házasságot azokban az esetekben, amikor fennáll a házasság létezését akadályozó, minden kétséget kizáróan megállapított körülmény.

Ha a házasság létezését minden kétséget kizáróan megakadályozó körülmény ellenőrzésre, megállapításra szorul, a törvény előírja, hogy a bíróság határozata alapján **nyilvánítsák érvénytelenné**. Ilyen indok lehet a házasságkötés regisztrálása a nő vagy a férfi szabad beleegyezése nélkül, a fiktív házasság (amikor a házasságot családalapítás, a házastársak jogai és kötelességei megszerzésének valós szándéka nélkül kötötték, például haszonszerzési céllal, lakásszerzés vagy nyilvántartásba vétel céljából). Ebben az esetben a bíróság feladata annak az ellenőrzése, hogy valóban fiktív volt-e a házasság, vagy tetten

érhető volt a házaspár szabad akarata; ha a tényt megállapítják a tárgyaláson, a bíróság köteles érvényteleníteni a házasságot.

Azonban vannak olyan esetek is, amikor a bíróságnak nem csak a tényeket kell ellenőriznie, hanem meg kell határoznia a házasság érvénytelenítésének célszerűségét, vagyis a bíróság jogosult saját hatáskörében eldönteni, célszerű-e a házasságot megszüntetni az érvénytelenítése révén, vagy érvényben hagyni, még a feltárt szabálysértések ellenére is. Ukrajna családjogi törvénykönyvének megfelelően a házasság érvénytelennek tekinthető az örökbefogadó és az örökbefogadott, az unokatestvérek között; az unokanővér/báty és unokaöcs/húg között, azzal a személlyel, aki eltitkolta a betegségét, vagy azt a betegségét, ami veszélyes lehet a házastársa számára, és/vagy a leszármazottjaira, valamint a házasságkötési kort még el nem ért személlyel kötött házasságot, aki nem kapta meg a jogot a házasság megkötéséhez. Az ügy tárgyalása során a bíróságnak figyelembe kell vennie, sérültek-e az érintett személyek jogai és érdekei, illetve a sérelem mértékét, a házaspár együttélésének időtartamát, kapcsolatuk jellegét. A döntés meghozásakor a bíróságnak minden esetben a család, mindenekelőtt a gyerekek érdekeiből kell kiindulnia.

Fontos megemlíteni, hogy a házasságot nem lehet érvénytelennek tekinteni a feleség terhessége vagy a gyermek megszületése esetén, valamint akkor, ha a házasságkötési kort a házasság beregisztrálásának pillanatában még be nem töltött személy az ügy tárgyalásáig betöltötte ezt az életkort, vagy megszerezte a házasságkötési engedélyt. Ezzel együtt a házasság érvénytelenné nyilvánítása a házasság felbontását követően is lehetséges.

A házasságot a regisztrációja pillanatától tekintik érvénytelennek. Ez azt jelenti, hogy a házasságot létrehozó minden viszony annullálódik, azokat nemlétezőknek ismerik el. Ha a házastársaknak érvénytelen házasság során szerzett vagyonuk van, az közös résztulajdonnak tekintendő (a házastársak által a megszerzésébe befektetett részének megfelelően). Az ilyen házasság kapcsán szerzett lakhatási jog elvész, vissza kell fizetni az ilyen házasság alapján kapott tartásdíjat. Ha a házasságot érvénytelenné nyilvánítják, a házasság következtében új nevet szerző személynek vissza kell venni a házasság előtti nevét.

Ezzel együtt a házasság érvénytelenítése semmiképpen nem hat a szülők és az ebben a házasságban született gyerekek kölcsönös jogaira és kötelelességeire.

Európa legtöbb országában 18 év a házasságkötési korhatár, Latin-Amerika egyes országaiban, Görög- és Spanyolországban 12 év. Az ENSZ gyermekvédelmi szervezete, az UNICEF adatai szerint Afrikában (Mali, Niger, Kongói Demokratikus Köztársaság, Uganda), Ázsiában (Afganisztán, Banglades, Nepál), a Közel-Keleten (Irak, Szíria, Jemen), Latin-Amerikában (Honduras, Kuba, Guatemala) elterjedtek a korai házasságok.

John Fitzgerald, Nevada állambeli bíró a kollektív válásokra szakosodott. 400 keresetet gyűjt össze, és egyszerre mindenkit a bíróság udvarán gyűjt össze, majd megkérdezi a feleket, nem gondolták-e meg magukat. Ha mindannyian megerősítik a döntésüket, véget ér a válási procedúra.

Olaszország legfelső bíróságának határozata értelmében a házasság felbontásának indoka lehet a feleség rendetlensége. Ez a határozat egy olyan perben született, ahol a válást kérő férj bemutatta a házukban több mint 50 éve uralkodó rendetlenséget megőrkítő fényképeit. Az olasz asszony nem volt hajlandó takarítani a házban. A családban négy felnőtt gyerek volt, és megünnepelték az aranylakodalmukat. Azonban a fényképeket látva a bíró vétkesnek találta a feleséget, elválasztotta a párt, és erkölcsi kártérítésként a férjnek ítélte a családi házat.

Franciaországban 1975-ig bűncselekményként kezelték a házasságtörést. A büntetőjogi felelősség eltörlése után a házasságtörés válóok lett. 2003-ban Franciaország parlamentje úgy döntött, hogy a váláshoz elegendő a házaspár kérvénye, a házasságtörés pedig már nem automatikus és kötelező indoka a válásnak. Jelenleg szintén válóok az egyik házastárs másikkal szembeni erőszaka.

Házasság, házassági szerződés, fiktív házasság.

1. Magyarozzátok meg a fogalmat: *házasság, házassági szerződés, fiktív házasság!*
2. Államunk mely jogszabályai szabályozzák a gyerekek jogainak biztosítását, a család védelmét?
3. Hogyan kötnek házasságot?
4. Milyen esetekben lehet megtagadni a házasságkötést (mi az akadálya a házasságkötésnek)?
5. Hogyan szüntethető meg a házasság?
6. Mi a jelentősége a házasság állami regisztrációjának?
7. Miben rejlik a férfi és a nő jogegyenlőségének elve a családi viszonyokban?
8. Határozzátok meg a házaspár személyes nem vagyoni és vagyoni jogait és kötelezéseit!
9. Érvényes-e a házasság, ha előbb a templomban kötik meg, majd pedig regisztrálják államilag?
- 10*. Hasonlítsátok össze a házasság válás általi megszűnését, és a házasság érvénytelenítését (melyik szerv végzi, jogi következmények, milyen esetekben alkalmazzák)!
- 11*. Fejtsétek ki a véleményeteket a házasságkötés Ukrajna családi törvénykönyvében rögzített korlátozásainak célszerűségével kapcsolatban!
- 12*. Határozzátok meg a megfelelést a helyzettel és a házasság megszűnésének rendjével kapcsolatban!

1	a házasságot az anyakönyvi hivatal regisztrálási szerve szünteti meg	A	P. a házasság megszüntetéséről szóló kérvényt nyújtott be a felesége halála miatt
2	a házasságot a bíróság szünteti meg	B	K. kérvényt nyújtott be a P.-vel kötött házasságának felbontásáról, aki hatéves szabadságvesztés büntetését tölti
3	a házasságot az anyakönyvi hivatal érvénytelennek ismeri el	C	M. és L., akiknek öt éves gyermekük van, kérvényt nyújtottak be házasságuk felbontásáról
4	a házasság automatikusan megszűnik	D	D. kérvényt nyújtott be házassága felbontásáról, mivel a férje, F. egy másik bejegyzett házasságban él
5	a házasságot a bíróság érvénytelennek mondja ki		

64-65. §. A szülők és a gyerekek kölcsönös jogai és kötelességei

A család egyik legfontosabb funkciója a gyerekek nevelése, a szülők és a gyerekek közötti viszony szabályozása pedig a családjog egyik legfontosabb feladata.

1. A gyermek megszületésének anyakönyvezése.

A gyermek életének első pillanatától kezdve jogviszony alakul ki közöttük és a szülei között.

A szülők kötelesek hazavinni a gyermeket a szülőotthonból. Ezután kötelesek anyakönyveztetni a gyermeket az anyakönyvi hivatalban. A regisztrációnak a születés napjától számított egy hónapon belül meg kell történnie. Amennyiben ennek nem tesznek eleget, a szülőket jogi felelősségre lehet vonni. A törvény azt is előírja, hogy amennyiben a szülők bizonyos okok miatt nem tudják teljesíteni ezt a kötelességüket, a gyermek anyakönyvezését más rokonaik vagy annak a gyógyintézménynek a képviselői is elvégezhetik, ahol a gyermek megszületett vagy éppen tartózkodik.

Az anyakönyvezés során meghatározzák a gyermek eredetét (anyját és apját), valamint vezeték-, utó és apai nevet is kap. Az anyakönyvezést követően kiadják az születési bizonyítványt: a gyermek első okiratát.

A gyermek a vezetéknevét a szülei vezetékneveinek megfelelően kapja. Ha az anya és az apa vezetéknevei eltérőek, akkor egyeztetniük kell arról, hogy melyikük vezetéknevét kapja a gyermek, úgyszintén lehetséges a kettős vezetéknev felvétele. A szülőknek ugyanígy meg kell egyezniük a gyermek keresztnévéről is. Az apa utóneve alapján kapja az apai nevet a gyermek, ha pedig egyedülálló anya szülte, és az apa ismeretlen, akkor az anya javaslata alapján (annak a személynek a neve után, akit az anya a gyermek apjaként nevezett meg).

Ha a gyermek teljes családban született, a házaspárt jegyzik be a gyermek szüleiként. Sokkal bonyolultabb a helyzet, ha a gyermek házasságon kívül született. Ebben az esetben a gyermeket a magukat szülőkként elismerő személyek kérvénye vagy a bíróság idevágó határozata alapján jegyzik be.

2. A szülők és a gyerekek személyes nem vagyoni jogai és kötelességei.

A családjog egyik legfontosabb *elve az anya és az apa jogainak egyenlősége a gyermek vonatkozásában.* Emellett ez a norma mind a házasságban élőkre, mind pedig azokra az esetekre is vonatkozik, amikor a gyermek házasságon kívül születik. A szülők jogai és kötelességei változatlanok maradnak abban az

esetben is, ha a házasságot felbontják, amikor az egyik szülő nem él együtt a gyerekekkel.

Ukrajna Családjogi Törvénykönyve meghatározza, hogy a szülőknek más emberek jogainak és szabadságjogainak tisztelete, a család, a nép, a haza szeretetének szellemében kell nevelniük a gyereket, gondoskodniuk kell a gyerek egészségéről, fizikai, szellemi és erkölcsi fejlődéséről, biztosítaniuk kell a gyerek számára a középiskolai végzettség megszerzését, fel kell készíteni őt az önálló életre. Emellett a gyereknevelés során a szülők kötelesek tisztelni a gyereket, tilos a kizsákmányolása, a szülők általi fizikai büntetése, valamint egyéb, a gyerek méltóságát sértő büntetési formák alkalmazása.

A gyerekekről való gondoskodás kötelessége a szülők részéről akkor is fennmarad, ha más személyek gondozásába kerül a gyerek, például gyereknevelő intézménybe, gyermekotthonba.

A gyereknevelés a szülők joga, akik a törvényeket betartva megválaszthatják a nevelés formáit és módszereit. A szülői jogokat kizárólag a gyerek érdekében szabad alkalmazni.

Nagyon fontos, hogy az anyának, apának és a gyerekeknek joga van az egymás közötti akadálytalan kommunikációhoz, kivéve a törvény által korlátozott eseteket. Ilyen korlátok akkor alkalmazhatók, ha a gyerek büntetés-végrehajtási intézetben, fertőző kórházi osztályon van.

A szülők megvédhetik a gyereküket, jogai védelmében bírósághoz, az államhatalmi, helyi önkormányzati szervekhez, társadalmi szervezetekhez fordulhatnak.

Sajnos előfordulnak az életben olyan esetek, amikor sérülnek a gyerekek jogai, ezért a törvény megadja a gyerekeknek azt a jogot, hogy ellenálljon a szülők vele szemben fennálló kötelességei nem megfelelő teljesítésének, hogy segítségért forduljon az állami szervekhez, társadalmi szervezetekhez, a 14. életéve betöltését követően pedig a gyerek a jogai és érdekei védelmében közvetlenül a bírósághoz fordulhat.

Az egyik személyes emberi jog a névhez, valamint annak megváltoztatásához való jog. Emellett a vezeték-, utó- és apai név megváltoztatása kiskorú gyerekek esetében bizonyos sajátosságokkal bír. Ha mindkét szülő vezetékneve megváltozik, akkor automatikusan megváltozik a 7 éven aluli gyerek vezetékneve is, amennyiben elmúlt 7 éves, a névváltozás a beleegyezésével történhet meg. Ha az egyik szülő vezetékneve változik meg, a gyerek vezetékneve a másik házastárs véleményének figyelembevételével változik meg. Ha vita keletkezik, a gyámügyi szerveknek és a bíróságnak mindenekelőtt a gyerek érdekeiből kell kiindulniuk.

Ugyancsak a gyerek életkorának figyelembevételével határozzák meg a gyerek elhelyezésének kérdését, ha külön élnek a szülők, akkor a gyerek 10 éves koráig a megállapodásuk alapján jelölik ki a lakhelyét, 10-14 éves kora között – a szülők és a gyerek megállapodásának megfelelően, 14 éves korától a gyerek önállóan jogosult dönteni a lakhelyéről. Ha a szülők

között vita keletkezik a gyermek lakhelyével kapcsolatban, a gyámügyi szervhez vagy bírósághoz fordulhatnak. A határozat meghozása során figyelembe veszik a szülők hozzáállását a kötelességeik teljesítéséhez, a gyermek személyes vonzódását, életkorát, egészségi állapotát és egyéb, figyelmet érdemlő körülményeket.

A legtöbb probléma abban az esetben alakulhat ki, amikor az egyik szülő külön él a gyerektől. Ekkor a külön élő szülő megőrzi a gyerekekkel való személyes találkozás jogát, köteles részt venni a gyermek nevelésében és eltartásában. Emellett az a szülő, akivel együtt él a gyermek, nem akadályozhatja a találkozást. Ha a szülők nem jutottak egyezségekre ebben a kérdésben, akkor a gyámügyi szerv vagy a bíróság határozza meg a gyerekekkel való találkozás rendjét, a szülők részvételét a gyerekek nevelésében és eltartásában.

3. A gyerekek és a szülők vagyoni jogai és kötelességei.

Mindannyiunk rendelkezik bizonyos vagyontárgyakkal, ruhával és cipővel, taneszközökkel, számítógéppel, kerékpárral. A szüleiteknek is van tulajdonuk, ennek jelentős részét ti is használhatjátok. A törvény megállapítja, hogy a szülők és a gyerekek vagyona elkülönített. Emellett az a vagyon, amelyet a szülők közvetlenül a gyermek számára vásároltak (játékok, könyvek, ruha, sporteszközök, stb.) az ő magántulajdona. A gyermek tulajdonnal való ellátása (tulajdonba vagy használatba adás révén) a szülők kötelessége.

A gyerekeknek ajándékozott számítógép rendszeres karbantartást igényel, a gyermek által örökölt lakásért lakbért kell fizetni, a nagymama által a gyerekeknek ajándékozott gépkocsival közlekedni kell, de a gyermek nem vezethet. Ezekben az esetekben felmerül a gyermek tulajdonában lévő vagyon kezelésének kérdése. A törvény megállapítja, hogy a szülőknek joguk van a kiskorú – 14 éves kor alatti – gyermek vagyonának kezeléséhez, a gyermek érdekében használva ezt a vagyont, figyelembe véve a gyermek szükségleteit. Egyes esetekben a törvény kötelező módon megköveteli a gyámügyi szervek hozzájárulását a gyerekek tulajdonában lévő vagyonnal kapcsolatos cselekvéshez a szülők részéről.

Ismerkedjétek meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, határozzátok meg a szülőknek a gyermek tulajdonában lévő vagyonával kapcsolatos mely tevékenységhez szükséges a gyámügyi szervek jóváhagyása, és fejtétek ki a véleményeteket arról, miért éppen ezeket a jogalkalmazásokat helyezi az állami szervek különleges ellenőrzése alá!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

177. cikkely. A gyerek vagyonának kezelése

(...) 2. A kiskorú gyerek szülei nem végezhetik el az alábbi jogalkalmazásokat a gyerek vagyoni jogaival kapcsolatban a gyámügyi szervek hozzájárulása nélkül:

közjegyzői hitelesítést és/vagy állami regisztrációt igénylő szerződéseket kötni, beleértve a lakóház, lakás felosztását vagy cseréjét;

írásos kötelezettségeket kiadni a gyerek nevében;

lemondani a gyerek vagyoni jogairól.

3. A szülőknek csak a gyámügyi szerv hozzájárulásával van joguk beleegyezni a jelen cikkely második részében rögzített, a kiskorú gyerek által végzendő jogalkalmazásokba.

4. A kiskorú gyerek ingatlan vagyonával kapcsolatos jogalkalmazásokat akkor engedélyezi a gyámügyi hatóság, ha biztosított a lakáshoz való jogának megőrzése.

5. Az egyik szülő által elvégzendő, a kiskorú gyerek vagyonával kapcsolatos jogalkalmazások során úgy tekintik, hogy a másik szülő beleegyezésével cselekszik. A másik szülőnek joga van bírósághoz fordulni a jogalkalmazás érvénytelenítését követelve, ha ez a jogalkalmazás átlépi az apró mindennapi ügylet határait.

Az egyik szülőnek a kiskorú gyerek tulajdonában lévő gépkocsikkal és ingatlanokkal kapcsolatos ügyleteihez a másik szülő írásos, közjegyző által hitelesített beleegyezése szükséges (...).

6. A szülők közösen oldják meg a gyerek vagyonának kezelésével kapcsolatos kérdéseket, ha a közöttük kötött szerződés mást nem ír elő. A gyerek vagyonának kezelésével kapcsolatban a szülők között kialakult vitákat a gyámügyi szerv vagy a bíróság döntheti el.

4. A szülők és a gyerekek eltartással kapcsolatos kölcsönös kötelezettsége (tartásdíj).

A szülők és a gyerekek egyik kölcsönös kötelessége az anyagi ellátás biztosítása. Így például a szülők kötelesek eltartani a gyerekeket a nagykorúság eléréséig. Az eltartás biztosítható pénzben vagy természetben (élelem, tárgyak). **Azokat az anyagi eszközöket, amelyeket a törvény által előírt esetekben bizonyos személyek anyagi segélyekre szoruló más személyek eltartására nyújtanak, tartásdíjnak nevezünk.**

Leggyakrabban az eltartás biztosítása az egyik szülőnek a gyerektől való különélése esetében merül fel. Az eltartás biztosítása érdekében az érdekelt személy (leggyakrabban az a szülő, akivel együtt él a gyerek) a bírósághoz fordulhat. A tartásdíj összegét az anya (apa) jövedelmének egy bizonyos százalékában vagy fix összegben állapíthatják meg. Az állam megpróbál akkor is segíteni a gyerekeknek, amikor lehetetlen a tartásdíj megszerzése a szülőktől: ismeretlen a tartózkodási helyük vagy kibújnak a tartásdíj fizetése alól. A továbbiakban ennek a támogatásnak a behajtása attól a személytől történhet meg, aki kibújt a tartásdíj fizetése alól.

A gyerek javára kifizetendő tartásdíjat a bíróság állapítja meg. Eközben a bíróságnak figyelembe kell vennie a gyerek egészségi

állapotát és anyagi helyzetét; azt, hogy a tartásdíj fizetőjének vannak még gyerekei, munkaképtelen házastársa, szülei, lánya, fia és egyéb körülményeket is. Minazonáltal a tartásdíj vagy az állami segély összege nem lehet kevesebb a megfelelő életkorú gyerek létminimuma 30%-ánál. Lehetséges a tartásdíj fix összegben történő megállapítása is.

Az élet kiszámíthatatlan, előfordulnak olykor bonyolult szituációk, különböző problémák merülnek fel, amelyek megoldása néha jelentős összegeket követel – gyógykezelés, üdülés, beutalók megvásárlása. Éppen ezért a törvény előírja, hogy különleges körülmények fellépése esetén (a gyerek képességei fejlesztésének szüksége, betegsége, rokkantsága), amelyek pótlólagos kiadásokat igényelnek, azok fedezéséből a tartásdíjat fizető szülőnek is ki kell vennie a részét.

A pénzeszközök a tartásdíjat fizető béréből is levonhatók a saját kérvénye vagy a bíróság határozata alapján.

Az eltartási kötelezettség kölcsönös – a gyerekek nagykorúságának elérése után ez a kötelezettség a szülei felé éppen rájuk hárul. Ez akkor lép fel, amikor a szülők munkaképtelenek és anyagi támogatásra szorulnak. A szülők eltartási díja megállapításának és kifizetésének rendje hasonló ahhoz, amelyeket a gyerekek számára határoztak meg. A gyerek akkor mentesül a szülői eltartási díj kifizetése alól, ha a szülőket megfosztották a szülői jogaitól, és azokat nem újították meg, valamint bírósági határozattal is mentesülhetnek a kifizetés alól, ha a szülők kibújtak szülői kötelességeik teljesítése alól.

5. A szülői jogoktól való megfosztás.

A szülői kötelességek teljesítése rendkívül felelősségteljes. Azonban előfordulnak olyan esetek, amikor a szülők figyelmen kívül hagyják a kötelességeiket. Ilyenkor a szülői jogoktól való megfosztás a legszigorúbb mértékű büntetés.

Ismerkedjete meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, és állapítsátok meg a szülői jogoktól való megfosztás alapjait és jogi következményeit!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

164. cikkely. A szülői jogoktól való megfosztás jogalapjai

1. Az anya, apa bírósági határozattal megfosztható szülői jogaitól, ha:

1) nyomós ok nélkül nem vitték haza a gyereket a szülőotthonból vagy egyéb egészségügyi intézményből, és hat hónap elteltével nem mutatták a szülői gondoskodás jeleit;

2) kibújnak a gyerekneveléssel kapcsolatos kötelességeik teljesítése alól;

3) kegyetlenül bánnak a gyerekekkel;

4) megrögzött alkoholisták vagy kábítószer-fogyasztók;

5) bármilyen formában kizsákmányolják, koldulásra és csavargásra kényszerítik a gyereket;

6) a gyerek sérelmére elkövetett szándékos bűncselekmény miatt elítélték őket.

2. Az anya, apa e cikkely 1. részének 2., 4. és 5. pontja alapján kizárólag a nagykorúságának elérése estén fosztható meg szülői jogai gyakorlásától.

3. Az anya, apa minden gyerekével vagy valamelyikükkel szemben megfosztható szülői jogainak a gyakorlásától (...)

165. cikkely. Személyek, akiknek joguk van a szülői jogoktól való megfosztással kapcsolatos keresetet benyújtani a bírósághoz

1. A szülői jogoktól való megfosztással kapcsolatos keresetet nyújthat be a bírósághoz az egyik szülő, a gyám, a gondnok, az a személy, akinek a családjában a gyerek él, az egészségügyi intézmény, a tan- vagy egyéb gyerekintézmény, az a gyámügyi és gondnokságot ellátó szerv, ahol a gyerek tartózkodik, és maga a gyerek, ha betöltötte a 14. életévét.

166. cikkely. A szülői jogoktól való megfosztás jogi következményei

1. A szülői jogaitól megfosztott személy:

1) elveszíti a személyes nem vagyoni jogait a gyereke vonatkozásában, és felszabadul a nevelésével kapcsolatos kötelességei alól;

2) megszűnik a gyereke törvényes képviselője lenni;

3) elveszíti kedvezményes jogait az állami támogatásra, amelyre a gyerekes családok jogosultak;

4) nem lehet örökbefogadó, gyám és gondnok;

5) nem kaphatja meg a jövőben azokat a szülői státusszal kapcsolatos vagyoni jogokat, amelyekkel a munkaképtelensége esetén rendelkezhetett volna (jog a gyereke részéről történő eltartásra, nyugdíjjogosultság és kártérítéshez való jog az eltartó elvesztése esetén, örökösödési jog);

6) elveszíti a gyerek leszármazotti voltából fakadó egyéb jogait.

2. A szülői jogainak gyakorlásától megfosztott szülő nem mentesül a gyerek eltartásának kötelessége alól.

A szülői jogoktól való megfosztással egyidejűleg a bíróság a felperes követelésére vagy saját kezdeményezésre határozhat a gyerektartásdíj levonásának kérdésében.

Néha a szülői jogoktól való megfosztás nagyon komoly tanulságokkal jár a személy számára, és bizonyos idő elteltével a szülői jogai megújítását kérheti. Ebben a kérdésben a bíróság határozhat, de csak akkor, ha a gyereket nem fogadták örökbe, és ha nem lett nagykorú. A bíróság figyelembe veszi a szülői jogai megújítását kérelmező személy magatartását, a megfosztást indokoló körülményekben beállt változásokat, de a bíróságnak mindenképpen a gyerek érdekeiből kell kiindulnia.

Ha a gyerek már elérte azt a kort, hogy ki tudja fejteni a véleményét, őt mindenképpen meg kell hallgatni minden, a nevelésére, lakhelyére vonatkozó vitában, beleértve a szülői jogoktól való megfosztás és azok megújításának kérdését. De a bíróságnak jogában áll a gyerek véleményével ellentétes

határozatot hozni, ha a bíróság úgy véli, hogy ezt a gyerek érdekei megkövetelik.

Tartásdíj.

1. Magyarazzátok meg a *tartásdíj* fogalmát!
2. Mik a kötelességeik a szülőknek a gyerekeik felé?
3. Hogyan értelmezték a szülők és a gyerekek kötelességeinek kölcsönösségét?
4. Milyen esetekben állapítanak meg gyerektartási díjat?
5. Határozzátok meg, mely esetekben van joguk a szülőknek vagy a gyerekeknek az eltartásra, tartásdíjra?
6. Milyen körülményeket kell figyelembe venni a tartásdíj mértékének megállapításakor?
7. Mik a jogalapjai és jogi következményei a szülői jogoktól való megfosztásnak?
- 8*. Fejtsétek ki véleményeteket arról, hogy milyen mértékben felelnek meg az erkölcsi normáknak a szülők és a gyerekek kapcsolatainak jogi normái!
- 9*. Bizonyítsátok be, hogy a szülők és a gyerekek jogai és kötelességei kölcsönös jellegűek!
- 10*. Fejtsétek ki a véleményeteket arról, mely esetekben célszerű, hogy a bíróság konkrét pénzüsszegben határozza meg a tartásdíj mértékét!
11. Határozzátok meg, mely esetekben jogosultak a megjelölt személyek tartásdíjra és/vagy egyéb támogatásra:
 - a) a 12 éves gyerek az apjával él együtt, az anya külön él a második házasságából származó két kiskorú gyerekekkel;
 - b) az 58 éves férfi autóbaleset következtében súlyosan megsérült, és rokkant lett, a 25 éves fiától, aki katonatiszt, anyagi segítséget kért a gyógykezeléséhez;
 - c) egy 5 éves gyerek, akinek az apja elhagyta a családot, és más településen él, baleset következtében súlyos égési sérüléseket szenvedett. A gyereket rehabilitációs központba küldik, ahová elég drága a beutaló. Az anya képtelen egyedül kifizetni a számlát.
 - d) a 60 éves asszonynak nincs jelentős munkaviszonya, ezért kis nyugdíjat kap. 30 éves fia üzletember. 15 esztendőskorában az anyját megfosztották szülői jogainak gyakorlásától a kötelességei elhanyagolása miatt, ezután a fiú gyerekekotthonban nevelkedett.

66. §. A szülői gondoskodástól megfosztott gyerekek elhelyezése

Előfordul, hogy különféle életkörülmények következtében gyerekek szülői felügyelet nélkül maradnak. Az ENSZ gyermekvédelmi szervezete, az UNICEF 2001-ben végzett kutatása kiderítette, hogy 1995-höz képest a biológiai és szociális árvák száma másfélszeresére növekedett. Ez a tendencia Ukrajnára nézve is igaz. A hivatalos statisztika szerint jelenleg Ukrajnában az árva gyerekek és a szülői gondoskodás nélküli gyerekek száma több mint 100 000. Ez megközelítő adat, mivel nem számol minden hajléktalan, koldus gyerekekkel.

Ezekkel a gyerekekkel kapcsolatban gondot okoz az elhelyezésük, életük és nevelésük megszervezése. A probléma jogi szabályozása Ukrajna családjogi törvénykönyve és Ukrajnának az árva gyerekek és a szülői gondoskodástól

megfosztott gyerekek szociális védelme szervezési-jogi feltételeinek biztosításáról szóló törvénye által valósul meg.

A törvény két olyan gyerekcsoportot határoz meg, amelyek megkülönböztetett figyelmet és gondoskodást igényelnek az állam részéről: az árvákat, vagyis azokat a gyerekeket, akiknek meghaltak a szülei, és a szülői gondoskodás nélküli gyerekeket, akiknek a szüleit megfosztották szülői jogaik gyakorlásától, vagy a szüleit nyomtalanul eltűntté, cselekvőképtelenné, halottá nyilvánították, vagy a szülők hosszadalmas betegségük miatt képtelenek ellátni szülői kötelezettségeiket. Ugyancsak a szülői gondoskodástól megfosztottnak minősülnek azok a gyerekek, akiknek a szülei szabadságvesztésüket töltik, vagy őrizet alatt állnak, valamint a talált gyerekek, akiknek ismeretlenek a szülei, és azok a gyerekek, akikről lemondtak a szülei, továbbá a hajléktalan gyerekek.

1. Örökbefogadás.

Az örökbefogadás nem más, mint a személynek az örökbefogadó által a családjába való befogadása a lány vagy a fiú jogán, ami a bíróság döntése alapján valósul meg. A gyerek örökbefogadása az ő legfontosabb érdekeiből kiindulva történik, stabil és harmonikus életfeltételeinek a biztosítása érdekében.

Rendszerint csak a gyerekek, vagyis a 18. életévét be nem töltött személy fogadható örökbe. A bíróság csak kivételes esetekben hozhat döntést a nagykorú személy örökbefogadásáról.

A törvény követelményeket támaszt az örökbefogadó személlyel szemben.

Ismerkedjete meg Ukrajna családi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg az örökbefogadóval szemben támasztott követelményeket, és azokat a feltételeket, amelyek mellett tilos az örökbefogadás!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

211. cikkely. Örökbefogadóként szóba jöhető személyek

1. Gyerek örökbefogadjaként cselekvőképese, huszonegy évnél idősebb személy szerepelhet, ha rokona a gyerekeknek.

2. Örökbefogadó olyan személy lehet, aki legalább tizenöt évvel idősebb az örökbe fogadandó gyereknél. Az örökbefogadó és örökbefogadott életkora közötti különbség nem haladhatja meg a negyvenöt évet.

Felnőtt korú személy örökbefogadása esetén ez a különbség nem lehet kevesebb tizennyolc évnél.

3. Örökbefogadók házastársak lehetnek (...).

Az örökbefogadók nem lehetnek azonos neműek.

7. Az egy személy által örökbe fogadható gyerekek száma nincs korlátozva.

212. cikkely. Örökbefogadóként nem szóba jöhető személyek

1. Nem lehet örökbefogadó a személy, ha:

1) korlátozott cselekvőképességű;

- 2) cselekvőképtelenné van nyilvánítva;
 - 3) megvonták szülői jogait, és nem állították azokat vissza;
 - 4) más gyerek esetében már volt örökbefogadó (gyám, védnök, pártfogó, nevelőszülő), de a hibájából érvénytelenítették vagy megvonták tőle az örökbefogadás jogát (megszüntették a gyámságot, védnökséget, pártfogói és nevelőszülői státust);
 - 5) pszichiátriai vagy kábítószer-függőség elleni kezelést kap;
 - 6) rendszeres alkohol- vagy kábítószer-fogyasztó;
 - 7) nem rendelkezik állandó lakhellyel és állandó jövedelemmel;
 - 8) az egészségvédelmi minisztérium által megállapított, kizáró oknak minősülő betegségben szenved;
 - 9) házasságban nem élő külföldi személy, kivéve, ha a gyerek szüleiéről van szó;
 - 10) korábban élet és egészség, szabadság, méltóság, nemi szabadság, társadalmi rend, biztonság és erkölcs megsértése elleni bűncselekményt követett el, kábítószerrel való kereskedelem, szexuális erőszak miatt büntették, a büntetőtörvénykönyv 148., 150., 150-1., 164., 166., 167., 169., 181., 187., 324. és 442. cikkelyeiben megállapított bűncselekmények miatt ítélték el, vagy egyéb bűncselekmények miatt kirótt letöltetlen börtönbüntetéssel rendelkezik.
2. Az 1. részben felsorolt személyeken kívül nem lehetnek örökbefogadók azok a személyek, akiknek az érdeke ellentétes a gyerek érdekeivel.

Ezenkívül még számos feltétel létezik az egyes kategóriákba tartozó gyerekek örökbefogadásával kapcsolatban. Például a testvéreket nem választhatják el örökbefogadás esetén. A szülészetén hagyott vagy elhagyott gyermek a születése vagy megtalálása után két hónapon elteltével fogadható örökbe.

Az örökbefogadás megszervezésére létrehozták az örökbefogadásra váró gyerekek, valamint a lehetséges örökbefogadó szülők központi adatbázisát. Szülővel rendelkező gyerek örökbefogadása esetén (akkor is, ha nem gondoskodnak a gyerekről), szükséges a vér szerinti szülők közjegyző által hitelesített írásos beleegyezése. Ha a szülők ismeretlenek, eltűntté, cselekvőképtelenné lettek nyilvánítva, vagy megvonták szülői jogait, nem szükséges a beleegyezésük. Ezenkívül, ha a szülők 6 hónapon át nem laknak együtt a gyerekekkel, nem fordítanak rá kellő figyelmet, nem gondoskodnak róla, nem nevelik, és nem tartják el, akkor szintén nincs szükség a beleegyezésükre. Ha a gyerek gyámság vagy gondnokság alatt áll, egészségügyi vagy oktatási intézményben tartózkodik, akkor szükség van a gyám, a gondnok vagy az intézmények beleegyezésére.

Ha a gyerek eléri azt az életkor, amikor képes megérteni a körülötte és a vele kapcsolatban történő cselekményeket, az örökbefogadáshoz az ő beleegyezése is szükséges. Ha a gyerek már örökbefogadó családban él, és a házastársakat szüleinek fogadja el, vagy életkora miatt nem értheti az örökbefogadás tényét, akkor az ő beleegyezésére nincs szükség.

Az örökbe fogadni szándékozó személyek kérvényt nyújtanak be a bírósághoz. Más esettől eltérően, a kérvényt kizárólag

személyesen nyújthatják be, közvetítő által ez nem lehetséges. A határozat meghozatalánál a bíróság figyelembe veszi az örökbe fogadni szándékozó személyek egészségi, anyagi és családi állapotát, lakáskörülményeit, viszonyukat a gyerekneveléshez; a gyerek személyiségét, egészségi állapotát, az okokat, melyek alapján örökbe szeretnék fogadni a gyereket; az örökbefogadó és az örökbe fogadandó gyerek közötti kapcsolatot, valamint azt, hogy mióta neveli a személy a gyereket, és hogyan viszonyul hozzá a gyerek.

Ha a bíróság úgy dönt, hogy a személy képes a gyerek nevelésére és eltartásra, biztosítottnak látja számára a megfelelő körülményeket, akkor határozatot hoz az örökbefogadás engedélyezéséről. Az örökbefogadás a bírósági határozat érvénybe lépésének napjától érvényes.

A törvény szavatolja az örökbefogadás titkosságát. A gyerek hivatalos irataiban az örökbefogadók anya és apaként lesznek bejegyezve, az örökbefogadók kérésére és a bíróság határozata alapján megváltoztathatják a gyerek születési helyét és idejét (maximálisan 6 hónapos eltéréssel). Szintén bírósági határozattal megváltoztatható a gyerek családi és keresztnéve, valamint apai neve, ha a születési anyakönyvi kivonatban az örökbefogadó apaként van bejegyezve.

A törvény meghatározza az örökbefogadás jogi következményeit. Az örökbefogadás pillanatától kezdve megszűnnek a személyes és tulajdoni jogok és köteleességek a vér szerinti szülők és az örökbefogadott személy, valamint annak hozzátartozói között, egyúttal létrejönnek az örökbefogadott személy (a továbbiakban a gyerekei, unokái) és az örökbefogadó, annak hozzátartozói közötti jogok és kötelezettségek. Ezen jogok és kötelezettségek terjedelme megegyezik a vér szerinti gyerekek jogaival és kötelezettségeivel.

Az örökbefogadott gyerekeknek joga van a nyugdíjra, egyéb szociális támogatásra, valamint a családfenntartó elvesztése esetén fizetendő kárpótlásra.

2. Gyámság és gondnokság.

Nem minden esetben találni örökbefogadó személyeket. Ekkor a gyereket gyámság vagy gondnokság alá helyezhetik. Gyámság alá 14 éves életkor alatti gyermeket helyezhetnek, gondnokság alá pedig a 14 és 18 éves kor közöttieket. Erről szóló határozatot gyámhivatal vagy bíróság hozhat.

A törvény meghatározza a gyámmal vagy gondnokkal szembeni követelményeket. Az felnőtt korú, cselekvőképes személy lehet, aki ehhez a beleegyezését adta. A gyám (gondnok) kiválasztásakor figyelembe veszik annak személyes tulajdonságait, gyereknevelési képességeit, valamint a közte és a gyerek közötti kapcsolatot és a gyerek akaratát. Aki nem lehet örökbefogadó, az gyám (gondnok) sem lehet.

Napjainkban sok árva gyerek él gyereketthonban, bentlakásos iskolában. Ebben a helyzetben az intézmények igazgatóira hárul a gyám (gondnok) feladata.

A törvény meghatározza a gyámság (gondnokság) alatt lévő gyerekek és a gyámok (gondnokok) jogait és kötelességeit.

Ismerkedjete meg Ukrajna családjogi törvénykönyvének kivonatával, és határozzátok meg, milyen jogai és kötelezettségei vannak a gyámság (gondnokság) alá helyezett gyerekeknek, valamint a gyámjának (gondnokának)!

Részlet Ukrajna családjogi törvénykönyvéből

247. cikkely. A gyámság vagy gondnokság alá helyezett gyerek jogai

1. A gyámság vagy gondnokság alá helyezett gyerekek joga van:

1) a gyám vagy gondnok családjával együtt élni, részükről gondoskodásban részesülni;

2) a sokoldalú fejlődését, oktatását, nevelését és az emberi méltóság iránti tiszteletét elősegítő feltételek biztosítására;

3) arra az ingatlanra, amelyben a gyám vagy gondnok kinevezése előtt lakott. Ha nincs ilyen ingatlan, a gyerekek joga van törvény szerinti eltartásra;

4) a gyám vagy gondnok visszaélései elleni védelemre.

2. A gyerekeknek a gyámság vagy gondnokság alá helyezése után is joga van a neki megítélt támogatáshoz, gyerektartáshoz, a családfenntartó elvesztése esetén fizetendő kárpótláshoz, valamint egyéb szociális juttatásokhoz, amelyekre Ukrajna törvényei alapján jogosult, továbbá tulajdonosi joga van az említett illetményekre.

249. cikkely. A gyám és gondnok jogai és kötelezettségei a gyerekekkel szembeni

1. A gyám, gondnok köteles a gyereket nevelni, gondoskodni egészségéről, testi, szellemi és lelki fejlődéséről, biztosítani a középiskolai végzettségét.

A gyámnak, gondnoknak jogában áll önként megválasztani a nevelési módszereket, figyelembe véve a gyerek akaratát és a gyámhivatal ajánlásait.

2. A gyámnak, gondnoknak jogában áll visszakövetelni a gyereket az őt törvénytelenül, bírósági végzés nélkül magánál tartó személytől.

3. A gyámnak, gondnoknak nincs jogában megakadályozni a gyerek kapcsolatát biológiai szüleivel vagy hozzátartozóival, kivéve, ha ez ellenkezik a gyerek érdekeivel.

4. A gyám, gondnok polgári jogait és kötelességeit Ukrajna polgári törvénykönyve határozza meg.

Az elhagyott gyerekek részére létrehozott árvaházak Nagy Szent Vazul püspök kezdeményezésére létesültek a templomok mellett Keszária városában (Kis-Ázsia). 787-ben hasonló intézmény létesült Milánóban, amely hosszú ideig az egyedüli ilyen nevelőotthon volt Európában. A számuk csak a XIV. században érte el a 30-at a kontinensen.

A mai Ukrajna területén a szülők nélkül maradt gyerekek jogi érdekvédelmének ötlete az Orosz *pravda*-ban (régii orosz joggyűjtemény, amelyet Kijevi Ruszban szerkesztettek a XI–XII. században) jelent meg. Itt találkozhatunk először a *gyámság*

kifejezéssel. Előírták, hogy az apa halála után a gyerek fölötti gyámságot a legközelebbi hozzátartozónak vagy a mostohaapának (ha az anya újra férjhez ment) kell vállalnia. A gyám megkapja a gyerek ingatlan és ingó vagyona fölötti ideiglenes használati jogot, amelyet csak tanúk előtt gyakorolhat. A gyám folytathatja a kereskedést, megkaphatja az abból származó hasznot, de a gyámság végeztével az összes pénzt az árvának kell adnia.

3. Pártfogó. Nevelőcsalád.

Az örökbefogadástól, gyámságtól (gondnokságtól) eltérően, amikor a gyerekekkel szembeni kötelezettségeket térítésmentesen gyakorolják, **a pártfogásról szóló szerződés előírja az árva vagy szülői gondoskodás nélküli gyerekek más személy családjában (pártfogónál) történő elhelyezését a felnőtt koráig, megfelelő díjazás ellenében.** A gyerek pártfogónál történő elhelyezéséről a gyámhivatal dönt a gyerek beleegyezésével.

A pártfogó köteles lakást, ruhát, étkezést biztosítani a gyerekeknek, megteremteni a tanuláshoz, testi és szellemi fejlődéshez szükséges feltételeket, valamint a gyámhoz (gondnokhoz) hasonlóan minden különösebb felhatalmazás nélkül védeni a gyerek jogait és érdekeit.

A pártfogónak joga van a szerződés felbontására, és ez a 14. életévét betöltött gyerekek is jogában áll. A szerződést felbonthatják a felek megegyezése vagy bírósági határozat által a pártfogói köteleességek elmulasztása esetén, vagy ha a gyerek és a pártfogó között létrejött kapcsolat gátolja a szerződés szerinti köteleességek végrehajtását.

A gyerekek elhelyezésének egy másik formája a nevelőcsalád. **A nevelőcsalád – olyan család, amelyik önként magára vállalja egytől és négyig terjedő létszámban árva vagy szülői gondoskodás nélküli gyerekek nevelését és az együttélést velük.** A nevelőszülők együttélésre fogadják be az árva és szülői gondoskodás nélküli gyerekeket.

A befogadott gyerekek 18 éves korukig élnek és nevelkednek a nevelőcsaládban, I–IV. akkreditációs fokú szakközépiskolában vagy felsőfokú tanintézményben történő továbbtanulásuk esetén pedig annak befejezéséig.

Közel áll a nevelőcsaládhoz a **családi típusú nevelőotthon – olyan külön család, amelyet házastársak vagy nem házas személy közös elhatározásából hoz létre, legalább öt vagy annál több árva vagy szülői gondoskodás nélküli gyerek családjában történő nevelése és együttélése érdekében.** A gyerekek nevelését nevelőszülők végzik.

A nevelőcsaládot és a családi típusú nevelőotthont a járási állami adminisztráció vagy a városi végrehajtó bizottság hozza létre. A nevelőcsaláddal és a nevelőszülőkkel az állami hatóság szerződést köt egymással.

Árvák, örökbefogadás, pártfogó, befogadó család, családi típusú nevelőotthon.

1. Magyarázzátok meg az *árvák, örökbefogadás, pártfogó, befogadó család, családi jellegű nevelőotthon* fogalmak jelentését!
2. Az árva és szülői gondoskodás nélküli gyerekek elhelyezésének milyen módjaira adnak lehetőséget az ukrán törvények?
3. Milyen feltételeknek kell megfelelniük az örökbefogadó személyeknek?
4. Milyen jogai és kötelezettségei vannak a gyámnak és a gondnoknak?
5. Hasonlítsátok össze az *örökbefogadást, gyámságot és gondnokságot, pártfogót!*
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket a gyerek elhelyezésére a törvény által előírt különböző módok hatékonyságáról és célszerűségéről!
- 7*. A médiából és az internetről tudjatok meg minél többet a régiótokban lévő gyerekotthonokról, bentlakásos iskolákról, nevelőcsaládokról és családi típusú nevelőotthonokról!

9. sz. gyakorlati munka

Családjog

A családi életben számtalan bonyolult helyzet adódik. A házastársak, szülők és gyerekeik, valamint egyéb családtagok közötti viszonyokat a családi élet normái szabályozzák, amelyekkel az előzőkben ismerkedtetek meg. Ezeknek a normáknak az ismeretére van szükség a következő helyzetek megoldásához.

Megvizsgálunk néhány példát.

1. P. és M. állampolgárok az anyakönyvi hivatalhoz fordultak házasságuk anyakönyvezése céljából. Az anyakönyvi hivatal dolgozója egy hónapra rá tűzte ki a házasságkötés dátumát. A fiatal pár ezzel nem értett egyet, mivel szerintük már régóta ismerik egymást, és a jelzett idő alatt sem változtatják meg elhatározásukat. Ezenkívül elmondták, hogy P. geológus és néhány nap múlva féléves expedícióra utazik. Megoldható-e az adott kérdés?

2. Házasságuk alkalmával R. a leendő férj, O. unszolására kötelezvényt írt arról, hogy házasságuk során nem felvételizik oktatási intézménybe és munkát sem vállal. Három év után viszont R. elhatározta, hogy egyetemre felvételizik. A nő által írt kötelezvényre hivatkozva O. ellenezte ezt. A pár között konfliktus keletkezett. Kinek van igaza?

3. L. ötödik évfolyamos egyetemi hallgató, kijevei lakos, összeházasodott Kárpátaljáról származó csoporttársával, R.-el. L. szülei beleegyeztek a házasságba. R. szülei a nagy távolság miatt nem mentek el a házasságkötésre. Miután összeházasodtak, R.-t a férje lakásába jelentették be, viszont a nő nagyon ritkán tartózkodott ott. Az L.-el és szüleivel folytatott állandó veszekedés, mivel R. nem akart részt venni a házi munkákban, kettőjük kapcsolatának rohamos romlásához vezetett. Már 7 hónap múlva felmerült bennük a válás gondolata. Mit

ajánlhatnátok L.-nek, hogy minél kisebb veszteséggel oldhassa meg ezt a nehéz helyzetet, mivel R. a tulajdona és a lakása megosztását követeli.

4. M. és P. állampolgárok eldöntötték, hogy elválnak, és bírósághoz fordultak. Kiskorú fiuknak, a szülők közös megállapodása alapján, az anyjával kellett maradnia, viszont a tulajdon megosztásánál vita keletkezett. A férj megjegyezte, hogy házasságuk ideje alatt két munkahelyen dolgozott, viszonylag magas fizetést kapott, és ebből a pénzből vehettek modern háztartási eszközöket, és építhettek fel nyaralót. Eközben a feleség egy ideig nem dolgozott, háziasszony volt. P., a férj ezért a feleségének a tulajdon 1/3-át, magának a 2/3-át követeli. Milyen döntést kell hoznia a bíróságnak?

5. Válásuk után T. és volt férje, R. között nézeteltérés alakult ki. R. követelte, hogy egykori felesége vegye vissza a házasság előtti családnevét, viszont T. erre nem volt hajlandó. A konfliktus elhúzódott, majd két év múlva új erővel lángolt fel, amikor T. ismét házasságot kötött, és elhatározta, hogy megváltoztatja a vele együtt lakó fia családnevét új férje családnevére, amelyet ő is felvett. Viszont ebbe R. nem adta a beleegyezését. Hogyan oldható meg ez a konfliktus?

6. P. és unokatestvére, A. házasságkötési kérvényt nyújtottak be az anyakönyvi hivatalba. A közöttük fennálló rokonságot elhallgatták. 2003. december 16-án összeházasodtak. A feleség a férjéhez költözött, ami nem tetszett P. 40 éves hajadon nővérének, K.-nak, aki velük lakott a kétszobás lakásukban. Mivel úgy gondolta, hogy megsértették a jogait, K. bírósághoz fordult, követelve a házasság érvénytelenítését. 2004. március 18-án megtartották a bírósági ülést, amelyre A. benyújtotta a terhességét bizonyító igazolást. Szerintetek milyen határozatot kell hoznia bíróságnak?

7. 2004 januárjában G. és A. állampolgárok válókeresetet nyújtottak be az anyakönyvi hivatalnak. 1998-ban házasodtak össze. Felmerült a tulajdon felosztásának kérdése. Házasságkötésük előtt G. egy BMW márkájú gépkocsival (a házasságkötés idején az értéke 20 000 hrvny) és egy nyaralóval (értéke 100 000 hrvny) rendelkezett. A.-nak a házasságkötés előtt volt egy lakása (értéke 640 000 hrvny). 2001-ig a gépkocsi használhatatlan volt, 20 éven át nem végeztek rajta műszaki vizsgálatot. 2001-ben a gépkocsit megjavították, és a szakemberek az értékét 7200 hrvnyában állapították meg. Házasságuk alatt a házastársak bútort vásároltak (58 000 hrvny), G.-nek ruhát (9400 hrvny), A.-nak pedig 15 000 hrvny értékben (ebben benne van egy nercbunda 5000 hrvnyáért), valamint G. munkájához szükséges szerszámot 17 000 hrvnyáért. Ezenkívül, A. 25 000 hrvny összeggel járó irodalmi díjat kapott a könyvéért. Hozzatok határozatot a tulajdon elosztásáról!

8. A 15 éves V., aki számára csökkentették a házasságkötési korhatárt, és összeházasodott a 19 éves I.-vel. Házasságkötésük

után egy hónappal elhatározták, hogy házassági szerződést kötnek. B. megkapta apja beleegyezését a szerződés megkötésébe. A szerződésbe belefoglalták, hogy V. és I. kötelezettséget vállal házasságuk megtartására legalább 3 éven át, V. átadja I.-nek az örökölt hétvégi házát, I. pedig közös tulajdonba bocsátja a tulajdonában lévő Mercedes gépkocsit. Ugyancsak előírták, hogy a szerződés a házasság anyakönyvezésétől számított 6 hónap múlva lép érvénybe. Azt is szerződésbe foglalták, hogy a házastársak bármelyikének jogában áll a szerződés egyoldalú felmondása, két hónappal előtte figyelmeztetve erről a másik felet. Szerintetek bejegyzik ezt a szerződést? Hogyan kell jogilag hivatalossá tenni a szerződést?

VIII. rész

LAKHATÁSI JOG UKRAJNÁBAN

67. §. A lakhatási jog általános jellemzése

Idézzétek fel, hol lakott az ősember!

1. Lakhatási jogi viszonyok és azok alanyai.

Ukrajna Alkotmánya kimondja, hogy mindenkinek joga van a lakáshoz. Az állampolgárok lakáshoz való jogának kielégítését, lakhatási jogait és kötelezettségeiket a lakhatási jog szabályozza. A lakhatási jog – az állampolgárok lakásigényének kielégítését, az állami, szövetkezeti és magánlakások használatát, megőrzését és felújítását szabályozó normák összessége.

A lakhatási jog forrása Ukrajna Alkotmánya, Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve és polgári törvénykönyve, valamint számos törvény, a többi között Ukrajna törvényei az állami lakások privatizációjáról, a szociális rendeltetésű lakásokról, a tulajdonról, az óvadékról stb. Megjegyezzük, hogy a lakhatási jogi törvénykönyv Ukrajna egyik legrégebben elfogadott és ma is érvényes jogszabálya, amely 1983-ban lépett életbe, ezért annak jelentős megújítására, és új törvénykönyv elfogadására lenne szükség.

A lakhatási jogi viszonyok alanyai a lakáshoz való jogukat érvényesítő állampolgárok és jogi személyek: a lakások tulajdonosai.

A lakhatási jogi viszonyok a magánjoghoz tartoznak, és ennek megfelelően a jogi szabályozás fő módja a diszpozitív szabály. Ezzel egy időben a lakásviszonyokhoz tartozó egyes viszonyokat imperatív módon szabályoznak. Ezt alkalmazzák a lakásigénylés sorrendjének meghatározásakor. A lakhatási jog alanyai számára a jogegyenlőség érvényesül. Lakhatási joga érvényesítését a személy önként kezdeményezi. A lakásügyi jogviszonyok nagy része tulajdoni jellegű.

2. Lakásalap.

A lakóházak, lakások, szolgálati lakások, lakhatásra alkalmas egyéb épületek és helyiségek, tulajdoni formájuktól függetlenül, alkotják Ukrajna lakásalapját. Figyelembe kell venni, hogy ha régebben minden lakás az állam tulajdonában volt, jelenleg a lakásalapoknak különböző tulajdonosai lehetnek. A lakásalapokat tulajdonosaik alapján négy fő csoportra oszthatjuk.

Ukrajna lakásalapja	
Állami lakásalap	Közösségi lakásalap
Lakásszövetkezetek lakásalapja	Magánlakásalap

Az **állami lakásalaphoz** tartozó lakások az állami, helyhatósági szervek, minisztériumok, állami vállalatok, szervezetek kezelésében lehetnek.

A szövetkezeti szervezetek, azok egyesületei, a szakszervezetek és egyéb társadalmi szervezetek tulajdonában lévő lakások alkotják a **közösségi lakásalapot**.

A lakásszövetkezetek által épített lakások a **lakásszövetkezeti lakásalapot** alkotják.

Napjainkig sok állampolgár privatizálta, vagyis magántulajdonába vette a lakását. Ennek megfelelően új típusú lakásalap jött létre – a **magánlakásalap**.

Megjegyezzük, hogy a lakások mellett számtalan más típusú helyiség létezik. Ezek a műhelyek, üzlethelyiségek, irodák, amelyek a lakóházakban és azokon kívül helyezkedhetnek el. Ezek kereskedelmi, háztartási és egyéb célokat szolgálnak.

3. Az állampolgárok lakhatási joga kielégítésének módjai.

Az állampolgárok lakhatási joga kielégítésének módjait Ukrajna Alkotmánya határozza meg.

Ismerkedjete meg Ukrajna Alkotmányának kivonatával, és határozzátok meg, milyen módon érvényesíthető a lakáshoz való jog!

Részlet Ukrajna Alkotmányából

47. cikkely. Mindenkinnek joga van lakáshoz. Az állam megteremti azokat a feltételeket, amelyek alapján minden állampolgárnak lehetősége van házat építeni, vásárolni vagy bérelni.

A szociális védelemre szoruló állampolgárok számára az állam és a helyi önkormányzat ingyen vagy megfizethető lakbér ellenében biztosít lakást a törvényi előírások alapján (...).

Ukrajna Alkotmánya a lakásépítést az állampolgárok lakáshoz való jutása egyik fő irányának tekinti. Ebben az esetben az állampolgár az építkezés megrendelője, vagy önállóan építi a

lakóházát. Létrehozhatnak az állampolgárok lakásszövetkezetet, amely az azt alkotó tagok számára építi a lakásokat.

A második mód a lakásvásárlás. Ebben az esetben az állampolgár újonnan épített lakást vásárolhat, általában tömbházakban (ez az úgynevezett elsődleges ingatlanpiac), vagy megvásárolhatja azt az előző tulajdonosától (másodlagos ingatlanpiac). Lakástulajdon nem csak vásárlás, hanem egyéb polgári jogi cselekmények által is megszerezhető.

Szerintetek milyen polgári jogi cselekmények által szerezhető lakástulajdon?

Államunk mai fejlődési szakaszában a lakáshoz jutásnak létezik még egy módja – az állami tulajdonú lakás privatizációja (magánosítása). **Lakásprivatizáció** által a lakóhelyiség állami vagy önkormányzati tulajdonból magántulajdonba megy át. A hatályos törvények alapján minden állampolgárnak joga van 21 m² összterület, valamint családonként 10 m² terület ingyenes privatizációjára. Sok állampolgár jogosult a megállapítottnál nagyobb lakásterület ingyenes privatizációjára.

Ha valakinek nincs lehetősége lakást vásárolni vagy építeni, akkor bérlet útján is megoldhatja lakhatását. Bérleti szerződés bármelyik lakástulajdonossal – az állammal, vállalattal vagy magántulajdonossal – megköthető.

A leginkább szociális védelemre szoruló állampolgárok számára Ukrajna Alkotmánya előírja térítésmentes vagy megfizethető áron bérelhető lakások biztosítását. Az előírás végrehajtásának módja szociális lakásalap létrehozása és az abban lévő lakások állampolgároknak való kiutalása.

Ha az ukrán állampolgárnak törvényes joga van lakáskörülményei javítására, viszont az előző évi havi átlagjövedelmének egy főre jutó összege kisebb az adott településen elfogadott bérleti díjknál és a törvény által megállapított létminimumnál, akkor jogában áll felvétetni magát a szociális lakásigénylők nyilvántartásába. Ebben az esetben a személy **szociális lakáshoz – a szociális lakásalapba tartozó bármely tulajdonformájú lakáshoz juthat, amelyet térítésmentesen bocsátanak szociális védelemre szoruló ukrán állampolgárok rendelkezésére meghatározott időre megkötött bérleti szerződés alapján.**

A szociális alapú lakáshoz jutás nem alapja az állampolgárok lakásigénylési nyilvántartásból történő kizárásának.

4. Lakóterület bérlése.

Az emberek nagy része a lakhatását bérlés útján oldja meg. Ennek érdekében bérleti szerződést köt.

A bérleti szerződések megkötésének rendjét Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve és polgári törvénykönyve írja elő. A két

törvénykönyv alapján megkötött szerződések között jelentős eltérés van.

Az Ukrajna polgári törvénykönyve alapján megkötött bérleti szerződések célja a személy állandó lakáshoz juttatása. Ennek nincs határideje, és tárgya a következő lehet: különálló lakás, egyalakos lakóház, elhatárolt helyiség (külön bejáratú szoba). Ebben az esetben a bérlő kizárólag természetes személy, a lakás tulajdonosa jogi személy lehet, a kiadandó lakás pedig az állami vagy közösségi lakásalapba tartozik. A lakás bérlője 18. életévét betöltő személy lehet, vagy a törvény által engedélyezett esetekben a 18 év alatti, házasságot kötött vagy munkaviszonyt létesített személyek, házasságuk létrejötte vagy munkaviszonyuk megkezdésének idejétől. Más fiatalok számára nincs jogukban ilyen módon lakáshoz jutni, tehát bérleti szerződést sem köthetnek. Ezenkívül az állami vagy közösségi lakásalapba tartozó lakásokat olyan személyek bérelhetik, akiknek a lakáskörülményeik javításra szorulnak, és állandó jelleggel az adott településen laknak.

Az Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve alapján megkötött bérleti szerződést a **lakáskiutalás – az állampolgár számára kiutalt lakásba való beköltözésre jogosító egyetlen dokumentum – alapján kötik meg**. A lakáskiutalást a helyi állami adminisztráció vagy a helyi tanácsok végrehajtó bizottsága kizárólag lakatlan helyiségre adhatja ki.

A polgári törvénykönyv alapján megkötött bérleti szerződés ideiglenes lakhatásra ad jogot, és meghatározott időre szól. Bérlő ebben az esetben természetes és jogi személy is lehet (ha a bérleményben kizárólag természetes személyek laknak). A bérleti szerződés tárgya elhatárolt helyiség, ház és lakásrész is lehet. A polgári törvénykönyv szerint megkötött szerződés alapján elfoglalt lakásokra nem adnak ki lakáskiutalást.

Lakhatási jog, lakásalap, szociális lakás, privatizáció, lakáskiutalás.

1. Magyarazzátok meg a *lakhatási jog, lakásalap, szociális lakás, privatizáció, lakáskiutalás* fogalmak jelentését!
2. A törvény alapján milyen lehetőségei vannak az állampolgároknak a lakáshoz való joguk érvényesítésére?
- 3*. Milyen típusú lakásalapok léteznek?
4. Tisztázzátok, milyen típusú lakásalapok léteznek a településeken, és hogyan oldják meg az állampolgárok lakhatását!
5. Mi a különbség a szociális és az átlaglakás között?
6. Hasonlítsátok össze az Ukrajna polgári törvénykönyve és lakhatási jogi törvénykönyve alapján megkötött lakásbérleti szerződéseket!
- 7*. Mondjátok el véleményeteket az emberek lakhatásának szociális lakások kiutalásával történő megoldásának célszerűségéről és annak hatékonyságáról!
- 8*. Nevezzétek meg a lakhatás megoldásának olyan hatékony módjait, amelyeket szerintetek célszerű lenne Ukrajnában is alkalmazni!

Megelőző feladat. Tudjátok meg, folyik-e a járásotokban, városotokban vagy falutokban lakóházépítés! Hogyan oldják meg a lakosok a lakhatásukat?

68-69. §. Lakhatási jogok és kötelezettségek

1. Az állampolgárok lakhatási jogai és kötelezettségei

Az állampolgárok alkotmány által előírt lakhatási jogainak érvényesítése érdekében a törvény meghatározta az állampolgárok lakhatással kapcsolatos jogait és kötelezettségeit.

Ismerkedjete meg az ukrán állampolgárok lakhatási jogaival és kötelezettségeivel, majd mondjátok el véleményeteket arról, hogy a lakhatási jogok megfelelő mértékben garantálják-e az állampolgárok jogát a lakáshoz!

Részlet Ukrajna lakástörvénykönyvéből

9. cikkely. Az állampolgárok lakhatási jogai

Az állampolgároknak joguk van az állami, lakásszövetkezeti vagy közösségi lakásalapban lévő lakások meghatározatlan időre szóló használatára, vagy a nekik járó lakóhelyiség pénzbeni kiváltására, ha a törvény szerint erre jogosultak.

A törvény alapján lakásra jogosult állampolgárok ellátása lakással lakások építése vagy a Miniszteri Kabinet által megállapított állami támogatással történő lakásvásárlással is lehetséges.

Az állampolgároknak joguk van az állami lakásalaphoz tartozó vagy a lakásszövetkezeti alapból, vagy árverésen vásárolt, egyéni építkezés, vagy más, törvény által előírt joron szerzett lakásuk (házuk) privatizálásához.

Megfelelő törvényes ok nélkül senki nem lakoltatható ki az általa elfoglalt lakásból, vagy gátolható meg annak használatában.

A lakhatási jogot törvény védi, kivéve azokat az eseteket, amelyeknél a jogokat rendeltetésükkel ellentétesen, valamint más állampolgárok, állami és társadalmi szervezetek jogainak megsértésével érvényesítik.

10. cikkely. Az állampolgárok lakhatással kapcsolatos kötelezettségei

Az állampolgárok kötelesek körültekintően viszonyulni lakásukhoz, a helyiségeket rendeltetészerűen használni, betartani a lakások használatának szabályait, gazdaságosan használni a vizet, gázt, villanyáramot és hőenergiát. A lakóépületeket és lakóhelyiségeket nem használhatják társadalmi szükségletekre.

A törvény előírja, hogy az állampolgárok az államtól csak abban az esetben kaphatnak lakást, ha lakáskörülményeik javítására szorulnak. Azokról az állampolgárokról van szó, akik a megállapítottnál kisebb lakóterülettel rendelkeznek, valamint azokról, akik az egészségügyi előírásoknak és műszaki feltételeknek nem megfelelő (sötét, nedves vagy életveszélyes) helyiségekben vagy munkásszállóban élnek. A súlyos

betegségben szenvedő (környezetükre veszélyt jelentő) és hosszú időn át lakással nem rendelkező, lakhatás céljából természetes személyektől lakást bérlő állampolgároknak is jogukban áll lakáshoz jutni. Az ilyen személyeknek nyilvántartásba kell vétetni magukat a végrehajtó hatalom helyileg illetékes szerveinél. Sajnos az utóbbi időben az állam által épített lakások száma nem elegendő a meglévő igények kielégítésére.

A bérleti szerződés alapján a bérbeadónak is vannak jogai és kötelezettségei. Elsősorban a lakást a szerződésben megállapított feltételeknek megfelelően kell átadnia a bérlőnek és családjának. A bérbeadó köteles elvégezni a lakás nagyjavítását (a karbantartást és kisebb javításokat a bérlő végzi). Nagyjavítás idejére a bérbeadó köteles a bérlők rendelkezésére másik lakást bocsátani, amely ugyanazon a településen található.

2. Többlakásos házak lakóközössége.

Miután a lakók többsége privatizálta lakását, felmerül a lakóház fenntartásának kérdése. A privatizált lakások fenntartásának hatékonysága érdekében a parlament elfogadta a többlakásos házak lakóközösségéről szóló törvényt. A törvény alapján elkezdődött a lakóközösségek létrehozása. **A többlakásos házak lakóközössége – a tulajdonosok által alapított, személyes tulajdonuk használatát, fenntartását, kezelését, valamint az oszthatatlan és közös tulajdon felhasználását elősegítő jogi személy.** A lakóközösséget a ház és a közös udvar fenntartására, megfelelő minőségű és megalapozott díjszabású kommunális és egyéb szolgáltatások biztosítására hozzák létre. Egy lakótömbben egy lakóközösség hozható létre.

A lakóközösségek létrehozásának menetét törvény írja elő.

Ismerkedjetek meg Ukrajna többlakásos házak lakóközösségéről szóló törvényének kivonatával!

Részlet Ukrajna többlakásos házak lakóközösségéről szóló törvényéből

6. cikkely. Lakóközösség létrehozása. Alapító közgyűlés összehívása és levezetése

Lakóközösség bármilyen tulajdonú házban alakulhat a lakásukat privatizált vagy megvásárolt lakók, valamint a ház tulajdonosa vagy annak képviselője, a lakó- és nem lakóhelyiségek tulajdonosai részvételével.

A lakóközösség létrehozása céljából alakuló gyűlést rendeznek.

Az alakuló gyűlést a ház tulajdonosa vagy legalább három lakástulajdonosból álló kezdeményező csoport hívja össze.

Az alakuló gyűlésről szóló felhívást a ház tulajdonosa vagy a kezdeményező csoport a gyűlés megtartása előtt legalább 15 nappal írásban vagy személyesen közli, vagy postai úton juttatja azt el minden egyes lakásba, a levél átvételét a lakók aláírásukkal igazolják. A

felhívásban közlik a napirendi pontokat és azt, hogy kinek a kezdeményezéséből, hol és mikor tartják meg a gyűlést.

A gyűlés idejének és helyének meghatározásakor figyelembe vehető a többség óhaja.

Az alakuló gyűlést a többség által megválasztott személy vezeti.

A gyűlésen a lakástulajdonosok mindegyike egy szavazattal rendelkezik, függetlenül lakásaik vagy helyiségeik számától és nagyságától.

A határozatot név szerinti szavazás alapján fogadják el. A gyűlés jegyzőkönyvét minden szavazó a szavazási határozata megjelölésével („mellette” vagy „ellene”) saját kezűleg írja alá.

A határozat érvényes, ha azt a szavazásra jogosultak legalább 2/3-a elfogadta (...).

Az alakuló gyűlés határozatképes, ha a tulajdonosok fele jelen van.

Az alakuló gyűlés elfogadja a megalakításról szóló határozatot, valamint a lakóközösség alapszabályát.

A Miniszteri Kabinet által meghatározott rend alapján a lakóközösség létrehozását igazoló dokumentumok bejegyzése térítésmentesen történik.

A létrehozott lakóközösség teljes értékű tulajdonosa a háznak és az azt körülvevő udvarnak, joga van eldönteni a nem lakóhelyiségek bérbeadását, önállóan tartja fenn a házat vagy kívülálló szervezetet bízhat meg a fenntartással. Ezzel egyidejűleg a lakóközösség felel a lakók által felhasznált villanyáramért, gázért, vízszolgáltatásért történő pontos és idejében történő elszámolásáért. Meg kell jegyezni, hogy a lakóközösség létrehozása utáni első nagyjavítást az előző tulajdonos köteles elvégezni (ez az esetek többségében az állami és kommunális lakásfenntartó vállalat).

3. A lakástörvény megsértéséért járó felelősség.

Az állampolgárok lakhatási jogainak a megsértéséért az azt elkövető személy a törvény alapján jogi felelősségre vonható.

Az adminisztratív törvénykönyv a lakhatási jog megsértésének számtalan módját tartalmazza.

Ukrajna adminisztratív törvénykönyvének 97. cikkelye házak és egyéb épületek önkényes építése, valamint a házak és egyéb építmények homlokzatának megváltoztatása esetén adminisztratív felelősséget helyez kilátásba. Ezért a kihágásért egyaránt büntethető állampolgár (elsősorban a tulajdonos és a bérlő) és tisztviselő.

Ezenkívül az adminisztratív törvénykönyv külön fejezetet szentel az állampolgárok lakhatási jogaival, kommunális szolgáltatásokkal és köztisztasággal kapcsolatos szabálysértéseknek. Ebben a fejezetben felelősséget állapítanak meg a lakásigénylők nyilvántartásba vétele, a lakóházak és lakóhelyiségek tulajdonba vétele határidejének a megsértése miatt; a lakóházak és lakóhelyiségek használati szabályzatának megszegése, lakóhelyiségek önkényes elfoglalása, lakóházak és lakóhelyiségek felhasználási szabályainak megsértése esetén,

lakóházak engedély nélküli átépítése és átrendezése, valamint a kutya- és macskatartási szabályok megszegése következtében.

Ukrajna büntetőjogi törvénykönyve felelősséget állapít meg a gyám által a fiatalkorú tulajdonát képező lakóhelyiség jogtalan elfoglalása esetére; törvénytelen házkutatás, kilakoltatás és az állampolgárok lakásának sérthetlenségét sértő egyéb cselekmények kapcsán; lakóház engedély nélküli építéskor (ha a tulajdonost egy éven belül már adminisztratív úton felelősségre vonták).

A lakóházban, lakóhelyiségekben, közműhálózatban, tereptárgyakban és a ház udvarán lévő növényekben kárt okozó természetes és jogi személyek, az Ukrajna polgári törvénykönyvében meghatározott normák alapján kötelesek megtéríteni az általuk okozott kárt.

Hasonlóképpen Ukrajna polgári törvénykönyve előírja, hogy a bérleti szerződésben meghatározott kötelezettségek be nem tartásáért a bérlő és bérbeadó egyaránt felelős. A bérbeadó felelős a lakóhelyiségek nagyjavításának elmaradásáért. Ha a helyiség sürgős javítást igényel, a bérlőnek jogában áll azt saját költségen elvégeztetni, a későbbiekben pedig az arra használt összeget visszakövetelni a bérbeadótól, vagy beleszámítani a lakbérbe. A lakóhelyiséget vagy melléképületet önkényesen átépítő vagy átrendező lakó köteles saját költségén visszaállítani a helyiségek eredeti állapotát.

Többlakásos házak lakóközössége.

1. Magyarazzátok meg a *többlakásos házak lakóközössége* kifejezés fogalmát!
2. Az állampolgárok milyen lakással kapcsolatos jogairól és kötelezettségeiről tesznek említést a törvények?
3. Kik azok a személyek, akiknek szükségük van lakáskörülményeik megjavítására, és akiknek a későbbiekben joguk van magukat a lakásigénylők nyilvántartásába vétetni?
4. Mi a lakóközösségek létrehozásának rendje?
5. Mi a feladata a lakóközösségnek?
6. Milyen felelősséget helyeznek kilátásba a lakástörvény megsértéséért?
- 7*. Mondjátok el véleményeteket a lakóközösségek létrehozásának célszerűségéről, annak pozitív és esetleges negatív következményeiről!
- 8*. Vizsgáljátok meg a lakóközösségek létrehozásának törvényi lehetőségeit, majd magatokat a lakástulajdonos helyébe képzelve vezessétek le az alakuló gyűlést, amelyen megbeszélitek a lakóközösség létrehozásának célszerűségét!
9. A médiában és az interneten keressetek információt:
 - a) lakóközösségek működéséről;
 - b) az állampolgárok lakhatási jogainak megsértéséről és annak következményeiről!

IX. rész

UKRAJNA FÖLDTÖRVÉNYE

70-71. §. Ukrajna földtörvénye. A földtörvény általános jellemzése. A föld tulajdonjoga

1. A földtörvény alapjai.

Dalok és versek, festmények és képek éneklik meg az ukrán földet. *Föld anyácska, kenyéradó föld* – így nevezi az ukrán nép. Valóban, az ukrán föld egyedülálló tulajdonságokkal rendelkezik, 1918-ban és 1941–1943 között a megszállók nemcsak tárgyakat vittek ki Ukrajnából értékes trófeaként, hanem az ukrán feketeföldet, a csernozjomot is.

Ukrajna Alkotmánya a földet nemzeti vagyonnak tekinti, amely az állam különleges védelme alatt áll. A föld értékét a sokoldalúsága jelenti. A föld az ukrán állam területe, természeti objektum, az erdők és folyók, a növény- és állatvilág, a talaj és a levegő hordozója. Biztosítja az élő szervezetek, a többi között az emberek létfeltételeit, nélküle nem létezhet élet. A föld a mezőgazdasági termelés fő eszköze, sok más esetben pedig az ipar és a gazdaság egyéb ágainak eszköze is.

A földtörvény – a jognak a társadalmi földviszonyok, a földalap állami igazgatásának, a föld használatának és védelmének szabályozásával, a földviszonyok résztvevői törvényes jogainak és érdekeinek biztosításával foglalkozó ága.

Az ágazat fő irányadó dokumentuma Ukrajna 2001. október 25-én elfogadott földtörvénye. **A földtörvény a földjogi viszonyokat, azaz a föld birtoklásával, felhasználásával és a vele történő rendelkezésével kapcsolatos társadalmi viszonyokat szabályozza.**

A földviszonyok alanyaiként szerepelhetnek állampolgárok, jogi személyek, helyi önkormányzatok és államhatalmi szervek. Ukrajna állampolgárainak joguk van bármilyen kategóriájú föld birtoklásához, privatizáció általi tulajdonba vételéhez. A külföldi állampolgárok és hontalan személyek földbirtoklási joga jelentősen behatárolt, ők nem birtokolhatnak mezőgazdasági rendeltetésű földdel. A földviszonyok különleges alanyai az ukrán állam, a helyi közösségek, amelyeket az államhatalom szervei, valamint a helyi önkormányzatok képviselnek.

A földviszonyok tárgyai az Ukrajna területén lévő földek, a földrészlegek és azok tulajdonjogai, a többi között a földrészvények.

A földtörvény fő feladata a földviszonyok szabályozása, amelynek köszönhetően garantáltak a viszonyokban részes alanyok földdel kapcsolatos jogai, valamint a föld védelme és célszerű használata. A földtörvény meghatározza a jog ezen ágának fő elveit.

A többi jogágazatban érvényes általános jogi elvek mellett a földtörvény egy speciális ágazati elve a föld területi alapként, természeti erőforrásként, termelőeszközként való felhasználása, az állampolgárok, jogi személyek és helyi közösségek földbirtoklási jogának egyenlősége; az állam nem avatkozik bele az állampolgárok, jogi személyek és helyi közösségek földdel kapcsolatos birtoklási, használati és rendelkezési jogaik érvényesítésébe, kivéve a törvény által, a föld ésszerű használata és védelme, a földhöz kapcsolódó jogok érvényesítése, az ökológiai biztonság követelményeink betartása érdekében előírt esetekben.

2. A földtulajdon alanyai.

Ukrajna alkotmánya szavatolja a földtulajdoni jogot. A földtulajdoni jog – a föld birtoklásának, használatának és a földdel való rendelkezésnek a joga. A törvény alapján Ukrajnában a föld lehet magán-, állami és önkormányzati (kommunális) tulajdonban.

A földrészleg tulajdonjoga alapján a tulajdonosé a föld felső rétege, a rajta található többéves növényzet, vízobjektumok, a fölötte található légtér, valamint a föld alatti tér az épületek építéséhez és fenntartásához szükség mélységben. Ukrajna földtörvénye meghatározza a földtulajdon alanyait.

A földtulajdon alanyai		
Allampolgárok és jogi személyek	Helyi közösségek	Állam
Magántulajdonban lévő földek	Kommunális tulajdonban lévő földek	Állami tulajdonú földek

Minden egyes alany részére megállapították a földtulajdon megszerzésének lehetséges módjait.

Ismerkedjete meg Ukrajna földtörvényének kivonatával, és határozzátok meg, milyen módon juthatnak földtulajdonhoz az egyes alanyok!

Részlet Ukrajna földtörvényéből

81. cikkely. Az állampolgárok földtulajdoni jogai

1. Ukrajna állampolgárai a következő módokon juthatnak földtulajdonhoz:

- a) adásvételi, bérleti, ajándékozási, csere- és egyéb szerződés alapján;
- b) az állami és önkormányzati földalapról történő kiutalás által;
- c) a korábban használatba vett földek privatizálása által;
- d) örökség útján;
- e) természetbeni juttatással.

2. Külföldi állampolgárok és hontalan személyek kizárólag nem mezőgazdasági rendeltetésű földet birtokolhatnak a települések

határain belül vagy nem mezőgazdasági földeket a települések határain kívül, ha azon a személyek ingatlantulajdona található.

3. Külföldi állampolgárok és hontalan személyek a jelen cikkely második részében felsorolt földterületek tulajdonjogát a következő módon szerezhetik meg:

a) adásvételi, bérleti, ajándékozási, csere- és egyéb szerződés alapján;

b) a tulajdonukat képező ingatlanok alatti földterületek kivásárlása által;

c) örökösödéssel.

4. A külföldi állampolgárok és hontalan személyek örökség útján szerzett mezőgazdasági földterületeit egy év folyamán kisajátítják.

82. cikkely. Jogi személyek földtulajdoni joga

1. Ukrán állampolgárok vagy ukrán jogi személyek által alapított jogi személyek vállalkozás céljából a következő módon szerezhhetnek földtulajdont:

a) adásvételi, bérleti, ajándékozási, csere- és egyéb szerződés alapján;

b) a földterületeket az alapítók az alaptökébe helyezik;

c) örökösödéssel;

d) egyéb, törvény által előírt módon.

83. cikkely. Helyi közösségek földtulajdoni joga

1. A városok, falvak helyi közösségeinek tulajdonában lévő föld önkormányzati tulajdon.

2. A települések határain belül elterülő földek önkormányzati tulajdonban vannak, kivéve a magán- vagy állami tulajdonban lévőket, valamint a település határán kívüli földterületeket, amelyeken közösségi tulajdonban lévő ingatlan van (...).

4. A helyi közösségek a következőképpen juthatnak önkormányzati földtulajdonhoz:

a) állami földek átvételével;

b) földterületek társadalmi szükségletek kielégítésére történő kisajátítása által;

c) örökösödéssel;

d) adásvételi, bérleti, ajándékozási, csere- és egyéb szerződés alapján;

d-1) a település területén mesterségesen létrehozott földterület, még abban az esetben is, ha ez az ide vonatkozó szabályok megsértésével történt;

c) törvény által előírt egyéb módon.

84. cikkely. Az állam földtulajdoni joga

1. Ukrajnában a magán- és önkormányzati tulajdonban lévő földek kivételével minden föld állami tulajdonban van (...).

5. Az állam a következőképpen juthat földtulajdonhoz:

a) földterületek társadalmi szükségletek kielégítésére történő kisajátítása által;

b) adásvételi, bérleti, ajándékozási, csere-, és egyéb szerződés alapján;

c) örökösödéssel;

d) önkormányzati tulajdonú földek helyi közösségek általi állami tulajdonba adásával;

e) földterületek elkobozása útján;

f) a település területén kívüli földterületek mesterséges kialakításával, még abban az esetben is, ha ez az ide vonatkozó szabályok megsértésével történt.

85. cikkely. Külföldi államok földtulajdoni joga

Külföldi államok diplomáciai képviselői vagy a képviselőkkel egyenrangú szervezetek épületeinek felhúzása céljából, nemzetközi megállapodások alapján.

A földtulajdont minden esetben állami tanúsítvány igazolja.

3. A földek kategóriái Ukrajnában

Rendeltetésüktől függően Ukrajnában a földeket néhány kategóriára osztották.

Ismerkedjék meg az földek kategóriákba sorolását mutató táblázattal, és hozzatok fel olyan példákat, amikor szerintetek a föld az említett kategóriák valamelyikébe tartozik!

Mezőgazdasági földek	Rekreációs rendeltetésű földek	Magán- és középületek építésére szolgáló földek
Történelmi-kulturális rendeltetésű földek	A földek kategóriái Ukrajnában	Egészségügyi célú földterületek
Az erdőalap földjei		Vizgazdálkodási földterületek
Ipari, közlekedési, honvédelmi és egyéb rendeltetésű földek		Természetvédelmi földek

4. Közös földtulajdon

Idézzétek fel, hogy Ukrajna polgári törvénykönyve a közös tulajdon milyen formáit említi, és mi jellemzi azeket!

Ha a közös tulajdon minden tulajdonosának egyértelműen meg van határozva a tulajdoni része, akkor földrészléggel kapcsolatos **közös résztulajdoni** jogról beszélünk. Ilyen tulajdon jön létre, ha a tulajdonosok önként egyesítik földterületeiket, ha két vagy több személy közösen vásárol vagy örököl földterületet, vagy bírósági határozat eredményeként.

Ha a föld a tulajdoni részek meghatározása nélkül van közös tulajdonban, akkor **teljes közös tulajdonról** beszélünk.

A közös tulajdonban lévő földterület birtoklása, használata és a vele való rendelkezés a résztulajdonosok közös megegyezése alapján történik; ha ez lehetetlen, akkor a kérdésben bíróság hozhat döntést. A résztulajdonosok mindegyike jogosult a földből származó haszon résztulajdoni hányadának megfelelő részére, követelheti a neki járó tulajdonrészt; ha ez lehetetlen, akkor az érte járó pénz kifizetését. Ha az egyik résztulajdonos el szeretné adni a részét a közös tulajdonból, akkor a többi tulajdonos a törvény szerint elsőbbséget élvez annak megvásárlásában.

Fontos megjegyezni, hogy a földterület közös tulajdonjoga lehet kizárólag állampolgároké (nem jogi személyeké) is, például házaspároké, farmgazdaság tagjaié, lakóközösségeké.

5. A földterületek tulajdonosainak jogai és kötelezettségei

A törvény meghatározza a földterületek tulajdonosainak jogait és köteleességeit.

Ismerkedjete meg Ukrajna földtörvényének kivonatával és határozzátok meg a földtulajdonosok jogait és köteleességeit.

Részlet Ukrajna földtörvényéből

90. cikkely. A földterület-tulajdonosok jogai

1. A földterületek tulajdonosainak joguk van:

- a) eladni vagy egyéb módon elidegeníteni, bérbe adni, letétbe helyezni, örökségként továbbadni a földterületet;
- b) önállóan gazdálkodni a földön;
- c) a földterületen termelt mezőgazdasági és más növényekre, és a rajta előállított termékekre;
- d) a törvény által meghatározott módon saját szükséglet céljából használni a földterületen található ásványokat, tőzeget, erdőt, vízi objektumokat és a föld egyéb hasznos tulajdonságait;
- e) kárpótlásra a törvény által előírt esetekben;
- f) lakóház, termelési és egyéb létesítmények építésére.

91. cikkely. A földterület-tulajdonosok kötelezettségei

1. A földterületek tulajdonosai kötelesek:

- a) a földterületet rendeltetésének megfelelően használni;
- b) betartani a törvényben megfogalmazott környezetvédelmi előírásokat;
- c) idejében fizetni a földadót;
- d) tiszteletben tartani a szomszédos földterületek tulajdonosainak és használóinak a jogait;
- e) növelni a föld termékenységét és fenntartani hasznos tulajdonságait;
- f) törvényi előírások alapján idejében tájékoztatni a végrehajtó állami és helyi önkormányzati szerveket a föld állapotáról és használatáról, valamint az ott található egyéb természeti kincsekről;
- g) betartani a jószomszédság szabályait és a védőövezetekkel, valamint földszolgálatokkal kapcsolatos korlátozásokat;
- h) megóvni a földmérési jeleket, erózió elleni létesítményeket, öntöző- és vízelvezető rendszereket.

A földtulajdonosok és bérlők egyik legfontosabb kötelessége a jószomszédi viszony fenntartása. Ez azt jelenti, hogy a föld rendeltetészerű használata során olyan módszereket kell választani, hogy a szomszédot minél kevesebb kellemetlenség érje. Például el kell kerülni, hogy a szomszéd területén árnyékot, füstöt, kellemetlen szagokat, zajt okozzunk.

A törvény előírja, hogy a szomszédok lehetőség szerint egyeztessék egymással a földterületen végzendő munkákat, megőrizték a terület határát jelentő jeleket. Ha a fák ágai vagy gyökerei a szomszédnak nehézséget okoznak a föld használatában, akkor ezeket az ágakat és gyökereket lehetőség szerint le kell vágni.

Földtörvény, földek kategóriája, a föld közös résztulajdona és teljes közös tulajdona, jószomszédi viszony.

1. Magyarazzátok meg a *földtörvény, földek kategóriája, a föld közös résztulajdona és teljes közös tulajdona, jószomszédi viszony* fogalmakat!
2. Nevezzétek meg a földjog ágazati elveit és azok lényegét!
3. Milyen alanyok vehetnek részt földdel kapcsolatos jogviszonyban?
4. Milyen földkategóriák léteznek Ukrajnában?
5. Mondjatok példát különböző rendeltetésű földekre!
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket a földek besorolásáról különböző kategóriákba, és a meglévő kategóriák száma csökkentésének vagy bővítésének célszerűségéről!
7. A földdel kapcsolatos milyen tulajdonformákat állapít meg Ukrajna törvénye?
8. Hogyan juthatnak földtulajdonhoz a különféle alanyok?
9. A földtulajdonosok milyen jogait és kötelezettségeit írja elő a törvény?
10. Miben rejlik a jószomszédi viszony?
11. Mondjatok olyan eseteket, amikor a föld közös résztulajdon és teljes közös tulajdon!
- 12*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy miért célszerű a külföldiek földvásárlási lehetőségeinek korlátozása!
- 13*. Mondjatok példát a földek különböző rendeltetésére környezetetekben!

72. §. Földterületek használata

1. Földszolgalom.

Képzeljétek el, hogy a kerteteket idegen kertek veszik körül. A saját tulajdonotokhoz a szomszédok földjein át vezet az út. A közeli faluban az egyetlen tavat, ahol a falu csordáját itatták, magántulajdonú telkek vették körül. Mi lehet a felmerült probléma megoldására? Ebben segít a földszolgalom intézménye (latin *servitutis* – alárendelt helyzet).

A földszolgalom – a földrészleg tulajdonosának vagy használójának korlátolt joga más tulajdonában lévő földterület (területek) térítéses vagy ingyenes használatára. A szolgalom alkalmazása nem változtatja meg a föld tulajdonjogát, a tulajdonos a továbbiakban is birtokolja, használja a földjét, és rendelkezik vele. A törvény meghatározza azokat az eseteket, amikor a személynek jogában áll követelni szolgalom megállapítását.

Ismerkedjétek meg Ukrajna földtörvényének kivonatával, és mondjátok el a véleményeteket arról, hogy a szolgalomnak miért éppen az alább felsorolt kategóriáit állapítja meg a törvény!

Részlet Ukrajna földtörvényéből

99. cikkely. A földszolgalom kategóriái

A földrészleg tulajdonosa vagy használója a következő földszolgalom megállapítását követelheti:

- a) gyalogos és kerékpáros áthaladás a földrészlegen;
- b) áthaladás gépkocsival a meglévő úton;
- c) villanyvezeték, telefonvezeték, csövek és egyéb kommunikációs vonalak telepítése és karbantartása;
- d) saját földrészlegek ellátása vízzel idegen tulajdonú tóból vagy idegen tulajdonú földterületen át;
- e) földrészleg vízelvezetése idegen földrészlegre vagy idegen földrészlegen át;
- f) saját földrészleg vízellátása a szomszédos földrészlegen lévő természetes víztárolóból és annak megközelíthetősége;
- g) saját állatok itatása a szomszéd telkén lévő természetes víztárolóból és annak megközelíthetősége;
- h) állatok átterelése a meglévő úton;
- i) építési állványzat és építőanyag elhelyezése a szomszédos földrészlegen épületfelújítás céljából;
- j) egyéb földszolgálat.

Ha szükség van földszolgálat megállapítására, a tulajdonos kérésével a használni kívánt földterület tulajdonosához fordul. A szolgálat a földtulajdonosok közötti szerződéssel hozható létre, egyes esetekben pedig végrendelettel (például, amikor a végrendelező földterületet hagy két vagy több személyre, akkor az egyik leendő tulajdonost kötelezi arra, hogy a többi tulajdonosnak lehetőséget adjon a földterület részleges használatára). Ha nem sikerül megegyezniük, akkor bírósághoz fordulhatnak. A szolgálmi szerződés bizonyos földjogokat határoz meg, ezért azt az ingatlan bejegyzésének rendje alapján be kell jegyeztetni. A szolgálat lehet ideiglenes vagy végleges, térítéssel vagy ingyenessel.

A földszolgálat abban az esetben is érvényes, ha az érintett földrészleg gazdát cserél, de nem adható el: a földszolgálat meghatározott földterületre és használatának sajátosságaira vonatkozik. A földszolgálatról szóló szerződésben használati díjat is megállapíthatnak.

A földszolgálat megszűnik, ha mindkét földterület (amelyre és amely érdekében megállapították a szolgálmat) egy személy tulajdonába kerül; ha a személy, akinek az érdekében megállapították a szolgálmat, lemond róla; lejárt a határideje; ha a szolgálatra jogosult megszegte a szerződésben megállapított feltételeket. A szolgálmat csak bíróságnak áll jogában érvényteleníteni. Ezenkívül a szolgálat megszűnik, ha 3 éven át nem élnek vele.

A földrészleg tulajdonosának, amelyre a szolgálmat megállapították, jogában bíróságtól áll kérni a szolgálat megszüntetését, ha a szolgálat megállapítása után lehetetlen a földrészleg rendeltetésszerű használata.

2. Állandó földhasználat. Földbérlet.

A földet sok esetben nem tulajdonba, hanem meghatározott jogi feltételek melletti használatra kapja a személy.

Lehetőség van a föld állandó használatba vételére. **Az állandó földhasználati jog – az állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő földterület birtoklásának és használatának határidőhöz nem köthető joga.** Állandó használat céljából földhöz a következő intézmények juthatnak: állami és önkormányzati tulajdonban lévő vállalatok, intézmények és szervezetek (egyebek mellett tanintézmények: iskolák, egyetemek, kulturális intézmények), az ukrán rokkantak társadalmi szervezetei, intézmények, szervezetek, egyházi szervezetek (a tevékenységük biztosításához szükséges egyházi épületek, elsősorban templomok, székesegyházak, kolostorok, építése és kiszolgálása céljából).

Más személyek bérlet révén juthatnak földterülethez. Az állandó földhasználattól eltérően a **földterület bérleti joga – a földnek szerződésen alapuló, fizetés ellenében történő, meghatározott ideig tartó birtoklása és használata, vállalkozói vagy egyéb tevékenység céljából.** Ukrajnában bérlet céljából bárki földterülethez juthat: természetes és jogi személyek, külföldi állampolgárok vagy hontalan személyek, nemzetközi szervezetek, sőt külföldi államok is. A bérlet meghatározott időre szól. A bérlet lehet **rövid távú** – nem több mint 5 éves, és **hosszú távú** – nem több mint 50 éves. A bérleti jog lehet szerződés tárgya: eladható, zálogba helyezhető, örökölhető, a tulajdonos beleegyezésével továbbadható (földbérlet továbbadása).

3. A földhasználók jogai és kötelezettségei.

Ukrajna földtörvénye meghatározza a földhasználók jogait és kötelezettségeit, amelyek jelentősen eltérnek a földtulajdonosok jogaitól és kötelezségeitől.

Ismerkedjete meg Ukrajna földtörvényének kivonatával, és a benne foglaltakat hasonlítsátok össze a földtulajdonosok jogaival és kötelezségeivel!

Részlet Ukrajna földtörvényéből

95. cikkely. A földhasználók jogai

1. Ha a törvény és a szerződés mást nem ír elő, a földhasználóknak joguk van:

- a) önállóan gazdálkodni a földön;
- b) a földterületen természetett mezőgazdasági és más növényekre, előállított egyéb termékekre;
- c) a törvény által meghatározott módon saját szükségletre felhasználni a földterületen található ásványokat, tőzeget, erdőt, vízi objektumokat és a föld egyéb hasznos sajátosságait;
- d) kárpótlásra a törvény által előírt esetekben;
- e) lakóház és egyéb objektum építésére.

2. A földhasználók jogsérelmei a törvény által megállapított módon orvosolhatók.

96. cikkely. A földhasználók kötelezettségei

1. A földhasználók kötelesek:

a) biztosítani a föld rendeltetésszerű használatát, ha törvénytelenül megváltoztatta a terület domborzatát, köteles azt saját költségén visszaállítani eredeti állapotába, kivéve, ha nem a tulajdonos végezte a változtatásokat;

b) betartani a törvényben megfogalmazott környezetvédelmi előírásokat;

c) idejében fizetni a földadót vagy bérleti díjat;

d) tiszteletben tartani a szomszédos földterületek tulajdonosainak és használóinak a jogait;

e) növelni a föld termékenységét, és fenntartani hasznos sajátosságait;

f) törvényi előírások alapján idejében tájékoztatni a végrehajtó állami és helyi önkormányzati szerveket a föld állapotáról és felhasználásáról, valamint az ott található természeti kincsekről;

g) betartani a jószomszédság szabályait, és a védőövezetekkel és szolgálommal kapcsolatos korlátozásokat;

h) megóvni a földmérési jeleket, erózió elleni létesítményeket, öntöző- és vízelvezető rendszereket.

2. A törvény a földhasználók számára egyéb kötelezettségeket is előírhat.

Földszolgálat, földbérlés, állandó földhasználati jog, földbérlés továbbadása.

1. Magyarazzátok meg a *földszolgálat, földbérlés, állandó földhasználati jog, földbérlés továbbadása* kifejezések jelentését!

2. Milyen esetekben követelheti a személy földszolgálat megállapítását?

3. Hasonlítsátok össze:

a) föld tartós használata és földbérlés;

b) földtulajdonosok és földhasználók jogai és kötelezettségei!

4. Hogyan hozható létre és szüntethető meg a szolgálat?

5*. Mondjátok el véleményeteket a földszolgálat által megállapítható korlátozások igazságosságáról!

6*. Keresetek adatokat a településeken, járásokban található földtulajdonosokról és földhasználókról!

7*. Vitassatok meg egy képzelt földbérlési szerződést, határozzátok meg a megállapodásra váró feltételeket, a földbérlés pozitív és esetleges negatív következményeit a bérbeadó és a bérlő számára!

73-74. §. Földtulajdon megszerzése és érvényesítése

1. A földtulajdon megszerzésének alapjai.

A természetes és jogi személyek számos, törvény által meghatározott módon juthatnak földtulajdonhoz.

Földtulajdon és földhasználati jog megszerzése		
A végrehajtó hatóságok és helyi önkormányzatok határozatával	Arverésen	Az ingatlantulajdonhoz tartozó földterület privatizálásával

Az állampolgárok ingyen hozzájuthatnak a használatukban lévő, az állami és önkormányzati mezőgazdasági vállalatok

magánosítása által kapott és a meghatározott normák alapján privatizált földterületekhez.

A földterület ingyenes átadása érdekében az állampolgár kérvénnyel fordul a földterület helye szerint illetékes önkormányzat vagy állami hatóság megfelelő osztályához. A kérvény benyújtása után a hivatal, ahová a kérvényt benyújtották, egy hónapon belül köteles a földet magántulajdonba adni vagy az igényt visszautasítani.

Megjegyzendő, hogy a földtörvény meghatározza azoknak a földterületeknek a nagyságát, amelyekhez az állampolgárok térítésmentesen hozzájuthatnak, azok rendeltetésétől függően.

A föld rendeltetése	Térítésmentesen megkapható földterület
Farmergazdálkodás	Nem nagyobb terület az azon települések területi fennhatósága alá tartozó mezőgazdasági vállalatok tagjai számára meghatározott földrészesedésnél, ahol a farmergazdaság található
Háztáji gazdálkodás	Nem több 2 ha-nál
Gyümölcsstermesztés	Nem több 0,12 ha-nál
Lakóház, gazdasági épület és szerkezet építése, kiszolgálása	
falvakban	Nem több 0,25 ha-nál
községekben	Nem több 0,15 ha-nál
városokban	Nem több 0,10 ha-nál
Hétfégi ház építése	Nem több 0,10 ha-nál
Garázs építése	Nem több 0,01 ha-nál

A törvény lehetőséget ad az elbirtoklással történő földterülethez jutáshoz. Ez azt jelenti, hogy azok az állampolgárok, „akik 15 éven át becsületesen, nyíltan és közvetlenül használták a földterületet, de nem rendelkeznek a földtulajdont igazoló okmányokkal, az állami vagy helyi önkormányzati hivatalhoz fordulva kérhetik a föld tulajdoni vagy használati jogának odaítélését”.

2. Föld használatbavételének vagy bérbeadásának rendje

A föld használatbavételének a rendje eléggé bonyolult. Első lépésként a leendő felhasználó engedélyt kap a földrendezési terv elkészítésére, majd miután az elkészült, egyéb szükséges iratokkal együtt benyújtja elfogadásra a helyi önkormányzat földbizottságához. Ha a törvény megköveteli, az elkészült tervre szakvéleményt kérnek. Az igény csak ezek után kerül az illetékes helyi önkormányzatok vagy állami szervek elé, amelyek döntést hoznak a kérdésben.

Az állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő földterületek bérbeadása a helyi állami vagy önkormányzati szerv által hozott döntés alapján (rendszerint földárverés útján), esetleg a bérleti jog adásvétele által (ha a bérleti jogot adják el) történhet. A bérbeadó és bérlő írásbeli szerződést köt egymással.

Az állampolgárok és jogi személyek tulajdonában lévő földek bérbeadása a bérbeadó és bérlő közötti bérleti szerződés megkötésével történik.

Amikor polgári jogi szerződések megkötése által a személy megszerzi a ház vagy egyéb épület tulajdonjogát, akkor az ingatlanhoz tartozó földterület tulajdonjogát (vagy használati jogát, attól függően, hogy az előző tulajdonos milyen alapon birtokolta a földet) szintén megkapja.

3. A földterület tulajdonjogának létrejötte és az azt igazoló okmányok.

A földterület tulajdonjoga többféle polgári jogi szerződés alapján jöhet létre: adásvételi, ajándékozási szerződéssel. A földek eladása földárveréssel is történhet.

A földárverés – a földterületeknek az aktuális földtörvény normái által szabályozott versenyképes eladása, amely nyomán a terület tulajdonjogát, a föld rendeltetésének megtartása mellett, az árverésen legmagasabb árat ajánló résztvevő kapja meg. A tulajdonjog megszerzésében érdekelt személyek jóval az árverés előtt benyújtják az igényeiket és letéti díjat fizetnek be. Az árverés folyamán a résztvevők mindegyike megteszi saját árajánlatát, amely fokozatosan emelkedik. A legmagasabb árat ajánló résztvevő lesz a nyertes, és a megnevezett összeg befizetése után megkapja a tulajdonról szóló okmányokat.

A földterület jogi szempontból ingatlannak számít. Ezért a **föld tulajdonjoga, valamint a föld használati és bérleti joga a jogok bejegyzésének pillanatában lépnek érvénybe.** A bejegyzés után a tulajdonos erről állami tanúsítványt kap.

Ezenkívül a magántulajdonban lévő föld, a határa és rendeltetése megtartása mellett, polgári jogi szerződés vagy öröklés alapján is elidegeníthető. Ebben az esetben a tulajdonosváltást igazoló iratokon kívül szükség van a föld állami tanúsítványára is, amelyre a szerződést hitelesítő közjegyző bejegyzi a tulajdonosváltást.

A tartós földhasználat jogát is állami tanúsítvány igazolja.

A földbérlést a törvényi előírások alapján bejegyzett bérleti szerződés tanúsítja.

4. Föld tulajdonjogának megszűnése.

Egyes esetekben szükség van a tulajdoni vagy használati jog megszüntetésére. Ukrajna földtörvénye kimerítő, tovább nem bővíthető listát tartalmaz a tulajdoni vagy használati jog megszüntetésének indokairól.

*Ismerkedjete meg Ukrajna földtörvényének kivonatával!
Hasonlítsátok össze a tulajdoni és használati jog megszüntetésének indokait!*

Részlet Ukrajna földtörvényéből

140. cikkely. A földtulajdoni jog megszüntetésének indokai

A földtulajdon megszüntetésének indokai a következők:

- a) a tulajdonos önként lemond a földtulajdonról;
- b) a tulajdonos halála, ha nincs örökös;
- c) a tulajdonosi döntés általi elidegenítés;
- d) a hitelezők követelése alapján történő elidegenítés;
- e) a földterület kisajátítása közösségi szükségletekre;
- f) bírósági határozat általi elkobozása;
- g) idegen állampolgárok és hontalan személyek általi földszerzés a törvény által előírt esetekben.

141. cikkely. A földhasználati jog megszüntetésének indokai

A földhasználati jog megszüntetésének indokai a következők:

- a) a földhasználatról önként történő lemondás;
- b) a jelen törvény által előírt esetekben történő kisajátítás;
- c) egyházi szervezetek, állami és kommunális vállalatok, intézmények és szervezetek működésének megszűnése;
- d) ha a földterületet a környezetvédelmi előírások megsértésével használják;
- e) ha a földterületet nem a rendeltetésének megfelelően használják;
- f) a földadó vagy bérleti díj befizetésének rendszeres elmulasztása esetén;
- g) ha megváltozik a földterületen található ingatlan tulajdonosa;
- h) ha a földterületet a kulturális örökség védelmének követelményeitől eltérő módon használják.

A föld használati vagy bérleti joga mindkét esetben megszüntethető, az indokok kilátásba helyezik a tulajdonos vagy felhasználó beleegyezését, de a kisajátítás megtörténhet az említett személyek beleegyezése nélkül is.

Az esetek többségében ez a folyamat a tulajdonos vagy felhasználó jogellenes cselekményeivel kapcsolatos. Például a földterület elkobozása bírósági határozat alapján; kisajátítás (a tulajdonosok esetében) hitelezők követelése alapján; a környezetvédelmi és kulturális örökségvédelmi előírások megsértése; a föld nem rendeltetésszerű használata és a földadó vagy bérleti díj (a felhasználók esetében) befizetésének rendszeres elmulasztása.

A települések, helyi közösségek szüntelenül fejlődnek, de a fejlődés néha ellentétes a földtulajdonosok érdekeivel. Például a kijevi metró új szakaszának építése során szükség volt lakosok tulajdonát képező hétvégi házak alatti földterületre. Ebben az esetben a föld Ukrajna a magántulajdonban lévő földterületek és rajtuk található ingatlanok kisajátítása közösségi szükségletek céljából elnevezésű törvénye alapján sajátítható ki. A törvény előírja a kivásárlás tulajdonossal történő egyeztetését, a kivásárolandó objektumok felbecsülését, az előzetes kárpótlás vagy egyéb kompenzáció megállapítását. Ha a tulajdonossal nem sikerül megegyezni a kérdésben, akkor bíróság hozhat határozatot.

5. Földadó.

Ukrajnában a földhasználat fizetett. A föld tulajdonosa adót, míg a felhasználója – adót vagy bérleti díjat köteles fizetni. A földadó mértéke függ a föld pénzbeli értékétől, a földterület rendeltetésétől, egyes esetekben pedig annak elhelyezkedésétől is.

Földterület rendeltetése	Adókulcs (a föld értékének hányada)
Termőföld, kaszáló, legelő	az érték 0,1 %-a
Évelő növények	az érték 0,03 %-a
Települések földjei	az érték 1 %-a
Ipari, közlekedési, hírközlési és egyéb vállalatok földjei	a termőföld megyei szinten megállapított értékének 5 %-a
Természetvédelmi, egészségügyi, rekreációs és művelődéstörténeti jelentőségű földek ideiglenes használata	a termőföld megyei szinten megállapított értékének 50 %-a
Az erdőalaphoz tartozó és termelésre, kulturális célokra, lakóházak és gazdasági épületek építésre használt földterületek	a termőföld megyei szinten megállapított értékének 0,3 %-a
A vízalap földjein lévő területek	a termőföld megyei szinten megállapított értékének 0,3 %-a

Ha nem végezték el a földek felbecsülését, akkor az adókulcs a földterület helyétől függ.

Különböző kategóriákba tartozó személyek számára adókedvezményeket állapítottak meg. Ők mentesülnek a földadó fizetése alól a természetvédelmi területek, természeti parkok, védett területek, botanikus kertek, arborétumok és állatparkok, állami és helyhatósági szervek, ügyészség, állami költségvetési intézmények és szervezetek, gyereküdültetési és egészségügyi intézmények, kulturális, tudományos, oktatási, egészségügyi, szociális ellátási, testnevelési és sportintézmények, amelyek teljes egészében állami vagy önkormányzati fenntartásúak, nonprofit egyházi és társadalmi szervezetek. A farmergazdaságok a megalakulásuk pillanatától számított három éven át mentesülnek a földadó fizetése alól.

A földtulajdonos önállóan számítja ki az adó mértékét. Az adó meghatározását tartalmazó nyilatkozatot benyújtja az adóhatósághoz, és havi rendszerességgel fizeti a meghatározott adót az állami költségvetésbe.

Az állami vagy önkormányzati földterület bérlője a bérleti díjat a költségvetésbe, a többi esetben pedig a bérleti szerződésben meghatározott tulajdonosnak fizeti.

6. Földjogi garanciák.

Ukrajna törvényei megtiltják a földjog önkényes megsértését, a földtulajdoni és földhasználati jogok megvonásának indokait Ukrajna földtörvénye határozza meg. Mint már említettük, az indokok felsorolása kimerítő. Ha a föld tulajdonjoga nem a tulajdonos szabad akaratából vagy törvényellenes tevékenysége

miatt szűnik meg, akkor az egykori tulajdonosnak vagy bérlőnek joga van kárpótlásra. Az érintett személy megválaszthatja a kárpótlás formáját, ami lehet pénzbeli kifizetés, hasonló földterület kiutalása, egyebek. Ha a földterületet társadalmi szükséglet miatt vásárolták ki, az egykori tulajdonos bírósághoz fordulhat a vásárlási szerződés érvénytelenítése vagy felbontása, valamint a kivásárlás által keletkezett veszteség megtérítése céljából, ha a kivásárolt földterületet nem a meghirdetett rendeltetésének megfelelően használják.

A tulajdonosnak vagy felhasználónak jogában áll követelni jogai megsértésének a beszüntetését, még abban az esetben is, ha ez nem eredményezte a tulajdonjog vagy használati jog megszüntetését, valamint az okozott veszteség megtérítését (például ha a szomszéd földterület tulajdonosa meggátolja bizonyos munkák végzését).

Az állampolgárok földjogainak védelmére különféle módszerek léteznek. Ilyen a földjogok elismerése, a föld visszaállítása a jogsértés előtti állapotba, a jogokat megsértő cselekmények megelőzése, a földjog megsértését eredményező szerződés érvénytelenítése, a helyi állami és önkormányzati szervek határozatainak érvénytelenítése. A tulajdonos vagy a felhasználó követelheti a jogsértés miatt fellépő veszteség megtérítését.

Földjogaik védelmében az állampolgároknak joguk van a helyi önkormányzathoz, az állami végrehajtó szervekhez, valamint bírósághoz fordulni.

7. Földviták megoldása.

A földkérdést érintő vitákban – földvitákban – a bíróságok, helyi önkormányzatok és állami végrehajtó szervek földbizottságai hozhatnak döntést. Ukrajna földtörvénye meghatározza az egyes állami szervek hatáskörébe tartozó ügyeket.

Ismerkedjete meg Ukrajna földtörvényének kivonatával, és határozátok meg, milyen hatóságok jogosultak az egyes ügyek elbírálására!

Részlet Ukrajna földtörvényéből

158. cikkely. A földvitákat eldöntő hatóságok

(...) 2. Kizárólag a bíróság dönthet az állampolgárok és jogi személyek magántulajdonában lévő földek birtoklásával, használatával és rendelkezésével, valamint a falvak, községek, városok, járások és megyék határaival kapcsolatos vitákban.

3. A helyi önkormányzatok dönthetnek a települések területén az állampolgárok tulajdonában vagy használatában lévő földterületek határaival kapcsolatban felmerült vitákban, a jószomszédi viszony szabályainak betartásával és a város belső kerületeinek határaival kapcsolatos vitákban.

4. A végrehajtó szerv földbizottsága dönthet a települések határain kívüli földek határvitájában, a földhasználat korlátozásáról és a földszolgálat megállapításáról.

5. Ha a földtulajdonosok vagy -használók nem értenek egyet a helyi önkormányzatok, végrehajtó szervek földbizottságainak döntésével, jogukban áll bírósághoz fordulni.

A földvitákat az érdekelt felek jelenlétében vizsgálják. A vizsgálat idejéről és helyéről idejében értesítik a feleket, akiknek joguk van megismerkedni a vitairatokkal, azokból kivonatot készíteni, részt venni a vizsgálatban, dokumentumokat és egyéb bizonyítékokat bemutatni, panaszt benyújtani, írásbeli és szóbeli magyarázatot adni, megcáfolni a másik fél által benyújtott panaszt és bizonyítékot, kézhez kapni a vitában hozott határozatot, és fellebbezést benyújtani.

8. A földtörvény megsértése és az érte járó felelősség.

Ahogy a társadalmi kapcsolatok egyéb ágaiban, a földviszonyok esetében is történnek törvényszegések, amelyekért különféle jogi felelősséget állapítottak meg.

A mezőgazdasági és egyéb földek károsítása, vegyi és radioaktív anyagokkal, kőolajjal és annak származékaival, szennyvízzel, ipari és egyéb hulladékkal történő szennyezése, a gyomirtás elmulasztása, a földek nem rendeltetésszerű használata, a föld állapotát negatívan befolyásoló objektumok elhelyezése, tervezése, építése, üzembe helyezése, erózió elleni vízgazdálkodási létesítmények, védelmi célú erdősávok megrongálása, földterületek önkényes elfoglalása **adminisztratív felelősséget** von maga után. Ukrajna adminisztratív törvénykönyve felelősséget helyez kilátásba a földnyilvántartás adatainak elferdítése és eltitkolása, az ideiglenesen birtokba vett földek nem idejében történő visszaszolgáltatása, vagy eredeti állapotukba való vissza nem állítása, a földméréstani jelek megrongálása esetére. Az adminisztratív kihágásokért adminisztratív büntetés róható ki. A kihágásért kiszabandó büntetést Ukrajna Környezetvédelmi és Természeti Erőforrások Minisztériuma állami földhivatalának helyi kirendeltségei állapítják meg.

A földtörvény megsértéséért **büntetőjogi felelősség** is kiszabható. Ez abban az esetben történik, ha tisztségviselők, szakemberek eltitkolják, vagy szándékosan elferdítik az ökológiai, a többi között radioaktív sugárzási adatokat, a földek szennyezettségének mértékét, ha a földek állapota ártalmas az ember egészségére, az állat- és növényvilágra, a lakosság egészségi állapotára ökológiai veszélyforrások közelében, a földnek az ember életére és egészségére, a környezetre veszélyes anyagokkal, hulladékkal történő szennyezését vagy rongálását, az előírt szabályok megsértése eredményeként, ha ez veszélyt jelent az életre, egészségre és a környezetre.

Függetlenül az egyéb felelősségre vonástól, anyagi vagy erkölcsi kár okozása esetén a személyt **polgári jogi felelősségre** vonhatják. Ez abban az esetben következik be, amikor bűnös tevékenység folytán a polgári jogviszonyban más személyeknek okoznak kárt, például a földek szennyezése, a talaj termékenységének rontása vagy megsemmisítése, a föld állapotára negatívan ható objektumok tervezése, elhelyezése, építése és használatba vétele által.

A föld kisajátítása (megvásárlása) vagy ideiglenes elfoglalása eredményeként és a tulajdonos vagy felhasználó akadályozása jogainak érvényesítésében, a föld minőségének romlása esetén, vagy ha a földterületet ért negatív hatások következtében lehetetlen a föld rendeltetésének megfelelő további használata, az okozott kárt kötelesek megtéríteni.

Elbirtoklás, földárverés.

1. Magyarazzátok meg az *elbirtoklás, földárverés* kifejezések jelentését!
2. A földszerzés milyen módjait határozza meg a törvény?
3. A földtörvény a földtulajdon megszüntetésének milyen indokait sorolja fel?
4. Milyen intézmények foglalkoznak a földvitákkal?
5. A földtörvény megsértéséért milyen felelősség szabható ki?
6. Hasonlítsátok össze a földvitákban részt vevő intézmények hatáskörét!
7. A média és internet segítségével keressetek információt olyan földrészelekekről, amelyeket a településeken utaltak ki! Felmerült-e eközben földvita, és az hogyan oldották azt meg?
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket a földtulajdon védelmének garanciáiról és arról, hogy szerintetek mennyire hatásosak a tulajdon védelmének törvény által előírt módjai!

1917 decemberében Ukrajna területén kihirdették a szovjet állam megalakulását, amely az 1919. január 14-i dekrétum alapján az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság (USZSZK) nevet kapta. 1919-ben a munkás-paraszt tanácsok és a vörös hadsereg küldötteinek III. Összukrajnai Kongresszusán elfogadták az USZSZK Alkotmányát, amely meghatározta Szovjet-Ukrajna politikai rendszerének alapjait.

Miután az USZSZK belépett a Szovjetunió kötelékébe, a munkás-paraszt tanácsok és a vörös hadsereg küldötteinek XI. Összukrajnai Kongresszusán elfogadták az USZSZK új alkotmányát (1929), amely megfogalmazta Ukrajna csatlakozását a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségéhez (SZSZKSZ).

1937-ben a tanácsok XIV. rendkívüli Összukrajnai Kongresszusa elfogadta a harmadik alkotmányt, amelyben megváltozott az ország megnevezése. Attól kezdve, a jelenlegi önálló állam megalakulásáig, az ország neve Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (USZSZK).

Az USZSZK Alkotmánya 1978-ig volt érvényben, amikor elfogadták az utolsó Szovjet Ukrán Alkotmányt, amely jelentős változtatásokkal 1996. június 28-ig fennmaradt.

75-76. §. A mezőgazdasági termelés szervezési-jogi formái

1. A mezőgazdasági termelés szerkezete.

Ukrajna törvényei különböző mezőgazdasági termelési irányzatok létrehozását teszik lehetővé, amelyeknek számtalan szervezési-jogi és tulajdonformái lehetnek. A törvényi szabályozást Ukrajna a gazdasági társaságokról, a mezőgazdasági szövetkezetekről, a farmergazdaságokról szóló törvényei és egyéb jogszabályok biztosítják.

Ukrajna Agráripari Minisztériumának adatai szerint jelenleg Ukrajnában közel 15 ezer különböző szervezési formájú mezőgazdasági vállalat működik.

Szervezési jogi forma	Vállalatok száma, ezer
Gazdasági társaságok	7,8
Magánvállalkozások	4,3
Termelőszövetkezetek	1,0
Állami vállalatok	0,35
Egyéb szervezési formájú szervezetek	1,6

2. Mezőgazdasági szövetkezetek.

Ukrajna farmergazdaságokról szóló törvénye alapján a modern kor egyik gazdálkodási formája a **mezőgazdasági szövetkezet – mezőgazdasági termeléssel foglalkozó természetes és /vagy jogi személyek által az önkéntesség elvén alapított jogi személy, amely a tagok tulajdoni hozzájárulásának egyesítésével közös mezőgazdasági termelési tevékenységet végez, nagy részben a tagok szükségleteinek kielégítése érdekében.**

Működésük céljai, feladatai és jellege alapján megkülönböztetnek termelő- és szolgáltató szövetkezeteket.

A mezőgazdasági termelőszövetkezet – mezőgazdasági termeléssel foglalkozó, természetes személyek által mezőgazdasági, halászati és erdőgazdálkodási termékek közös előállítására céljából létrehozott jogi személy, amelyben a tagok saját munkájukkal vesznek részt a termelésben.

Tehát a termelőszövetkezetek alapvető jellemzője az áruterelés, a tagok kötelező munkája, működésének a célja pedig az áruterelés.

A termelőszövetkezetektől eltérően a mezőgazdasági szolgáltató szövetkezetek a tagok és egyéb személyek számára nyújtanak szolgáltatást mezőgazdasági tevékenységük elősegítése céljából.

Tehát az ilyen szövetkezetben a tagoknak nem kell munkájukkal részt venniük a szövetkezet munkájában és más működésének a célja is. Tevékenységétől függően a szövetkezet lehet feldolgozó, beszerző-értékesítő, ellátó, karbantartó.

A szövetkezet munkáját szabályozó alapvető jogi dokumentum az alapszabály. Az alapszabályt a tagok az alakuló

gyűlésen fogadják el, módosításokat és kiegészítéseket a tagok közgyűlése hozhat. A termelőszövetkezet tagjai 16. életévüket betöltött ukrán állampolgárok lehetnek, a szolgáltató szövetkezet tagjai pedig, az említetteken kívül, az Ukrajnában bejegyzett jogi személyek is. A szövetkezet tagsága nem lehet három főnél kevesebb.

A belépés a szövetkezetbe kérvény alapján történik. A szövetkezet irányító szervének a felvételtől hozott döntését a taggyűlésnek is jóvá kell hagynia.

A személy szövetkezeti tagsága önkéntes kilépéssel, a munkaviszony megszüntetésével, kizárással szűnhet meg.

A törvény meghatározza a szövetkezet tagjainak jogait és kötelezettségeit.

Ismerkedjete meg Ukrajna mezőgazdasági szövetkezetekről szóló törvényének kivonatával, és határozzátok meg a szövetkezeti tagok alapvető jogait és kötelezéseit!

Részlet Ukrajna mezőgazdasági szövetkezetekről szóló törvényéből

11. cikkely. A szövetkezet tagjainak jogai és kötelezései

1. A szövetkezet tagjainak alapvető jogai:

részvétel a szövetkezet vezetésében, szavazati jog a közgyűléseken, választási és választhatósági jog az irányító szervbe. A szövetkezet jogi személy tagjai esetében a fent említett jogok azok képviselői által érvényesülnek;

a szövetkezet szolgáltatásainak igénybevétele;

jogosultság a szövetkezeti fizetésre, a tagok között szétosztandó bevétel meghatározott részéhez;

jogosultság részesedésre az osztalékból;

jogosultság az alapszabályban meghatározott módon és időn belül járó tulajdonrészhez a szövetkezetből történő kilépés után.

2. A szövetkezet tagjainak alapvető kötelezettsége az alapszabály betartása, a közgyűlés és a vezetés határozatainak végrehajtása. A szövetkezet tagjai olyan mértékben vesznek részt a szolgáltató szövetkezet gazdasági tevékenységében, amely az éves közös tevékenység nagyobb részét teszi ki.

A mezőgazdasági szövetkezet létrehozásakor és további tevékenysége folytán bizonyos vagyon keletkezik. A szövetkezet az épületek, létesítmények, pénz, az általuk előállított termékek, az azok forgalmazásából származó bevételek, valamint az alapszabály által lehetővé tett tevékenységekből származó bevétel, valamint a törvény által engedélyezett egyéb módokon szerzett érték tulajdonosa. A szövetkezet alapítói és tagjai a tulajdonukat képező földrészekkel is hozzájárulhatnak az alaptőkéhez, ezen kívül a szövetkezet különböző polgári jogi szerződés által földet is vásárolhat.

A szövetkezet vagyona osztatlan és osztható alaprésze oszlik. Az **osztatlan alaprészhez** tartoznak a tagok és alapítók belépti díjai, valamint a szövetkezet vagyona (kivéve a földet). Az

osztható alaprész a tagoknak az alapszabály alapján történő hozzájárulása.

A pénzügyi év eredménye alapján keletkezett bevétel egy részét elosztják a szövetkezet (egyesülés) tagjai között, a tagoknak a szövetkezet munkájához történő hozzájárulása arányában. Ezt „szövetkezeti kifizetésnek” nevezik. A szövetkezeti tagok közgyűlésének határozata alapján a bevétel részének a kifizetése több formában is történhet: pénzben, áruban, értékpapírokban, részesedés-növelésben.

A természetes vagy jogi személy szövetkezetből történő kilépése esetén megkapja a szövetkezeti vagyონrészét (természetben, pénzben, vagy kívánsága szerint értékpapírban, a kilépés pillanatában megállapított értékében) és a földrészesedését (természetben).

Az általános taggyűlés határozata alapján az alapszabályban megszabott rend szerint a szövetkezet átalakulhat egyéb gazdálkodási formájú vállalattá. Ezenkívül a szövetkezet megszűnhet az általános taggyűlés határozata és bírósági vagy cégbírósági határozat által.

3. Farmergazdaságok.

Napjainkban széles körben elterjedtek a farmergazdaságok. Ukrajna Agráripari Minisztériumának adatai szerint 2006. január 1-ig Ukrajnában 42 445 farmergazdaságot jegyeztek be. A gazdaságok tulajdonában vagy használatában 3661,2 ezer ha, azaz a mezőgazdasági földterületek 8,6 %-a volt, amelyből 3492,6 ezer szántóföld. Egy gazdaságra ennek megfelelően átlagosan 86,3 és 82,3 ha jut. A legtöbb farmergazdaság a Krím Autonóm Köztársaságban, Dnyipro, Zaporozzsja, Kirovohrad, Mikolajiv, Odessza és Herszon megyékben található. Legnagyobb földterülettel a Luhaszkn, Kirovográd és Harkiv megyei gazdaságok rendelkeznek.

A farmergazdaság olyan állampolgárok jogi személy státuszú vállalkozási formája, akik a farmergazdaság létrehozása céljából kapott földterületen haszonszerzés céljából mezőgazdasági termékek előállításával, feldolgozásával és forgalmazásával akarnak foglalkozni.

Minden 18 éves életkor feletti ukrán állampolgárnak joga van farmergazdaság létrehozására, aki erre hajlandóságot mutat és szakmai kiválasztáson esett át. Ilyen gazdaságot egy vagy több, családi vagy rokoni kapcsolatban álló ukrán állampolgár hozhat létre (feleség, férj, szülők, nagyszülők, dédszülők, unokák, dédunokák, nevelőszülők, nevelt gyerekek, unokatestvérek, nagynénik, nagybácsik, unokaöcs, unokahúg mint a farmergazdaság fejének (vagy házastársának) rokonai). Minden 14. életévét betöltött személy tagja lehet a farmergazdaságnak. Farmergazdaság tagjai nem lehetnek az ott bérért (munkaszerződéssel) dolgozó személyek.

A törvény előírja a farmergazdaságok tagjainak jogait és kötelezettségeit.

Ismerkedjete meg Ukrajna farmergazdaságokról szóló törvényének kivonatával, és határozzátok meg a tagok alapvető jogait és kötelezéseit!

Részlet Ukrajna farmergazdaságokról szóló törvényéből

14. cikkely. A farmergazdaság és tagjainak jogai

1. A farmergazdaságoknak és tagjaiknak a törvény alapján joguk van:

- a) eladni vagy egyéb módon elidegeníteni, bérbe adni, örökbe hagyni, letétbe helyezni a földterületet;
- b) önállóan gazdálkodni a földön;
- c) a földterületen természetű mezőgazdasági és más növényekre, előállított egyéb termékekre;
- d) veszteségeik megtérítésére;
- e) lakóházak, gazdasági épületek és létesítmények építéséhez;
- f) a megtermelt mezőgazdasági termés belföldi realizálására, exportálására (...).

15. cikkely. A farmergazdaság és tagjai kötelezettségei

1. A törvény alapján a farmergazdaság létrehozása és működése céljából kapott földterülettel rendelkező farmergazdaságok kötelesek:

- a) rendeltetésének megfelelően használni a földet;
- b) betartani a környezetvédelmi törvény által előírt követelményeket;
- c) fizetni az adót és egyéb járulékokat,
- d) tiszteletben tartani a szomszédos földterületek tulajdonosainak jogait;
- e) fenntartani a talaj termékenységét és megőrizni a föld hasznos sajátosságait;
- f) tájékoztatni a helyi végrehajtó és önkormányzati szerveket a föld és egyéb természeti kincsek állapotáról és felhasználásáról;
- g) betartani a termékekre vonatkozó egészségügyi, ökológiai és egyéb előírásokat;
- h) betartani a jószomszédság szabályait és a földhasználatra előírt korlátozásokat, szolgálmat;
- i) megőrizni a földmértani jeleket, eróziót gátló építményeket, az öntöző- és vízelvezető rendszereket.

2. A törvény egyéb kötelezettségeket is megállapíthat a földterületek tulajdonosai számára.

A farmergazdaságok vagyontát képezik: épületek és létesítmények, anyagi javak, értékpapírok, megtermelt áru, szerzett jövedelem, a föld, víz, épületek és építmények használati joga, valamint egyéb tulajdon és tulajdonjog.

A törvény alapján a farmergazdaság földjei állhatnak a farmergazdaságnak mint jogi személynek a tulajdonában lévő földterületekből, a farmergazdaság tagjainak magántulajdonában lévő földterületeiből, valamint bérelt földekből.

A törvény előírja, hogy a farmergazdaság működése annak átalakulásával, megszüntetésével, csődbe jutásával szűnhet meg,

vagy abban az esetben, ha egy tag vagy annak örököse nem jelentkezik a gazdaság működésének további folytatására.

4. A mezőgazdasági vállalatok egyéb típusai.

A gazdálkodás egyik formája az átalakult kollektív mezőgazdasági vállalatok (KVM) bázisán létrejött bérleti magánvállalkozás. Ez önállóan gazdálkodó, saját vagy bérelt földterületen haszonszerzés céljából termeléssel és kereskedelemmel foglalkozó alany. A föld és a vagyon tulajdonosa szerződéskötéssel bérbe veszi az átalakult KVM többi tagjának földjét és vagyonát. A szerződésben meghatározzák a bérleti díjat, a felek jogait és kötelességeit. Miután bérbe adta földterületét és vagyonrészét a magánvállalatnak vagy farmgazdaságnak, a személy nem válik tagjává a vállalatnak vagy gazdaságnak. Lehet viszont szerződéses alkalmazottja.

A bérleti díj kötelező és rendszeres fizetség, amelyet a bérlő fizet a föld használatáért a bérbeadónak. Annak mértékét – amely nem lehet kevesebb a bérelt föld értékének 1,5 %-ánál – fizetési feltételeit és határidejét a felek által megkötött szerződésben rögzítik.

A bérleti díjat nem csak pénzben, hanem természetben (a bérelt földön megtermelt javakkal), vagy a bérbeadónak nyújtott szolgáltatással is fizethetik.

Mezőgazdasági vállalat Ukrajna gazdasági törvénykönyve által megállapított más formában is működhet.

Idézzétek fel, milyen szervezeti-jogi típusú vállalatok léteznek Ukrajnában!

5. Háztáji gazdaság.

Az olyan mezőgazdasági vállalatok mellett, amelyek az előállított mezőgazdasági termékeket áruként forgalmazzák, a falusi lakosság többsége rendelkezik a családok igényeinek kielégítésére szolgáló földterülettel.

A háztáji gazdaság – jogi személy létrehozása nélküli, természetes személy által önállóan, vagy családi, illetve rokoni kapcsolatban lévő, együtt lakó személyekkel közösen végzett olyan gazdasági tevékenység, amelynek célja a saját szükséglet kielégítése termelés, feldolgozás és fogyasztás által, a főleg eladása, szolgáltatás nyújtása saját tulajdon felhasználásával, atöbbi köz őtt a falusi turizmusban.

A háztáji gazdaságban végzett tevékenység nem minősül vállalkozói tevékenységnek.

A háztáji gazdaság tagjainak joguk van önállóan gazdálkodni a földjükön, személyesen vagy felhatalmazott személy által bármilyen törvényes szerződést kötni, a termésfőlösleget piacon, felvásárlóknak, feldolgozó vállalatoknak, egyéb természetes és

jogi személynek eladni, szabadon rendelkezni a tulajdonnal, a megtermelt és feldolgozott áruval, a földterületen található tőzeget, ásványokat, erdőültetvényt, vízi objektumokat és a föld egyéb hasznos tulajdonságait saját szükségletre felhasználni.

A háztáji gazdaság tagjai önállóan biztosítják a termelésük anyagi-műszaki hátterét, bankszámlákat nyithatnak és a törvény által meghatározott módon kölcsönöket vehetnek fel, hitelszövetkezetek tagjai lehetnek, és használhatják azok szolgáltatásait. A törvény által megállapított módon jogosultak nyugdíjra és egyéb szociális állami juttatásokra, szubvenciókra.

Ezzel egyidejűleg a törvény előírja a háztáji gazdálkodók kötelességeit is, a többi között a földtörvény, környezetvédelmi törvény betartását, a föld rendeltetésszerű használatát, termékenységének növelését, hasznos tulajdonságainak megőrzését, a szomszédos földterületek tulajdonosai és felhasználói jogainak tiszteletben tartását, a jószomszédi viszony szabályainak és a földhasználatra előírt korlátozásoknak, földszolgálatnak a betartását. A háztáji gazdaság tagjai idejében kötelesek fizetni a földadót vagy bérleti díjat, betartani a termékekre vonatkozó minőségi, közegészségügyi, ökológiai és a törvény által megfogalmazott egyéb előírásokat, valamint tájékoztatni a települési, községi és városi tanácsokat a gazdaság működéséről.

A háztáji gazdaság megszűnik, ha a tagok arról határozatot hoznak, ha a gazdaságnak egy tagja vagy örököse sem marad, aki folytatni szeretné a működést, valamint a földhasználati jog Ukrajna földtörvénye alapján történő megszűnésével.

Mezőgazdasági szövetkezet, mezőgazdasági termelőszövetkezet, mezőgazdasági szolgáltató szövetkezet, farmergazdaság, háztáji gazdaság.

1. Magyarazzátok meg a *mezőgazdasági szövetkezet, mezőgazdasági termelőszövetkezet, mezőgazdasági szolgáltató szövetkezet, farmergazdaság, háztáji gazdaság* kifejezések jelentését!

2. Hasonlítsátok össze:

- a) termelő- és szolgáltató mezőgazdasági szövetkezet;
- b) farmer- és háztáji gazdaság;
- c) a termelőszövetkezet, farmergazdaság és háztáji gazdaság tagjainak jogai és kötelességei!

3. Milyen esetekben szűnik meg a különböző típusú mezőgazdasági vállalatok működése?

4. Ki lehet tagja a különböző típusú mezőgazdasági vállalatoknak?

5*. Mondjátok el a véleményeteket arról, hogy a mezőgazdasági vállalatok melyik formája a leggazdaságosabbak és legperspektivikusabb!

6*. Szerintetek a mezőgazdasági vállalatoknak szükségük van-e jogi vagy egyéb állami támogatásra? Ha igen, akkor milyenre?

7*. A médiában, interneten keressetek információt a környéketeken, régiótokban található mezőgazdasági vállalatok tevékenységéről!

**ÖSSZEFOGLALÓ KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK
A VII., VIII. ÉS IX. RÉSZEKHEZ**

Ukrajna családjogi törvénykönyve, Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve, Ukrajna földtörvénye

1. Magyarázzátok meg a házassági szerződés, pártfogó, örökbefogadás, szociális lakás, földszolgálat, jószomszédi viszony, farmgazdaság, házasság felbontása és házasság érvénytelenítése kifejezések jelentését!
2. Magyarázzátok meg a házassági szerződés megkötésének módját és lehetséges tartalmát!
3. Jellemezzétek a törvény által engedélyezett különböző mezőgazdasági vállalatok jogi-szervezési típusait!
4. Jellemezzétek a szülő nélkül maradt gyerekek elhelyezésének törvény adta lehetőségeit!
5. Jellemezzétek a házasság megszüntetésének törvény adta lehetőségeit!
- 6*. Mondjátok el a véleményeteket a lakásproblémák megoldásának hatékonyságáról Ukrajnában!
- 7*. Mondjátok el a véleményetek arról, hogy a szülők nélkül maradt gyerekek elhelyezésének melyik módja a legelfogadhatóbb országunkban!
- 8*. Mondjátok el a véleményeteket a házassági szerződés megkötésének célszerűségéről!
9. Hasonlítsátok össze:
 - a) házasság megszüntetése válás és érvénytelenítés által;
 - b) örökbefogadás, gyámság (gondnokság) megállapítása, pártfogó;
 - c) földtulajdonosok és földhasználók jogai és kötelességei!
10. Töltsétek ki a táblázatot az ajánlott kötelezettségekkel:

Lakás bérbeadójának kötelességei	Lakás bérlőjének kötelességei

- a) gondoskodni a házról, amelyben lakik;
- b) idejében elvégezni a nagyjavítást;
- c) rendben tartani a lépcsőházat és a ház udvarát;
- d) rendeltetésszerűen használni a lakóhelyiségeket;
- e) gazdaságosan fogyasztani a vizet, elektromos áramot, gázt;
- f) elvégezni a helyiségek kisebb javításait!

11. Válasszatok ki **EGY** helyes választ!

1. Melyik esetben kötöttek törvénytelen házasságot?

A 50 éves férfi és 20 éves lány házasságot kötött mecesetben és anyakönyvi hivatalban

B az anyakönyvi hivatal vezetőjének és a szülőknek a beleegyezésével házasságot kötött a 16 éves lány, aki gyereket vár, és 19 éves barátja

C házasságkötő teremben szülői engedély nélkül kötött házasságot a 19 éves lány és a 20 éves fiú

D házasságot kötött a 20 éves lány és a büntetését javító-nevelő munkatáborban töltő 22 éves fiú

E 19 éves fiú szülői engedéllyel házasságot kötött a 26 éves elvált nővel

2. Az anyakönyvvezetői hivatalba három házaspár fordult házasság felbontása céljából. P. és M. közös kérvényt nyújtott be, közölve, hogy nincs gyerekük és megegyeztek a tulajdon elosztásáról is; Sz. és K., akiknek 3 éves kislányuk van, közös kérvényt nyújtottak be, megegyeztek a vagyon felosztásáról és arról, hogy a kislányt az anyánál helyezik el; T. kéri, hogy bontsák fel V.-vel kötött házasságát, aki viszont ebbe nem egyezik bele. Az anyakönyvi hivatalnak melyik esetben van joga végleges döntést hozni?

A P. és M. esetében

B Sz. és K. esetében

C T. és V. esetében

D P. és M., valamint Sz. és K. esetében

E mindegyik esetben

3. Melyik tulajdon számít a házastársak közös tulajdonának, amelyet válás esetén meg kell osztaniuk?

A a férj által a házasság ideje alatt örökölt nyaralót

B a feleség által a házasság ideje alatt a szüleitől ajándékba kapott lakást

C a zenész férj munkájához szükséges és a házasság ideje alatt vásárolt hegedűt

D a feleségnek a házasság előtt kapott értékes gyűrűjét

E az összes felsorolt tulajdon a házastársak magántulajdonának számít, és nem osztható meg

4. Melyik esetben szegték meg a gyerek elhelyezésének rendjét?

A a gyerek külön élő R. apja és P. anyja megegyezett, hogy a gyerek az apjánál fog lakni

B a gyerek külön élő Sz. apja és U. anyja megegyezett, és 11 éves kislányuk is beleegyezett, hogy az apjánál fog lakni

C a gyerek külön élő Cs. apja és B. anyja megegyezett, hogy 15 éves fiuk az anyjánál fog lakni

D egyik esetben sem történt szabálysértés

E mindegyik esetben szabálysértés történt

5. Mi a neve annak a dokumentumnak, amely feljogosítja a személyt az állami vagy kommunális lakásalaphoz tartozó lakóhelyiségben történő lakáshoz?

A normatív jogi dokumentum

B lakásigazolás

C meghatalmazás

D rendelet

E lakáskiutalás

6. Melyik személy szerezheti meg mezőgazdasági földterület tulajdonjogát?

- A Grúzia ukrainai diplomáciai kirendeltsége
- B állandó jelleggel Ukrajnában élő USA-állampolgár
- C állandó jelleggel Odesszában élő ukrán állampolgár
- D külföldi társaság által alapított poltavai székhelyű vállalat

7. Melyik dokumentum igazolja a személy földbirtoklási és földhasználati jogát?

- A állami kiutalás
- B állami jegyzőkönyv
- C földigazolvány
- D állami tanúsítvány

SZAKKIFEJEZÉSEK SZÓTÁRA

Adásvételi szerződés – az egyik fél (eladó) átadja vagy kötelezettséget vállal a tulajdon (árú) átadására a másik fél (vevő) tulajdonába, a vevő pedig átveszi vagy kötelezettséget vállal a tulajdon (árú) átvételére, amiért meghatározott pénzeszeget fizet ki.

Adminisztratív (közigazgatási) jog – a végrehajtó hatalom működési szférájában létrejövő társadalmi viszonyokat szabályozó jogág.

Adminisztratív (közigazgatási) jog – a végrehajtó hatalom működési szférájában létrejövő társadalmi viszonyokat szabályozó jogág.

Adminisztratív büntetés – az adminisztratív felelősség mércéje, állami-törvényi kényszerintézkedés, amit az adminisztratív jogsértésben vétkes személy nevelése céljából és további jogsértések általa és más személyek általi elkövetésének megelőzése érdekében alkalmaznak.

Adminisztratív jogsértés (adminisztratív vétség) – a törvény által védett társadalmi viszonyok ellen irányuló jogellenes vétkes (szándékos vagy gondatlan) cselekmény (cselekedet vagy annak elmaradása), amelyért Ukrajna törvényei adminisztratív felelősséget irányznak elő.

Adminisztratív ügyvitel (eljárás) – intézkedések adminisztratív jogi eljárásnormák által szabályozott összessége, amelyek bizonyos adminisztratív ügyek államhatalmi szervek vagy helyi önkormányzatok általi vizsgálatára és megoldására irányulnak.

Adó – a törvényhozó hatalom legfelső szerve által a megfelelő szintű költségvetésbe vagy állami célalapba történő kötelező

befizetés az adófizetők által Ukrajna adóról szóló törvénye szerint meghatározott rendben és feltételek mellett.

Adórendszer – törvények, jogi mechanizmusok által megszabott módon működő és beszedett adók, illetékek és más kötelező költségvetési és célfelhasználású állami alapokba történő befizetések, járulékok összessége.

Ajándékozási szerződés – az egyik fél (ajándékozó) átadja, vagy kötelezettséget vállal arra, hogy a jövőben térítésmentesen átadja a tulajdonát (ajándék) a másik félnek (megajándékozott).

Állami szolgálat – az államhatalmi szervekben és azok apparátusában tisztségeket betöltő, az állam feladatait és funkcióit végrehajtó és ezért az állami költségvetésből fizetést kapó személyek szakmai tevékenysége.

Államigazgatás – az államnak és szerveinek a gazdasági, szociokulturális és közigazgatási-politikai szférákra gyakorolt szervező hatásában megnyilvánuló tevékenysége, amely államhatalmi hatáskörök alkalmazásával történik.

Általánosan kötelező állami szociális biztosítás – jogok, köteleességek és garanciák rendszere, ami előírja a szociális védelmet.

Bank – jogi személy, amely az Ukrajna Nemzeti Bankja által kiadott engedély alapján kizárólagos joggal rendelkezik természetes és jogi személyek pénzeszközeinek betétekként történő akkumulálására és saját nevében, saját feltételek mellett és saját kockázatra történő kihelyezésére, számlanyitására és -vezetésre természetes és jogi személyek számára.

Beadvány – írásos folyamodvány, amely a személy megfelelő jogállásának, jogainak vagy szabadságjogainak elismerésére vonatkozó kérést tartalmaz.

Bérleti szerződés – a bérbeadó a tulajdonát egy megállapított időre átadja (vagy kötelezettséget vállal az átadásra) a bérlőnek megfelelő díjazás fejében.

Betéti társaság – egy vagy több olyan tag mellett, akik a társaság nevében vállalkozói tevékenységet folytatnak és a vagyonukkal állnak jót a társaság kötelezettségeiért, van egy vagy több olyan résztvevő, akinek a felelőssége a társaság (befektetők) vagyonához való hozzájárulása mértékében korlátozott, és aki nem vesz részt a társaság tevékenységében.

Bűncselekmény – Ukrajna büntetőtörvénykönyvében minősített, társadalmilag veszélyes bűnös cselekmény (tett vagy tétlenség),

amelyet olyan személy (a bűncselekmény alanya) követ el, aki felelősséget viselhet az elkövetéséért.

Bűncselekmény tárgya – javak, társadalmi viszonyok, amelyekben a bűncselekmény kárt okoz, vagy károkozás veszélyét hozza létre.

Bűnösség – az egyén pszichikai viszonya az általa elkövetett törvényellenes cselekedetekhez vagy tétlenségéhez és ezek következményeihez.

Bűnrészesség (társtettség) – több alany szándékos részvétele szándékosan elkövetett bűncselekményben.

Büntetőjogi büntetés – kényszerítő intézkedés, amelyet az állam nevében alkalmaznak a bíróság határozata szerint bűncselekmény elkövetésében bűnösnek talált személlyel kapcsolatban, a törvény által meghatározott jog- és szabadságkorlátozás előírásainak megfelelően.

Büntetőtörvénykönyv – rendszerezett törvényi okirat, amely meghatározza, milyen társadalmilag veszélyes cselekmények minősülnek bűncselekményeknek, és milyen büntetést alkalmaznak az azokat elkövető személyekkel szemben.

Családi típusú nevelőotthon – olyan külön család, amelyet házastársak vagy nem házas személy közös elhatározásából hoz létre, legalább öt vagy annál több árva vagy szülői gondoskodás nélküli gyerek családban történő nevelése és együttélése érdekében.

Családjog – jogág, amelynek a normái a házasságból, családhoz való tartozásból, rokonságból eredő családi személyes nem vagyoni és vagyoni viszonyokat szabályozza.

Csalás – idegen vagyont becsapással vagy bizalommal való visszaélés útján történő megszerzése.

Csereszerződés – a felek mindegyike kötelezi magát a tulajdonjogok kölcsönös átruházására az egyik szerződő félről a másikra bizonyos áruk kölcsönös átadása által.

Döntőbíróság – olyan nem állami, független szerv, amelyet az érdekelt természetes és/vagy jogi személyek hoznak létre megállapodás, vagy megfelelő határozat útján a törvény által meghatározott rendben, a polgári és gazdasági viszonyokból eredő viták megoldása érdekében.

Elévülés – az az idő, amely alatt a személy bírósághoz fordulhat polgári jogainak és érdekeinek védelmében.

Elmaradt haszon – az a bevétel, amelyet a személy megkapott volna, viszont a jogai megsértése miatt nem kapott meg.

Eltartott – az a nem felnőtt korú vagy munkaképtelen személy, aki nem volt az öröktaggyal családtagja, de legalább öt éven át anyagi segítségben részesült tőle, ami számára az egyetlen vagy fő megélhetési forrást jelentette.

Figyelmeztetés – a jogsértést elkövetett személy figyelmének felhívása az erre felhatalmazott hivatalos személy által arra, hogy megengedhetetlen további adminisztratív jogsértések elkövetése.

Fiktív szerződés – nevezzük, amelyet a felek jogkövetkezmény nélkül kötnek és a bíróság érvénytelennek nyilvánítja azt.

Földárverés – a földterületeknek az aktuális földtörvény normái által szabályozott versenyképes eladása, mely alapján a terület tulajdonjogát, a föld rendeltetésének megtartása mellett, az árverésen legmagasabb árat ajánló résztvevő kapja meg.

Földjogi kapcsolatok – a föld birtoklásával, felhasználásával és rendelkezésével kapcsolatos társadalmi viszonyok.

Földszolgálat – a telek tulajdonosának vagy használójának korlátolt joga más tulajdonában lévő földterület (területek) fizetett vagy ingyenes használatára.

Földterület bérleti joga – a földnek szerződésen alapuló, fizetés ellenében történő, meghatározott ideig tartó birtoklása és használata, vállalkozói vagy egyéb tevékenység céljából.

Földtörvény – a jognak a társadalmi földviszonyok, a földalap állami igazgatásának, a föld használatának és védelmének szabályozásával, a földviszonyok résztvevői törvényes jogainak és érdekeinek biztosításával foglalkozó ága.

Garázdaság – a közrend súlyos megsértésére irányuló szándékos cselekedet.

Gazdálkodási alanyok – a gazdasági viszonyok gazdálkodói tevékenységet végző, gazdasági kompetenciát (gazdasági jogok és köteleességek összessége) megvalósító résztvevői, amelyek elkülönített vagyonnal rendelkeznek, és felelősséget viselnek kötelezettségeik tekintetében a vagyonuk keretén belül, kivéve a törvény által előírt eseteket.

Gazdasági jog – jogi normák összessége, amelyek a társadalmi viszonyokat szabályozzák a gazdaságirányítás, termelés, termékértékesítés, munkavégzés és a szolgáltatási szférában nyereség szerzése céljából.

Gazdasági jogsértés – a gazdasági viszonyok alanyának jogellenes tevékenysége vagy tétlensége, amely nem felel meg a gazdasági jog normáinak, nincs összhangban az említett alany jogi kötelezettségeivel, megsérti a viszonyok másik résztvevőjének vagy harmadik személyeknek a szubjektív jogait.

Gazdasági szankciók – a jogsértővel szemben a gazdasági szférában foganatosított intézkedések, amelyek alkalmazásaként kedvezőtlen gazdasági és/vagy jogi következmények állnak elő számára.

Gazdasági társaság – vállalat vagy egyéb gazdálkodási alany, amelyet jogi és/vagy fizikai személyek alapítottak a vagyonuk egyesítése által, a társaság vállalkozói tevékenységében nyereségszerzés céljából történő részvételükkel.

Gazdasági viták – a gazdasági jogviszonyok résztvevői közötti ellentétek.

Házasság – a nő és a férfi családi szövetsége, amelyet az anyakönyvi hivatalban jegyeznek be.

Háztáji gazdaság – jogi személy létrehozása nélküli, természetes személy által önállóan, vagy családi, illetve rokoni kapcsolatban lévő, együtt lakó személyekkel közösen végzett olyan gazdasági tevékenység, amelynek célja a saját szükséglet kielégítése termelés, feldolgozás és fogyasztás által, a főleg eladása, szolgáltatás nyújtása saját tulajdon felhasználásával, atöbbi köz ött a falusi turizmusban.

Hitelszerződés – az egyik fél (hitelező) a másik fél (hitelfelvevő) rendelkezésére pénzüsszeget vagy egyéb, tulajdonságai alapján konkrétan meghatározott tárgyat bocsájt, a hitelfelvevő pedig köteletséget vállal a hitelezőnek visszaszolgáltatni ugyanakkora összegű pénzt (hitel), vagy akkora mennyiségű, típusú és minőségű tárgyat.

Jogi személy – a törvény által meghatározott rend szerint bejegyzett szervezet, amely rendelkezik polgári jogképességgel és cselekvőképességgel, szerezheth tulajdonosi és személyhez fűződő jogokat, polgári felelősséggel tartozik, a bíróságon alperes és felperesként is felléphet.

Jogügylet – az egyének azon cselekvése, amelyek jogviszony létrejöttére, megváltoztatására, polgári jogok és kötelelességek megszűnésére irányul.

Képviselés – olyan jogviszony, melyben az egyik fél (a képviselő) köteles vagy jogosult eljárni a másik fél nevében, akit képvisel.

Kersételvülés – időtartam, amelyen belül a személy bírósághoz fordulhat polgári jogainak és érdekeinek védelmében.

Kibővített felelősségű társaság – az alaptőkéje (jegyzett tőkéje) az alapító okiratok által meghatározott részekre van felosztva.

Korlátolt felelősségű társaság – olyan társaság, amely részekre bontott alaptőkével (jegyzett tőkével) rendelkezik, és a részek mértékét az alapító okiratok határozzák meg.

Költségvetés – az állami szervek, az államhatalmi és helyi önkormányzati szervek tevékenysége által ellátott feladatok és funkciók végrehajtását biztosító pénzforrások képzésének és felhasználásának terve.

Költségvetési folyamat – a megfelelő állami és önkormányzati szerveknek az állami és helyi költségvetések összeállítására, elfogadására és végrehajtására vonatkozó, törvény által előírt tevékenysége.

Kötbér – az a pénzösszeg vagy egyéb tulajdon, amelyet az adós köteles átadni a hitelezőnek az adós kötelezettségeinek megsértése esetén.

Kötetlen munkaidő – különleges rendszer, amikor bizonyos esetekben a dolgozó külön engedély nélkül is a meghatározott munkaidőn túl a munkahelyén tartózkodhat (ellentétben a többi dolgozó bevonását igénylő rendkívüli munka végzésével).

Közkereseti társaság – az összes tagja közös vállalkozói tevékenységet folytat, és szolidárisan helytáll a saját vagyonával a társaság kötelezettségeiért.

Közvetítői szerződés – az egyik fél (közvetítő) a másik fél (megbízó) megbízása alapján díjazás fejében kötelezettséget vállal jogügyletek saját nevében, de a megbízó költségén történő lebonyolítására.

Megbízási szerződés – az egyik fél (megbízott) kötelezettséget vállal a másik fél (megbízó) nevében és annak költségén bizonyos jogügyletek lebonyolítására.

Meghatalmazás – írásbeli nyilatkozat, amelyben a meghatalmazó feljogosítja a meghatalmazottat, hogy helyette és nevében a megjelölt egy vagy több ügyben eljárjon.

Megtámadható szerződés – melynek érvénytelensége a törvény alapján nem határozható meg egyértelműen, viszont az egyik fél által benyújtott bizonyítékok alapján megkérdőjelezhető annak érvényessége és a bíróság érvénytelenné nyilváníthatja.

Mezőgazdasági szolgáltató szövetkezet – a tagok és egyéb személyek számára nyújt szolgáltatást mezőgazdasági tevékenységük elősegítése céljából.

Mezőgazdasági szövetkezet – mezőgazdasági termeléssel foglalkozó természetes és /vagy jogi személyek által önkéntességi elvek alapján alapított jogi személy, amely a tagok tulajdoni hozzájárulásának egyesítésével közös mezőgazdasági termelési tevékenységet végez a tagok kielégítése érdekében

Mezőgazdasági termelőszövetkezet – mezőgazdasági termeléssel foglalkozó természetes személyek által, mezőgazdasági, halászati és erdőgazdálkodási termékek közös előállítására céljából létrehozott jogi személy, melyben a tagok saját munkájukkal vesznek részt a termelésben.

Mezőgazdasági termelőszövetkezet – mezőgazdasági termeléssel foglalkozó, természetes személyek által mezőgazdasági, halászati és erdőgazdálkodási termékek közös előállítására céljából létrehozott jogi személy, amelyben a tagok saját munkájukkal vesznek részt a termelésben.

Munkafegyelem – a törvény, munka- és kollektív szerződés által előírt szabályok betartása, a dolgozók számára előírányzott munkaköri kötelezettségek teljesítése.

Munkaidő – a törvény vagy törvényi szerződés által előírt időtartam, amely során a dolgozók kötelesek a munkaszerződés által előírt munkát végezni.

Munkaszerződés – a dolgozó és a vállalat, intézmény, szervezet tulajdonosa vagy az általa kijelölt szerv, vagy személy közötti megállapodás, amelynek megfelelően a dolgozó kötelezettséget vállal a megállapodásban meghatározott munka elvégzésére a belső munkarend betartásával, a tulajdonos pedig kötelezettséget vállal a munkabér kifizetésére a dolgozó számára, valamint a munkavégzéshez szükséges feltételek biztosítására.

Negatív tartalmú kötelezettség – az adós köteles tartózkodni bizonyos cselekményektől (például, a tárgy őrzőjének a szerződés szerint tartózkodnia kell a megőrzésre kapott tárgy használatától).

Nevelőcsalád – olyan család, amelyik önként magára vállalja egytől és négyig terjedő létszámban árva vagy szülői gondoskodás nélküli gyerekek nevelését és az együttélést velük.

Nyugdíj – havi kifizetés az általánosan kötelező állami nyugdíjbiztosítás szolidáris rendszerében, amelyben a biztosított személy részesül, amikor eléri a törvények által előírt

nyugdíjkorhatárt, vagy rokkanttá nyilvánítása esetén, vagy amelyben ennek a személynek a családtagjai részesülnek a törvény által meghatározott esetekben.

Osztatlan közös tulajdon – az a tulajdon, amelynek két vagy több tulajdonosa van, de nincs meghatározva a tulajdonosok tulajdonrésze.

Örökösödés – az elhunyt természetes személy jogainak és kötelességeinek más személyre való átruházása.

Örökösödési jog – az örökösödési viszonyokat szabályozó jogi normák összessége.

Örökség – azok a jogok és kötelességek, amelyekkel a végrendelező életében rendelkezett és azok halála után sem szűntek meg.

Panasz – folyamodvány, amely állampolgárok állami és önkormányzati szervek, vállalatok, intézmények, szervezetek, állampolgári egyesületek, hivatalos személyek cselekményei (tétlensége) következtében megsértett jogainak visszaállítására és törvényes érdekeinek védelmére irányuló követelést fogalmaz meg.

Pénzügyi jog – az állam és a helyi önkormányzatok pénzügyi tevékenysége, a bevételek, azok elosztása és felhasználása terén létrejövő társadalmi viszonyokat a szabályozza.

Polgári cselekvőképesség – a személy a cselekedetei által szabadon érvényesíthető polgári jogokat, valamint polgári kötelezettséget szerez magának, melyeket önállóan teljesít, illetve ellenkező esetben felelősséggel tartozik azok nem teljesítése esetén.

Polgári eljárás – a bíróságnak a polgári ügyekben történő tevékenysége és határozathozatala.

Polgári jog – a jogrendnek a tulajdoni és személyi kapcsolatokat szabályozó azon ága, amely a benne érdekelt felek jogi egyenlőségén, a szabad akarat-megnyilvánuláson, a személyi tulajdon függetlenségén alapszik.

Polgári jogi felelősség – a jogi felelősség olyan fajtája, amely a szabálysértő részére a törvény által előírt negatív tulajdoni következmények életbeléptetését eredményezi.

Polgári jogképeség – a személy rendelkezése polgári jogokkal és kötelességekkel

Pozitív tartalmú kötelezettség – az a kötelezettség, amelyben az adós a hitelező javára bizonyos cselekmények elvégzésére köteles (például, átadni a tulajdont az adásvételi szerződés alapján, megtéríteni az okozott kárt, stb.).

Restitúció – az érvénytelen, vagy bírósági határozattal érvénytelenített szerződés alanyának a megkötése előtti állapotába való helyreállítását, visszatérítését (latin *restitutio* – visszaszolgáltatás, helyreállítás).

Restitúciónak – érvénytelen vagy bírósági határozattal érvénytelenített jogügylet alanyának a végrehajtása előtti állapotába való visszaállítása.

Részvénytársaság – gazdasági társaság, amelynek az alaptőkéje meghatározott számú, azonos névértékű részvényre van bontva, és a jogot rájuk maguk a részvények igazolják.

Semmis szerződés – melynek érvénytelenségét törvény állapítja meg

Szellemi tulajdonjog – az ember joga a szellemi, alkotói tevékenységének az eredményére, vagy a szellemi tulajdonjog egyéb, az Ukrán Polgári törvénykönyv által meghatározott alanyaira.

Szellemi tulajdonjog – az ember joga szellemi, alkotói tevékenységének az eredményére vagy a szellemi tulajdonjog egyéb, Ukrajna polgári törvénykönyve által meghatározott alanyaira.

Szolgalom – idegen tulajdon (földterület, egyéb természeti erőforrás, egyéb ingatlan) használati joga más személyek azon igényeinek a kielégítésére, amelyek más módon nem érhetők el.

Szerződés – egyének azon cselekvése, melyek jogviszony létrejöttére, megváltoztatására, polgári jogok és köteleességek megszűnésére irányul.

Színlelt szerződés – abban az esetben kötnek, amikor el szeretnék rejtteni a valóban megtörtént jogi cselekményt.

Szociális lakás – a szociális lakásalapba tartozó bármely tulajdonformájú lakás, amelyet térítésmentesen bocsátanak szociális védelemre szoruló ukrán állampolgárok rendelkezésére meghatározott időre megkötött bérleti szerződés alapján.

Szolgalmi jog – idegen tulajdon (földterület, természeti erőforrás, ingatlan) használati joga más személyek azon

igényeinek a kielégítésére, amelyek egyéb módon nem érhetőek el.

Tartásdíj – az egyik személy által egy másik, anyagi ellátást igénylő személy eltartására a törvény által előírt esetekben biztosított pénzösszeg (latin *alimentum* – táplálék, eledel).

Tartós földhasználati jog – az állami vagy kommunális tulajdonban lévő földterület birtoklásának és használatának határidőhöz nem köthető joga.

Természetes személy polgári cselekvőképessége – a személy képessége arra, hogy cselekedeteivel polgári jogokat szerezzen magának, azokat önállóan érvényesítse, és ugyancsak a képessége arra, hogy cselekedeteivel polgári kötelezettségeket szerezzen magának, azokat önállóan teljesítse és felelősséget viseljen, ha nem teljesíti őket.

Természet-felhasználás – a természet hasznos tulajdonságainak a gazdasági, egészségügyi, kulturális, esztétikai és egyéb igények kielégítésére történő alkalmazása.

Többlakásos házak lakóközössége – a tulajdonosok által alapított, személyes tulajdonuk felhasználását, fenntartását, kezelését, valamint az oszthatatlan és közös tulajdon felhasználását elősegítő jogi személy.

Tulajdonjog – az egyén tulajdonhoz való jogát, amelyet a törvénynek megfelelően önszántából, mások akaratától függetlenül gyakorol.

Vállalat – önálló gazdasági alany, amelyet az államhatalom vagy a helyi önkormányzat illetékes szerve, vagy más alanyok alapítottak a társadalom és a saját szükségleteik kielégítése céljából, rendszerszerűen folytatott termelési, tudományos-kutatási, kereskedelmi, egyéb gazdasági tevékenység révén, a törvény által előírt rendben.

Vállalkozói szerződés – az egyik fél (vállalkozó) kötelezettséget vállal saját kockázatára a másik fél (megrendelő) részére bizonyos munkák elvégzésére, amelyek átvételére és kifizetésére a megrendelő vállal kötelezettséget.

Valós veszteség – a személy által elszenvedett reális veszteség – az elpusztított vagy megrongált tulajdon értéke, a helyreállításához szükséges pénzösszeg.

Végrendelet – a természetes személy végintézkedése halála esetére.

Veszteség – a tulajdoni kár pénzben kifejezett értéke.

Vörös Könyv – hivatalos állami okmány, amely tartalmazza az Ukrajna területén, kontinentális talapzatán, kizárólagos (tengeri) gazdasági övezetében található ritka és veszélyeztetett állat- és növényfajokat, azok jelenlegi állapotát, valamint megmentésük és szaporításuk lehetőségeire, módjaira vonatkozó útmutatást.

A tankönyvben felhasznált normatív dokumentumok listája

Ukrajna Alkotmánya
Közigazgatási törvénykönyv
Ukrajna költségvetési törvénykönyve
Ukrajna gazdasági törvénykönyve
Ukrajna gazdasági eljárási törvénykönyve
Ukrajna lakhatási jogi törvénykönyve
Ukrajna földtörvénye
Ukrajna büntetőjogi törvénykönyve
Ukrajna büntetőjogi eljárási törvénykönyve
Ukrajna családjogi törvénykönyve
Munkatörvénykönyv
Ukrajna polgárjogi törvénykönyve
Ukrajna törvényei:
A többlakásos házak lakóközösségéről
A gazdasági társaságokról
Ukrajna állami költségvetéséről
Az állami szolgálatáról
A vasúti közlekedésről
Az állampolgárok beadványairól
A rendőrségről
Az oktatásról
A környezetvédelemről
A döntőbíráóságokról
Ukrajna Vörös Könyvéről
A családok állami támogatásáról
A kötelező állami nyugdíjbiztosításról
A vásárlók érdekeinek védelméről
A kollektív munkavíták (konfliktusok) rendezésének módjai
A mezőgazdasági szövetkezetekről
A fiatalok szociális beilleszkedéséről és fejlődéséről
A farmergazdaságokról
A szabadságolásról
Adótörvénykönyv
Közlekedési szabályok